Paul Féval

SECRETUL FRACURILOR NEGRE

SERIA FRACURILE NEGRE

Grafică copertă: ADRIANA IONIȚĂ

Paul Féval

Les Habits Noirs
L'ARME INVISIBLE ou LE SECRET DES HABITS NOIRS
MAMAN LÉO, suite de L'ARME INVISIBLE

Éditions Robert Laffont, S.A. Paris, 1987

ISBN 973-96369-1-8
ISBN 973-96369-8-5

PAUL FÉVAL

FRACURILE NEGRE

SECRETUL FRACURILOR NEGRE

Traducere de DANIELA TRUȚIA

Editura ELIS
BUCUREȘTI — 1994

CUVÎNT ÎNAINTE

Prezentul roman este cu totul independent de celelalte patru care-l precedă — *Mănuşa de Oţel, Inimă de Oţel, Înghiţitorul de Săbii şi Turnul Crimei* — şi, pentru a urmări întîmplările dramatice pe care le relatăm, nu trebuie neapărat să cunoaşteţi vreuna din acele lucrări. Cu toate acestea, socotim util să dezvăluim aici, în cîteva cuvinte, modul real de funcţionare al temutei asociaţii pe care hazardul uneia dintre acele confruntări judiciare denumite „procese celebre" i-a prezentat-o publicului sub un fals aspect.

Falsificările apar pretutindeni, chiar şi în lumea ocnei şi a eşafodului. Într-una din zile, cîţiva nemernici au luat loc pe băncile Curţii cu Juri, unde au mărturisit, nu fără o naivă mîndrie, că ei erau Fracurile-Negre. Asta era o lăudăroşenie: dacă ar fi fost Fracurile-Negre, tribunalul nu i-ar fi judecat.

Într-adevăr, însăşi baza asociaţiei a cărei parolă erau cuvintele *„Se va lumina de ziuă mîine?"* o constituia securitatea aproape miraculoasă de care se bucurau toţi membrii săi, datorită mecanismului savant care *„plătea legea"* pentru ei.

Timp de trei sferturi de secol, justiţia şi poliţia au asediat acea ciudată fortăreaţă, fără a reuşi vreodată să pătrundă în ea; părea a fi înconjurată de un zid magic şi, dacă nu ţinem seama de cei cîţiva găinari care, sub conducerea unui autor de vodeviluri fără succes, veniseră să joace la Palatul de Justiţie ultima scenă a lamentabilei sale comedii, s-ar putea spune că în nici una din grefele din Europa nu există vreo urmă a societăţii, intrată în legendă în mod atît de dureros şi denumită „Fracurile-Negre".

Şi totuşi, se ştie prea bine că acea confrerie îşi muta cartierul general cînd la Paris, cînd la Londra. În timpul Monarhiei din iulie[1], marile oraşe germane Viena, Berlin, Dresda, München, i-au oferit terenuri bune de jefuit. Pe vremea Restauraţiei, Napoli, care era leagănul ei, o văzuse reînflorind sub faimosul Beldemonio, Stăpînul tovarăşilor Tăcerii. Cu douăzeci de ani în urmă, în Anglia, un personaj complex şi misterios, Thomas Brown (Jean Diable) făcuse să reînvie Marea Familie *(The Great Family)* a hoţilor Londrei, dîndu-le Gentilomilor Nopţii noul nume de *Black-Coats* (Fracurile-Negre).

De ce oare rămăseseră invizibili şi cu neputinţă de prins toţi acei bandiţi, şefi ai unor armate numeroase? Pentru ce scutul care părea să-i apere în faţa legii îi proteja chiar şi pe locotenenţi şi pînă şi pe soldaţii lor? Explicaţia este că, folosind legea împotriva ei însăşi, un ticălos genial inventase, pentru ei, asigurarea împotriva crimei.

Cînd m-am legat pentru prima dată de acest mister atît de ciudat, mi s-a adus acuzaţia că mă joc cu focul, dar răspunsul meu a fost purul adevăr: procedeul era cunoscut de către toţi răufăcătorii, singurii care încă nu-l ştiau rămăseseră doar oamenii cinstiţi.

În timpurile noastre moderne nu se mai promulgă legi fundamentale. Romanii sînt cei care au construit marile monumente ale căror pietre, bine cimentate, au rezistat deteriorărilor datorate secolelor. Cu rare excepţii, legiuitorii noştri se

---

1 *Monarhia din iulie*: denumirea dată perioadei de guvernare a lui Louis-Philippe (1830—1848), deoarece a fost constituită ca urmare a revoluţiei franceze din iulie 1830. (n.t.)

adăpostesc în case gata construite. Vechii romani, conciși și rigizi ca spadele lor scurte, se exprimau în axiome, turnînd în același bronz adevărul și minciuna. Ei sînt cei care au inventat minunata apoftegmă[1] „Excepția confirmă regula", cu ajutorul căreia dialecticianul Tartuffe și-ar putea vîrî în buzunar logica universală. Ei își închipuiau că nu ucid decît excepția, însă, prin acea minciună îndrăzneață, asasinau însăși regula. În felul acesta, în legile lor ei porneau adesea de la un oarecare fapt contestabil, pe care-l ridicau la rangul de dovadă solemnă.

Aceste considerente, în aparență abstracte, nu ne îndepărtează de subiectul nostru. Societatea „Fracurile-Negre" se baza pe unul dintre cele mai celebre dictoane ale jurisprudenței romane — *Non bis in idem*[2] — care, spre a deveni inteligibil, trebuie să fie parafrazat în felul următor: „Nu pedepsiți doi oameni pentru o singură crimă."

E posibil ca, în principiu, să fi fost doar o barieră în fața proverbialei lăcomii a doamnei Themis[3], dar se poate spune că nicicînd vreo regulă n-a fost confirmată de excepții mai deplorabile.

Axioma păcătuiește prin două greșeli: în primul rînd, ea presupune infailibilitatea judecătorului (încă o regulă pe care niște excepții cumplite — erorile judiciare — o confirmă, din păcate, de prea multe ori); apoi, ea se bazează pe naivitatea bandiților, ceea ce este mai mult decît o copilărie. Crima a devenit prudentă și instruită; se școlește. De cînd cuvintele: „Fă-l pe altul s-o încaseze în locul tău, și cu asta, gata" — înscrise pe ușa ce duce către supliciu — le-au arătat pentru prima dată doctorilor în ticăloșie care ar fi soluția, cîți nevinovați, împinși cu forța sau atrași prin viclenie, n-au pășit peste pragul fatal!

Pragul odată trecut, legea plătită bifează crima la rubricile „debit" și „credit" din marele său registru. Apoi, Themis,

---

1 *Apoftegmă* = aforism, maximă, sentință. (n.t.)

2 *Non bis in idem* (lb. latină) = Nu de două ori pentru același lucru. Axiomă de jurisprudență, potrivit căreia nu poți fi judecat de două ori pentru același lucru. (n.t.)

3 *Themis* (mitol.): zeița justiției, fiică a lui Uranus și a Gaiei. (n.t.)

împăcată sufletește, după ce a pus ordine în scripte, doarme sprijinită pe sabia sa, care nu se poate înșela niciodată.

Niciodată! Așa a stabilit legea, iar capetele tăiate nu vorbesc. Există unele excepții mai cunoscute decît un cal breaz — de exemplu Lesurques — care dorm alături de lege și par destinate să confirme regula pînă la sfîrșitul veacurilor!

Italia a fost întotdeauna tărîmul clasic al tîlhăriei. Către finele secolului trecut, faimosul Fra Diavolo a reunit sub conducerea sa cea de-a doua și cea de-a treia Camorra, ambele alcătuite din bande calabreze și siciliene, cărora li s-au alăturat proscrișii refugiați pe versantul Apeninilor care coboară spre Capitaneta. Spaima răspîndită în populație i-a făcut în curînd celebri datorită costumului pe care-l adoptaseră — haina neagră. Guvernanții din Napoli și Roma au scos la mezat capul șefului lor, ceea ce nu l-a împiedicat de fel pe cardinalul Ruffo să-i înroleze milităreste și să-i asmută împotriva soldaților noștri în 1799.

Așa-numitele *Veste-Nere* (Vestele-Negre) au luptat și au jefuit în împrejurimile orașului Napoli de pe la 1799 pînă în 1806, epocă în care Michele Pozza (unii îi spun Pozzo sau Bozzo), supranumit „Fra Diavolo", a murit pe eșafod. Așa scrie în cărți, dar în sudul Italiei cu totul altceva istorisesc localnicii: chiar a doua zi după execuție, se pare că Fra Diavolo trecea înălțimile Abruzzi și urca pe cărările de munte.

Se crede că mai mulți șefi, fie prin impostură, fie prin simplul drept de succesiune, au purtat numele de „Fra Diavolo". Ultimul a plecat din Napoli înainte de căderea regelui Murat și și-a cumpărat în insula Corsica, pe bani peșin, un domeniu destul de mare, fostă proprietate a călugărilor din confreria Milei. Cele o mie de trecători care străbat munții, de la Ascoli pînă la Cozenza, n-au devenit prin asta cu nimic mai sigure — deoarece banditii pasionați de flintă și de chitară cresc acolo ca din pămînt într-o înspăimîntătoare abundență — dar temutele Veste Nere au dispărut.

În schimb, a început să se vorbească despre *Habits Noirs* în Franța și despre *Black Coats* în Anglia, traducerea ambelor denumiri fiind Hainele sau Fracurile-Negre. *Cedant arma*

togae [1]! Societatea punea punct nebuniilor sale din tinerețe. După Romulus, care nu știe decît de spadă, vine întotdeauna un pașnic Numa, al cărui rol este de a înlocui violența sterilă prin eforturi inteligente și profitabile. Ajunsă la acea perioadă de maturitate, confreria Fracurilor-Negre și-a păstrat scopul, schimbîndu-și metodele. Crima continua să fie singura sa îndeletnicire, dar nu mai era crima brutală, săvîrșită pe riscul răufăcătorului. *Stăpînul*, sau, pentru a folosi limbajul profesional al Fracurilor-Negre, *Tatăl-tuturor* (il Padre d'ogni) — un om impasibil și viclean, nobil prin născare, de multă vreme ruinat prin jocuri de noroc, dar care-și păstrase aparențe mărețe — avea tocmai ceea ce trebuia pentru a organiza cumplita cetate a tîlhăriei internaționale.

Împrejurările l-au favorizat; restaurarea Bourbon-ilor a adus tulburări în Europa chiar la începutul acțiunii întreprinse de el, transformînd Parisul într-un tîrg cosmpolit în care intrigile cele mai îndrăznețe puteau fi puse la cale fără riscul vreunei pedepse.

În acea epocă de aur a fraudei — cînd contele Pontis de Sainte-Hélène, un ocnaș evadat, comanda o legiune a gărzii naționale pariziene și o trecea în revistă în curtea palatului Tuileries — a fost organizată cu ușurință, în mijlocul harababurii politice, ceea ce am putea numi „comandita[2] generală a omorului și a furtului".

Istoria acelui ciudat cartel este total lipsită de documente justificative, deoarece însuși principiul organizării sale ridica o barieră înte el și tribunale. Aproape întotdeauna, instrucția proceselor penale este cea care adună sau crează materialele scrise a căror totalitate conferă o amprentă istorică faptelor de vitejie ale răufăcătorilor, dar în cazul acesta — neant. Fracurile-Negre n-au avut niciodată nici un proces, datorită

1 *Cedant arma togae!* (lb. latină) = „Fie ca armele să lase locul togei!" — primele cuvinte ale unor versuri pe care Cicero și le-a închinat spre propriul elogiu, în memoria consulatului său. Sînt folosite pentru a spune că guvernarea militară, reprezentată prin arme, trebuie să cedeze locul guvernării civile, reprezentată prin togă. (n.t.)

2 *Comandită*: societate comercială în care o parte din asociați aduc capital fără a participa la gestiune; asociațe cooperatistă. (n.t.)

acelui sistem ingenios și periculos care, pentru fiecare dintre ticăloșiile lor, dădea întotdeauna pradă Legii un nevinovat. Ucideau de două ori. De exemplu, îl ucideau pe Pierre pentru a-i lua punga și-l ucideau pe Paul în angrenajele justiției, care alerga să-l prindă pe cel ce furase punga lui Pierre. Treaba era ca o lovitură de secure care anula o lovitură de cuțit.

Cu toate acestea, deși documente oficiale nu există, dovezile transmise de legendă abundă, și orice persoană care, spre propria-i nefericire, a depășit vîrsta de cincizeci de ani își amintește de panica și spaimele care au făcut să tremure Parisul sub domnia lui Carol al X-lea și a lui Louis-Philippe[1].

Parisul traduce în felul său orice cuvînt a cărui adevărată etimologie îi este necunoscută. După ce-i zgîndăriseră curiozitatea, cele două cuvinte reunite — Fracurile-Negre — au căpătat pentru el o semnificație amenințătoare. Fracul negru este uniforma oamenilor de lume; Parisul a presupus că banda *fashionable* (distinsă) se denumise astfel pentru a marca bine diferența care o despărțea de marea majoritate a ticăloșilor, a căror toaletă este în general puțin îngrijită. Imaginația i s-a înfierbîntat și Parisul a fabricat el însuși tipul unei societăți misterioase, care-și recrutează prozeliții în cele mai de sus clase sociale.

Parisul nu se înșela în întregime. În consiliile Fracurilor-Negre se aflau cîțiva gentilomi decăzuți, o contesă veritabilă și un pretendent la tron (Ludovic al XVII-lea), care-și încerca norocul prin cartierul Saint-Germain.

În afară de asta, Stăpînul era un om de vază, a cărui influență răzbătea sus și departe. El cheltuia cu noblețe venituri mari, și bătrînețea îi era înconjurată de respectul public.

La drept vorbind, sediul societății nu se afla nicăieri, el urmărea scapularul — insemn al șefiei, ales de Tatăl-tuturor în amintirea călugărilor din confreria Milei. Fosta mănăstire a acestora, situată în insula Corsica, în ținutul Sartène, servea drept fortăreață a asociației. Stăpînul înființase acolo un spital

---

[1] Romanul *Arma Invizibilă sau Secretul Fracurilor Negre* a fost scris de Paul Féval în anul 1869, iar domnia lui Louis-Philippe a durat între 1830 și 1848. (n.t.)

în care-și găseau adăpost soldații răniți sau compromiși ai tenebroasei armate.

Această prezentare preliminară constituie rezumatul explicațiilor date în cele patru romane al căror subiect comun îl constituie Fracurile-Negre. Cele ce urmează țin de drama noastră.

Și încă ceva: prietenul și confratele meu Émile Gaboriau a făcut celebru numele unuia dintre personajele noastre, și anume cel al domnului Lecoq.

Nu pretind defel că dînsul mi-ar fi luat acest nume, dar deoarece nu vreau deloc să fiu acuzat că eu sînt cel care i l-ar fi luat, arăt aici că *Afacerea Lerouge*, în care Gaboriau vorbește pentru prima dată despre al său domn Lecoq, a apărut la doi ani după *Fracurile-Negre*, în care domnul Lecoq *al meu* deținea deja un rol important.

PARTEA ÎNTÎI

ARMA INVIZIBILĂ

BIBLIOGRAFIA CICLULUI „FRACURILOR NEGRE"

Mănuşa de Oţel — Paris, Haschette, 1863 — 2 volume.
Inimă de Oţel — Paris, Hachette, 1866 — 2 volume.
Turnul Crimei — Paris, E. Dentu, 1868 — 2 vol. Acest al 3-lea episod a apărut după episodul 6.
Arma Invizibilă sau Secretul „Fracurilor-Negre" — Paris, E. Dentu, 1869.
Mama Léo, urmare la *Arma Invizibilă* — Paris, E. Dentu, 1870.
Înghiţitorul de Săbii — Paris, E. Dentu, 1867 — 2 vol. Acest al 6-lea episod a apărut înaintea episodului 3.
Cavalerii Tezaurului — Paris, E. Dentu, 1872 — 2 vol.
Banda Cadet — Paris, E. Dentu, 1875, 2 vol.
Misterele Londrei — Paris, Comptoir des imprimeurs unis, 1844 — 11 vol. Apărut sub pseudonimul Sir Francis Trolopp.
Cavalerii Tăcerii — Paris et Halle, W. Schmidt, 1857 — 8 vol. Se pare că prima parte a apărut în două volume, sub titlul de *Frumosul Diavol*, începînd din 1851, la editura Pormain, Paris.
Jean Diable — Paris, E. Dentu, 1863 — 2 vol.

FRANCIS LACASSIN

CRONOLOGIA CICLULUI „FRACURILE NEGRE"

Către 1722 — *Banda Cadet* — naşterea colonelului
1739 — *Banda Cadet* — naşterea colonelului, după datele înscrise pe epitaf.
1750 — *Mănuşa de Oţel* — Boerhave îl declară pe colonel condamnat, în urma unei boli de plămîni, „în adolescenţă".
1770 — *Jean Diable* — naşterea Hélènei Brown (care va fi mama lui Jean Diable).
1775 — Se naşte, la Arras, François Vidocq (prototipul lui Lecoq).
1783 — *Mănuşa de Oţel* — naşterea lui David Heimer (care va deveni Johann Spurzheim).
1786 — *Jean Diable* — „La Londra exista o familie bogată de berari": Nicolas Brown (principalul asociat, tatăl Hélènei), Franck Turner şi William Robinson.
1788 — *Jean Diable* — Hélène Brown e condamnată pentru furtul unor diamante de la reşedinţa ducesei de Devonshire, apoi e graţiată, ca minoră.
1790 — *Arma Invizibilă* — naşterea lui Lecoq (Toulonnais l'Amitié) — contradicţie cu 1795 şi 1803.

Către 1792 — *Inimă de Oțel* — nașterea domnului Baruque.
1793 — *Jean Diable* —nașterea contelui Henri de Belcamp.
1795 — *Turnul Crimei* — nașterea lui Lecoq, (Toulonnais l'Amitié) — contradicție cu 1790 și 1803.
Către 1798 — nașterea lui Échalot și a lui Similor (contradicție cu 1813)
Cîțiva ani după 1795 — *Inimă de Oțel* — nașterea lui Joulou, conte du Brébut de Clare.
Între 1795 și 1801 — *Misterele Londrei* — nașterea lui Fergus O'Breane.
1799 — Execuția colonelului, la Neapole, „după cum spun biografii". (Dar n-a fost „spînzurat cum trebuie")
Între 1798 și 1803 — *Arma Invizibilă* — Se naște Léocadie, (văduva Samayoux, văduva Canada, prietena lui Échalot).
Între 1795—1805 — *Cavalerii Tezaurului* — Nașterea lui Lecoq (Toulonnais l'Amitié) — contradicție cu 1790.
Către 1800 — *Banda Cadet* — nașterea doctorului Samuel
1801 — *Cavalerii Tăcerii* — Mario Monteleone se căsătorește cu Maria des Amalfi. Se naște primul lor fiu (Fulvio Coriolani).
1802 — *Cavalerii Tăcerii* — Mănăstirea Milei (din regiunea Sartène, Corsica) adăpostea deja bandiți.
Între 1802 și 1804 — *Inimă de Oțel* — Nașterea lui Roland Fitz-Roy, duce de Clare (Inimă de Oțel). Puțin probabil. Contradicții cu 1811—1812.
1803 — *Mănușa de Oțel* —Nașterea lui Lecoq (Toulonnais l'Amitié). Contradicție cu 1790 și 1795. Complotul celor șapte șefi ai „Fracurilor Negre" împotriva Tatălui-tuturor în mănăstirea Milei. Toți vor fi executați.
1805 — *Jean Diable* — „O femeie, pe nume Hélène Brown, făcînd parte din banda lui Jean Diable — pe vremea aceea Thomas Paddock — a fost arestată și condamnată la închisoare pe viață. Intendent era Gregory Temple."
Cavalerii Tăcerii — Nașterea lui Julien Monteleone (al doilea fiu al lui Mario).
Ferdinand de Bourbon pleacă din Neapole și vine să-l viziteze pe Mario Monteleone.

Mănuşa de Oţel — Naşterea Giovannei-Maria Reni (ramură din Sartène, înrudită cu ramura Bozzo-Corona, din Bastia), care va deveni Julie Maynotte şi Julie Schwartz.

Între 1803 şi 1808 — *Mănuşa de Oţel* — Naşterea lui Piquepuce (mama sa era sora mai mare a reginei Lampion)

1806 — *Mănuşa de Oţel. Turnul Crimei* — Michel Pozza sau Bozzo — respectiv Fra Diavolo — este spînzurat la Neapole[1].

1807 — *Cavalerii Tăcerii* —, Naşterea Célestei Monteleone, fiica cea mai mic a Mariei.
Arma Invizibilă — Colonelul, care a îmbătrînit, vine să se instaleze în subteranele mănăstirii Milei (Corsica) (posibilă contradicţie cu 1803). I se spune „Tatăl-tuturor" şi „Fra Diavolo".

1808 — *Jean Diable* — ***Mai***. Constance Bartolozzi promite lui William Robinson că-l va lua în căsătorie.
Arma Invizibilă — Naşterea lui Remy d'Arx.
Cavalerii Tăcerii — Mario Monteleone şi cavalerii săi se opun influenţei franceze (napoleoniene) şi pleacă în Sicilia ca să se pună în serviciul lui Ferdinand de Bourbon.
15 ***august***. Notă pe o carte: „Maria m-a dăruit lui Mario, în ziua de Sfînta Maria, 15 august 1808".

1809 — *Jean Diable* — ***Mai***. Constance Bartolozzi îi promite lui Franck Turner că-l va lua în căsătorie.

1810 — *Jean Diable*. Generalul O'Brien cade în dizgraţia organizaţiei Rosenkrenz, care i-a jurat răzbunare eternă.
„Henri de Belcamp, în vîrstă de şaptesprezece ani, îşi susţine examenul de licenţă, pe tema metodei de investigare aplicate în ştiinţele metafizice şi obţine un adevărat triumf.

1811 sau 1812 — *Inimă de Oţel*. Sadoulas, locotenent de infanterie, aduce din Spania o aragoneză cu care se va căsători. Naşterea lui Roland Fitz-Roy, duce de Clare

[1] Evenimentul este real. Cel care l-a condamnat la spînzurătoare pe Fra Diavolo a fost generalul Hugo, fratele lui Victor Hugo. (n.t.)

(Inimă de Oțel). (Cel mai probabil. Contradicție cu 1802—1804)

1812 — *Jean Diable* — ***16 martie***. Generalul O'Brien o regăsește pe Madeleine Surrisy. *Inimă de Oțel*.
Sfîrșitul anului. Se naște Marguerite-Aimée Sadoulas (viitoarea contesă de Clare).

1813 — *Jean Diable*. Asasinarea la Praga a generalului Maurice O'Brien (tatăl lui Robert Surrisy), de către Jean Diable.

Către 1813 — *Arma Invizibilă*. Nașterea lui Echalot (contradicție cu 1798). Nașterea lui Maurice Pagès.

1814 — *Inimă de Oțel*. ***11 februarie***. „Exista un general, duce de Clare, care comanda o divizie la Montmirail; acesta era Raymond, în vreme ce un alt general de Clare aștepta alături de regele Ludovic al XVIII-lea, la Hartwell — e vorba de Guillaume.
6 aprilie. Generalul-duce Raymond de Clare își petrece convalescența alături de soția sa, Thérèse, și de fiul lor, Roland, în vîrstă de doi-trei ani, în urma unei răni grave, primite la începutul campaniei de o sută de zile. Generalul se află în castelul său de la Nau-Fabas, în parohia Bontcharra, nu departe de granița cu Savoia.

Între 1813 și 1818 — *Mănușa de oțel*. Nașterea lui Cocotte.

1815 — *Turnul Crimei*. Nașterea lui Paul d'Arcis Jean Diable.
August. Hélène Brown și fiul ei, Tom Brown, arestați la o orgie, într-un cartier de elită, într-un restaurant din Oxford Street, unde se serveau stridii, sînt conduși la Newgate și de-acolo trimiși la Nouvelle-Galles du Sud.
Cavalerii Tăcerii — **Vara**. Agitație în Sicilia. Ferdinand de Bourbon vrea să-și recapete regatul Neapolelui. Manuele Guidicelli străbate toată Sicilia, împreună cu Julien și Céleste Monteleone, apoi se oprește la două leghe de Catania și lasă copiii la o mînăstire.
Începutul lui octombrie. Mario Monteleone e readus în triumf în Calabria. După treisprezece zile, Joachim Murat debarcă în regatul Neapole, dar este înfrînt.
13 octombrie — Mario Monteleone oferă adăpost lui Joachim Murat, fost rege al Neapolelui, alungat de pe tron de către Ferdinand de Bourbon.

15 noiembrie — Mario Monteleone este executat la castelul Pizzo, la ora nouă și jumătate seara, imediat după regele Joachim Murat.

1816 — *Inimă de Oțel* — Moartea lui Raymond, duce de Clare (tatăl lui Roland = „Inimă de Oțel").
Arma Invizibilă — Mathieu d'Arx (tatăl lui Remy) e numit procuror general pe lîngă Curtea regală din Ajaccio.

1816 sau 1817 — ***29 septembrie.*** Se naște, la Rennes, Paul Féval.

1817 — *Jean Diable.* Anul acțiunii principale din *Jean Diable.*
Ianuarie. Cum Reynier a murit, fratele său, Frédéric de Boehm, pleacă la Londra, unde îl întîlnește pe Henri de Belcamp, sub Podul Londrei. Ia apoi o birjă și se duce la doamna Constance Bartolozzi, în Regent Street, unde e așteptat de Consiliul de Eliberare.
Inimă de Oțel. ***Începutul anului.*** Lady Stuart se retrage în mănăstirea Bon-Secours, luîndu-și numele de maica Francisca d'Assisi.
Jean Diable. ***Începutul anului.*** Henri de Belcamp, alias James Davy, evadat de la Nouvelle-Galles du Sud, îl întîlnește pe Napoleon I, la Longwood (Sfînta-Elena).
3 februarie. Asasinarea Constancei Bartolozzi.
Începutul lui martie. Publicarea *Cărții uluitoarelor aventuri ale quakerului Jean Diable.*
14 martie. Gregory Temple, intendent superior al Biroului central al Scotland Yard-ului, cercetează dosarul quakerului Jean Diable și primește vizita lui James Davy.
Mai. Richard Thompson o întîlnește pe Sarah O'Neil la Colisseum-ul din Paris.
Sfîrșitul lui septembrie. Gregory Temple îl întîlnește pe marchizul de Belcamp, căruia îi declară că se înșeală și că existau doi Brown.
Sfîrșitul anului. „La sfîrșitul anului 1817, amiralitatea engleză a început construcția primei nave de război, acționate cu aburi".

Cavalerii Tăcerii — Beldemonio primeşte numele de Porporato.

1818 — *Turnul Crimei*. Naşterea Ysolei de Champmas.
Mănuşa de Oţel. Numeroase atentate ale „Fracurilor Negre", la Paris, împotriva unor persoane fizice şi proprietăţi. (contradicţie cu 1828)
Inimă de Oţel. Ducele Guillaume de Clare, fratele lui Raymond, unchiul lui Roland („Inimă de Oţel") se căsătoreşte cu unica fiică a prinţului d'Epstein. Din căsătorie vor rezulta două fiice: Raymonde şi Nita.

1819 — *Mănuşa de Oţel*. Se naşte Fanchette, nepoata colonelului (contradicţie cu 1820).
Inimă de Oţel. Se naşte Raymonde de Clare, fiica lui Guillaume, duce de Clare, prinţesă d'Eppstein.
Arma Invizibilă. Se naşte Marie-Amélie d'Arx, (= Valentine de Villanove), sora lui Remy d'Arx (contradicţie cu: după 1820)

Între 1815 şi 1821 — *Misterele Londrei* — Fergus O'Breane trece în insula Sfînta Elena şi are o întrevedere „de patru ore cu învinsul de la Waterloo"

Între 1819 şi 1821 — *Cavalerii Tezaurului*. Naşterea lui Reynier, fiul lui Julian Bozzo-Corona (el însuşi nepot al colonelului) şi fiu adoptiv al lui Vincent Carpentier.

1820 — *Cavalerii Tăcerii* — Este semnalat la Neapole un anume doctor Gioja (se pare că nu există nici o legătură între el şi viocontele Annibal Gioja, dar nu se ştie niciodată!)
Cavalerii Tezaurului — Se naşte Fanchette, nepoata colonelului (posibilă contradicţie cu 1819)

1820 sau 1821 sau 1822 — *Turnul Crimei*. Se naşte Suavita de Champmas.

După 1820 — *Arma Invizibilă*. Se naşte Marie-Amélie d'Arx (= Valentine de Villanove), sora lui Remy d'Arx (contradicţie cu 1819).

1821 — *Mănuşa de Oţel*. Moartea lui Sébastien Reni, tatăl Giovannei Maria (= Julie Maynotte), şef al ramurii din Sartène, în vreme ce colonelul este şef al ramurii

din Bastia. „Fracul Negru" (să fie colonelul?) se află în închisoarea din Caen, acuzat de uciderea unei englezoaice, fosta actriță Sarah Potler, văduva lui John Mason, esq.

Între 1815 și 1835 — *Misterele Londrei.* Fergus O'Breane pleacă la Londra.

1823 — *Arma Invizibilă.* ***13 iulie.*** Asasinarea lui Mathieu d'Arx, tatăl lui Rémy.

Cavalerii Tăcerii. Anul acțiunii principale din *Cavalerii Tăcerii.*

Vara. Ruta Marsilia—Neapole este asigurată de un pachebot cu pînze, „Pausulippe", care își face intrarea în Neapole, într-o dimineață de vară. avîndu-l la bord pe Peter-Paulus Brown.

15 octombrie. „Battista Grúbbetti, din Monteleone, se întorcea din micul port Palmi, aducînd în *carozza* lui cea nouă patru călători." Cavalerul d'Athol (= prințul Coriolani, fiul cel mare al lui Mario Monteleone) era așezat lîngă căruțaș; în trăsură stăteau fratele său, Julien, sora sa Céleste și domnul David Heimer (care va deveni Johann Spurzheim).

Către 1825 — *Turnul Crimei.* Lecoq îl întîlnește pe Antoine Labre (tatăl lui Jean și al lui Paul).

1825 — *Mănușa de Oțel.* Anul începerii acțiunii principale din *Mănușa de Oțel.*

14 iunie. Sosește la Caen Jean-Baptiste Schwartz, care vine de la Guebwiller.

Noaptea de 14 spre 15 iunie. Jaful comis asupra băncii Bancelle, la Caen.

De la 2 iulie la 9 august. Scrisori trimise de André Maynotte (aflat în închisoarea din Caen) soției sale, Julie.

9 august. André Maynotte evadează din închisoarea din Caen.

1826 — *Mănușa de Oțel.* ***De la 25 ianuarie la 12 septembrie,*** Scrisori trimise de André Maynotte, aflat la Jersey, soției sale, Julie.

A doua jumătate a lunii septembrie. André Maynotte revine în Normandia, apoi la Paris, Asistă la căsătoria Juliei cu J.-B. Schwartz, la biserica Sainte-Roch, apoi pleacă la Londra, unde ajunge în închisoare.

1827 — *Inimă de Oțel.* Marguerite Sadoulas, în vîrstă de cincisprezece ani, este trimisă la pension de unde fuge cu profesorul de pian.

1828 — *Inimă de Oțel.* Moare, la nouă ani, Raymonde de Clare, prințesă d'Eppstein, sora Nitei de Clare.

Arma Invizibilă. Remy d'Arx devine avocat. „Fracurile Negre" și Tatăl-tuturor pleacă din Corsica și operează în Europa (puțin probabil și în contradicție cu 1818). Numeroase atentate la Paris, apoi, sub numele de „Black Coats", la Londra.

*Banda Cadet — **4 august**.* La Briars (Selkirk, Scoția) se oficiază căsătoria dintre William-George-Henry Fitz-Roy Stuart de Clare de Souzay și domnișoara Françoise-Jeanne-Angèle de Trepinier de Beauge.

1828—1829. Se publică *Memoriile* lui Vidocq (prototipul lui Lecoq).

1829 — *Banda Cadet. **30 mai**.* Se naște, la Glasgow, Albert-William-Henry Stuart de Clare de Souzy, fiul ducelui de Clare și al Angèlei Trepinier.

Inimă de oțel. Moartea soției lui Guillaume, duce de Clare, mama Nitei de Clare. Sosește la Paris, sub numele de Thérèse Marcelin, văduva lui Raymond, duce de Clare, împreună cu fiul ei, Roland.

1830 — *Inimă de Oțel.* Julien, fratele lui Abel Lenoir, sosește la Paris, unde se îndrăgostește de Marguerite Sadoulas. Este ucis în duel de contele Joulou du Bréhut de Clare.

1831 — *Turnul Crimei.* Moartea lui Hébrard, soțul Mathurinei, născută Goret, țărancă din cătunul Nouettes (Orne).

Către 1832 — În copilăria lui Reynier, Tatăl-tuturor avea în preajma sa pe marchizul Coriolan (nepotul său cel mare), Nicholas Smith și pe alți opt, dintre care preotul Gian Paolo.

1832 — *Inimă de Oțel. **Într-o noapte, pe la jumătatea postului Paștelui:*** începutul acțiunii din *Inimă de Oțel.*

„În acea vreme, baronul Schwarz era deja unul dintre cei mai importanţi bancheri."

1832 — *Turnul Crimei.* Arestarea generalului de Champmas. *Arma Invizibilă.* La petrecerea dată de Ludovic-Filip, Jean-Paul Samayoux, primul soţ al Léocadiei, cîntăreşte 150 de kilograme.

Între 1830 şi 1836. *Misterele Londrei.* Perioada în care se desfăşoară acţiunea principală din *Misterele Londrei.*

1833 — *Turnul Crimei.* ***Sfîrşitul anului.*** Condamnarea generalului de Champmas.

1834 — *Turnul Crimei.* Începutul acţiunii din *Turnul Crimei.* Ascensiunea contesei de Clare (Marguerite). Contesa îl primeşte pe vicontele Annibal Gioja, frecventează pe baronul Schwarz şi este „favorita colonelului".

1835 — *Turnul Crimei.* Paul Labre salvează viaţa Suavitei de Champmas.

Iunie. Domnul Lecoq vine în Normandia, unde o întîlneşte pe Mathurine Hébrard. zisă şi „madam Goret". „Avea cam patruzeci de ani".

Banda Cadet. Naşterea domnişoarei Clotilde.

Cavalerii Tezaurului. Începutul acţiunii din *Cavalerii Tezaurului.* Vincent Carpentier construieşte ascunzătoarea pentru tezaurul colonelului. Lecoq (Toulonnais l'Amitié) este secretar general al colonelului. Are „între treizeci şi patruzeci de ani".

1836 — *Mănuşa de Oţel.* Căsătoria dintre Fanchette, nepoata colonelului, şi contele Corona.

1837 — *Arma Invizibilă.* Ingres pictează portretul lui Remy d'Arx.

1838[1] — *Arma Invizibilă.* Anul acţiunii principale din *Arma Invizibilă.*

Lecoq „se apropie de cincizeci de ani". (Contradicţie cu 1795)

Cocotte are între douăzeci şi douăzeci şi cinci de ani; Piquepuce e cu zece ani mai mare.

[1] În acel an s-au petrecut o mulţime de evenimente! Au apărut doi Ludovic al XVII-lea. (n.t.)

Echalot și Similor are „vreo patruzeci de ani". Saladin e bebeluș. (Contradicție cu anul nașterii, 1840)
Colonelul pretinde că are mai mult de nouăzeci de ani. „Domnia colonelului durase mai mult de o jumătate de secol".
Sfîrșitul lui septembrie, într-o seară de vineri. Lecoq îl întîlnește pe Hans Spiegel, după care merge la cabaretul *L'Epi-Scié.*
Începutul lui octombrie. Furtul diamantelor Benetti. Asasinarea lui Hans Spiegel de către Coyatier. Arestarea lui Maurice Pagès.
Octombrie. Moartea lui Remy d'Arx.
Începutul lui noiembrie. Reluarea acțiunii *(Mama Léo).*
Sfîrșitul anului. Complotul împotriva colonelului, care ordonă să fie executat Portal-Girard (doctor în drept), „Ludovic al XVII-lea" și doctorul Samuel (acesta va supraviețui).
Turnul Crimei. Anul acțiunii principale din *Turnul Crimei.*
21 septembrie. Consiliul „Fracurilor Negre" pleacă spre La Ferté-Macé (Orne).
Sfîrșitul lui septembrie sau octombrie. Arestarea lui Nicolas, „fiul lui Ludovic al XVII-lea".
12 decembrie. Domnul Nicolas apare în fața tribunalului.
Către sfîrșitul lui decembrie. Clampin, zis și Pistol, face aluzie la Trei-Labe.
Ultimele zile ale lui decembrie. Evadarea domnului Nicolas, care este executat de Coyatier, zis și *Marchef,* din ordinul lui Lecoq.

1840 — *Inimă de Oțel.* ***Către mijlocul anului.*** Se naște Saladin (tatăl: Amédée Similor; mama: Ida Corbeau).
Banda Cadet: Prologul de la *Banda Cadet.* Într-o seară de iarnă, Échalot intră la postul de poliție din strada Culture-Sainte-Catherine, lîngă palatul Fitz-Roy, unde lasă un pachet, înfășurat în hîrtie de ambalaj (Saladin).
Moartea ducelui de Clare.
Doctorul Samuel are „aproape patruzeci de ani".

1841 — Publicarea primei povestiri a lui Paul Féval, *Clubul Focilor*, în *Revue de Paris*.
Banda Cadet — Moartea colonelului (după datele de pe epitaf)
Cavalerii Tezaurului. Reluarea acțiunii din *Cavalerii Tezaurului*
Saladin e hrănit cu biberonul.
Reynier, fiul lui Julian Bozzo-Corona (el însuși nepot al colonelului) și fiu adoptiv al lui Vincent Carpentier, are între douăzeci și douăzeci și doi de ani.
Asasinarea colonelului de către nepotul său, Julian (cavalerul Mora). Acesta este, prin urmare, cel ce pune capăt afacerii Schwarz-Maynotte *(Mănușa de Oțel)*.

1842 — *Turnul Crimei*. Mănăstirea Milei, din Sartène, continuă să fie un refugiu pentru „Fracurile Negre" din Franța și „Black Coats" din Londra.
Mănușa de Oțel. ***Ultima duminică din septembrie.*** Reluarea și finalul acțiunii din *Mănușa de Oțel*.
Octombrie. Moartea și înmormîntarea colonelului. Fanchette este asasinată de soțul ei, contele Corona.
Noiembrie. Moartea lui Lecoq (Toulonnais l'Amitié), decapitat de ușa seifului Bancelle.
Cavalerii Tezaurului. Cavalerii Tezaurului îl asasinează pe contele Corona.
Inimă de Oțel. Reluarea acțiunii din *Inimă de Oțel*
Decembrie. Conversația dintre Jaffret și Comayrol, după moartea lui Lecoq.

Către 1842 — *Banda Cadet*. Cadet l'Amour îl ia cu el pe Georges, pe care mama sa îl dăduse în ucenicie pe lîngă un marmorar din cimitirul Montmartre.

1843[1] — *Inimă de Oțel*. Dată neprecizată și care ar trebui mai curînd plasată spre sfîrșitul lui 1842. Înțărcarea lui Saladin — are doi ani și cîteva luni — acesta fiind hrănit direct cu cîrnați. Nu mult după aceea, are loc marea spargere a casei de bani Bancelle, la Jaffret.

[1] Deci anii 1842 și 1843 sînt martorii unor evenimente comune unui număr de șase din cele șapte romane ale ciclului principal. (n.t.)

Marți, 3 ianuarie. Bal mascat la palatul Clare. Moartea Margueritei, contesă de Clare (contradicție cu ultimul episod din *Cavalerii Tezaurului* și cu *Banda Cadet*, 1853).
Cavalerii Tezaurului. — Finalul *Cavalerilor Tezaurului.* Scena din Père-Lachaise. Asaltul asupra comorii (cu Marguerite, deci contradicție cu 3 ianuarie și cu 1853).
1843 — *Turnul Crimei.* Ysole Soulas se căsătorește cu prințul Woronslof, aghiotant al Maiestății Sale, împăratul Rusiilor.
Înghițitorul de Săbii — Nașterea lui Hector de Sabran.
1844 — Sub pseudonimul de „Sir Francis Trolopp", Paul Féval publică *Misterele Londrei.*
1847 — *Înghițitorul de Săbii.* Justén de Vibray, student, locuiește la palatul Corneille și o întîlnește pe Lily, la Barbe Malheur.
Turnul Crimei. ***Toamna.*** Moartea generalului-conte de Champmas.
Între 1843 și 1853 — *Banda Cadet.* André Maynotte și Julie pleacă în Australia, de unde vor sosi certificatele lor de deces (au fost asasinați de „Fracurile Negre").
1848 — *Turnul Crimei.* Cîteva luni înainte de revoluția din 1848, Paul Labre și soția lui, Suavita, o întîlnesc pe Ysole Soulas, rămasă văduvă, la mormîntul generalului-conte de Champmas (La Ferté-Macé, Orne).
1848 sau 1849 — *Înghițitorul de Săbii.* Se naște Marguerite Baumspiegelnergarten (= domnișoara Guite, falsa Justine de Chaves).
1849 sau 1850 — *Înghițitorul de Săbii.* Se naște Justine de Vibray (Domnișoara Saphir).
1852 — *Banda Cadet.* Saladin se dovedește „un mare tîlhar, de mic copil".
Înghițitorul de Săbii. Începutul acțiunii din *Înghițitorul de Săbii.*
Sfîrșitul lui aprilie. Saladin, „saltimbanc și derbedeu", între doisprezece și cincisprezece ani.
Înghițitorul de Săbii. ***30 aprilie, ora opt și jumătate seara.*** Saladin o răpește pe micuța Justine și se duce

la Théâtre Français et Hydraulique, unde o vinde pe o sută de franci doamnei Canada (Léocadie-Amandine), care o va boteza Saphir.
Mai. Ducele de Chaves părăsește Franța, cu destinația Brazilia.
Banda Cadet. Domnișoara Clotilde are optsprezece ani. Colonelul se apropie de o sută treizeci de ani.

1853 — *Banda Cadet.* Acțiunea principală din *Banda Cadet.*
5 ianuarie. Reunirea bandei Cadet: Adèle Jaffret, Marguerite (contradicție cu 1843), Doctorul Samuel și Comayrol.
Noaptea de 5 sau 6 ianuarie. Asasinarea celor două bătrîne domnișoare Fitz-Roy de Clare, în Rue de la Victoire, numărul 67.
6 ianuarie. Clément-Ciungul e acuzat de complicitate în asasinarea domnișoarelor Fitz-Roy de Clare și intră la ocnă.
Aprilie. Échalot „nu are mai mult de patruzeci de ani." Clampin, zis și Pistol, lucrează pentru doctorul Lenoir (poate și pentru cavalerul Mora).
Înghițitorul de Săbii — Lily se căsătorește cu ducele de Chaves, în Brazilia.

1854 —*Înghițitorul de Săbii*.. Marchizul de Rosenthal (= Saladin) se pare că ar fi făcut o călătorie la Posen, ca să-și vadă familia (poveste inventată de Saladin).

1857 —Paul Féval publică romanul *Cavalerii Tăcerii.* La Bruxelles, moare François Vidocq (prototipul lui Lecoq).
Înghițitorul de Săbii. Marchizul de Rosenthal (= Saladin) în trecere prin Alençon și Dornfront, o salvează pe domnișoara Saphir (poveste inventată de Saladin).

1858 — *Înghițitorul de Săbii.* ***Sfîrșitul lui mai.*** Domnișoara Saphir învață să danseze pe sîrmă.

1859 —*Înghițitorul de Săbii.* ***August.*** Théâtre Français et Hydraulique e înlocuit de Teatrul domnișoarei Saphir.
Sfîrșitul anului(?) Intră în scenă contele Hector de Sabran.

1863 —Paul Féval publică *Jean Diable* și *Mănușa de Oțel.*

Înghițitorul de Săbii. ***Decembrie***. Începutul *Memoriilor* lui Échalot.

1866 — Paul Féval publică *Inimă de Oțel*.
Finalul acțiunii din *Înghițitorul de Săbii*.
Înghițitorul de Săbii. ***August***. Saladin, devenit marchizul Franz de Rosenthal, locuiește într-o cameră din strada Neuve-Saint-Georges.
19 august. Doamna de Chaves (Lily) fuge călare cu contele Hector de Sabran. În aceeași zi, taica Justin (= Justin de Vibray) îi împrumută douăzeci de ludovici lui Barbe Malheur.
(?)Saladin, la douăzeci și șase de ani, devine șeful suprem al „Fracurilor Negre".

1867 — Paul Féval publică *Înghițitorul de Săbii*.
1868 — Paul Féval publică *Turnul Crimei*.
1869 — Paul Féval publică *Arma Invizibilă sau Secretul „Fracurilor Negre"*.
1872 — Paul Féval publică *Cavalerii Tezaurului*.
1875 — Paul Féval publică *Banda Cadet*.
1876 — Revenirea lui Paul Féval la catolicism.
1887 — ***8 martie***. Moartea lui Paul Féval, la Paris.

FRANÇOIS LE LIONNAIS

1 DIAMANTELE DOMNIŞOAREI BERNETTI

Într-o seară de vineri, spre sfîrşitul lui septembrie, în 1838, la căderea nopţii, ajutorul vînzătorului de mărfuri la mîna a doua a cărui prăvălie se afla la intersecţia străzilor Dupuis şi Vendôme tocmai închidea magazinul, cînd un cupeu elegant se opri în faţa uşii. Dughenele din cartierul Temple primesc adesea vizite la fel de simandicoase ca şi magazinele la modă; locuitorii din cartierele Saint-Germain şi Chaussée-d'Antin au învăţat încă de mult drumul către acest tîrg şi vin aici pe furiş, fie spre a cumpăra, fie pentru a vinde.

Ajutorul de prăvălie lăsă pe trotuar oblonul pe care-l ridicase deja pe jumătate şi aşteptă, crezînd că portiera cupeului avea să se deschidă.

Dar portiera nici gînd de aşa ceva, iar storul stacojiu ce apăra de priviri curioase interiorul trăsurii rămase coborît. Vizitiul — un flăcău fercheş cu tenul viu colorat — îşi înfipse biciuşca în suportul ei, ca şi cum ar fi ajuns la capătul cursei, şi-şi scoase din buzunar o pipă pe care-o umplu pe-ndelete.

Deşi era originar din Alsacia, micul vînzător cunoştea bine obiceiurile pariziene, căci se întrebă:

— Acolo, înăuntru, să fie oare un domn care aşteaptă o doamnă, sau o doamnă în aşteptarea unui domn?

Şi, mai înainte de a se ocupa din nou de oblon, dădu colţul spre strada Vendôme, spre a vedea cărui sex îi aparţinea persoana întîrziată; dar se pomeni deodată nas în nas cu un tătuc grăsun care sosea cu mîinile vîrîte în buzunare şi care-l salută cu un zîmbet baljin.

— Ia te uită! Ia te uită! se miră băiatul, ăsta-i domnul l'Amitié, care vine să-l viziteze pe patron! N-aveţi noroc, moş Koenig şi doamna lui tocmai au plecat spre grădiniţa lor de la Saint-Mandé. Doar sînt proprietari, nu? Ăştia nu-s fericiţi decît la ei la ţară; un petic de iarbă nu mai mare decît o batistă şi o duzină de cozi de mătură, fiecare cu cîte trei frunze bolnave... Va trebui să-i spun patronului ceva din partea dumneavoastră?

Domnul l'Amitié îl dădu la o parte cu o mişcare a cotului şi-şi continuă drumul, după ce-i făcuse un semn prietenesc din cap.

Dacă nu te-ai fi uitat decît la ochii lui vioi şi zîmbitori, l-ai fi luat drept un om încă tînăr, dar avea o barbă căruntă, foarte neîngrijită, care trăda apropierea vîrstei de cincizeci de ani. Sub faldurile unei mantii îmblănite, cam jerpelită şi foarte largă, părînd că provine direct de pe străduţa Judengasse[1] din Frankfurt, i se putea ghici remarcabila lăţime a umerilor puternici. Păşea fără zgomot într-o pereche de ghete îmblănite, din cele pe care călătorii le puneau peste încălţămintea lor, pe vremea diligenţelor.

Trecînd pe lîngă vizitiu — mult mai bine îmbrăcat decît el însuşi — clătină uşor din cap, apoi intră în dugheană.

— Păi, dacă vă spun că patronu'-i plecat... bodogănea în urma lui vînzătorul alsacian.

Domnul l'Amitié, ţinîndu-şi mîinile tot în buzunare, străbătu magazinul plin de tot felul de lucruri prăpădite, printre care totuşi s-ar fi putut găsi cîteva mobile de preţ şi stofe

1 *Judengasse* (lb. germană) = Aleea Evreilor. (n.t.)

scumpe. Ajungînd la ușa din fund, o deschise fără o vorbă și-și continuă drumul.

— Da' ce-i asta? Da' ce-i asta?! strigă alsacianul. Ești surd, omule? Dacă-ți spun...

Nu-și termină fraza. Domnul l'Amitié se oprise în sfîrșit. Își puse mîna pe umărul băiatului, îl privi drept în față și rosti șoptit următoarele cuvinte:

— *S-a luminat de ziuă.*

Alsacianul se dădu cîtiva pași înapoi și chipul lui naiv exprimă cea mai totală uimire.

— Asta chiar că-i ghinion! bombăni înfigîndu-și mîinile în păr. Să mă vîr într-un asemenea bucluc, tocmai cînd primisem și eu de-o băuturică! La Paris, înainte să vorbești cu cineva, ar trebui să-i ceri actele.

Domnul l'Amitié dădu aprobator din cap și-și alese un fotoliu vechi dar confortabil, în care se așeză comod.

— Vorbești ca din carte, amice Meyer, spuse pe un ton blînd și jovial. Ai cheile de la pivniță?

Meyer ridică din umeri și domnul l'Amitié continuă:

— Nu? Moș Koenig este un om prudent... Atunci, du-te la cîrciumă și adu-mi o sticlă de vin de Maçon sigilată, de-acu' douăzeci și cinci de ani.

Alsacianul se îndrepta către ușă, cînd domnul l'Amitié îl opri.

— Așteaptă, îi zise, îți voi da toate instrucțiunile deodată. Adineauri ai făcut tu însuți constatarea că stăpînul tău are o slăbiciune pentru plăcerile cîmpenești; prin urmare, n-avem de ce ne teme că am fi deranjați. Deocamdată, sînt aici ca la mine-acasă...

— Cum, la dumneata?! încercă să-l întrerupă Meyer.

— Taci din gură. Urmează să vină un tînăr cumsecade, de vreo treizeci de ani, puțintel șchiop și care se ajută în mers de un baston barosan cu măciulie de fildeș. Te va întreba dacă domnul Koenig este acasă — îi vei spune că da.

Alsacianul protestă printr-o mișcare energică, dar își plecă ochii sub privirea domnului l'Amitié, care continuă:

— Și adresîndu-mi-te, vei spune: „Patroane, iată cineva care-ar vrea să vă vorbească". Eu voi consimți să-l primesc pe respectivul vizitator și, deoarece îmi este trimis de către

un prieten, îl voi pofti să bea un pahar de vin. Atunci, tu vei aduce, ca şi cum ai fi scos-o din pivniţă, sticla cu vin de Maçon sigilată. S-a-nţeles?

— Şi de ce toate astea? întrebă Meyer.

— S-a-nţeles? repetă domnul l'Amitié.

Alsacianului îi scăpă un gest de furie neputincioasă:

— Şi pe urmă?

— Pe urmă, îţi închizi oblonul şi te duci să te plimbi.

— Dar dumneata?

— Nu-ţi face griji pentru mine, răspunse domnul l'Amitié.

— Vei dormi aici?

— Mai există şi portiţa de la alee, fiule.

— Aia e-nchisă.

— Iată cu ce se descuie.

Meyer rămase cu gura căscată, zgîindu-se la cheia ruginită pe care i-o arăta interlocutorul său.

— Da' moş Koening e-n combinaţie? îngăimă.

— Poate că da, replică l'Amitié, vîrîndu-şi din nou mîinile în buzunare.

Obrajii lui Meyer se înroşiseră pînă la urechi.

— Ascultă, aproape strigă, toate astea nu miros a bine, şi dumneata eşti în stare să faci o treabă urîtă. Eu sînt om cinstit — te poftesc să ieşi pe uşă-afară, şi încă imediat, altminteri chem paza!

Domnul l'Amitié îşi puse unul peste altul picioarele călduros încălţate şi se instală cît mai comod cu putinţă în fotoliu.

— A fost odată — spuse fără a ridica glasul — a fost odată un băieţel care se prefăcea că doarme pe o masă din cîrciuma *Conul de brad* [1], în timp ce, în sala alăturată, era asasinat casierul băncii...

— Dormeam! strigă Meyer îngrozit, jur în faţa lui Dumnezeu că dormeam! Eram beat pentru prima oară în viaţa mea.

— Băiatul acela este căutat, continuă domnul l'Amitié... Ai văzut vreodată bileţele de amor ca ăsta, piciule?

---

[1] *Conul de brad*: denumirea cîrciumii în limba franceză este *La Pomme de Pin*. (n.t.)

Mîna i se cufundă sub reverele pelerinei îmblănite și o hîrtie pe care era imprimată o ștampilă mare căzu la picioarele lui Meyer.

Nefericitul tînăr se aplecă să vadă mai bine, apoi genunchii i se înmuiară de parcă ar fi fost lovit în cap.

— Un mandat de arestare! rosti cu glas gîtuit. Da, mi-e cunoscut — am fost servitor la grefa din Colmar[1]... Și numele meu!... numele meu scris cît se poate de clar!... Dar cine ești dumneata de fapt?

— Poate un inspector în exercițiul funcțiunii, replică domnul l'Amitié, al cărui zîmbet deveni crud. Să vorbim limpede: eu sînt azi pe cale să pescuiesc un pește mai mare decît tine. Dacă te porți cum trebuie, voi închide un ochi și vei avea timp s-o ștergi. Poftim, uite un ludovic, du-te să cumperi vinul și păstrează-ți restul pentru călătorie. Dacă vrei să mă asculți, în noaptea asta ar fi bine să dormi pe drumul spre Germania.

Meyer ieși clătinîndu-se. Simțea că părul de pe cap i se ridică măciucă.

Un sfert de oră mai tîrziu, domnul l'Amitié, aflat încă în încăperea din spate a prăvăliei lui moș Koenig, vînzător de vechituri la mîna a doua și amator de bucurii cîmpenești, stătea în fața unei măsuțe pe care erau puse o sticlă începută, două pahare pline și o lumînare de seu.

De cealaltă parte a mesei ședea vizitatorul misterios ale cărui semnalmente i le dăduse lui Meyer.

Meyer dispăruse.

— Sînt foarte bucuros — spunea domnul l'Amitié, care acum vorbea cu un ușor accent german — să cunosc un compatriot și un coreligionar. Cum o mai duc bunii noștri prieteni din Karlsruhe, dragă domnule Hans?

— Unii — bine, alții — rău, răspunse vizitatorul, al cărui chip trăda puternic tipul israelit.

L'Amitié își plesni palmele încîntat.

— Iată răspunsuri pe placul meu! exclamă. Dincoace de podul Kehl, nu mai întîlnești decît nebuni care vorbesc pe șleau, nu-i așa, frățioare?

---

[1] *Colmar*: oraș în Alsacia, devenit în 1698 capitala sa judiciară. (n.t.)

Hans nu răspunse decît printr-un semn aprobator din cap. Era un tînăr cu trăsături ascuţite şi înfăţişare bolnăvicioasă. Expresia lui era un amestec de îngrijorare, duritate şi neîncredere.

— Să bem! continuă l'Amitié, care afişa, dimpotrivă, o franchețe extraordinară. În sănătatea lui Moise, a lui Iacob, a lui Isac, a lui Ieroboam, a lui Nathan, a lui Solomon şi a celorlalţi.

Paharele se ciocniră şi l'Amitié adăugă:

— Şi vasăzică, frate dragă, vrei să-mi vinzi o grămăjoară de vechituri. Îmi închipui că nu sînt mobile, căci transportul ar fi scump, din marele ducat şi pînă aici. N-o fi mai curînd vorba de un lot de stofe? Ah! zîmbeşti, amice? Pariez că este şi dantelă! În fiecare an trece pe la Baden în valoare de milioane, şi crede-mă, pe umeri tare drăgălaşi. Dar dumneata, Hans Spiegel, eşti, desigur, un om înţelept — dumneata laşi umerii şi nu te ocupi decît de dantele.

Poate că Hans Spiegel zîmbea în sinea lui, dar chipul îi rămînea posomorît şi necăjit.

— Mi s-a spus — şopti, după ce-şi înmuiase buzele în paharul său, fără a bea — că sînteţi în măsură să negociaţi cu bani gheaţă o afacere de o oarecare importanţă.

— Cu bani gheaţă, repetă l'Amitié în loc de a răspunde, cu bani gheaţă, asta depinde. Banul este fricos, se ascunde. Ce numeşti dumneata, frate Hans, o afacere importantă?

Spiegel se înroşi uşor şi replică, coborînd şi mai mult glasul:

— O afacere cam de o sută... două sute... poate cam trei sute de mii de franci.

— Doamne Sfinte! exclamă l'Amitié, aşadar umerii aceia drăgălaşi erau al naibii de încărcaţi?

Spiegel tuşi, făcînd o mutră nemulţumită.

— De obicei, ripostă sec, oamenii cu meseria noastră şi de religia noastră nu glumesc cînd discută afaceri.

L'Amitié răspunse privirii lui aspre printr-o sclipire ironică a ochilor săi lăcrimoşi.

— Bine! bine! se învoi. Nu-ţi place să rîzi, frate Hans? Fiecare cu firea lui. Eu, unul, nu sînt niciodată melancolic cînd e vorba să cîştig cinstit nişte bani... Aşadar, să vorbim serios, tinere, şi ia dă-mi să-ţi văd pietricelele.

Hans Spiegel se agită pe scaunul lui și se uită spre ușă.

— Prietene, continuă l'Amitié, mă port după placul dumitale, acum îți vorbesc limpede pentru că așa ai dorit. Vrei să spunem lucrurilor pe nume? Fie! Frate Hans, dumneata nu vii de la Karlsruhe. Dacă ai fi de cealaltă parte a Rhinului, ai rămîne acolo și i-ai da și jumătate din prețul diamantelor domnișoarei Bernetti omului care ți-ar oferi mijloacele de a trece frontiera.

Din roșu cum era, Hans Spiegel deveni palid și murmură:

— Jupîne Koenig, nu știu ce vrei să spui.

— Ticăloasele alea, continuă l'Amitié fără a se lăsa oprit de acest protest, le fac acum necazuri enorme duceselor. Cunosc pe cineva care avusese înaintea dumitale ideea loviturii, dar dumneata, domnule Spiegel, ești un tînăr activ și plin de talent; ai fost mai iute la treabă decît noi. Cît ceri pe sipetele numitei Bernetti?

Chipul bolnăvicios al evreului se întuneca. Privirea lui era cea a vulpii lașe care, cînd este încolțită, devine curajoasă și înfruntă copoii.

L'Amitié îl studia cu coada ochiului. Își turnă un pahar de vin.

— N-am încotro și trebuie să beau singur, zise, dacă dumitale nu ți-e sete.

Și punînd pe masă paharul pe care-l golise dintr-o sorbitură, adăugă:

— Drăguț, bastonul dumitale, camarade.

Cu o mișcare instinctivă, Spiegel își strînse între picioare bastonul cu măciulie de fildeș.

Dar l'Amitié era mult mai vioi decît părea a fi. Își repezi trupul înainte, ca un scrimeur care fandează adînc, și brațul său întins peste masă ajunse la baston, care-i rămase în mînă.

Urmă o scenă mută și rapidă ca fulgerul. Nu se știe cum, din buzunarul lui Spiegel țîșni un pistol. El ochi, dar se prăbuși mai înainte de a fi apucat să apese trăgaciul.

L'Amitié, rîzînd blajin, asigură pistolul cu piedica și-l azvîrli în celălalt capăt al încăperii.

— Nu mai am douăzeci și cinci de ani, murmură, dar pumnul mi-a rămas puternic. Hai, ridică-te, camarade, și dacă

mai ai şi altă jucărioară ca asta, păstreaz-o pentru un prilej mai bun.

În timp ce vorbea, deşuruba măciulia de fildeş a bastonului şi o scutura ca pe o cutiuţă. Un mare număr de diamante demontate, dintre care cele mai multe erau de o mărime apreciabilă, se rostogoliră, împrăştiindu-se pe cuvertura jerpelită.

Spiegel rămăsese nemişcat şi părea pietrificat.

L'Amitié luă la întîmplare trei sau patru pietre şi le cercetă cu o expresie indiferentă.

— Cu astea, zise, un băiat ca dumneata, care nu are obiceiuri proaste, se poate înapoia în satul lui, să se însoare cu Lischen sau cu Gretchen, să cumpere o fermă, ba chiar un conac şi să-şi capete locul său în consiliul municipal, cînd barba îi va încărunţi. Dar, mai întîi, trebuie să vîndă marfa asta pe care n-o poate duce la piaţă; trebuie, apoi, să treacă bariera Parisului, unde sînt întinse plase; în fine, mai are de trecut frontiera Germaniei, pe toată lungimea căreia telegraful a trimis informaţii cu semnalmentele viitorului consilier municipal... Nu-ţi port pică pentru năzbîtia dumitale, frate Hans, fiecare-şi apără averea aşa cum se pricepe, or asta-i averea dumitale, de vreme ce ai furat-o, dar nu-ţi dai seama de ceea ce faci: fără mine ai fi fost pierdut.

Şi deoarece privirea evreului exprima o neîncredere înciudată, l'Amitié adăugă:

— Aşadar, nu ţi-au ţiuit urechile? Astăzi, cam pe la ora patru, ţi s-a aflat isprava la birourile Siguranţei. Diamantele Carlottei Bernetti proveneau din răsărit şi din apus, de la miazăzi şi de la miazănoapte; poseda o diademă ce aparţinuse familiei prinţilor Berezov; o brăţară împodobise mîna unei soţii de lord, o broşă strălucise pe pieptul unei nobile de la Curtea Spaniei. Este o colecţionară şi, potrivit propriului ei calcul, flecuşteţele ei valorează mai mult decît o jumătate de milion.

— Pe puţin! şopti Spiegel, care-şi regăsea firea israelită.

— Bravo! exlamă l'Amitié, iată că ne trezim. Cînd se pornesc să ţipe, domnişoarele din speţa Carlottei Bernetti au voci care se aud pe o rază de trei leghe, la fel ca şuieratul

locomotivelor. În jurul acestui instrument principal și superstrident s-au adunat glasuri mai bărbătești, aparținînd domnului prinț, domnului conte, domnului președinte, domnului mareșal și chiar vreunui amărît de agent de schimb. Cei de la Siguranță aproape că și-au pierdut capul. Rezulatul a fost cel prevăzut: la ora cinci, se dispunea de tot ce era necesar pentru a pune mîna pe bastonul precum și pe persoana dumitale.

— Și dumneata ești cel însărcinat să mă aresteze? întrebă Spiegel cu destul calm.

L'Amitié izbucni în rîs.

— Ba nici gînd! replică. Doar ți-am spus că eu îți sînt salvarea! Nu aparțin cîtuși de puțin poliției, dar poliția îmi aparține întrucîtva, fiindcă eu trec din floare-n floare, ca fluturii. Meseria noastră nu-i ușoară, domnule Spiegel, cu cei care, ca dumneata, nu vor să dea de necaz din prima dată. Ai izbutit o lovitură extraordinară, foarte adevărat, dar care-i folosul dacă beneficiul net pe care ți-l aduce este un sejur de douăzeci de ani la Brest sau la Toulon?! Noi, ăștilalți — căci nu mă laud, eu sînt doar membru al unei societăți care se bucură de un oarecare credit pe-aici — noi, ăștilalți, acționăm cu prudență, uitîndu-ne de două ori, nu numai o dată, unde călcăm cu piciorul. Nu improvizăm nimic, combinațiile noastre nu se pun în practică decît după ce-au fost verificate cu cea mai mare grijă. Eu, care-ți vorbesc, dac-aș vedea un milion atîrnînd într-un copac în pădurea Boulogne, i-aș da de o duzină de ori ocol înainte de a încerca să-l iau de-acolo. Să revenim însă la problema dumitale — te afli în mîinile mele, frățioare. Aș putea să-ți cer o răscumpărare, dar nu vreau. Obiceiul casei noastre este de a se mulțumi cu un beneficiu cinstit: îți ofer cincizeci de mii de franci și un pașaport pentru străinătate. Nu-i convenabil?

— Dă-ncoace! strigă Spiegel cu grabă. Accept.

Domnul l'Amitié izbucni din nou în rîsul său blajin.

— O clipă! — zise, punînd diamantele unul cîte unul, la loc în bastonul scobit. Am depășit vîrsta zăpăcelii. Eu, ce să zic, nu mă pricep defel la toate flecuștețele astea, și dumneata ai putea foarte bine să-mi dai, în schimbul celor cinci sute de ludovici ai mei, bucățele de sticlă valorînd treizeci de scuzi.

Afacerile sînt afaceri, domnule Spiegel. Vei lua înapoi totul, ceea ce constituie o bun dovadă că n-am de gînd să te păcălesc, şi chiar la noapte, un slujbaş de-al nostru, expert în bijuterii, va merge la domiciliul dumitale, va examina pietrele şi-ţi va număra banii.

Evreul rămase o secundă nehotărît.

— Ah! Ah! exclamă l'Amitié, văd bine c-ai prefera s-o iei la sănătoasa imediat, şi te-nţeleg. Dar fii pe pace, ţi se va indica mersul lucrurilor. Dacă vei urma punct cu punct instrucţiunile mele, te vei bucura de o noapte odihnitoare, iar mîine vei călători pe drumul către iubita noastră patrie. Cînd pleci de-aici, du-te să iei masa unde pofteşti şi nu te grăbi. Îţi închipui, desigur, c-ar fi o nebunie să te întorci acasă în momentul acesta. Pe la miezul nopţii, dar nu mai înainte, du-te pe strada Oratoire-des-Champs-Élysées şi cere camera pe care moş Koenig a reşinut-o pentru dumneata în căsuţa din fundul curţii de la numărul 6. La ora două dimineaţa — bagă de seamă, la două fix — vei auzi că zgîrie cineva la uşa dumitale; vei întreba cine e şi ţi se va răspunde: *bijutierul*. Nu-i nevoie să-ţi explic restul. După ce-ţi vei fi primit banii, poţi să dormi pînă la prînz sau s-o ştergi, la dorinţă... Ne-am înţeles?

Îi întinse lui Spiegel bastonul. Acesta-l luă şi replică:

— Ne-am înţeles.

— Perfect! sublinie l'Amitié privindu-l în ochi. De-acum înainte, ce-i acolo înăuntru îţi frige degetele, aşa că nu mă tem c-ai putea încerca să speli putina.

Se ridică şi deschise uşiţa ce dădea spre alee.

— Dar vezi, murmură Spiegel cu o mutră ruşinată, vezi că, pentru a-ţi executa instrucţiunile, ar trebui să am cu ce-mi plăti o cină.

— Pe cuvîntul meu! exclamă l'Amitié, bănuiam eu asta! Ai postit, bietul meu băiat, avînd buzunarele pline de diamante! Ei, hai, că nu eşti prea grozav! Ia-ţi înapoi pistolul şi ţine zece ludovici! La revedere! Îţi urez mult noroc!

Spiegel îl părăsi la capătul aleii şi se îndreptă către piaţa din cartierul Temple. Îşi ascunsese faimosul baston sub redingotă şi mergea cu pas întins, privind îngrijorat în jurul lui.

Domnul l'Amitié coti, dimpotrivă, la colţul străzii Vendôme, îndepărtîndu-se liniştit, cu amîndouă mîinile în buzunare.

Vizitiul cupeului, care părea să doarmă, îşi luă imediat biciul, îi arse una calului şi-l urmă la o distanţă de cîţiva stînjeni.

2 CONFESIONALUL LUI TOULONNAIS L'AMITIÉ

Era în jur de ora opt şi bulevardul Temple — acel centru de distracţii şi plăceri care rămîne în amintirea tuturor parizienilor, în ciuda scuarului lugubru ce l-a înlocuit — zbîrnîia de zgomote vesele. Mulţimea se înghesuia în jurul teatrelor a căror reclamă promitea rîsul sau lacrimile; tîrgul negustorilor de mărunţişuri îşi aprindea lanternele, şi chiar aceia care n-aveau trei bănuţi pentru a intra la regretatul Lazari reuşeau să-şi petreacă seara gratis în faţa barăcii vreunui succesor al lui Bobèche.

Cînd, după ce părăsise locuinţa lui moş Koenig, ciudatul personaj căruia i se spunea „domnul l'Amitié" ieşi de pe strada Charlot şi intră pe bulevard, acesta ajunsese la apogeul veseliei sale cotidiene; dar, după cîte se părea, bucuriile acelea nu erau pe gustul omului nostru, cel cu mantia îmblănită evreiască, deoarece nu aruncă nici măcar o privire celebrelor lumini ale bîlciului, ci coti scurt în direcţia „coloanei din iulie".

Cupeul cu storuri coborîte îl imită, mergînd încet în lungul trotuarului.

Pe vremea aceea, costumul ales de domnul l'Amitié putea fi întîlnit în cartierul Temple mai des decît în zilele noastre. Aspectele caracteristice au tendinţa de a se atenua tot mai mult şi bătrînii vulturi ce iau camătă mare pe termen scurt se îmbracă astăzi ca nişte funcţionăraşi oarecare. Uneori, cei tineri îşi comandă hainele la vreun croitor din împrejurimile Operei.

Aşadar, domnul l'Amitié îşi putea continua plimbarea fără a suscita în mod deosebit atenţia trecătorilor. Mergea cu

un pas domol, moale ca blana de miel ce-i căptușea ghetele și cînta cu jumătate de glas o binecunoscută melodie, care n-a avut niciodată un caracter glumeț:

Plouă, plouă, păstoriță
Hai, adună-ți oile...[1]

Dar, în timp ce fredona, se gîndea, iar reveria sa nu semăna defel cu cîntecul.

„Colonelul", gîndea, „mi-a trasat drumul centimetru cu centimetru și, ca de obicei, rolul meu este cel al unei marionete. Și asta durează de mult. La început mă amuza să-i ghicesc tertipurile, care sînt cusute cu ață albă, dar am ghicit prea multe, și bătrînul mă plictisește. La urma urmei, ar fi timpul să le facă puțin loc și tinerilor, cu atît mai mult cu cît tinerii ca mine încep să devină cam copți. Ce-i cu toți banii aceia care rămîn îngropați într-o ascunzătoare, acolo departe, în Corsica? Și la ce bun să continuăm cu afacerile, dacă sîntem destul de bogați pentru a trăi împărătește? Sînt drăguțe combinațiile individului; au trei, șase, nouă compartimente, ca și camerele închiriate de proprietarul meu, dar așa nu mai ajungem niciodată la lichidare, iar urciorul nu merge de multe ori la apă..."

Se întrerupse și se apropie de bordura trotuarului, căutînd un loc prielnic pentru a traversa strada.

Un polițist care mergea în urma lui spuse abia șoptit:

— Bună-seara, domnule Lecoq.

Înainte de a-i răspunde, l'Amitié privi de jur-împrejur:

— Bună-seara, amice.

— La prefectură — continuă sergentul — se spune că-n noaptea asta pregătiți o afacere tare de tot.

— Vezi-ți de treaba ta, replică brusc l'Amitié, pornind repede pe pavajul noroios.

— Pe cuvîntul meu, mormăi printre dinți, nu există palavragii mai mari decît indivizii ăștia! Cu ei, riști la fiecare

---

1 Textul în lb. franceză al cunoscutei melodii este:
Il pleut, il pleut, bergère
Ramenez vos moutons... (n.t.)

pas să te compromiți. Tatăl-tuturor stă foarte liniștit să-și joace whistul, în timp ce alții se spetesc. S-a jurat pe toți dumnezeii că treaba cu domnul Remy d'Arx, judecătorul de instrucție, va fi ultima lui afacere, dar uite că se împlinesc zece ani de cînd tot repetă același lucru. Eu sînt răbdător și ascultător; dar să mă ia dracu' dacă, de data asta, înțeleg gîndirea bătrînului, cu diamantele lui și cu toate chițibușurile pe care le-a născocit în legătură cu ele. Cînd l-am întrebat, mi-a răspuns așa cum i-am zis eu sergentului: „Vezi-ți de munca ta!"

Se opri pe partea cealaltă a bulevardului și trase concluzia:

— Vom face treaba, Tăticule, dar toate au un sfîrșit și, cînd treaba va fi *făcută*, îl știu eu pe unul care-ți va cere să-i închei plata, și încă răspicat!

Zgomotul și vînzoleala care, odinioară, dădeau o înfățișare așa de deosebită bătrînului bulevard Temple nu ajungeau pînă atît de departe. Oricine își poate aminti că împrejurimile Galiotei, într-o parte, și Castelul de Apă, în cealaltă, erau locuri relativ pustii.

Galiote[1] era numele dat ultimei case de la colțul dintre bulevard și strada Fossés-du-Temple, din cauză că întreprinderea de poștă fluvială de pe canalul Ourcq își avea acolo birourile.

În spatele Galiotei și foarte aproape de locul în care fațada Circului luminează acum acel cartier, odinioară atît de mizerabil, pornea, printre case dărăpănate și maghernițe cu înfățișare sătească, o străduță îngustă care, după un traseu lung și întortocheat, ajungea la strada Faubourg-Saint-Martin, cam în dreptul actualei primării.

Străduța aceea nu avea nici un nume oficial, decît în punctul în care tăia cartierul Temple, în spatele șantierelor Malte. Acolo, o tăbliță indicatoare o intitula strada „Haut-Moulin"; dar oriunde în altă parte i se spunea, în mod familiar, Chemin- des-Amoureux.

Prima casă de pe Chemin-de Amoureux, cînd veneai de pe strada Fossés[2], era o cîrciumă prăpădită, a cărei firmă

[1] *Galiote* (lb. franceză) = navă-cabotier (n.t.)

[2] În lb. romînă, denumirile acestor străzi ar fi: *strada Morii Înalte* și, respectiv, *Calea Îndrăgostiților* și *strada Gropilor*. (n.t.)

constituia un calambur îndrăzneţ: *Cafeneaua L'Épi-Scié*[1]. Localul acela, ce-şi cîştigase un foarte prost renume şi în care poliţia făcea razii frecvente, avea faţada spre bulevard, din cauza unei cotituri bruşte a străduţei.

Din locul în care se oprise, domnul l'Amitié putea vedea prin perdelele roşii ale celor două ferestre luminile din sala de biliard. Acolo se juca „poule"[2] — potrivit unui mic afiş, scris de mînă şi pus sub lanterna roşie care le aducea la cunoştinţă trecătorilor de pe bulevard preţurile pentru *gloria*[3] şi pentru jumătatea de ceaşcă: zece şi douăzeci de centime.

Masa de biliard — întinsă ca o cîmpie, cu picioare înalte şi acoperită cu un postav foarte slinos — era instalată în mijlocul unei săli spaţioase dar scunde. De jur împrejur, mese de lemn, sprijinite doar în cîte două picioare, se rezemau cu cealaltă latură pe o bară prinsă de perete.

Vis-à-vis de uşa de intrare se afla o tejghea de cîrciumă, la care trona o matroană corpolentă, cu o faţă violacee şi a cărei bonetă, împodobită cu panglici roşii, lăsa să-i scape şuviţe de păr cărunt.

Numele ei era doamna Lampion; în tinereţe, împinsese la ruină cîţiva cărăuşi de apă.

„Găina", bine hrănită, strînsese în jurul ei o duzină de jucători ale căror costume erau destul de neasemănătoare. Unii purtau bluzoane, alţii — paltoane, mai mult sau mai puţin jerpelite; în fine, alţii — costume din stofă bună, aproape curate şi îndeajuns de arătoase.

De altminteri, îmbrăcămintea părea să fie aici un element prea puţin luat în consideraţie; erau unii zdrenţăroşi care vorbeau de sus şi care obţineau zîmbetele doamnelor, în timp ce vreo redingotă pasabilă păstra timiditatea soldatului primit la masa furierilor. „Leul" — căci pretutindeni există un favorit

---

1 Jocul de cuvinte, intraductibil în lb. română, constă în faptul că *L'Épi-Scié* înseamnă *Spicul tăiat cu ferăstrăul*, dar se pronunţă la fel ca *l'Épicier*, cuvînt ce se traduce prin *băcanul*. (n.t.)

2 *Poule:* joc de biliard cu miză. În limba română, denumirea se traduce prin „găină". (n.t.)

3 *Gloria:* amestec de cafea cu ţuică. (n.t.)

care dictează moda — era un tînăr de douăzeci-douăzeci și cinci de ani, cu o șepcuță pusă într-o parte pe o tufă de păr blond și creț.

Juca ținîndu-și mînecile suflecate. Avea cizme, iar pantalonul lui încrețit pe șolduri îi încingea mijlocul ca o rochie de femeie.

El era cel care „bloca" cele mai multe bile și care făcea cele mai multe „spirite". Succesul său era total; toți bărbații îl admirau, toate doamnele îl mîngîiau din priviri. Cocotte — acesta era numele care i se dădea — accepta aceste omagii ca pe ceva ce i se cuvenea și cîștiga voios paralele *partner* [1]-ilor săi zdrențăroși.

Din întreaga adunare, numai două persoane păreau să nu se ocupe deloc de el. Mai întîi, doamna Lampion, care, potrivit obiceiului ei, moțăia majestuos în spatele tejghelei sale; apoi, un bărbat cu o statură herculeană, al cărui chip jigărit și nefericit se ascundea pe jumătate sub părul răvășit. Bărbatul acesta ocupa masa cea mai depărtată de centru, în dreapta ușii, și în jurul lui exista un mare vid, atît în stînga cît și-n dreapta. Ceruse să i se servească un păhăruț de tărie, care rămăsese intact. De cînd intrase, stătea nemișcat, cu capul sprijinit în mîinile lui puternice.

Privirile pe care jucătorii ce constituiau galeria i le aruncau acestui personaj erau rare și exprimau totodată dezgust și teamă. Cocotte fusese singurul care, la intrare, îi spusese:

— Bună-ziua, *marchef*, ce mai faci?

Dar adăugase cu glas coborît:

— Am încurcat-o, dac-a venit Coyatier! Cînd cobea asta iese din vizuina ei, păzea! Pariez că la noapte o s-avem noutăți!

Așa încît, atunci cînd ușa se deschise spre a lăsa să intre silueta iudaică a domnului l'Amitié, avu loc un *efect* gata pregătit, așa cum se spune în teatru.

Conversațiile amuțiră în jurul meselor, bilele se opriră pe postav și, trecînd din grup în grup, ai fi putut auzi un nume rostit cu glas șoptit: Toulonnais-l'Amitié.

---

[1] *Partner* (în lb. engleză în text) = partener. (n.t.)

— Ce vă spuneam? adăugă tînărul domn Cocotte, făcîndu-le cu ochiul celor din jur. Necazuri!

Nou-sositul închise uşa şi zise cu un glas gros şi blajjin, pe care nu l-am fi putut recunoaşte, căci acum vorbea pe alt ton decît în dugheana lui moş Koenig:

— Bună-seara, prieteni, vă merg treburile după plac? Treceam pe-aici, în plimbare, şi m-am gîndit să intru, ca să aflu ce credeţi despre cursul de la Bursă şi despre problemele politice.

Urmă un hohot de rîs oarecum silit, ba chiar unele doamne îndrăzniră să spună:

— Ce glumeţ este domnul l'Amitié!...

Bărbatul cu statură atletică, singur în colţul lui, nu se clintise, iar doamna Lampion continua să doarmă.

Schimbîndu-şi glasul, l'Amitié îşi schimbase şi manierele şi expresia feţei. Manierele îi erau bruşte, iar privirea — îndrăzneaţă şi sinceră.

— Ne aduci de lucru, patroane? îl întrebă Cocotte, pe un ton supus şi aproape mîngîietor.

— Vom vedea, scumpeteo, vom vedea... Nu-l zăresc pe prietenul tău Piquepuce, ce-i cu el?

— N-a venit în seara asta.

— Va veni... avem de discutat... Hei! iubito — adăugă scuturînd umărul masiv al vînzătoarei de limonadă, care-şi deschise, tresărind, ochii cu pleoape înroşite — plătesc un rînd de vin fiert pentru toţi drăguţii ăştia, ca să-şi mai răcorească gîtlejul.

Se rîse din nou, dar în mijlocul rîsetelor, se auzi un glas lugubru — era omul din capătul sălii, care-şi ridicase capul şi spunea:

— Domnule Lecoq, eu nu mă aflu aici ca să mă amuz. Mi s-a poruncit să vin şi am venit. Spuneţi-mi imediat ce se doreşte de la mine.

— Habar n-am, răspunse l'Amitié. Fiecare la rîndul lui; va veni şi rîndul tău. Bea un pahar de vin fiert, *marchef*, dacă vrei, şi ai răbdare. În seara asta mai sînt şi alţii, în afară de tine, care nu se află aici spre a se amuza.

Atletul își reluă imobilitatea posomorîtă și împinse la o parte un pahar plin pe care i-l întindea chelnerul.

— Iubito, continuă l'Amitié, revenind către matroana de la tejghea, pune să se lumineze *confesionalul.*

Și, adresîndu-i-se lui Cocotte:

— Hai, micuțule, urcă.

— De acord — se învoi cel mai elegant dintre jucătorii de „poule" — da' bila asta a mea face pe puțin un franc și șapte'șcinci.

— Îți dau eu doi franci, replică l'Amitié, și i-o ofer bunului Coyatier.

— Nu jucăm cu *marchef*-ul! declarară ceilalți într-un glas.

Omul nu răspunse, dar ochii i se deschiseră larg, fixîndu-se, pe rînd, asupra fiecăruia din cei care vorbiseră.

Nici unul dintre ei nu putu susține acea privire tristă și totodată înspăimîntătoare.

L'Amitié rînjea.

— Cînd va sosi domnul Piquepuce — adăugă îndreptîndu-se către o scară îngustă în spirală, situată în spatele tejghelei — va trebui să-l trimiteți la spovedanie.

Cocotte îl urmă.

Îndată după ce se îndepărtaseră, jucătorii, în loc să-și continue partida, precum și băutorii se adunară într-un singur grup și începură să vorbească în șoaptă.

Rezumatul discuțiilor ar putea fi redat în felul următor:

— Cocotte, Piquepuce și *marchef*-ul! Asta-i o combinație spectaculoasă!

Locul pe care bunul domn l'Amitié îl numea „confesional" era, pur și simplu, o cameră rezervată, situată la primul etaj. Unica fereastră a acelei mici încăperi, destinată a sărbători amorul în zdrențe și un Bachus contrafăcut, dădea spre străduță și oferea o priveliște a bulevardului. O ușă dublă, nou-nouță și bine capitonată, contrasta cu sărăcia jegoasă a mobilierului. Luxul acesta i se datora lui Toulonnais-l'Amitié, care transformase camera într-o sucursală a diverselor sale agenții de afaceri.

Căci l'Amitié era un om extraordinar de ocupat.

În momentul în care Cocotte trecea pragul, se auzi un glas strigînd din josul scării:

— Nu închideţi, vin acuşica să iau ordinele!

În clipa următoare, Toulonnais stătea pe un divan vechi, între cei doi acoliţi ai săi.

Deşi cu vreo zece ani mai în vîrstă decît ferchesul Cocotte, domnul Piquepuce era veşnic nedespărţit de acesta. Virgiliu, mai înaintea noastră, stabilise aceeaşi diferenţă de vîrstă între Nisus şi Eurial[1]. Înfăţişarea domnului Piquepuce era cea a unui guzgan certăreţ, îngîmfat şi romantic; purta păr lung, care-i ascundea gulerul unei haine roase.

— Dă-i drumu'! îi spuse l'Amitié. Micuţul nu-i în plus. E de dorit să cunoască o parte din toată povestea.

— Ei, bine! începu Piquepuce, dîndu-şi importanţă. Tînărul nostru se află la Paris.

— Nu, zău! replică Toulonnais ridicînd din umeri. Dacă vrei, îţi spun adresa lui.

— Dacă ştiţi mai multe decît mine... încercă să protesteze Piquepuce.

— Tot ce se poate, amice, îl întrerupse l'Amitié, dar tu te afli aici pentru a răspunde, nu ca să te burzuluieşti. Ai văzut-o pe îmblînzitoare?

— De la ea vin. Îşi are baraca în piaţa Walhubert, în faţa Grădinii Botanice, şi urmează să-şi facă poimîine bagajele, spre a se duce la tîrgul de la Les Loges[2].

— Îşi aminteşte de Fleurette?

— D'apăi cum!.Dacă nu de alta, măcar din gelozie!

— Aha! exclamă l'Amitié înviorat, ia să vedem asta... Bătrînul Tată are, în mod cert, o baftă nemaipomenită!

— Aşadar, continuă Piquepuce, i-am plătit o cafeluţă îmblînzitoarei, la cafeneaua din gara Orléans. Este o femeie încă plăcută, deşi prea trupeşă. Se pare că-i cam căzuse cu tronc tînărul Maurice, ba chiar chestia asta i-a rămas, cu toată trecerea timpului. Se ştie doar, îmblînzitoarele de animale sălbatice sînt aproape întotdeauna nişte femei romantice.

---

1 *Nisus şi Eurial*: personaje troiene din *Eneida*, de Virgiliu, a căror prietenie a devenit proverbială. (n.t.)

2 *(Les) Loges*: localitate în departamentul Seine-Inférieure (Franţa). (n.t.)

Doamna Samayoux nu-și are perechea de languroasă ce-i, deși, odinioară, în joacă și fără nici un gînd rău, și-a băgat soțul în spital, cu o lovitură de ghiulea în urma căreia, sărmanul a mierlit-o după cinci săptămîni de suferințe! Se pricepe să compună versuri ca nimeni alta, cu excepția ortografiei, și ciupește chitara în stil spaniol...

L'Amitié izbi din picior.

— Nu-i vorba de doamna Samayoux, se răsti, ci de Maurice și de Fleurette.

— Tocmai ajungeam la ei. Cînd au venit s-o caute pe micuță la baracă, din partea părinților ei, ca s-o facă un fel de contesă sau așa ceva — și doamna Samayoux spune că și asta-i o poveste tare ciudată, căci copilul n-avea nici un semn, nici măcar vreo cruciuliță de la maică-sa, cu ajutorul cărora să se poată face o recunoaștere în toată regula — așadar, cînd au venit s-o ceară, tînărul Maurice a fost cît pe-aci să-nnebunească. Poate că știți, sau poate nu, că era fiul unor părinți cumsdecade și că se angajase la alde Samayoux pentru trapez, ghiulele și prăjină din cauza Fleurettei, pe care o adora. Pe vremea aceea, micuța era „somnambulă extralucidă" și făcea pe ghicitoarea. Trebuie să fi fost totuși un vis bizar, cînd a văzut venind trăsura s-o ia pentru a o duce într-un palat de pe Champs-Élysées, unde, actualmente, are rochii de mătase și cașmiruri... Nu vă pierdeți răbdarea... Vasăzică, tînărul Maurice a făcut cum l-a tăiat capu'. Deși doamna Samayoux îi propunea să-l ia de bărbat, lăsîndu-i prin contract baraca, instrumentele și animalele ei, s-a înrolat soldat și a plecat în Africa. Și cine-a plîns? Îmblînzitoarea. Ba chiar s-ar fi sinucis cu cărbune, dacă nu era un muzicant din orchestra ei, care i-a îndulcit pentru un timp durerea.

— Da' știu că ai talent să relatezi lucrurile cu claritate! mormăi Cocotte.

— Și fetița? întrebă l'Amitié, dînd noi semne de nerăbdare.

— Tocmai ajungeam la asta. Au trecut cinci sau șase luni fără ca doamna Samayoux să audă vorbindu-se despre fetiță; nu știa nici măcar unde se afla, fiindcă i se plătise o sumă frumușică pentru a-i fi luată domnișoara Fleurette, însă odată plecată — n-aude-n-a-vede, totul se făcuse cu cel mai

mare mister. Într-o bună dimineață, la bîlciul de la Saint-Cloud, doamna Samayoux, după ce-și înghițise stacana de vin alb, se pregătea să le dea de mîncare jivinelor ei, cînd a văzut intrînd un maldăr de tafta, de jais-uri, flori și dantele — era Fleurette, care i s-a aruncat de gît, strigînd: „Unde-i el? Voi muri, dacă nu vrei să-mi spui unde-i el!"

— Vă zic eu că are! exclamă l'Amitié, plesnindu-și palmele una de alta, are o grămadă!

Piquepuce îl privi mirat, nepricepînd nimic, dar Cocotte îi explică:

— Patronul se referă la baftă... zi-i înainte.

— Așadar, bătrînului pe care l-ai pomenit îi pasă dacă domnișoara Fleurette și tînărul domn Maurice se adoră unul pe altul? întrebă Piquepuce. Atunci, în ceea ce-l privește, totul merge ca pe roate, căci micuța domnișoară a revenit de mai bine de zece ori, cu riscul de a se compromite, și numai și numai ca să vorbească despre el. Nu se compară nimeni cu îmblînzitoarele, din punct de vedere al sensibilității: mamei Samayoux i se sfîșia inima văzînd simpatia reciprocă a celor doi tineri, dar se interesa de dragostea lor ca și cum ar fi fost o piesă de la teatrul Gaieté, ba chiar a compus, cu subiectul ăsta, o romanță pe care voia musai să mi-o cînte. Ea este cea care i-a scris tînărului în Africa, spunîndu-i: „Revino, ești așteptat", dar fără a-i dezvălui misterele tărășeniei, pentru că domnișoara Fleurette zice că-n jurul ei sînt o groază de pericole... și dumneata, patroane, trebuie să știi dac are sau nu dreptate. Da' nu-i totdeauna la fel de ușor să te-ntorci din Africa, pe cît este să te duci acolo; însă tînărul a sfîrșit prin a izbuti să-și ia tălpășița și, mai adineauri, doamna Samayoux era ca ieșită din minți, deoarece chiar azi urmează să vină la ea domnul Maurice, ca să afle, în fine, cum stau lucrurile.

Domnul Piquepuce tăcu și l'Amitié rămase o clipă pe gînduri.

— Poftim! șopti. Încerc caramboluri absurde și cele trei bile ale individului revin întruna în colț!... E rîndul tău, Cocotte, adăugă apoi brusc. Domnul Piquepuce a terminat, și acum se poate duce jos, să vadă dacă nu cumva sîntem pe-acolo.

Cel la care se referise îi dădu ascultare pe loc, şi de îndată ce uşa dublă se închise în urma lui, l'Amitié continuă:

— Între noi doi, micuţule, şi nu tu eşti cel care va vorbi, ci eu, şi ia seama să asculţi cum se cuvine. Treaba ta nu-i grea, deoarece ai mai participat la ea, dar trebuie să fie făcută cu grijă — scopul este de *a plăti legea*. Pe strada Oratoire-du-Roule, la numărul 6, foarte aproape de Champs-Élysées, se află un apartament mobilat...

— Ştiu cum arată: două corpuri de clădire, îl întrerupse Cocotte. Am cunoscut o doamnă care locuia în spate; ca să ajungi la ea, urcai printr-o curte în pantă, iar fereastra ei era la o înălţime de cinci picioare deasupra pavajului, pentru că doamna marchiză d'Ornans n-avea chef ca cineva să privească în curtea dumisale.

— Perfect, micuţule, cu atît mai bine dacă-ţi sînt cunoscute locurile. E vorba despre al doilea corp de clădire, unde locuia doamna. Există acolo, la etajul al doilea, două camere alăturate.

— Numerele 17 şi 18, mai zise Cocotte.

— Exact. Îţi vei lua cu tine trusa şi vei deschide uşa de la 17.

— O clipă! obiectă tînărul bandit, portarul m-a văzut deja de mai bine de douăzeci de ori.

— Îţi vei aranja mutra, asta te priveşte.

— Da' dacă-n camera cu numărul 17 va fi cineva?

— Nu va fi nimeni. Cînd un îndrăgostit se întoarce din Africa şi găseşte vreun suflet căruia să-i vorbească despre iubita lui...

— Că doar n-o fi?... începu Cocotte.

— Gura! îl opri domnul l'Amitié pe un ton poruncitor. Şi notează-ţi în carnetel numele pe care ţi-l voi spune: domnul Chopin. Este un amărît de ciocănitor de clape, care dă lecţii particulare de muzică la domiciliul elevilor. Dacă portarul te lasă să treci, nu zici nimic; dacă te opreşte, îi arunci numele ăsta de Chopin — are ore seara. Ai priceput?

— Am priceput.

— Bravo! Iată-te, aşadar, intrat la numărul 17...

— Deschizînd uşa cu şperaclu'?

— Da, dar cu mare grijă și fără a lăsa urme. La mijlocul peretelui din stînga, cum intri și foarte aproape de pat, se află o ușă blocată, care dă spre camera 18. Te plătim gras, micuțule, pentru că ești unul dintre cei mai buni spărgători din Paris — trebuie să ne faci o treabă îngrijită. Mai întîi, vei scoate șuruburile celor două zăvoare, apoi vei sparge broasca.

— Tot fără a lăsa urme?

— Ba nu! dimpotrivă! De data asta, joci rolul unui hoț începător; totul trebuie să fie făcut grosolan, iar dovezile de efracție să sară-n ochi. Numai că — și aici îți vei demonstra talentul — este necesar ca lucrurile să rămînă toate la locul lor și să pară a fi în stare bună, pînă cînd cineva s-ar atinge de ușa blocată, s-ar sprijini de ea, o va împinge și... Mă-nțelegi?

— Da, răspunse Cocotte zîmbind, vă-nțeleg... și pe urmă?

— Pe urmă, lași un șperaclu sub un scaun, un clește la piciorul patului, închizi frumușel ușa de intrare și o ștergi spunîndu-ți: „Iată o seară care mi-a adus o bancnotă de cinci sute de franci"... Acum întinde-o și spune-i *marchef*-ului să urce.

Cînd intră Coyatier, domnul l'Amitié stătea în picioare. Păli întrucîtva văzîndu-l pe atlet cum închide, pe rînd, cele două uși — și, desigur, avea și de ce.

În menajeria doamnei Samayoux, cu siguranță nu exista nici o fiară sălbatică în stare să se compare cu acesta.

Era un bărbat înalt și corpolent, ale cărui membre masive păreau să fie extraordinar de puternice; capul lui turtit se înfigea, aproape fără gît, între doi umeri enorm de lați. Era urît, era trist, era înspăimîntător.

Cu toate acestea, dacă-l priveai mai bine, nu avea deloc ceea ce se cheamă o expresie rea, și din trăsăturile lui brutale se degaja un fel de durere resemnată.

Fusese soldat — un bun soldat, ba chiar subofițer, după cum se deducea și din porecla lui: *marchef*. Nu-și istorisea nimănui povestea, dar se spunea că fusese înșelat de o femeie și c-o ucisese într-un acces de gelozie. În urma crimei, fugise, iar rivalul fusese găsit zăcînd pe o șosea, cu capul sfărîmat.

După ce închise ușile, rămase nemișcat lîngă prag.

— Amice, i se adresă l'Amitié, încercînd să adopte un ton dezinvolt, avem de lucru: la noapte *se va lumina de ziuă.*

Coyatier nu răspunse.

— Nu ești mai vorbăreț decît de obicei, continuă l'Amitié cu mai multă siguranță în glas, dar ești un băiat cu bun simț și știi bine că noi ți-am pus zgarda la gît o dată pentru totdeauna. Atîta timp cît vom fi mulțumiți de tine, orice-ar zice și orice-ar face justiția, tu n-ai a te teme de nimic; dar în ziua în care nu ne-ai da ascultare...

— Aștept! îl întrerupse *marchef*-ul cu asprime.

— Bravo, sîntem de acord. Vasăzică, strada l'Oratoire-du Roule, numărul 6.

— Scrieți adresa pe un petic de hîrtie, zise *marchef*-ul, în ultima vreme nu prea mai am ținere de minte.

L'Amitié îi îndeplini dorința și continuă:

— Pleci imediat, căci drumul e lung; intrînd acolo, îi vei spune portarului: „La domnul Chopin, pentru lecția de seară".

— Scrieți și asta, zise din nou *marchef*-ul.

— Fie! Apoi vei traversa curtea. Domnul Chopin locuiește la etajul al treilea, în spate. Vei urca la al patrulea, unde-i podul, și te vei ascunde în rezerva de lemne de foc, în dreapta scării.

— În dreapta scării, repetă *marchef*-ul, e-n ordine.

— Acolo o să ai de așteptat ceva timp, fiindcă lecția domnului Chopin se încheie la ora zece și trebuie să ajungi înainte de sosirea elevilor; pe de altă parte, treaba nu urmează a fi făcută decît la ora două spre ziuă.

— Ora două spre ziuă, repetă din nou Coyatier, bine!

— La palatul Ornans există un orologiu, îl vei auzi de parc-ar bate în rezerva ta de lemne. Fix la ora două, vei coborî pînă la palierul etajului doi și vei ciocăni la ușa din stînga.

— La al doilea — zise *marchef*-ul — ușa din stînga, am reținut.

— Vei fi întrebat: „Cine-i acolo?" și vei răspunde: „*Bijutierul*".

— Aha! încuviință Coyatier, bijutierul... bine!

— Ți se va deschide și te vei pomeni în fața unui bărbat înarmat.

— Înarmat... bun!

— Pentru a intra în problemă, îl vei doborî trăgîndu-i un pumn în cap, căci, dacă i-ai arăta cuțitul, ți-ar zbura creierii.

Coyatier aprobă din cap.

— Apoi, continuă l'Amitié, îl vei lichida cum vei pofti.

— Bine. Și ce va trebui să iau?

— Nimic, decît un baston cu măciulie de fildeș, pe care-l vei găsi pe undeva, prin cameră. Caută repede, fiindcă-n încăperea vecină va fi cineva.

— Bine! Și după ce voi avea bastonul cu măciulie de fildeș?

— Vei pleca.

— Pe ușă?

— Nu, există o fereastră care dă spre palatul Ornans, și zidul este îmbrăcat, de jos pînă sus, într-o plantă agățătoare; vei putea coborî ca pe o scară. Odată ajuns în grădină, vei porni pe prima potecă la dreapta, la capătul căreia se află o poartă ce te va scoate pe terenurile Beaujon.

— Va trebui s-o forțez?

— Iată cu ce s-o deschizi.

Fără a se apropia de *marchef*, l'Amitié îi azvîrli o cheie înfășurată într-o bancnotă. Atletul o prinse imediat, din zbor.

Despături hîrtia, privi valoarea bancnotei și spuse:

— Cît voi mai primi, cînd treaba va fi împlinită, domnule Lecoq?

— Încă pe-atît, răspunse l'Amitié.

Marchef-ul făcu stînga-mprejur, deschise cele două uși și plecă fără a mai adăuga vreun cuvînt.

L'Amitié răsuflă ușurat.

— Am mereu impresia, șopti, că-ntr-o bună zi, mistrețul ăsta o să-mi înfigă rîtul lui în pîntece, dar, dacă nu țin seama de inconvenientul acesta, ce mai exemplar! Dacă l-ai face pe comandă și tot n-ai putea obține unul la fel!

Coborî din nou scara în spirală și străbătu iar sala cafenelei *L'Épi-Scié*, unde „găina" era în plină activitate.

— Ce mai faci, iubito? i se adresă grăsanei de la tejghea, ce le-am putea oferi de băut tuturor acestor copii cuminți? O picătură de punci? Haide! Ne-am hotărît pentru punci, de vreme ce vinul fiert a fost băut.

Puse pe tejghea un dublon și se îndepărtă însoțit de aclamațiile generale.

Cîțiva pași mai departe, la colțul clădirii Galiote, cupeul cu storuri lăsate îl aștepta credincios. Urcă, spunîndu-i vizitiului:

— Palatul Ornans, Giovanni, și să iasă scîntei din pavaj!

Cînd cupeul, după ce străbătuse întregul Paris în galopul întins al calului, intră pe eleganta poartă pentru trăsuri a palatului situat pe Champs-Élysées, în dreapta străzii l'Oratoire-du-Roule, nu evreul cu pelerină jegoasă și cu ghete îmblănite ieși din el.

Bărbatul care coborî dintr-o săritură pe peron, curat și proaspăt ras, era încălțat cu ghete de lac și purta un costum negru încărcat de decorații străine.

Trecu prin anticameră cu o ținută semeață, ca un obișnuit al casei, și fu anunțat la ușa salonului în felul următor:

— Domnul baron de la Perrière!

Vizitiul nu păru deloc uimit de miracolul ce se săvîrșise în trăsura lui și se duse să-și ia locul printre echipajele înșiruite în lungul trotuarelor marii alei Étoile.

3 CAPITOL CU PORTRETE

Ne referim la o zonă originală și care nu se aseamănă întru nimic cu celelalte cartiere ale Parisului. Mai întîi, străzile nu au denumiri ca prin alte părți: Louis-le-Grand, Bonaparte, aux Ours, de la Chopinette, Chilpéric sau Oberkampf. Potrivit unei idei bizare, li s-au dat nume de poeți, deși se află foarte departe de Odéon[1]. Se află aici strada Balzac, strada Châteaubriand, strada Lord Byron.

---

[1] *Odéon*: Teatru în Paris, înființat în 1797, incendiat și reconstruit de două ori, devenind, în 1841, cel de-al doilea teatru național francez. Numele și l-a căpătat după un monument din Atena antică, în care se organizau concursuri de muzică și poezie. În 1959 a fost denumit *Théatre de France*. (n.t.)

Este un loc ciudat, în care alinierea necesară de acum înainte fericirii popoarelor şi a domnului prefect al districtului Sena n-a reuşit încă să se facă simţită. Pe-aici urci, cobori, coteşti, ca şi cum bagheta unei zîne ar fi ferit acest mic munte de tăvălugul care a netezit restul oraşului.

Parisul trece pe la dreapta lui prin bulevardul Haussmann, iar pe la stînga, prin marea alee Champs-Élysées, dar s-ar spune că de pătruns, nu pătrunde acolo. Poţi respira în această parte a oraşului atmosfera paşnică a capitalelor străine. Toţi oamenii sînt fie englezi, fie ruşi sau otomani; bărbaţii pe care-i întîlneşti sînt *grooms* [1], femeile — *school mistresses* [2]; de vîndut, nu se vinde nimic, decît, poate, cai de rasă nobilă şi discutabila educaţie din nişte *boarding houses* [3].

În 1838, se aflau pe acolo întinse terenuri necons- truite, care făcuseră parte din Folie-Beaujon[4]. Nu se vorbea încă despre bulevardul Friedland. În afară de cîteva pensiuni cosmopolite, o celebră casă de naşteri şi vreo trei-patru palate pierdute în mijlocul unor grădini splendide, nu existau construcţii importante decît pe vechile căi de comunicaţie, cum ar fi strada Oratoire şi marea şosea Champs-Élysées.

Cea mai impunătoare clădire era, fără putinţă de tăgadă, palatul locuit de doamna marchiză d'Ornans, văduva unui nobil francez de viţă veche şi sora unui ministru de pe vremea Restauraţiei.

Era o încîntătoare construcţie în stil italian, al cărei principal corp de clădire fusese înălţat — după cîte se spunea — de către faimosul financiar ce-şi lăsase numele întregului cartier. Era mult mai mare decît micul templu grec, de pe partea cealaltă a străzii, în care a murit Delphine de Girardin[5], dar

---

1 *Grooms* (în lb. engleză în text) = grăjdari, rîndaşi. (n.t.)

2 *School mistresses* (în. engleză) = învăţătoare, institutoare. (n.t.)

3 *Boarding houses* (în lb. engleză în text) = pensiuni. (n.t.)

4 *Folie-Beaujon*: proprietate a marelui financiar francez Nicolas Beaujon (1718—1786), fondator al unui ospiciu. (n.t.)

5 *Delphine (Gay) de Girardin* (1804—1855): scriitoare franceză, autoare a unor poeme, romane şi cronici. Soţie a jurnalistului Émile de Girardin, care a revoluţionat presa reducînd preţul ziarelor şi transformîndu-le în organe de publicitate. (n.t.)

privirile treceau fără vrere de la o clădire la cealaltă, atrase de o vagă asemănare a stilului.

Colonada albă ce se înălța deasupra unui peron circular cu înfățișare monumentală era tot ce se putea zări din palatul Ornans, căci o sumedenie de boschete stufoase și dîmburile ascundeau în întregime restul domeniului, cu adevărat considerabil.

În spatele clădirii exista o grădină care aproape c-ar fi meritat să fie numită „parc"; o pasarelă încărcată de liane traversa un drum — botezat actualmente cu numele lui Balzac — prelungind fermecătoarea proprietate a marchizei, printre peluze catifelate, tufișuri întunecate și ronduri de flori, pînă la zidul dinspre Bel-Respiro.

Palatul a fost dărîmat spre sfîrșitul domniei lui Louis-Philippe, iar dependințele sale au fost împrăștiate, revenind mai multor proprietari.

Doamna marchiză d'Ornans, născută Julie-Uranie de Lamothe-d'Andaye, depășise deja, la vremea în care se petrece istorisirea noastră, pragul tinereții. Se coafa fără a-și vopsi părul cărunt și nu-i displăcea defel să fie considerată femeie-politician. De asemenea, pretindea că ar avea gust și înclinație spre literatură.

De altminteri, politica ei era mai curînd o religie: credea în Ludovic al XVII-lea.

Este interesant de remarcat înfățișarea generală, pașnică, a diferitelor personaje — impostori sau nu — care-au jucat rolul lui Ludovic al XVII-lea. În prima jumătate a secolului al XIX-lea au fost văzuți mai mulți din aceștia. Cîțiva colecționari grijulii au numărat, cred, chiar și o duzină; dar toți pretendenții, precum și susținătorii lor, aveau, de la primul pînă la ultimul, înfățișări blajine.

Cu știrea mea, nici unul dintre ei n-a scăpărat prea cu putere bricheta pentru a aprinde flacăra războiului civil. S-ar fi crezut că ambiția li se limita la a aduna în jurul lor o „bisericuță" de oameni bogați și creduli, care să-i numească pe șoptite „Majestatea Voastră", asigurîndu-le, totodată, o masă bună, o locuință confortabilă și haine călduroase.

Cu toate acestea, se poate spune că, în ciuda inerției lor, au constituit unul dintre cei mai eficace dizolvanți ai marelui partid regalist care, bolnav încă de pe timpul Restaurației, își mai păstrase, ți sub Louis-Philippe, o remarcabilă vitalitate. Ca atare, înțelepciunea burgheză a Guvernului din Iulie se păzea cu sfințenie să împiedice cît de puțin activitatea pașnică a pretinșilor moștenitori ai regelui martir. Cuvîntul de ordine era dat de la un capăt al Franței la celălalt: orice Ludovic al XVII-lea se putea plimba prin cartierul Saint-Germain și în provincie, fără a fi stînjenit cîtuși de puțin.

Li s-ar fi semnat cu plăcere foi de drum și li s-ar fi acordat ajutoare, spre a i se juca un renghi urît opoziției legitimiste. Tot ce se cerea din partea lor era să păstreze stindardul sub cămașă și să nu organizeze ceremonia de ungere regală decît în intimitate, în salonul închis al vreunui vechi palat, sau în sufrageria cine știe cărui presbiteriu.

Doamna marchiză d'Ornans poseda o frumoasă avere și hrănea un Ludovic al XVII-lea pe care spera cu ardoare să-l vadă într-o zi stînd pe tronul Franței, dar asta fără o prealabilă vărsare de sînge, ci datorită numai și numai acțiunii Providenței care, mai devreme sau mai tîrziu, redă vederea popoarelor orbite.

Spre a ajuta puțintel Providența și pentru a favoriza restaurarea prințului său, doamna marchiză d'Ornans organiza, în palatul ei de pe Champs-Élysées, petreceri foarte reușite, la care invita numai lume bună.

N-am putea repeta îndeajuns de mult că saloanele sale nu aveau nici o culoare politică; puteau fi întîlniți laolaltă partizani ai guvernului și oratori ai opoziției, cîțiva scriitori, cîțiva membri ai clerului, o mulțime de femei drăguțe și o grămadă de oameni la modă, dintre care trebuie să cităm un tînăr magistrat de mare viitor, ce avea onoarea de a fi prieten cu ministrul de justiție și care, desigur, s-ar fi retras departe de orice convorbire suspectă: judecătorul de instrucție Remy d'Arx.

În ciuda lucrărilor sale serioase și a obligațiilor ce-l chemau în lumea oficială, Remy d'Arx era un obișnuit al

palatului d'Ornans. Marchiza şi cercul său intim îl primeau cu cea mai mare curtenie.

Era mai ales favoritul unui personaj venerabil, care se poate spune că realmente trona la palatul Ornans, împărţind cu „prinţul" respectul religios ce li-l acorda marchiza. Omul era un bătrîn împovărat de ani, extrem de bogat şi de neam bun, care-şi constituise din facerea de bine o ocupaţie, ba chiar aproape o carieră. Pe vremuri slujise în armatele Bourbon-ilor de la Napoli şi, de preferinţă, se prezenta sub rangul său militar. Era numit colonelul Bózzo-Corona.

În intimitatea marchizului, imediat după prinţ şi colonel, urma un al treilea personaj. Era unul ditre acei gentilomi ale căror acte de nobleţe nu trebuie să fie cercetate prea atent, cu atît mai mult cu cît el se ocupa, în mod deschis, de afaceri. Se numea „de la Perrière" şi nu se supăra deloc dacă i se trecea sub tăcere titlul de baron. Încă de multă vreme, marchiza îi încredinţase averea sa, pe care baronul o administra cu o cinste minuţioasă.

Vom adăuga — dar ceea ce spunem este un mare secret — că domnul de la Perrière, care era unul dintre cei mai cunoscuţi oameni din Franţa şi Navarra, avea misiunea de a sonda cetăţenii şi de-a aduna în jurul „prinţului" — fără a compromite ceva şi cu cea mai mare prudenţă — un nucleu de susţinători discreţi.

La marchiză nu se venea niciodată tîrziu — asta era regula casei — şi, deşi abia bătuse ceasul de ora zece, saloanele începeau să se umple.

În dreapta şemineului din marmură albă cu ornamente aurite se afla un grup alcătuit din domnul de Saint-Louis, cum i se spunea „prinţului", colonelul Bozzo şi un preot bătrîn cu părul alb.

Domnul de Saint-Louis nu avea nimic cu adevărat remarcabil, poate doar însăşi personalitatea sa şi interesul acordat îndeobşte unei situaţii romantice. Era gras, ba chiar cam bucălat; nasul său acvilin dar cărnos şi destul de scurt avea întocmai forma pe care toţi erau de acord s-o numească bourboniană; haina lui albastră părea croită după tiparul celei

în care gravurile din anii 1810—1815 îl reprezentau pe contele de Provence[1]. Purta părul pieptănat spre spate şi strîns într-o codiţă ce lăsa pe guler uşoare urme de pudră.

Fără îndoială că, în 1838, o asemenea coafură nu putea fi întîlnită pe stradă, dar încă era posibil să găseşti astfel de specimene în vechile palate din Cartierul Saint-Germain.

Preotul era un canonic de la catedrala din Paris, care îşi umplea zilele bătrîneţii adunînd materiale pentru o carte intitulată: *Istoria miraculoasă a Delfinului, fiul lui Ludovic al XV-lea.*

Între aceste două figuri neînsemnate, capul energic şi fin al colonelului ieşea puternic în evidenţă.

Era un bărbat de talie mijlocie, slab, îmbrăcat cu simplitatea potrivită vîrstei sale, dar purtînd cu mare eleganţă fracul. Mulţi oameni credeau că el glumea cînd se lăuda declarînd că ar avea mai mult de nouăzeci de ani. Într-adevăr, în pofida ridurilor, trăsăturile îi rămăseseră limpezi şi armonioase. În tinereţe trebuie să fi fost foarte frumos şi probabil că-şi păstrase multă vreme frumuseţea.

Chiar şi acum, în jurul frunţii lui ca de fildeş, împodobită cu un păr alb rărit, plutea un fel de farmec. Zîmbetul său exprima o bunăvoinţă nelipsită de umor, iar sub pleoapele grele, ochii albaştri, aproape întotdeauna inexpresivi, ca cei ai hipnotizatorilor şi ai diplomaţilor, se aprindeau, uneori, de sclipiri pline de vioiciune.

De cealaltă parte a şemineului, doamna marchiză d'Ornans, fostă femeie drăguţă, cu maniere curtenitoare şi aproape mîngîietoare, prezida un mic cerc de doamne, cărora li se alăturau cîţiva invitaţi.

Foarte departe de acolo, lîngă pianul deschis, se afla un grup de tinere fete ce păreau că aşteaptă ora începerii dansului.

---

[1] *Contele de Provence*: titlu aparţinînd lui Ludovic al XVIII-lea, rege al Franţei între 1814—1815, nepot al lui Ludovic al XV-lea. În iunie 1791 a emigrat, rezidînd succesiv în Germania, Italia şi Anglia. Căderea imperiului lui Napoleon i-a permis să revină la Paris, unde Talleyrand îi netezise calea. În timpul celor „O sută de Zile" (durata revenirii lui Napoleon, pînă la cea de a doua abdicare, în iunie 1815) s-a refugiat la Gand, fiind apoi nevoit să accepte al doilea tratat de la Paris .(n.t.)

Căci de cînd revenise din Italia nepoata doamnei marchize, frumoasa, fermecătoarea Valentine de Villanove, la palatul Ornans se dansa.

Într-o bună zi, bătrîna doamnă le spusese numeroşilor săi prieteni: „A sosit nepoata mea", iar opt zile mai tîrziu, doamna marchiză dăduse primul său bal pentru a-şi prezenta nepoata, care era, cu adevărat, cea mai încîntătoare făptură din lume.

Din Italia vin fiinţe din acestea, al căror farmec te vrăjeşte, şi numele domnişoarei de Villanove îi indica îndeajuns de clar originea; şi totuşi, cunoscătorii nu regăseau în ea, pronunţat cu claritate, tipul de italiancă. Frumuseţea ei florentină avea ceva din drăgălăşenia franceză, iar sub admirabila mîndrie a privirii sale se ghicea un soi de ghiduşie pariziană.

De altminteri, doamna marchiză oferea o explicaţie foarte firească pentru aceste amănunte: Valentine era fiica verişoarei sale primare, din neamul Lamothe-d'Andaye, care se căsătorise în Italia cu domnul conte de Villanove, demnitar la micuţa Curte din Modena.

Valentine era orfană de tată şi de mamă.

Printr-o fericită întîmplare, acel conte de Villanove se nimerise a fi o rudă destul de apropiată a familiei Bozzo-Corona, drept care colonelul îi arăta Valentinei o iubire părintească.

Asta-i tot ce se cunoştea despre ea; nu se ştia nimic mai mult nici despre situaţia averii sale, dar cei cărora le plăcea să se ocupe cu estimarea probabilităţilor de zestre o cotau pe a ei la un curs dintre cele mai ridicate.

Într-adevăr, doamna marchiză, neavînd moştenitori direcţi, nu avea cui altcuiva să-şi lase averea şi o trata pe Valentine ca pe o fiică dragă; pe de altă parte, era uşor de văzut că, în cazul unei căsătorii, acel nobil Cressus, colonelul Bozzo, avea de gînd să aurească din plin zestrea de nuntă.

Nu era nici o grabă, Valentine încă nu împlinise optsprezece ani şi totuşi, un nor de pretendenţi se şi zărea la orizont.

În norul acela care acoperea deja jumătate din cer se aflau toate categoriile. Mai întîi, erau cei care, în cartierul Saint-

Germain, sînt numiţi „partide" — un batalion de tineri nobili cumsecade, din cei pe care mămicile îi împing şi-i rostuiesc la casele lor, căsătoria fiind ceva necesar ca vaccinul şi ca circumciziunea; existau apoi simplii calculatori, tineri diplomaţi care considerau *afacerea* din cele două puncte de vedere serioase ale sale: banii şi influenţa; şi, în fine, mai erau îndrăgostiţii, adevăraţii îndrăgostiţi, căci, orice s-ar spune, încă au mai rămas dintr-aceştia; şi chiar dacă n-ar fi existat, Valentine, cu farmecul ei, avea tot ce-i trebuia pentru a reînvia o asemenea specie dispărută.

Fata părea mai curînd micuţă, ca toate cele a căror siluetă are proporţii perfecte, dar mersul ei era graţios şi plin de o mîndrie tinerească. Totul în ea inspira farmec şi — cum să exprimi aşa ceva? — farmecul se schimba dintr-un minut într-altul, mereu atrăgător dar niciodată asemănător cu el însuşi.

Era exact ceea ce se înţelege printr-o fire bogată, diversă, plină de neprevăzut şi de surprize. Avea, rînd pe rînd şi aproape în acelaşi timp, lenevoasa indolenţă a tinerei fete creole şi exploziile de vioiciune feminine care uluiesc mintea şi uimesc inima, aşa cum privirile caută şi totodată se feresc de strălucirea prea puternică a unor focuri de artificii.

Era veselă, dar visătoare; bucuriile sale copilăreşti se întrepătrundeau cu ciudate tristeţi. Atunci, sclipirea pupilelor sale se voala şi ochii ei mari şi albaştri, limpezi sub arcul sprîncenelor negre, păreau să caute în gol ceva ce doar ea vedea, ceva ce constituia secretul inimii ei nevinovate şi totodată impenetrabile.

Încă din primele zile, noile sale tovarăşe, deşi repede începuseră s-o îndrăgească, declaraseră că este capricioasă; ceva mai tîrziu, deoarece povestea ei, pe care fiecare spera s-o cunoască înaintea celorlalte, rămăsese incompletă, ca o carte din care ar lipsi numeroase pagini, domnişoarele acelea încercaseră în mod cinstit să-i umple lacunele, şi se întîmplase că mai multe dintre ele, potrivindu-se în gîndire, înlocuiseră cuvîntul *capriciu* printr-un altul: *necazuri*.

În lumea noastră, care are totuşi pretenţia de a fi pozitivă, întîlneşti tot felul de „romane", şi cînd începi să vezi limpede prin ceţurile adolescenţei, oare ce nu se poate explica prin acele vagi ecouri ale trecutului cărora li se spune „amintiri"?

Poate că frumoasa Valentine avea amintiri. De ce nu? Dar cînd tovarăşelor ei, prea curioase, li se întîmpla să-şi pună degetul indiscret pe vreo foaie a reveriei sale, se retrăgeau ruşinate sau derutate în faţa privirii limpezi a fetei, doar dacă un hohot de rîs sincer nu le punea în încurcătură.

Drept urmare, printre domnişoare se numărau cîteva persoane mai nerăbdătoare care declarau deja că Valentine era o enigmă.

Adeseori, cuvîntul ce dezleagă fermecătoarele enigme de acest fel este un simplu nume.

Printre acele tinere nu lipseau unele care cunoşteau mijlocul de a ghici rebusurile. Ele căutară numele şi sosi ziua în care, toate deodată, crezură c-au făcut marea descoperire.

Numele pe care domnişoarele îl bănuiau că ar putea fi cheia enigmei aparţinea unui tînăr magistrat menţionat deja de noi şi care, în acel moment, se plimba prin sala alăturată salonului împreună cu frumoasa contesă Corona, nepoata colonelului Bozzo.

Aici intervine capitolul portretelor. Nu-l vom face pe cel al Francescăi Corona, făptură nobilă şi nefericită a cărei ciudată poveste am istorisit-o în altă parte[1]. Ea nu joacă nici un rol în această dramă; dar trebuie, dimpotrivă, să-i descriem însoţitorul, pe domnul Remy d'Arx, care este unul dintre personajele noastre principale.

Era un bărbat de treizeci de ani, cu o siluetă înaltă, elegantă, dar puţin cam rigidă. Într-o profesie ca cea a domnului d'Arx, gravitatea poate fi considerată uneori o mască sau, cel puţin, un accesoriu necesar al uniformei, însă era de ajuns să arunci o privire asupra chipului frumos al lui Remy pentru a lăsa la o parte orice idee de intenţie teatrală.

Caracterul lui îţi sărea în ochi — era o inteligenţă puternică şi activă, însoţită de un suflet sincer pînă la naivitate. Îl

[1] Vezi volumul *Mănuşa de Oţel* de acelaşi autor (n.t.)

iubeau toți și se bucura de o stimă unanimă, iar opinia publică îi acorda mari șanse în domeniul juridic.

Nu întotdeauna trebuie să apreciezi meritele unui om prin gradul pe care-l are. Un general care și-a căpătat epoleții ca pe o pleașcă nemeritată, dă adesea ordine unor simpli ofițeri de o certă valoare, ce va fi pusă în lumină cu prilejul primului bubuit de tun. Superiorii lui Remy d'Arx știau prea bine că ministrul îl avea în vedere și-l tratau în consecință.

Invidioșii se răzbunau spunînd că el aparținea unei puternice familii de oameni ai legii și că, oricum, va avea succes profesional, datorită acelui soi de drept de succesiune care, din păcate, în Franța nu este lipsit de influență asupra carierelor juridice.

De altfel, exista o împrejurare ce le permitea profeților să-și exprime prezicerile cu toată certitudinea, acordînd o mare importanță titlurilor de care Remy d'Arx s-ar fi putut prevala pentru avansarea sa. Tatăl său, procuror general la unul din tribunalele din sud, murise de moarte violentă în exercițiul funcțiunii și, oarecum, pe baricade.

Povestea era foarte dramatică.

Dar putem spune că tînărului judecător de instrucție nu-i păsa prea mult de toate acestea.

Poate că, dintre toți oamenii legii din districtul Senei, era omul pe care problema avansării profesionale îl interesa cel mai puțin. Nu solicitase nimic, niciodată; își îndeplinea funcțiunile cu zel, pentru că vocația sa de magistrat era foarte puternică, și mergea drept, pe drumul său, fiind onoarea personificată; dar departe de a căuta prilejurile de a se înfige în față, părea să fugă de personalitățile sus-puse, ocupîndu-și ceasurile pe care îndatoririle sale profesionale i le lăsau libere cu o muncă îndîrjită a cărei natură le rămînea tuturor un mister.

Se va spune că și aceasta este o modalitate de a parveni. O lucrare în domeniul doctrinelor sau al jurisprudenței bine alcătuită, bine documentată și lansată la momentul potrivit constituie o cheie excelentă pentru a deschide calea prin care, deseori, unele reputații serioase răsar ca ciupercile din pămînt.

Dar oricare ar fi fost ea, munca lui Remy d'Arx semăna cumva cu cea a Penelopei: continua fără încetare și nu se încheia nicodată.

În legătură cu acea muncă, cel mai bun prieten al lui Remy d'Arx, excelentul colonel Bozzo-Corona, dădea cu plăcere de înțeles că el ar ști ceva mai multe decît alții. Cînd era întrebat în legătură cu asta, zîmbea cu blîndețe, mîngîia cutia de aur emailată și împodobită cu portretul țarului Rusiei, care i-o dăruise personal, și șoptea încetișor:

— De mult nu mai căuta nimeni piatra filozofală!

Dar, imediat, căpătînd o expresie serioasă, adăuga:

— Va ajunge departe, credeți-mă! Și dacă o caută, pe altul în lume decît pe el nu-l știu în stare s-o găsească.

Și într-adevăr, frumosul Remy d'Arx, cu chipul său palid, cu privirea lui inspirată, cu fruntea lată deja înălțată de părul ce începea să se rărească și sub care părea că se dă o luptă tăcută între pasiune și rațiune, avea, într-o oarecare măsură, înfățișarea pe care imaginația noastră le-o atribuie persoanelor oarecum mistice dedicate marilor opere.

În ciuda aparentei sale gravități, spiritul de aventură nu murise în el. Avusese o tinerețe foarte agitată; se cunoștea, în legătură cu Remy, cel puțin un duel, cu prilejul căruia împinsese bravura pînă la nebunie; era blînd ca o femeie, dar toți cavalerii sînt așa, și sub faldurile togei sale poate încă mai exista o sabie.

Vom adăuga că, independent de ceea ce-i promitea viitorul, domnul Remy d'Arx avea venituri de șaizeci de mii de lire.

Înainte de sosirea Valentinei, nu puține fuseseră frumoasele doamne, dintre cele ce frecventau palatul Ornans, care încercaseră să pună gheara pe acest tînăr minunat; nu rareori vreo mamă i-l arătase fiicei sale cu un deget discret, pronunțînd cuvintele utile ce deschid ochii fecioarelor, fără a le întina totuși albul imaculat al rochiei — totul fără nici un rezultat. Remy trecea blînd și indiferent prin acea lume în care-l atrăgeau marchiza însăși, veche prietenă a mamei sale, colonelul Bozzo, față de care simțea un respect filial, și fermecătoarea contesă Corona, pe care o iubea ca pe o soră.

În primul moment, s-a putut crede că prezența domnișoarei de Villanove nu avea să modifice în nici un fel situația, cel puțin în ceea ce-l privea pe Remy d'Arx. În ochii acelui mic univers care-l considera ca pe un favorit, singurul său defect era un piculeț de sălbăticie. Impresia generală a fost că devenise puțin și mai sălbatic, dar atîta tot.

În ziua în care una dintre domnișoare a descoperit că Valentine — spre a folosi cuvîntul atît de prudent și expresiv adoptat în lumea bună — îl „remarcase" pe domnul Remy d'Arx, bineînțeles că vestea cea mare a fost făcută publică în toate colțișoarele, și multe zîmbete s-au schimbat pe furiș, căci răceala domnului Remy era prea bine cunoscută. S-ar fi putut merge chiar mai departe: vizitele sale la palat se răreau din ce în ce și, cu acele prilejuri, abia dacă-i adresa domnișoarei de Villanove cuvintele impuse de simpla politețe.

Dar oricît de clarvăzătoare ar fi în general domnișoarele cînd este vorba de intrigi mărunte și mici romane de duzină, ele se pot totuși înșela în cazul manifestărilor necunoscute ale unui fenomen foarte rar: o dragoste mare și puternică.

4 COLONELUL

Lîngă pian, tinerele rîdeau și sporovăiau vrute și nevrute. În jurul șemineului, conversația lîncezea, căci se aștepta aranjarea mesei pentru whist. Ici și colo, în restul salonului, grupurile discutau noutățile zilei.

În seră — prin care, cînd și cînd, se plimbau cîteva persoane — convorbirea dintre Remy d'Arx și contesa Corona devenea tot mai însuflețită.

Tînărul judecător de instrucție era foarte palid și vorbea cu o înflăcărare reținută; frumoasa contesă se oprea uneori să-l asculte, ba rîzînd în hohotte, ba adînc emoționată și aproape uluită.

Fie din întîmplare, fie dinadins, Valentine, ale cărei degete albe alunecau într-o joacă discretă pe clapele pianului, se așezase în așa fel încît să nu piardă nimic din cele ce se petreceau în spatele grilajului serei.

La rîndul lor, domnișoarele nu pierdeau nimic din ce se întîmpla pe fermecătorul chip al Valentinei. Puteau trăncăni indiferent ce, cuvintele n-aveau nici o semnificație, căci interesul general era în altă parte: oare Valentine nu-și ridica, împotriva propriei voințe, ochii ei mari, pe care ar fi vrut să-i țină plecați? Și nu-i fusese oare surprinsă încruntarea sprîncenelor delicate?

Marie de Tresme, un îngeraș blond, încheie o discuție pe teme muzicale declarînd:

— Oricum, eu îl prefer pe Schubert. Părerea mea este că *Roi des Aulnes* este un deliciu.

Și, din vîrful buzelor, adăugă:

— Dar ce spiritual este domnul Remy d'Arx, în seara asta, cu contesa!

Valentine închise pianul și se-ntoarse cu spatele spre seră.

Se auzi vocea puțin răgușită a doamnei marchize, întrebînd:

— Și în luna aceasta, vom avea din nou un proces celebru?

— Un succes colosal, replică doamna Tresme, mama blondei Marie. Nu se vorbește nici despre Rachel, nici despre Duprez, nici de Marie, nici de Grisi — totul se învîrte în jurul Fracurilor-Negre!

Un bărbat trupeș, care stătea lîngă marchiză, interveni:

— Ne ocupăm de ele și în Saumur.

— Dar ce sînt, de fapt, aceste Fracuri-Negre? întrebă pe un ton nepăsător domnul de Saint-Louis, de cealaltă parte a șemineului.

Acesta fu momentul în care valetul îl anunță pe domnul baron de la Perrière, care-și făcu intrarea rapid și ca un om binecrescut.

— Iată cel puțin a douăzecea oară cînd, astăzi, aud punîndu-se această întrebare, spuse, după ce o salutase pe marchiză.

Chestia asta îi va înnebuni pe parizieni și niciodată, de cînd cu girafa, nu s-a pomenit o asemenea vogă!

Cîteva persoane se apropiară și grațiosul grup de lîngă pian începu să asculte.

— Îmi este greu să cred, continuă bărbatul trupeș — care era văr cu marchiza și locuia în provincie, ocupîndu-se cu îmbunătățiri funciare — îmi este greu să cred că aceste Fracuri-Negre ar fi la fel de importante ca banda lui Châtelin, sau, mai ales, a bandiților ale căror ticăloșii ne-au fost relatate în *Gazeta Tribunalelor*.

— În *Gazeta Tribunalelor* sînteți prezentat ca un om important în Saumur, domnule de Champion, constată domnul de la Perrière, strîngîndu-i mîna și zîmbindu-i.

— Bursa merge bine, răspunse grăsanul, bitumul meu a săltat cu trei franci.

Apoi, adoptînd deodată un mod de vorbire oratoric, cîștigat în practica discuțiilor din consiliile agricole, adăugă:

— *Gazeta Tribunalelor*, domnule baron, satisface o necesitate a epocii noastre. De multă vreme căutam, pentru fiica mea, un organ de presă care să nu vorbească nici de politică, nici de religie, nici de morală și, mai ales, nici de literatură, căci toate acestea sînt ruina familiilor. *Gazeta Tribunalelor* îndeplinește în mod admirabil toate condișiile necesare.

— A fost creată, evident, pentru recreerea domnișoarelor, murmură domnul de la Perrière, încercînd să pară serios.

— Înainte de a mă abona, continuă vărul din Saumur, m-am informat prin notarul meu, căci fusesem victima mai multor publicașii care dăduseră faliment după ce-mi încasaseră banii.

— Se spune, îl întrerupse din nou domnul de la Perrière, că Fracurile-Negre aveau un ziar oficial!

— *Gazeta Tribunalelor*, replică foarte nevinovat bărbatul trupeș, nu menționează atare amănunt. Informațiile pe care mi le-a dat notarul au fost excelente, mi s-a dovedit că situația firmei era înfloritoare și, de optsprezece luni, primim această publicație cu adevărat interesantă, din care domnișoara de Champion ne citește, după cină, unele articole.

— Trebuie să fie o tînără persoană foarte instruită, apreciе doamna de Tresme, cu surîsul său binevoitor.

Vărul din Saumur o privi cu o expresie ușor neliniștită.

— Este de la sine înțeles, doamnă — spuse coborînd glasul — că eu însemnez cu creionul, spre a nu fi citite, articolele scrise în mod special pentru sexul nostru, cum ar fi afacerile referitoare la avorturi sau atentate la pudoare.

Grupul de lîngă pian nu se clinti nici cît ar fi făcut-o dacă s-ar fi vorbit în latină. Marchiza avu o criză de tuse, iar doamna de Tresme își agită evantaiul.

— Voi parizienii, izbucni domnul de Champion în timp ce un rîs discret făcea încet înconjurul salonului, preferați să citiți romane, întotdeauna inutile, dacă nu chiar periculoase, sau vă place să devorați atacurile incendiare pe care condeiele opoziției le îndreaptă împotriva guvernului. Fiecare cu gustul său! Noi, la Saumur, respectăm bunele moravuri și știm să apreciem binefacerile ordinii publice.

— Sînt întru totul de părerea domnului de Champion, interveni fiul nerecunoscut al lui Ludovic al XVI-lea, căruia marchiza îi oferea o carte de joc pentru whist. Provincia este ultima speranță a civilizației noastre bolnave.

Marchiza se apropie de vărul din Saumur și-i spuse pe șoptite, în timp ce-i întindea pachetul de cărți de joc:

— Este înțelepciunea întruchipată, și vezi bine că împărtășeste opiniile din Saumur.

Domnul de la Perrière se apropiase de colonelul Bozzo.

— În seara asta nu jucăm whist, îi strecură repede la ureche. Concentrați-vă întreaga atenție: *s-a luminat de ziuă.*

Pleoapele grele ale bătrînului se plecară spre a stinge scînteia ce i se aprinsese în ochi.

— Domnule abate, zise cu glasul său mîngîietor și blînd, fiți atît de milostiv și eliberați-mă de cărțile acestea. Obișnuința este o a doua natură — cînd mi se oferă o partidă de whist, accept întotdeauna, fără a mă gîndi la vederea mea, care nu mi-o mai îngăduie. Luați-le, vă rog, îmi faceți un serviciu.

Se sprijini apoi de brațul baronului, îndreptîndu-se împreună cu acesta către seră.

În trecerea lor, îi auzeau pe toți dicutînd despre Fracurile-Negre.

Cînd este vorba de un proces, nu se pot face distincții între diferitele clase ale societății pariziene. Așa ceva interesează și pasionează pe oricine în aceeași măsură. Conversația se aprinsese ca o dîră de praf de pușcă — fete drăguțe, bărbați tineri și persoane pline de gravitate participau cu egală înflăcărare.

Este clar că vărul din Saumur era mult mai puțin naiv decît părea atunci cînd declara că *Gazeta Tribunalelor* satisface o necesitate a epocii noastre. Sîntem nebuni după crime și este cunoscută întîmplarea cu editorul care le spunea scriitorilor săi: „Nu mai avem nevoie de cărți care nu cuprind două sau trei asasinate în fiecare capitol."

Fapt este că toată lumea avea o provizie de informații de felul celor care, la noi, se culeg cu grămada din ziare, din cafenele, din saloane; toți cunoșteau numele unor mizerabili, necunoscuți pînă în ajun, dar care, de a doua zi, sînt înconjurați de un fel de glorie populară.

Se spune că, în temnița lor închisă, zvonul acestei celebrități hidoase ajunge întotdeauna pînă la ei și că le exaltă pînă la delir trufia sălbatică.

— Să fie adevărat? întrebă blonda Marie, pronunțînd numele șefului bandei, ca și cum ar fi vorbit despre un soldat curajos sau despre un poet la modă. Este adevărat că domnul Mack Labussière e un bărbat drăguț?

— Foarte drăguț, i se răspunse. Este de origine daneză și se trage din cea mai înaltă nobilime. Își comanda hainele la Haumann, era un obișnuit al culiselor de la Operă și se zice că două dintre cele mai la modă „elegante" ale noastre s-ar fi întîlnit la ușa închisorii sale...

— Ia te uită la curioasele astea! spuse doamna de Tresme, încercînd să moralizeze relatarea.

— Dar *domnul* Mayliand?

— Oh! acela avea intrare liberă la Curte, în mod fățiș!

— Ba mai mult, colabora cu domnul Scribe!

— Sînt clienta negustoresei de la care-şi cumpăra mănuşi; folosea o duzină şi jumătate de perechi pe săptămînă.

— Doamna Mayliand se îmbrăca într-un mod încîntător...

— Există, aşadar, o doamnă Mayliand?

— Da, foarte bună prietenă cu soţia unui cunoscut deputat.

— Şi se ocupă cu binefacerile.

— Hébert, cel căruia i se spune conte de Castres, cînd a fost arestat era pe punctul de a se căsători cu-o zestre de cincisprezece mii de franci, plus alte perspective.

— Domnul Mayliand este cel cunoscut sub porecla de Cancan, nu-i aşa? întrebă Marie.

Se opri ruşinată că doamna Tresme o fulgera cu privirea.

— Şi care şi dansa can-can! exclamă un proaspăt absolvent de colegiu, cuprins de entuziasm. L-am văzut anul trecul, la balul Musard...

— Cum?! te duci la balul Musard, domnule Ernest!

În mijlocul acestui tir încrucişat de replici, Valentine rămînea tăcută. Oare asculta? Pe buze îi flutura un zîmbet slab şi dac-ai fi privit-o de departe, cum stătea aşa, cu pleoapele pe jumătate plecate, cu capul înclinat, ai fi zis că este o fermecătoare statuie.

Tresări uţor, cînd un glas rosti în spatele ei:

— Unul care ştie multe despre toate acestea este domnul Remy d'Arx.

Fata îşi ridică ochii şi văzu fixată asupra ei privirea afectuoasă a marchizei.

— Să fim atenţi la joc, doamnă, îi spuse acesteia din urmă domnul de Saint-Louis, aţi tăiat şaptele meu de caro, care era major.

Marchiza îşi ceru scuze zîmbind. Înainte de a părăsi salonul, colonelul îi vorbise la ureche şi, de atunci, devenise visătoare.

— Fetiţo, i se adresă de departe Valentinei, cînd vei vrea, poţi organiza un dans.

— La Saumur, constată vărul, nimeni n-ar îndrăzni să danseze de faţă cu un membru al clerului. Nu mai există atuuri

și treflele mele sînt majore. Așa-i c-am jucat bine, domnule canonic?

Își înșiră cele trei cărți pe masă.

— În ceea ce privește dansul, răspunse bătrînul preot, la Paris facem și noi cum putem. Dar n-ați numărat bine atuurile, stimate domn, adăugă tăind, și uite c-ați pierdut două levate prin greșeala dumneavoastră.

Valentine și Marie, stînd la pian, atacau deja un cadril la patru mîini.

— Și totuși e adevărat, spuse domnișoara de Tresme în timpul preludiului, domnul d'Arx trebuie să cunoască o mulțime de lucruri, căci lui i-a fost încredințată instrucția procesului. Dar este omul misterelor, niciodată nu poți scoate nimic de la el.

În seră nu se mai aflau decît două perechi — colonelul Bozzo și domnul baron de la Perrière, lîngă ușa de intrare, și Remy d'Arx și contesa Corona, tocmai în celălalt capăt și ascunși după un boschet înverzit.

Domnul baron își părăsise aparentul respect pe care i-l arăta cîndva bătrînului și-i vorbea cu o familiaritate aproape obraznică.

Colonelul însă nu se schimba niciodată; avea mereu același calm discret și blînd.

— Poftim! spuse baronul, toate afacerile dumitale se aranjează întotdeauna ca printr-un făcut; ai o baftă dată dracului, Tătucule!

— Dragul meu Lecoq, răspunse colonelul, afacerile nu se aranjează niciodată cu de la sine putere, ci le aranjezi. Vederea ta nu-i slabă, dar ți-ar trebui niște ochelari pe care nu-i ai, pentru a vedea unde și cum îmi țes firele urzelii. În tinerețea mea îți semănam: mă repezeam ca o cioară care dă jos din copac nucile; dar într-o bună dimineață, cînd aveam cam patruzeci și unu de ani, mi s-a întîmplat, la Castel-Vecchio din Napoli, să privesc un păianjen care-și vedea de lucru. Păianjenii sînt animale foarte inteligente și, poți să mă crezi, cînd prind o muscă nu-i vorba nici de noroc, nici de ghinion — este doar talent, talent și-atîta tot.

— Şi atunci, exclamă Lecoq pierzîndu-şi răbdarea, vrei să mă faci să cred că toate astea au fost pregătite din timp; tînărul din Algeria, fata de la bîlci şi toate celelalte — toate pentru a înhăţa la mîna a doua diamantele Carlottei Bernetti!

Colonelul rîse pe tăcute.

— Cînd nu voi mai fi aici, şopti, mă veţi regreta. Nu-mi pasă de diamantele Carlottei mai mult decît de un fir de praf. Dac-ar fi fost vorba doar de a realiza un jaf pentru bani, doamna marchiză d'Ornans este gata coaptă, n-am avea decît s-o culegem de pe o zi pe alta; dar nu asta ne interesează, iubitule; în partida în care sîntem angajaţi, miza este mai mare — e o problemă de viaţă şi de moarte, nu pentru alţii, ca de obicei, ci, de data asta, pentru noi înşine. Mă înţelegi?

— Nu încă, ripostă Lecoq.

Glasul bătrînului devenise mai puternic. Vorbea încet, dar limpede.

— Pe urmele noastre se află un copoi, spuse. Un copoi cu nasul fin. Nu încerca să ghiceşti, nu-i unul din lumea în care te-nvîrţi tu şi nu l-ai întînit niciodată pe coridoarele din strada Ierusalim, domnule de la Perrière.

— Atîta rău! Protestă Lecoq, cu un zîmbet îngîmfat. Eu frecventez mai multe soiuri de lumi, Tată, şi n-ar trebui să-ţi închipui că eşti singurul care vede mai departe de vîrful nasului său.

Colonelul îl privi pe sub pleoapele pe jumătate închise.

— Ai multe calităţi, dragul meu, rosti abia şoptit şi pe un ton mîngîietor. Ştii bine că pe tine te iubesc cel mai mult şi ţie-ţi păstrez moştenirea mea. Hai să vedem dac-ai nimerit-o: unde socoţi că se află copoiul de care-ţi vorbesc?

— La dracu'! exclamă Lecoq, iată-l colo, vorbind cu Fanchette.

Degetul său întins îl arăta pe domnul Remy d'Arx, de braţul căruia frumoasa Francesca Corona se sprijinea, acum serioasă şi atentă.

— Ia te uită, ia te uită! murmură bătrînul, pe tonul unui profesor pe care progresele elevului său îl surprind în mod

plăcut. Întotdeauna am spus că eţti un element bun, fiule. Ai lovit în ţintă de la prima încercare.

— Şi dac-aş fi în locul dumitale, îl întrerupse Lecoq, nu mi-aş face griji din cauza individului ăstuia, ascultă-mă pe mine.

Sprîncenele colonelului se încruntară uşor; un zîmbet dispreţuitor îi flutura în ridurile gurii.

— Sînt foarte bătrîn, spuse vorbind rar, şi abia cînd nu voi mai fi se va şti cît valoram. Individul ăsta, cum îi spui, este cea mai cumplită primejdie sau, şi mai bine zis, singurul pericol real care a ameninţat vreodată asociaţia, de cînd am înfiinţat-o. În vine îi curge sînge corsican şi a jurat vendetă împotriva noastră. Sînt zece ani de cînd lucrează în tăcere. E un căutător, aproape un vrăjitor. Dacă întîmplarea nu i-ar fi scos în cale un om mai tare decît el — şi omul acela sînt eu — la ora actuală am fi morţi cu toţii.

Lecoq holbă nişte ochi cît roata carului.

— N-ai glumi cu mine în legătură cu un astfel de subiect, Tată, mormăi. De ce n-ai prevenit consiliul?

— Consiliul este convocat pentru mîine. Nu-mi mai cere socoteală — vegheam, şi eu sînt Stăpînul.

— Dar, pe toţi dracii! strigă Lecoq, aşadar el ştie multe de tot?

— Ştie mai multe decît tine şi aproape tot atîta cît mine, iar dacă eu nu m-aş fi aflat aici, ca un obstacol în faţa ochilor lui şi înşelîndu-i calculele prin respectul pe care mi-l poartă, ar cunoaşte deja de multă vreme şi oamenii, la fel de bine cum cunoaşte faptele.

— Vasăzică, ar fi de ajuns o întîmplare?... începu Lecoq, cuprins de îngrijorare.

— Nu este nevoie de întîmplare, îl întrerupse colonelul, însăşi logica muncii sale riguroase şi implacabile îl va conduce spre adevăr.

— Dar atunci... zise Lecoq, privindu-l pe bătrîn în ochi.

Nu-şi sfîrşi vorba: un gest de o brutală expresivitate îi traduse gîndul.

Colonelul stătea pe un scaun și-și răsucea degetele mari, cu un aer blajin.

— Iată care-i necazul! șopti oftînd. Nu-i poți împiedica pe dracii ăștia de dramaturgi să-și facă meseria, dar, uneori, au idei foarte periculoase. În piesa *Turnul Nesle* există, în actul cu închisoarea, o invenție cît se poate de sîcîitoare pentru niște persoane care, așa ca noi, au cîteodată nevoie să scape de cineva. Precauția lui Buridan este simplă și la îndemîna oricui, chiar și un copil poate recurge la ea: șmecherul are mîinile legate, ștreangul e în jurul gîtului său, i s-a proptit cuțitul de gît și totul pare să meargă uns, dar nici gînd! El prevăzuse situația și instalase undeva, într-un loc sigur, o armă care s-ar descărca dacă ar fi ucis. Prietenul meu d'Arx n-a fost nevoit să-și frămînte imaginația, pur și simplu îl imită pe Buridan, și dacă, azi sau mîine, ar fi suprimat de către omul nostru, mina pe care a montat-o ar sări în aer, iar noi am zbura ca un dop de șampanie. Asta este!

În timpul tăcerii ce urmă acestei declarații făcute pe un ton fără replică și sec, prin frunzișul nu prea des al plantelor ornamentale se putu auzi glasul contesei Corona, spunînd:

— Dar este de neînchipuit! Te ascult avînd impresia că citesc un roman. Ești mai înduioșător decît un elév de colegiu și mai timid decît o fetiță!

Remy d'Arx răspunse:

— O iubesc așa cum niciodată n-a fost iubită vreo femeie. Atîta vreme cît nu-i vorbesc, îmi păstrez speranța și mi se pare că dacă mi-aș pierde speranța, aș muri.

Colonelul își frecă ușurel palmele, în timp ce, cu capul, bătea ritmul cadrilului dansat în salonul alăturat.

— Căpitanul Buridan — își reluă vorba cu veselia lui senilă și blajină — nu avea de-a face decît cu Marguerite de Bourgogne, o femeie cu purtări foarte urîte. Bunul colonel Bozzo nu era cu nimic amestecat în toate acelea. Pentru un profesor de scrimă — și pe vremea mea eram un spadasin bunișor — nu există lovitură secretă care să nu-și aibă pararea. Să revenim la oile noastre, l'Amitié: ai vizitat tu însuți cele două camere vecine?

— Este ca și cum ar fi fost construite special. Le știam dinainte.

— Pe cine l-ai însărcinat pentru lucrarea de efracție?

— Pe Cocotte.

— Am văzut cum lucrează, se pricepe... și pentru execuție, pe cine-ai ales?

— Pe *marchef*.

Colonelul se înfioră ca o femeie și spuse printre dinți:

— O brută necioplită care mă înspăimîntă, dar care nu-și greșește niciodată treaba!

— Și în felul acesta, îl întrebă Lecoq, a cărui intonație exprima un amestec de curiozitate și teamă, crezi că-l vei opri pe om?

— Pe cine? Pe Buridan? exclamă înveselit colonelul. Atîta vreme cît mai sînt aici, nu te teme, iubitule. Stăpînesc legile la fel de bine cum stăpînește Thalberg pianul. La noapte vom pune în mișcare o mașinărie cu diverse compartimente și resorturi, ale cărei detalii și le voi explica altă dată. Cu ajutorul acestui sistem drăgălaș sînt convins că-l voi avea pe Buridan în buzunarul de la ceas.

— Pricep pe jumătate, zise Lecoq. Dacă fata acceptă...

— Este pierdut, fiule.

— Dar dacă refuză?

— Îți spun, fiule, este pierdut!

Lecoq îi aruncă o privire în care se citea invidie și admirație. Colonelul i-o surprinse și o expresie de mulțumire naivă îi lumină chipul împovărat de ani.

— Aceasta va fi ultima mea afacere, spuse, și vreau să fie *Capodopera* mea!

Se întrerupse spre a-și consulta ceasul și exclamă:

— Ora unsprezece! Cocotte trebuie să-și fi terminat lucrarea pregătitoare, și *marchef*-ul așteaptă deja în rezerva de lemne. E timpul să-mi încep scena cu Buridan. Întoarceți-vă în salon, *domnule de la Perrière*, și vă rog să-i spuneți marchizei că, în curînd, căsătoria domnișoarei de Villanove... Ba nu, spuneți-i numai că totul merge ca pe roate.

5 CEREREA ÎN CĂSĂTORIE

Se făcuse o pauză între două cadriluri și cîteva grupuri se întorceau în seră. Colonelul le prinse în trecere pe Marie de Tresme și pe o altă tînără, spre a se sprijini părintește de brațele lor.

— Oare dansul v-a făcut să uitați de Fracurile Negre, dragele mele copile? le întrebă.

— Ba nici gînd! replică blonda Marie, și tocmai veneam să-i dăm tîrcoale domnului Remy d'Arx, spre a încerca să-i smulgem vreun secret interesant... căci — adăugă cu malițiozitate — sînt foarte convinsă că, de cînd discută cu doamna contesă, nu vorbesc decît despre Fracurile Negre!

Colonelul o mîngîie pe obraz și spuse, ridicînd glasul:

— Remy, copile, iată doi diavoli fermecători care o acuză pe micuța Fanchette de crimă de acaparare.

Frumoasa contesă se întoarse imediat, zîmbitoare, dar Remy se înroși la față de parcă i s-ar fi adresat un repros grav.

— Nu-i așa — exclamă domnișoara de Tresme cu nevinovăția ei îndrăzneață — nu-i așa că ați discutat despre Mack Labussière, despre Mayliand și despre contele de Castres?

— Nu, răspunse Francesca fără a-și părăsi surîsul. Între noi era vorba despre lucruri mult mai interesante și îmi cer mii de scuze, frumoasele mele, dacă vi-l răpesc pe bunicul meu, dar avem să-i încredințăm un mare secret.

— Să plecăm! se resemnă Marie eliberînd brațul colonelului. Nu vom afla nimic. Ah! tare-aș vrea să fim din Saumur!

— Dar pentru ce? se miră colonelul.

— Pentru că toate domnișoarele din Saumur au *Gazeta tribunalelor* pe noptiera lor.

Și în vreme ce rîdeau cu toții, adăugă:

— Sau aș vrea să fiu ca Valentine, pe care curiozitatea n-o chinuie niciodată, deoarece altceva îi umblă prin cap.

O zbughi repede, aruncîndu-i lui Remy d'Arx o privire drept în ochi, ca o săgeată a partului[1].

— Ia să vedem despre ce mare secret e vorba, spuse colonelul, părînd încîntat.

În sinea lui triumfa, gîndind: „Lecoq este cel mai tare, dar nu-mi ajunge nici pînă la gleznă. Zice că aşa ceva se numeşte baftă! Dar eu susţin că asta înseamnă să joci bine, iată diferenţa!"

Remy luase ambele mîini ale contesei.

— Vă implor, doamnă, şopti, părînd obosit şi descurajat. Pentru dumneavoastră, care-mi sînteţi cea mai bună prietenă, mi-am dezvăluit străfundurile inimii, aveam nevoie să mă destăinuiesc puţin, dar efortul acesta m-a zdrobit şi simt că astăzi n-ar fi bine să mi se mai atingă rana.

În privirea colonelului se citea un strop de sarcasm, îmblînzit de o înduioşare foarte vizibilă.

— Iată — rosti el nici tare, nici în şoaptă — iată un magistrat serios, iată-l pe cel mai savant şi mai clarvăzător dintre tinerii noştri jurişti. Aş putea paria că pînă-ntr-un an va fi consilier şi, pe la patruzeci de ani, se va pomeni, într-o bună dimineaţă, ministru de justiţie. Dar, *sangodemi*[2]*!* Cînd nu mai e vorba de Codul Civil sau de Pandecte[3], îşi pierde tare uşor capul şi devine cu adevărat cel mai fricos îndrăgostit pe care l-am întîlnit în viaţa mea!

— Bunicule! interveni contesa, cu reproş.

— Dumneavoastră nu ştiţi... începu Remy d'Arx.

— Ştiu, îl întrerupse colonelul, că nu vreau să ştiu nimic. Nu-mi place să forţez confidenţele prietenilor mei şi toate

---

1 *Săgeată a partului*: expresie ce caracterizează o vorbă cu subînţelesuri, o „împunsătură" spusă pe neaşteptate şi cu intenţia de a răni. Originea expresiei o constituie manevra războinicilor parţi (popor scit al căror regat a durat între anii 250 î.e.n. 224 e.n.) care se prefăceau că fug, spre a se întoarce brusc, trăgînd săgeţi în urmăritorii lor. (n.t.)

2 *Sangodemi!* (lb. italiană): expresie argotică provenind din *sangue de mi* care se traduce prin „pe sîngele meu", avînd înţelesul de „pe sufletul/cinstea mea!" (n.t.)

3 *Pandecte* (jur.): culegere de hotărîri ale jurisconsulţilor romani. (n.t.)

poveştile acestea nici nu mai sînt de vîrsta mea. V-aş ruga să vorbim despre altceva. Remy, copile dragă, am citit de la un capăt la altul remarcabila lucrare pe care mi-ai încredinţat-o. Eu, care cunosc ţinutul Corsicei şi despre care se poate spune că am fost martorul principalelor întîmplări descrise de dumneata, sînt foarte impresionat de prezentarea şi de concluziile dumitale; dar, dacă mă gîndesc din punct de vedere al ministrului şi chiar şi al publicului, trebuie să-ţi mărturisesc că mi-e teamă că ansamblul faptelor n-ar fi luat în serios, din cauza unei nuanţe oarecum romanţioase.

Contesa schiţă un gest clar de nerăbdare.

— Bunicule, îi spuse, îţi jur că, în momentul acesta, puţin ne pasă de ministru şi de public.

— Lasă, copila mea, replică aproape cu asprime colonelul, vezi bine că domnul Remy d'Arx mă ascultă.

Într-adevăr, tînărul judecător de instrucţie asculta. Îşi ţinea ochii plecaţi şi o roşeaţă puternică înlocuise paloarea obişnuită a obrajilor săi.

— Vă mulţumesc, iubit şi bun prieten, răspunse. Am vrut să capăt, cu privire la acea lucrare, sfaturile bazate pe experienţa dumneavoastră. Faptele sînt de o riguroasă exactitate; datorită lor, procesul ce urmează să fie judecat la Tribunalul districtului Sena capătă un interes foarte actual. Sînt hotărît să înaintez memoriul meu forurilor în drept — de-ar fi şi numai pentru a împiedica justiţia să se rătăcească pe un drum greşit. Nu există nici măcar un singur Frac-Negru în banda care le poartă numele şi, vreţi să ştiţi părerea mea? Marea, teribila asociaţie de răufăcători pe care mi-am asumat misiunea de a o urmări va profita cu siguranţă de acest *qui-pro-quo* judiciar.

— Dacă te temi de aşa ceva, ripostă cu vioiciune colonelul, pentru ce nu ai păstrat instrucţia procesului ce-ţi fusese încredinţat?

— Poate că am greşit, recunoscu Remy gînditor, dar nu găseam în el nimic din tot ce căutam. Este o bandă nu prea numeroasă de bandiţi ordinari, care nu cunosc nici statutul, nici parola Fraţilor Milei. Simt că mă aflu pe pista cea bună

şi că fiecare ceas mă apropie de o ţintă urmărită cu ardoare, aşa încît n-am vrut să mă abat de la drumul meu.

— Dispui de vreun fapt nou, de cînd mi-ai înmînat memoriul dumitale? îl întrebă colonelul, pe un ton calm.

— Am primit scrisorile pe care le aşteptam de la Sartena, răspunse tînărul judecător de instrucţie. Voi întreprinde călătoria la faţa locului, şi de-ar fi să intru eu însumi în vizuina lor...

Colonelul clătină din cap.

— Din două lucruri — unul, zise cu răceală. Acolo ori există un bîrlog de lupi, ori nu există; dacă nu există, nu-i nimic de făcut; dacă există, a te vîrî în el este cea mai proastă metodă de prins lupi.

— N-am spus totul, adăugă Remy d'Arx. Mîine urmează să primesc vizita unui informator.

— În legătură cu banditii din Corsica?

— În legătură cu banditii din Paris.

Poate că un observator foarte atent ar fi observat o tresărire de revoltă în multitudinea de riduri ce se întretăiau pe chipul colonelului, dar totul dură o secundă şi el repetă cu o voce perfect calmă:

— Mîine! ah! mîine! iată că lucrurile se precizează. Ascultă-mă pe mine, copile dragă, nu neglija nici o precauţie şi ai grijă să fii înarmat cu prilejul acelei întrevederi. În ceea ce priveşte lucrarea dumitale, te rog să mi-o mai laşi vreo zi, două; mi-am notat deja unele lucruri care ar putea să-ţi fie utile; buna mea cunoaştere a ţinutului va da o oarecare valoare mărturiei mele, mai ales în faţa Excelenţei Sale, care, sub domnia lui Carol al X-lea, era inspector al închisorilor şi care, cu ocazia ultimului său control, a binevoit să accepte modesta-mi ospitalitate la castelul Bozzo. La vîrsta mea, ştii bine, amintirile nu vin cu grămada, ci se prezintă una cîte una, iar eu le scriu pe măsură ce-mi revin.

Remy deschidea deja gura spre a mulţumi din nou, acceptînd cu plăcere amînarea propusă, cînd contesa Corona, ale cărei unghii trandafirii băteau darabana pe geamul serei, se întoarse spre ei şi spuse, într-o adevărată explozie de mînie:

— Ei bine, dar de-a ce ne jucăm aici? Oare domnul Remy d'Arx şi-a bătut joc de mine vorbindu-mi timp de două ore — două ore pe ceas! — despre martiriul său, de temerile şi speranţele lui, în fine, despre dragostea lui ce se revărsa în cuvinte îmbălsămate, dulci şi curate ca un cîntec de privighetoare?

— În numele cerului!... îngăimă tînărul magistrat.

— Aici nu-i vorba de nici un cer! sau, mai curînd, cerul este albastru ca flacăra ce te înfierbîntă, iar mie lucrurile trebuie să-mi fie clare. Ai fi în stare să reîncepi mîine, şi eu nu vreau să fac în fiecare zi o asemenea risipă de milă. Nu te revolta, bunicule — adăugă, întinzînd fruntea spre a primi sărutarea colonelului. Dumneata ai spus cuvîntul potrivit: acest mare om este fricos ca un iepure. A prins din zbor conversaţia dumitale despre Fracuri Negre, bandiţi, bîrloguri şi memorii de consultat, anume pentru a mă împiedica să aduc în discuţie problema, dar nu se scapă de mine atît de uşor, şi cred că am meritat un premiu pentru răbdare. Aşa că-şi declar, bunicule, că frumosul nostru prieten, aici de faţă, se topeşte de dragoste, că pentru a muri n-are nevoie de Fracurile Negre şi că, dacă refuzi să-i vii în ajutor, nu ne mai rămîne decît să-i purtăm doliul.

— Ia stai, ia stai, o opri colonelul, tu n-ai obiceiul de a fi atît de crudă, Fanchette.

— Sînt crudă, continuă contesa, fiindcă vreau să fiu crudă; un medic nu trebuie să aibă o inimă prea miloasă. Avem un bolnav pe care sîntem datori să-l vindecăm cu orice preţ; tot ce pot face este să scurtez operaţia, spunîndu-ţi, dintr-o dată, că Remy o iubeşte la disperare pe domnişoara de Villanove şi că, dacă nu i-o dai, este convins că va muri de supărare.

— Valentine! murmură bătrînul, mimînd la perfecţie mirarea. Cum? Este vorba de Valentine, şi prietenul nostru nu mi-a spus nimic?

Remy d'Arx ridică spre el o privire deznădăjduită, în vreme ce Francesca îşi recăpăta suflul.

— Nu-ţi va spune nimic, continuă apoi, luînd ambele mîini ale tînărului magistrat şi strîngîndu-le afectuos într-ale

sale. Tremură de febră; inspiră milă... Ah! este o dragoste puternică, bunicule, adăugă pe un ton schimbat. Aş fi vrut să-l auzi adineauri. Pasiunea izvora din sufletul lui ca un val de elocvenţă şi poezie. Iubirea îl făcea să fie atît de frumos, încît plîngeam, şi totodată atît de ridicol, încît rîdeam ca o nebună!

O lacrimă i se rostogoli pe obraz, în timp ce-şi urma vorba:

— Un om puternic! poate cel mai puternic dintre cei pe care i-am întîlnit şi admirat. Şi, acum cîteva clipe, l-am văzut mai timid decît o tînără fată, mai nehotărît decît un copil şi bolborosind, printre elanuri sublime, dulceagul imn al lui Céladon[1]. Două ceasuri! Îţi spun, două ceasuri întregi! Mi se părea că nu-l mai văzusem niciodată — era frumos ca un arhanghel; glasul lui avea vibraţii de harpă. Ce poet! şi ce copilandru timid!... Prietene, mult-iubitul meu prieten, iartă-mă, mă răzbun pentru faptul de a fi fost într-atît de emoţionată.

Se întoarse către colonel şi încheie, reţinîndu-şi un suspin adînc:

— Există oameni fericiţi! Valentine a noastră va avea parte de o iubire rar întîlnită.

Nimeni nu era de faţă pentru a sublinia latura comică a situaţiei.

Colonelul îşi calcula jocul cu sînge rece, prefăcîndu-se că este cuprins de emoţia contagioasă ce făcea să palpite sînul Francescăi. Remy îndrepta spre ei, pe furiş, o privire timidă şi deja recunoscătoare.

Primul care rupse tăcerea fu colonelul.

— Ah! sărmana mea capriţă, spuse luîndu-şi batista pentru a-şi şterge ochii uscaţi, tu nu te-ai bucurat de prea multă fericire în menaj, este adevărat. Dacă ţi-aş fi dat o perlă, aşa ca dragul nostru Remy!... Dar, ia stai, ia stai, sîntem lipsiţi de raţiune, iubiţii mei. Treburile nu se aranjează cu smiorcăieli. Mai întîi şi-ntîi, pe mine, căsătoria asta m-ar încînta: Remy şi Valentine! Dragii de ei ar cîştiga, amîndoi deodată, un loz

---

1 *Céladon:* personaj din romanul pastoral *Astreea*, al lui Honoré d'Urfe. Este tipul îndrăgostitului timid şi fidel. (n.t.)

mare la loteria viitorului. Ce pereche drăguță și, de asemenea, ce mariaj bun, căci amîndoi sînt bogați. Îmi sînt cunoscute intențiile doamnei d'Ornans cu privire la zestrea Valentinei, precum și cele ale unei alte persoane pe care este inutil s-o mai numim... Să vorbim scurt și limpede: bunul nostru Remy i-a declarat sentimentele sale tinerei persoane?

— Oh! exclamă magistratul, niciodată!

— Dar uită-te la el! izbucni contesa, și nu-i pune o asemenea întrebare! Declarațiile mi le adresează mie — cuvinte înflăcărate, care ar înduioșa pînă și o tigroaică.

— Dar vezi că nu-i același lucru, spuse colonelul. Are măcar vreun indiciu cu privire la starea în care se află inima Valentinei noastre?

— Dac-aș fi avut cea mai mică speranță... începu Remy pe un ton deznădăjduit.

— Asta-i pedeapsa talionului, îl întrerupse Francesca. Sărmane domn d'Arx! În viața dumitale ai ținut atîția oameni pe jar; iată că ți-a venit rîndul să fii supus unui interogatoriu!... Dar eu sînt cea care trebuie să fie interogată, bunicule, se corectă apoi. Dacă doriți, aș jura în fața lui Dumnezeu și a oamenilor că, după cum văd eu lucrurile, n-ar fi cu neputință ca draga copilă să-și fi îndreptat frumoșii ochi către acuzat.

— Fie-vă milă, doamnă, nu vă bateți joc, se rugă Remy, a cărui disperare ajunsese la culme.

— Nu ai cuvîntul, replică veselă Francesca. Bunicule, mi-am dat de multe ori seama că ai o vedere deosebit de pătrunzătoare...

— Pentru vîrsta mea, preciză colonelul. Este drept că încă mă pot lipsi de ochelari.

— Întreabă-ți amintirile, n-ai remarcat adesea că Valentine devine foarte visătoare atunci cînd domnul Remy d'Arx deține rolul principal în conversația din salon?

Colonelul izbucni într-un rîs blajin.

— Biată pisicuță, îi răspunse, acesta-i punctul în care vederea îmi slăbește. Orice-ai spune, nu mai am ochii necesari pentru a vedea astfel de lucruri și mă simt, într-adevăr, tare încurcat, căci mă aflu între două păreri contrare: tu vezi totul

în roz, iar sărmanul Remy vede totul în negru; ca să ne lămurim, ne-ar fi necesar un al treilea arbitru — alegeți-l. Ce-ați zice de marchiză, sau chiar de Valentine, ea însăși?

Contesa i se aruncă de gît și-i dădu o sărutare răsunătoare.

— Nimeni pe lume nu-i atît de fermecător ca tine, bunicule, dragul meu bunic, exclamă. Dacă ești de partea noastră, bătălia este cîstigată. Îngenunchează, Remy, și mulțumește-i salvatorului dumitale!

— Nebună ce ești! spuse colonelul. Ești singura care te bucuri; nu vezi că Remy rămîne tăcut?

Timp de o clipă tăcură toți trei, apoi, contesa continuă, încercînd să-și păstreze voioșia:

— În întregul univers nu există doi bărbați ca acesta. Iubește cu atîta patimă, încît înseși chinurile sale îi sînt dragi, și-i este frică să nu regrete suferința incertitudinii sale.

— Toate astea-s bune și frumoase, declară colonelul, și poate că așa am fost și eu în urmă cu șaptezeci de ani; dar recunosc că nu-mi mai amintesc. Îl întreb, pur și simplu, pe domnul d'Arx dacă-i convine să vorbesc eu în favoarea dînsului.

— Colonele, replică Remy d'Arx îndreptîndu-și trupul și vorbind cu un glas mai ferm, vă cunosc prietenia plină de devotament și vă sînt profund recunoscător; de altminteri, știu că n-aș putea alege un avocat mai bun decît dumneavoastră. Procedați, așadar, cum este mai bine și primiți mulțumirile mele anticipate. Sînteți îndreptățit să mă acuzați de lașitate; vă mărturisesc că aș fi vrut să întîrzii momentul în care-mi va fi pronunțată sentința — sentința mea de viață și de moarte. Orice s-ar întîmpla, vă rog să nu-mi ascundeți adevărul, iar răspunsul domnișoarei de Villanove să-mi fie transmis chiar în cuvintele pe care le va rosti. Voi aștepta aici; aș dori să fiu singur.

Astfel concediată, contesa luă brațul bunicului său și-l conduse spre salon. Își mai întoarse o dată privirile către Remy d'Arx, care se așezase în spatele boschetului ornamental, cu capul sprijinit în mîini, și șopti pătrunsă de o puternică și geloasă admirație:

— Așadar, poți fi iubită în felul acesta!

Colonelul era unul dintre actorii care nu se bîlbîie niciodată pe scenă și-și joacă rolul pînă și în culise.

— Ce va spune marchiza? murmură el, ca și cum și-ar fi vorbit sieși.

— Oh! bunicule, exclamă Francesca, marchiza e pregăită, marchiza va fi încîntată. În toată treaba asta, dumneata ești singurul surprins. Și știi — adăugă — ceea ce-ți spuneam adineauri este chiar adevărat: drăguța de Valentine îi soarbe domnului d'Arx cuvintele de îndată ce vorbește. Într-una din serile trecute, cînd discuta despre acea misterioasă asociație, care mă înspăimîntă pentru că seamănă cu niște lucruri vagi, de care-mi amintesc sau pe care le-am visat pe vremea cînd locuiam în Corsica, îi pîndea pur și simplu fiecare cuvințel. Nu sînt singura să-mi fi dat seama de acest lucru: toate domnișoarele vorbesc despre asta în șoaptă și rîd.

— Ah! domnișoarele!... ripostă colonelul cu o expresie distrată. Iată ceva grav. Ce ciudată e și tinerețea! Eu, unul, n-am văzut absolut nimic.

Salonul era plin, iar micul bal se desfășura cu voioșie.

Valentine, însuflețită de dans, strălucea de frumusețe.

Marchiza tocmai cîștigase trei robere la whist; îi cedă cărțile sale vărului din Saumur, ca urmare a celor ce-i șoptise colonelul la ureche:

— Doamnă, aș dori să vă vorbesc, chiar acum, între patru ochi.

Colonelul îi oferi brațul și se îndreptară spre budoar, a cărui ușă se deschidea către seră.

— Și-a făcut declarația? întrebă marchiza.

— Cît se poate de clar.

— Atunci, vom vorbi cu draga micuță chiar mîine.

— Îi vom vorbi chiar în seara aceasta.

— Cum?! în seara asta? se miră doamna d'Ornans.

— Stimată doamnă, răspunse colonelul Bozzo — care luase loc pe un scaun în poziția lui favorită, cu picioarele încrucișate unul peste altul și răsucindu-și degetele mari ale mîinilor — nici n-aveți idee de cît de puternică e pasiunea asta — un adevărat incendiu.

— Oare? zise marchiza rîzînd. Te pomenești că superbul Hippolyte și-a găsit-o pe iubita lui Aricie[1]!

— Ce este? întrebă Valentine, trecînd pragul budoarului. Francesca mi-a răpit cavalerul tocmai în momentul în care ne pregăteam să începem cu cotilion. Mi-a spus că sînt așteptată aici pentru o comunicare importantă.

Subliniind ultimele cuvinte, fata veni să se așeze pe un taburet, între marchiză și colonel.

Aceștia surîdeau amîndoi. Cea care luă cuvîntul fu marchiza.

— Ești o copilă încîntătoare, îi spuse, toți te adoră; dar chiar și cei care te iubesc cel mai mult nu știu întotdeauna cum să procedeze cu tine. Cel mai bine-ar fi să-ți mărturisim de-a dreptul că este vorba despre a te căsători.

— Bravo! șopti colonelul, asta zic și eu diplomație!

Valentine rămase o clipă mută de uimire, apoi zise:

— Deja „mamă"? Mă gîndeam eu că va veni și asta într-o bună zi, dar credeam că mai este timp pînă atunci.

Apoi, cu voioșie și alintîndu-se, adăugă:

— Oare vreți amîndoi să mă necăjiți? Dar, zău așa, sînt fericită aici, iar draga mea mătușă este, pentru mine, cea mai bună dintre mame...

Luă o mînă a marchizei, o sărută și, sigură de răspunsul ei, o întrebă:

— Poate că nu mă mai vrei, mamă?

Colonelul își scoase cutiuța de aur și-i ciocăni ușor capacul, cu o expresie gînditoare.

— Iat-o deja pe buna marchiză cu ochii înlăcrimați, zise. După pisoi, fata tînără este cel mai grațios animal creat de Dumnezeu. Așadar, pisicuțo, nu vrei să te căsătorești?

— Nu m-am gîndit prea mult la asta, răspunse Valentine. Cine-i acela dintre micuții dumneavoastră gentilomi care mi-a făcut cinstea de a-mi cere mîna? Căci, la urma urmei, poți să-l accepți pe unul dar poți să refuzi un altul.

---

1 *Hippolyte și Aricie*: referire la personajele unei tragedii lirice, scrisă de Rameau (1733), pe un libret de Pellegrin, una dintre capodoperele operei franceze. (n.t.)

— Ai cea mai mare dreptate, aprobă marchiza, ai cărei ochi umezi rîdeau. Judeci ca un înger! Așadar, există printre ei măcar unul pe care l-ai accepta fără a-ți repugna?

— Pentru a dansa, replică Valentine, îi știu pe vreo trei sau patru care nu sînt prea stîngaci, dar pentru a-i lua de soț...

Se opri și privirea ei, care trecea, cu o expresie poznașă, de la colonel la marchiză, se umbri deodată.

— Există unul care nu dansează, continuă cu glas scăzut. Acela...

Se întrerupse din nou și rămase visătoare.

Marchiza se aplecă mult spre ea și apropie fruntea drăgălașei copile pînă la buzele sale.

— Și dac-ar fi domnul Remy d'Arx? îi șopti cu un sărut.

Valentine simți ceva asemănător cu un șoc. Obrajii îi păliră, devenind mai albi decît gulerul ei brodat. Păstră un moment tăcerea, ochii rămînîndu-i țintuiți de podea.

— Ei, bine! întrebă colonelul, nu răspunzi, pisicuțo?

Deja triumfătoare, marchiza murmură:

— Ce bine ghicisem noi!

Pieptul Valentinei tresăltă, în ciuda puternicului efort pe care-l făcea pentru a-și stăvili bătăile inimii. Ridică spre marchiză o privire îndrăzneață în care strălucea o lumină întunecată.

— Ce anume ghicisețí, mamă? o întrebă aproape cu asprime.

Mirată și jignită, marchiza tăcu. Colonelul își deschise cutiuța de aur și mormăi printre dinți:

— Ciudată fetiță! ciudată fetiță!

Valentine așteptă o clipă, apoi, pe un ton serios și cumpănit, vorbi din nou:

— Vă rog să mă iertați, doamnă, n-am vrut să fiu lipsită de respect față de dumneavoastră. Știți bine că vă iubesc ca și cum ați fi cu adevărat mama mea.

Pentru a doua oară, marchiza o strînse la piept, în timp ce colonelul, gînditor, priza cîteva firicele de tabac.

— Se vor iubi prea mult, spuse rîzînd răutăcios. În micul lor menaj, sărutările vor avea dinți, iar mîngîierile — gheare.

Valentine își încruntă sprîncenele, dar sfîrși prin a zîmbi. Își regăsi încîntătoarea dulceață a glasului pentru a spune abia șoptit:

— Bunul meu prieten, dac-ați putea vedea în adîncul inimii mele, nu v-ați bate joc de mine.

Și, pe un ton și mai scăzut, adăugă:

— Să fie oare adevărat? Domnul Remy d'Arx mi-a cerut într-adevăr mîna?

— E cît se poate de adevărat, dragă, replică marchiza. Ți-ai putut închipui c-am avea inima să glumim în legătură cu un astfel de subiect? Vrei să mai chibzuiești, să te sfătuiești cu cineva? Îți trebuie o zi, poate două?

— Nu, declară Valentine ridicîndu-se dreaptă în picioare, n-am nevoie să mă sfătuiesc cu nimeni, sînt hotărîtă.

Pronunțase cuvintele cu o asemenea intonație, încît doamna d'Ornans îl privi neliniștită pe colonel.

Acesta nu fusese nicicînd mai calm.

— Ei, bine! iubito, îi spuse, dacă ești hotărîtă, dă-ne răspunsul tău, spre a i-l putea transmite bunului nostru prieten, care așteaptă!

— Ah! exclamă Valentine, a cărei voce părea înăbușită de o emoție inexplicabilă. Domnul Remy d'Arx îmi așteaptă răspunsul?

Ezită, apoi plecă brusc, declarînd:

— I-l voi duce eu însămi.

6 CEA DINTÎI ÎNTREVEDERE

Marchiza rămase de-a dreptul uluită și nici n-avu glas s-o cheme pe domnișoara de Villanove, care străbătea deja salonul, îndreptîndu-se către sera în care se afla, singur, Remy d'Arx.

— Dar opriți-o! strigă buna doamnă, de îndată ce-și veni în fire. Eu, una, sînt complet năucită! Copila asta o să mă înnebunească. Valentine! Valentine! Poftim, nici nu m-aude!

— Ciudată fetiță, comentă colonelul, fără a se mișca din loc.

Marchiza izbuti să se ridice în picioare; se clătina și tremura.

— Vă admir calmul, spuse cu ciudă, dar îmi este cu neputință să-l împărtășesc.

— Dragă marchiză, răspunse colonelul, eu n-am avut nervi niciodată. Dac-am avut cîndva, cu siguranță s-au topit cu timpul.

— Dar așa ceva nu se cuvine! exclamă doamna d'Ornans, în culmea agitației. Nu țin eu prea mult la conveniențe, dar asta depășește limitele!... O fată la vîrsta ei!

— Peste trei săptămîni va fi o femeie, buna mea prietenă.

— Ce va face?

— Habar n-am.

— Trebuie să alergăm acolo.

— Nici să nu vă gîndiți. Vă pot oferi cu plăcere brațul meu, căci vă văd într-o stare demnă de plîns, dar aș face-o pentru a vă conduce înapoi la masa dumneavoastră de whist. Știți bine că eu sînt puțin medic și vă cunosc în amănunt temperamentul. Vă prescriu un rober și o ceașcă de ceai cu lapte.

În timp ce vorbea, se ridicase la rîndul său și, galant, își prezenta brațul bătrînei doamne, care-l privea mînioasă.

— Dragă prietenă, continuă el, să vorbim ceva mai rațional. Nu putem s-o plămădim din nou, nu-i așa? Fata este elegantă, fină, spirituală; sper că are o inimioară foarte bună; într-un cuvînt, va purta cu perfectă demnitate — vă garantez eu asta — numele soțului pe care i-l veți da. Dar știți prea bine de unde am luat-o!... Am cunoscut cîndva o copilă încîntătoare care suferise de dansul sfîntului Guy[1], la vîrsta la care boala poate apărea; s-a vindecat, dar niciodată n-a fost ca toată lumea. Întîmplarea romantică datorită căreia iubita noastră Valentine a rămas atît de multă vreme ruptă

---

[1] *Dansul sfîntului Guy*: denumirea vulgară a unei boli ale cărei cauze sînt necunoscute și care este caracterizată prin mișcări dezordonate, involuntare, parțiale sau generale. Apare rareori după vîrsta de 20 de ani și este mai frecventă la fete. (n.t.)

de lumea în care ar fi trebuit să trăiască face cît două sau trei duzini de dansuri ale sfîntului Guy. La urma urmei, departe de a ne plînge, ar trebui să-i mulţumim Providenţei care, în locul uneia dintre fetele acelea grosolane, atît de des întîlnite prin locurile în care Valentine şi-a petrecut copilăria, ne-a ajutat să regăsim o fermecătoare făptură — originală, este adevărat, dar ce mare rău e-n asta? — voluntară — dar cu atît mai bine! va fi stăpînă în casa ei — bună şi, în sfîrşit, nu mai ignorantă decît orice altă domnişoară de vîrsta ei; ştiind să aibă ţinută, atunci cînd vrea; spirituală, cînd binevoieşte să fie bine dispusă, şi, pe lîngă toate astea, cinstită cît o întreagă congregaţie de mici puritane!

— Desigur, desigur — încuviinţă marchiza, consolată datorită orgoliului — a cîştigat mult de cînd este la mine şi, în cercul nostru, nu văd nici o altă tînără cu care ar putea fi comparată. Dar ideea aceasta, de a se duce să aibă un tête-à-tête cu domnul Remy d'Arx, este de o îndrăzneală!...

— Ca tot ceea ce face, dragă prietenă, nici mai mult nici mai puţin. Merge drept înaintea ei, la fel ca sălbaticii, şi dacă este să credem ce ne învaţă geometria, acesta-i cel mai scurt drum. Ceea ce vi se pare o enormitate n-ar fi nici măcar remarcat, dacă aţi lăsa lucrurile să decurgă în voie. Mai adineauri întrebaţi: „Ce va face?“, iar eu vă răspundeam: „Habar n-am.“ Este purul adevăr, dar, vreţi să mă credeţi? Nu există nimeni mai priceput să-şi conducă barca prin strîmtori dificile decît aceste mici ştrengăriţe. Aşa că nu vă faceţi griji şi, între timp, pregătiţi trusoul de nuntă.

Se întoarseră în salon. Colonelul atinse cu degetul umărul vărului din Saumur, care avea în mînă şase atuuri, dintre care trei erau onoruri.

Marchiza îşi reluă locul ce-i aparţinea în mod legal şi cîştigă jocul, deşi prin geamul serei îi putea zări pe Remy şi pe Valentine, prinşi într-o discuţie însufleţită, în spatele boschetului ornamental.

De îndată ce colonelul fu liber, domnul baron de la Perrière, care părea să-l fi aşteptat, veni în întîmpinarea sa.

— Ei, bine! zise după ce-l salutase respectuos, merg toate aşa cum doreai, Tată?

— Ştii, îi răspunse bătrînul cu îngîmfare, eu m-am născut cu căiţă, am o baftă nebună şi nu ştiu ce-i acela ghinion. Vom cîştiga şi partida asta, ba chiar cu uşurinţă, şi va fi ultima mea afacere.

— Vom vorbi despre retragerea dumitale din afaceri peste cincizeci de ani, Tată, replică Lecoq. Nu-mi purta pică din cauza unei vorbe proaste. Adevăraţii maeştri, la biliard, sînt cei care joacă bine şi care, în plus, şi cîştigă. Iată că trece de miezul nopţii, ai să-mi dai ceva ordine?

— După mine — răspunse colonelul sprijinindu-se cu familiaritate pe umărul lui — tu, l'Amitié, eşti cel care reuşeşti cele mai multe caramboluri, aşa că tu îmi vei succeda, ţi-am promis asta; ţi-am jurat şi-ţi voi da în scris oricînd vei voi. Am uitat să te întreb pe cine-ai ales pentru a avea grijă de flagrant-delictul de la numărul 6.

— M-am ales pe mine însumi, replică Lecoq. Cînd este vorba de a te seconda, nu am încredere decît în mine. Mă duc chiar acum să mă culc pe pat, aici alături, în camera mea, la etajul al treilea al casei cu numărul 6, uşă-n uşă cu domnul Chopin, profesorul de muzică, a cărui voce este în stare să trezească întregul cartier. Te poţi bizui pe mine: la primul strigăt al lui Chopin, toată casa va fi în picioare.

Colonelul îi luă mîna şi i-o strînse.

— Dragul meu, îi spuse emoţionat, cel pe care-l slujeşti nu este un ingrat şi, cînd va veni momentul, te vei convinge că bătrînul tău stăpîn te iubea cu o dragoste sinceră.

Se despărţiră şi Lecoq părăsi palatul Ornans spunîndu-şi:

— Dacă nu l-ai cunoaşte pe bătrînul vampir, ar fi în stare să te facă să vezi stele în plină zi!

Valentine intrase în seră cu un pas rapid şi hotărît şi se dusese drept la Remy d'Arx. Dar copiilor li se întîmplă deseori să li se înfierbînte capul, să dea fuga, în neştire, să atace o problemă simţindu-se foarte siguri pe ei, pentru ca, apoi, să se oprească deodată, lipsindu-le fie cuvintele, fie curajul.

Valentine era o copilă. Văzîndu-l pe tînărul magistrat care, la apropierea ei, se ridicase şi-şi aţintea spre ea privirea foarte tulburată, fata se opri ruşinată şi tăcută.

Ochii lui Remy erau arşi de febră; citeai în ei teama datorată îndelungatei sale aşteptări, dar ceea ce exprimau, mai ales, era o mirare de nespus.

Tocmai această mirare fu cea care îngheţă temerarul curaj al Valentinei.

Cuvintele pe care avea de gînd să le rostească nu-i mai veneau pe buze şi amîndoi rămaseră o clipă faţă-n faţă, el intrigat pînă la deznădejde, ea — încercînd zadarnic să-şi recapete prezenţa de spirit pierdută.

— Ar fi fost mai bine să nu vin, spuse într-un tîrziu fata. Mă veţi judeca, poate, cu asprime.

— Eu?! îngăimă Remy, împreunîndu-şi fără vrere mîinile. În gestul său şi în acel cuvînt simplu era atîta dragoste, încît Valentinei i se strînse inima. Îi întinse mîna lui Remy şi-i zise:

— Aveam atîtea lucruri să vă spun!... Credeam că mă dispreţuiţi.

— Eu! repetă Remy cu un glas abia inteligibil.

— Niciodată nu-mi adresaţi cuvîntul, mi se părea că mă evitaţi.

Remy făcu un mare efort şi răspunse:

— Nu vă înşelaţi, domnişoară; m-am luptat cît am putut, cu energie, cu disperare!

— Pentru ce? întrebă ea cu blîndeţe?

O privire negrăit de dulce se strecura printre pleoapele ei pe jumătate plecatè.

Remy răspunse din nou:

— Fiindcă, din prima clipă, am ghicit că aici era nenorocirea vieţii mele.

— Dar de ce? repetă Valentine cu vioiciune.

— Ceva îmi spunea: „Nu vei fi iubit."

— Şi asta era tot? şopti Valentine, aproape zîmbind. Spuneţi sincer, nu era decît asta?

Deoarece răspunsul tînărului se lăsa aşteptat, fata adăugă, nerăbdătoare:

— Aşadar, nu mă recunoscuseţi?

Remy o privi uluit.

— Sînt foarte sigur că nu v-am văzut niciodată, replică, pînă în seara în care doamna marchiză d'Ornans mi v-a prezentat.

— Pînă în acea seară! repetă domnișoara de Villanove cu o intonație ciudată. Dar, după aceea?

Remy își cerceta cu sîrg amintirile.

— Cînd nu ghicești de prima dată, continuă fata pe un ton hotărît, trebuie să renunți. Vă voi ajuta, domnule d'Arx, cu atît mai mult cu cît acesta constituie un prilej de a vă plăti datoria mea: o tînără fată singură, noaptea, într-un cartier pustiu...

— Pe cheiul de la Grădina Botanică! izbucni Remy, crezînd că visează. Să fie oare cu putință?!

— Da, pe chei, în lungul grădinii. Fata purta un voal pe care studenții puși pe șotii voiau să i-l smulgă; ea încerca să ajungă la trăsura care o aștepta la o depărtare de cîțiva pași, dar tinerii nebunatici îi barau drumul. Din fericire, un trecător i-a auzit strigătele... și mulțumită unui hazard cît se poate de norocos, trecătorul era unul dintre aceia care pot fi timizi în fața unei femei, dar care, în fața primejdiei, devin lei. S-a năpustit ca un trăsnet asupra celor ce-o insultau, și tînăra necunoscută, condusă cu respect la trăsură, abia dacă a avut timp să bîiguie cîteva cuvinte de recunoștință.

— Trebuie să cred că erați dumneavoastră? întrebă Remy cu glas foarte coborît.

— Trebuie să credeți, domnule d'Arx, de vreme ce vă mulțumesc din toată inima, dîndu-vă dreptul de a mă întreba pentru ce eu, domnișoara de Villanove, am avut nevoie de ajutorul dumneavoastră, la acea oră și în acel loc.

Remy duse la buze mîna pe care i-o ținea.

— Mai curînd m-aș îndoi de mine, decît să vă bănuiesc pe dumneavoastră de ceva rău, spuse. Nimic nu vă obliga să faceți aluzie la evenimentul acela care era deja pierdut în amintirile mele.

— Vă înșelați, ripostă Valentine, a cărei voce deveni gravă. Faptul de a fi cerută în căsătorie de un bărbat ca dum-

neavoastră este o foarte mare onoare și o imensă fericire. Am vrut să vă dau eu însămi răspunsul, pentru a vă spune nu numai cît apreciez prietenia dumneavoastră, dar, mai ales, pentru a vă explica motivele unui refuz obligatoriu, ce-mi va lăsa în inimă un real regret.

O paloare de moarte acoperi chipul lui Remy, care-și duse mîna la piept, spunînd:

— Îmi presimțeam nenorocirea!

Se lăsă să cadă pe un scaun și Valentine se așeză lîngă el, adăugînd:

— Domnule d'Arx, îmi este interzis să vă fiu soție.

Cuvintele fură rostite cu o asemenea intonație, încît tînărul magistrat se cutrewmură și ridică spre ea niște ochi îngroziți.

Dar privirea în care-l învălui era limpede ca cea a îngerilor.

— Oh! spuse fără mîndrie și cu un zîmbet blînd, nu-i ceea ce credeți; sînt o fată cinstită și pot, la fel de bine, garanta că voi fi o soție cinstită, dar, în afara acestor două puncte ce nu depind decît de mine, tot ceea ce se referă la persoana mea este problematic și incert. Lăsați! nu mă regretați! Trecutul meu, pe care-l veți cunoaște — doresc acest lucru — l-ar putea înspăimînta pe un bărbat cu poziția dumneavoastră, și chiar ar fi posibil să-i distrugă cariera, viitorul...

— Un cuvînt, un singur cuvînt! o întrerupse Remy cu un elan pătimaș. Aveți în inimă o altă dragoste?

— Da, răspunse Valentine.

Remy își lăsă capul în jos. Ea îl privi cu tristețe, apoi întrebă:

— Vreți să fiu sora dumneavoastră?

— Pentru Dumnezeu! izbucni tînărul magistrat cu glasul frînt de durere, lăsați-mă! Nu vedeți cît sufăr?

— Ba da, replică fata, și rana dumneavoastră mă doare cumplit, dar nu stă în puterea noastră, domnule d'Arx, să ne despărțim în felul acesta. O legătură pe care n-aș putea-o lămuri ne ține strîns uniți. Mîine mă veți cunoaște, v-am spus: vreau acest lucru. Eu, fără știrea dumneavoastră, vă cunosc; știu în slujba cărei misterioase opere de răzbunare v-ați închinat

tinerețea; îi urmăriți pe asasinii tatălui dumneavoastră... Ah! — se întrerupse deodată — vă treziți, în sfîrșit. Ați tresărit?

Ochii lor se întîlniră din nou. Lui Remy niciodată nu i se păruse mai frumoasă.

Valentine continuă:

— Aveți o inimă curajoasă, o inteligență cutezătoare; ați căutat bine, dar ei se pricep să fugă ca indienii sălbatici, ascunzîndu-și urma pașilor. Cine știe? Dacă pentru dumneavoastră eu nu pot fi *iubirea*, ar fi posibil să fiu *răzbunarea*...

Remy o contempla cu înflăcărare.

— Așadar, îi cunoașteți pe cei pe care-i caut? o întrebă.

Ea răspunse:

— Îl cunosc cel puțin pe unul dintre ei.

— Numele lui! strigă tînărul magistrat.

Fata îi puse un deget pe buze.

— Nu aici, îl opri coborîndu-și vocea pînă ce nu fu decît o șoaptă. Am spus deja prea multe în această casă în care zidurile au urechi. Trebuie să vă revăd mîine. Vreți să-mi acordați această întrevedere?

— În ce loc? întrebă Remy.

— La dumneavoastră acasă.

— La mine! repetă tînărul magistrat.

— Vom fi singuri, continuă domnișoara de Villanove pe un ton hotărît. Cu începere de la ora șase seara vă veți încuia ușa. Vedeți, domnule Remy d'Arx — adăugă ridicîndu-se, în timp ce zîmbetul i se impregna de tristețe — sînt o fată ciudată pe care n-o veți regreta multă vreme. Pe mîine seară! Voi fi la dumneavoastră la ora șase.

7 PRIMA ÎMBLÎNZITOARE

Iată o poveste care-o amintește mult pe cea a împărătesei Ecaterina a Rusiei:

Jean-Paul Samayoux, primul dresor de la Curtea reginei Portugaliei și inventator al prafului insecticid pentru

domni, doamne și animale, se afla cu menajeria sa în orașul Saint-Brieuc, capitala departamentului Coastei-de-Nord.

Își pierduse de curînd tovarășa de viață — care era „femeie cu barbă“, „înghițitoare de flăcări“, ghicitoare în cărți și „sălbatică“.

Saint-Brieuc este un orășel cenușiu și tăcut, înconjurat de un ocean de cîmpuri culitvate cu varză. Locuitorii săi sînt blînzi și buni ca legumele cu care-și cîștigă traiul, dar disprețuiesc nimicurile și nu se duc niciodată la spectacole.

În zadar răgeau fiarele sălbatice ale lui Jean-Paul Samayoux în baraca lor, instalată în spațiul din fața Pieții; zadarnic enumera Jean-Paul însuși, în porta-vocea lui, dovezile de admirație pe care i le decernaseră diverșii suverani din Europa — băncile slinoase din mica lui sală rămîneau goale, iar la capătul a trei zile nu vînduse nici măcar un singur pachet din praful său insecticid.

O nenorocire nu vine niciodată singură. Tocmai cînd, foarte întristat, își strîngea bagajele pentru a căuta tărîmuri mai ospitaliere, osia căruței sale se rupse.

Ar fi fost necesar să se salte baza acesteia, astfel încît să poată fi montată o osie nouă.

Jean-Paul Samayoux încercă, dar era moleșit de necazurile văduviei și de ghinioanele ce se abătuseră asupra lui. Un soldat binevoitor nu avu nici el mai mult succes, și un hamal nu izbuti nici pe atît.

O fată traversa piața purtînd pe cap florile specifice ținutului, într-un coș pentru varză atît de înalt și atît de mare încît dădea impresia unui munte care umblă.

Tînăra se opri spre a afla motivul aglomerației. După ce-i privise cu milă pe militar, pe hamal și chiar pe Jean-Paul Samayoux, își lăsă jos povara, se strecură între cele două roți și, dintr-o singură opintire din șale, ridică scîndurile rupte ale căruței, pe care-o susținu cît timp fu nevoie pentru a monta o altă osie.

Samayoux ar fi putut să-i dea aur — în cantitate mică, este adevărat, căci abia de-i mai rămăseseră bani din încasări. Preferă însă s-i ofere mîna și inima sa.

Dacă n-ar fi fost acea întîmplare, fata, al cărei nume era Bastienne, ar fi trăit și ar fi murit printre verze. În loc de asta, după ce o luase de nevastă în fața lui Dumnezeu, pe șoseaua ce leagă Saint-Brieuc de Rennes, o boteză Léocadie, îi dărui bluza cu paiete a defunctei și o numi „primă îmblînzitoare a principalelor Curți regești din Europa".

Fu un menaj model. Léocadie, care era o persoană frumoasă, în ciuda extraordinarei sale forțe, readuse în casa rulantă, odată cu veselia ei, și norocul.

Îl făcu pe Jean-Paul, omul acela cumsecade, atît de fericit încît la sărbătorirea lui Louis-Philippe, în 1832, putu să îndeplinească, la bîlci, rolul omului-colos, oferind publicului spectacolul mereu atrăgător a 150 kilograme de grăsime îndesate într-un corp omenesc. Cît despre Léocadie, ea se lupta cu mîinile goale cu ursul ei și-și purta tigrul pe umeri, ca pe un vițel.

Îi plăcea să exerseze în orele de pauză, și Samayoux, din motive de sănătate, îi ținea isonul.

Asemenea momente erau prilej de vesele turniruri — turniruri în care loviturile, date prietenește dar cu mînă de maestru, sporeau stima reciporcă pe care și-o purtau cei doi soți.

Într-o seară, pe cînd se zbenguiau așa după cină, lui Samayoux îi veni ideea de a se juca puțin cu ghiulelele înlănțuite de 64 de kilograme, care-i serveau la exercițiile de forță.

Se distrau ca nebunii și Léocadie, rîzînd în hohote, azvîrli pentru ultima dată ghiulelele, țintind atît de bine, încît Jean-Paul se prăbuși cu un geamăt de bou înjunghiat.

Acesta fu sfîrșitul partidei. Jean-Paul Samayoux nu se mai ridică de jos. Era doborît de-a binelea.

După cum le-a declarat mai tîrziu tuturor tovarășilor săi din bîlci, Léocadie a fost mai necăjită decît el, căci n-o făcuse dinadins. Cheltui o grămadă de bani cu înmormîntarea, iar justiția nici măcar nu-și vîrî nasul în acea întîmplare, într-atît era de evident că sărmanului Samayoux îi crăpase capul de-atîta rîs.

După o lună, Léocadie compuse o melodie tragi-comică, referitoare la incident, pe care o cînta ea însăşi în baracă, acompaniindu-se la chitară, căci era înzestrată cu toate talentele. La capătul a şase săptămîni, declara cu oarecare amărăciune:

— Ce omu-şi face, nici dracul nu desface; mi s-ar fi putut întîmpla mie acelaşi lucru. Ce tîmpenie!

Era deja consolată, în mod asemănător cu marea Ecaterina — despre care am amintit, nu fără motiv. Fire foarte sensibilă, ea îşi lăsă inima să vagabondeze potrivit înclinaţiilor sale fireşti şi nu vru cu nici un chip să-şi lege soarta de cea a unui nou soţ.

— S-ar putea îmtîmpla un accident, spunea ea, şi asta-ţi crează prea multe necazuri.

Ca urmare a acestei decizii, avu, rînd pe rînd, o serie de prim-miniştri care, este drept, nu se numeau nici Poniatovski, nici Orlov, nici Potemkin, dar care, jucînd întrucîtva acelaşi rol, veneau şi plecau, potrivit capriciului inimii ei atît de bune.

Cu toate acestea, imperiul prospera şi, în luna septembrie a anului 1838, o regăsim pe văduva Samayoux instalată — cu menajeria sa, tot prima din Europa — pe terenurile din vecinătatea pieţei Walhubert, unde avea să se clădească gara de cale ferată Orléans.

Construcţia firmei sale, de curînd reînnoită, părea un palat faţă de barăcile alăturate şi purta, la cele două capete ale galeriei în care se făcea parada vedetelor, două afişe enorme care anunţau cu emfază că animalele din Grădina Zoologică nu erau decît nişte prăpădituri în comparaţie cu fiarele fioroase şi nemaivăzute ale doamnei Samayoux, „prima îmblînzitoare, prima ghicitoare şi prima cîntăreaţă de la Curtea regală a Portugaliei şi de la toate Curţile europene la un loc".

Este aproape ora nouă seara.

Cîţiva saltimbanci amărîţi încercau să bată toba şi să înşire reclame sforăitoare spre a atrage publicul rebel, care nu venea în acel cartier pierdut.

Baraca doamnei Samayoux, dimpotrivă, își închidea cu mîndrie ușile în spatele unui afiș ce anunța că a doua zi, joi, va avea loc o mare reprezentație în folosul locuitorilor Parisului, al călătorilor străini și a domnilor elevi ai Colegiilor.

Interiorul însuși al barăcii era pustiu și tăcut. Întreaga trupă avea concediu, cu excepția paznicilor de la menajerie, care dormeau în fața cuștilor.

Cu toate acestea, la fereasra casei montate pe roți și alipită de baracă ardea o lumină și, de afară, s-ar fi putut vedea silueta cu adevărat atletică a Léocadiei, trecînd încoace și-ncolo în spatele geamului.

Locul în care se agita astfel avea o înfățișare destul de originală pentru a merita o descriere. Prin plafonul scund și micimea proporțiilor, semăna îndeajuns de bine cu cabinele marilor vapoare ce navighează pe Sena și în care nu rareori se întîmplă să vezi o familie numeroasă mîncînd, dormind și făcîdu-și menajul într-un loc unde și cel mai puțin pretențios dintre muncitorii parizieni ar refuza să se culce chiar și singur, de teamă să nu se asfixieze. Era totuți ceva mai larg și mult mai caracteristic: vedeai aici o încercare de a i se da o aparență de lux și un soi de etalare vanitoasă, contrazisă de-o dezordine de nedescris.

Încăperea era un salon, căci două fotolii din lemn de mahon stăteau de o parte și de alta a unei mici canapele din lemn vopsit, acoperită de o splendidă husă persană cu un desen reprezentînd ramuri împletite.

Avea, de asemenea, rol de bucătărie, după cum dovedea un cuptor instalat lîngă perete și pe care sfîrîia o tigaie acoperită cu un capac.

Îndeplinea și funcția de dormitor: puteai vedea alcovul cu micul său pat ce părea incapabil s-o conțină pe stăpîna casei, rochiile *mai mult sau mai puțin* obosite, atîrnînd în spațiul dintre pat și perete, precum și noptiera cu accesoriile sale împrăștiate; fără rușine, la vedere.

Servea, în fine și drept sufragerie, de vreme ce masa aștepta gata pusă pentru două persoane.

În plus, mai era și cabinet de toaletă, așa cum arătau oala cu apă, ligheanul, pieptenii, periile și alte ustensile și mai intime.

Ca şi cum toate acestea n-ar fi fost de ajuns pentru a aglomera un spaţiu atît de mic, o plasă ce atîrna din plafon conţinea rufe, pachete cu boarfe împodobite cu paiete, legume, fructe, sticle, cizme, încălţări de damă, o chitară şi o umbrelă veche.

Léocadie Samayoux, imensă ca un turn dar vioaie şi uşoară în mişcări, părea să se simtă foarte în largul său în mijlocul acelei harababuri. Acum era o femeie între treizeci şi cinci şi patruzeci de ani, al cărei chip prea viril păstra rămăşiţele unei frumuseţi apuse.

Deşi, în momentul acela, era pe post de menajeră şi de bucătăreasă, costumul ei nu era lipsit de o oarecare eleganţă. Purta o fustă de lînă roşie sumeasă şi care-i plesnea în jurul şoldurilor solide; o bluză de catifea neagră, cu multe volane bordate cu paiete, îi încorseta uimitoarele comori ale bustului, iar în păr — încă negru şi foarte frumos — se încolăcea un şirag de perle false.

Împreună cu ea, în încăpere se aflau alte două personaje care, la drept vorbind, ocupau extrem de puţin loc şi păreau să adulmece cu poftă aburul ce ieşea din tigaie. Ambele aveau aceeaşi vîrstă — patruzeci de ani — şi acelaşi aspect de sărăcie, dar la atît li se limita asemănarea.

Într-adevăr, unul dintre ele, în picioare, lîngă uşă, zîmbea cu o expresie încrezută şi-şi aducea spre tîmple două şuviţe de păr gălbui, pe care le-ai fi bănuit că sînt unse cu un capăt de lumînare.

Era îmbrăcat cu o redingotă prăzulie văduvită de nasturi, un pantalon ecosez găurit în ambii genunchi şi cizme fără tocuri, ale căror vîrfuri se ridicau în sus, ca un cioc de corabie.

Mîna sa stîngă, cu unghii lungi şi îndoliate, ţinea o pălărie a cărei culoare, cîndva cenuşie, bătea în ruginiu şi ale cărei boruri ferfeniţite stăteau pleoştite ca o umbrelă.

Purta aceste zdrenţe cu un orgoliu naiv, tot aşa cum faţa lui turtită şi urîtă exprima o vanitate copilăroasă. Îşi cambra cu mîndrie picioarele musculoase, iar zîmbetul pe care i-l adresa doamnei Samayoux n-ar fi fost deloc deplasat pe buzele lui don Juan.

Dimpotrivă, celălalt își ascundea picioarele, îmbrăcate cu un biet pantalon negru, lucios de lustruit ce era, și-și arăta pieptul puternic, ce se bomba sub o jiletcă — neagră și ea. Un șorț cu bretele, ca cel pe care-l poartă infirmierii, îi întregea costumul.

Acest personaj ședea umil pe un scaun de bucătărie și-și pusese pe pardoseală, lîngă el, o tolbă ce părea să conțină un obiect destul de voluminos.

— Stau ca pe jăratic, spunea Léocadie, tot agitîndu-se între cuptor și masă. Aștept pe cineva la a cărui vizită n-aș renunța nici pentru o jumătate de Paris. Fiecare cu ideile lui, nu-i așa?

— Aveți perfectă dreptate, stimată doamnă, replică elegantul cu pălăria cenușie.

Iar omul umil și cu alură de infirmier adăugă încetișor:

— Așa se cuvine.

— Și, în plus, continuă Léocadie, nu-mi vine a crede că vom putea face afaceri împreună, fiindcă trupa mea este completă, în ceea ce privește și munca, și muzica. Unde mai pui că, în vremurile de azi, nu cîștigi cu sutele și cu miile. Însă eu, una, îi respect pe artiști și nu v-am închis ușa-n nas, tocmai ca să nu se poată spune că văduva Samayoux a gonit, așa, pe oricine, fără a ști ce gînduri au respectivele persoane. Cum vă cheamă și ce slujbe aveți?

— Vorbește tu primul, Amédée, spuse cu modestie omul cu tolba.

Filfizonul își trecu mîneca peste fetrul pleșuv al pălăriei sale cenușii și răspunse:

— Numele meu este Similor, destul de cunoscut în Paris, iar prenumele îmi este Amédée, cum a precizat bătrînul. Mă ocup cu dansul în saloane — posedînd toate brevetele respective, în bună regulă — mă pricep la lupta cu bastonul, pozez pentru pictori, particip la tablouri vivante, la nevoie știu să bat toba și pot fi june-prim în comedii. Am ochi buni, femeile mă plac, și sînt iscusit în a juca scenete înainte de spectacol — așa-zisele „avanscene".

Léocadie scăpase din mînă coada tigăii și-l privea cu gura căscată.

— Mare ți-e minunea, Doamne! aprecie izbucnind într-un hohot de rîs binevoitor și sincer. Aha! vasăzică tu, înfoiatule, faci avanscene? La noi nu avem nevoie de așa ceva.

— La dumneavoastră, replică Similor cu o imperturbabilă încredere în sine, le-aș atrage, în civil, pe micile burgheze, iar în haină militară, pe guvernantele de copii.

— Așa se și cuvine, aprobă omul modest, întorcînd capul spre a-și sufla nasul cu discreție, în colțul șorțului său.

Veselia doamnei Samayoux nu era lipsită de admirație.

— Am văzut mulți hazoși în bîlciuri, murmură, dar ăștia sînt de prima mînă. E rîndul tău, farmacistule. Vorbește, puișorule.

— Poate credeți că glumiți, doamna patroană, replică umilul însoțitor al lui Similor. Ei, bine! ați nimerit drept la țintă: am practicat cu succes meseria de farmacist, a cărei uniformă o port, neavînd, de atunci încoace, posibilitatea de a-mi schimba garderoba. Mai puțin celebru decît Amédée, care place prin manierele sale cuceritoare, eu sînt mai serios decît el și totuși am și eu reputația mea în capitală. Norocul este cel care-mi lipsește. Am încercat de toate, de la agenția de afaceri pînă la biroul de plasare și la comerțul cu contramărci. Dac-ați avea uneori nevoie de cel care primește palme la ușă și lovituri de picior în fund, m-aș mulțumi cu slujba asta, pentru început — sînt nevoit să cîștig, spre a mă întreține pe mine și familia mea.

— Ah! exclamă doamna Samayoux, care se întorsese la cratițele ei, ai familie?

Échalot răspunse suspinînd:

— Pentru care, așa cum se și cuvine, mi-aș da și sîngele în folosul subzistenței și al viitorului său. Zău așa, cu studiile mele, v-aș fi foarte util în menajeria dumneavoastră, dacă vreunul din animale s-ar îmbolnăvi...

— L-ai înlocui?

— Chiar și asta, pentru a vă fi pe plac.

— Pari a fi un băiat bun, îi zise doamna Samayoux, scoțînd din buzunar un ceasornic mare de argint, dar n-am nevoie de nimeni și, uite, e ora *rendez-vous*-ului meu.

Échalot întinse mîna să-şi ia tolba, dar Similor îl opri pe un ton poruncitor:

— Atacă problema leului de mare, hai, dă-i zor.

Ascultător, Échalot şopti:

— Dacă nu-i altceva de lucru, doamna patroană, aş lua fără scîrbă pielea focii şi m-aţ cufunda în bazin, deşi ultimul dumneavoastră peşte n-a durat mult, din cîte am auzit.

— Chestia asta, bătrîne — replică doamna Samayoux, care devenise nerăbdătoare şi trăgea cu urechea la toate zgomotele de afară — n-o mai vreau, din cauza poliţiei. Cică-i imoral să ţii un om în apă de dimineaţa pînă seara, dîndu-i să mănînce limandă[1] crudă. Adevărul este că fostul meu leu de mare a murit paralizat din cauza multiplelor răceli. Aşa încît, în numele umanităţii, am renunţat la el, deşi constituia un spectacol atrăgător, ce plăcea ambelor sexe şi aducea conducerii menajeriei un beneficiu frumuşel.

Îl împinse fără fasoane la o parte pe Similor, spre a deschide uşa şi a cerceta cu privirea piaţa.

Similor se apropie iute de Échalot.

— Umflă-mi slujba asta, îi spuse, este treabă sedentară şi în care nu te omori cu munca. Grăsana tînjeşte să aibă un leu de mare pentru a-şi face afişul mai atrăgător, asta-i limpede; spune-i că mănînci cu plăcere peşte fezandat şi că a sta în apă toată ziua este ceva ce ţine de temperamentul tău... şi cere-i un acont de doi franci.

La auzul ultimelor cuvinte, ochii sărmanului Échalot sclipiră:

— Patroană, strigă, solicit slujba, în ciuda pericolelor pe care le implică!

— Îngeraşul se lasă aşteptat al naibii de mult, bombăni doamna Samayoux reintrînd în „casă", cu ceasul în mînă.

— Totul depinde de firea omului, adăugă cu căldură Échalot. Vocaţia mea este să fiu animal amfibiu!

— Ba chiar, întări Similor, aşa i-a recomandat şi doctorul!

---

1 *Limandă* (iht.): peşte plat, comestibil, cu lungime de aproximativ 40 cm., ce trăieşte în Canalul Mînecii şi în Oceanul Atlantic.(n.t.)

Léocadie nu mai asculta deloc. Aruncă o privire distrată spre maşina ei de gătit şi se postă în faţa unui ciob de oglindă agăţat de perete, spre a-şi aranja coafura cam deteriorată ca urmare a treburilor gospodăreşti.

În momentul acela şi fără ca cineva să bage de seamă, Similor trase o lovitură de picior în tolbă, din care izbucni imediat un strigăt răguşit, urmat de scîncete.

— Asta ce mai e? sări ca arsă Léocadie.

Échalot îşi scoase din buzunar o sticlă în dopul căreia era înfiptă o ţevuşoară făcută dintr-o pană.

— Iertare, scuzaţi, zise deschizînd cu grabă tolba, este familia despre care era vorba şi pentru care accept postul de viţel de mare la dumneavoastră, la firma dumneavoastră.

— Un copilaş! exclamă îmblînzitoarea, deja înduioşată.

Similor îşi încrucişase braţele pe piept.

— Sperasem că va fi cuminte, zise cu ipocrizie, şi că nu ne va obliga să arătăm toată grozăvia nenorocirilor noastre intime.

Între timp, Échalot extrăgea din sac o amărîtă de făptură pipernicită, urîtă şi palidă, căreia îi vîrî în gură capătul penei.

— Asta-i înlocuieşte sînul sărmanei sale mame, spuse cu ochii înotînd în lacrimi.

Nici nu era nevoie de atîta pentru a face să se înmoaie inima herculeană a Léocadiei.

— Şi cînd te gîndeşti că eu n-am putut avea niciodată un puişor drăguţ ca ăsta! nici cu Samayoux, nici după aceea, spuse sincer emoţionată. Aşadar, nu mai are mamă?

— Este în ceruri, biata de ea! răspunse Échalot.

— Şi dumneata eşti tatăl?

— Potrivit legilor naturii, nu. Amédée, aici de faţă, îi este tată, dar am şi eu unele drepturi părinteşti, căci l-am hrănit cu laptele meu, întotdeauna pe cheltuiala mea şi în condiţiile celei mai grele strîmtorări. Simţeam o atracţie platonică pentru mamă, dar niciodată, nici un pic de gelozie faţă de Similor, care fusese mai norocos decît mine. Ea avea o situaţie bună — se ducea să rîdă cu invalizii pe esplanadă — şi un singur cusur — băutura. Asta a ucis-o. Sper că din înaltul Cîmpiilor Elizee vede ce fac spre binele orfanului ei, rămas singur aici, pe pămînt.

— N-are a face că-i urît ca dracu' — declară Léocadie, în timp ce-l privea pe copil cum suge — îți stîrnește interesul... Poate că va deveni un voinic!

Échalot îl sărută pe micuț cu o duioșie maternă și spuse, legănîndu-l:

— După cum se și cuvine, are cui semăna! Amédée și cu mine îl destinăm carierei teatrale, dar trebuie să-i asigurăm fragila existență și, dac-ați vrea să-mi încredințați slujba fixă de pește, la dumneavoastră...

— Avînd și bunătatea — îl întrerupse Similor — de a ne oferi un mic avans, nu pentru noi, ci pentru doica acestui nevinovat.

Doamna Samayoux, care se aplecase asupra copilului, se ridică deodată dreaptă pe picioarele ei puternice, și săritura pe care-o făcu zgudui întreaga baracă. Se repezi cu impetuozitate spre ușă.

— Este comoara! strigă strălucind de bucurie, i-am recunoscut pasul după doi ani de absență.

Și, alergînd spre cuptor, adăugă:

— Voi ăștilalți, dracu' să vă ia, cu maimuța voastră cu tot, dacă mi s-a ars friptura împănată!... Nu, tocana miroase bine... Ei, lasă! sînteți băieți buni, și micuțul e drăguț.

Scotoci prin buzunarul în care-și ținea ceasul laolaltă cu o mulțime de alte obiecte și scoase din el un pumn de monede.

— Uite, continuă, eu sînt bucuroasă și toți trebuie să-și aibă partea de bucurie. Așa-i artistul — inimă largă. Să mai veniți să discutăm, o să vă găsesc un loc dacă voi putea; dar, pentru moment, valea! Acuși vine comoara, ștergeți-o!

Unind vorba cu fapta, îi împinse afară atît de energic, încît Similor coborî ca pe sănius scara alcătuită dintr-o scîndură.

Tocmai atunci sosea un tînăr frumos, îmbrăcat în uniforma ofițerilor de spahii.

Léocadie coborî în întîmpinarea lui, îl strînse pe după mijloc și-l ridică în brațe pînă-n cabină, sporovăind într-o revărsare nebună de tandrețe:

— Maurice! dragul meu Maurice! fiul meu, Dumnezeul meu, lumea mea toată! Nici nu mai pot de atîta bucurie! Să știi că încă mai sînt în stare să ridic cincizeci de kile cu

brațul întins; însă acum, ei, bine! picioarele îmi tremură, inima mi se înmoaie, și cred că așa te simți cînd ești pe cale să cazi în nesimțire.

8 SUPEU LA BARACĂ

Am auzit deja acest nume — Maurice — la cafeneaua *L'Épi-Scié*, în cabinetul de la mezanin, rostit de gura banditului Piquepuce, în timp ce-i dădea raportul lui Toulonnais-l'Amitié.

Maurice era, într-adevăr, un ostaș tare frumos, iar uniforma de spahiu îi venea de minune. Putea să aibă în jur de douăzeci și cinci de ani; fața lui zîmbitoare și îndrăzneață purta urmele soarelui african fără ca totuși să-și fi pierdut delicatețea naturală; tenul i se bronzase într-atît încît devenise brun închis, dar el nu se îngrășase deloc și nuanțele acelea arămii se potriveau bine cu finețea bărbătescă a trăsăturilor lui.

Avea fruntea înaltă sub un păr blond, tăiat scurt; nasul acvilin, modelat cu linii nete și ascuțite, își agita nările la cea mai mică emoție; gura îi era fermă, devenind deosebit de blîndă cînd zîmbea, dar fiind și severă atunci cînd era cazul, și oarecum posomorîtă datorită curbei energice a bărbiei.

Ochii săi negri străluceau și ardeau, apărați de niște gene mătăsoase ca cele de femeie, iar buza superioară abia dacă-i era umbrită de puful unui început de mustață.

Și mai era și înalt, grațios, cu o statură sveltă și bine făcută, a cărei remarcabilă agilitate putea fi ghicită din cele mai neînsemnate mișcări ale sale.

— Te previn, mamă Léo, spuse răspunzînd din toată inima îmbrățișărilor îmblînzitoarei, că dacă mă strîngi în halul acesta, îmi iau înapoi demisia și mă înapoiez în Africa. Este un adevărat noroc că arabii n-au tot atîta forță-n mîini ca dumneata, altminteri n-aș avea plăcerea de a te revedea.

— Fiindcă, bineînțeles, le-ai cam dat de furcă, nu-i așa, Maurice dragă? exclamă buna femeie, a cărei voce era dulce ca un solo de clarinet. Am citit toate astea în ziare.

Şi, închipuieşte-ţi, la început nu te recunoscusem: ne ascunseseşi numele tău, răule!

— Doamne! ripostă Maurice, ca să intru în cuşca tigrului şi pentru a mă bîţîi pe trapezul american, nu puteam...

— Ah, da! acum ai ajuns să dispreţuieşti meseria asta!

— Nu prea mult, de vreme ce iată-mă la dumneata, mămica mea grasă şi dragă!

— Adevărat. Dar — adăugă ea suspinînd — nu pentru mine te afli aici, şi ai vrea deja să-ţi vorbesc despre ea, om fără inimă ce eşti!

Tînărul ofiţer o îmbrăţişă din nou, spunîndu-i:

— Eşti bună ca pîinea caldă. Da, de ce ţi-aş ascunde adevărul, dacă-l cunoşti atît de bine? Am venit pentru a-ţi vorbi despre ea, nu mă gîndesc decît la ea. O iubeam mult şi altădată, nu-i aşa?

— Ba chiar o iubeai prea mult, replică Léocadie, al cărei piept tresăltă, ridicat de un oftat adînc.

— Iar acum, o iubesc de o sută de ori mai mult; o iubesc de o mie de ori mai mult, şi vin la dumneata fără teamă, căci inima îmi spune că nici ea nu m-a uitat.

Doamna Samayoux îl privi uimită.

— Inima ta! repetă. Aşadar, n-ai primit scrisoarea mea?

— N-am primit nimic, răspunse Maurice. Nu ştiu nimic despre ea, decît cele ce ştiam în momentul în care ţi-am părăsit casa spre a mă înrola în armată, din cauză că mă simţeam despărţit de ea, deoarece — aşa cum presimţeam — în loc de a face parte dintr-o familie sărmană, ea era copila unor părinţi nobili şi bogaţi care-o căutaseră, o găsiseră şi veniseră s-o ceară.

— Na, poftim că doar ce te-ai gîndit la ea şi te-ai şi făcut alb ca varul, şopti Léocadie. Cît de mult o iubeşti, Maurice! Ia spune-mi, dacă n-ar fi fost ea, m-ai fi iubit şi pe mine vreun pic?

— Mamă Léo, replică vesel tînărul ofiţer, nu ai decît acest mic defect, dar este mare. Ştii bine că te iubesc ca un fiu.

— Nu spune aşa ceva! îl întrerupse îmblînzitoarea acoperindu-i gura cu mîna. Asta mă face să par mai bătrînă, comoara mea!

— Ca un nepot...

— De parcă nepoţii ar fi drăgăstoşi! Nu, să spunem, mai bine, ca un frăţior iubit. Ţi-e foame? Mai ţii minte fripturile mele împănate şi condimentate cu măcriş, să-ţi lingi degetele, nu alta? Eu, una, nu ţi-am uitat gusturile şi, de cum am aflat că vei sosi, şi-am pregătit o pulpă de viţel care-ar fi demnă de zeii din poveste. Şi alături, o salată, struguri de Fontainebleau, brînză de Brie şi vinişorul ăla vechi de Mâcon, ştii tu?

— Poate că-mi va fi foame, mamă Léo, spuse Maurice, deoarece n-am dus-o prea bine în ultimele zile, dar, mai înainte, trebuie să ştiu tot. Nu mă lăsa să tînjesc, nu-ţi cer sămi povesteşti multe, spune-mi ce este, unde se află, şi dacă încă mă mai iubeşte.

Léocadie luă tigaia şi-i răsturnă conţinutul pe o farfurie.

— În cazul acesta, vom putea mînca imediat, răspunse cu o expresie maliţioasă, căci nu-mi va trebui mult timp spre a-ţi răspunde la întrebări. Ceea ce este? Păi, e mare domnişoară, nepoată de ducesă sau de marchiză, nu ţi-aş putea preciza. Unde se află? Habar n-am, dar te va lămuri ea însăşi. Dacă te mai iubeşte? Da, la nebunie, căci o nebunie este ca, în situaţia ei, să părăsească palatul mătuşii sale, seara, pentru a veni cu trăsura la văduva Samayoux, numai şi numai ca să discute despre şeful de stat major Maurice Pagès.

— A făcut ea una a asta! exclamă tînărul ofiţer, sărindu-i de gît.

— Da, domnule locotenent. Am zis *şef de stat major* pentru că, ultima dată cînd a venit, nici ea, nici eu nu ştiam dacă ai primit vreo gradaţie. Acu' pot servi mîncarea?

Maurice îşi şterse transpiraţia de pe frunte şi, apăsîndu-şi mîna pe inimă, spuse:

— Serveşte-o, mamă Léo. Cei care pretind că bucuria îţi taie pofta de mîncare sînt nişte mincinoşi. La masă! O să înfulec ca unul dintre tigrii dumitale!

Cît ai zice peşte, platourile aburinde îşi făcură apariţia, iar Léocadie, care, odată aşezată, ocupa o întreagă latură a mesei, începu repede să taie feliile de friptură.

— Aşa! zise. Ştiu că preferi bucata din stînga. De fiecare dată cînd mîncam o fripturică de-asta, mă gîndeam la tine şi-mi spuneam: „Poate că acolo, la capătul deşertului, n-are parte de o mîncărică aşa de bine pregătită." Ce zici, e bună?

— Delicioasă, o asigură Maurice, cu gura plină.

— Ei, bine! în timp ce mesteci, vei binevoi, dragul meu, să mă lași să vorbesc puțin despre ceea ce constituie cea mai mică grijă a ta — adică despre tine. De ce ți-ai dat demisia, dacă nu primiseși scrisoarea mea în care te chemam să vii în galop?

— Pentru că nu aveam nevoie de nici o scrisoare ca să nu mai am pic de liniște. Voiam s-o văd cu orice preț, mamă; aș fi turbat acolo.

— Întotdeauna am visat să fiu iubită în felul ăsta! suspină doamna Samayoux. Cît timp ai fost ofițer?

— Trei zile. Nu-mi dădusem atîta silință decît pentru a-mi căpăta gradul, și nu-mi doream gradul decît pentru a cîștiga dreptul de a-mi da demisia. Șefii mei m-au cicălit destul de mult, ba chiar cu severitate, dar, ca să vin la Paris, aș fi trecut și peste trupul mareșalului.

Léocadie îi umplu cu vin un pahar mare.

— Este ciudat, zise. Auzindu-te cum vorbești, îmi face și plăcere dar mă și doare! Și totuși, crede-mă, încerc să ascult de rațiune! Sînt puțin cam prea plinuță pentru tine, lăsînd la o parte anii care sînt și ei mulți, pe cînd cu Fleurette, ați face cea mai drăguță pereche de inimioare. Dar, cum vine asta, ia zi-mi?! Să-ți dai demisia peste trei zile, după ce ți-ai cîștigat gradul în doi ani! Știi că nicicînd nu s-a mai văzut așa ceva? Doar Lamoricière[1] mai figura la fel de des ca tine în rapoarte și în ziare! Cînd dai dovadă de atîta zel, treaba e mult mai rapidă decît dac-ai trece prin școala din Saumur[2]. Da' știi că te prinde grozav soarele ăsta care ți-a pîrlit obrajii! Și, poți să mă crezi, eu, una, mă topesc după ofițerii blonzi care se bronzează în Alger!

— Încă o felie, mamă, o întrerupse Maurice.

— Ah! Cupidon! exclamă matroana într-un elan de entuziasm. Pentru a fi demnă de tine, ți-ar trebui o zeiță din Olimp, zău așa! Și multe strofe în versuri am mai compus, cînd abia

---

1 *Lamoricière* (Louis Juchault de ~) (1806—1865): general francez care s-a distins în Algeria. (n.t.)

2 *Saumur*: capitala departamentului Marne-et- Loire (Franța), în care se află o binecunoscută școală militară de aplicații de cavalerie și armate blindate, înființată în 1825. (n.t.)

mijeau zorile, slăvind beția dragostei de care voiam să-mi vindec inima robită de tine. O să-ți cînt una mică, vrei? Că doar nu te supără cu nimic, îți poăți vedea de mîncare. Vom vorbi despre *ea* după aceea, fii liniștit.

Se ridică în picioare cu impetuozitate și luă din plasa ce slujea drept pod chitara cea veche care zăcea între cartofi și umbrelă. În timp ce-i strîngea corzile slăbite, Maurice declară pe un ton de supremă îndurare:

— Cîntă, mamă, ai o voce nemaipomenit de frumoasă.

Și în strîmta cabină izbucni ceva asemănător cu un tunet languros.

Cu ochii înălțați spre cer și cu pieptul agitat ca de o furtună, Léocadie se porni să urle, pe melodia dulceagă a unei romanțe demodate, următoarea poezie, rod al propriei sale inspirații:

Mai lesne îmblînzești un leu, sau chiar un tigru fioros,
Decît pe tînărul ostaș de dragul căruia suspin;
El este plin de calități, seducător și prea frumos,
Dar nu îi pasă că, de dor, eu mă topesc în chin.

— Bravo! exclamă Maurice, are stil!

— Rîzi, om fără inimă! replică Léocadie. Dar, oricum, există persoane care se pricep la așa ceva și care mi-au spus că aș fi putut s-o tipăresc la negustorii de muzică.

Apoi continuă, cu mai puțină vigoare dar cu mai multă sensibilitate:

Ah! de-ar putea a mele fiare să mă mănînce, deodat',
Decît să mai dureze mult supliciul meu, pierdutu-mi vis!
Nu suferi îndelung cînd ești de animale devorat,
În schimb, călăul adorat va fi, mereu, al meu Maurice[1]

[1]Versurile ambelor strofe, în textul original în limba franceză, sînt următoarele:

Les lions et les tigres est plus facile à dompter
Que le jeune militaire dont mon âme soupire;
Il est séduisant par toutes se qualités,
Mais ça lui est égal que je souffre le martyre.

Ah! puissent mes bêtes féroces un jour me dévorer
Plutôt que de continuer dans un pareil supplice!
On ne souffre pas longtemps à être mangé,
Et c'est pour toujours que mon bourreau est Maurice! (n.t.)!

— Bravo! Bravo! o felicită din nou tînărul ofițer, dar ajunge de astă dată, mamă. Mai dă-mi, te rog, o felie.

— Aș prefera să fiu în locul fripturii, de vreme ce-a avut norocul să-ți placă, murmură Léocadie servindu-l, dar nu vreau să fiu plictisitoare cu văicărelile mele melancolice. Destul cu chitara, deși mai sînt încă nouăsprezece cuplete, unul mai reușit ca altul. Îți spuneam, deci, drăguță, că la început nu te recunoșteam în ziare, fiindcă ne ascunseseși numele tău de familie, dar toți cei care se numesc Maurice îmi atrag atenția. Cînd am citit în *Journal du Commerce* prima drăcovenie a spahiului Maurice Pagès, mi s-a stîrnit curiozitatea; cîteva săptămîni mai tîrziu, nou tur de forță: caporalul Maurice Pagès capturase, el singur, douăzeci și cinci de Beni Zug-Zug; ceva mai apoi, altă faptă de vitejie a brigadierului Maurice Pagès! și o droaie de fripturici de arabi și tocănițe de kabili, toți gătiți cu sos de către același Maurice Pagès! Ei, drăcie! la urma urmei, treaba începea să mă sîcîie. Îmi spuneam: „Măcar dacă mielușelul meu de Maurice..." Pînă-n momentul în care am primit prima ta scrisoare semnată Maurice Pagès, brigadier. Ah! pe Dumnezeul meu! Am jucat la loterie trei numere, paisprezece ani de-a rîndul, dar și dacă mi s-ar fi anunțat c-au ieșit cîștigătoare, n-aș fi fost mai mulțumită.

Tînărul locotenent îi întinse paharul gol spunînd:

— Te rog, de vreme ce ești cea mai bună dintre femei, mamă Léo!...

— Așa, care va să zică! Scrisoarea nu vorbea deloc despre mine, ci numai și numai despre ea, da' nu-ți puteam răspunde la întrebări fiindcă, pe vremea aceea, nu știam nici eu mai multe decît tine.

— Dar acum?

— Acum, lucrurile s-au schimbat. Ai ajuns la cafea?

Maurice își împinse la o parte farfuria și-și rezemă coatele pe masă.

— Da, mamă, dar fă-o dublă, te rog. Ceea ce-mi doresc, este adevăratul meu desert.

Léocadie suspină din nou, dar începea să se resemneze, căci, punîndu-i în față o ceașcă de porțelan gros și un păhăruț, spuse:

— O să ți se dea, desertul tău, și de murit nu moare omul dcît cînd îi sună ceasul, știi asta? Doamne! o *piatră-i inima* băiatului ăstuia — cel puțin în ceea ce mă privește pe mine personal.

Și, în timp ce-i umplea cana, continuă:

— Cu toate acestea, există alții care încă nu mă găsesc prea rablagită, și nu mă refer la primul venit, o! nu! Îmi este îngăduit să aleg, dacă vreau, între un pompier cu grad de ofițer, un savant de la Grădina Botanică, unde este paznic al animalelor, și unul micuț, cu ochelari verzi, cam la treizeci și șase de ani, care-i ceva pe la un depozit. Nu, domnule, nu toată lumea o disprețuiește pe doamna Samayoux, așa să știi. Caută să vezi dacă găsești măcar vreun fir de vată sub corsetul ei; tot părul de pe cap e veritabil și — zău așa! — culorile din obraji nu provin de pe fundul oalei cu vopsea roșie! Cît despre resursele ei materiale, poți vedea: baraca-i nou-nouță, renumele ei e vechi, firma cea mare a fost pictată proaspăt de curînd, tigrul se simte perfect, după ce i s-a făcut cauterizarea, iar leului, de cînd ai plecat, nu i-au căzut decît trei dinți. Am un struț mascul, care stîrnește admirația amatorilor, și ursul meu alb din oceanele polare suscită gelozia guvernului. Tu ai încredere în fondurile publice? Eu, una, nu. Prefer mica mea agoniseală din saltea. Dar, să mă ierte Dumnezeu! doar să vreau și m-aș putea bucura de rente. Îți spun toate astea, micuțule, pentru că-i mai bine să provoci invidie decît milă. Este drept că nu-ți ofeream lambriuri aurite; nu am trăsuri strălucitoare, diamante, perle și nici cașmiruri, dar...

Se întrerupse brusc și izbi tare cu pumnul în masă.

— Da' tu nici nu m-asculți! — continuă apoi — și eu nu-s decît o imbecilă. E tare caraghios cum ți se înfig în inimă toate chestiile astea sentimentale! Dar, gata! ți-ai sorbit cafeaua, ai rîs un piculeț, acum îți vom servi dulcele de la sfîrșitul mesei, comoaro!

Își dădu peste cap, dintr-o înghițitură, paharul pe jumătate plin cu țuică și-și urmă vorba, ceva mai liniștită:

— Uite care-i povestea: se întîmpla cam la trei-patru zile după prima ta scrisoare. Eram singură în camera mea, deși nu duc lipsă de oameni care să-mi țină companie. Cînd, deodată: cioc! cioc! „Intră“ Și cine-a intrat? Desigur, ghicești:

o rochie din tafta neagră, o pălărie de catifea neagră, un voal de dantelă neagră — da', știi, un voal mare, nu glumă, și atît de plin de broderie, încît nu se vedea nimic din mutrișoară. „Cine este?" „Eu sînt", a răspuns un glăscior dulce care m-a făcut să mă gîndesc imediat la tine, fiindcă-i lucru sigur, îi cam purtam pică fetiței. Dar cum naiba să reziști și să n-o iubești? „Dumneata, cine?", am întrebat-o totuși. Ea mi s-a aruncat de gît și m-a sărutat de nu mai știam de mine. „Buna mea mamă Samayoux!..." „Fleurette!..." „Unde-i el? Ce face? M-a uitat?"

Maurice, nemișcat, își ținea respirația.

— Exact întrebările tale, continuă doamna Samayoux, și dac-ai ști ce mutră inocentă ai, cum stai așa, ascultînd toate astea!... un ipocrit, ce mai!

— Dă-i drumu', mamă, răzbună-te, replică Maurice, ai cărui ochi se umeziseră, dar vorbește, te implor, vorbește!

— Vorbește, bună Léocadie, vorbește! repetă doamna Samayoux susurîndu-și vocea pe cît îi îngăduiau puternicii ei plămîni. Tot așa spunea și pisicuța, că doar sînteți la fel de prostuți și unul și altul. Și eu vorbeam, pe cinstea mea! Știam că-i voi îndurera inima, dar gelozia te face să devii rău. Ea nu avea habar de nimic, te credea încă la baracă. De la primele cuvinte, poftim că începe să plîngă ca o Magdalenă[1]. Oh! da' ce mai plîngea, ce mai hohotea! În așa hal, încît am luat-o în brațe, întocmai ca pe un copilaș, și am potolit-o cu sărutări, spunîndu-i: „Haide, lasă, Algerul nu-i la capătul pămîntului." „Și dacă mi l-ar omorî!" a strigat ea. „Doamne," — i-am răspuns, neputînd împărtăși întru totul copilăriile acelea — „deocamdată, asta face parte din riscurile statutului său, dar pînă acum, nu pe el îl omoară alții, ci el este ăl de-i masacrează pe ceilalți." „Va să zică, Maurice este viteaz, sărmanul meu Maurice!...", și o grămadă de prostii dintr-astea. Ce mai! sîntem toate la fel, atît cele care cîntăresc cincizeci de kile, ca don'șoara ta, cît și cele mai solide, așa ca mine, care aveam o sută șai'șpe, ultima dată cînd m-am suit pe cîntar, de sfîntul Cloud. Ți-ar face plăcere să fumezi o țigară?

---

[1] *A plînge ca o Magdalenă* (în lb. franceză = *pleurer comme une Madeleine*): expresie ce descrie plînsul nestăvilit al Mariei-Magdalena, femeia păcătoasă convertită de Isus (v. Biblia). (n.t.)

— Dar asta nu poate fi tot! se revoltă Maurice. Mamă Léo, buna mea Léo, te rog să nu-mi ascunzi nimic!

— Nu există ființe mai egoiste decît bărbații! bombăni îmblînzitoarea. Tu, pofticiosule, nu bei decît lapte dulce, și nici măcar nu-ți dai seama că, pentru mine, el se transformă în oțet. Ei, bine! restul, la naiba! se ghicește destul de lesne, și anume că este ținută acolo ca o bijuterie în vată, dar că binefacerile bogăției nu sînt suficiente pentru a fi fericit. Sufletul trebuie să aibă ceea ce-și dorește inima. Și, drept urmare, nemaiputînd rezista și înfruntînd toate primejdiile, ea a părăsit domiciliul ducesei sau al baroanei, sau ce-o mai fi, urcîndu-se într-o trăsură pentru a veni după vești...

— Dar ți-a spus, într-adevăr, că mă iubește? insistă tînărul locotenent.

— Pînă la moarte! răspunse cu noblețe doamna Samayoux, și că iubirea ei nu se va sfîrși decît odată cu ultima-i suflare!

— Ce înger ești, mamă! șopti Maurice. Dar, ia stai, nu se poate să nu-ți fi dat cîteva informații cu privire la ea însăși?

— Am descusut-o destul, drăguță, ardeam să cunosc amănunte, fiindcă nu mai avusesem nici o veste de cînd venise bătrînul domn — ții minte, acela căruia i se spunea „colonel" și care semăna cu o mumie egipteană montată pe arcuri. N-am de ce mă plînge de el, bineînțeles. Cînd a luat-o pe Fleurette, ale cărei acte la avea toate, în buzunarul lui, mi-a făcut un cadou frumușel, dar asta-i o poveste veche. Îți voi spune pe scurt tot ce mi-a zis micuța, și vei ști tot atît cît mine: acum, numele ei mic este Valentine...

— Valentine! repetă Maurice cu glasul ca o mîngîiere.

— Îți place, asta-i bine, Fanfan[1]. Ea este fericită; dac-ar vrea, n-ar avea decît să aleagă, în scopul știut, dintr-o grămadă de tineri marchizi, toți cu trăsuri, cu cai de curse, cu casă în oraș și la țară. Ducesa ei e putred de bogată, colonelul nu-și socotește averea decît în milioane, iar ea mi-a vorbit despre un prinț, care-i este naș sau așa ceva, destinat a-l înlocui pe

---

1 *Fanfan* (la Tulipe): erou al unui cîntec popular francez, tipul ostașului căruia îi plac vinul și femeile tot atît cît și gloria și care-i întotdeauna gata să apere cauzele drepte. (n.t.)

Louis-Philippe, în cazul în care evenimentele s-ar dovedi prielnice. Ah! din punct de vedere al vorbăriei, apăi micuța chiar că-i vorbăreață, și-i tare agitată, neputînd sta locului, părînd mereu că se gîndește la nu știu ce — cînd cu ochii aprinși ca niște lampioane, cînd cu o mutră tristă, obosită, de-ai zice că tocmai i s-a întîmplat o mare nenorocire, un accident... Dar, iată-te și pe tine abătut, comoaro! Ce nu-ți convine?

— Dacă este chiar atît de bogată... spuse cu glas scăzut Maurice.

— Aha! ăsta-i necazul, nu-i așa? Nu va merge totul ca pe roate.

Maurice tăcu o clipă, apoi reluă vorba:

— Îmi pomeniseși de o scrisoare?

— Este-n drum spre Oran, replică doamna Samayoux, era ultima ta adresă și, dacă asta-ți poate reda ceva curaj, află că micuța nu bănuiește nimic. Ea este cea care mi-a dictat scrisoarea în care-ți dădeam sfatul de a te înapoia imediat, în plin galop. Era încă și mai răscolită decît de obicei, în ziua aceea. N-o văzusem niciodată atît de palidă, și aș fi jurat că-i era teamă.

— Teamă, de ce? întrebă repede Maurice.

— Nu mi s-a spovedit, comoaro. Dar nici eu nu-s proastă, nu-i așa? Am văzut, pe vremuri, la teatrul *Ambigu*, o piesă plină de pericole și de primejdii. Se petrec lucruri ciudate în Parisul ăsta. La urma urmei, noi nu sîntem aici la tribunal, cu un grefier care ia notițe pentru a-ți aduce mai pe urmă învinuiri; am avut impresia că, atunci cînd ți-a scris să te întorci, dorea să aibă alături pe cineva care s-o apere.

O mulțime de gînduri se învălmășeau în mintea tînărului locotenent. Cunoștințele sale referitoare la viața pariziană nu erau vaste, dar, avînd bun simț, întrebă:

— La ce soi de pericol poate fi expusă o fată cu situația ei?

— Ghicește singur! replică Léocadie. Doar nu puteam să-i smulg vorbele cu cleștele, ce părere ai! Vei ști mai multe dacă-și dă drumul la gură față de tine, dar, oricum, este destul de ciudată însăși povestea oamenilor acelora care-au venit s-o dibuiască aici. Îți amintești de un vagabond care dădea

tîrcoale în jurul barăcii, cam în urmă cu doi ani, tocmai pe vremea cînd ne-a părăsit micuța — unu' care semăna a student bătrîn sau a ajutor de ușier în șomaj, și care-avea un nume caraghios: Piquepuce?

— Da, răspunse Maurice, mi-l reamintesc vag, dar ce ne pasă de el?

— S-ar putea să nu fie nimic, zise îmblînzitoarea, pe gînduri, dar toată treaba asta mă sîcîie și, fir-ar al naibii! n-aș vrea să ți se-ntîmple vreo nenorocire. Piquepuce ăsta a revenit astăzi. Pe moment, n-am bănuit nimic rău, și mi s-a părut foarte normal să mă invite la o gustare. Ne cunoscusem, nu-i așa, în societate, iar individul are o conversație plăcută. Ba un compliment, ba niște politețuri. Dar, acum cînd te văd, îmi dau seama: este clar că venise pentru a mă trage de limbă. Mi-a vorbit despre vremurile — și ce vremuri bune erau! — cînd Fleurette și cu tine atrăgeați la baracă lume din capitală. „Da' ce s-a mai întîmplat cu micuțul? Dar cu micuța, ce mai e?“ Și dă-i și dă-i. Eu îmi închipuiam că o făcea ca să aibă ce trăncăni, dar acum, că mă gîndesc mai bine, mă tem că am vorbit prea mult. Cînd i-am spus, foarte deschis, povestea voastră, a amîndurora, începînd cu victoriile și cuceririle tale din Algeria și pînă la escapadele fetiței, care fuge cu trăsura în timp ce toți o cred în patul ei, ochii îi străluceau ca niște cărbuni aprinși.

— Nu cred — ripostă Maurice, care nu împărtășea defel frămîntările văduvei Șamayoux — nu cred că numitul Piquepuce frecventează prea îndeaproape lumea în care trăiește acum Fleurette a noastră. De altminteri, nici nu i-ai putut spune numele ei adevărat, de vreme ce nu-l cunoști.

— E-n ordine, mormăi Léocadie, cu atît mai bine dacă mă înșel, dar fiecare vede lucrurile-n felul lui. Aș fi făcut mai bine să-mi tai limba înainte de a-i spune că ai revenit, că fetița te iubește la nebunie și că te așteptam în seara asta.

Din toate acestea, Maurice nu auzi decît o singură propoziție. Se ridică triumfător și strigă:

— Mă iubește la nebunie! Asta-i tot ce mă interesează! S-a făcut tîrziu, mamă Léo, iar eu locuiesc la capătul pămîntului. Mai înainte de a-ți spune la revedere, trebuie să-mi dai încă

o informaţie, cea mai importantă dintre toate: unde aş putea s-o întîlnesc?

— Aici, răspunse îmblînzitoarea, cu o expresie distrată.

— Cînd?

Léocadie rămase mută. Îşi turnă ţuică, dar dădu la o parte paharul fără a bea.

— Cînd va reveni, la naiba! răspunse în cele din urmă, cu obidă.

— Vine deseori? întrebă Maurice zîmbind, căci atribuia uşoara ei mînie unui acces de gelozie.

— Da, da, replică doamna Samayoux pe acelaşi ton, a venit şi ieri, şi spunea că-ţi va scrie ea însăşi, pentru că tu nu răspundeai.

— Şi cînd va veni din nou?

— Mîine.

— Atunci — se bucură tînărul locotenent — mîine o voi revedea!

Doamna Samayoux răspunse tăios:

— Nu, nu mîine.

— De ce nu? întrebă Maurice, păstrîndu-şi voioşia.

Dar îşi pierdu surîsul la auzul replicii rostite cu bruscheţe de către îmblînzitoare:

— Pentru că nu va fi înştiinţată. Eu, micuţule, ţi-am vorbit sincer, ţi-am spus că te iubeşte; cred asta, sînt convinsă, dar, vezi tu, noi femeile, încă de pe vremea mamei Eva...

Se întrerupse, apoi adăugă:

— Ce să mai lungim vorba, Fleurette va veni mîine, este adevărat, dar nu va veni pentru tine.

9 VALET DE CARO, NOUĂ DE PICĂ

Maurice deveni atît de palid, încît Léocadie se repezi să-l sprijine.

— Ei, na-ţi-o! ei, na-ţi-o! zise. Fără glume proaste, băiete! Ai de gînd să faci o criză de nervi sau o sincopă cu leşin? Dac-aş fi ştiut că soldaţii din Africa sînt

niște domnișoare, aș fi cumpărat o sticluță cu săruri. Am spus adevărul, dar poate că nu-i cazul să-ți pierzi cumpătul pentru atîta lucru. Trebuie să vedem...

Îl ajută pe Maurice să se așeze pe micul divan.

— Mamă Léo, șopti el pe un ton schimbat, dacă ai vrut să lovești spre a te răzbuna, ai izbit prea tare; dacă, dimpotrivă, acuzația dumitale este serioasă...

— Mai întîi, n-am acuzat pe nimeni, îl întrerupse văduva Samayoux.

— *Rendez-vous*-ul acela despre care ai vorbit...

— N-am vorbit despre vreun *rendez-vous*. Nu la mine ar fixa ea *rendez-vous*-uri, și dacă fixează sau nu, eu nu știu nimica, băiete. Un singur lucru am spus și nu mă dezic: mîine va veni aici, dar nu pentru tine.

— Din felul în care te exprimaseși, mamă — oftă Maurice, gata să se liniștească — înțelesesem că urma să vină pentru un altul decît mine.

— Și pricepuseși bine, întări văduva cu un glas ferm, dar blînd. Încearcă să fii bărbat. Fleurette va veni aici mîine pentru altul, nu pentru tine.

— Dar atunci?

— Dar atunci, asta-i tot. Asta și nimic altceva: domnișoara Valentine are secrete față de mine, deși se slujește de mine. Dacă va avea și față de tine, habar n-am, este treaba ta. Îmi reproșezi că am vorbit; poate că ai dreptate, dar, la urma urmei, sînt femeie, și mă cunosc. Nu te supăra că mă compar cu cea pe care o iubești. Femeile de felul meu nu sînt cele mai rele femei — nu se dau în lături să se arunce în apă sau în foc atunci cînd trebuie să-și dovedească devotamentul. Pune-mă la încercare și vei vedea dacă nu spun adevărul. Dar n-are a face, micuțule — adăugă, schimbînd tonul — tocmai pentru că mă cunosc, n-am încredere în femei.

Maurice o privea cu spaimă. Întrebă, abia șoptit:

— Dumneata l-ai văzut?

— Pe cine?

— Pe celălalt.

— Niciodată.

— Ea ți-a vorbit de el?

— Mult.

— Te rog, fie-ţi milă de mine, spune-mi totul...

— Asta şi fac, dar tu leşini la prima frîntură de cuvînt.

— Este tînăr? mai întrebă Maurice.

— Îndeajuns — răspunse îmblînzitoarea Î şi, după cîte se pare, frumos ca Apollo.

— Dar, zău aşa, vrei să mă faci să mor!

— Dimpotrivă! Sînteţi doi, pe tine te iubesc mai mult decît pe ea şi, dacă vreţi să jucaţi împreună jocu' ăla, pe care eu îl ştiu mai bine decît voi, vreau să-ţi pun în mînă cărţile cîştigătoare, asta-i tot.

Maurice îşi sprijini capul în mînă, părînd cumplit de abătut.

— Fii bărbat, repetă îmblînzitoarea. Pe lumea asta, nu capeţi nimic fără luptă, iar după părerea mea, domnişoara Valentine merită, într-adevăr, o luptă.

— Dacă nu-i vorba decît de a-l ucide... strigă Maurice îndreptîndu-şi trupul.

— Nu ştiu, replică îmblînzitoarea. Va trebui să vedem cum stau lucrurile. Dacă simte ceva pentru el — şi cred că da — în mod sigur nu-i ceea ce simte pentru tine, sînt convinsă. Dar, ţi-am spus: în toate astea există mistere şi primejdii, e cît se poate de limpede. Bănuiesc că bărbatul acela e amestecat în mistere şi ghicesc că împărtăşeşte primejdia. Ea caută un apărător, cine-i de vină dacă tu nu erai prezent?

— Acum sînt, spuse tînărul locotenent. Continuă.

— Bravo! ţi-ai revenit. Vom putea discuta. Vezi tu, bărbaţii care leşină îmi fac rău. S-a terminat cu adevărat?

— Da, s-a terminat.

— Atunci, încep: nu vii aşa, seara, singurică, în spatele Grădinii Botanice, fără a risca să păţeşti ceva. Nu-i acelaşi lucru cu Chausseé-d'Antin[1], ce crezi! După nouă seara, cheiul de la Hôtel-Dieu[2] şi pîn-aici nu-i loc de *rendez-vous*-uri

---

[1] *Chausseé-d'Antin*: Cartier aristocratic în Paris. (n.t.)

[2] *Hôtel-Dieu*: cel mai vechi spital din Paris, situat cîndva în piaţa din faţa catedralei Notre-Dame; fondat în 1532 de către Sfîntul Landri, episcop al Parisului. Incendiat în 1772, a fost reconstruit pe acelaşi amplasament. În 1868—1898, un nou Hôtel-Dieu a fost construit de cealaltă parte a pieţei, înlocuindu-l pe cel vechi. (n.t.)

pentru persoane înmănuşate, ah! nici pe departe! Aş prefera să străbat pădurea Bondy. Şi fapt este că fata venea pe drumul acesta şi-şi lăsa trăsura de cealaltă parte a pieţei Walhubert, din cauza vizitiului, care nu trebuia să ştie unde se ducea ea. În definitiv, nu prea ai de ce te plînge, fiindcă pentru tine venea. Ei, bine! de păţit, a păţit-o, nu mare lucru, după cît se pare, un fleac: vreo cinci-şase vagabonzi, care voiau să se lege de ea. Dar aşa ceva este de ajuns ca să-l plaseze pe un bărbat în rolul de june-prim.

Maurice îşi încleştă pumnii.

— Aşteaptă să-l ai în faţă, drăguţă, pentru a lua poziţia de apărare a boxerului francez, zise îmblînzitoarea, rîzînd. Ai fi preferat să fie lăsată să se zbată cu pleava aia?

— Şi cel care a apărat-o este insul la care te refereai? şopti Maurice?

— Cu curaj, da, şi i-a pus pe fugă pe vagabonzi, ca pe un stol de vrăbii. Aşa ceva este întotdeauna de efect într-o aventură.

— Şi pentru ea era un necunoscut?

— Ba nu, şi tocmai asta-i ciudat. Cînd am revăzut-o, peste două sau trei zile, mi-a spus: ,,Secretul meu nu-mi mai aparţine." Şi după ce mi-a relatat întîmplarea, a adăugat: ,,Este cu neputinţă ca domnul Remy d'Arx să nu mă fi recunoscut."

— Remy d'Arx! repetă Maurice. Nu voi uita acest nume.

— Ai dreptate, Fanfan, replică Léocadie, măcar şi numai spre a-i mulţumi pentru politeţea lui în acea împrejurare, căci i-a vorbit micuţei întocmai cum se cuvine. Vezi tu, aşa trebuie să procedezi — a condus-o la trăsură, a salutat-o adînc şi a plecat.

— Şi ea l-a mai întîlnit?

— Păi dacă este unul dintre oaspeţii obişnuiţi ai salonului ducesei!...

— Şi, bineînţeles, nu s-a abţinut să facă aluzie la acea întîlnire?

— Tu chiar că te întorci de la arabi! N-a suflat nici măcar o vorbă. Fleurette îmi spunea încă şi ieri: ,,Înainte de încăierare, nu-mi vorbea mult, dar de atunci, nu-mi mai vorbeşte deloc. Se ţine departe de mine cu o grijă care mă nelinişteşte; s-ar spune că-i este frică să nu mă facă să roşesc."

— Şi cu cît se preface el că o evită, cu atît mai mult îi trezeşte interesul, gîndi cu glas tare tînărul locotenent.

— Fireşte, este conform naturii femeieşti.

— Dar dacă aşa stau lucrurile, cum se explică întîlnirea pe care urmează să o aibă mîine?

— Ţi-am spus eu că întîlnirea aceea trebuie să aibă loc între Fleurette şi domnul Remy d'Arx?

— Te rog, mamă Léo, nu-mi ascunde nimic!

— Nu-ţi ascund nimic, Fanfan, biata mea comoară, şi aproape că regret c-am avut limba prea lungă, căci ai o înfăţişare de parc-ai fi ieşit din spital. Dar nu-ţi pot spune mai mult decît atît cît ştiu eu însămi. Ori am ghicit bine, ori nu, atîta tot. Într-o zi, Fleurettei i-au scăpat faţă de mine cîteva cuvinte: De ce oare se afla el în locul acela, la acea oră?“ Altă dată, mi s-a părut că înţeleg că domnul Remy d'Arx — care este procuror al regelui sau cam aşa ceva — părăsindu-şi ciripitorii şi jandarmii lui, pornise singur, prin Paris, într-una din acele partide de vînătoare în care-ţi poţi lăsa pielea. Îmi vei spune că pentru astfel de vînători există domnul Vidocq, şi că trebuie să-l laşi pe fiecare să-şi facă meseria lui, dar Remy d'Arx ăsta s-a înverşunat, şi se pare că, aşa sever cum arată a fi, este mai cutezător decît un zuav[1]. Nu cunosc numele bărbatului care urmează să vină mîine şi care a mai venit şi altă dată; are o înfăţişare neplăcută, şi pentru ceea ce face cere bani — am văzut-o pe Fleurette dîndu-i o bancnotă. Despre ce-i vorba în întrevederile lor, habar n-am, mi se spune să plec, dar am surprins un cuvînt, un nume: Coyatier.

Numele fu rostit cu glas coborît şi cu un fel de teamă.

Gîndurile tînărului locotenent făcuseră o cotitură. Gelozia îi rămăsese trează, dar, fără a-şi da seama, era cuprins de curiozitate, ceea ce-i calma oarecum rana. Pe măsură ce relatarea bunei femei devenea fără voia ei tot mai confidenţială, Maurice asculta cu o aviditate crescîndă. Aşteptase mai ales, cu un soi de îngrijorare, să fie rostit numele misteriosului vizitator căruia Fleurette îi dăduse nişte bancnote. Auzindu-l, resimţi pur şi simplu o dezamăgire.

---

1 *Zuav*: soldat dintr-un corp de infanterie creat în Algeria în 1831 (n.t.)

— Numele acesta — Coyatier — nu-mi spune nimic, zise cu indiferență.

— O să-ți schimbi părerea în curînd, răspunse îmblînzitoarea, întredeschizînd ușa și aruncînd o scurtă privire în galerie, ca și cum s-ar fi temut de vreo ureche indiscretă.

— Nu poți fi niciodată sigur, adăugă închizînd la loc ușa, nu-i bine să vorbești prea tare cînd ai de-a face cu indivizi dintr-ăștia. Ia loc încă puțin — termin în cinci minute. După ce-ți voi spune pentru ce numele Coyatier se pronunță în șoaptă, vei ști exact tot atît cît știu și eu cu privire la rebusurile astea din care nu pricep nimic și, după aceea, n-ai decît să te culci, dacă ai chef.

Dădu exemplul așezîndu-se într-un fotoliu care gemu sub greutatea ei.

— Iată! își continuă vorba. Bîlciul este o lume ciudată, semănînd într-o oarecare măsură cu menajeria mea. La noi, poți găsi de toate, cu excepția, totuși, a marilor seniori francezi și a bancherilor milionari. Cunosc aici o grămadă de oameni cinstiți, pe cuvîntul meu de onoare, dar se și vorbește mult despre treburile de la Curtea cu Juri. Subiectul acesta îi ocupă, îi amuză, ai zice că-i zahăr. De fiecare dată cînd se aduce în discuție o poveste cu hoți, toată lumea ciulește urechile și, poți să mă crezi, în spatele barăcilor se dezbat cu glas tare niște fapte diverse care i-ar face pe cei de la poliție să-și caște ochii. Dacă numele lui Coyatier nu-ți spune nimic, același lucru este și în ceea ce-l privește pe cel de „Fracurile Negre“, comoara mea?

— Aceia sînt la închisoare, o întrerupse Maurice, am citit în ziare.

— Bine, bine, i-o reteză văduva Samayoux, ziarele scriu și ele ce pot, iar Prefectura lasă să se spună ceea ce-i este avantajos. Undeva, pe la bariera Italiei, există un culegător de zdrențe care nu bea decît apă, în zilele în care nu înghite țuică, atîta cît ar fi necesară pentru a îmbăta zece bărbați: ăsta-i Coyatier. Ia seama! Te înspăimîntă, cînd îl vezi cu capul lui zbîrlit ca o coamă de mistreț; nu vorbește niciodată cu nimeni și toată lumea îl evită, chiar și cei care au ceva pe conștiință. Eu, una, nu l-am văzut decît o singură dată —

este un bărbat grozav. În ziua aceea, un băiețel plîngea fiindcă spărsese sticla în care ducea vinul părinților săi. Drept consolare, trecătorii îi spuneau că-i un imbecil. Coyatier i-a pus în palmă o monedă de argint și a vrut să-l mîngîie, dar copilul a luat-o la goană cu bănuțul lui. Înțelegi ceva din asta? În urmă cu un an, într-o noapte întunecoasă, o biată pisicuță se îneca sub pod, pe-aici pe aproape. Era o fată înșelată și părăsită, care voia să moară pentru că nu mai avea cu ce-și hrăni copilașul. Coyatier a scos-o din apă și a luat-o la el, unde a îngrijit-o timp de o lună, fără a spune nimănui nimic, cu excepția doctorului căruia îi plătea vizitele. Îți poți închipui că pisicuța și copilul îl iubeau așa cum îl adori pe Dumnezeu. Totu-i foarte simplu, nu-i așa? Dar pisicuța s-a însănătoșit și, într-o zi, s-a dus să se așeze pe o bancă, la capătul bulevardului Spitalului. Acolo, oamenii i-au vorbit despre cel căruia îi datora totul. Ea s-a întors acasă la el, și-a luat boarfele și a șters-o, fără a-l mai aștepta pe Coyatier să-i spună „mulțumesc" sau „la revedere". Ce zici de toate astea? Nu vreau să lungesc vorba, Fanfan, omul acesta nu-i un lepros, dar e ca și cum ar fi — banii pe care-i cheltuiește îi cîștigă cu cuțitul său și lucrează pentru Fracurile Negre.

— Și așa ceva se spune cu voce tare! exclamă Maurice uluit.

— Nu, replică Léocadie, așa ceva se spune șoptit. În lumea noastră, îi cunoaștem pe polițai tot atît de bine cît îi cunoaștem și pe cei pe car-i caută ei. Nimic nu transpiră, în primul rînd pentru că nu iubim poliția, iar în al doilea, fiindcă fiecare știe prea bine ce l-ar costa dac-ar trăncăni. Au fost unii care erau considerați prea vorbăreți, și acum nu mai sînt văzuți. Cine are urechi de auzit să audă! Ceilalți știu că dacă pălăvrăgești, mori, așa că, pe cinstea mea! își țin gura.

Mama Léo fu prima care se ridică și-i întinse mîna lui Maurice, ca spre a-l îndemna să plece.

— Unde locuiești? îl întrebă, ajungînd în prag.

— Pe strada Oratoire, în Champs-Élysées, la numărul 6, răspunse Maurice.

— E un hotel?

— Nu, Africa nu-i California — fondurile mele sînt foarte scăzute și, cînd am sosit, eram chiar destul de strîmtorat...

— Ce proastă sînt! exclamă Léocadie cu căldură, nici nu mă gîndisem la asta! Odinioară m-ai ajutat totuşi să cîştig mulţi bani, vrei să-ţi dau ceva?

— Îţi mulţumesc, replică tînărul, am de ajuns cît să aştept pînă mîine, şi s-ar putea ca mîine să-mi reiau foaia de drum spre Marsilia. Voiam doar să spun că sînt nevoit să fac economii, deoarece, nemaiavînd dreptul de a purta uniforma de locotenent, îmi trebuie un costum civil.

— Şi dacă te-ai întoarce acolo, ce-ai fi?

— Soldat. Norocul a făcut să întîlnesc o veche cunoştinţă. Îţi aminteşti, cu siguranţă, de omul acela vesel care venea cîndva la baracă şi căruia i se spunea „comis-voiajorul"?

— Domnul Lecoq! confirmă îmblînzitoarea. Ce om de viaţă!

— Mi-a făcut rost de o cămăruţă mobilată, nu prea scumpă, într-o casă care nu-i frumoasă, dar pare a fi foarte liniştită.

— Aşadar, comoaro, totul este cum nu se poate mai bine, zise doamna Samayoux. Noaptea-i un sfetnic bun, aşa că gîndeşte-te, şi fără acţiuni pripite.

Maurice făcu un pas să iasă, dar ea nu-i dăduse drumul la mînă şi-l reţinu în mod autoritar.

— Domnule locotenent, îi spuse, ai refuzat banii mamei Léo. Eşti supărat pe ea, îţi închipui că a-ncercat să-ţi vîre în creier idei proaste! Ea nu-i în stare de aşa ceva, băiatule, a vrut doar să toarne ceva plumb în capul tău zăpăcit. Şi e lucru ştiut, pofta vine mîncînd — ţi-a spus mai mult decît avusese de gînd, dar totuşi nu ţi-a spus prea mult. Rezumatul este următorul: fata te iubeşte; dar există un valet de caro, iar nouarul de pică e şi el în joc. Concluzie generală: fii atent şi ţine-ţi bine cărţile, altminteri vei fi obligat, aşa cum ai spus fără a fi tu însuţi convins, să-ţi reiei, fie mîine, fie mai tîrziu, foaia de drum spre Marsilia. Sărută-mă, şi zi-mi mulţumesc!

Îi scutură mîna cu o vigoare de-a dreptul bărbătească şi-l trase, aproape cu forţa, în braţele sale.

— Mulţumesc, mamă, spuse Maurice încercînd să zîmbească.

Cu un sărut într-adevăr matern, îmblînzitoarea îi şopti:

— Ce-ai de gînd să faci?
În loc să răspundă, tînărul ofiţer întrebă:
— La ce oră trebuie să se întîlnească la dumneata necunoscutul acela şi Valentine?
— La patru după-amiaza.
— Bine, replică Maurice. Voi chibzui, aşa cum mă sfătuieşti. Încă nu ştiu dacă o voi vedea pe Fleurette, dacă-i voi vorbi, dar ceea ce ştiu este că, dacă va fi cazul, nu va avea nevoie de un apărător oarecare: voi fi prezent spre a veghea asupra ei.

10 BIOGRAFIA LUI MAURICE

Acel frumos Maurice nu era chiar un prinţ deghizat, deşi naşterea şi educaţia lui nu l-ar fi destinat carierei artistice căreia i se închinase cu atîta succes la doamna Samayoux.

Avea drept tată un burghez cumsecade, fost notar la Angoulême, care ieşise la pensie cu o oarecare bună-stare, dar care rămăsese împovărat de greutăţile unei familii numeroase.

Fraţii lui Maurice nu erau mai puţin de cinci, el fiind cel mai mare; între doi fraţi succesivi, se strecurase cîte o surioară — asta totaliza zece copii.

Dumnezeu binecuvîntează familiile numeroase. Dovada este că-l înzestrase pe tata Pagès cu o remarcabilă capacitate de prevedere şi cu un real talent de a calcula şansele viitorului.

Încă de la cea mai fragedă copilărie a băieţilor săi, tata Pagès întocmise, privitor la oraşul Angoulême, a statistică profesională, alcătuită după propriile vederi, cuprinzînd vîrsta titularilor şi observaţii referitoare la sănătatea lor. S-ar fi zis că-i făcuse fiecăruia asigurare pe viaţă, sau că-i era moştenitor în caz de deces.

Această ultimă ipoteză se apropia oarecum de adevăr. Nu pentru că tata Pagès ar fi avut pretenţii asupra patrimoniului lor, ci fiindcă privirile lui vultureşti cîntăreau toate meseriile,

considerîndu-le ca asigurînd, într-o zi viitoare, pîinea zilnică a feciorilor săi.

Se întîmplă că, dintre cei trei medici mai solicitaţi din oraş, unul tuşea urît, altul avea un ten prea congestionat, iar al treilea, în fine, suferea de o fistulă.

Tata Pagès era incapabil să dorească moartea cuiva, dar, încrezător în Providenţă, îşi trimise fiul la Facultatea de Medicină din Paris, spunîndu-şi:

— Iată aranjată soarta băiatului ăstuia, şi ar trebui să-şi vîre dracul coada dacă n-ar fi în stare să asigure zestrea uneia dintre surorile sale.

Şi-şi reîncepu calculele pentru a „aranja" soarta celui de-al doilea fiu al său, cel mare fiind de-acum rezolvat în mod sigur.

Cînd a ajuns în cartierul universitar, Maurice avea ceva mai mult de douăzeci de ani. Îi plăceau caii, zgomotul, vînătoarea, petrecerile; devenise maestru în toate exerciţiile fizice şi, la colegiu, nu cîştigase, deocamdată, decît premii de gimnastică.

De altfel, era un tînăr frumos, bun la suflet pînă la slăbiciune, puţin mai zăpăcit decît cei de vîrsta lui şi nevinovat ca o domnişoară.

La plecarea de-acasă, tata Pagès îi spusese:

— Ţi-am ghicit gustul pentru studiile medicale. Este cea mai de seamă dintre toate profesiunile, atunci cînd e îndeplinită cum trebuie. Du-te, dragul meu, nu sînt eu omul care să-ţi stea în calea carierei; munceşte cu zel, cheltuieşte puţin şi adu-ţi aminte că norocul şi averea sînt în mîinile tale.

Maurice nu se obosi să-şi verifice acea vocaţie care, pînă atunci, nu-l chinuise prea tare.

Gîndul de a vedea Parisul, de a trăi la Paris, îi încîntă şi le dă aripi tuturor copiilor.

În studiile acelea necunoscute pe care nu şi le dorise dar de care nici nu se temea, Maurice nu văzu nimic altceva decît viaţa la Paris, a cărui atracţie au simţit-o chiar şi cei mai ignoranţi, în străfundurile provinciei lor.

Şi-a plătit primele taxe de înscriere, a urmat cursurile cu o asiduitate moderată, şi-a făcut prieteni şi, în mod firesc, a

aflat o mulţime de lucruri ce nu erau indispensabile pentru a asigura succesiunea celor trei doctori din Angoulême.

După şase luni, îi scrise tatălui său că cea mai fierbinte dorinţă a lui era de a fi ofiţer de husari.

Tata Pagès i-a răspuns cu poşta următoare că orbirea adolescenţilor este cunoscută ca fiind ceva proverbial, că numai părinţii ştiu bine ce le trebuie copiilor lor şi că, dacă nu-şi va lua primul examen, el, tata Pagès, nu-i va mai trimite nimic nedemnului său fiu, nici măcar blestemul lui.

Există firi revoltate din naştere. Maurice nu era de fel una dintre acestea. N-ar fi dorit altceva decît să fie ascultător, dar avea un cap uşuratic, o inimă înflăcărată şi un dezgust de neînvins faţă de sălile de disecţie.

Pînă la examene îi rămăsese un răgaz de trei luni.

Îl folosi petrecînd fără a face prea multe nebunii şi, cînd bea, nu ajungea să se îmbete, ci doar adormea.

Hotărîrea sa fusese luată, regimentul şi-l alesese. În ultima zi a lunii în care se dădeau examenele, trebuia să se ducă să discute cu colonelul regimentului de husari, aflat în garnizoană la Versailles.

Aşadar, la 30 august 1835, Maurice Pagès, fost student la Facultatea de Medicină, avînd în buzunar ultima monedă de cinci franci primită de la Angoulême, se duse pe Champs-Élysées şi luă loc într-o trăsurică pe două roţi, angajată să-l poarte pînă-n oraşul construit de Ludovic al XIV-lea.

Tocmai în ziua aceea, unul dintre cei trei doctori din Angoulême marcaţi cu o cruciuliţă prin grija tatălui Pagès trecea în nefiinţă. Fusese cel cu fistula. Ceilalţi doi erau şi ei pe ducă.

Maurice merse direct la colonel, dar acesta lipsea pentru moment.

Era sărbătoarea localităţii Versailles.

Spre a-şi omorî timpul, viitorul nostru husar se duse în piaţa mare, unde-şi înălţaseră corturile nişte saltimbanci.

Am spus deja că Maurice era foarte îndemînatic la toate exerciţiile fizice.

Fiecare se îndreaptă încotro se simte atras.

Oprindu-se, din întîmplare, în faţa barăcii doamnei Samayoux, Maurice intră, nu pentru menajeria ale cărei înspăi-

mîntătoare exemplare de fiare erau reprezentate pe panou, și nici măcar pentru tînăra fată cataleptică, pe care tot panoul o arăta realizînd uimitoarea figură de suspensie orizontală, ci, de fapt, pentru un voinic în maiou de culoarea pielii care, pe același panou-reclamă, zbura la treizeci de picioare deasupra pardoselii, în jurul unei bare de trapez.

Se întîmplă că Maurice fu dezamăgit în așteptările lui. Gimnastul anunțat atît de pompos era un amărît neîndemînatic și fricos, care încerca timid figurile pe care și copiii le execută la școală.

Veți vedea că această împrejurare a influențat soarta locotenentului nostru.

Dar, iată că, dimpotrivă, fata cataleptică îl interesă în mare măsură, nu atît din cauza miracolului suspensiei aeriene, cît datorită drăgălășeniei propriei sale persoane.

Nu este nevoie să facem aici nici un portret: fata era Valentine de Villanove, la vîrsta de cincisprezece ani.

În viața sa de student, Maurice avusese unele „cunoștințe" cum se spunea pe atunci în Cartierul Latin.

De plăcut îi plăcuseră multe fete, dar nu iubise nici una.

Înfățișarea Valentinei, care la bîlci purta numele de Fleurette, îl impresionă puternic și, la început, tulburarea care-i cuprinse întreaga ființă îl zăpăci.

Numeroși oameni neagă simpatiile fulgerătoare socotindu-le, cu dispreț, de domeniul romanului.

N-au decît!

Dovada există, bătîndu-și joc de zeflemitori și, în treacăt fie zis, eu, unul, nu cunosc nimic pe lume care să fie mai apropiat de realitățile vieții decît un roman bine conceput și bine alcătuit.

La ieșirea din teatru, Maurice semăna cu un om beat.

Gîndurile îi erau răvășite. Umbla ca în vis.

Merse așa îndelung, pe una din imensele alei ce pornesc radial de la palat spre cîmpurile împrejmuitoare.

Cînd se înnoptă, el încă mai mergea, frînt de oboseală fizică, aproape înspăimîntat de emoția ce-l stăpînea și nereușind să pună cap la cap două idei care-ar fi avut aparența unui plan cît de cît închegat.

Cu toate acestea, în mod automat, porni spre casa colonelului, dar trecu de trei ori prin fața ușii fără a ridica ciocanul să bată.

Firea lui era cea a unui om cu hotărîri bruște. Avea ceva și de copil, și de aventurier.

Fără a ști încă în mod sigur ce avea de gînd să facă, își ascultă instinctul care-l atrăgea din nou către locul în care simțise prima, singura mare emoție a tinereții sale.

Tot gîndindu-se, dădu ocol menajeriei ambulante.

Pe ușa din spate era lipit un mic afiș.

Maurice se apropie și citi următoarele cuvinte, scrise de o mînă ce disprețuia atît caligrafia cît și ortografia: *Se caută bărbat puternic pentru prăjină și trapez.*

Transpirația îi șiroi pe tîmple, căci chipul demn și cumsecade al tatălui Pagès îi trecu prin fața ochilor. Dar o altă imagine, fermecătoare, încîntătoare, se interpuse între el și bunul om: văzu cei cincisprezece ani ai Fleurettei și ușa fu împinsă.

Dumnezeule, da, soarta lui Maurice era de a se angaja în seara aceea; dar în loc de a încheia contractul cu colonelul regimentului de husari, se înțelese cu văduva Samayoux.

Ceea ce a urmat, cunoaștem sau, cel puțin, cititorul a ghicit: păstrînd un atom de prudență, Maurice nu-și spuse decît numele de botez, în așa fel încît fostul notar din Angoulême fu scutit de durerea supremă de a-și auzi prietenii și vecinii cerîndu-i vești despre fiul său parizianul, care devenise celebru în toate bîlciurile din Franța și Navarra, nu numai în calitate de trapezist, ci și ca echilibrist cu prăjina, om cu ghiuleaua etc.

Douăsprezece luni trecură ca un fulger.

Lui Maurice nu-i păsa nici de familia lui, nici de tot restul lumii. Era fericit, mai fericit ca un rege. Inima îi era plină de o mare iubire și avea certitudinea că este iubit.

La capătul unui an, cu prilejul aceleiași sărbători a Versailles-ului care-i deschisese porțile paradisului, Maurice primi un șoc ca o lovitură de măciucă.

Într-o dimineață, îmblînzitoarea spuse: „Fleurette a plecat, rudele ei au venit s-o ia.“

De cîte ori nu se gîndise Maurice la asta! De cîte ori nu-şi repetase că Fleurette nu aparţinea acelei lumi în care o aruncase întîmplarea!

Fata avea gesturi de mîndrie, de delicateţe, ce păreau să aparţină altei caste. Se instruise singură — vorbea frumos, cu un glas dulce şi distins, iar înţelepciunea ei nu era doar cea a unei copile sărace, ci onoarea mîndră şi calmă a acelora cărora respectul le este datorat.

Maurice nu spuse decît atît:

— De asta mă temeam!

Şi planul său din anul precedent fu executat pe moment.

Deveni soldat; doar că, deoarece dorea să fie ucis, se înrolă într-un regiment din Africa.

În seara aceasta, părăsind cabina îmblînzitoarei după doi ani de absenţă, Maurice era ca beat şi-şi simţea mintea zdruncinată la fel ca-n prima zi în care începuse s-o adore pe Fleurette.

Întrevederea sa cu Léocadie nu-i lăsase decît impresii vagi şi contradictorii. Mai ales două gînduri i se ciocneau în cap, întunecîndu-i judecata.

Fleurette încă îl mai iubea — o dovedise vizitînd baraca în ciuda riscurilor şi primejdiilor.

Dar un alt bărbat stăpînea gîndurile Fleurettei, iar vizitele ei la baracă nu-i erau destinate numai lui Maurice.

Ce puteai să crezi?

Partea misterioasă a informaţiilor furnizate de Léocadie — Fracurile-Negre, pericolele, povestea trunchiată cu banditul sîngeros şi milostiv, strîngătorul de zdrenţe Coyatier — toate acestea se învîrtejeau prin faţa ochilor tulburaţi ai lui Maurice.

Totul îi părea de neînţeles şi se întreba dacă Léocadie, ea însăşi, pricepea ceva.

Un singur punct luminos şi limpede strălucea în noaptea lui, aşa cum o lamă de oţel sclipeşte mocnit în beznă — numele care, fără voia sa, îi răsuna neîncetat în urechi: Remy d'Arx.

Simţea o ură nebună împotriva bărbatului necunoscut ce purta acel nume; şi-ar fi dat jumătate din sînge pentru a-l vedea în faţa lui, cu spada în mînă.

Între Grădina Botanică și împrejurimile Arcului Étoile drumul este nesfîrșit, necesită traversarea întregului Paris.

Lui Maurice distanța i se păru scurtă, iar orele parcă zburară. Fu foarte mirat cînd, în momentul în care străbătea rotonda dintre strada Montaigne și Aleea Văduvelor (*des Veuves*), auzi orologiul de la Élysées bătînd ora unu noaptea.

— O voi vedea, își spunea, rezumînd gîndurile dezlînate ale visării sale. Trebuie s-o văd, ăsta-i principalul. Cu atît mai bine dacă există primejdii, o voi apăra. Și totuși, ce pot spera? Familia ei mă va goni. Ei, bine! speranța mea este și a ei. Trebuie s-o văd, ca să știu ce speră ea. Dacă m-ar iubi îndeajuns de mult încît să renunțe la toată acea noblețe, la toată averea... probabil că are un plan, de vreme ce a venit.

Se opri pe la mijlocul șoselei Champs-Élysées și se așeză pe o bancă, sprijinindu-și fruntea încinsă în mîini, care-i erau înghețate.

— Dar acel Remy d'Arx! șopti cu glasul înăbușit. Fără îndoială, el este bogat, e dintre aceia cu care te căsătorești fără a-ți părăsi familia, fără a renunța la societate...

O clipă lăsă să se aștearnă din nou tăcerea ce domnea în aleea pustie, dar, imediat, se ridică brusc în picioare și, reluîndu-și drumul cu pași grăbiți, spuse:

— Sînt nebun! Sărmana mamă Samayoux o judecă după propria-i măsură. Dar e cu putință o comparație între ele? Este clar că mă iubește, deoarece mi-o spune, și fiindcă nu există nimic mai adevărat și mai loial pe lume decît ea! Își va întinde fruntea frumoasă spre a-mi primi sărutarea! Dacă domnul Remy d'Arx... Ei, bine! arabii încă mai au gloanțe în puștile lor și, de data aceasta, nu mă voi mai osteni să mă apăr.

La colțul străzii văzu șirul de trăsuri ce staționau în fața portalului unui palat cu înfățișare bogată.

Era pe punctul de a trece repede pe lîngă palat, căci, în noaptea aceasta, opulența și fericirea îl făceau să simtă o chinuitoare gelozie, dar se opri brusc în loc din cauză că un valet, deschizînd poarta și înaintînd cîțiva pași pe trotuar, strigă cu glas puternic:

— Să vină trăsura domnului Remy d'Arx!

11 ASASINATUL

La auzul acelui nume pe care întîmplarea i-l trimitea ca pe un ecou al urii sale, Maurice rămase nemişcat. Părea că o forţă necunoscută îi ţintuise picioarele de pămînt.

Ca răspuns la chemarea valetului, un cupeu elegant părăsi şirul echipajelor şi urcă drumul pavat ce traversa trotuarul, pentru a intra în curtea palatului.

Maurice mai stătu o clipă imobil, apoi se gîndi: „Sînt la prea mare distanţă, nu-l voi vedea!"

Şi, dintr-un salt, ajunse la poarta cea mare destinată trăsurilor.

După ce-şi luase stăpînul de pe peron, cupeul cobora din nou panta, în pas mărunt. Cele două portiere erau închise, căci la acea oră nocturnă aerul era răcoros.

— Păzea! îi spuse vizitiul lui Maurice, care bara drumul.

Tînărul se dădu imediat la o parte, dar atît de puţin, încît roata îl atinse în trecere.

Îşi întinse capul dornic să vadă, dar privirea i se izbi de geamul portierei, aburit de umiditatea nopţii.

Poate fără a şti ce face, porni în urma trăsurii, atît de aproape încît îi atingea cu cotul peretele lateral.

— Păzea! repetă vizitiul, în momentul în care dădea colţul spre a porni pe şosea, dînd bice cailor.

Maurice începu să alerge în josul străzii, dar, după un timp, se ruşină şi reveni înapoi.

„Sînt nebun!" îşi spuse în gînd.

Echipajul gonea spre piaţa Concorde.

Tînărul locotenent se opri pe strada Oratoire, în faţa porţii cu numărul 6. Tîmplele îi erau ude de transpiraţie, iar inima obosită îi bătea atît de tare încît simţea că se sufocă. Îşi spunea: „Nu, nu sînt nebun, mi-aş da sîngele pentru a-l vedea şi a-l putea recunoaşte dintr-o mie, fie chiar şi la capătul pămîntului!"

Bătu în poartă.

Portarul veni să-l privească printr-o ferestruică grilajată.

— Ah! zise, poftim că-ncepe! E ofiţerul din Africa, ăl de-a-nchiriat numărul 17, la al doilea etaj, în spate, şi tot aşa o să fie în fiecare zi!

Trase cordonul soneriei, adăugînd:

— Locatarii domnului Chopin! Elevii domnului Chopin! Treabă, cu grămada! Dar cît despre profit, vezi să nu! Acesta vă este obiceiul, domnule ofiţer, să vă înapoiaţi acasă la asemenea ore?

Maurice, care nici măcar nu-l auzea, trecu fără a răspunde.

— Buun! continuă portarul, iată unul care măcar e politicos! Un coate-goale de soldăţoi, care va aduce în casă pe cine ştie cine! Unde mai pui că celălalt, vecinul lui de palier, are o mutră de strigoi din Brest! Şi, în seara asta, doi elevi pentru domnul Chopin: un dihor care s-a strecurat — unde naiba am mai văzut eu figura asta? — şi un soi de urs căruia nici n-am îndrăznit măcar să-i spun că nu are înfăţişarea unuia care învaţă muzica!... nu l-am revăzut ieşind, ursul ăla urîcios... dar, oricum, m-am săturat pînă-n gît de domnul Chopin şi de clienţii săi. O să-i spun proprietarului. Cu tot acest du-te-vino prin casă, n-ar fi nici o mirare să se întîmple vreo nenorocire.

Tocmai cînd se pregătea să intre în cabina sa, se întoarse deodată, deoarece dinspre curte se auzea un glas.

Era Maurice, care se plimba încoace şi-ncolo, cu braţele încrucişate, cu capul plecat şi spunînd:

— Este bogat, este frumos, şi eu îl urăsc; oh! îl urăsc!

— Pe cine v-a căşunat aşa? îl întrebă portarul, care auzise doar ultimele cuvinte.

Maurice dispăru în aleea celui de al doilea corp de clădire, iar portarul închise uşa lojei sale mormăind:

— Dacă spun că-s nişte sălbatici! Va trebui să facem curăţenie în casa asta, altminteri o să se-ntîmple ceva.

Locotenentul urcase grăbit cele două etaje pînă la camera lui. Vru să introducă cheia în broască, dar mîna îi tremura şi nu izbutea să nimerească gaura.

Fiind lipsit de ferestre, palierul era foarte întunecos. Doar între pragul şi uţa vecinului se strecura o rază de lumină.

Maurice ciocăni uor şi întrebă:

— Dacă sînteţi încă treaz, vreţi să fiţi bun să-mi faceţi puţină lumină?

Nu primi nici un răspuns.

I se păru că aude zgomotul prin care cineva sufla într-o lumînare şi lumina dispăru.

Tot bîjbîind, sfîrşi prin a găsi broasca şi, fiind complet istovit, se aruncă pe pat aşa îmbrăcat, fără măcar să aprindă lampa.

Oboseala trupească nu era nimic pe lîngă cea a minţii. De fiecare dată cînd încerca să se concentreze, gîndurile i se împrăştiau în mod dureros şi avea senzaţia că inteligenţa îi este zdrobită.

De îndată ce se întinse pe pat, se cufundă într-un somn chinuit, întretăiat de treziri dese şi bruşte.

Cînd i se întîmpla să deschidă ochii, vedea o rază de lună proiectînd pe peretele din faţa lui umbra frunzelor tremurătoare ale unui copac rămas aproape golaş.

Cînd reînchidea ochii, în întuneric se ivea un chip, mereu acelaşi: faţa bărbatului pe care nu-l văzuse niciodată, dar pe care imaginaţia lui i-l înfăţişa mîndru şi frumos; a bărbatului al cărui nume îl aflase de cîteva ore şi care-i era duşman de moarte.

La un moment dat, se ridică sprijinindu-se în coate şi-şi frecă pleoapele. Lumina remarcată la sosire pe sub uşa vecinului neospitalier strălucea acum printre scîndurile prost îmbinate ale peretelui din dreapta, către care raza de lună cobora încet.

Numărul 18 îşi reaprinsese lumînarea.

Maurice, cu mintea din ce în ce mai ameţită, fu cuprins de o poftă copilărească: avu chef să vadă, printre scînduri, cine era omul acela şi ce anume făcea.

Dar ar fi trebuit să-şi părăsească patul în care moleşeala lui părea să-l ţintuiască. Capul îi recăzu greoi pe pernă şi el adormi, de data aceasta, de-a binelea.

Avu un vis agitat şi absurd. Pe lîngă urechile sale se auzeau voci care şopteau numele lui Remy d'Arx.

Într-o cameră cu draperii somptuoase, Fleurette se afla singură, cu fruntea sprijinită în mîini; plîngea.

Apoi, se făcea că un coridor lung ducea spre acea cameră și un bărbat îl străbătea cu pași de lup.

Maurice auzea scîrțîitul parchetului, iar Fleurette îl auzea și ea, căci îndrepta spre ușă priviri înspăimîntate.

Se auzi un orologiu bătînd ora două. Maurice știa bine că era ora două noaptea. Și-și spunea: „Nu visez, de vreme ce am auzit bătînd ora unu cînd eram pe Champs-Élysées."

Scîrțîitul paroselii încetă, dar zgomotul a trei ciocănituri ușoare în ușă ajunse deslușit la urechile lui Maurice.

Fleurette se ridica, tremurînd, pregătindu-se să se ducă să deschidă ușa, cînd visul se întrerupse pe neașteptate.

Un glas bărbătesc, îngrijorat dar reținut, întrebă:

— Cine e?

Și altă voce răspunse de afară:

— Eu sînt, bijutierul.

Oamenii care dorm stăpîniți de febră își judecă visurile și, aproape întotdeauna, încearcă să alunge iluziile prea ciudate.

Maurice se întoarse mînios pe partea cealaltă.

Dar visul se încăpățîna.

O cheie scîrții într-o broască și auzi scrîșnetul unor balamale ruginite.

Între cel ce-și deschidea astfel ușa și nou-venit nu se schimbă nici un cuvînt. Cu toate acestea, Maurice, ca străbătut de un șoc electric, se ridică în capul oaselor și-și încordă auzul.

Acum nu mai dormea.

Un geamăt înfundat, a cărui intonație lugubră îi era prea bine cunoscută, îl înfioră din creștet pînă-n tălpi.

Nu doar o dată auzise, în Africa, horcăitul scurt și răgușit al omului care cade spre a nu se mai ridica.

Să fi fost tot vis?

Maurice asculta, gîfîind. Lumina continua să strălucească printre scîndurile peretelui despărțitor.

Un pas greu și nepărînd deloc să se grăbească străbătu camera vecinului; fu deschisă o fereastră.

Maurice se dădu ușurel jos din pat și întrebă:

— Vecine, ți s-a întîmplat ceva?

Nu răspunse nimeni. De afară se auzi foșnetul unor frunze strivite, în vreme ce un al doilea vaiet, mai slab, îl făcu pe Maurice să-și simtă părul ridicîndu-i-se măciucă.

Luna călătorise pe cer. Raza ei lumina acum o ușă de comunicație aflată la mijlocul peretelui din dreapta patului pe care Maurice îl părăsise.

De cealaltă parte a acelei uși se auzi un suspin adînc, apoi se așternu tăcerea, cu excepția unui zgomot de pași ce răsunau în curte.

Maurice se repezi spre ușa de comunicație și-i pipăi broasca, în care găsi înfiptă o bucată de metal.

În același timp, picioarele sale întîlniră, pe pardoseală, un alt obiect de care se împiedică.

Cît despre broască, nu se poate spune că se deschise — ar fi prea puțin, căci ea căzu literalmente demontată și dislocată, lăsînd ușa pe jumătate deschisă.

La bîlci înveți să cunoști o mulțime de lucruri, iar Maurice trăise timp de doi ani într-un bîlci.

Obiectul de care i se lovise piciorul era un cleste de oțel. Maurice putea da un nume tehnic tijei de fier înfiptă în broască — era ceea ce hoții numesc un „speraclu".

Un gînd rapid ca fulgerul îi trecu prin minte. Se întrebă: „Oare toate pregătirile acestea fuseseră pentru mine și asasinul s-o fi înșelat cu privire la victimă?"

Căci, încă mai înainte de a vedea interiorul încăperii vecine, știa că se afla la doi pași de un om asasinat.

Nu era momentul potrivit să cugete. Împinse ușa și se pomeni în prezența nefericitului Hans Spiegel, evreul german care, în ajun seara, venise în camera din spate a prăvăliei de pe strada Dupuis, spre a-i propune falsului negustor de marfă la a doua mînă Koenig diamantele Carlottei Bernetti, ascunse într-un baston cu măciulie de fildeș.

Hans Spiegel încă mai ținea în mînă un pistol cu două focuri, gata armat.

O urmă vînătă ce-i înconjura încheietura mîinii explica pentru ce nu se putuse sluji de el. Zăcea, cît era de lung, cu ceafa pe pardoseală, cu ambele brațe întinse lateral. La mărul lui Adam avea o rană îngrozitoare, lată de patru degete și din care se scursese deja o baltă de sînge.

Fusese ucis așa cum se înjunghie un bou și murise scoțînd unicul geamăt al boului doborît. Cuțitul măcelarului se afla încă acolo.

Lupta fusese atît de scurtă şi atît de decisivă, încît în cameră nu se vedea nici o urmă de dezordine. Bastonul cu măciulie de fildeş lipsea, dar Maurice îi ignora existenta.

Cei mai mulţi dintre ofiţerii care nu şi-au cîştigat gradele plimbîndu-se prin oraşele de garnizoană ştiu să evalueze gravitatea unei răni şi chiar s-o panseze.

Maurice văzuse dintr-o privire că lovitura dată de răufăcătorul necunoscut era mortală; dar avu sentimentul profund uman care-l împinge pe omul de inimă să încerce imposibilul şi să acorde ajutor chiar şi atunci cînd ajutorul a devenit inutil.

De altminteri, te poţi înşela, şi înşişi doctorii nu renunţă la acel ultim efort, fie şi pentru a avea conştiinţa împăcată.

Maurice îngenunche lîngă rănit, sau, mai bine zis, lîngă cadavru, şi se apucă să panseze rana.

Dar n-avu timpul necesar. Pe scară, apoi în coridor, se auziră paşi ce păreau a fi numeroşi şi grăbiţi.

Prima impresie a lui Maurice fu un fel de uşurare, căci gîndea că i se aduc ajutoare sau, cel puţin, o descărcare a responsabilităţii sale. Dar cînd se ridică să deschidă uşa exterioară spre a-i lăsa el însuşi să intre pe nou-sosiţi, se opri uluit, ca şi cum un trăsnet ar fi căzut la picioarele lui.

Un glas înspăimîntat se auzea pe palier, spunînd:

— Cum de n-ai auzit? Înainte de a cădea, sărmanul evreu a strigat „ajutor!" de mai bine de zece ori. Spunea: „Îndurare, locotenente, ce ţi-am făcut?"

— Care va să zică, evreul avea bani? întrebă un alt glas.

Iar un al treilea zise:

— Portarul nu s-a-ncurcat cu vorba, a izbucnit imediat: „Nici nu mă miră! Am spus eu că se va-ntîmpla o nenorocire în casa asta! Cînd s-a întors azi-noapte, africanul era foarte schimbat la faţă. I-am vorbit, dar el nici măcar nu mi-a răspuns, şi stătea acolo, în curte, gesticulînd ca un nebun şi bolborosind: „Îl urăsc, ah! cum îl urăsc! Nu mai pot, trebuie să-i vin de hac omului ăstuia!"

Era fals, dar era şi ceva adevărat.

O dată mai mult, chipul palid al lui Remy d'Arx trecu prin faţa ochilor lui Maurice, care-şi aminti vag că, în noaptea aceea, gîndise de mai multe ori cu glas tare: „De ce nu mă aflu în faţa lui, cu spada în mînă?! Îl urăsc, ah! cum îl urăsc!"

Dar de unde restul, acele pretinse chemări în ajutor lansate de un om care se prăbușise lăsînd să-i scape abia un geamăt și de unde cuvintele, fără îndoială inventate: „Locotenente, ce ți-am făcut? Fie-ți milă de mine!"

Maurice ieșise dintr-un vis irațional spre a intra într-un coșmar și mai înspăimîntător, și mai nebunesc.

Judecata i se clătina. Un soi de paralizie îi cuprindea membrele și rațiunea. Cu toate acestea, un gînd încerca să-și croiască drum în mintea lui, gîndul unui complot de neînchipuit, condus de niște oameni pe care nu-i cunoștea, împotriva libertății, poate chiar a vieții sale.

Durează mult să relatezi toate acestea, dar evenimentele se succedau mai iute ca fulgerul. Nu trecuseră nici două minute de la trezirea lui Maurice, iar cele ce urmează nu durară mai mult de cîteva secunde.

Primul glas care vorbise pe coridor continuă:

— Eu, unul, nu dormeam, am auzit începutul. Mai întîi, ofițerul de la 17 a forțat ușa de comunicație și a spart broasca. La primul strigăt, l-am trezit pe domnul Chopin. Cînd am coborît la portar, totul trebuie să fi fost terminat.

— Da, zise un glas cinstit, ce-i aparținea probabil profesorului de muzică, nu se mai auzea nimic.

— Portarul a pornit fuga-fuguța spre postul de poliție și cele trei calfe ale brutarului, care încă aveau de lucru la cuptor, fac de pază pe teren, acolo, în fața porții mici a palatului Ornans. Locotenentul e prins ca un șoarece în cursă!

Maurice își strînse fruntea între palme. În decursul vieții sale dăduse destule dovezi de bravură de nestăvilit. În cadrul armatei din Africa, bazată pe minuni de vitejie, el trecea drept unul dintre cei mai îndrăzneți; fusese văzut înfruntînd moartea cu zîmbetul pe buze, și nimeni nu dusese mai departe decît el acel curaj nebunesc francez, care se exaltă în beția înflăcărată a spadei.

Astăzi îi era teamă, o teamă cumplită. O sudoare înghețată îi inunda tîmplele, iar picioarele, nesigure, îi tremurau nestăpînit.

Fiecare cuvînt rostit i se părea o lovitură de măciucă.

Aveau dreptate cei care vorbeau dincolo de ușă: se simțea prins în capcană și rămăsese nemișcat, zdrobit, conștient de faptul că era în mod cert pierdut.

Desigur că-i venise ideea de a se repezi afară şi de a striga: „Este o minciună! Un altul a ucis; eu am venit spre a da ajutor!"

Dar tulburarea sa, remarcată de portar, precum şi cuvintele ce-i scăpaseră din cauza mîniei, cît şi uşa forţată şi broasca spartă îl acuzau...

Şi, mai ales, toate precauţiile luate de duşmanii săi invizibili — cleştele de oţel, cheia falsă — vădeau o conspiraţie urzită împotriva lui!

Totul îl strivea şi era lipsit de orice apărare; nu mai avea nici cuvinte, nici putere, iar mîinile lui tremurătoare îi răscoleau părul ridicat măciucă pe cap.

— Comisarul! strigă cineva pe scară, iată-l pe comisar!

Maurice aruncă în jurul său o privire disperată. Mai multe voci spuseră laolaltă:

— Domnule comisar, n-am vrut să deschidem înainte de sosirea dumneavoastră.

Mîna lui Maurice, tremurînd ca cea a unui bătrîn de o sută de ani, împinse uşurel zăvorul în interiorul camerei lui Spiegel. Răsuflă uşurat, mulţumit de acea fragilă barieră dintre el şi cei ce-l persecutau.

Paşi noi răsunară pe palier şi cineva bătu în uşă, rostind:

— În numele Legii, deschideţi!

Maurice se retrase puţin. Ochii i se umeziră de lacrimi. Îşi privi uniforma pătată de sînge, de cînd încercase să ridice cadavrul.

Somaţia legală fu repetată încă o dată şi, în acelaşi timp, se porni atacul dinafară, nu numai asupra broaştei de la numărul 18, ci şi asupra celei de la 17 — propria cameră a lui Maurice.

Îşi aminti că, întîmplător, o închisese cînd se înapoiase acasă.

În poziţia în care se afla, cît mai departe de uşă cu putinţă, simţea un curent rece pe creştet. Se întoarse şi privi în sus — deasupra lui se afla o fereastră deschisă.

Pe palier, toate glasurile vorbeau deodată, fiindcă fiecare dădea detalii comisarului.

„A fugi înseamnă a-mi recunoaşte vinovăţia!" gîndi Maurice.

— Avem un judecător de instrucţie care conduce lucrările puţin cam de-a-ndoaselea, spuse comisarul. S-ar zice că în loc să-i caute pe vinovaţi, caută nevinovaţi. Dar dacă africanul vostru se află aici, aşa cum spuneţi, voi constata pur şi simplu flagrant-delictul, şi să fiu al dracului dacă, de data asta, n-o să aibă de lucru călăul!

Maurice îşi îndreptă trupul. Se făcuse cea de a treia somaţie şi uşa de la camera 17, cedînd sub împingere, se deschidea cu zgomot.

Dintr-un salt, Maurice se prinse de marginea ferestrei, care era foarte sus deasupra pardoselii, şi dispăru prin deschizătura ei.

Chiar în acel moment, oamenii de pe coridor năvăleau în cele două camere, dintre care prima era absolut goală; cea de-a doua nu conţinea decît cadavrul evreului asasinat.

12 COLONELUL VEGHEAZĂ

Micile petreceri de la palatul Ornans se încheiau, de obicei, printr-un supeu intim, la care nu erau primiţi decît prietenii foarte apropiaţi şi jucătorii de whist ai marchizei.

Toţi jucătorii aceştia erau oameni din secolul trecut: Ludovic al XVII-lea era legat de o dată certă, iar bunul colonel Bozzo se lăuda că, în tinereţea lui, ar fi flirtat cu doamna de Pompadour care, după spusele lui, era o femeie foarte amabilă.

Doamna d'Ornans însăşi, deşi mult mai puţin în vîrstă, agrea moda de odinioară.

Desigur, acele mici supeuri nu semănau defel cu cele de pe vremea Regenţei, dar cu prilejul lor se discuta liber, mai ales după ce Valentine fugea, ducîndu-se să se refugieze în camera ei.

Şi toţi ajungeau să se culce în zori, pentru a nu se trezi decît la Dumnezeu ştie ce oră.

Marchiza — femeie ce ducea o viaţă discretă şi cît se poate de regulată — mărturisea că de pe vremea tinereţii sale nu mai auzise bătînd ceasul de amiază.

Colonelul, dimpotrivă, auzea bătăile tuturor orelor din zi și din noapte.

Acel bătrîn fermecător și blînd avea o caracteristică fantastică: se spunea că niciodată nu se culca în pat.

La patruzeci de minute după ce modestul lui cupeu părăsise curtea palatului Ornans, l-ai fi putut găsi în halat, stînd la biroul său auster, în casa de pe strada Thérèse, pe care o transformase în instituție de binefacere.

În noaptea aceea, invitații marchizei își luară rămas bun mai devreme, poate pentru că domnișoara de Villanove — care era sufletul acelor mici petreceri — se retrăsese la ea în cameră imediat după convorbirea cu domnul Remy d'Arx.

Dansul își pierduse din antren. Frumoasa contesă Corona nu era femeia care să facă onorurile unei reuniuni de fete tinere — de îndată ce un subiect foarte interesant și actual nu o mai distrăgea de la necazurile sale, devenea tristă, iar drama vieții ei o preocupa mult prea intens pentru ca ea să poată lua parte la niște amuzamente aproape copilărești.

La ora supeului, doamna marchiză se așeză la masă destul de prost-dispusă. Din întîmplare, astăzi nu avea drept comesean decît un singur prieten fidel, colonelul Bozo, priceput la vorbă dar mediocru ca mesean, fiindcă mînca chiar mai puțin decît dormea — o mierlă ar fi postit, dacă ar fi fost condamnată la regimul lui.

Cu toate acestea, luă loc cu voioșie în fața vechii sale prietene și declară că, în noaptea asta, era dispus să facă un mic exces.

— Ce v-a spus domnul d'Arx? îl întrebă marchiza servindu-i o felie de piept de pui subțire ca o coală de hîrtie pentru scrisori.

— Nimic, răspunse colonelul, bietul băiat era completamente năuc; avea expresia unui om care tocmai a căzut de la al treilea etaj.

— Dar, în fine, ceva ați putut ghici?...

— Da, marchiză, cîteva lucruri excelente. Mi-a aruncat o privire înspăimîntată și a luat-o la fugă mai repede decît dacă ar fi fost urmărit de diavoli.

— Şi asta ce v-a făcut să presupuneţi?...

— O reuşită totală. Îl cunosc eu: cînd e fericit devine sălbatic, şi cînd e vesel pare melancolic.

Se porni pe un rîs molcom şi-şi întinse paharul peste umăr, cerîndu-i servitorului care servea:

— O adevărată orgie, Germain! Mă simt vesel ca un cintezoi şi vreau să beau o jumătate de deget de vin pur.

— Eu una, nu sînt veselă, bunul meu prieten, continuă marchiza cu nerăbdare. Există momente în care toate şaradele acestea mă obosesc. Mă îngrijorează foarte mult domnişoara de Villanove.

— Mulţumesc, Germain, îi spuse colonelul valetului.

Apoi, apropiindu-şi paharul de buze, adăugă:

— Ciudată fetiţă!

Sorbi o înghiţitură.

— Cu aprecierea aceasta, şopti marchiza, s-ar părea că aţi spus totul.

— Eh! eh! eh! rîse uşurel colonelul, ştiţi cu ce se ocupă ea acum?

— Cred că s-a culcat.

— Nu, pur şi simplu îşi face corespondenţa.

Marchiza fu cît pe-aci să se înece cu mîncarea, căci trebuie să recunoaştem că, în ciuda suferinţei nervilor săi, nu pierdea nici o înghiţitură.

— Dar cui poate să-i scrie aşa? întrebă cu adevărat mînioasă.

— Buna mea prietenă, răspunse liniştit colonelul, n-am reuşit să-i citesc scrisoarea prin gaura cheii.

— Cum?! V-aţi uitat prin gaura cheii!

Felul în care fură accentuate aceste cuvinte dădeau o oarecare asprime reproşului pe care-l conţineau.

Colonelul îşi frecă mîinile şi replică:

— Nu vă puteţi închipui cît de mult mă interesează copila aceasta. Nu sînteţi singura bolnavă de curiozitate, dragă prietenă. M-am dus sus în timp ce încă se dansa; uşa era închisă pe dinăuntru; mi-am strecurat o privire de strămoş — nu, de stră-strămoş, căci ar putea fi cu uşurinţă strănepoata mea — şi credeţi-mă, marchiză, privirea asta face cît cea a unei mame.

— Cu inima dumneavoastră bună, știți să le aranjați pe toate, spuse doamna d'Ornans.

— Sînt lipsit de nervi, atîta tot, răspunse bătrînul cu malițiozitate. Ați întrebat cui putea să-i scrie? Vă închipuiți că i s-ar putea suprima viața ei trecută? Șaisprezece ani din optsprezece! Aproape nouăzeci la sută, cum ar spune financiarul nostru, domnul de la Perrière. Este foarte probabil ca draga copilă să aibă micile sale secrete.

Se întrerupse și-și împinse la o parte farfuria.

— Așa! zise, se poate spune că am mîncat ca un vînător... Dacă m-aș duce să-mi mai fac o dată rondul, poate că aș aduce noutăți.

— Vreți să mă lăsați singură! protestă marchiza, scuturată de un ușor frison.

— Oare vă este frică? o întrebă colonelul rîzînd.

În același timp, își sprijini amîndouă mîinile pe brațele fotoliului său spre a se ridica încet și cu precauție.

— Dumnezeule, replică doamna d'Ornans, nu știu, de mult n-am mai avut o seară atît de posomorîtă. Toate poveștile acelea cu hoți... Ați auzit ce istorisea domnul de Champion — dibăcia de neînchipuit cu care Fracurile-Negre intrau în casele izolate?

Colonelul, care se ridicase în picioare, îl chemă pe Germain și-i spuse:

— Ia o halebardă și stai de pază lîngă doamna marchiză, în vreme ce eu voi ieși spre a-l recunoaște pe inamic.

Valetul îl privi cu gura căscată, iar doamna d'Ornans își exprimă dezaprobarea pe un ton ofensat:

— Este, într-adevăr, prima dată, bunul meu prieten, cînd vă aud făcînd o glumă de prost gust.

Colonelul dădu înconjur mesei și-i sărută mîna cu o veselie sporită:

— Ce vreți! Urmările unei destrăbălări! Vinul are asemenea efecte asupra mea... Rămîi aici, Germain, mă întorc numaidecît.

Străbătu sufrageria cu un pas lent și greoi, dar de îndată ce ajunse pe scară, urcă cu agilitatea unei pisici. Picioarele lui, care pînă adineauri se mișcau atît de anevoie, nu produceau nici un zgomot pe parchetul celui de-al doilea etaj.

Uşa apartamentului domnişoarei de Villanove era prima de pe coridor. Colonelul se apropie de ea fără a fi făcut să scîrţîie nici măcar o scîndură şi, imediat, îşi lipi ochiul de gaura cheii.

„Scrisoarea e lungă", comentă în gînd. „Da, da, fetiţă drăguţă, veghez asupra ta, grija mea este tot atît de mare cît cea a unei mame; te pîndesc şi am eu motivele mele pentru a face asta!"

Se îndepărtă de uşă, ba chiar coborî două-trei trepte ale scării, dar le urcă din nou lăsînd la o parte orice precauţie, apoi reveni spre apartamentul Valentinei, neferindu-se de a-şi face auzit fiecare pas.

— Te-ai culcat, micuţo? întrebă.

— Nu, răspunse fata.

— Nu vrei deloc să vii la masă?

— Nu mi-e foame.

— Atunci, deschide-mi, drăguţă, căci sînt prea bătrîn pentru ca o fetiţă de vîrsta ta să mă lase să aştept pe palier.

După două sau trei secunde, uşa se deschise.

— Aş fi dorit să fiu singură, spuse Valentine pe un ton rece şi aproape grosolan. Ce doriţi de la mine?

— Nu poţi goni pe cineva în mod mai limpede decît aşa, murmură colonelul, care adăugă, sărutînd-o pe frunte: — Ciudată fetiţă!

Intră şi închise uşa în urma lui.

Privirile i se îndreptară numaidecît spre biroul frumos la care, cu puţin mai înainte, domnişoara de Villanove fusese ocupată cu scrisul. Biroul era închis, iar scaunul pe care stătuse Valentine fusese tras lîngă perete.

— Ce făceai aici? o întrebă colonelul, cu o intonaţie plină de mîngîieri părinteşti.

— Mă gîndeam, răspunse Valentine.

— La cine? La frumosul Remy d'Arx?

— Da, confirmă Valentine.

— Şi doar la el te gîndeai?

Fata păstră tăcerea. Bătrînul se aşeză pe un scaun şoptid:

— Sînt douăzeci şi două de trepte de la sufragerie şi pînă aici, aşa că dă-ţi seama cît sînt de obosit.

Sprîncenele delicate ale domnişoarei de Villanove erau încruntate.

— V-am întrebat ce vreţi de la mine, spuse.

— Eşti gata să ridici baricade, şi căsătoria propusă nu-ţi convine, aşa-i? Ciudăţenia este că încăpăţînatele ca tine sînt întotdeauna adorate. Faci mare greşeală că te revolţi, drăguţo, căci cei care-ar trebui să-ţi poruncească îţi dau ascultare; tu eşti regina aici, nimeni nu vrea nimic decît să-ţi afle capriciile pentru a li se conforma cu umilinţă. L-ai refuzat pe Remy?

— El v-a spus asta? întrebă Valentine.

— Nu! Am ghicit eu, aşa cum ghicesc tot ceea ce te priveşte... cu excepţia unui lucru, totuşi: nu ghicesc pentru ce l-ai refuzat pe bărbatul pe care-l iubeşti.

Din nou, domnişoara de Villanove tăcu.

Colonelul o luă de mînă, o sili să se aşeze alături de el şi continuă pe un ton calculat în mod savant şi care îmbina o nuanţă de severitate cu cea mai duioasă afecţiune:

— Linişteşte-te drăguţo, nu te voi reţine mult şi, deoarece te scutesc de a-mi răspunde, discuţia noastră va fi cu atît mai scurtă. Inima fetelor se poate lesne înşela; întreabă-ţi-o pe a ta cu multă grijă, ascultă bine cele ce-ţi va răspunde. Doamna marchiză te înconjoară cu iubirea unei mame, iar eu nu trebuie să-ţi mai spun cît te iubesc. Dacă tînărul căruia îi scriai adineauri... nu te cutremura, fii liniştită, micuţo, nu-i nici o vrăjitorie în faptul că ştiu... dacă tînărul pentru care şi-ai păstrat inimioara este demn de tine, bizuie-te pe mine. Mă-nţelegi, nu-i aşa? Mai presus de orice, ţin la fericirea ta.

Apăsă mîna Valentinei care rămînea, rece, între ale sale, şi o trase pînă pe pieptul său, în dreptul inimii.

— Iată ce voiam de la tine, adăugă, dîndu-i un sărut. Voiam să-ţi spun că nu ai de ce te teme, că dorinţele tale sînt legi pentru mine şi că-mi iau sarcina de a o convinge pe marchiză să considere drept bun, convenabil, perfect, tot ceea ce tu, cu înţelepciunea ta, vei fi hotărît. Şi cu acestea, domnişoară de Villanove, încheie el părăsindu-şi scaunul, îţi urez noapte-bună, cerîndu-mi mii de scuze că te-am deranjat.

Pieptul Valentinei se zbătu sub bătăile puternice ale inimii; din ochi îi izvorîră lacrimi; se aruncă de gîtul bătrînului, împinsă de un elan irezistibil.

Prudenţa diplomatică a colonelului nu putu împiedica apariţia unei sclipiri de speranţă în ochii săi.

Dar speranţa fu spulberată: Valentine nu spuse nimic, sau, mai curînd, nu rosti decît cîteva cuvinte, pe un ton de o răceală de neînţeles:

— Vă mulţumesc, bunul meu prieten.

Îl conduse pe colonel pînă la uşă, pe care o închise în urma lui.

În timp ce cobora scara, colonelul fredona printre dinţi un cîntec din Italia.

— Ei, bine? îl întrebă marchiza după ce-i făcuse semn lui Germain — garda sa de corp — să plece. Îmi veţi spune şi altceva decît: „Ciudată fetiţă"?

— Aveam cuvintele astea pe buze, replică bătrînul. *Sangodemi!* chiar mai ciudată decît vă închipuiaţi, frumoasă doamnă!

— Dar ce mai este? Mă neliniştiţi...

— Un simplu fleac: ştiu pentru cine era scrisoarea.

— Pentru Remy?

— Nu, pentru Maurice.

Marchiza sări în sus de pe scaun.

— Cine mai e şi Maurice ăsta? strigă.

— Un locotenent de cavalerie.

— Un locotenent! repetă doamna d'Ornans cu o veritabilă oroare.

Colonelul îşi privi ceasul, care arăta ora două fără un sfert.

— Şi nu vreţi — continuă el cu un zîmbet bizar, pe care-l avea în împrejurări deosebite — nu vreţi să spun: ciudată fetiţă!

— Îl iubeşte pe tînărul acela? îngăimă marchiza.

— Pe cinstea mea, aşa s-ar zice, frumoasă doamnă. Cu toţii avem o inimă. Dar, dacă binevoiţi, să lăsăm deoparte aceste amănunte, principalul este să grăbim cumpărarea trusoului de nuntă.

— Cum?!... încercă să-l întrerupă marchiza, uluită.

— Pentru că, îşi urmă bătrînul vorba, cu un calm imperturbabil, mulţumită locotenentului de cavalerie, căsătoria bunului nostru Remy cu domnişoara de Villanove va avea loc poate mai repede decît ne închipuiam noi doi.

13 ARESTAREA

Camera era vastă și decorată potrivit stilului din primii ani de domnie ai lui Ludovic al XVI-lea. Dădea impresia mai mult a unui castel, decît a unei locuințe pariziene. Mobilele erau de epocă și nu fuseseră schimbate de la construirea palatului.

Lambriurile sculptate lăsau libere suprafețe mari de perete acoperite cu goblenuri reprezentînd scene de vînătoare tratate în manieră mitologică și corelate cu motivele frizei, în care cîini și cerbi alergau de jur-împrejurul plafonului.

Scaunele, tapițate tot cu goblenuri, aveau spătare decorate cu medalioane inspirate din vînătoarea cu cîini modernă.

Acesta fusese apartamentul unicului fiu al marchizei d'Ornans, fiu ce murise — o coincidență — tocmai într-un accident de vînătoare.

Cele două ferestre, acum închise, dădeau spre grădină, ale cărei splendide boschete erau luminate de lună.

Apartamentul cuprindea și un cabinet spațios, închis doar cu o draperie, și a cărei ușă deschisă lăsa să pătrundă foșnetul frunzișului mișcat ușor de vînt.

Domnișoara de Villanove stătea pe un scaun, lîngă un birou de stil Boule — chiar acela al cărui capac îl închisese cînd venise colonelul.

La celălalt capăt al camerei, între perdelele ridicate ale alcovului, se vedea patul, a cărui cuvertură nu fusese dată la o parte.

Valentine însăși era îmbrăcată cu toaleta sa de noapte, sub un capot brodat ce-i acoperea umerii, iar frumosul ei păr negru, despletit, îi atîrna în bucle dezordonate.

Colonelul Bozzo tocmai plecase. Valentine își rezema cotul pe birou, lîngă o mapă de hîrtii de scrisori. O pagină era deja scrisă pe trei sferturi. Fruntea i se sprijinea pe mînă.

Lumina lămpii îi cădea pe fața foarte palidă dar avînd, spre umerii obrajilor, două pete de un roșu aprins.

Cearcăne vinete îi înconjurau ochii arși de febră.

Un pictor ar fi căutat mult înainte de a găsi un model mai încîntător pentru a reda splendorile delicate și pline de grație ale vîrstei de optsprezece ani, dar un poet ar fi șovăit, neștiind dacă, vorbind despre ea, ar fi trebuit să spună: „fată fermecătoare" sau „tînără femeie adorabilă".

Rămase așa vreme îndelungată, gînditoare sau, mai curînd, absorbită în gînduri.

Era ceasul la care Parisul tace.

În depărtare încă se mai auzea zgomotul nedeslușit și profund ce se aseamănă cu glasul mării, dar glasul acela se pierdea cu încetul și, din cînd în cînd, se stingea.

Uneori, un suflu de briză agita brusc frunzele, pe care septembrie, uscîndu-le, le făcuse deja sonore.

Alteori, Valentine asculta sunetele misterioase ale nopții și un tremur ușor îi agita frumosul trup, sub muselina capotului său.

După cîteva minute, buzele i se întredeschiseră:

— Remy d'Arx! șopti, poate fără a-și da seama că vorbise cu glas tare. Maurice!...

Își înălță capul. Trăsăturile îi exprimau o suferință nelămurită. Vru să recitească începutul scrisorii sale, dar, înainte de a sfîrși primul rînd, luă tocul și, cu un gest violent, îl înmuie în cerneală. Scrise:

«Sînt singură. Ceva, în mine, îmi spune: „Ești pierdută." Pentru ce sînt singură la ceasul primejdiei? De ce nu ești aici? Ar fi trebuit să te rechem mai repede. Mi-a fost frică de lume — am fost învățată să cunosc legile, convenientele societății. O clipă, mi s-a părut că trebuia să mă supun lor.

Dar ce importanță au toate acestea! Ai fi venit, sînt convinsă, și mi-ai fi spus: „Curaj!"

Curaj!... Împotriva cui? Ce mă amenință oare? Ei mă înconjoară cu căldură și mă iubesc, nici n-apuc să-mi exprim o dorință și mi-o îndeplinesc.

Dar, îmi amintesc, există unele lucruri pe care nu le-am spus nimănui, nici măcar ție. Încerc să-mi închipui că, în copilărie, am avut un coșmar îngrozitor... oh! îngrozitor!

Cei care se ocupă de o fată tînără o supraveghează, nu-i așa? El mă supraveghează, are acest drept, vrea să-mi dea o parte din averea lui; este cel mai bun prieten al celei care-mi ține loc de mamă.

Adineauri a venit pe neașteptate, așa cum obișnuiește să facă totul. Vede prin ziduri, nu-i poți ascunde nici un secret. Mi-a vorbit cu bunătate și duioșie, iar eu am rămas zdrobită, ca și cum m-aș fi luptat împotriva unui dușman neînduråtor!

Oare poți respecta astfel un om, aproape ca pe un tată, și totodată să te temi de el mai mult ca de un demon?... Vezi, mîna îmi tremură. Îmi vei putea citi scrisul?... Mi-e frig pînă-n măduva oaselor, și totuși am nevoie de fereastra aceasta deschisă, de vîntul nopții care-mi răcorește fierbințeala frunții.

Sub fereastră se află o grădină frumoasă, plină de flori, și ale cărei ziduri se spune că le sărea tînărul meu văr, Albert d'Ornans, spre a-și vedea de amorurile și plăcerile sale.

Nu l-am cunoscut, dar locuiesc în camera lui, și ceva din el mă înconjoară. Portretul său se află în salon — era un tînăr frumos, îndrăzneț și vesel ca și tine.

Odată, de la castelul său din Sologne, i-a scris mamei sale o epistolă în care spunea cam așa: „Ești foarte sigură de cei din jurul tău? Cunosc lucruri grave pe care nu vreau să le încredințez hîrtiei. În ziua sosirii mele, invită-l la masă pe Remy d'Arx..."

Remy d'Arx este un judecător. M-ai face fericită, Maurice, dacă ai deveni prietenul lui.

Dar oare de ce-ți spun asta? Oh! bietul meu cap!

Pentru tînărul marchiz d'Ornans, ziua sosirii sale n-a mai apucat să răsară. Peste cîteva zile s-a primit vestea morții lui. Un glonț de pușcă, tras în pădure. Nu i se cunoștea nici un dușman, și accidente de acest fel se întîmplă atît de des la vînătoare...

Dar, dacă s-ar fi înapoiat, ce i-ar fi spus mamei sale și lui Remy d'Arx?

Probabil mă crezi nebună, încă nu ți-am vorbit despre tine. Mi-e teamă. Dincolo de grădină se întind vaste terenuri pustii;

zidurile grădinii sînt înalte, dar, de vreme ce vărul meu le sărea, alții ar putea face același lucru.

Și cred că eu însămi sînt nebună, în fiecare clipă mi se pare că aud pași. Uite! chiar în momentul acesta aș jura... poate din cauză că întreaga seară, în salon, n-au vorbit decît despre hoți și asasini... despre Fracurile Negre. Doar numele acesta și este de ajuns să mă înfior, și dac-ai ști de ce!... Îmi este frică, tot așa cum le e teamă copiilor care se culcă în pat cu mintea plină de tîlhari și de fantome.

Eu, care odinioară eram atît de curajoasă, mai ții minte? Dar astea sînt gînduri datorate febrei, căci am febră. Aș vrea să n-am decît temerile acestea. Adevărata primejdie nu se află sub ferestrele mele.

Maurice, trebuie să-mi vii în ajutor. Maurice, dragul meu Maurice, am nevoie de tine și te iubesc! Oh! orice s-ar întîmpla, să nu te îndoiești niciodată de inima mea — te iubesc! Sînt sigură că te iubesc!

Chiar astăzi am fost cerută în căsătorie, și el a fost acela... Ascultă! îți jur în fața lui Dumnezeu că nu te iubesc decît pe tine. Remy d'Arx este prietenul meu, aliatul meu firesc, am nevoie de ajutorul lui, după cum și el are nevoie de al meu. Cum aș putea explica așa ceva într-o scrisoare? Dacă ai fi aici, mi-ai vedea în ochi sufletul, ți-aș arăta diferența dintre iubirea înflăcărată ce ți-o port și afecțiunea calmă care mă atrage către domnul d'Arx. Tu, tu ești inima mea toată, ești soțul meu, vreau să fii soțul meu; lui i-am refuzat mîna mea fără ezitare, fără regret...»

După ce scrise ultimul cuvînt, tocul i se opri și rămase o clipă în aer. Pieptul i se zbătea; o lacrimă îi străluci pe pleoapele plecate.

— Dumnezeule, șopti, Te iau drept martor, ceea ce spun este adevărat: nu-l iubesc decît pe Maurice!

Își lăsă tocul spre a-și încălzi mîna înghețată ducîndu-și-o la fruntea încinsă.

— Și totuși, continuă cu un fel de tristețe, gîndul la domnul d'Arx există și el în mine, cu încăpățînare, tenace...

dar nu-i acelaşi lucru, şi pot spune cu mîna pe inimă: dacă domnul d'Arx şi tot restul lumii ar fi de-o parte şi Maurice, singur, de cealaltă, Maurice ar trage mai greu în cumpănă!

Orologiul palatului bătuse de curînd ora două.

În tăcerea nopţii, devenită mai adîncă, se auzise un zgomot înspre partea răsăriteană a grădinii, către strada Oratoire, dar Valentine era atît de puternic stăpînită de gîndurile sale, încît nu-l sesizase.

Peniţa sa alerga pe hîrtie:

«Mult-iubitul meu Maurice, am coborît în mine însămi, am privit pînă în adîncul inimii mele: numai pe tine te vreau, sînt toată a ta.

Ascultă-mă, cînd vei reveni, prima noastră întrevedere va avea loc la buna Léocadie, dar nu vom avea decît o singură întîlnire de acest fel. Hotărîrea mea este luată definitiv, nimic n-ar putea s-o schimbe; te voi aduce cu mine la palat, în mod deschis, aş putea spune în triumf, căci sînt mîndră de tine, mîndră că te iubesc. Te voi lua de mînă, vom urca împreună la doamna marchiză. Cu atît mai bine dacă bătrînul colonel Bozzo va fi acolo! Ei doi sînt singurele persoane care au drepturi asupra mea.

Dac-ar fi vorba de orice altă fată, tot ce urmează ar părea o copilărie sau un roman, dar situaţia mea nu este aceeaşi cu a celorlalte tinere — crede-mă pe cuvînt, am cugetat adînc şi-ţi vorbesc foarte serios.

Le voi spune doamnei marchize şi colonelului — căci o poţi considera pe cea dintîi ca pe mama mea adoptivă, iar pe celălalt îl poţi privi ca pe tutorele meu: „Iată-l pe Maurice. Nu este nici bogat, nici nobil, dar îl iubesc şi vreau să fiu soţia lui." Dacă acceptă, Domnul fie binecuvîntat! vom fi copiii lor; şi nu-ţi fă absolut nici o grijă — lumea ne va primi cu braţele deschise, fiindcă sîntem bogaţi. Dacă refuză, voi redeveni Fleurette. Pe Fleurette o iubeai tu, nu pe domnişoara de Villanove. Sîntem amîndoi tineri şi putem face şi altă meserie

decît cea de saltimbanc; vom munci și vom fi fericiți. Nu te teme că alături de tine aș regreta vreodată somptuosul palat în care am petrecut doi ani. În amintirile mele, toate astea vor fi ca un vis — strălucitor, este adevărat, dar prea adesea dureros...»

Se întrerupse deodată și-și încordă auzul.

S-ar fi zis că poarta cea mică a grădinii, cea care dădea spre terenurile fostei vile Beaujon, se deschisese și se reînchisese.

Fata privi cadranul pendulei, care arăta ora două și zece minute.

„Este timpul să mă odihnesc", își spuse, „scrisoarea aceasta nu va pleca decît mîine. Va fi pe drum către Algeria, cînd îl voi vedea pe domnul d'Arx."

Mai scrise totuși:

«Așadar, la revedere, dragul, mult-iubitul meu Maurice. Începînd din clipa aceasta voi număra zilele. Poate că ești deja pe drum, deoarece trebuie să fi primit scrisoarea Léocadiei, dar m-am temut nu cumva să n-ai aceeași încredere și am vrut să-ți trimit chiar vorbele mele, semnate cu adevăratul meu nume. Te aștept, te iubesc, și ceva îmi spune că vom avea parte de fericire.»

Semnă și-și aruncă tocul cu un fel de mînie.

„Oare asta-i adevărat?" gîndi. „Fericire? Nu, presimțirile mele sînt dureroase, dar la ce bun să-i împărtășesc niște temeri pe care nimic nu le justifică?"

Prin fereastra deschisă a cabinetului se auzi un strigăt slab și îndepărtat, urmat de un zgomot a cărui natură Valentine n-ar fi putut-o explica.

Era o fată curajoasă, ne-a spus-o ea însăși, iar slăbiciunea care o tulbura în noaptea asta nu era deloc caracteristică firii sale.

Trecu în cabinet, spre a arunca afară o privire scrutătoare.

Noaptea era frumoasă, o briză agita ușor arborii, iar razele lunii, străbătînd frunzișul, așterneau pete slabe de lumină.

Zgomotul nu provenea din grădină, care era pustie și liniștită. Dar în casa situată în dreapta boschetelor, la colțul dinspre strada Oratoire, era o vînzoleală neobișnuită.

Valentine văzu lumini alergînd la etajul al treilea al casei, iar pe scară, la al doilea, se afla o fereastră iluminată.

În momentul acela, un murmur de glasuri răzbătu pînă la ea.

„Vreun biet bolnav", gîndi înapoindu-se spre patul său.

Îngenunche spre a-și face rugăciunea, căci nu o trecea cu vederea în nici o seară, și primele cuvinte ale Léocadiei, atunci cînd colonelul venise să o ceară pe Fleurette, fuseseră: „Întotdeauna mă gîndisem că draga copilă n-a fost adusă de barză; nu acceptă niciodată vreun păhăruț, fie de orice-ar fi, și este pioasă ca o mică domnișoară."

Dar, în seara aceasta, gîndurile Valentinei nu se puteau concentra asupra rugăciunii.

Abia îngenunchease și teama ei nedeslușită o cuprinse din nou. Regretă că nu închisese fereastra.

Zgomotele care, adineauri, i se păruseră firești și cărora ea însăși le găsise o explicație probabilă îi păreau acum cu totul altfel.

Așa este frica, iar Valentinei îi era frică.

Vru să se încăpățîneze, căutînd să fie atentă la cuvintele rugăciunii, dar ciulind urechea și reținîndu-și respirația.

Mai multe glasuri se apropiau, de data aceasta nu dinspre strada Oratoire, ci de pe terenurile Beaujon, și i se păru că distinge un cuvînt care-o făcu să-i înghețe sîngele în vine: „asasin".

Exista o împletitură de lemn ce susținea plantele agățătoare destinate să ascundă zidul casei cu numărul 6 de pe strada Oratoire. Iluzie sau realitate, șipcile împletiturii scîrțîiră. Zgomotul era limpede și trosnetul se repetă de mai multe ori. Or, grilajul acela ajungea pînă la un tei înalt, al cărui creștet depășea cu mult acoperișul palatului, ramurile ajungîndu-i la prima fereastră a camerei Valentinei. De la acea fereastră și pînă la cea a cabinetului, se întindea un balcon ce reunea astfel toate trei ferestrele.

Valentine nu mai încercă să se roage. Se ridică tremurînd toată, mirată și iritată de groaza de nespus ce-i paraliza mișcările, căci voința ei ar fi fost să alerge în cabinet spre a baricada

fereastra, dar picioarele sale nesigure refuzau să facă fie şi un singur pas.

Nu mai exista nici o îndoială, în apropierea ei se petrecea ceva cu totul neobişnuit; trosnetele împletiturii de şipci încetară, dar ramurile teiului se mişcau, zguduite de un efort care nu i se datora vîntului.

Iar glasurile răsunau din toate părţile, portiţa grădinii se deschidea cu zgomot, şi pe alei se auzeau paşi şi alergătură.

— Trebuie să fie aici! — se spunea. Tîlharul, asasinul! Cu siguranţă s-a căţărat în copac.

— Este-n stare să treacă peste terasă şi să ajungă pe Champs-Élysées...

— Puneţi scara! Dacă reuşim să ajungem la balcon, îl prindem.

În momentul acela, izbituri puternice răsunară în poarta cea mare pentru trăsuri şi, în curînd, o zarvă imensă se porni în interiorul palatului.

Gîfîind, Valentine asculta.

Totul era clar ca o poveste istorisită punct cu punct: un ucigaş încerca să fugă; se afla acolo, în copac, şi greutatea sa era cea care scutura crengile.

În clipa în care capătul scării se proptea de marginea balconului, ramurile încetară să se mai mişte şi un zgomot se auzi chiar pe balcon, lîngă prima fereastră. Imediat apoi, o umbră alunecă în spatele geamurilor.

Înspăimîntată, Valentine se repezi s-o închidă; dar era prea tîrziu, silueta întunecată se înălţă în faţa ei şi i se opuse efortului.

— Pentru numele lui Dumnezeu, zise un glas rugător, sînt nevinovat, fie-vă milă de mine!

Poate că Valentine nu auzi nimic. Era ca înnebunită. Nu văzu nimic, decît ceea ce-i arătă imaginaţia ei delirantă: o fiinţă hidoasă, mînjită de sîngele semenului său — un asasin.

Scoase un ţipăt cumplit, care-i făcu pe oamenii de afară să creadă că fusese comis un al doilea omor, şi merse de-a-ndăratelea pînă la uşa dinspre coridor, de care spinarea i se izbi cu putere.

Împinsă de instinct, căci gîndire nu mai avea, deschise ușa strigînd:

— Ajutor! ajutor! Este aici!

Coridorul era intens luminat. Domnișoara de Villanove se pomeni în prezența tuturor slujitorilor palatului, care soseau precedați de colonelul Bozzo, acesta ținînd în mînă un sfeșnic.

Alături de colonel se afla un personaj ce purta eșarfa tricoloră și al cărui chip ca de gheață contrasta cu emoția generală. Era comisarul de poliție.

El fu cel care intră primul, în momentul în care oamenii din grădină, care se cățăraseră cu ajutorul scării, săreau zgomotos pe balcon.

— Unde este? întrebă comisarul.

Degetul tremurător al Valentinei arăta spre cabinetul de lucru. Nici nu era nevoie de asta — în cabinet se desfășura deja o luptă și, după cîteva secunde, un grup învălmășit, alcătuit din asasin și cîțiva din adversarii săi, fu împins în dormitor.

Însuși asasinul era cel care-i tîra după el pe agresorii lui. De îndată ce trecu pragul, făcu un efort puternic și se eliberă din strînsoarea lor.

O singură clipă fu văzut singur, deși înconjurat din toate părțile. Nu încerca deloc să fugă; își încrucișă brațele pe piept și rămase așa, luminat de flăcările a zece făclii.

— Locotenent Maurice Pagès, rosti comisarul înaintînd cu un pas spre el, în numele Legii ești arestat.

Restul formulei nu putu fi auzit, întreruptă fiind de un țipăt sfîșietor.

Domnișoara de Villanove, care-și sprijinise capul pe pieptul colonelului, tocmai deschisese ochii și privirile sale se ațintiseră asupra tînărului palid ce stătea în picioare, în mijlocul camerei.

— Maurice! strigă, tîrîndu-se către el, cu chipul livid și cu ochii înnebuniți.

Glasul i se înecă în gîtlej.

Capul tînărului locotenent, pînă mai adineauri atît de semeț, se aplecă spre piept. Șopti:

— Fleurette!

Fata ajunse pînă la el şi i se agăţă de gît spunînd:

— Eşti nevinovat! oh! eşti nevinovat!

— Da, ţi-o jur, răspunse Maurice, sărutînd-o. Sînt nevinovat.

Comisarul lansă o chemare:

— Domnule Mégaigne, domnule Badoît!

Doi oameni, dintre cei care escaladaseră balconul, înaintară dînd astfel la iveală silueta domnului Lecoq, care se retrase imediat în umbra cabinetului.

Braţele Valentinei se desprinseră de Maurice, iar ea căzu în genunchi.

— Nu auziţi?! se rugă frîngîndu-şi mîinile. Este nevinovat! A jurat, iar eu vă jur că spune adevărul!

Cei doi agenţi îl luau deja pe Maurice.

— Şi eu — strigă Valentine în culmea disperării — eu sînt cea care l-am trădat... care li l-am dat pe mînă... care l-am ucis!

Maurice îşi întoarse privirile, căci lacrimile îl orbeau.

Valentine vru să se ridice, poate pentru a-l apăra, căci agenţii îl tîrau cu ei. Îşi întinse spre el sărmanele braţe tremurînde, apoi se prăbuşi, capul izbindu-i-se de pardoseală, pe care rămase ca moartă.

14 TREZIREA

Mijeau zorile. Ne aflăm tot în camera domnişoarei de Villanove, care fusese purtată şi culcată pe pat.

Valentine încă nu-şi venise în simţiri.

Doctorul Samuel, un medic foarte îndemînatic pe care colonelul îl prezentase de puţină vreme la palatul Ornans, declarase imediat că criza putea fi îndelungată.

În preajma patului Valentinei, al cărei cap palid era înconjurat de bogăţia pletelor sale, se aflau colonelul, doctorul şi doamna marchiză.

Doctorul, în picioare lîngă căpătîiul patului, își îndeplinea îndatoririle profesiunii sale; colonelul și marchiza, stînd mai la o parte, discutau în șoaptă.

Buna doamnă părea să fi ajuns în ultimul hal de agitație, în vreme ce colonelul, nu din cale afară de emoționat, privea portretul țarului Rusiei de pe capacul cutiuței lui de aur.

— Au trecut mai bine de patru ore de cînd zace fără cunoștință, spunea doamna d'Ornans. Un leșin atît de prelungit nu se poate să nu fie periculos.

— Sînteți, într-adevăr, cea mai bună femeie din lume, replică bătrînul colonel.

— Oh! asta nu mă-mpiedică să fiu mînioasă, sau, mai curînd, profund îndurerată, căci trecutul sărmanei noastre micuțe îndreptățea temerile că o aventură de felul acesteia ar fi posibilă — mă refer la situația socială a tînărului — ofițeraș, mic funcționar sau cam așa ceva. Dar cum să poți crede una ca asta?!... Uite ce este, dragul meu prieten, de îndată ce-și va reveni în simțiri, mă voi culca în pat și voi zăcea douăzeci și patru de ore, poate chiar opt zile, căci mă cunosc bine, după un asemenea șoc, voi fi îngrozitor de bolnavă.

— Asta-l privește pe prietenul Samuel, zise colonelul.

— Și doar atît vă afectează, dragul meu Bozzo? Constat că deveniți puțin cam egoist.

— Așa am fost întotdeauna, frumoasă doamnă, numai că mă descurc astfel încît prietenii mei să nu-și dea seama prea bine.

Marchiza îi întinse mîna, încă albă și fină, pe care bătrînul o duse curtenitor la buze.

— Ei, bine! doctore, continuă ea, ce părere aveți?

— Este o sincopă nervoasă de o oarecare gravitate, replică medicul. Încleștarea tetanică a maxilarelor nu a îngăduit ingerarea medicamentului în cantitate suficientă. Cu toate acestea, antispasticul pe care i l-am administrat începe să-și facă efectul. Pulsul continuă să fie foarte slab, dar intermitențele se reduc. Se constată o ușoară ameliorare.

— Și nu considerați că există pericol?

— Nici un pericol, doar dacă aceleași cauze n-ar provoca un efect analog.

— Pe scurt, îl întrerupse colonelul, ar fi necesară liniștea, nu-i așa?

— Multă liniște.

— Și cum să-i asiguri liniște sărmanei copile!... oftă marchiza. Așa ceva nu se vinde la farmacie.

Colonelul își puse un deget pe gură și murmură:

— Frumoasă doamnă, doctorul nu știe nimic, decît atît cît mi-a convenit să-i spun. Este inutil să fie pus la curent cu întreaga situație, cu atît mai mult cu cît domnul Remy d'Arx este pacientul său

— Sperați ceva din partea aceasta? îl întrebă doamna d'Ornans.

— Cum, dacă sper?! Nu v-am recomandat să pregătiți trusoul de nuntă?

— Dar... după cele ce s-au petrecut?...

Colonelul își întredeschise cutia de aur și o închise la loc fără a scoate nimic din ea, gest pe care-l făcea deseori, fiind dușman al oricărui exces.

— Sînt un egoist ciudat, spuse încetișor. Niciodată nu mi-am făcut prea bine propriile afaceri, dar, cînd este vorba de ale celorlalți, mărturisesc că-mi dau toată silința.

— Domnișoara de Villanove — spunea în acel moment doctorul, insistînd în problema calmului necesar — nu este deseori expusă riscului de a trăi emoții de felul celei din noaptea aceasta; nu în toate zilele sînt arestați asasini în palatul Ornans.

— Adevărat, adevărat, aprobă marchiza, slavă Domnului!

Apoi, pentru colonel, adăugă:

— Domnișoara de Villanove! Fiica surorii mele! Un asasin! Orice-aș face, în fiecare clipă îmi vine să cred că toate acestea nu-s decît un vis. Cîntăresc împrejurările și cumplita nenorocire în urma căreia, tînără fiind, a fost smulsă din locul nașterii sale și dusă departe de mediul în care protectorii ei firești ar fi putut veghea asupră-i. Nu neg, ne puteam aștepta la necazuri de diferte feluri. Cînd eram singură și mă luptam cu gîndurile, nu o dată mi s-a întîmplat să tremur la perspectiva de a vedea sosind, într-o dimineață, cine știe ce băiat simplut,

răsucind între degete borurile pălăriei sale și întrebînd, cu o expresie timidă, de domnișoara Fleurette.

— Marile doamne au un mod fermecător de a exprima ororile acestea, murmură colonelul, punîndu-și unul peste altul picioarele lui slabe și răsturnîndu-se în fotoliu.

— Orori, într-adevăr! repetă marchiza. Dar atunci, cum altfel să caracterizezi ceea ce ni se întîmplă? Este ceva atît de diferit de accidentele, ba chiar de catastrofele care pot fi prevăzute...

— Este de domeniul imposibilului, frumoasă doamnă, o întrerupse colonelul, și tocmai acest fapt ne salvează.

Privirea marchizei deveni întrebătoare.

— Dar chiar dumneavoastră mi-ați spus... începu ea.

— Desigur, desigur, o întrerupse pentru a doua oară bătrînul, v-am spus adevărul, ca întotdeauna, purul adevăr. Am fost martor și, la vederea personajului, biata copilă nu și-a ascuns, fără-ndoială, nici disperarea, nici dragostea; dar repet, există lucruri imposibile. Dat fiind firea hotărîtă a nepoatei dumneavoastră, un mic slujbaș din comerț, un muncitor, chiar și un saltimbanc ne-ar fi pus într-o încurcătură de nerezolvat, însă acesta...

— Dumnezeule! Dumnezeule! se văită doamna d'Ornans cutremurîndu-se. Un asasin!

— Nimic de zis, încuviință colonelul reținîndu-și un căscat ușor, este înspăimîntător, dar așa ceva tranșează problema, iar legea va lua ea însăși asupra ei grija de a ne scăpa de încurcătură.

Marchiza oftă din adînc.

— Și ce va zice lumea? gemu ea. Prințul, care avea amabilitatea de a-i arăta atîta interes, va afla întreaga întîmplare, și toți prietenii noștri, și întregul Paris...

— Ei, na, acum! ripostă colonelul fără a-și ascunde proasta dispoziție. Să nu exagerăm nimic. Neverosimilitatea unui asemenea roman și căsătoria cu un bărbat onorabil vor da o dezmințire răsunătoare zvonurilor pe care numai reaua-voință le-ar putea colporta.

Mîna marchizei îi tăie vorba, apăsîndu-i-se pe braț.

— Un bărbat onorabil! repetă șoptit.

— Vă îndoiţi oare de domnul d'Arx?

— Nu, dimpotrivă, dar tocmai din cauza stimei deosebite ce i-o port, mă întreb dacă ne permite conştiinţa să-l angajăm într-o atare căsătorie.

De data aceasta, picioarele colonelului îşi modificară poziţia.

— Ei, nu, că asta-i bună, stimată doamnă, exclamă cu o mînie admirabil prefăcută, te pomeneşti că veţi pleda împotriva propriei dumneavoastră nepoate? Iar eu voi fi, probabil, bănuit că-mi atrag într-o capcană pe cel mai bun prieten? Pînă acum, îmi făcuseţi cinstea de a avea o oarecare încredere în mine, ba chiar îmi recunoşteaţi o anumită înţelepciune, şi deseori v-am auzit spunînd că eu singur, din toată lumea, o cunosc bine pe domnişoara de Villanove.

— Încrederea mea în dumneavoastră nu s-a micşorat, vru să intervină marchiza, dar...

— Îngăduiţi-mi! Există un raţionament foarte simplu pe care ar fi trebuit să-l faceţi, stimată doamnă. Aţi fi putut să vă spuneţi — de vreme ce aveţi amabilitatea de a mă considera a fi un om curtenitor — că, dacă persist în intenţia de a o căsători pe nepoata dumneavoastră cu acel tînăr, nu numai onorabil, dar şi respectabil şi care, pentru mine, este un fiu, un fiu mult-iubit, o fac pentru că, prin această căsătorie, îi voi asigura fericirea.

În toate împrejurările, doamna d'Ornans era puternic dominată de inteligenţa aceasta, mult superioară celei proprii.

— Să vă audă Dumnezeu! spuse totuşi. Sînt obişnuită să vă dau crezare, dar n-ar fi bine să-i pun cîteva întrebări copilei, cînd îşi va reveni? Aş vrea să ştiu ce simte în adîncul sufletului ei.

— Este cît se poate de firesc, stimată doamnă, replică bătrînul, ridicîndu-se şi luîndu-şi pălăria. Dar, în acest caz, vă înaintez demisia mea şi am onoarea să vă salut.

— Dar de ce? se miră marchiza. Ce v-a apucat aşa, dintr-o dată?

— Eu lucrez singur, buna mea prietenă — răspunse colonelul pe un ton hotărît — sau nu lucrez deloc. Mă declar prea bătrîn să vă mai trag căruţa, dacă vă amuză să vă puneţi

singură bețe-n roate. Cunoașteți rețeta recomandată de *Manualul bucătăresei burgheze* pentru prepararea vînatului cu sos de vin: mai întîi, îți trebuie un iepure. Ei, bine! pentru a realiza o căsătorie, este nevoie de o mireasă. Doctorul, care s-ar putea să considere că aparté-ul nostru prelungit nu prea e politicos, ne-a spus adineauri că salvarea domnișoarei de Villanove se va obține cu prețul unei liniști absolute, iar prima dumneavoastră idee este de a o supune unui interogatoriu, mai bine zis, de a o chinui. Cu oricîtă bunătate, cu oricîtă delicatete ați pune întrebările, nu vă dați seama că emoția va reveni, că va fi tulburată, șocată de amintirile redeș- teptate în mod atît de imprudent?

Își ridicase vocea și-l privea pe furiș pe doctorul Samuel.

Acesta era, desigur, în stare să prindă înțelesul unui semn făcut din ochi, căci își agită mîinile și, cu o mină speriată, spuse:

— Vă rog, nu atît de tare! Ne apropiem de momentul critic.

— Vedeți, doamnă, continuă colonelul, coborîndu-și din nou vocea pînă la nivelul unui murmur.

Și luînd mîna marchizei, adăugă:

— Să nu ne stricăm relațiile pentru asta, dar iată ultimul meu cuvînt: care dintre noi doi se va retrage? Sub nici un pretext nu vă vreau la căpătîiul Valentinei în clipa aceasta primejdioasă în care-și va recăpăta cunoștința.

— Plec, spuse repede doamna d'Ornans, și continuați să fiți alături de noi, drag prieten, avem mare nevoie de inte- resul pe care ni-l purtați.

El îi oferi brațul și o conduse pînă la ușă.

— Și lăsați-vă de o parte grijile, stimată doamnă, zise ajungînd în prag. De vreme ce am mînă liberă, îmi iau întreaga răspundere. Ia să vedem, aveați intenția de a vă odihni puțin; vă acord patru ore de somn bun, pînă la prînz. Dar după ce veți lua masa, să vi se pregătească echipajul și să alergați întreaga după-amiază ocupîndu-vă de trusou.

— Vasăzică, vorbiți serios? întrebă marchiza, neîncrezătoare și tristă.

Colonelul îi sărută mîna repetînd:

— Trusoul! Toate celelalte treburi încetează! Trusoul, trusoul!

Se înapoie în încăpere și închise ușa.

Părăsind patul Valentinei, doctorul Samuel veni imediat spre el.

Era un bărbat în jur de cincizeci de ani, foarte palid, cu nasul coroiat, cu buze supte, cu ochi lipsiți de strălucire, cu părul răvășit.

Nopțile de veghe laborioasă produc uneori același rezultat fizic ca și viața dezordonată și excesele.

Doctorul îi datora clientela sa nobilă colonelului, care, la început, avusese dificultăți pentru a-l introduce într-o anumită societate; dar acum, reputația lui era bine stabilită, iar încrederea pe care i-o dovedea domnul de Saint-Louis îi consacrase succesul.

— O vom trezi cînd vom dori, spuse abia șoptit, dar dac-ar fi preferabil să nu se mai trezească deloc, totul s-ar petrece în modul cel mai firesc din lume.

Colonelul ridică din umeri și întrebă:

— Este adevărat că, în starea în care se află, poate auzi și înțelege?

— Se citează diverse cazuri care stabilesc șansele pro și contra, răspunse medicul, dar remarcați că eu vorbesc foarte încet. Cum facem? O trezim, sau trebuie să doarmă pentru totdeauna?

— Pe cuvîntul meu, ripostă colonelul, s-ar zice că ne petrecem viața visînd numai fapte de vitejie! Cu toate acestea, bătrîne Samuel, încă nu ți-am cumpărat multă otravă pentru șobolani!

— Deoarece este moștenitoarea marchizei... începu doctorul.

— Sînteți toți niște copilași, îl întrerupse colonelul, dar nu sînteți prea deștepți. Nici Lecoq nu-i mai isteț decît ceilalți, cu toate aerele pe care și le dă, iar cînd va trebui să-mi aleg succesorul, pe tine te-aș prefera, fiule, poți fi sigur de asta. Îngrijește-o bine pe această tînără persoană, auzi? Pentru noi

valorează de trei sau patru ori mai mult decît moştenirea marchizei.

— Aşadar, o avere frumuşică, apreciè doctorul.

— De zece, de douăzeci de ori cît moştenirea marchizei, continuă colonelul.

Îşi scoase ceasul şi adăugă:

— Uite că se face ora opt. La zece fix, consiliul se va întruni la mine. Nu cumva să lipseşti — vei afla lucruri ciudate. Iar acum, trezeşte-mi-o pe copila asta cu precauţii. Ştii că răspunzi în faţa mea pentru ea!

Valentine era tot nemişcată, ca o frumoasă statuie culcată.

Doctorul se apropie de ea, dar în loc să-i dea medicamentul pe care i-l administrase pînă atunci, scoase din buzunar o sticluţă şi vărsă într-o linguriţă cîteva picături din conţinutul ei.

Cu un gest familiar celor din profesiunea lui, apăsă cu două degete obrajii bolnavei, a cărei gură se întredeschise.

Dinţii ei, mai albi decît fildeşul, erau încleştaţi; o uşoară presiune pe nări provocă o scurtă descleştare, de care doctorul profită pentru a introduce vîrful linguriţei.

Apoi, îşi puse lucrurile la locul lor şi aşteptă.

Colonelul îl imită.

Se aşezase din nou pe scaun, dar mai aproape de pat, şi ochii lui blajini o priveau pe fermecătoarea bolnavă, în timp ce-şi învîrtea degetele, potrivit obiceiului său.

După scurgerea a trei sau patru minute, doctorul se aplecă pînă spre chipul Valentinei. Îşi scoase din nou sticluţa şi i-o dădu să inspire.

— Aşa! zise ridicîndu-se.

Aproape în aceeaşi clipă, un suspin slab ieşi de pe buzele fetei, apoi cuvertura se săltă şi coborî, deoarece inima reîncepea să-i bată.

Doctorul îl privi pe colonel.

— Este necesar să rămîi aici? îl întrebă acesta din urmă.

— V-am spus, replică Samuel, o nouă emoţie ar putea provoca un nou accident. Dar voi aştepta într-o cameră alăturată.

Colonelul îi arătă ușa, dar nu-l lăsă să plece fără a adăuga:

— La ora zece, în strada Thérèse, fii punctual. Va fi interesant, foarte interesant.

Ușa se deschise și se închise la loc.

Colonelul era singur cu domnișoara de Villanove, care-și revenea încet în simțiri. Bătrînul își apropie fotoliul de căpătîiul patului și se instală ca unul care vrea să stea cît mai comod.

Ochii fetei se deschiseră, însă păreau incapabili să vadă.

„La teatru" — gîndi colonelul — „în situații asemănătoare cu aceasta, ele spun, în general: «Unde mă aflu? Ce s-a-ntîmplat?» sau alte prostii de felul ăsta. Aș prefera să scurtez preliminariile. Ia să vedem!"

Tuși ușor, ceea ce avu efectul de a fixa asupra lui privirea domnișoarei de Villanove. Fata făcu imediat un efort spre a se ridica de pe pat, dar nu fu în stare.

— Cum te simți, drăguța mea? o întrebă colonelul pe cel mai afectuos ton cu putință.

Valentine își roti privirile înspăimîntate în jurul camerei.

— Da, da, rosti cu blîndețe bătrînul, n-ai ce zice, treaba-i proastă!

— Acolo! șopti Valentine, al cărei deget tremurător se întindea, acolo era!

Și arăta locul în care, ceva mai înainte, stătuse Maurice în picioare, cu brațele încrucișate la piept.

— Într-adevăr, acolo, repetă colonelul, acolo a spus el: "Fleurette!" iar dumneata ai răspuns: „Maurice!", adăugînd și alte cuvinte tot atît de imprudente în situația dumitale.

Valentine își ascunse fața-n palme.

— *Din nefericire, continuă colonelul, erau prezenți* martori. Dar prietenii dumitale sînt bogați, frumoasa mea micuță, și cu bani se amuțesc multe bîrfe.

— Eu n-am nimic de ascuns! protestă domnișoara de Villanove, înălțîndu-și chipul mîndru și aproape sfidător.

— Desigur, desigur, în primul moment se spun lucruri dintr-astea, dar pînă la urmă...

Valentine îl întrerupse, întrebînd:

— Domnule, vi s-a dat sarcina de a mă supune unui interogatoriu? Nu va dura mult: îl iubesc și-l voi iubi întotdeauna.

— În ceea ce mă privește, replică foarte blînd colonelul, nu-mi displace să te aud vorbind așa. Asta dovedește inimă, generozitate; nu disprețuiesc aceste defecte. Dar, vezi dumneata, fetiță bună ce ești, inima, generozitatea, chiar și nebunia nu slujesc la nimic atunci cînd e vorba de un om aflat în situația amărîtului aceluia.

— Este nevinovat! strigă cu impetuozitate Valentine.

— Pentru ce te superi, îngerul meu? continuă colonelul. Eu, unul, nu doresc altceva decît ca el să fie nevinovat. Este un tînăr drăguț, însă, ce să-i faci! aparențele sînt al naibii de împotriva lui: un voinic, sărac ca Iov, căci nu i s-a găsit în buzunar nici măcar mărunțișul unui ludovic, îndrăgostit de o tînără persoană considerată, pe drept sau pe nedrept, ca fiind milionară; un om asasinat, nu unul oarecare, ci un tăinuitor sau un hoț, care avea în posesia lui diamantele faimoasei Carlotta Bernetti — frumoasă pradă dintr-o azvîrlitură de plasă! nici nu mai știu cîte sute de mii de franci! — Și, pe deasupra, flagrant-delict, sau ceva ce-i seamănă ca două picături de apă, căci ucigașul a fost urmărit pas cu pas, a fost prins fără a fi fost pierdut o clipă din vedere și cînd încă nu avusese timp să-și spele de sînge nici hainele, nici mîinile.

Capul Valentinei recăzu pe pernă.

— Va fi și acesta un proces celebru, adăugă colonelul. Plouă cu dintr-astea, și cred...

Se opri și, printre pleoapele întredeschise, strecură o privire spre Valentine.

— Da, mai zise, și desigur aceasta va fi latura romanțioasă a procesului: cred că cel însărcinat cu instruirea lui va fi prietenul nostru, domnul d'Arx.

Valentine redevenise la fel de palidă ca mai înainte de a-și recăpăta cunoștința.

— De regulă, își urmă colonelul vorba, liniștit de parcă nimic grav nu s-ar fi petrecut, mie nu-mi plac căsătoriile forțate. Am avut în familia mea un exemplu cît se poate de trist — fiica mea, care era totuși o făptură minunată, a cam

silit-o pe biata și draga noastră Fanchette, nepoata mea, cu prilejul căsătoriei sale cu vărul ei, contele Corona... Desigur, în cazul marchizei, nu avem a ne teme de nimic asemănător și, de altminteri, cum să-l compari pe Remy d'Arx cu un individ dubios ca nepotul meu Corona! Remy d'Arx este o perlă de bărbat și nu-mi închipui nici o dovadă de devotament de care să nu fie în stare.

Se opri din nou. Valentine stătea nemișcată, mută și rece ca o statuie.

— Doamne Sfinte, continuă bătrînul, în viața mea am fost martorul celor mai uimitoare aventuri. Există multe furtuni care amenință dar nu izbucnesc. Trebuie să mă întorc la marchiză, și ea aproape tot atît de tulburată, aproape tot atît de nefericită ca și dumneata, biata mea copilă. Nu mai e necesar să-ți spun ce lovitură cumplită a primit. Însă, înainte de a te părăsi, aș vrea să te las într-o stare de spirit mai calmă.

Se ridică și luă mîna domnișoarei de Villanove, care, la atingerea lui, fu străbătută de un fior.

— Pentru dumneata există un lucru cert și consolator, spuse bătrînul pe un ton de binecuvîntare, și anume faptul că ești înconjurată de suflete bune, de inimi devotate. La vîrsta dumitale, îți vîri uneori în cap idei de revoltă. Chibzuiește, gîndește-te la cei care te iubesc, la cei pe care nefericirea dumitale i-ar arunca în disperare.

Se aplecă și sărută fruntea Valentinei.

Era o frunte ca de marmură. Fata nu schiță nici o mișcare, nu rosti nici un cuvînt.

Ducîndu-se cu pași rari spre ușă, colonelul își spunea: „Ciudată fetiță! Sînt convins că are deja o idee a ei."

Înainte de a trece pragul, îi trimise încă o sărutare, însoțind-o cu cuvintele:

— Fii liniștită! Veghem asupra dumitale și te iubim!

Pe coridor se afla o subretă care se îndepărtă grabnic, nelăsînd nici o îndoială că ar fi ascultat la ușă.

— Suzon! o chemă colonelul cu glas coborît. Sidonie! Vino odată, Marion!

Subreta se apropie spunînd:

— Victoire, cu voia dumneavoastră, domnule colonel.

— Fie cum zici, Victoire! Ia spune-mi, şi nu minţi, tu eşti cea care te duci să aduci trăsura, în serile în care domnişoara de Villanove iese prin poarta mică a grădinii?

Victoire îşi împreună mîinile şi vru să protesteze.

— Bun, zise colonelul, tu eşti, bănuiam eu. Ei bine, fata mea, dacă se va întîmpla cumva ca-n seara asta domnişoara de Villanove să te trimită să cauţi o trăsură...

— În halul în care se află, cum vă-nchipuiţi, Dumnezeule mare!

— Da, în halul în care se află.

— Voi avea grijă să nu... începu Victoire.

— Să nu refuzi, o întrerupse colonelul. Şi ai avea dreptate, trebuie să-ţi asculţi stăpînii.

Îi strecură în mînă doi ludovici şi, deoarece Victoire îl privea uluită, adăugă:

— Din păcate, fata mea, la vîrsta pe care o am, ai văzut de toate şi n-ai mai putea fi sever.

— Să fie cu putinţă să existe oameni atît de buni! exclamă subreta. Ce-mi porunciţi, domnule colonel?

— Să-i aduci dragei noastre frumoase o trăsură, dar nu pe prima venită. Eu îl protejez pe un vizitiu al cărui cupeu îl vei găsi pe aici, prin apropiere, ceva mai în afara staţiei de trăsuri. Spre a fi sigură că nu te înşeli, îi vei spune... Căci vorbeşti puţină italiană, nu-i aşa?

— Altminteri, domnişoara nu m-ar fi angajat.

— Îi vei spune vizitiului aşa: „Giovanni-Battista." E numele lui.

— Şi el îmi va răspunde?

— Rostindu-l pe al tău, care-i fermecător ca şi tine: „Vittoria."

Îi mîngîie uşor bărbia şi rămaseră o clipă privindu-se zîmbitori.

— Acum, adăugă colonelul, du-te de-l eliberează pe doctorul Samuel, care aşteaptă aici, alături. Spune-i să-i facă o scurtă vizită frumoasei noastre dragi şi — fii atentă — spune-i, mai ales, să nu lipsească de la *rendez-vous*-ul despre care ştie: la ora zece fix. Va fi interesant. Spune-i că va fi foarte interesant.

15 CONSILIUL FRACURILOR NEGRE

Ne aflăm într-o cameră spaţioasă, foarte înaltă şi ale cărei lambriuri întunecate amintesc de o mănăstire. De altfel, construit spre a sluji drept sucursală doamnelor de la Port-Royal[1], pe un teren dăruit de către familia de Choiseul.

Încăperea în care am intrat este la etajul întîi, în partea din spate a clădirii, şi are trei ferestre grilajate ce dau spre o grădină mică, dar plantată cu arbori bătrîni.

Drept mobilier, există scaune tapiţate cu piele neagră şi două canapele identice, de o parte şi de alta a unui şemineu impunător.

În centru se vede o masă lungă, acoperită cu postav verde, aşa cum se întîlnesc în toate locurile în care se întrunesc comitete sau comisii de administraţie.

Nimic nu lipseşte din cele ce, în mod obişnuit, se află pe cele două mese consacrate, nici uneltele de scris, nici călimara, nici cele două talere mici de lemn conţinînd: unul — batoane de ceară de sigilat, celălalt — pulbere de cenuşă, nici măcar clopoţelul prezidenţial, destinat să menţină ordinea în timpul deliberărilor.

Cu toate acestea, masa este înconjurată, mai curînd, de un consiliu de familie, căci colonelul Bozzo, stînd într-un fotoliu, s-a încălţat cu nişte papuci îmblăniţi, comozi, şi este înfofolit într-o călduroasă haină de casă.

Dacă-i socoteşti pe participanţi, adunarea e alcătuită din opt persoane, majoritatea fiind aşezate în jurul mesei şi doar două rămînînd mai retrase.

Am fi regăsit aici pe cîteva dintre cunoştinţele noastre, printre alţii pe domnul Lecoq şi pe doctorul Samuel, aşezaţi

1 *Port-Royal*: mănăstire de călugăriţe întemeiată în 1204, în apropiere de localitatea Chevreuse, situată cam la 30 km sud-vest de Paris şi mutată, în 1625, la Paris. În 1635 a devenit focarul jansenismului. Cu începere din 1656, abaţia a fost supusă unor persecuţii — călugăriţele au fost expulzate, iar mănăstirea — demolată. (n.t.)

în drepta și-n stînga președintelui. Dar ar fi trebuit să ne punem la muncă inteligența spre a-l recunoaște pe acel Ludovic al XVII-lea din palatul Ornans în persoana unui individ voinic de treizeci și cinci-patruzeci de ani, ce-și rezema coatele pe masă în fața colonelului.

Nu întîlnești în fiecare zi actori care să posede în mod firesc și în întregime înfățișarea fizică a rolului lor. Tenebroasa comandită al cărei administrator era colonelul Bozzo folosise deja mai mulți Ludovici al XVII-lea la Paris, în provincie și în diferite capitale europene.

Domnul de Saint-Louis era un martir de ocazie și era nevoit să se machieze ori de cîte ori intra în scenă.

Încă nu i-am văzut pe ceilalți membri ai consiliului și anume un bărbat foarte palid, cu trăsături dure, cu fruntea pleșuvă înconjurată de cîteva șuvițe cărunte, căruia i se spunea „abatele" și un grăsan vesel ce purta un costum neglijent și care era numit „doctorul în drept".

În stînga șemineului, un băiat destul de frumos, încă tînăr dar avînd bine întipărite pe chipul răvășit urmele pe care, în general, le lasă obișnuința orgiei, zace mai curînd decît șade, pe una din canapele — este contele Corona, nepot prin alianță al colonelului și soț al frumoasei Francesca.

Pe cealaltă canapea stă o femeie îmbrăcată cu o eleganță fără cusur și a cărei față este ascunsă sub un voal. Femeia nu e, așa cum s-ar putea aștepta cititorul, contesa Corona.

Într-un fel blestemată prin funestul hazard al nașterii sale, desigur că Francesca nu scăpase de fatalitatea păcatului originar, dar inima ei generoasă și bună n-ar fi suportat de bunăvoie anumite complicități.

Nu fără dreptate, ceilalți nu aveau încredere în ea și, deși trăia în mijlocul răului, ea ignora cu totul misterul de nedreptăți ce apăsa asupra ei și care grăbea drama tinereții sale spre un deznodămînt tragic.

Frumoasa doamnă ce stă pe canapea putea fi luată, dimpotrivă, drept una dintre cele mai active membre ale asociației. Se numea Marguerite Sadoulas, dar era contesă de Clare prin căsătorie legitimă. Am istorisit în altă parte [1] ciudata poveste

[1] Vezi romanul *Inimă de Oțel* de același autor. (n.t.)

a acestei femei care, timp de o clipă, a ocupat o poziție de prim rang în societatea pariziană.

Colonelul pare foarte bine dispus. Ridurile de pe chipul lui zîmbesc și pergamentul obrajilor săi are, cu adevărat, nuanțe roz.

Își freacă ușor mîinile, privind cu coada ochiului hîrtiile aranjate în fața lui, printre care se află un caiet destul de voluminos.

Chiar în momentul în care pendulul arată ora zece, el agită clopoțelul și spuse:

— Copiii mei, să punem punct conversațiilor particulare. Ședința este deschisă; vă promit că va fi interesantă, și deoarece e posibil să se prelungească, vă rog să-mi acordați întreaga atenție.

Privirea sa plină de bunăvoință și voioșie făcu înconjurul încăperii.

— Vă mulțumesc tuturor, continuă el, pentru punctualitatea cu care ați binevoit să răspundeți la apelul meu. Draga noastră contesă are trebușoarele ei, care ar fi de ajuns spre a obosi trei mari cochete, doi notari și o jumătate de duzină de avocați; nepotul meu Corona, care stă acolo într-o atitudine puțin convenabilă, nu pare să fie beat decît pe jumătate; bunul Samuel și-a părăsit pacienții; Lecoq și-a sacrificat pentru noi biroul, sau mai curînd birourile, căci progresează băiatul, și nu peste multă vreme îl vom vedea ajuns om important; în fine, și savantul nostru profesor de drept penal și-a întrerupt lucrările, fără a mai vorbi de prinț, care i-a dat zor cu absintul, biftecul și cotletul lui. Sînteți toți niște bomboane și mă bucur de pe acum să vă fac o surpriză drăguță care vă va răsplăti pentru silința voastră.

Acest discurs de deschidere fu primit cu oarecare răceală.

Guvernele care durează prea mult nu mai inspiră entuziasm, iar guvernarea acestui om cumsecade durase mai bine de jumătate de veac.

Își urmă vorba,clipind din ochi cît se poate de șmecherește:

— Sîntem cam apatici, mă așteptam la asta. În jurul meu există mereu puțină gelozie din cauză că proverbul „Urciorul

nu merge de multe ori la apă" nu mi se poate aplica. Mergeam deja la apă pe vremea mareșalului de Saxe[1] și încă n-am nici o crăpătură. O baftă porcească, nu-i așa, iubiților? Și noroc cu ghiotura!

Îi făcu un semn abatelui, care se apropie, și-i șopti la ureche:

— Vreau să-ți vorbesc după ședință. Știi că n-am încredere decît în tine. Cel care-i destinat să-mi succeadă trebuie să cunoască mai multe decît ceilalți.

— Acum, continuă cu glas tare, voi da cuvîntul lui l'Amitié, care în toată povestea asta s-a comportat minunat.

Mîna lui uscată mîngîie urechea lui Lecoq, așa cum fac profesorii de școală cu elevii care-i aduc cele mai frumoase cadouri, și încheie:

— Dragul de el vă va expune partea materială și istorică a afacerii; după acestea voi da, eu personal, cîteva explicații, și sper că acestea vor avea darul de a vă interesa. Ai cuvîntul, prietene. Fii scurt dar clar, și fără falsă modestie.

Domnul Lecoq de la Perrière — un soi de Proteu[2] care împingea pînă la eroism talentul său de a-și schimba chipul și înfățișarea — se arăta aici așa cum îl făcuse Dumnezeu.

Era un individ voios și robust, om destul de chipeș de altfel, dar cu totul comun, vulgar în purtările sale, aparent sincer și vesel într-un mod gălăgios. Aparținea, fără putință de tăgadă, categoriei stîlpilor de cafenea și întruchipa tipul comis-voiajorului, așa cum l-au descris scriitorii din timpul domniei lui Louis-Philippe.

În dimineața aceasta purta costumul său preferat, cel pe care-l alegea și-l îmbrăca de îndată ce o misiune specială nu-l obliga să se deghizeze: jachetă de catifea albastră, cu cute pe șolduri, vestă de catifea în carouri de culori mergînd de la tonuri pastelate pînă la cele mai țipătoare, pantalon de culoare „flacăra Infernului" croit în stil „husar" și nelăsînd să se vadă decît vîrful ghetei.

[1] *Mareșalul de Saxe* (Maurice, conte de ~) (1696—1750): unul dintre cei mai mari căpitani de oști ai veacului său, învingător la Fontenoy, la Raucoux și la Lawfeld, avansat mareșal în 1744. (n.t.)

[2] *Proteu* (mitol.): zeu al mării, care primise de la tatăl său, Poseidon, darul de a face profeții și de a-și schimba, la dorință, înfățișarea. (n.t.)

Pălăria sa era de forma numită „buzingo" — înaltă, ascuțită, cu boruri largi, iar nodul cravatei sale depășea cu mult dimensiunile obișnuite.

La această vestimentație, ar fi trebuit să țină în mînă vreun soi de baston triumfal, o măciucă amenințătoare sau o bîtă cu sculpturi oribile, dar toaleta sa era lipsită de un asemenea accesoriu.

Bastonul pe care-l ținea între picioare ar fi putut fi folosit de către un rentier din cartierul Marais. Era un baston solid, împodobit cu o măciulie de fildeș.

Luă cuvîntul ce i se dădea și, conform recomandării făcute de președinte, relată pe scurt, cu o precizie remarcabilă, ciudata poveste de hoție care constituie subiectul primelor capitole ale acestei istorisiri.

Operațiunea astfel descrisă în amănunt, începînd de la măsurile luate pentru a-l aduce pe Hans Spiegel — omul care furase diamantele Carlottei Bernetti — în dugheana lui Koenig, pretinsul vînzător la mîna a doua, și pînă la trecerea sîngeroasă a *marchef*-ului (bijutierul) prin camera 18, semăna cu un mecanism construit cu dibăcie, căruia i se demontau, rînd pe rînd, multiplele angrenaje. Totul era prevăzut, cîntărit, reglat; nimic nu era lăsat în seama întîmplării, iar pentru ca victima marcată să scape de soarta ce-i era hărăzită ar fi fost necesar un miracol.

Consiliul îl asculta pe Lecoq cu interes, însă fără nici un alt sentiment de surpriză.

Atenția ce i se acorda putea fi comparată cu cea a membrilor academiilor noastre, cînd se dă citire unui raport bine întocmit și care tratează subiecte oarecum ciudate.

Atîta tot.

Dacă academiile noastre sînt blazate de ciudățeniile științei sau ale artei, dacă fiecare dintre membrii lor, privindu-și cu răceală colegii, se înfierbîntă numai cînd în joc se află propria persoană, se poate spune că sîntem în prezența unor oameni mai sătui de ticăloșii de soi decît sînt înșiși academicienii față de noile descoperiri și capodopere; în plus, se poate afirma, fără a-i lipsi pe academicieni de respectul cuvenit, că, în dimineața asta, pătrundem în aula unei academii *sui*

generis, relativ mai puternică și mai bine selectată decît orice alt institut purtînd acest nume glorios.

Atîta doar că, în loc de a avea drept scop binele sau frumosul, tenebrosul institut al cărui prag îl trecem folosea un mare volum de cunoștințe, o cantitate impresionantă de inteligență și un întreg mănunchi de voințe ferm hotărîte să perfecționeze știința de a face rău.

Toți cei de acolo erau niște virtuozi ai crimei, laureați ai furtului și ai omorului. Nu credem că ar fi fost posibil să se găsească în întregul univers o adunare de scelerați mai înrăiți, o societate de bandiți mai de temut.

Cînd Lecoq își încheie expunerea, deșurubă măciulia de fildeș a bastonului ce-i aparținuse nefericitului Spiegel și-i răsturnă conținutul pe postavul verde. Și toți se apropiară să cerceteze cu privirea diamantele Carlottei.

— Nu-i rău, aprecie doctorul în drept, dar trebuie să recunoaștem că imbecilul care *va plăti legea* a făcut tot ce-i stătea în putință pentru a se prinde cît mai bine în undiță. Fuga lui a fost pur și simplu o gogomănie.

— Sînteți un profesor savant, replică bătrînul colonel, dar cunoașteți mai bine codul decît sufletul omenesc. Nu există nici un om care, prins în capcană fiind, să nu comită vreo prostie. În asta constă forța noastră: prima lovitură de măciucă îi zăpăcește și-i face să-și piardă sîngele rece; altminteri, oricît de bine ne-ar fi întinse plasele, din cînd în cînd ne-ar mai scăpa cîte un vînat. Or, de scăpat, nu ne scapă nici unul.

— Iată un briliant care are *broască*, remarcă abatele, utilizînd un termen tehnic de șlefuitor de pietre scumpe.

Doamna contesă de Clare se ridicase, ca toți ceilalți, pentru a examina prada.

— Într-adevăr, spuse ea din vîrful buzelor, ființele acestea sînt de-a dreptul uimitoare! Carlotta Bernetti nu-i tînără, și cunosc destule mult mai drăguțe ca ea...

— Tu, de exemplu, nu-i așa, pisicuțo? o întrerupse președintele.

Replica îi fu dată cu semeție:

— Presupun că nu mă comparați cu fata aceea... Voiam să spun, pur și simplu, că eu, contesa de Clare, nu am asemenea diamante.

— Este revoltător! zise colonelul fără să rîdă.

Aruncînd înapoi pe postav un pumn de briliante pe care le studiase cu atenție, contele Corona întrebă:

— Cît poate valora asta, la grămadă?

— În reclamația făcută de Bernetti, răspunse Lecoq, importanța furtului este evaluată la patru sute de mii de franci.

— Patru sute de mii de franci! repetă doamna de Clare. O Bernetti!

— Și la ce ne servește nouă — mai întrebă contele Corona, care, în mod evident, căuta un prilej de a-și manifesta o mînie cu greu reținută — la ce ne servește să avem patru sute de mii de franci de adăugat milioanelor pe care Tatăl le păstrează într-o ascunzătoare?!

Întrebarea aceasta stîrni ecouri printre membrii consiliului.

— Fapt este, spuse contesa de Clare, că sîntem săraci, cu toată bogăția noastră. Nici unul dintre noi nu știe unde se află comoara, și dacă Tatălui i s-ar întîmpla o nenorocire...

Colonelul își agită clopoțelul. Indignarea făcea să-i tremure mîna.

— Nu mi se va întîmpla nici o nenorocire! strigă ca un copil iritat. Mă simt bine, sînt puternic ca un turc și vă voi înmormînta pe toți...

Și, întrerupîndu-se, zise:

— Ia vino-ncoa'!

Printr-un semn al mîinii îl chema pe dotorul în drept, căruia-i spuse rapid, pe șoptite:

— Tu știi, asta te privește, dispozițiile mele sînt luate: ești singurul meu moștenitor.

În același timp atinse genunchiul lui Lecoq și-i strecură la ureche:

— Apără-ți patrimoniul, fiule, tu ești legatarul meu universal!

Ochii săi pe jumătate închiși împărțiră o privire semnificativă între domnul de Saint-Louis și doctorul Samuel.

— Vreți să mă retrag? continuă cu glas tare. Considerați că am trăit prea mult? Unde este paricidul care va ridica mîna împotriva părului meu alb? *Sangodemi*! Ce mare lucru ați

cîştiga, dragii mei? Trădătorul care mi-ar străpunge inima crede, aşadar, că ar găsi scapularul pe pieptul meu? Scoateţi-vă asta din minţi — e multă vreme de cînd pun scapularul la loc sigur, ori de cîte ori vin să prezidez adunările voastre! Ha! ha! printre voi există, deci, revoltaţi! Aceştia uită că eu sînt cel care am realizat averea Confreriei; nu se gîndesc că numai eu posed secretul şi că măruntaiele mele spintecate nu le-ar spune care-i drumul ce duce la comoară.

După o mică pauză, continuă, îndreptîndu-şi degetul spre Marguerite:

— Îţi poruncesc să taci! Cînd ai venit la noi, nu diamante cereai, ci pantofi cu care să-ţi încalţi picioarele goale. Cine te-a făcut contesă de Clare, dacă nu eu? Erai o Bernetti, dar în loc de caşmiruri, purtai zdrenţe. Ţie, Corona, ţi-am dat-o pe micuţa mea Fanchette, pe sărmanul meu înger; ştii că dacă, în momentul acesta şi în ciuda soarelui care ne luminează, aş spune: „*Este noapte!*“, n-ai mai trece viu pragul acestei camere?

Corona era palid, însă contesa zîmbea.

Lecoq îşi puse mîna pe braţul bătrînului, care se opri imediat şi privi în jurul său ca un om care se trezeşte.

Samuel, doctorul în drept, abatele şi prinţul îl înconjurau, nemişcaţi ca nişte statui.

Lecoq spuse:

— Tatăl este Tatăl. Corona, ca întotdeauna, n-a vorbit bine, iar Marguerite îşi regretă obrăznicia.

Cei patru membri ale căror nume le-am citat se înclinară cu gravitate.

Gestul constituia un vot.

Corona se înapoie la canapeaua sa bombănind, iar doamna de Clare, ridicîndu-şi voalul, veni să-şi ofere mîna colonelului.

— Tatăl ştie cît de mult îl iubim, murmură ea.

— Tatăl este foarte bătrîn, zise acesta, a cărui voce, abandonînd diapazonul mîniei, exprimă deodată o emoţie plîngăreaţă. Are slăbiciunile vîrstei sale. Adineauri, fanfaron ca toţi cei care nu mai au putere, spunea: „Vă voi înmormînta pe toţi!...“ Ah! sărmanii mei copii, zilele ce-mi mai rămîn de trăit sînt numărate. Credeţi-mă, aşteptarea nu vă va cere multă răbdare. Marguerite, tu eşti frumoasă, eşti tînără, ai

dreptate să fii ambiţioasă; doreşti aur, mult aur — vei avea; vrei să fii ducesă — vei fi.

O trase lîngă el şi-i strecură la ureche, dîndu-i o sărutare:

— Prostuţă ce eşti, nu ştii că te-am instituit unica mea moştenitoare?

Apoi, cu glas tare, continuă:

— Copii, dragii mei copii, iertaţi-l pe acela care vă iubeşte ca şi cum aţi fi familia lui. Chiar şi Corona să uite nişte cuvinte poate prea aspre; purtarea faţă de micuţa mea Fanchette îmi adună multă amărăciune în inimă. Ah! dacă i-aş fi dat acel înger lui l'Amitié, sau prinţului, sau poate bunului Samuel, sau, cine ştie, stimatului nostru profesor!... dar ce s-a făcut e bun făcut şi, la urma urmei, Corona este nepotul meu. Să trăim în pace... Şi să nu pierdem timpul, continuă schimbînd tonul. Nu sînt încă orb, am văzut bine că vorbele dragei noastre revoltate coincideau cu o dorinţă unanimă. Fiţi liniştiţi, aceasta este, în mod cert, ultima mea afacere.

Mîna sa se întinse, acoperind cu palma hîrtiile din faţa lui, rămînînd astfel apăsată.

— Aşadar, mai e şi altceva? întrebară mai multe glasuri.

— Veţi vedea, răspunse bătrînul, reluîndu-şi înfăţişarea de patriarh fericit să le facă o surpriză celor dragi din jurul său. Diamantele Carlottei Bernetti nu sînt decît un episod mititel în povestea noastră, oarecum prologul ei, iar piesa urmează să înceapă. Ia să vedem, chiar aţi putut crede că aş vrea să mă mulţumesc şi să închei cu un fleac de patru sute de mii de franci? Am spus: „Este ultima mea afacere" şi am spus adevărul. Însă ultima mea afacere trebuie să merite osteneala, iubiţii mei, şi dacă vreţi să o evaluaţi voi înşivă, vă voi pune la dispoziţie datele. La cît apreciaţi voi capetele pe care le avem pe umeri, toţi cîţi sîntem aici?

Membrii consiliului se uitară unii la alţii. Colonelul era un bun comediant, dar abuzase de loviturile de teatru. Şovăiau cu toţii, deşi li se trezise neliniştea.

Cu jumătate de glas, Lecoq zise:

— Ascultaţi! este într-adevăr vorba de viaţă şi de moarte.

Colonelul ridică mîna, lăsînd-o să cadă pe hîrtii.

— Aici sînt capetele voastre, rosti rar, și al meu de asemenea. Eu nu sînt decît un biet om, foarte aproape de a recădea în copilărie, dar — vă previn — dacă moartea m-ar lovi astăzi, voi toți ați fi tare bolnavi! Capetele voastre se află aici, nu atîrnă decît de un fir, iar firul este îm mîna mea! Ultima mea afacere va consta în a vi le înapoia întregi și tefere, împreună cu comoara pe care mi-ați încredințat-o. Cînd va fi înfăptuit acest lucru, tatăl familiei își va mai aduna o dată laolaltă copiii și le va spune: „Sarcina mea a fost îndeplinită, mi-am cîștigat dreptul de a mă odihni, de vreme ce v-am salvat de primejdia supremă."

Luă caietul pe care toți ochii se ațintisseră cu groază și i-l întinse lui Lecoq, adăugînd:

— Citește, l'Amitié, astfel ca fiecare să-și dea seama de mărimea primejdiei. Cînd vor cunoaște bine boala, vom vedea care dintre noi va aduce cel mai bun remediu.

16 MANUSCRISUL LUI REMY D'ARX

Lecoq luă caietul și citi:

«Raport către Excelența Sa Ministrul de Justiție

Domnule Ministru,

Rog pe Excelența Voastră să binevoiască să mă ierte dacă-mi iau libertatea de a-i supune atenției o lucrare încă netermi- nată. Urgența este mare, căci procesul pendinte în fața Curții cu Juri a departamentului Senei și pe care gura lumii îl denumise deja Fracurile-Negre îmi pare de natură să îndrume pe o cale greșită opinia publică și, ceea ce este și mai grav, însăși justiția.

Am abandonat instrucția acestei cauze care îmi fusese încredințată și care nu este decît o umbră, pentru a mă ocupa de realitate.

Faptele pe care voi avea onoarea de a le aduce la cunoștința ministrului, șef al magistraturii țării mele, sînt deosebit de importante, și încerc să fac apel la toată atenția sa. Este vorba depre Fracurile-Negre, nu acei oameni care se află actualmente în mîna Legii, ci adevăratele Fracuri-Negre, adică, în credința mea, despre cea mai primejdioasă asociație de răufăcători care a existat vreodată.

Excelența Voastră nu trăiește în lumea în care această denumire este deja populară, iar administrația, care ar fi în măsură să ridice vălul, pare înclinată să creadă că ar fi vorba de o legendă de cartier, de o poveste de creat groază, de felul acelora ce se inventează în drojdia societății pariziene.

Domnul prefect al poliției, căruia m-am adresat mai întîi, desigur că n-a depășit, față de mine, limitele bunei-cuviințe, dar ajutorul său mi-a lipsit cu desăvîrșire și am avut impresia că mă lua drept un visător.

Cauza acestei erori este cît se poate de simplă și o scot în evidență imediat, astfel încît Excelența Voastră să nu poată cădea în aceeași capcană: pentru justiție, Fracurile-Negre nu există; niciodată n-au fost aduse în fața ei; însăși baza organizării lor îi pune la adăpost de paloșul Legii.

Iată tocmai ceea ce pare de necrezut și ceea ce voi explica foarte clar în cursul prezentei lucrări.

Cu știrea mea — și am pretenția de a cunoaște aproape totul în acest domeniu care mi-a ocupat zilele și nopțile, încă de cînd am ajuns la vîrsta bărbăției — o singură dată a înfruntat misterul asociației un risc serios, din cauză că trei dintre membrii săi au fost aduși în fața unui tribunal. Mă refer la afacerea Quattrocavalli, care l-a costat pe tatăl meu viața.

Prezint aici o scurtă expunere istorică:

La 30 august 1816, domnul Mathieu d'Arx a fost numit procuror general la curtea regală din Ajaccio. În luna octombrie a aceluiași an, a luat cuvîntul într-un proces important, în care erau implicate unele persoane care ocupau o poziție înaltă în arondismentul Sartena.

Primarul unei capitale de canton era acuzat de complicitate într-un asasinat comis de către frații Quattrocavalli, binecunoscuți ca făcînd parte din banda susnumitelor „Veste-Negre"...»

Aici, Lecoq se înterupse și întrebă:

— Ce rost au semnele astea cu creionul roșu?

— Astea vor să spună: „Treci peste", fiule, răspunse colonelul. Este partea științifică a lucrării. Cunoaștem cu toții propria noastră istorie și am marcat paragrafele pe care e bine să le sari. Altminteri, am prelungi ședința pînă mîine.

Raportul lui Remy d'Arx făcea, într-adevăr, referiri amănunțite la *Camorre*-le din sudul Italiei și la originea primelor „Fracuri-Negre". Aceste detalii sînt consemnate în cuvîntul ce prefațează istorisirea noastră.

Lecoq întoarse două sau trei pagini și continuă:

«...Prim-judecătorii au decis achitarea. La recursul Procuraturii, procesul a ajuns în fața tribunalului din Ajaccio, unde frații Quattrocavalli au fost achitați pentru a doua oară, în ciuda unui ansamblu de acte probatorii pe care Excelența Voastră le-ar considera, fără îndoială, zdrobitoare. Țin aceste documente la dispoziția domniei-voastre.

În toată această afacere, domnul Mathieu d'Arx se confruntase cu dificultăți de o natură inexplicabilă.

Doi tineri din orașul Sartena, care în ochii săi erau în mod evident nevinovați, fuseseră acuzați, cu intenția de a îndruma greșit instrucția procesului, iar probele fabricate împotriva lor dovedeau o dibăcie extraordinară.

Juriul mergea cu ochii închiși pe acel drum fals, iar opinia publică, în oraș, era manipulată pe ascunsă în același sens. În toate acestea se simțea o influență puterniică și ocultă, care nu întîrzie să facă o impresie adîncă și durabilă asupra minții domnului d'Arx.

Nu se poate spune că ar fi ghicit chiar de la început adevărul, cu toate detaliile sale ciudate și neverosimile, dar simțise efectul și a căutat cauza, iar eu am găsit, în documentele sale, note incomplete ce păreau a fi elementele unui raport analog celui pe care am onoarea de a-l prezenta astăzi.

Notele despre care vă vorbesc și pe care încă le posed sînt puține și trunchiate; într-adevăr, n-am putut decît să adun spice după stringerea recoltei; căci cu prilejul catastrofei care i-a curmat viața, biroul tatălui meu a fost violat, și documentele lui — distruse în mare parte.

Cît privește raportul însuși, mă îndoiesc să fi ajuns vreodată la ministrul de justiție din acea vreme. Cel puțin, în arhive nu a rămas nici o urmă a lui.

Între decembrie 1816 și aprilie 1820, asupra persoanei tatălui meu s-au săvîrșit trei tentative de asasinat, iar la 22 iunie, în acel ultim an, pardoseala biroului său s-a prăbușit, în timp ce el stătea la masa lui de lucru.

A cerut și a obținut schimbarea din post, nu pentru a fugi de propria-i soartă, căci toți cei din familia mea știu că tatăl meu se resemnase să accepte moartea violentă, care avea să-l lovească în curînd, ci, dimpotrivă, pentru a continua războiul în care se angajase cu energie, cu încăpățînare.

Se gîndea că, odată plecat din ținutul Corsicii, mișcările îi vor fi mai libere și nu se va mai lovi de aceleași obstacole ridicate între el și forurile centrale.

În timpul călătoriei pe care a făcut-o de la Marsilia la Toulouse, unde urma să conducă Parchetul, o împușcătură, trasă, în plină zi, din spatele unui gard viu, a spart geamul portierei poștalionului în care se afla.

Eram acolo, încă foarte tînăr, împreună cu mama și cu sora mea — copil în leagăn.

Am fost înscris la colegiul regal din Toulouse. În vacanța din 1822, l-am regăsit pe tatăl meu îmbătrînit cu douăzeci de ani. Plîngînd, mama mi-a spus că, în urma unui dineu oficial la Prefectură, tata fusese cît pe-aci să moară și că, de atunci, își pierduse sănătatea...»

Lectura raportului fu întreruptă în acest punct de un rîs sec și scurt ce venea din fotoliul prezidențial.

Colonelul își răsucea degetele. Spuse cu veselie:

— Îmi amintesc de dineul acela, eram prezent.

Și adăugă:

— Ha! Ha! bătrînul Mathieu d'Arx se agăța zdravăn de viață!

Lecoq continuă:

« ...La 14 iulie 1823, la ora nouă dimineața, un servitor a venit să mă ia de la colegiu. N-a îndrăznit să-mi spună ce cumplită nenorocire se întîmplase acasă. Am găsit-o pe mama stînd în sufragerie; m-a privit, dar nu m-a recunoscut — înnebunise. Tata fusese asfixiat în patul său, alături de care dormea surioara mea, pe atunci în vîrstă de trei ani și jumătate.

La început, asasinii nu văzuseră copilul; poate că acesta se trezise în timpul săvîrșirii crimei și probabil că țipase.

O răpiseră — sau o uciseseră.

Am fost primul care a intrat în biroul tatălui meu.

Biroul, secretaire-ul, dulapurile, totul era răvășit. Se furaseră și bani, deși economiile foarte modeste ale austerului magistrat nu putuseră fi scopul unei asemenea crime. Actuala mea avere mi-a venit tîrziu după aceea și din partea familiei mamei.

Am relatat în două cuvinte, domnule ministru, acest ultim episod al unei povești lugubre, deoarece faptele vă sînt cunoscute. Ele au emoționat profund întreaga magistratură, și mulți oameni pretind că acea mare nenorocire ar fi la originea bunăvoinței pe care mi-o dovedește Puterea.

Un biet om, un fost servitor al familiei noastre, a fost acuzat, judecat, condamnat și executat pe eșafod. Afirm pe cuvînt de onoare că sărmanul era nevinovat...»

— Ei, na-ți-o! izbucni cu grosolănie Corona, oare pentru a auzi această poveste, veche de cînd cu potopul, am fost chemați aici?

— Fapt este, adăugă contesa de Clare, că toate acestea nu au nici o legătură cu noi.

Ceilalți păreau să-i împărtășească opinia. Lectura raportului anunțat ca fiind așa de teribil lăsa auditoriul indiferent și aproape somnolent.

Colonelul își roti asupra lor privirea felină în care sclipea o luminiță crudă.

— Aveţi puţină răbdare, iubiţii mei, spuse. Întîmplările în sine vă sînt străine, căci n-a mai rămas nimeni din vremurile acelea, cu excepţia lui l'Amitié, care era micul meu servitor şi care, de atunci, a mai crescut. Toţi s-au dus, numai eu am rămas; şi cum m-am mai folosit de acei buni prieteni!... Răbdare! Autorul acestui raport are în vine sîngele corsican al mamei sale, care era o Adriani. Toată treaba este, pur şi simplu, o micuţă şi drăguţă „vendetta". Eu, unul, găsesc că raportul e destul de bine întocmit; poate un pic prea sec, dar trebuia lăsat loc pentru cele ce urmează. Sper că acestea vor avea darul de a vă plăcea mai mult. Să auzim şi restul. Dă-i drumul, l'Amitié, citeşti îngereşte!

— În momentul în care Lecoq deschidea gura să continue lectura, colonelul îl opri:

— Încă un cuvînt, dragii mei, spre a stabili bine poziţia acestui băiat faţă de noi. Domnul Remy d'Arx este tînăr şi înflăcărat; deţine în mînă Legea, aşa cum un soldat îşi înalţă amenințător spada; are talent, protecţii şi, în plus, mai are şi bani. Noi i-am ucis tatăl şi el o ştie; mama lui a murit nebună; iar în ceea ce-o priveşte pe sora lui, pe cinstea mea, detaliul acesta îmi scapă oarecum, dar cred că, dacă mai trăieşte, trebuie să fie departe de aici. Iată-l, aşadar, singur — noi i-am luat tot ce iubea. Aşa că nu vă miraţi dacă este întărîtat. Asta am avut de spus.

Îi făcu semn lui Lecoq, care începu din nou să citească:

«... Domnule ministru, nu voi adăuga nimic la relatarea acestei catastrofe. Adolescenţa mea a fost tristă. Am căutat o mîngîiere în muncă; mi-am terminat studiile, am urmat dreptul şi am devenit membru al baroului în 1828.

Mi-am petrecut vacanţa din acest an pe o mare moşie ce ne aparţine, în apropiere de Arcanchon. Acolo o văzusem pentru ultima dată pe mama. Nu-şi recăpătase niciodată raţiunea, dar în nebunia ei, care era paşnică, se ocupase să adune tot ce rămăsese din hîrtiile şi cărţile tatălui meu.

Suferean de o depresiune puternică, medicii mă condamnaseră, şi vedeam cu o bucurie ascunsă apropiindu-se sfîrşitul existenţei

mele. Îmi petreceam orele singuratice în bibliotecă, unde mama adunase mica ei comoară. Îmi amintesc că priveam prin fereastră oceanul îndepărtat, dincolo de tînăra pădure de brazi ce fusese plantată în scopul asanării lagunei.

Alegerea unei cariere pe care s-o urmez mă lăsa indiferent, sau, mai curînd, nu-mi doream nici o carieră. Cînd și cînd, citeam lucrări de drept, mai cu plăcere pe cele ce tratau probleme de criminalistică și, în mod special — Excelența Voastră va înțelege acest instinct — pasajele referitoare la erorile judiciarre.

În acest domeniu, colecția alcătuită de mama mea era bogată, căci, din motive asemănătoare celor ale mele, Mathieu d'Arx suferise aceeași atracție.

Într-o seară, în timp ce parcurgeam culegerea de memorii referitoare la procesul Lesurques, am ajuns la faimoasa consultație semnată de Berryer-tatăl, de profesorul Toullier, de Pardessus și de Dupin cel mare. La pagina ce conținea enumerarea și ciudata aglomerare de dovezi acumulate de hazard împotriva pretinsului asasin al curierului din Lyon, am încetat deodată să mai urmăresc textul, deoarece cîteva rînduri, scrise pe margine de mîna tatălui meu, îmi atrăseseră atenția.»

Nota era astfel concepută:

«„Lăsînd la o parte faptul cu totul întîmplător al asemănării dintre nevinovat și vinovat, există aici un ansamblu de circumstanțe care trebuia să-l deruteze pe judecător. Consider acest proces ca fiind punctul de plecare al unui sistem inventat de banda Vestelor-Negre. Ceea ce, în cazul acesta, este numai opera hazardului, a fost reprodus în mod voit și cu inteligență în afacerea Quattrocavalli. În mod evident, Fracurile-Negre au găsit mijlocul de A CREA eroarea judiciară, însă, de acum înainte, cineva le cunoaște secretul, iar Dumnezeu veghează..." »

Citind acest pasaj, glasul lui Lecoq se încetinise.

— Lucrurile încep să se-ncingă, zise colonelul, iar Marguerite a noastră și-a deschis frumoșii ochi.

— Dumnezeu n-a vegheat bine, de vreme ce omul a murit, murmură contesa.

— Are un moştenitor. Să mergem mai departe, Toulonnais, să mergem mai departe, fiule.

«... *Medicii*», continuă memoriul lui Remy d'Arx, «*apreciaseră bine condamnîndu-mă, însă nu putuseră prevedea extraordinara reacţie pe care a produs-o în mine citirea acelor rînduri. Mi s-a părut că de pe ochi mi-a fost luat un văl, şi cu asta nu spun totul: un sînge nou părea să-mi curgă în vene. Aveam un scop, voiam să trăiesc, trăiam!*

A doua zi dimineaţa, răsăritul soarelui m-a găsit răsfoind cărţile preferate ale tatei. Într-adevăr, îi distruseseră corespondenţa, notele, manuscrisele, dar nu se gîndiseră şi la volumele din bibliotecă.

Am petrècut trei zile şi trei nopţi cufundat într-o muncă ingrată dar febrilă. Poate că n-am adunat la un loc cît să umple două pagini, dar era de ajuns: aveam moştenirea tatălui meu, iar gîndul ce lua naştere sub formă latentă, în mintea mea, devenea tot mai clar: Voiam nu numai să-l răzbun pe tatăl meu, dar şi să urmăresc, să hăituiesc, să zdrobesc monstruoasa asociaţie care, transformînd crima într-o ştiinţă exactă, o multiplică prin ea însăşi; care crează în mod sistematic eroarea judiciară şi sfidează Legea fără riscul pedepsei, făcîndu-şi un depozit de sînge nevinovat, întotdeauna gata să plătească sîngele victimelor sale.»

Colonelul clătină din cap şi, mîngîind portretul ţarului Rusiei de pe capacul cutiei sale de aur, şopti:

— Iată o frază deosebit de importantă! Băiatul ăsta are pricepere şi este capabil. Am colaborat puţin cu el, fără a-l lăsa s-o simtă. Dă-i drumul, l'Amitié.

«... *După zece ani de muncă neîntreruptă, încă nu pot să-i spun Excelenţei Voastre că aş fi ajuns la un rezultat decisiv cu privire la persoane, însă referitor la lucruri, declar că-mi este cunoscut secretul Fracurilor-Negre înseşi.*

M-am dus să-i caut la locul lor de origine, în Corsica; le-am luat urma în diversele ţinuturi europene şi am ajuns la convingerea că cea mai bună apărare este însăşi neverosimilitatea combinaţiilor lor machiavelice.

Nimeni nu vrea să creadă într-un asemenea exces de perversitate, iar ei pot să-și extindă fără încetare cercul hidoasei lor afaceri, fiind adăpostiți în spatele chiar a incredulității celor inteligenți și puternici.

Pentru ei, conceperea oricărei crime este dublă: pe lîngă curierul din Lyon, care este jefuit și ucis, trebuie un Lesurques care să plătească datoria pe eșafod. În momentul precis în care Dubosc a fost lovit, în deplină siguranță, căci fuga criminalului era pregătită, Lesurques sosește, în mod fatal, la locul crimei. Trebuia să treacă pe acolo, nu putea trece prin altă parte — un fir misterios l-a condus, și zece martori — vreau să spun zece martori onorabili — vor veni la nevoie să declare că el a plecat de la o afacere sau de la o petrecere spre a se strecura către acel loc blestemat.

Căci forța Fracurilor-Negre nu rezidă numai în ei înșiși, iar geniul care țese vălul sub care se acoperă este cu adevărat infernal: cei mai buni complici sînt aceia care nu-i cunosc și cărora manevrele lor sîngeroase le-ar stîrni oroare.

Acești complici de o zi, de o oră, de un minut, sînt vecinul meu, prietenul meu, eu însumi și, vă rog să mă iertați, domnule ministru, sînteți poate chiar domnia-voastră, căci ei se strecoară pretutindeni, în susul și-n josul societății, și nimeni nu poate fi sigur că n-a atins vreodată mîna vreunuia dintre ei...»

Colonelul izbucni într-un mic acces de veselie.

— Iertați-mă, iubiților, le spuse, asta mă face să rîd pentru că, prima dată cînd am citit pasajul acesta, tocmai mă întorceam de la un dineu la ministru.

«... Iată-l, așadar, pe Lesurques la postul său», continua raportul. *«Am spus Lesurques pentru a-i da o personalitate nefericitului ce va fi azvîrlit pradă răzbunării publice. Lesurques nu știe pe ce teren pășește, nu bănuiește capcana întinsă în fața lui; el se află exact în locul în care trebuie să se afle, și asta e de ajuns spre a-l pierde.*

Poliția sosește, îl percheziționează; fără știrea lui, el are asupra sa cîteva documente compromițătoare; pistolul fumegînd

sau cuțitul însîngerat sînt încă la picioarele sale; în ajun, a făcut ceva lipsit de însemnătate, dar care, dintr-o dată, are urmări nefaste — s-a plîns de cineva, într-un moment de proastă dispoziție, a șoptit cîteva amenințări, sau poate a lăsat să se înțeleagă că ar avea nevoie de bani, că ar fi îngrijorat în legătură cu plata unei scadențe.

Toate acestea se grupează, se înlănțuie; totul îl înconjoară și-l strînge; verosimilitatea apare, crește și se preschimbă în certitudine; este pierdut și el o știe. Este atît de bine deghizat în vinovat încît, în conștiința lui înspăimîntată, își spune: „Dacă aș fi magistrat, dacă aș avea de juaecat un om în situația în care mă aflu, l-aș condamna!"

Asta este ceea ce ei, în limbajul lor, numesc „arma invizibilă". Ea dă lovituri una după alta, tot de atîtea ori de cîte ori lovește arma asasinului; rănește în mod sigur și, printr-o mașinație care constituie culmea sacrilegiului, Legea, întotdeauna Legea este aceea care le aplică lovitura de grație celor pe care i-a rănit.

Dar arma invizibilă poate ucide și ea însăși, înlocuind celelalte arme tocite sau insuficiente.

Există oameni blindați: Achile, invulnerabilul, sau Mithridate [1] care-și bătuse joc de otrăvuri. Împotriva lor, mijloacele materiale sînt neputincioase; trebuie să fie scoasă din teacă arma invizibilă, care străbate prin ochiurile cuirasei făurite din cel mai dur oțel. Înseși apele Styx-ului nu te feresc de ea, iar Mithridate ar căuta în zadar un antidot peentru otrava diabolică în care a fost înmuiată.

Această armă este cuvîntul sau — și mai subtil — gîndul, bănuiala, invidia, ambiția, teroarea, dragostea și, ce pot eu să știu? Cei care manevrează arma asta cumplită și de neînlăturat sînt numeroși, posedă aur, iar omenirea orbită le devine complice...

1 *Mithridate (al VI-lea Eupator, zis cel Mare)* (către 132—63 î.e.n.): rege al Pontului, celebru prin cuceririle sale din Asia și prin războaiele cu romanii, care au durat, aproape fără întrerupere, douăzeci de ani. Spre a se feri de asasinare prin otrăvire, și-a obișnuit trupul să reziste la diferite otrăvuri, luînd încontinuu doze mici. Învins în cele din urmă de Pompei, i-a poruncit unui soldat să-l ucidă, pentru a nu fi luat prizonier. (n.t.)

Ei stăpînesc vechea organizație a Camorre-lor care, la rîndul lor, le aminteau pe cele numite Sfintele Vehme[1], *precum și asociațiile secrete din Lombardia. Marele-Maestru sau Tatăl este înconjurat de un Senat, ai cărui membri se numesc Maeștri sau Frați ai Milei. Sub acest stat-major, urmează un corp ofiteresc, admis într-o oarecare măsură în inițiere — aceștia sînt hoți activi și inteligenți, care pot fi chemați în consilii, dacă împrejurările o cer.*

Cu astfel de prilejuri, Maeștrii poartă un văl negru. Cu excepția Tatălui și a membrilor consiliului, nimeni nu le vede vreodată chipul.

Încă și mai jos, există soldații, sau membrii „de rînd", care se supun ca niște mașini, își primesc plata pentru sinistra lor muncă și nu cunosc nici un secret.

Loja centrală se află la Paris, putîndu-se deplasa. Era la Londra în timpul îndrăznețel tentative care-a fost cît pe ce să ruineze rezervele băncii Angliei.

Cînd a fost comis un furt răsunător și cînd emoției publice îi trebuie lăsat un timp spre a se liniști, loja centrală dispare și se retrage la odihnă, în sediile din Corsica. Poate că în Corsica voi obține indiciul important ce va da, în sfîrșit, Fracurile-Negre pe mîna justiției.

Actualmente — sau cel puțin, la data ultimelor mele informații — loja centrală este alcătuită din Tatăl și zece Maeștri. Nu le cunosc numele. Afiliații de la care am cumpărat sau am obținut prezentele dezvăluiri nu fac parte dintre Maeștri și nu i-au putut vedea pe aceștia decît cu vălul negru; pe de altă parte, funcționarii superiori ai poliției, deși nu uită niciodată respectul ce-l datorează robei mele, s-au încăpățînat în scepticismul lor și nu mi-au acordat decît un ajutor iluzoriu.

Dar, deși nu am putut obține nici portretele, nici numele principalelor Fracuri-Negre, nu-mi lipsesc cu totul informațiile cu privire la persoanele lor și, cel puțin, știu cît de cît ceea ce sînt.

[1] *Sfintele Vehme sau Vehmele:* organizații de origine germanică, asemănătoare cu tribunalele franc-judecătorilor, existente în secolele XII—XVI. (n.t.)

Tatăl este un bătrîn foarte în vîrstă, extraordinar de bogat, strecurat atît în societatea de la Curte cît și în saloanele din cartierul Saint-Germain. Asociația îl încvonjoară cu un respect superstițios. Dibăcia sa ține de vrăjitorie; cu șirul nesfîrșit al crimelor pe care le-a săvîrșit sau le-a poruncit, reușind să păstreze, în exterior, un renume de cinste de netăgăduit și aproape de sfințenie, s-ar putea alcătui un volum impresionant de gros...»

— După cum vedeți, copii, portretul meu este destul de măgulitor, spuse cu glas blajin colonelul. Nu vă mirați prea mult — l-am retușat și eu, pe ici pe colo, și sper că și ale voastre vă vor fi pe plac. Acum, nu mai sînt nevoit să vă recomand să ascultați. Slavă Domnului! sînteți numai urechi.

«... Un om ai cărui ultimi ani sînt încununați de venerația tuturor,» continuă raportul, *«un vechi prieten al tatălui meu, care posedă imense proprietăți în Corsica, chiar în districtul în care Fracurile-Negre au avut cu siguranță, sau poate încă își mai au locul de refugiu — colonelul Bozzo-Corona — a binevoit să facă apel la amintirile sale și să-mi comunice o serie de legende. S-ar părea că șeful Fracurilor-Negre n-ar fi altul decît cel mai celebru dintre bandiții italieni, ajuns la o vîrstă înaintată. În loc de a se face pustnic, diavolul Calabriei și-ar fi mărit, dimpotrivă, aria ticăloșiilor sale și ar fi abandonat muscheta, devenită prea grea, spre a lua arma infernală despre care vorbeam adineauri.*

Alături de el, se pare că se află un nemernic de mîna a doua, dar deosebit de primejdios, un evadat din ocnă, fost servitor, fost comis-voiajor, actualmente agent de afaceri în Paris...»

Lecoq se întrerupse cu de la sine putere și întrebă brusc:

— Ai colaborat și la descrierea mea, Tată?

— Nu, răspunse colonelul, am lăsat-o așa cum era, ca și pe cele ale iubiților noștri prieteni. În jocul de-a v-ați-ascunselea pe care l-a început împotriva noastră, Remy d'Arx este foarte aproape de a cîștiga — putem spune că „frige", și am vrut să vedeți și voi înșivă acest lucru.

Lecoq își continuă lectura. Era palid și sprîncenele i se încruntaseră.

«... Nu sînt departe de a crede că acest mizerabil are, într-un fel oarecare, legături cu poliția. Nu intră în atribuțiile mele să-mi dau părerea cu privire la anumite alianțe-adultere, dar refuzul de ajutor al administrației trebuie să aibă o cauză, pe care mi s-a întîmplat uneori s-o caut. Mă tem că am găsit-o. Chiar sper acest lucru, căci, dacă am ghicit corect, în mai puțin de opt zile voi smulge masca acelui om...»

După ce citi acest ultim paragraf, Lecoq lăsă pe masă manuscrisul și-l privi pe colonel drept în ochi.

— Tată, spuse cu un glas coborît, în ceea ce mă privește, eu nu mai am nevoie să văd mai mult. Dacă ceilalți doresc, vor citi cele ce se referă la ei. Mie îmi este de ajuns și-ți aștept explicațiile.

Colonelul îi făcu un mic semn cu capul, zîmbindu-i, și luă, la rîndul său, manuscrisul.

— Pe vremuri, zise, v-aș fi citit o dramă în cinci acte dintr-o singură suflare, căci în tinerețea mea am jucat teatru, ba chiar am cîntat arii de tenor; dar acum răgușesc atît de repede! Nu poți *să fii* și totodată *să fi fost*. Portretul lui l'Amitié vă pare reușit, iubiții mei?

Membrii consiliului își modificaseră atitudinile și expresiile. Toți erau atenți și însuși Corona asculta cu o îngrijorare vizibilă.

— Lecoq a fost dibuit, constată contesa. Este limpede că acestui Remy d'Arx nu-i mai rămîne decît să întindă mîna ca să-l înhațe.

— Ei bine, drăguța mea, replică bătrînul, portretul tău e și mai detaliat decît al bunului nostru l'Amitié — este o adevărată fotografie. Abatele e pictat în picioare, l-ar recunoaște pînă și un jandarm. Portretul lui Corona doar că nu vorbește, cît despre cel al lui Samuel, îl sfătuiesc ca, dacă vreodată este chemat de Remy d'Arx, să roage un confrate să-l înlocuiască, fiindcă, zău așa, a fost făcut tot atît de asemănător

ca și perele mîzgălite pe ziduri, cu favoriții și moțul din frunte al lui Louis-Philippe[1]. Dar capodopera este cea referitoare la eminentul nostru profesor de drept, cel care ne dibuiește unelte în cele cinci coduri de legi, cel care, pentru prima dată, ne-a spus: „Trebuie să te pricepi să folosești Legea așa cum Paganini își folosește vioara; cînd cunoști modul în care s-o utilizezi, Legea este un instrument cu care jefuiești și ucizi."

— Și eu? întrebă prințul, cu glas tremurător. Ticălosul meu de rol este ca un afiș pe care-l port în spinare — sînt cel mai ușor de recunoscut.

— Și tocmai de aceea, ripostă colonelul, cînd Remy d'Arx a avut buna inspirație de a-mi încredința manuscrisul său, la portretul tău m-am grăbit să mă uit. Ai noroc, fiule, și noi împreună cu tine, căci, în ultimile două luni, frumosul nostru judecător de instrucție ne-a văzut, în fiecare seară, împreună, la palatul Ornans. Cea mai mică bănuială în legătură cu tine ar fi dat cheia pentru tot restul, dar omul care i-a furnizat informațiile este în întîrziere cu o jumătate de an. La capitolul Ludovic al XVII-lea nu există decît un singur cuvînt: Mort.

Își drese glasul și continuă pe un ton de bună dispoziție ce contrasta cu tulburarea generală:

— Bunii noștri prieteni vor fi, poate, încîntați să vadă cu propriii lor ochi. Fă să circule manuscrisul, l'Amitié, pentru ca fiecare să-și poată citi elogiul său.

Memoriul trecu din mînă în mînă. În jurul postavului verde domnea o tăcere plină de tristețe. Numai colonelul își păstra expresia mulțumită. Își înmuiase tocul în cerneală și desena omuleți caraghioși, cu trupuri mici și capete mari, pe hîrtia albă din fața lui.

După ce memoriul făcuse înconjurul mesei, își puse jos tocul.

— Ei bine, mult-iubiții mei — spuse cu un calm atît de sfidător, încît un fulger se aprinse în ochii tuturor — vă

1 Referire la forma de pară a capului lui Louis-Philippe, cu frunte îngustă și fălci puternice, și la șuvițele de păr de pe creștetul său, care au fost luate de caricaturiștii vremii drept pretext pentru desenele lor. (n.t.)

anunţasem o şedinţă interesantă, nu mă puteţi învinui că nu mi-aş fi respectat cuvîntul. Ce credeţi despre toate astea?

— Am fost trădaţi, este clar, răspunse doctorul în drept.

— Acum, adăugă contesa de Clare, omul acesta e atît de aproape de noi, încît ne-ar putea atinge şi numai dac-ar întinde mîna.

— Cu atît mai mult, draga mea, întări colonelul, cu cît are braţul lung. Este drept că Prefectura de Poliţie îl cam încurcă, deoarece nu-i sînt pe plac oamenii care intră în concurenţă cu ea — se aseamănă cu Academia, care refuză să admită orice n-a inventat ea însăşi. Însă prezentul memoriu are tocmai scopul de a antrena Prefectura.

Luă manuscrisul şi-l întoarse pentru a ajunge dintr-o dată la ultima pagină.

— Iată concluziile, continuă. Sînt lungi, precise, şi mi se pare că ministrului i-ar fi foarte greu să le respingă. Ascultaţi numai:

«... Îi cer, aşadar, Excelenţei Voastre ajutorul direct al guvernului. Am nevoie de agenţi ai Administraţiei dar, în acelaşi timp, îmi trebuie o totală libertate de mişcare şi o independenţă absolută, mai ales în ceea ce priveşte Prefectura de Poliţie.

Pun în balanţă, cu bună ştiinţă, întregul meu viitor profesional. Dacă m-am înşelat, sînt un neruşinat şi un nebun şi mă condamn eu însumi la a-mi da demisia.

Dacă, dimpotrivă, afirmaţiile mele sînt corecte, nu solicit nimic, fiindcă nu voi fi făcut nimic mai mult decît atît cît este de datoria unui magistrat. Rog pe Excelenţa Voastră să-mi acorde trei lucruri: un titlu care să mă autorizeze să acţionez, libertatea de a-mi alege agenţii, mînă liberă în relaţiile cu Prefectura şi, în termen de cincisprezece zile cu începere de astăzi, mă oblig să-i dau pa şefii Fracurilor-Negre pe mîna justiţiei...»

— Mai există şi *marchef*-ul! interveni aproape strigînd Corona. Sîntem ameninţaţi că vom fi înecaţi într-un pahar cu apă. Să fim noi primii care vor lovi şi cu asta încheiem.

Colonelul răsfoi rapid caietul.

— Desigur, desigur, zise, aceasta-i prima idee care se prezintă. Judecătorul nostru de instrucție nu este nici Achile, nici Mithridate. Dar am găsit un mic pasaj care dă răspuns și la așa ceva... îmi permiteți? Am, într-adevăr, un mic pasaj referitor la asta... îmi dați voie? Mă tem, sincer, să nu abuzez de bunăvoința voastră... Va fi ultimul citat pe care-l fac.

Și citi:

«... Fracurile-Negre mă cunosc, mă înconjoară; știu și, mai ales, simt acest lucru — din propria-mi voință mă joc astfel cu focul. Omul care mi-a furnizat cele mai sigure informații este un ucigaș, călăul, asasinul plătit al marelui consiliu al Fracurilor-Negre...»

Cuvintele fură primite cu un murmur de uimire și numele lui Coyatier veni pe buzele tuturor.

Colonelul clipi din ochi cu malițiozitate.

— În cine să te mai încrezi! șopti. Dumnezeule, da, bruta cea mai obtuză pe care-am întîlnit-o în viața mea, *marchef*-ul, a avut o idee, poate chiar două: ideea de a se pocăi și aceea de a se îmbogăți, căci diavolul acesta de Remy seamănă arginții de parcă ar avea în buzunar minele din Peru. Dar îngăduiți-mi să închei:

«... În orice zi pot împărtăși soarta tatălui meu; numai că pe mine nu mă vor lichida în întregime. Mi-am luat toate precauțiile, opera mea îmi va supraviețui. Într-adevăr, prezentul memoriu a fost copiat în trei exemplare, ce-au fost depuse în trei mîini diferite, toate la fel de sigure. În cazul în care mi s-ar întîmpla o nenorocire, cei trei depozitari ai mei sînt obligați să nu lase să piară ceea ce am întreprins eu, iar prima lor acțiune ar fi să înmîneze acest document scris, căruia moartea mea i-ar conferi o gravitate solemnă, mai întîi domniei-voastre, domnule ministru, în al doilea rînd ducelui d'Orléans, moștenitor al Coroanei, și în al treilea rînd regelui însuși...»

Colonelul închise caietul, îl puse pe masă și, strîngîndu-și pe pieptul înfrigurat reverele halatului său călduros, spuse:

— Vedeți, scumpii mei, e simplu ca bună-ziua, chiar și un copil ar înțelege: a-l ucide pe băiat în împrejurările în care ne aflăm, ar însemna, nici mai mult, nici mai puțin, să dai foc unui butoi cu pulbere.

Tăcu. Toți membrii consiliului își țineau capul plecat. Lecoq, care părea cel mai puțin îngrijorat, zise:

— Ia mai lasă, Tată, nu ești niciodată pierdut cînd ai un stăpîn așa ca dumneata. Nu ne lăsa să ne perpelim, fii ca întotdeauna Providența noastră. Cu siguranță, ai dumneata soluții la toate.

— Mai încet cu lauda! replică bătrînul cu o modestie exagerată. Mă bizui mai curînd pe voi, iubiții mei copii. Sînteți în puterea vîrstei, aveți talent, îndrăzneală, tot ce trebuie spre a combate, pe cînd eu sînt în regres... mi-ați dat de înțeles asta de cîteva ori... și nu aveam nevoie de avertismentele voastre pentru a vedea că rolul meu pe pămînt s-a încheiat.

— În picioare toată lumea! porunci Lecoq pe tonul ofițerilor ce comandă executarea exercițiilor militare. Drepți! Doi pași înainte! Îngenuncheați! Sîntem în prezența Dumnezeului nostru, trebuie să-l adorăm!

— Îți bați joc, Toulonnais? îl întrebă bătrînul aruncîndu-i o privire atît de tăioasă și de pătrunzătoare, încît Lecoq își lăsă ochii în jos.

— Nu, pe cinstea mea, se bîlbîi el. Și mai bine, ia privește: ești înconjurat de mîini împreunate.

— Tată, adăugă cu umilință contesa de Clare, aveai dreptate, capetele noastre sînt acolo, în caietul acela; ne clătinăm pe marginea unei prăpastii, ești singurul în stare să ne salveze, salvează-ne!

Colonelul Bozzo își îndreptă trupul și, timp de o clipă, craniul său, lustruit ca fildeșul, domină toate frunțile înclinate.

— Aha! zise, și glasul lui își recăpătă vibrațiile sonore, aveți nevoie de mine și de bafta mea? Se pare că bătrînelul încă mai trăiește. De cum vă ia casa foc, alergați la mine, mereu la mine, pentru că tot eu sînt cel mai puternic, chiar și cînd suflarea îmi este gata să se stingă. Bine faceți, dar și mai bine ați face dacă n-ați uita niciodată cine sînt eu și cine sînteți voi. Nu mai țin minte numele celor care luau loc aici, în locul vostru, în urmă cu zece ani. De douăzeci de ori consiliul s-a

reînnoit în jurul meu. Ceilalţi mor, *eu trăiesc!* Eu sînt sufletul, iar voi — trupurile. Voi nu ştiţi nimic, iar eu ştiu totul. Aveaţi pe buze zîmbetul ignoranţei incredule, în timp ce ascultaţi lectura acelei pagini care vorbea despre *arma invizibilă* şi despre oameni invulnerabili; cu toate acestea, iată-ne în prezenţa unui om pe care nici fierul, nici otrava nu-l pot ataca. Împotriva lui este nevoie de *arma invizibilă*: unde se află aceasta? Care dintre voi o cunoaşte? Cine ar putea s-o ascută şi s-o mînuiască?

— Numai dumneata eşti acela, Tată, răspunse contesa cu convingere.

Ceilalţi adăugară:

— Stăpîne, numai dumneata eşti acela.

Bătrînul păru să se bucure o clipă de triumful său, apoi flacăra din ochi i se stinse şi pleoapele lui grele se lăsară peste ei ca un văl.

— Prieteni, continuă reluîndu-şi vorba blajină, în curînd veţi şti tot atît cît mine. Mi-au rămas puţine zile! Este ultima mea afacere. Nu există nici o altă familie mai unită decît a noastră; voi sînteţi copiii mei, moştenitorii mei mult-iubiţi, şi vă închipuiţi că, pentru a vă apăra, v-am aşteptat rugămintea? Nu, eu vegheam asupra voastră şi a averii voastre. Ceea ce constituie tăria inamicului vostru, sînt cele trei exemplare ale demersului său. Eu posed unul şi le voi căpăta pe celelalte două. Dar, pînă atunci, nu vă temeţi. *Arma invizibilă* a fost scoasă din teacă; ea a atins deja pieptul lui Remy d'Arx; el va trăi, fiindcă moartea sa rapidă v-ar ucide; dar va trăi înlănţuit: i-am legat inima!

17 REMY D'ARX

În 1838, judecătorii de instrucţie erau găzduiţi chiar şi mai rău decît sînt astăzi.

Încă nu fusese începută restaurarea Palatului de Justiţie, şi cabinetul lui Remy d'Arx, situat tocmai la capătul

lungului coridor ce se întinde în partea de sus a Conciergeriei, prezenta un aspect destul de jalnic.

Era o încăpere spaţioasă, dar pardosită ca o mansardă şi nu se bucura în nici un fel de confortul sever al casei Sfîntului Ludovic. Fereastra, îngustă şi înaltă, dădea spre curtea bisericii Sainte-Chapelle, pe vremea aceea aglomerată de pietre de construcţie.

Tavanul era plin de crăpături, lambriurile ar fi avut nevoie să fie spălate, iar înfăţişarea generală dădea impresia unor ruine.

În mijlocul camerei se afla o masă pătrată, instalată pe o rogojină şi plină de hîrtii în neorînduială — ai fi zis că-i masa unui poet.

O altă masă, din lemn negru, dotată cu un pupitru şi cele necesare scrisului, era aşezată transversal faţă de cea dintîi, ca bara unui T.

Peretele din faţa ferestrei era ascuns de nişte dulapuri compartimentate, conţinînd dosare etichetate. Placa de deasupra căminului susţinea bustul lui Louis-Philippe, iar de o parte şi de alta a uşii principale se vedeau, în dreapta — o pendulă veche, în stînga — un barometru cu cadran.

Orice castel îşi are dependinţele sale: acestea erau dependinţele castelului zeiţei Themis.

Remy d'Arx era singur, în picioare, cu pălăria pe cap, stînd în faţa ferestrei, pe ale cărei geamuri înguste şi murdare degetele lui băteau distrat darabana.

Privea, fără a-l vedea, un ulm bătrîn, cu ramuri desfrunzite, care murea cu încetul printre dărîmăturile şi pietrele de construcţie îngrămădite în curtea bisericii Sainte-Chapelle.

Ulmul acela îşi avea renumele său. Era unul dintre cei trei arbori cîntaţi, în timpul Restauraţiei, de către domnul de Jouy, ca slujind drept pensiune vrăbiilor pariziene.

Unul dintre ei, cel mai ilustru şi care crescuse în strada Coq-Héron, încă mai trăia în urmă cu un an; celălalt murise în 1860, ucis prin demolările de pe cheiul Grève.

Orologiul din turn tocmai bătuse ora zece seara.

Nici un burghez rostuit la casa lui nu este mai punctual decît o vrabie, în ceea ce priveşte momentul culcării.

Mii de păsărele se porniseră să vină în zbor, din toate colțurile cerului. Timp de cîteva minute, în arborele ospitalier domni o forfotă gălăgioasă — agitație și piuituri, poate sărutări la urarea de „somn ușor", poate gîlcevi, certuri cu lovituri de cioc sau de aripi pentru cele mai bune locuri de pe ramuri.

Dar, treptat, mișcările dezordonate se potoliră, ciripitul ascuțit coborî cu un ton, apoi tăcu; după un sfert de oră, cei douăzeci de mii de oaspeți ai hanului aerian dormeau ca niște vrăbioi cumsecade.

Remy d'Arx stătea nemișcat de multă vreme. Tăcerea aceea păru că-l trezește și-și scoase pălăria spre a-și șterge fruntea cu mîna.

În orele crepusculare ale dimineții și ale serii, cînd ziua vine și cînd pleacă, obiectele își schimbă formele și mai ales culorile. Poate că înserarea era aceea care adîncea ridurile săpate între sprîncenele tînărului judecător de instrucție și care-i așternea pe obraji acea paloare de moarte.

Se întoarse cu gesturi lente, își puse pălăria pe o mobilă și făcu prin cameră cîțiva pași nesiguri.

După un timp, se opri spre a despături o hîrtie mototolită pe care o ținea în mînă.

— N-am spus nimănui nimic, șopti. Ieri aș fi putut afirma că nu mi-o spusesem nici mie însumi. Gîndul la o fericire atît de mare nu-mi trecuse niciodată prin minte. Nu speram, eram sigur că voi fi învins mai înainte chiar de a începe lupta. A fost nevoie de sfaturile Francescăi, de obsesia, aș putea spune și de norocul ce mi l-a purtat colonelul Bozzo, ca să-mi combat atît presimțirile prea bine întemeiate, cît și temerile, care s-au adeverit atît de repede.

Se apropie de masă și se așeză într-un fotoliu, punînd hîrtia cocoloșită alături de alte două scrisori ale căror plicuri zăceau pe jos.

— Cine poate să-mi scrie astfel? continuă, și pentru ce-mi scrie ca și cum căsătoria ar fi un lucru posibil, public, cert? Oamenii care-mi adresează aceste calomnii știu ceva, însă nu știu tot. Au ghicit secretul dragostei mele, pe care nu l-aș fi încredințat nici celui mai bun prieten al meu, dar par să creadă că sînt fericit în dragostea mea și încearcă să-mi otrăvească bucuria cu fiere...

Luă în mînă cele trei scrisori, pe care privirile lui, încărcate de o imensă oboseală, le parcurseră pe rînd.

— Bucuria mea! repetă cu o amărăciune amestecată cu spaimă. Ah! dac-ar fi adevărat, dacă Valentine mi-ar fi lăsat o speranță, i-aș sfida să-mi tulbure triumful!... Oare nu știu tot atît de bine ca și ei că în viața ei există un mister? nu mi-a spus-o ea însăși și nu s-a oferit chiar ea să mi-l dezvăluie?

Se întrerupse, citind cu jumătate de glas și poate fără a-și dea seama cele cîteva rînduri ale primei scrisori:

«Te-ai înșelat, pasiunea te orbește, fata aceea este dintre cele cărora un bărbat cinstit nu-i poate da numele său...»

«...Ia seama», spunea o altă scrisoare, *«misiunea dumitale pe acest pămînt este gravă și sacră. Amintește-ți de cei ce au murit și nu pune această aventură rușinoasă între dumneata și răzbunarea dumitale. Cea pe care o vei lua în căsătorie va fi un obstacol în fața pașilor dumitale; cei pe care-i urmărești sînt puternici și mînuiesc arme necunoscute. Dragostea este o otravă: ia seama...»*

Cea de-a treia scrisoare suna astfel:

«Doamna Samayoux, de meserie saltimbanc și proprietară a unei menajerii de bîlci, își are baraca instalată, actualmente, în piața Walhubert. Du-te să-i ceri vești despre Fleurette și vei afla cine este domnișoara de Villanove.»

Degetele tînărului magistrat se crispară și, cu o mișcare violentă, aruncă cele trei scrisori în cămin.

— Armă necunoscută! gîndi cu glas tare. Armă invizibilă! Toate astea provin din arsenalul lor misterios? Oare sînt deja în jurul meu? Încearcă să-mi ucidă sufletul, pentru că mi-am pus la adăpost de atacul lor viața trupului meu?

Își sprijini capul în mîini și din piept îi scăpă un hohot de plîns.

— Oh! Valentine! Valentine! murmură. Ce-mi pasă de toate acestea? Oare, de acum înainte, pentru mine mai există pe lume alt gînd decît cel îndreptat spre tine? Nu ura lor mă zdrobește și încă nu și-au construit ei arma în stare să mă

răneascâ de moarte. Cel puţin una dintre scrisori spunea adevărul: dacă încă n-am dezertat de la sarcina pe care mi-am asumat-o, sînt deja lipsit de puterea şi elanul necesare pentru a o duce la îndeplinire. Valentine! Ea este mereu aici, în faţa ochilor mei, ameţitoare ca dragostea ce mă macină; îi urmăresc privirea divină care se îndreaptă spre un altul şi gelozia mă chinuie, apoi reîncep să trăiesc, luminat de strălucirea zîmbetului ei. Urma să vină la mine, căci în sufletul ei există o ciudată milă. S-ar spune că suferă din cauza durerii pe care mi-o provoacă. La mine, nu va găsi pe nimeni — am fugit, şi bine am făcut, nu vreau s-o văd. Ce-aş putea afla de la ea? Există oare pe lume vreo dezvăluire în stare să vindece boala inimii mele?

Palmele lui alunecară pe obraji, dînd la iveală un chip descompus, înlăcrimat.

— Recunosc, continuă cu glasul frînt, îmi este ruşine, dar nu mai combat, fiindcă lupta este imposibilă — o iubesc chiar împotriva voinţei mele! O voi iubi şi cînd va fi a altuia! Chiar şi dacă ar fi vinovată, tot aş iubi-o; chiar şi dacă cei care pot totul ar veni aici şi mi-ar spune: „Pentru a o cuceri, trebuie să săvîrşeşti o crimă..."

Nu-şi încheie gîndul şi sîngele revoltat năvăli să-i înroşească obrajii, în timp ce, descurajat, îşi înclina din nou fruntea.

În uşă se auziră trei ciocănituri scurte şi un om din Palatul de Justiţie apăru în prag, întrebînd:

— Vrea domnul judecător de instrucţie să-l interogheze pe acuzat?

Remy îl privi zăpăcit. Nu mai ştia despre ce-i vorbea omul.

— Ce acuzat? îngăimă.

— Asasinul de pe strada Oratoire, răspunse slujbaşul. Documentele se află pe masa domnului judecător şi se pare că se doreşte urgentarea instrucţiei în afacerea aceasta.

Remy îşi aruncă ochii pe un dosar de lîngă el, pe a cărui copertă erau scrise două nume: Hans Spiegel, Maurice Pagès.

Numele mortului şi al ucigaşului.

Abia atunci deveni conştient că, încă de dimineaţă, fusese înştiinţat că instrucţia acelei afaceri îi fusese atribuită.

— Mai am de notat unele lucruri, spuse, peste o jumătate de oră voi fi gata.

Slujbaşul ieşi. Remy trase spre el dosarul şi-l deschise. Conţinea patru piese principale: procesul-verbal al comisarului de poliţie, raportul inspectorului Badoît, cel al inspectorului Mégaigne şi o dublă foaie volantă, nesemnată, care purta ştampila diviziunii a doua a prefecturii.

Remy d'Arx desfăşură acele documente pe biroul său. Încercă să citească procesul verbal, dar de îndată ce trecu de formulele conoscute care, în acte de acest fel, precedă întotdeauna expunerea faptelor, scrisul începu să-i joace înaintea ochilor.

Fără a-şi da seama, recăzu în cea mai adîncă visare.

Îşi închipuia că lucrează, însă gîndul îl aducea din nou la seara din ajun. Se vedea la braţul contesei Corona, descărcîndu-şi pentru prima dată prea-plinul inimii; se auzea pe el însuşi mătrurisindu-şi înflăcărarea, timiditatea, durerile şi bucuriile acelei iubiri care, fără voia lui, îi pătrunsese în viaţă şi care, de acum înainte, era însăşi viaţa lui.

Îşi reamintea totul: mirarea Francescăi, interesul atît de aprins şi de sincer cu care-i împărtăşise suferinţa; pînă şi glumele sale de femeie de lume, plină de admiraţie şi de compasiune.

— Aşa ceva nu s-a văzut de pe vremea potopului! spusese contesa.

Şi chiar era adevărat, cel puţin Remy aşa credea. Ceea ce văzuse, ceea ce citise nu-i oferea nici un punct de comparaţie. Nimic nu se asemăna cu îndrăgita, arzătoarea tiranie exercitată asupra întregii sale fiinţe de acea dragoste a cărei putere i se părea de neînvins. Era o boală, o febră, un delir care-i asalta în aceeaşi măsură simţurile, imaginaţia şi sufletul.

Imaginea evocată a Valentinei îl cufunda într-un extaz de nespus, în care simţea că moare de prea multă viaţă. O vedea frumoasă ca strălucirea destinului său înlănţuit, asculta în depărtare armoniile pătrunzătoare ale glasului ei şi se îmbăta, în sorbituri lungi, cu elixirul magnetic ce-i izvora din ochi.

Cei a căror tinereţe a fost austeră sînt uneori incendiaţi, în felul acesta, de trăsnetul care loveşte tardiv.

Veselele zile ale primăverii vieții — anii însoriți pe care alții îi cheltuiesc în mici amoruri nebunatice, Remy d'Arx îi închinase în întregime sumbrei munci care, vreme atît de îndelungată, constituise singurul țel al vieții sale.

Adolescența lui nu risipise nimic în afară. Tot ce arde într-un bărbat se adunase în el pe tăcute, și prima scînteie de iubire care-l atinsese aprinsese un vulcan.

Ceea ce, în ajun, o uimise într-atît pe Francesca Corona fusese violența de neînchipuit și naivitatea fără pereche a pasiunii lui.

El iubea totodată ca un copil și ca un bătrîn, cu efervescența primei vîrste, cu adorarea sterilă și disperată a ultimelor zile. În el nu rămăsese nimic decît acea flacără tristă și atotputernică, zadarnic combătută de neputincioasa voință de a-și continua opera.

Totul îi vorbea despre Valentine, dar Valentine însăși, intrînd pe neașteptate în vechea lui viață și aducîndu-i un ajutor nesperat, nu putuse reaprinde în el focul stins al răzbunării.

Valentine, vorbind despre asasinii lui Mathieu d'Arx, despre acele Fracuri-Negre pe care Remy le urmărea de atîția ani, Valentine promițînd să facă lumină în noaptea pe care atîtea eforturi nu o putuseră împrăștia, abia fusese ascultată.

De la Valentine, Remy nu o voia decît pe ea însăși, iar revelația făgăduită îl revolta, căci o considera oferta unei despăgubiri derizorii.

Citea toate acestea, adică amintirile lui tulburi și spaima din gîndul său, printre rîndurile întortocheate pe care comisarul de poliție le așternuse pe hîrtia ștampilată.

Timpul trecea, neatenția lui tot mai tiranică sfîrșea prin a-i trezi în minte o vagă remușcare pentru faptul de a-și fi neglijat îndatoririile de judecător, cînd zgomotul unor pași grei se auzi pe coridor.

Jumătatea de oră se scursese și escorta prizonierului se apropia.

De data aceasta, Remy d'Arx se trezi tresărind.

Cu siguranța privirii pe care o dă obișnuința, parcurse în fugă documentele înșirate în fața lui.

Procesul-verbal al comisarului şi rapoartele celor doi inspectori concordau în întregime. Erau clare, concise şi aproape identice, în aşa măsură reieşeau izbitor împrejurările crimei şi constatarea flagrant-delictului.

În momentul în care se deschise uşa, ochii tînărului magistrat treceau la cea de-a patra piesă a dosarului, cea care nu era semnată.

Documentul acesta, care consta într-o coală de hîrtie acoperită în întregime cu un scris mărunt şi înghesuit, se încheia astfel:

«Observaţie importantă: asupra acuzatului nu s-au găsit bani, cu excepţia unei sume neînsemnate. Se va dovedi că el îşi făurise speranţa romantică de a se căsători cu o tînără fată aparţinînd nobilimii şi a cărei zestre probabilă se ridică la mai mult de un milion.»

Funcţia îl stăpîneşte pe om şi-l înalţă.

Timp de o clipă, Remy d'Arx îşi recăpătase întreaga luciditate a gîndirii, căci în el se trezise din nou judecătorul. Privirea îi rămase aţintită asupra acestei pagini care, pe lîngă dovadă, adăuga surplusul inutil al prezumţiei.

O îndoială de un anume fel îi trecu prin minte, o îndoială ce nu-i putea aparţine decît lui şi care se lega de cercetările sale obişnuite.

Se gîndi: „O notă asemănătoare se afla în dosarul nefericitului care *a plătit datoria* după uciderea tatălui meu."

Nu l-aţi fi recunoscut cînd îşi ridică ochii strălucitori şi limpezi asupra acuzatului care tocmai intrase, lăsînd pe cei doi paznici în afara camerei.

În privirea tînărului magistrat ce citea o foarte intensă curiozitate şi ceva ce semăna a simpatie.

Ieşind dintr-o încăpere alăturată, grefierul se strecurase la măsuţa lui şi deja îşi înmuia tocul în călimară.

Acuzatul se opri la trei paşi de masa principală şi rămase în picioare, cu braţele lăsate în jos, cu capul înălţat semeţ, dar fără nici o afectare de fanfaronadă. Avea mîinile libere şi nu purta, din costumul de prizonier, decît haina, sub care se vedea pantalonul uniformei sale.

Era palid şi cu trăsăturile descompuse. Cu toate acestea, privirea lui bărbătească nu lăsa să se ghicească nici o slăbiciune.

Cînd acea privire — care, în deplinul înţeles al cuvîntului, era cea a unui om cinstit — se întîlni pentru prima dată cu cea a lui Remy d'Arx, sprîncenele tînărului magistrat se încruntară fără voia lui, iar pleoapele lui Maurice se plecară.

Interogatoriul începu imediat.

La cererea judecătorului, Maurice îşi spuse numele, prenumele şi datele personale.

Grefierul, un omuleţ slab, cu ochelari fără braţe, foarte pretenţioşi, scria gîndindu-se la propriile-i probleme. În domeniul instrucţiei judiciare, se credea mult mai tare decît Remy şi, sătul de bîrfele din tribunal, considera acel omor, ce nu data decît de cîteva ore, ca pe o poveste veche.

Îşi formase deja o părere şi în sinea lui îl şi condamnase pe Maurice la eşafod sau cel puţin la ocnă, în cazul în care juraţii ar avea slăbiciunea de a admite circumstanţe atenuante.

Maurice rămase tăcut cîtva timp, înainte de a răspunde la prima întrebare referitoare la faptă.

Grefierul avu tot răgazul să-l studieze pe deasupra ochelarilor şi să-şi mărturisească sieşi că ghicea prea bine instinctele rele ale acestui băiat frumos, dincolo de masca de blîndeţe şi sinceritate.

În cele din urmă, Maurice răspunse cu glas coborît:

— Ştiu bine că sînt pierdut, ce rost mai au toate acestea?

— Este o recunoaştere? întrebă Remy, a cărui voce gravă căpătă, fără ştirea sa, o intonaţie de compasiune.

— Nu, replică Maurice cu înflăcărare, jur în faţa lui Dumnezeu că sînt nevinovat. Dar ce importanţă are, dacă nu mă puteţi crede?

Tînărul magistrat rosti rar:

— Eu nu ştiu nimic, nu cred nimic, mă aflu aici pentru a descoperi adevărul. Viaţa dumitale trecută pledează pro şi contra: ţi-ai părăsit studiile care te pregăteau pentru o carieră onorabilă, angajîndu-te într-o trupă de saltimbanci, dar, de atunci, ai purtat uniforma militară, iar purtarea dumitale în Algeria a fost cea a unui ostaş viteaz. Priveşte-mă în ochi şi

vorbește nestingherit. Dacă ai căzut într-o capcană, spune-mi, te ascult.

Din nou, ochii lui Maurice îi întîlniră pe cei ai lui Remy d'Arx și el șopti:

— Domnule, să vă răsplătească Dumnezeu. Nu speram să găsesc atîta bunătate la dumneavoastră, dar nu mai am nici o speranță.

Grefierul își înfipsese tocul după ureche și-și spunea: „Care va să zică, așa se interoghează acum? S-avem iertare!"

Maurice continuă:

— De douăsprezece ore de cînd stau singur în închisoarea mea, m-am gîndit profund. Tot ceea ce s-a petrecut mi-a revenit în minte punct cu punct și mi se părea că eram propriul meu judecător. Nenorocirea care m-a lovit este mare; am suferit cumplit astăzi, dar nu mi-am pierdut capul și sînt stăpîn pe propria-mi rațiune. Cunoașteți, domnule judecător, trista poveste a tinereții mele. Eu nu vă cunosc și nu vă știu nici numele. Dar dacă în mine s-ar putea naște o scînteie de speranță, aceasta mi-ar veni de la dumneavoastră. Legea vă interzice să mă ascultați între patru ochi?

— Legea impune ca interogatoriul să fie înregistrat de către grefier, răspunse Remy d'Arx, și această condiție constituie garanția acuzatului, dar Legea nu impune nici o limită liberului arbitru al judecătorului, ce-și poate alege mijloacele de a-și lămuri conștiința.

Se întrerupse și adăugă, adresîndu-i-se grefierului:

— Lăsați-ne singuri, domnule Préault, dar nu vă îndepărtați; vă voi chema cînd voi dori să reiau interogatoriul legal.

Domnul Préault își aranjă hîrtiile, puse jos tocul și se duse spre ușă, repetîndu-și: „S-avem iertare! Toate astea prevestesc niște metode de casație foarte drăguțe."

Ușa fu închisă cu zgomot, căci domnul Préault era prost-dispus.

— Locotenent Pagès, continuă judecătorul ridicîndu-se, nu ne ascultă nimeni. Te afli aici în prezența singurului om care te-ar putea înțelege. Am motive să te cred nevinovat.

— Să fie adevărat?... exclamă Maurice uluit.

Remy îi întinse mîna, adăugînd:

— Este posibil să mă înşel — dumneata mă vei lămuri. Dacă am ghicit, sînt prietenul dumitale, locotenente, fiindcă avem aceiaşi duşmani.

18 INTEROGATORIUL

Acum, Remy d'Arx şi Maurice stăteau pe scaune, unul în faţa celuilalt. Maurice vorbea; Remy, aplecat peste documentele răsfirate ale dosarului, asculta cu atenţie şi lua note.

Nu mai era omul de adineauri. Ceva din vechea lui pasiune se redeştepta în el şi timp de o clipă redevenise el însuşi.

Ascultîndu-i ordinul, Maurice începuse istorisirea amănunţită a vieţii sale, cu începere de la plecarea din Angoulême şi pînă la întoarcerea din Africa.

În timp ce-l asculta, Remy consulta piesele de instrucţie şi părea să compare spusele tînărului locotenent cu informaţiile culese de poliţie.

Rana pe care i-o făcuse *arma invizibilă* era adîncă şi, poate, mortală; mîna care-l lovise era experimentată — izbise drept în inimă. Dar rănile sufleteşti sînt la fel cu cele trupeşti şi un anumit remediu care nu are puterea de a vindeca, poate măcar să coboare febra şi să producă o calmare, fie ea şi trecătoare.

Aşa se întîmpla cu Remy d'Arx, care, o clipă, îşi uita spaimele şi-şi îndrepta trupul, reanimat de o diversiune neprevăzută.

Ogarul muribund încă mai sare dacă i se arată urma cerbului. Remy dăduse, pe neaşteptate, de pista celor care-i uciseseră tatăl. Fracurile-Negre erau acolo, simţea acest lucru. Sîngele corsican, reaprins deodată, îi fierbea în vine ca-n zilele tinereţii sale. Nările dilatate îi tremurau, ochii îi străluceau.

Cînd Maurice abordă episodul vieţii lui în care, greşind uşa, intrase într-o baracă de saltimbanci în loc de a se duce

să se culce la cazarmă, Remy îl întrerupse printr-un gest și luă în mînă raportul nesemnat.

— Iată o lucrare admirabil făcută, șopti, chiar prea bine făcută. Este aproape un miracol. Crima a fost înfăptuită azi-dimineață, și în seara aceasta avem deja la dosar ceva ce ar putea fi intitulat: „Memoriile acuzatului". Găsesc aici tot ceea ce-mi povestești, locotenente Pagès, cu detalii încă mai intime referitoare la văduva Samayoux, patroana dumitale, cît și la tînăra care purta numele de Fleurette. Probabil că i-au fost puse întrebări unui prieten al dumitale, unui prieten căruia nu-i ascundeai nimic.

— Am camarazi buni la regiment, replică Maurice, dar niciodată n-am încredințat cuiva problemele mele.

— Atunci, îl întrebă judecătorul, cu un zîmbet triumfător pe buze, cum se poate explica această minune? Poliția merită rareori să fie învinuită c-ar fi prea abilă. În cîteva ore, a fost necesar să se culeagă toate aceste informații care, într-adevăr, par a fi date chiar de dumneata însuți, într-atît sînt de exacte și complete. În plus, a trebuit să se întocmească raportul, să fie scris limpede și depus la Prefectură, iar aceasta l-a trimis spre a-mi parveni aici înainte de sosirea mea. Există unele cerneluri cu uscare rapidă, știu asta, dar scrisul de pe acest document nu pare să fie prea proaspăt. S-ar crede că peste acest exemplar a trecut o noapte.

În timp ce vorbea, Maurice îl privea cu mirare.

— Domnule judecător, spuse cu glasul încărcat de emoție, oare încercați, cu adevărat, să mă considerați nevinovat?

— Îi caut pe vinovați, replică Remy d'Arx, ațintindu-și asupra lui privirile pătrunzătoare. Dumneata încă nu-i cunoști, și totuși mă vei ajuta să-i găsesc. Domnule Pagès, piesa aceasta din dosar a fost fabricată înainte de săvîrșirea crimei.

— Credeți?!... exclamă tînărul locotenent, uluit.

— Sînt convins. Au atins un asemenea grad de dibăcie, încît, uneori, își depășesc ținta, iar perfecțiunea operei lor devine o semnătură. Eu, care-ți vorbesc, recunosc tot ceea ce iese din această cumplită fabrică.

Ochii lui Maurice îl priveau întrebători, cu o vagă neliniște.

— Fii pe pace, îi spuse Remy răspunzînd acelei priviri, îmi păstrez întreg sîngele rece și vei înțelege în curînd sensul cuvintelor mele. Îți repet, totul era pregătit. Raportul acesta era redactat chiar în timp ce un alt actor, jucînd în aceeași comedie, profita de absența dumitale pentru a sparge la dumneata acasă o broască și spre a lăsa în camera dumitale două scule de felul celor ce nu le aparțin decît hoților de profesie.

Maurice rămase o clipă cu gura căscată, apoi îngăimă:

— Nu v-am spus nimic din toate acestea, cum de le știți?

Judecătorul de instrucție zîmbi din nou și, în loc de a răspunde, continuă:

— Cine a putut da informații referitoare la viața dumitale de pînă acum ? Caută bine, este imposibil să nu găsești un mijloc prin care să mă pui pe pista cea bună.

— N-am nevoie să caut, replică Maurice, izbit deodată ca de o lumină. Aseară, am văzut-o pe văduva Samayoux, fosta mea patroană.

— Evident, îl întrerupse Remy, ea trebuie să fie.

Maurice scutură din cap.

— Vă înșelați, domnule judecător, spuse, este cea mai cinstită ființă din lume. Pe de altă parte, capul ei nu are istețimea necesară. Mi-a mărturisit ea însăși că cineva venise, îi dăduse tîrcoale și o trăsese de limbă în legătură cu mine.

— De curînd?

— Ieri, în cursul dimineții.

— Vezi bine! exclamă magistratul, bătînd din palme ca și cum ar fi aplaudat. Ți-a spus numele celui care i-a dat tîrcoale?

— A rostit două nume, răspunse Maurice, și nu mai știu care dintre ele se referea la povestea asta: Piquepuce și Lecoq.

Remy își descheie repede redingota și scoase din buzunar un carnet pe care-l consultă repetînd:

— Piquepuce... Lecoq!

Trase brusc cordonul soneriei ce atîrna lîngă biroul lui.

— Lecoq! spuse încet, pentru a doua oară.

Adresîndu-i-se băiatului ce venise în fugă la chemarea soneriei, adăugă:

— Treci imediat pe la Prefectură și spune-i șefului diviziei a 2-a că am nevoie de agentul Lecoq. Ai înțeles? Imediat!

Băiatul plecă. Remy rămase pe gînduri.

Lui Maurice îi venea să creadă că este prada unuia dintre acele visuri tulburi în care incidente bizare se amestecă și se îngrămădesc obosind somnul bolnavilor chinuiți de febră.

Coridoarele Palatului de Justiție comunicau cu cele ale Prefecturii; băiatul trimis urgent reveni după cîteva minute și anunță:

— Domnul șef al diviziei a 2-a cere un ordin scris.

Remy înălță din umeri furios și penița lui scîrțîi pe hîrtie.

— Imediat! mai repetă o dată, dînd băiatului plicul. Refuzul domnului șef de divizie ar fi pe propriul lui risc.

Se ridică și, în așteptarea înapoierii trimisului său, străbătu încăperea în lung și-n lat cu pași mari.

Maurice, care nu îndrăznea să-l întrebe, îl auzi șoptind:

— Administrația... asta-i rana! Veșnicul obstacol!

Remy d'Arx se opri în fața ușii spre a asculta pașii mesagerului său pe coridor și primi din mîinile băiatului un plic identic cu al lui.

Conținutul era următorul:

«Nici în serviciul meu general, nici în serviciul garnizoanei nu există vreun agent cu numele de Lecoq.»

Remy mototoli cu violență hîrtia și o aruncă; dar răzgîndindu-se repede, o reluă și o introduse în carnetul său, pe care și-l puse în buzunar. Apoi, se așeză din nou la masă și-i spuse lui Maurice:

— Nu mai există nimic ce mi-ai putea aduce la cunoștință. Raportul acestui Lecoq este exact și l-am citit. Ai părăsit Franța într-o clipă de disperare, luînd cu dumneata o amintire scumpă. În Africa, ți-ai riscat nebunește viața pentru a-ți cîștiga epoleții, și pe aceștia nu-i doreai decît pentru a avea dreptul de a demisiona. Ai revenit; cea pe care o iubești este nobilă și bogată — nu mai am nevoie să știu ce anume sperai: ești iubit, ceea ce este suficient pentru a-ți justifica întoarcerea. Mi-am format opinia. Îl voi chema pe grefier, astfel încît întrebările mele și răspunsurile dumitale să fie consemnate conform cerințelor legale. De acum, nu mai e vorba decît de o simplă formalitate. Ești nevinovat, locotenente Pagès, am această fermă convingere, și nu mai trebuie să te temi de nimic.

Maurice vru să mulțumească, dar judecătorul îi impuse tăcerea, arătîndu-i ușa ce se deschidea.

Domnul Préault își reluă locul la măsuță. Acum era în mod vădit foarte prost-dispus.

Interogatoriul lui Maurice nu conținea nimic care să nu fie deja cunoscut. Transcriind răspunsurile lui, domnul Préault, în calitatea lui de vechi funcționar al Palatului de Justiție, nu ascunse defel neîncrederea pe care i-o inspirau.

Cînd tînărul locotenent vorbi despre efracția săvîrșită dinainte, despre șperaclu și cleștele introduse la el în cameră fără știrea lui, grefierul nu-și putu reține un surîs batjocoritor.

Maurice continuă:

— Tocmai toate aceste circumstanțe laolaltă mi-au dat, sau mai curînd mi-au impus gîndul de-a fugi. Simțeam cursa întinsă, vedeam capcana care se va închide prinzîndu-mă; cuvintele pe care le auzeam dincolo de ușă erau zdrobitoare, îmi ucideau pînă și voința de a mă apăra. Se spunea: „Asasinul e acolo!", iar eu, într-adevăr, acolo mă aflam, căci mă dusesem să-mi ajut nefericitul vecin, și sîngele lui îmi păta mîinile și hainele. Portarul casei repeta întruna o frază cumplită, pronunțată realmente de mine și care se referea la cu totul altceva, dar venea în sprijinul urzelii de indicii ce fuseseră îngrămădite în jurul meu, părînd să întregească dovada. Ar fi trebuit să rămîn, știu bine, și să înfrunt vitejește primejdia — asta mi-e meseria de soldat. A fugi este același lucru cu a striga: „Sînt vinovat!" Dar fusesem lovit pe neașteptate, nici un fulger nu precedase trăsnetul ce mă zdrobise. Trebuie să spun că un singur lucru mă obseda: faptul că eram conștient de aparenta mea vinovăție. Picioarele îmi tremurau, privirea mi se încețoșa, și în urechi îmi răsuna un murmur oribil, murmurul mulțimii, strînsă în jurul eșafodului. Mi-a fost teamă că-mi voi pierde mințile. În momentul în care cei de pe coridor intrau simultan prin ușa camerei 17, care era a mea, și prin ușa de la 18, unde zăcea cadavrul, eram ca nebun. Am sărit pe pervazul ferestrei fără un plan anume. Cred că mă gîndeam să sar în grădină, dar piciorul meu a întîlnit barele unei împletituri de șipci pe care se prindeau niște plante agățătoare. Fiind foarte îndemînatic la toate exercițiile de gimnastică, nu mi-a fost deloc greu să pornesc

pe acel drum aerian şi, în cîteva secunde, am ajuns la un copac mare în care, la început, am încercat să mă ascund. Dar în grădină se aflau deja oameni. Pe unde intraseră? Ce făceau acolo? Drama al cărei actor tocmai fusesem trecuse, rapidă ca gîndul. Sînt sigur că nu se scurseseră nici zece minute între primul strigăt al victimei şi momentul respectiv. Aşadar, oamenii aceia veniseră în grădină de mai înainte. Capcana fusese, deci, întinsă atît din afară, cît şi dinăuntru.

— Notaţi acest lucru cu grijă, domnule Préault, nu uitaţi nimic, spuse judecătorul, care luase din dosar un plan de situaţie, desfăşurîndu-l în faţa lui, pe masă.

— Unde este copacul? îl întrebă pe Maurice.

— Aici, răspunse tînărul locotenent, punîndu-şi degetul pe hîrtie. De acolo, îi vedeam pe cei care alergau prin grădină şi pe cei care, deja, se înghesuiau la ferestre. Fusesem zărit, luminat fiind de razele lunii, căci toţi strigau deodată: „Priviţi! Uite-l! l-am prins!"

Maurice îşi trecu mîna peste fruntea brobonită de o sudoare rece. Ochii lui Remy, îndreptaţi mai întîi asupra porţiunii de plan ce indica drumul luat de acuzat, cuprindeau acum ansamblul desenului.

Planul reprezenta un unghi drept, una din laturile acestuia avînd înscrisă legenda: *Strada Oratoire*. Cealaltă: *Aleea Champs-Élysées*.

— Dar acesta-i palatul Ornans! şopti cu mirare Remy d'Arx.

— La naiba! zise grefierul.

Şi în sinea lui adăugă: „Iată cum se studiază dosarele! Indivizii ăştia nu-şi cîştigă prea greu leafa!"

Judecătorul părea cuprins de o nouă curiozitate, şi acum asculta cu o atenţie sporită.

— Să fug! continuă Maurice. În mine nu mai exista decît nenorocitul gînd de a fugi! Eram înconjurat din trei părţi; privirea mi s-a îndreptat către cea de-a patra şi am văzut o casă mare, foarte aproape de mine. La mijlocul faţadei erau două ferestre luminate. Prin muselina perdelei distingeam silueta unei femei ce se ruga, îngenuncheată. În continuarea celor două ferestre luminate şi dînd spre acelaşi balcon rămăsese întredeschisă o a treia fereastră...

„Apartamentul Valentinei!“ gîndi judecătorul.

Grefierul își spunea:„Treaba asta pare să-l amuze. Dac-aş fi în locul acuzatului, aş cere un pahar cu apă îndulcită.“

— N-aş putea preciza ce anume speram, își urmă Maurice povestirea. Uneori femeile sînt miloase. Aveam o şansă la o mie să găsesc o trecere prin acea casă şi să ajung pe Champs-Élysées. Am ales o cracă mai apropiată de clădire, m-am cățărat pe ea cu grijă şi mi-am dat drumul să cad pe balcon, în văzul tuturor celor de jos. Îi auzeam cum spuneau: „Izbiți în uşa salonului mare! Să se înconjoare prin strada Oratoire, ca să fie anunțat portarul! O scară! Terminăm repede cu el!“ Am împins fereastra întredeschisă — cea a unui cabinet — tocmai cînd tînăra femeie pe care o văzusem în genunchi se repezea să iasă din cameră, speriată de zgomot. Fără îndoială, auzise repetîndu-se de mai multe ori, afară, cuvîntul „asasin“. Cînd m-a văzut, a fugit în camera alăturată, scoțînd un țipăt puternic. Desigur că cei din grădină nu avuseseră timp să facă înconjurul prin Champs-Élysées, şi totuşi, o uşă se deschise lăsînd să intre mai mulți oameni care repetau şi ei: „Asasinul, asasinul!“ Femeia — cea în care-mi pusesem speranța — şi-a îndreptat degetul spre mine, strigînd: „Iată-l!“ Am fost încercuit, căci se găsise o scară şi oamenii din grădină intrau prin cabinet. Atunci, am privit-o pe fata care mă predase şi inima a încetat să-mi mai bată. N-am putut rosti decît un cuvînt: „Fleurette!“

— Fleurette! repetă judecătorul, reținîndu-şi respirația şi devenind de o paloare cadaverică.

— M-a recunoscut şi ea, continuă Maurice cu glasul schimbat, căci mi-a pronunțat numele şi s-a apropiat, căzîndu-mi în brațe.

— În brațe! repetă din nou Remy d'Arx.

Ochii săi priveau în jos, buzele îi erau contractate. Maurice nu observa deloc schimbarea expresiei lui, căci emoția îl orbea.

— Ce poziție ocupă acea Fleurette în palatul Ornans? întrebă năucit judecătorul. Se află în serviciul marchizei sau în cel al domnişoarei de Villanove?

Maurice răspunse:

— Acea Fleurette este însăşi domnişoara Valentine de Villanove.

Se lăsă o tăcere adîncă. Grefierul îi privi pe rînd pe cei doi interlocutori şi exclamă:

— Domnului judecător i s-a făcut rău!

Într-adevăr, Remy d'Arx se clătinase în fotoliul său.

— Nu-i nimic, spuse.

Şi, cu un efort cumplit, adăugă:

— Locotenente Pagès, ai spus totul?

— Tot, replică Maurice, cufundat în propriile-i gînduri.

— Atunci, domnule grefier, rosti cu greutate Remy, daţi citire interogatoriului, să-l audă acuzatul.

În timp ce-şi aduna foile şi-şi potrivea ochelarii, domnul Préault se întreba: „Ce dracu' se-ntîmplă?"

Şi începu:

«În ziua de vineri 22 septembrie 1838, în faţa domnului judecător de instrucţie Remy d'Arx a compărut...»

Dar nu sfîrşi, căci la auzul numelui de Remy d'Arx Maurice sărise în picioare.

Printr-o mişcare identică şi involuntară, tînărul magistrat îşi împinse la o parte fotoliul şi se ridică brusc.

Cele două priviri se întîlniră ca într-un şoc sinistru.

Nu fu rostit nici un cuvînt.

Maurice fu primul care se aşeză din nou. Remy d'Arx îl imită, spunînd:

— Grefier, continuă-ţi lectura.

19 VALENTINE

În seara aceea, grefierul Préault cina la bodega *Copiii lui Apollo*, a cărei clientelă era alcătuită aproape în întregime din persoane cu profesii din domeniul judiciar, cărora li se adăugau totuşi cîţiva administratori de la pompele funebre.

Oamenii aceştia lugubri sînt deosebit de nebunatici cînd petrec. Domnii îmbrăcaţi în negru care poartă cocarde şi merg în fruntea convoaielor compun cîntece care te fac să mori de rîs, şi nu puţine dintre piesele de teatru ale căror bîiguieli hazlii ne-au stîrnit hohote de veselie au ajuns pe scenă ieşind din cimitir.

Cînd, după citirea interogatoriului, Maurice părăsi Prefectura spre a se întoarce la închisoare, grefierul se duse în propriul birou să-şi aranjeze puţin toaleta şi-i spuse ajutorului său:

— Domnul d'Arx a suferit un şoc şi încă unul zdravăn! Am văzut adineauri o scenă care ar avea succes la teatrul *Ambigu*. N-am priceput chiar totul, dar în poveste este amestecată o doamnă, şi treaba promite să fie dură. Pînă la bariera Maine trebuie să-mi compun cupletele, aşa că stai aici, să primeşti ordinele de la domnul d'Arx.

Îndată după plecarea şefului său, ajutorul de grefier îşi perie redingota, îşi potrivi la cămaşă un guler tare şi-şi lustrui pălăria.

— Bernard, îi spuse băiatului care făcea curat prin birou, am o problemă de familie, nu pleca pînă nu iei ordinele de la domnul d'Arx.

Nu ştim dacă Bernard era aşteptat, dar de îndată ce ajutorul de grefier îşi întorsese spatele, el îşi luă şapca şi închise biroul.

Ceva asemănător se petrecea în anticamera cabinetului; nu se veghează pînă tîrziu la Palatul de Justiţie şi moravurile, aici, sînt patriarhale.

Remy d'Arx nu-şi dădea seama că tăcerea din jurul său devenea treptat tot mai adîncă.

De multă vreme nu se mai auzea nici un zgomot de uşă închisă sau deschisă, nici un pas nu mai răsuna pe coridoare.

Orologiul Palatului bătu ora nouă.

Remy stătea în acelaşi loc în care l-am lăsat; îşi sprijinea capul în mînă; lumina lămpii îi cădea pe frunte, pe care se săpau cute adînci; ochii lui, larg deschişi şi posomorîţi, priveau în gol.

Nu se clintise din momentul plecării lui Maurice, iar gîndurile i se frămîntau atît de puternic, încît faţa îi părea ca de piatră.

Cînd buzele i se mişcară în sfîrşit, rosti aceste cuvinte:

— Pe el îl iubeşte!

Şi aproape imediat, adăugă:

— Dacă n-ar fi el, m-ar iubi!

Îşi coborî pleoapele şi degetele i se încleştară în păr.

— Aşa mi-a spus ea, continuă vorbind tare fără să-şi dea seama şi lăsînd pauze lungi între fraze. Între noi există o legătură, ceva o împinge către mine, şi primejdia luptei în care m-am azvîrlit cu capul înainte o înspăimîntă. De ce oare? Este adevărat că i-am făcut un serviciu, dar ea se interesa de mine şi înainte de asta: pentru ce?

Dosarul lui Maurice rămăsese deschis în faţa lui. Îl dădu la o parte printr-o mişcare obosită şi repetă cu un glas în care se simţeau lacrimi:

— Pe el îl iubeşte!

O spaimă ascuţită îi sfîşie brusc inima, căci, deodată, obrajii palizi i se împurpurară şi-şi duse mîna la piept.

— Este foarte tînăr, şopti. Ce mi-a făcut el mie? Măcar ştia că exist? Cîtă fericire i-ar putea reda un cuvînt scris de mîna mea! Dar pentru ce aş scrie acel cuvînt? Fericirea mea, toată fericirea mea, el mi-a luat-o! Şi dacă n-aş fi eu, n-ar fi oare condamnat? Există dovezi, pe lîngă flagrant-delict. Cu oricare judecător, altul decît mine, este un om mort.

Un zîmbet amar îi flutură pe buze, în timp ce continuă:

— Nici măcar nu trebuie să spun; „Este vinovat." Este de ajuns să renunţ la instrucţie, altcineva va prelua sarcina mea rămasă neîncheiată şi...

Se întrerupse.

— Şi în felul acesta l-aş ucide! rosti aproape în şoaptă şi înfiorîndu-se.

Cu degete tremurătoare, trase mai aproape dosarul, răsfoind documentele spre a-l găsi pe cel fără semnătură. Îl despături şi citi cu glas scăzut ultima frază:

«Se va dovedi că el îşi făurise speranţa romantică de a se căsători cu o tînără fată aparţinînd nobilimii şi a cărei zestre probabilă se ridică la mai mult de un milion.»

— Aici este mîna lor, spuse după o tăcere. Îi recunosc! Voi deveni oare complicele celor ce mi-au asasinat tatăl?

Se ridică brusc şi rămase o clipă imobil.

„Este foarte tînăr", gîndi în timp ce mîinile îi apăsau fruntea dureroasă. „Privirea lui cinstită îmi stăruie în faţa ochilor. Există oameni ale căror inimi sînt înfrăţite şi pe care soarta îi obligă să se urască... Mîna mea a atins-o pe a lui, i-am promis să-l salvez!"

Se îndreptă cu paşi lenţi către fereastra ce dădea spre curte, spre Sainte-Chapelle.

Un felinar fumegînd, instalat deasupra porţii clădirii învecinate cu Prefectura proiecta umbra alungită a materialelor împrăştiate pe pavaj; copacul îşi înălţa silueta neagră printre dărîmăturile albicioase.

Pe cer alergau nori de furtună, descoperind cînd şi cînd luna, care plutea pe un lac de azur.

La nici o fereastră nu mai era lumină; ziua de muncă a lucrătorilor din justiţie se încheiase.

Palatul de Justiţie dormea.

Remy n-ar fi văzut nimic din toate acestea, dacă printre pietre n-ar fi sesizat o mişcare.

O femeie — mai curînd o umbră — se strecură prin spatele dărîmăturilor şi străbătu curtea.

Remy îşi frecă ochii şi se depărtă de fereastră, spunînd:

— O văd pretutindeni! Vorbesc despre el, dar la ea mă gîndesc. Zadarnic lupt, degeaba mă zbat, dragostea aceasta e mai puternică decît mine, mă tîrăşte cu sine, voi muri nebun sau, poate, criminal!

Starea de adîncă depresiune care-l doborîse mai înainte era înlocuită de agitaţie. Parcurgea camera cu paşi repezi, în timp ce de pe buze îi ţîşneau cuvinte întretăiate. Şoptea:

— Nu cumva sînt deja nebun? Ce este nebunia, dacă nu un mod de a vedea lucrurile cu totul diferit de opinia celorlalţi? Dac-aş spune în faţa unui tribunal: „Este nevinovat", judecătorii, juraţii, publicul mi-ar răspunde: „E vinovat! Faptul sare în ochi, raţiunea însăşi strigă acest adevăr, numai un nebun poate susţine contrariul!"

Se lăsă să cadă pe un scaun şi continuă:

— Şi totuşi, Dumnezeule, Dumnezeule! este nevinovat, sînt convins, iar viaţa lui se află în mîinile mele, pentru că

eu sînt singurul care știu acest lucru. În zadar încerc să mă înșel eu însumi; mi-aș da averea, mi-aș da tot sîngele pentru a găsi în mine o îndoială cît de mică, dar nu există nici una! Și Valentine îl iubește! Și decît să renunț la Valentine, mai curînd mi-aș călca în picioare conștiința și onoarea!

Ultimele cuvinte îi scăpaseră cu un geamăt și capul i se prăbuși greoi pe masă.

Rămase așa timp îndelungat, cu fruntea sprijinită pe brațele încrucișate, ca un om doborît de beție.

Cînd și cînd, întregul trup i se cutremura, zguduit de o tresărire dureroasă. Uneori, buzele sale murmurau numele Valentinei.

La ușa dinspre coridor se produse un zgomot, dar el nu-l auzi. O mînă înghețată o atinse pe-a sa — crezu că visează și nu se mișcă.

Dar un glas dulce și grav rosti, lîngă el:

— Eu sînt, domnule d'Arx, vă promisesem că voi veni.

Își înălță privirea și începu să tremure. În fața lui se afla domnișoara de Villanove.

— S-ar spune că vă sperii? șopti ea cu un zîmbet trist.

Și într-adevăr, ochii lui Remy exprimau o spaimă ciudată. Primele sale cuvinte îi trădară gîndul:

— Am vorbit cu glas tare! bolborosi. M-ați auzit...

— N-am auzit nimic, domnule d'Arx, răspunse Valentine cu blîndețe, n-ați vorbit deloc. Dar este oare posibil să rostiți cuvinte pe care eu nu trebuie să le aud?

Pleoapele judecătorului se plecară, iar pe chip i se așternu o expresie dură.

— Cum ați pătruns pînă aici? o întrebă.

Remy d'Arx era om de lume în cel mai bun înțeles al cuvîntului, curtoazia sa elegantă devenise proverbială în cercul în care trăia Valentine. Cu toate acestea, fata nu păru nici mirată, nici jignită. S-ar fi zis că se aștepta la asprimea acestei primiri.

— Mi-a fost destul de greu, replică ea cu un fel de umilință. Mai întîi, m-am dus la dumneavoastră acasă, așa cum ne înțelesesem. Germain, servitorul dumneavoastră, nu

voia să mă lase să aştept, dar eram atît de palidă, încît i-a fost milă de mine.

— Aşa este, gîndi cu glas tare Remy, sînteţi palidă, domnişoară de Villanove, şi de azi-dimineaţă, trebuie să fi suferit cumplit.

— N-am murit din asta, ripostă Valentine, cu o expresie atît de sfîşietoare, încît Remy îşi întoarse capul spre a-şi ascunde o lacrimă.

Tînăra continuă:

— Am aşteptat două ceasuri şi valetul dumneavoastră mi-a spus: „Cred că se află la Palatul de Justiţie, pentru afacerea aceea din strada Oratoire."

Vocea Valentinei tremura ca şi cum ar fi fost cuprinsă de frig.

Ochii lui Remy se uscaseră.

— Am luat o trăsură pînă la Palatul de Justiţie — continuă fata, în vorbirea căreia se simţea o mare oboseală — şi am cerut să fiu condusă la dumneavoastră, dar asta nu se putea, domnule d'Arx, eraţi ocupat, îl interogaţi pe acuzat.

Se clătină şi judecătorul abia avu timp s-o sprijine. O clipă, o ţinu în braţe — şi el tremura mai tare decît ea.

O aşeză în propriul său fotoliu. Genunchii i se îndoiră şi căzu prosternat la picioarele ei. O privea cu mîinile împreunate, fără a rosti o vorbă.

— Luaţi loc, domnule d'Arx, îi spuse ea, arătîndu-i un scaun. Mă simt încă foarte slăbită, azi-dimineaţă era cît pe ce să mor.

Judecătorul se trase înapoi de parcă ar fi fost pălmuit. Sentimente contradictorii se succedau în el cu o cumplită repeziciune.

— Trebuie să mă ascultaţi cu răbdare, continuă Valentine, am multe de spus şi aş vrea să am puterea de a ajunge pînă la capăt. Am aşteptat în trăsură sfîrşitul interogatoriului; un slujbaş al Palatului de Justiţie avea sarcina de a mă preveni; n-a venit, poarta a fost închisă, şi cînd m-am prezentat la ghişeu, mi s-a răspuns: „Nu se mai intră." Eu spuneam: „În numele cerului! lăsaţi-mă să trec, trebuie să-l văd!" Oamenii mă priveau, se formase deja aglomeraţie pe trotuar; vizitiului

meu, pe care nu-l cunoşteam, i s-a făcut milă de mine, ca şi valetului dumneavoastră. M-a tras spre trăsură şi mi-a spus: „*Signora*, vă scot eu din încurcătură." Este un italian. Nu ştiu cum de-a ghicit că şi eu vin din Italia. Trăsura m-a condus pe chei, pînă la o uşă despre care mi-a spus că este cea a Prefecturii de Poliţie. Vizitiul şi-a lăsat echipajul în paza cuiva şi m-a ajutat să intru. Am traversat mai multe coridoare. Ghidul meu a chemat un om şi i-a vorbit. Omul i-a răspuns: „Îmi risc postul — vă costă zece ludovici". I-am dat punga mea şi astfel am ajuns în curtea bisericii Sainte-Chapelle, unde mi s-a indicat o fereastră luminată şi mi s-a spus: „Acolo e."

Remy nu mai asculta; cu ochii aţintiţi în pămînt, zise:

— Aţi venit să-mi cereţi viaţa lui!

— Am venit să vă afirm — replică Valentine, a cărei voce deveni fermă — că este nevinovat şi că dumneavoastră ştiţi acest lucru.

— Ştiu! o întrerupse Remy d'Arx cu o furie bruscă. Eu, care am piesele dosarului sub ochi! Eu, care tocmai am citit ansamblul zdrobitor al mărturiilor!

— Ştiţi! îl întrerupse Valentine, la rîndul său.

Şi cuvîntul fu rostit cu o asemenea autoritate, încît judecătorul tăcu.

Valentine rămase şi ea tăcută.

Într-un duel pe viaţă şi pe moarte, momentul cel mai solemn este cel în care cei doi adversari se odihnesc, rezemaţi în spadele lor însîngerate.

Cea care reîncepu convorbirea fu Valentine.

Printr-un puternic efort de voinţă, îşi readusese pe buze zîmbetul resemnat care-o făcea frumoasă ca o sfîntă.

— Ce departe de noi este seara de ieri, domnule d'Arx! spuse. Ieri, mi-aţi cerut mîna, iar eu v-am răspuns printr-un refuz, adăugînd că voiam să vă explic motivele mele şi într-un fel să mă spovedesc în faţa dumneavoastră, fiindcă nici o altă persoană pe lume nu mi-a inspirat atîta stimă, o atît de profundă simpatie ca dumneavoastră. De ieri, între noi a căzut trăsnetul. Domnule d'Arx, Maurice este acuzat de asasinat, şi dumneavoastră sînteţi judecătorul lui Maurice. L-aţi interogat, desigur el v-a răspuns cu sinceritate, căci de pe buzele lui

niciodată n-a ieşit o minciună. Acum cunoaşteţi cel puţin o parte din cele ce voiam să vă spun; şi romantica poveste a Fleurettei îşi va fi pierdut, pentru dumneavoastră, atracţia noutăţii. Vă anunţasem, de asemenea, şi dezvăluiri de altă natură. Întîmplarea a pus sub ochii mei lucrarea pe care i-aţi încredinţat-o colonelului Bozzo, şi la bătălia în care sînteţi angajat, domnule d'Arx, făceam aluzie cînd vă spuneam: „Sînt, ca şi dumneavoastră, victima acestei redutabile asociaţii; între dumneavoastră şi mine există o legătură misterioasă." ...Ei bine! aceeaşi legătură vă uneşte acum de Maurice Pagès. Veţi refuza oare să-l apăraţi împotriva acelora care v-au ucis tatăl?

Remy nu îndrăzni s-o privească, în timp ce-i răspunse pe un ton ca de gheaţă:

— Am crezut toate acestea, domnişoară, dar acum nu le mai cred.

— Nu minţiţi! strigă Valentine cu asprime. Continuaţi să credeţi la fel şi tot aşa veţi crede pînă în ultima zi a vieţii dumneavoastră!

Luă mîna lui Remy, care încercă să şi-o retragă.

— Fie-vă milă de dumneavoastră înşivă, îi spuse implorîndu-l cu privirea, o nenorocire cumplită s-a abătut asupra lui Maurice şi a mea, dar dumneavoastră sînteţi cel pe care-l plîng, şi nu acuz decît fatalitatea. De două ori l-am ucis pe cel iubit de mine, dîndu-l pe mîna justiţiei şi inspirîndu-vă dragostea funestă ce vă orbeşte conştiinţa.

Remy reţinea mîna pe care i-o întinsese fata. Mîna ardea. Şi-o apăsă cu patimă pe inimă.

— Sînt în Infern, şopti, dar acesta-i totodată Paradisul! Fiecare cuvînt al dumneavoastră mă îmbată şi mă chinuie. Vă iubesc! oh! vă iubesc aşa cum nicicînd n-a fost adorată vreo făptură omenească! Aţi venit spre a hrăni din nou focul ce mă devorează, sînt singur cu dumneavoastră, ţin mîna dumneavoastră într-a mea — ştiţi de ce poate fi în stare delirul unei asemenea febre?

O împinse cu violenţă departe de el şi-şi trase înapoi scaunul.

— Oh! pentru ce aţi venit? adăugă gemînd.

— Am venit — răspunse Valentine, învăluindu-l într-o privire calmă și limpede — fiindcă vreau să-l salvez și pentru că vreau să mă răzbun.

— Așadar, îl iubiți și dumneavoastră la nebunie? îngăimă Remy, cu buzele crispate într-un rictus sarcastic.

— Îl iubesc mult, replică simplu Valentine.

— Căci asta înseamnă nebunie, continuă judecătorul, să sperați ajutor de la mine, după toate cele ce v-am zis. Vreți să auziți mai multe? Ceea ce v-am spus nu explică nici a mia parte din suferințele inimii mele. Așa-mi recunoșteam mai adineauri mie însumi, de ce v-aș ascunde dumneavoastră? Nu mă mai prefac! Omul acela e nevinovat, dar el constituie obstacolul ce mă desparte de dumneavoastră — va muri! Spuneți că-i o crimă lașă și concepută cu sînge rece; că magistratul este un preot — ar fi un sacrilegiu. Iată cît vă iubesc — va muri!

Mîinile lui se încleștau pe brațele fotoliului și glasul îi gîfîia, epuizat.

Privirea domnișoarei de Villanove era mai tristă, dar nu-și pierduse nimic din blîndețe.

— Nu, spuse ea ca și cum și-ar fi vorbit sieși, nu-l iubesc în felul acesta și el nu și-ar dori o asemenea iubire. Ați pronunțat un cuvînt, domnule d'Arx, care mă liniștește și totodată vă scuză. Sînteți cuprins de delir, delirul este cel ce vorbește, nu cred ce spune el. Sînt calmă, vedeți doar; mai întîi, ascultați-mă în liniște. Maurice nu este un obstacol între dumneavoastră și mine.

Ochii judecătorului deveniră ficși, își închipui că nu auzise bine.

— Înțelegeți-mă bine, continuă Valentine, v-am spus: „Vreau să-l salvez și vreau să mă răzbun." Este limpede și clar: *asta vreau!* Dumneavoastră sînteți stăpîn pe viața lui, eu sînt stăpînă pe mîna mea; vă ofer mîna mea pentru viața lui.

Ochii lui Remy o priviră rătăciți.

— Feriți-vă, își urmă Valentine vorba, de a da cuvintelor mele de ieri un înțeles pe care nu-l aveau. Vă spuneam că nu puteam fi a dumneavoastră și am ridicat trecutul meu ca pe o barieră în calea cercetărilor dumneavoastră. O parte a

enigmei v-a fost dezvăluită: înainte de a mă numi domnişoara de Villanove am fost Fleurette, cea de la bîlci. Dar v-am spus şi: „Fleurette era o fată cinstită, domnişoara de Villanove va fi o soţie cinstită."

— Nu visez, bolborosi Remy d'Arx.

Valentine scoase de sub mantia sa un sul de hîrtie şi-l puse lîngă el.

— Trebuie, adăugă, s-o cunoaşteţi în întregime pe cea care vă va purta numele. Iată aici toată viaţa mea, şi declar în faţa lui Dumnezeu că aceste pagini conţin purul adevăr. Veţi găsi în ele o dezvăluire ce vi se datorează, v-o promisesem. Din documentul acesta veţi vedea că duşmanii noştri sînt aceiaşi. Ura dumneavoastră e deja veche, iar eu o slujeam deja, înainte ca a mea să se fi născut. De ce oare mă îndreptam către dumneavoastră? Nu ştiu. Poate că acesta-mi era destinul. Dar acum, am nevoie, şi eu, de răzbunarea mea. Aceasta intră în pactul dintre noi: îi veţi pedepsi pe oamenii care mi-au răpit fericirea.

— Fericirea dumneavoastră!... repetă Remy copleşit.

— Oh! spuse Valentine, pe un ton liniştit şi cu fruntea sus, să vorbim deschis, domnule d'Arx: vă ofer un tîrg; v-am spus condiţiile — răspundeţi-mi la fel de sincer: îl acceptaţi?

20 CADOUL DE NUNTĂ

În vorbele Valentinei nu era nici cea mai mică nuanţă de dispreţ. Spunea realitatea, în adevăratul înţeles al cuvîntului: ceea ce propunea era un tîrg.

Acţiona de bună-credinţă, fără scrupule şi fără falsă ruşine. Desigur că alţii ar fi răsucit lucrurile astfel încît să le facă să pară mai acceptabile, dar Valentine se purta potrivit firii sale, care o îndemna să aleagă drumul drept.

Era o fată ciudată, şi inima ei avea frumuseţea eroică a chipului său.

Oricare i-ar fi fost originea — căci nu exista nici o certitudine cu privire la naşterea ei, şi vom vedea că ea însăşi se îndoia de dreptul său de a purta numele de Villanove — sîngele ce-i curgea în vine trebuie să fi fost un sînge rece şi mîndru.

În cele mai îndepărtate sate există suflete din acestea tari, pe care nimic nu la opreşte şi nimic nu le abate din drumul lor; le poţi întîlni şi în oraşe.

Cei cărora le place să măgulească poporul susţin că mansardele sînt pline de asemenea exemplare. Lingăii celor puternici nu îndrăznesc să pretindă că s-ar găsi cu duiumul prin budoare.

Realitatea este că ele există. Au fost văzute, dar sînt rare, atît în josul, cît şi în susul scării sociale.

La drept vorbind, Valentine nu aparţinea nici budoarului, nici mansardei. Mediul sărăcăcios în care îşi petrecuse copilăria şi tinereţea nu ţine, într-adevăr, nici de una, nici de alta.

Oamenii de la bîlciul din care făcuse cîndva parte, deşi nu li se asemăna prin nimic, o admiraseră şi o îndrăgiseră.

Societatea nobilă în care intrase ieşind de acolo, fără nici o tranziţie, o studiase zadarnic cu cele mai severe şi pătrunzătoare priviri ale sale — în ea nu rămăsese nimic ce-ar fi putut trăda lunga călătorie făcută în ţara saltimbancilor.

Este adevărat că nici nu se asemuia defel cu fermecătoarele sale tovarăşe de salon, aşa cum nu semănase nici cu sărmanele ei prietene de la baracă, însă era atît de demnă şi decentă în originalitatea ei, încît cei sus-puşi din palatul Ornans, cît şi oamenii mărunţi de la bîlci o simpatizau şi o admirau.

Ea nu era altceva decît ea însăşi; acţiona după propriile imbolduri, nu cerea sfaturi decît de la gustul ei delicat şi sigur, pentru lucrurile frivole; decît de la conştiinţa sa, pentru cele serioase.

În împrejurările bizare în care se afla astăzi, poate că, ţinînd seama de scopul urmărit, ar fi fost preferabil să procedeze altfel, dar ea nu cunoştea decît un singur drum şi pe acela mergea.

Remy d'Arx era şi el un singuratic şi, în mod asemănător, nici calea sa nu se abătea de la potecile bătute. Cu toate

acestea, el se izbea prea de aproape de viaţa de toate zilele pentru a nu fi surprins şi jignit de aparenta brutalitate a acelei oferte care, în fond, îi împlinea arzătoarea, unica lui dorinţă.

Am mai spus, nu exista nici un strop de dispreţ în tonul Valentinei; însă propunerea ei, în sine, implica un dispreţ atît de cumplit, încît Remy d'Arx rămase înlemnit.

Pasiunea lui — însăşi viaţa lui — suferea un fel de prăbuşire. Chiar atunci cînd, printr-un miracol, abisul ce-i făcea imposibilă orice speranţă părea să dispară dintr-o dată, ultima licărire de speranţă se stingea pentru el.

Orgoliul său, profund umilit, încerca să se revolte împotriva acelei iubiri care nu mai era nimic altceva decît o spaimă de moarte, dar care sporea prin însăşi durerea ce i-o provoca şi care-l apăsa ca mîna unui uriaş.

Cu îndrăzneala naivă a sacrificiului său, Valentine îşi repetă întrebarea. Glasul ei nu pierduse nimic din inflexiunea lui sonoră şi calmă.

Sîngele năvăli în obrajii lui Remy d'Arx; făcu un efort să vorbească; ochii i se injectară.

În clipa aceea, un puternic elan de ură îi străbătu iubirea. Frumuseţea Valentinei căpăta în ochii lui străluciri supraomeneşti ce-i măreau supliciul, îi otrăveau martiriul.

Simţea în el o imensă furie. Ceea ce-l smulse din amuţire fu un gînd de răzbunare şi un cuvînt îi ţîşni din gîtlej:

— Accept!

Valentine păli, dar zîmbi.

— E-n ordine, murmură, aveţi încredere în mine şi vă mulţumesc.

— Pe cînd nunta? o întrebă brusc Remy.

Intonaţia lui încerca să fie sarcastică.

— Cînd veţi voi, domnule d'Arx, răspunse Valentine, ai cărei ochi se plecară pentru întîia oară.

— Cu cît mai repede, cu atît mai bine, nu-i aşa? şopti printre dinţi judecătorul.

Valentine replică:

— Poate că v-am supărat. Spuneţi asta ca şi cum v-aţi bate joc sau aţi ameninţa.

Remy îşi şterse transpiraţia de pe frunte.

— Să-mi bat joc! zise vorbindu-şi sieşi. Pot prea bine să-mi bat joc de mine, este ultima mea resursă; dar de ameninţat! Cum s-ar putea? Eu sînt sclavul, iar dumneavoastră — regina.

Privirea îi deveni rugătoare şi adăugă:

— Ascultaţi-mă! Durerea prea mare te face să fii rău, mi-am dat seama de acest lucru adineauri. Inima îmi este atît de zdrobită, încît aş fi vrut să vă fac să suferiţi puţin.

Privirea Valentinei se întristă, dar rămase tăcută.

— Răspundeţi, continuă Remy d'Arx. Sînt convins că nu ştiţi să minţiţi — spuneţi-mi, ce gîndiţi în sinea dumneavoastră?

— N-am nici un gînd ascuns, rosti cu glas coborît domnişoara de Villanove. După ce-l voi fi salvat pe bărbatul pe care-l iubesc şi după ce-l voi fi răzbunat, între el şi mine totul se va încheia. Am cumpănit bine sarcina pe care mi-am impus-o şi o voi îndeplini. Sînt sigură de mine.

— Dar bărbatului care vă va fi acceptat sacrificiul, pronunţă cu timiditate Remy, lui ce-i veţi da?

— Deocamdată, îi dau credinţa mea; în viitor...

Se opri şovăind.

— În viitor?... repetă Remy.

Şi cum ea întîrzia să răspundă, el îngenunche în faţa ei, cu toată pasiunea redeşteptată:

— Oh! Valentine, Valentine! nu sînteţi ca celelalte femei, iar eu, ce am eu comun cu ceilalţi bărbaţi? Dacă lumea întreagă ar fi luată drept judecător, m-ar condamna să refuz. Dar ştiu ei, toţi cei din lume, ce este aceea o mare, o irezistibilă iubire? Sînt tîrît de o forţă ce mă subjugă; am încercat să lupt — fiecare efort al meu înteţeşte focul ce mă arde. Vă iubesc aşa cum nimeni n-a iubit vreodată. Sînteţi conştiinţa, sînteţi onoarea mea. Fără dumneavoastră, pentru mine nu există nimic altceva, nici în viaţa aceasta, nici în cealaltă. Sînt profund convins că întreaga mea existenţă va fi consacrată fericirii dumneavoastră! Aţi vorbit despre viitor. Valentine, ştiu bine că v-aş face cea mai fericită dintre femei, dacă în viitor m-aţi iubi; ştiu că v-aş aduce cerul pe pămînt! Nu este un vis, nu. Dragostea naşte dragoste. Adoraţia mea ar sfîrşi

prin a vă înmuia inima. Pînă atunci, vă jur, Valentine — și iată felul în care accept — vă jur să rămîn alături de dumneavoastră respectîndu-vă regretele, consolîndu-vă durerile ca un frate... și vă jur din nou, aș muri tot astfel, răbdător, resemnat, dacă nu va sosi ziua în care buzele dumneavoastră se vor pleca, de voia lor, către cele ale soțului dumneavoastră prosternat.

O lacrimă tremura pe genele Valentinei. Pentru prima dată zîmbi:

— Vă mulțumesc, domnule d'Arx.

Apoi, schimbînd tonul și învăluindu-l iar cu frumosul ei surîs, adăugă:

— Sîntem logodiți; vă voi cere cadoul meu de nuntă.

— Vorbiți, strigă Remy, chiar de-ar fi să cereți imposibilul!...

Ea îi luă mîna și-l îndemnă să se ridice.

— Domnule d'Arx, îi spuse, vreau să-l văd pentru ultima dată pe Maurice.

Fu ca un bulgăre de gheață căzut în inima judecătorului.

— Ah! gemu cu amărăciune. Ar fi trebuit să mă aștept la asta! Constat că răspundeți provocării mele: îmi cereți imposibilul!

Fără a-și părăsi blîndețea, dar cu fermitate, fata repetă:

— Trebuie să-l văd pe Maurice.

Mai palid decît era, Remy nu putea deveni, dar trăsăturile i se descompuseră.

— Știți bine — spuse cu glas foarte coborît, căci mînia reținută îl speria chiar și pe el — știți bine că nu vă pot refuza. Mai tîrziu... mîine...

— Astăzi, îl întrerupse Valentine, în seara asta.

— La o oră atît de tîrzie! protestă Remy. Nu cunosc nici un precedent...

Ea îl întrerupse din nou:

— Domnule d'Arx, sînteți judecător de instrucție. În legătură cu acuzatul pe care Legea vi-l încredințează, puterea dumneavoastră este nelimitată.

Remy își înclină capul. Respira cu greutate.

După o clipă, luă brusc lampa și zise:

— Dacă binevoiţi, urmaţi-mă.

Porni spre uşă, Valentine mergînd după el, la o distanţă de doi paşi.

În clipa în care ajunse în prag, două cuvinte îi scăpară de pe buze, poate fără ştirea lui:

— *Arma invizibilă!* rosti.

Valentine i se alătură şi-i prinse braţul.

— Vă clătinaţi, domnule d'Arx, îi spuse. Sprijiniţi-vă de mine. Da, arma invizibilă v-a lovit tot aşa cum m-a lovit pe mine. S-ar părea că, chiar înainte de binecuvîntarea ce trebuie să ne unească, Dumnezeu a creat între noi o legătură fatală. Am citit — continuă ea răspunzînd întrebării mute a lui Remy — am citit paginile în care este rezumată munca întregii dumneavoastră vieţi, şi bine aţi făcut că le-aţi multiplicat în trei exemplare. Parcă ştii oare în cine te poţi încrede? V-am adus şi eu confesiunea mea, citiţi-o. Veţi vedea, fiecare din noi cunoaşte cîte o jumătate din întunecatul secret; acesta e motivul pentru care primim, deopotrivă, loviturile armei invizibile.

Remy nici nu-şi dorea altceva decît să întîlnească un obstacol în calea pe care mergea împotriva voinţei sale. Se oprise.

— În documentul ce se află acolo, pe masa dumneavoastră — continuă Valentine — veţi găsi explicaţia cuvintelor mele. De acum înainte, izvorul periculos din care vă extrăgeaţi informaţiile a secat. Mi-a fost teamă pentru dumneavoastră, domnule d'Arx, cu începere încă de la întîlnirea nocturnă cu prilejul căreia v-am rămas datoare. Ştiam prea bine cît de puternică este asociaţia pe care curajul dumneavoastră v-a îndemnat s-o înfruntaţi. Am vrut să-l văd pe cel numit de ei *marchef*.

— L-aţi văzut pe Coyatier! exclamă judecătorul. Dumneavoastră!

— L-am văzut, şi dumneavoastră nu-l veţi mai vedea. În noaptea aceasta s-a vărsat sînge...

— El să fi fost!... îngăimă Remy.

— Oh! zise domnişoara de Villanove, fără precauţia pe care aţi luat-o de a pune în trei mîini diferite exemplarele

memoriului dumneavoastră, n-ar fi fost nevoiți să folosească arma invizibilă pentru a vă distruge. Coyatier ar fi fost de ajuns... Căci sînteți bogat, domnule d'Arx, dar Coyatier avea un lanț în jurul gîtului și, oricît de bogat ați fi, Fracurile-Negre ar fi putut să mărească de o sută de ori miza dumneavoastră.

— Fiți mai explicită... o rugă Remy.

— Să mergem, replică fata. Toate acestea nu adaugă nimic certitudinii pe care o aveți cu privire la nevinovăția lui Maurice. După ce și-a făcut treaba, Coyatier a dispărut, dar nu-l regretați, el nu vă spusese totul, fiindcă unele lucruri nu le știa. Documentul ce vi l-am pus acolo vi le va dezvălui.

Valentine se întoarse și degetul ei întins arătă masa pe care se afla sulul de hîrtie. Apoi îl trase pe Remy spre coridor.

În momentul în care ușa anticamerei se închidea în urma lor, cealaltă ușă, cea prin care ieșise grefierul Préault după interogatoriu, se deschise fără zgomot.

Cabinetul judecătorului de instrucție nu mai era luminat decît de o slabă licărire ce venea de la felinarul aprins din curte.

Doi bărbați intrară cu pași de lup.

— Ciudată fetiță! spuse unul dintre ei. Se răsucește ca un pește-n tigaie. Va trebui să-i dăm un premiu lui Giovanni Battista, știi?

— Ne jucăm cu focul, Tată, răspunse celălalt. Nu-i locul potrivit să stăm de vorbă, miroase a Curte cu Juri.

În timp ce vorbea, mîna lui bîjbîia pe masă, sfîrșind prin a găsi sulul de hîrtie pus de Valentine.

— Iată obiectul, spuse, s-o ștergem... Dar, pe toți dracii, ce faci acolo, Tată?

Cel care vorbise primul se instalase în fotoliul lui Remy d'Arx. Cu rîsul acela senil pe care i l-am auzit de atîtea ori, răspunse:

— O mică ticăloasă ca asta face cît două sau trei duzini de Coyatier, așa-i, l'Amitié?... Și zici că Remy a trimis să te cheme de la divizia a 2-a?

— Ar trebui să am treizeci și șase de nume, replică Lecoq ridicînd din umeri. Probabil că văduva Samayoux o fi vorbit. Poate că dumneata o să mai scapi din toată afacerea asta, și

noi de asemenea, patroane; dar coarda începe să fie cam prea întinsă, şi cel mai bine-ar fi să lichidăm, de vreme ce sîntem bogaţi.

Colonelul se ridică.

— Fiule, îi spuse, avem timp înaintea noastră. Aventuri dintr-astea nu întreprinzi decît cînd ai treizeci de ani. *Sangodemi!* tare-s mulţumit că am pătruns în sanctuarul jutiţiei! Hai să plecăm pe unde-am venit. Prefectura este un loc de sejur la fel de plăcut şi te simţi bine cînd ai prieteni pretutindeni.

Ieşiră. În timp ce treceau prin biroul grefierului, s-ar fi putut auzi aceste cuvinte rostite de colonel:

— Ciudaţă fetiţă!... Ah! uitam să-ţi spun un lucru destul de important: sînt pe urmele celorlalte două exemplare ale faimosului memoriu. Uneori trebuie să ajuţi puţin arma invizibilă. Ehe! l'Amitié, cui îi va servi trusoul de nuntă? Nu se va putea spune că n-am condus prompt o afacere!

Remy d'Arx şi Valentine mergeau în lungul coridoarelor singuratice. Nu întîlniră nici ţipenie între Prefectură şi scara ce cobora spre Conciergerie. Drumul era scurt, dar le păru foarte lung. Remy abia mergea şi nu odată fu obligat să se oprească.

Acum tăceau amîndoi.

Primul paznic pe care-l întîlniră veni repede spre ei, dar, recunoscîndu-l pe judecător, se întoarse, salutînd cu mîna la şapcă.

Ajungînd la acea parte a închisorii rezervată deţinuţilor care-şi plăteau întreţinerea, Remy porunci să i se deschidă celula locotenentului Pagès. Ordinul fu primit cu mirare, dar nu întîmpină nici o obiecţie — magistraţii însărcinaţi cu instrucţia afacerilor penale au acolo, la concurenţă cu avocaţii apărării, o putere absolută. Responsabilitatea lor o înlătură în mod legal pe cea a funcţionarilor administrativi, oricare ar fi gradul acestora.

Ceea ce suscita uimirea era prezenţa Valentinei, precum şi disperarea vizibilă întipărită pe figura judecătorului.

Cînd paznicul purtător al cheilor descuie broasca, Valentine fu nevoită să-l sprijine pe Remy, acesta fiind gata să leșine.

— Curaj, domnule d'Arx, îi spuse. Suferiți, însă pentru clipa asta de suferință eu vă dau viața mea întreagă.

Intrară.

Auzind zgomotul ușii, Maurice, care zăcea pe pat, își ridică nepăsător capul.

La vederea Valentinei sări în sus și se repezi spre ea, dar înfățișarea lui Remy îl opri, încremenit de uimire.

— Împreună! șopti.

Remy rămăsese lîngă prag și se rezema de ușa închisă.

Poate că Valentine ar fi vrut să se stăpînească. Nu reuși — inima o împinse înainte. Alergă în întîmpinarea lui Maurice și-i înlănțui gîtul cu brațele, izbucnind în hohote de plîns.

Rămaseră astfel îmbrățișați vreme de un minut, care pentru Remy dură cît un secol.

Valul de gelozie furioasă dar neputincioasă îi năvălea spre creier. Își ascunse sub reverul hainei mîna cu care-și sfîșia pieptul pentru a se împiedica să izbucnească într-un urlet. În același timp, își încorda auzul cu lăcomie, spre a prinde și cel mai mic cuvînt rostit; dar nu surprinse decît următoarele vorbe rămase fără răspuns:

— Maurice, domnul d'Arx știe că ești nevinovat. A promis să te salveze.

Este drept că Valentine adăugase încet de tot:

— Te iubesc. Nu mă judeca; sînt a ta, nu voi fi decît a ta.

Se îmbrățișară încă o dată, și gurile lor se întîlniră într-o sărutare rapidă ca fulgerul.

Apoi Valentine se desprinse și reveni către judecător spunînd:

— Să ieșim, sufăr mai mult decît dumneavoastră.

Trecu pragul prima.

În loc de-a o urma, Remy făcu un pas spre prizonier.

— Locotenente Pagès, îi spuse cu un glas lent ce se frîngea la fiecare cuvînt, ești nevinovat, cred acest lucru. Vei fi salvat, promit. Doamna Remy d'Arx nu te-a înșelat.

— Doamna Remy d'Arx! repetă Maurice retrăgîndu-se de parcă l-ar fi lovit trăsnetul.

Buzele livide ale judecătorului zîmbiră. Din abisul agoniei sale, triumfa.

— Îmi aparține, adăugă. Am cumpărat-o. Te scutesc de eșafod, dar o fac pentru a avea dreptul de a alege armele, iar dumneata nu-mi datorezi nimic. A doua zi după ce vei fi eliberat, te voi ucide.

21 CONFESIUNEA VALENTINEI

Era ora două noaptea. Colonelul Bozzo tocmai se culcase, iar frumoasa contesă Corona, după ce-i înnodase șireturile unui soi de scufie ce-i înfofolea capul, îi potrivea, plină de atenții, pledul, așa cum îi îngrijești pe copii.

Bătrînul tremura ușor, pătruns de răceala așternutului, și scufia lui moțată îi dădea înfățișarea unei femei bătrîne și friguroase.

Dormitorul era de o simplitate aproape austeră. Fără îndoială, cei care știau că ruina aceasta temătoare era comandantul suprem al unei armate de asasini trebuie să se fi întrebat ce manie bizară și de neexplicat îl împingea să verse sînge spre a cuceri aur.

Aur! Nu putea face nimic cu el; de multă vreme nu-i trebuia nimic din tot ce poate cumpăra aurul — în el muriseră pasiunile ce se potolesc cu aur. Nu cheltuia nimic, și salariul celui mai din urmă slujitor al său ar fi depășit de trei ori necesarul întreținerii lui.

— Pune lemne pe foc, dragă, îi spuse contesei, este uimitor cîtă risipă fac pentru căldură, și sîntem abia în septembrie! Era multă lume la marchiză, în noaptea asta?

— Ca de obicei, răspunse Francesca, dar lipsea Remy d'Arx. Era așteptat cu nerăbdare, din cauza incidentului de dimineață.

— Hm! mormăi bătrînul, trăgîndu-și pledul pînă sub nas. Ce mai poveste și asta! Și într-un cartier atît de liniștit de obicei.

— Şi dumneata ai fost regretat mult, bunicule, continuă Francesca. Se pare că erai de faţă la arestarea nefericitului aceluia.

— Încă şi-acum mă simt zguduit, replică frisonînd colonelul, şi tocmai din această cauză am stat acasă astăzi.

— Se spune — adăugă Francesca — se spune că este un tînăr frumos.

— Înalt şi puternic, da, dar cu o expresie prea obraznică.

— Şi se zice că Valentine l-ar fi recunoscut?

— Ce vrei? oftă colonelul, va trebui ca lumea să afle, în fine, romanul tinereţii ei. Este neplăcut, dar asta explică totul. Acel tînăr răufăcător a fost saltimbanc, împreună cu ea, la îmblînzitoarea de fiare sălbatice... Cum spuneai c-o cheamă?

— Doamna Samayoux, bunicule.

— Întocmai, aşa. Noroc că lîngă Valentine a noastră se află acum cineva care are grijă de ea. A anunţat marchiza nunta?

— Da, şi toată lumea o felicita, dar se revenea mereu la asasinatul de pe strada Oratoire. E foarte ciudat, omul care a fost ucis era un hoţ şi avea, într-un baston cu măciulie de fildeş, diamantele fetei aceleia despre care se vorbeşte atîta, Carlotta Bernetti.

— Într-adevăr, mormăi colonelul, ziarele vor avea ce trăncăni multă vreme de-acum înainte... Şi ce zicea Valentine a noastră?

— N-a venit decît foarte tîrziu.

— La ce oră?

— Între unsprezece şi miezul nopţii.

— Şi ce expresie avea?

— Expresia ei de toate zilele... poate puţin obosită... S-a purtat perfect cu cei care-o felicitau pentru căsătoria ei. Ştii, bunicule, Valentine are o ţinută mai bună decît toate domnişoarele acelea care totuşi n-au fost în pensiune la văduva Samayoux!

— Este o fetiţă ciudată, replică zîmbind colonelul. Du-te să te culci, îngerul meu. Mi-e somn.

Contesa veni imediat să-l sărute şi plecă urîndu-i noapte bună.

Abia trecuse ea pragul uşii principale, că cineva zgîrie uşor afară, în spatele căpătîiului patului.

— Intră, l'Amitié, spuse colonelul.

O mică uşă mascată se deschise şi-şi făcu apariţia domnul Lecoq.

— Ultimile ştiri! strigă intrînd. Marea scenă din celula de la Conciergerie a avut loc, dar cu trei personaje. Unul dintre ele era Remy d'Arx! Îţi imaginezi cum a fost? Valentine asta e, în mod hotărît, o fiinţă foarte originală. Scena n-a durat mult, dar a fost atît de dramatică, încît, la ieşire, frumosul nostru judecător de instrucţie a leşinat ca o muiere!

— Dar ce s-a întîmplat? întrebă colonelul scoţîndu-şi capul curios din pleduri. Povesteşte.

— Vom afla detaliile mai tîrziu, Tătucule. Îţi repet doar ce-am auzit vorbindu-se prin Conciergerie. Domnul Remy d'Arx, în nesimţire, a fost ridicat, şi domnişoara de Villanove a poruncit să fie purtat pe braţe pînă la trăsura ei. Aşadar, Giovanni Battista a avut cinstea de a-i conduce pe viitorii soţi la locuinţa judecătorului de instrucţie. Acesta îşi recăpătase cunoştinţa. Cînd au ajuns, domnişoara de Villanove n-a îngăduit ca alt braţ decît al ei să-i ajute să urce la el. L-a culcat pe un şezlong şi nu s-a decis să-l părăsească decît după sosirea medicului. Se făcuse aproape ora unsprezece cînd ea i-a poruncit lui Giovanni Battista să pornească în galop spre palatul Ornans.

— Şi la ora unsprezece şi jumătate, spuse colonelul, intra, în toaletă de gală, în salonul marchizei, spre a primi cu un calm impresionant felicitările pentru căsătoria ei. O copilă ca asta, dresată de mine pe vremea cînd încă mai aveam mult sînge în vine, ar fi devenit ceva grozav, nu crezi, l'Amitié?

— Da, răspunse Lecoq, îl are pe vino-ncoace, şi nu puţin, dar acum, c-am spus tot ce era de spus, de vreme ce te văd culcat, mă duc şi eu, Tată, să trag un pui de somn.

— Ba nu! strigă bătrînul, ridicîndu-se într-un cot. N-am spus totul, ai uitat rezultatul expediţiei noastre de aseară, la grefă.

Scoase de sub perna lui sulul de hîrtie pe care Valentine i-l încredinţase domnului d'Arx.

Lecoq schiţă o strîmbătură.

— Va dura mult, bombăni, şi nu-i nici o grabă.

— Va fi treabă de cel mult o jumătate de oră, ripostă colonelul, cît despre urgenţă — este, şi încă mare. Mă bate gîndul că ştim trei sferturi din ce scrie acolo, dar al patrulea sfert ar putea fi de cea mai mare importanţă.

Desfăşurase caietul rulat şi i-l întindea lui Lecoq.

— O să mă ridic în şezut, continuă, tu o să-mi salţi puţin pernele şi mi le vei potrivi, ca altădată, cînd îmi făceai lectura... Ehe! ticălos mic ce eşti, ai promovat de-atunci încoace! Micul servitor a devenit stăpîn. N-aş da partea ce-ţi revine din patrimoniu pentru zestrea pe care Louis-Philippe a plătit-o spre a-şi căsători cu un rege fiica.

— Cred şi eu, zise cu dispreţ Lecoq, un amărît de milion!

— Fără a pune la socoteală, încheie colonelul, că tu eşti singurul meu moştenitor. Ia să vedem; iată-ne stînd comod, poţi începe, vom sări peste detaliile inutile.

Îşi frecă mîinile, în timp ce zbîrciturile lui se lăţeau într-un zîmbet fantastic între bărbie şi scufie.

Stînd la căpătîiul patului, Lecoq începu să răsfoiască paginile caietului.

— Asta seamănă a spovedanie generală, constată. Domnişoara începe povestea de la Adam şi Eva. Ia ascultă, dacă aşa ceva te amuză:

«Prima mea amintire este despre mine însămi, copilă mică şi foarte tristă, la ţară, în regiunea Romei, în mijlocul unei trupe de muzicanţi ambulanţi.

Vreau să spun, prima mea amintire clară, căci, de atunci, mi-au revenit şi altele, care datează dintr-o epocă anterioară...»

— Ia te uită, ia te uită! se miră colonelul.

— Să continui? întrebă Lecoq.

— Vorbeşte şi despre acest soi de amintiri?

— Nu, îşi povesteşte viaţa ei printre cimpoieri.

— Atunci, treci peste.

Lecoq întoarse cîteva foi cu o plăcere evidentă şi-şi continuă lectura:

«... Noul meu stăpîn era un echilibrist pe sîrmă care, scîrbit de Italia, unde cu greu cîştiga o pîine neagră, s-a hotărît să treacă în Franţa...»

— Sări peste călătorie, îl întrerupse colonelul.

Din nou trecu Lecoq peste cîteva foi, apoi reluă cititul:

«Împlinisem de curînd treisprezece ani, şi doctorul Sartorius mă învăţase să mimez somnul hipnotic. Aveam şi darul de a ghici viitorul şi făceam exerciţii de suspensie cataleptică aeriană. În jurul meu auzeam spunîndu-se că deveneam drăguţă. Dar continuam să încasez bătăi...»

— Mai departe, mai departe!

«... Odată, am simţit o senzaţie ciudată: baraca noastră era instalată într-o piaţă largă, nu departe de tribunal. Îmi terminasem exerciţiile şi mă odihneam la fereastra locuinţei noastre rulante, cînd am văzut ieşind dintr-o casă cu înfăţişare bogată o guvernantă ce ţinea de mînă o fetiţă de doi sau trei ani. Atîta tot, însă repet, mi se părea că o cunosc; ba chiar mai mult, aveam impresia că fetiţa aceea eram chiar eu, într-altă epocă. Mi-am şters cu furie ochii înclăcrimaţi din cauza unei emoţii de neînţeles...»

— Ia te uită, ia te uită! comentă pentru a doua oară colonelul.

— Trebuie să mai continui toată vorbăria asta? întrebă Lecoq căscînd.

— Da, răspunse colonelul, dacă mai aminteşte de bonă şi de fetiţă.

— Bona dă colţul străzii, iar domnişoara Fleurette se gîndeşte la altceva.

— Atunci, sări!

Lecoq întoarse mai multe pagini şi, tot răsfoind, spunea:

— Iat-o scăpată de Sartorius, doctorul acela; apoi intră la doamna Samayoux; elogiu călduros al acestei „prime îmblînzitoare de la primele Curţi europene"...

— Cunoaştem asta, sări.

— Sosire în orăşelul Versailles a tînărului student Maurice, care vrea să se facă soldat şi devine clovn; idilă bucolică

și pastorală, cu totul imaculată între junele-prim și ingenua care a ajuns, în mod clar, în starea de fată foarte drăguță — șase pagini pe care o mătușă i-ar îngădui nepoatei sale să le citească.

— Economisește-ți umorul, zise colonelul, și treci mai departe. Cred că ne apropiem.

— Posibil. Intrare în scenă a colonelului Bozzo-Corona și a doamnei marchize d'Ornans, formidabilă peripeție dramatică și romantică a moștenitoarei unei familii nobile, răpită cîndva de niște țigani, sau cam așa ceva, și regăsită în mod miraculos prin grija Providenței. Micuța pare, într-adevăr, să păstreze unele îndoieli cu privire la autenticitatea acestei recunoașteri din care lipsesc actele de stare civilă și chiar și cruciulița mamei sale.

— Îmi pui răbdarea la încercare, l'Amitié, se văită bătrînul pe un ton copilăresc. Nu te mai strădui să faci spirite și să ne terminăm treaba, mi-e somn.

Se întrerupse spre a-l privi pe Lecoq, care-și îndreptase spinarea și ale cărui buze întredeschise lăsau să se audă un fel de fluierat prelung. Era maniera lui de a-și exprima o uimire bruscă și profundă.

— Ce-ai pățit? îl întrebă bătrînul, deja speriat.

Ochii lui Lecoq nu se desprindeau de hîrtie. Nu mai rîdea, iar privirea sa parcurgea manuscrisul cu lăcomie.

— Să mă ia dracu', spuse abia auzit, niciodată n-am mai văzut o baftă ca a dumitale, Tată! Dacă n-am fi pus mîna pe hîrtiile astea, acum chiar că ne-ar fi sărit în aer toată asociația!

— Și așa ceva numești tu baftă?

— Doamne! în loc să lase obiectul pe masă, domnul d'Arx ar fi putut foarte bine să-l vîre-n buzunar și să plece cu el. Ascultă numai:

«... Doamna Samayoux m-a chemat și m-a condus în camera ei, unde se aflau un bărbat foarte în vîrstă și cu înfățișare respectabilă și o doamnă pe care, la început, am luat-o drept mama mea, căci de două-trei zile surprinsesem cîteva cuvinte și mă așteptam la un eveniment neobișnuit.

Doamna Samayoux mi-a spus: "Fleurette, iată-ți rudele, ne vei părăsi."

Vizitatoarea m-a luat în brațe și m-a sărutat cu duioșie. Bătrînul își întorcea degetele murmurînd: „Ce mult seamănă cu sărmana noastră contesă!"

Asta a fost tot. M-au luat cu ei. Nici măcar n-am avut timp să-mi iau rămas bun de la Maurice...»

— Și ce ți se pare atît de extraordinar în asta? întrebă colonelul. M-ai speriat!

«...Cînd am rămas singură în apartamentul meu din palatul Ornans» — continuă Lecoq fără a răspunde — «îmi amintesc că mi-am închis ochii pentru a privi înlăuntrul meu. Lucru ciudat, nu la Maurice mă gîndeam; revedeam palatul acela din piața Tribunalului, de unde ieșise guvernanta ținînd de mînă o fetiță, și-mi spuneam: „E chiar adevărat, eu eram aceea."

Amintirile mele încercau să se trezească, însă atît de tulburi, atît de schimbătoare! Cel mai mic suflu le spulbera.

Eram foarte sigură că pe doamnă n-o mai văzusem niciodată; în schimb, bătrînul îmi făcuse o impresie ciudată — ceva asemănător cu ecoul atenuat al unui strigăt de spaimă. Îmi chinuiam mintea și nu găseam nimic, decît o teamă sfîșietoare și inexplicabilă...»

Colonelul își scoase brațele de sub pleduri și-și sprijini în mînă capul cu scufie, spre a asculta mai bine.

— Ei, haide! ce faci? întrebă, văzînd că Lecoq întorcea două-trei foi.

— Încerc să ajung la partea mai importantă, răspunse Lecoq. Pasajele peste care trec se pot rezuma astfel: pe cînd era copil, frumoasa dumneavoastră nepoată văzuse lupul, și spaima pe care-o avusese c-ar putea fi mîncată de el încă-i mai dădea fiori. Dumneata ești foarte iscusit, dar și ea are fler, mult fler. Doamna marchiză d'Ornans nu i-a inspirat niciodată nici umbra unei îndoieli sau neliniști; ea o deosebește net de colonelul Bozzo care, dimpotrivă, i-a dat serios de gîndit. După cîte spune, dumneata ești bun, ești fermecător, ea-i gata în fiece clipă să te iubească — și dac-ai ști ce bine

exprimat e totul în micul ei poem! Ah! Are talent, copila asta! — însă, la urma urmei, nu te poate suferi şi, cînd te vede, i se face pielea ca de găină, fiindcă semeni cu lupul care-a comis greşeala de a-şi arăta toţi colţii dar fără a o mînca.

— Fapt este, oftă bătrînul, că întotdeauna am avut o inimă prea miloasă.

Lecoq izbucni în rîs şi-i trimise o sărutare din vîrful degetelor.

— Să ajungem la ce-i mai frumos, spuse brusc, căci ai fi în stare să crezi că adineauri am trişat, cînd ţi-am anunţat o mare surpriză. Atenţie! I-auzi ce zice fetiţa:

«... Am rămas mult timp cu un văl pe ochi, un văl pe care nu-l puteam ridica, dar care era îndeajuns de transparent pentru a irita neputinţa memoriei mele. Sînt puţine zile de cînd vălul s-a sfîşiat — în urmă cu o săptămînă m-am dus la colonelul Bozzo spre a-l felicita de ziua lui; valetul credea că se află în cabinetul său, în care, aşa cum obişnuiam, am intrat fără a ciocăni.

Colonelul nu putea fi departe, căci fotoliul lui mare rămăsese în faţa tăbliei trase în afară a secretaire-ului.

În aşteptarea lui, m-am aşezat în acel fotoliu, căutîndu-mi de lucru. Eram extrem de departe de a presimţi ceea ce avea să urmeze.

Cu totul întîmplător, privirile mi-au căzut pe un manuscris ce se afla, deschis, pe tăblie... »

Colonelul îşi izbi fruntea cu palma.

— *Sangodemi!* şopti, coborîsem în salon pentru a-l cicăli pe ticălosul de Corona.

— Vezi, aşadar, replică Lecoq, că nu doar domnul Remy d'Arx îşi uită hîrtiile pe mese. În ziua aceea, Tătucule, îţi rătăciseşi bafta pe undeva.

Pe un ton plîngăreţ, colonelul se văită:

— Cînd mi se-ntîmplă o nenorocire vă bucuraţi. Adevărul este că mă urîţi cu toţii... Şi a răsfoit manuscrisul lui Remy?

— Înclin să cred că l-a devorat de la un capăt la altul, ia ascultă:

«... Cuvintele Fracurile-Negre ce săreau în ochi, subliniate, la mijlocul paginii, m-au frapat. Mi s-a trezit curiozitatea și n-am avut nici un scrupul, căci îmi închipuiam că este vorba despre afacerea în curs la Curtea cu Juri, despre care discuta toată lumea. Dar nu intrasem serios în lectura lucrării dumneavoastră, domnule d'Arx, că mi s-a și strîns inima. Mi s-a părut că găsisem cheia pentru enigma amintirilor mele tulburi.

Domnule Remy, eu i-am văzut pe acei oameni cu măști negre. Le-am auzit cumplita parolă: „S-a luminat de ziuă!" Erau adunați nu știu unde, într-un pod întunecos, iar eu, biată copilă pe care o credeau adormită, ascultam, priveam.

Erau unii care spuneau: „E prea mică spre a înțelege și a-și aminti." Alții răspundeau: „Prudența impune ca ea să moară."

Despre mine vorbeau.

Vălul celui care era Stăpînul a căzut...»

— Minți! îl întrerupse colonelul cu un glas ce tremura de furie și de spaimă. Așa ceva nu scrie! Niciodată n-am lăsat să-mi cadă masca!

În același timp, brațul lui slab se întinse cu o vigoare neașteptată și smulse manuscrisul din mîinile lui Lecoq, împingîndu-l cu violență pe acesta. Întregul trup i se agita sub pleduri, în vreme ce-și apropia de ochi documentul.

Parcurse rîndurile în tăcere. În timp ce citea, sprîncenele, la început încruntate, i se destinseră încetul cu încetul și un rînjet cu adevărat diabolic îi lăți buzele.

— Ne-a venit o idee, Tătucă? întrebă Lecoq, care-i urmărise cu ochi curioși schimbarea expresiei.

— Ce vrei, l'Amitié? replică bătrînul cu o umilință vădit prefăcută, fiecare dintre acești doi dragi copii posedă cîte o jumătate a secretului. Reunind ceea ce știu amîndoi, se alcătuiește un întreg, iar noi nu sîntem altceva decît niște bieți mielușei duși la măcelărie.

— Dar Remy d'Arx încă n-a citit asta, se grăbi să riposteze Lecoq. Este de ajuns să-i împiedicăm pe el și pe Valentine să se mai întîlnească.

— Păi dacă sînt logodiți, l'Amitié!

— Prostii! A trecut vremea cînd puneam la cale comedioarele astea, acum e vorba de a ne salva pielea, şi iată sfatul meu: mai întîi, să ardem afurisita asta de hîrtie; apoi, ne vom ocupa de Remy d'Arx şi de Valentine a lui.

Colonelul învălui într-o privire mîngîietoare manuscrisul pe care-l ţinea în mînă.

— Fiule, îi spuse cu blîndeţe, dintre toţi ai noştri, tu eşti cel mai inteligent şi cel mai capabil. Eu îmbătrînesc, sînt atît de bătrîn încît creierul mi se fărîmiţează. Singurul lucru care mă mai ajută este bafta mea — ştii tu, bafta mea porcească. Treaba asta-i periculoasă, recunosc, foarte periculoasă, dar aşa sînt toate otrăvurile. Consideră bine situaţia, care nu s-a modificat: împotriva lui Remy d'Arx nu putem face nimic, atîta vreme cît nu posedăm celelalte două exemplare ale memoriului său. Nu mă întrerupe, le voi avea, sînt convins, dar îmi trebuie timp. Pînă atunci, singura noastră sursă este *arma invizibilă*. Ei, bine! înmuind arma invizibilă în otrava aceasta (bătea cu degetul în manuscris), s-ar putea ucide cincizeci de tauri, amice. Or, noi n-avem de-a face decît cu un judecător de instrucţie şi cu o domnişorică.

Privirea i se încrucişă cu cea a lui Lecoq. Acesta fu primul care şi-o plecă, murmurînd:

— De-o sută de ori am spus-o: eşti dracul gol!

Primind acest compliment, colonelul zîmbi şi, ascunzînd sulul de hîrtie sub pernă, spuse:

— *Mîine se va lumina de ziuă*, drăguţă. Acum, vom face nani-nani; bună-seara!

— Uitam, zise Lecoq, o informaţie pe care mi-a dat-o domnul Préault, grefierul. Locotenentul Pagès şi judecătorul au început, ieri, prin a fi cei mai buni prieteni şi, o clipă, Préault a crezut că, în ciuda dovezilor, domnul d'Arx avea să dea o hotărîre de scoatere de sub urmărire. Locotenentul şi judecătorul său discutaseră mai bine de o jumătate de oră fără a şti, nici unul dintre ei, cine era celălalt. Tocmai la sfîrşitul interogatoriului a ghicit domnul d'Arx că se afla în faţa iubitului Valentinei, şi doar cînd s-a dat citire protocolului procesului-verbal a auzit locotenentul numele de Remy d'Arx. Domnul Préault zice că ochii lor aruncau fulgere şi

că niciodată n-a văzut doi oameni atît de aproape de a se sfîșia unul pe altul.

Colonelul își puse din nou capul pe pernă.

— Asta e! mormăi cu un glas pe jumătate adormit. Există unii oameni care au întotdeauna chintă servită. Cunosc mai mulți în decursul istoriei: Alexandru-cel-Mare, Cezar, Charlemagne, Napoleon... și eu!

22 TRUSOUL DE NUNTĂ

Abia trecuseră cincisprezece zile și deja era ajunul căsătoriei. Cînd ai un prieten de valoarea colonelului Bozzo, lucrurile merg repede și bine. Considerase ca pe cea mai importantă afacere a lui acea unire care-i apropia pe nepoata sa iubită și pe cel mai drag prieten al său, pe acela pe care-i plăcea să-l numească fiul său adoptiv — domnul Remy d'Arx.

Toate formalitățile fuseseră scurtate, toate dispensele fuseseră obținute atît de la primărie cît și de la biserică, și bunul colonel venise astăzi la palat, încă de dimineață, spre a se felicita reciproc cu doamna marchiză d'Ornans, foarte fericită de promptitudinea cu care se obținuse un rezultat atît de total.

Casa marchizei era deschisă pentru vizite matinale. Faimosul trusou de nuntă era expus pe un soi de altar în salonul de vară, iar de jur-împrejur fuseseră puse la vedere rochiile miresei, cașmirurile și dantelele.

Totul era de o bogăție fermecătoare. Marchiza făcuse adevărate nebunii, colonelul se prinsese și el în întrecere, iar domnul de Saint-Louis, depășindu-i pe toți, trimisese cadouri demne de un prinț.

Prietenii casei se extaziau de-a dreptul, admirînd cu glas tare încîntătoarea priveliște, dar în șoaptă se despăgubeau mușcînd tot ce se putea mușca.

Marchiza nu auzea decît complimentele și, din timp în timp, îi spunea colonelului, care nu cedase nimănui cinstea de a-i fi cavaler:

— Ah! dragul meu prieten, ce bine-ai orînduit lucrurile!

— Uranie — răspundea bătrînul, dezgropînd cu acel prilej numele ei de botez care, pe vremuri, fusese poetic — recompensa mea va fi fericirea iubiţilor noştri copii.

— Toate astea au stil, sînt artistice, sînt scumpe, dar nici trusourile noastre, de la Saumur, nu-s mai prejos, spunea domnul de Champion.

În celălalt capăt al salonului se făcea auzită vocea maestrului Constance-Isidore Souëf, notarul care redactase contractul. Ştia pe dinafară cifrele stipulate şi preciza totalurile pentru oricine voia să-l asculte:

— Din partea doamnei marchize, casa de pe strada Richelieu, cu un venit anual de treizeci şi cinci de mii de franci net şi scutire de impozit; cele cinci ferme din Picardia, care pot fi evaluate în bloc la o mie de ludovici, şi palatul de pe strada Varennes, în care va locui tînăra pereche; din partea colonelului Bozzo-Corona, pămînturile din Normandia care, la viteza de creştere a cursului terenurilor agricole, vor valora o jumătate de milion în mai puţin de doi ani, plus o înscriere de rente de cinci la sută la un capital de patru sute de mii de franci; din partea domnului de Saint-Louis, plantaţia sa din Île-de-France, al cărei venit nu poate fi evaluat la mai puţin de cinci mii de piaştri, echivalaţi aproximativ cu un scud de cinci franci piastrul. Toate astea, laolaltă cu averea personală a soţului, dau un mic total care depăşeşte cu uşurinţă o rentă de două sute de mii de lire!

— E cît se poate de drăguţ, pentru a întemeia o familie, declară doamna de Tresme, nu fără o uşoară nuanţă de amărăciune.

— Ca să nu mai punem la socoteală speranţele, spuse în trecere domnul baron de la Perrière, care tocmai intrase şi se îndrepta către colonel.

— Ce deliciu! exclamă Marie de Tresme, rămasă în contemplaţie în faţa unei paruri împodobite cu pietre diverse.

Aplecîndu-se la urechea unei alte domnişoare, adăugă totuşi:

— Oare o va pune pentru a pleca cu trăsura?

Cealaltă rîse cu răutate, răspunzînd:

— Vorbești cu păcat! nu va mai fi nevoită să plece cu trăsura, de vreme ce tîlharul ei se pricepe să intre pe fereastră.

Pe deasupra acestor șoapte, cuvintele de laudă răsunau în toate colțurile salonuui:

— Fermecător! delicios! încîntător!

— Ideal! aprecie însuși domnul Ernest, cel ce terminase colegiul și care, de două săptămîni, făcuse mari progrese.

— Ce drăguță va fi cu asta!

— Ea, pe care totul cade atît de frumos!

După ce-o salutase respectuos pe marchiză, baronul de la Perrière îi șopti la ureche colonelului:

— La palatul Meurice a avut loc un mic incendiu, tocmai în camera lordului Francis Godwin, iar azi-noapte s-a profitat de momentul în care generalul Conrad supa la Cafeneaua Engleză pentru a pătrunde la el și a i se forța dulapul cu acte. Nu mai există nici un exemplar al memoriului lui Remy d'Arx.

— Baroane, nu ne spuneți ce părere aveți despre trusou? replică bătrînul, stăpînindu-și o tresărire de triumf.

— Delicios, adorabil, de o bogăție și de un bun gust rar întîlnite! exclamă de îndată domnul de la Perrière.

Doamna de Tresme discuta cu vărul din Saumur:

— Mai întîi și-ntîi, eu nici nu cred în toate zvonurile acelea.

— Bîrfe! răspunse domnul de Champion. Prostii! Avem, la Saumur, oameni care-și petrec viața născocind povești dintr-astea. Nu spun că n-ar fi fost absolut nimic, căci, la urma urmei, locotenentul a numit-o „Fleurette“, și nu era nici o greșeală, deoarece ea a răspuns: „Maurice!“

— Cine știe ce întîmplare... zise doamna de Tresme.

— Evident, și apoi, știți dumneavoastră, draga noastră Valentine a avut o copilărie...

— Da, da... și o tinerețe...

— Vedeți dar! Pe bună dreptate, nu o poți judeca la fel ca pe domnișoara de Tresme, sau pe domnișoara de Champion. Ați remarcat cît de schimbat este domnul Remy?

— Pur și simplu a îmbătrînit cu zece ani în cincisprezece zile.

— Oh! ce bijuterie de rochie! se extazie Marie. Ce va face oare cu toate frumusețile astea?!

Și de departe se auzi, ca un ecou persistent, glasul maestrului Constance-Isidore Souëf, repetînd sfîrșitul cîntecului său:

— ...Un total care depășește cu mult o rentă de două sute de mii!

Convorbirea dintre doamna de Tresme și Vărul din Saumur devenise confidențială.

— Eu, șoptea domnul de Champion, vă repet ce mi s-a spus, în *Gazeta Tribunalelor* nu scrie nimic despre așa ceva. Se pare că la Palatul de Justiție a fost un scandal. Lucrurile sînt, de fapt, mai limpezi ca lumina zilei, și a fost aproape un caz de flagrant-delict.

— Păi, dacă răufăcătorul fusese urmărit din casa de pe strada Oratoire și pînă aici! replică doamna de Tresme. Este o afacere nespus de ciudată!

Cîțiva obișnuiți ai palatului Ornans se apropiaseră de ei și se alcătuise un grup intim.

— Să fie chiar adevărat? întrebă unul dintre jucătorii de whist ai marchizei, s-a dat ordinul de scoatere de sub urmărire?

— Este atît de adevărat, răspunse domnul de Champion, încît la ora actuală, locotenentul Pagès se plimbă prin Paris, liber ca pasărea cerului.

— Nu-i cu putință! se minunară cu toții.

Doamna de Tresme îl chemă printr-un semn cu degetul pe domnul Ernest și adăugă, în chip de expilcație:

— Băiatul acesta are un frate care lucrează în cadrul Parchetului, vom căpăta amănunte.

Se întrerupse, spre a-i striga fiicei sale care, curioasă, se apropia însoțită de cîteva prietene:

— Priviți și admirați, domnișoarelor, așa ceva se potrivește vîrstei voastre, dar îndepărtați-vă, n-avem nevoie de voi aici.

De îndată ce i se puseră întrebări, domnul Ernest își luă o postură de om important.

— Nu vă puteați adresa nimănui mai bine decît mie, declară. Fratele meu, substitutul, e cel care s-a ocupat de

afacerea aceea. O afacere pur și simplu de necrezut! Domnul Remy d'Arx este un om extraordinar de talentat...

— Într-adevăr! confirmă corul.

— Dar, continuă domnul Ernest, nimeni nu este scutit de posibilitatea unui accident, a unei boli, a unui atac cerebral... În sfîrșit, eu, unul, nu știu ce-a avut domnul d'Arx, dar ceva a avut.

Corul rămase mut.

— Iată ce s-a petrecut, își urmă vorba tînărul, încîntat că era ascultat. Procedura era mai limpede ca lacrima, rapoartele poliției nu permiteau nici umbra unei îndoieli, diversele mărturii concordau în mod zdrobitor...

— Se exprimă bine, pușlamaua, remarcă vărul din Saumur.

Foarte mîndru de această apreciere, domnul Ernest își spori elocvența.

— Doamnelor, declară *ex professo*[1], probabil nu cunoașteți bine procedurile, mecanismul; voi încerca să mă fac înțeles: judecătorul de instrucție constituie, el singur, un fel de tribunal prealabil...

— Treci la fapte, la fapte! îl îndemnă domnul de Champion.

— Judecătorul, continuă absolventul de colegiu, își rezumă întreaga muncă într-un document numit „ordonanță"; această ordonanță sesizează ministerul public, iar procurorul regal deleagă un substitut care să studieze instrucția; substitutul face un raport, ale cărui concluzii se numesc rechizitoriu...

— Și copiii știu asta! bombăni domnul de Champion.

— Nu toate doamnele de față nu citesc *Gazeta Tribunalelor* cu aceeași asiduitate ca domnișoara-fiica dumneavoastră, ripostă cu țîfnă domnul Ernest. Am fost rugat să vorbesc, vorbesc. Rechizitoriul fratelui meu se încheia prin trimiterea asasinului în fața Curții cu Juri, concluzie în contradicție cu care domnul d'Arx a dat o ordonanță clară de scoatere de sub urmărire penală. Fratele meu a înaintat un referat șefului său,

---

1 *Ex professo* (lb. latină): ca unul care-și stăpînește perfect subiectul. (n.t.)

procurorul regal a făcut imediat recurs, dar domnul d'Arx, uzînd de un drept limită, a eliberat — pot spune, spre stupefacția întregului Parchet — o anulare a mandatului de reținere, și locotenentul Pagès este la fel de liber ca mine sau ca dumneavoastră.

— Exact! confirmă domnul baron de la Perrière apropiindu-se, și toate acestea nu pot să nu li se pară ciudate celor care cunosc...

Fu întrerupt de un murmur ce se isca în salon. Domnul Remy d'Arx intra, dînd brațul contesei Corona.

Micul conciliabul prezidat de doamna de Tresme se împrăștie imediat, participanții săi grăbindu-se să-l înconjoare pe judecător.

Într-adevăr, spusele doamnei de Tresme nu erau deloc exagerate: în două săptămîni, Remy d'Arx îmbătrînise cu cel puțin zece ani.

Silueta lui elegantă se subțiase; trăsăturile, cîndva atît de frumoase, erau adîncite și obosite; șuvițe cărunte îi înspicau părul negru, iar fruntea i se pleca sub o povară neștiută, ce părea să-i apese întreaga ființă.

Îi privi cu ochi tulburi pe cei veniți să-l întîmpine și care, în timp ce-și declarau afecțiunea, îl studiau cu o curiozitate necruțătoare. Expresia lui era temătoare, aproape speriată.

Între intimii palatului Ornans se schimbară multe ocheade cu subînțelesuri. Fiecare remarcă privirea tristă pe care Remy o arunca trusoului și darurilor de nuntă.

Ca și cum ar fi vrut să-i explice starea de spirit mohorîtă, Francesca spuse:

— Iată un om care-i prea fericit!

— Există persoane cărora bucuria le produce acest efect, murmură doamna de Tresme pe un ton foarte serios.

Domnișoara Marie o ciupi de cot pe cealaltă domnișoară.

Marchiza se apropia cu ambele mîini întinse. Colonelul îl îmbrățișă călduros pe Remy.

Acesta se lăsa în voia lor. Întrebă:

— Dar unde este domnișoara de Villanove?

Nu fu nimeni care să nu observe puternica alterare a vocii lui.

— Își face toaleta, răspunse marchiza. Ah! vrem să ne facem frumoasă pentru ziua aceasta mare!

Remy se îndepărtă, ca și cum ar fi vrut să evite oboseala unei convorbiri, și purtarea lui ciudată dădu iar naștere la șușoteli.

Colonelul atinse brațul Francescăi, iar aceasta răspunse cu glas tare întrebării lui mute:

— Tocmai l-am întîlnit pe Remy la poarta palatului. Încă n-am avut timp să discutăm, dar îl voi lua cu mine în seră și-i voi transmite comisionul dumitale.

— Ce comision? întrebă judecătorul, întorcîndu-se încet spre ei.

Colonelul îi zîmbi și-i răspunse pe un ton mîngîietor:

— Vei afla, dragul meu copil, du-te cu micuța mea Fanchette.

Surîzînd, contesa strînse brațul lui Remy și-l conduse spre seră.

— E ciudat, șopti doamna de Tresme.

— Nunta asta seamănă a înmormîntare, replică vărul din Saumur.

Continuînd să-l conducă pe Remy, contesa străbătu întreaga seră, neoprindu-se decît în capătul cel mai depărtat de salon.

Era chiar locul în care, cu cincisprezece zile în urmă, avusese loc prima convorbire dintre judecător și domnișoara de Villanove.

Remy își aminti acest amănunt, căci își duse mîna la frunte.

— Suferi, îi spuse Francesca așezîndu-se lîngă el. În propria mea viață există atîtea suferințe, încît am prea puțin timp de oferit acelora pe care-i iubesc cel mai mult. Poate că sînt singura, aici, care nu am habar de ceea ce se petrece de două săptămîni încoace. Te credeam în culmea fericirii, Remy, și mă felicitam pentru faptul de a fi contribuit întrucîtva la bucuria dumitale. Spune-mi, ce te face să suferi?

Judecătorul își ținea ochii plecați. După o scurtă tăcere, răspunse:

— Simt că mă pîndește o cumplită nenorocire.

— Dar pentru ce? exclamă contesa. Ți-e mintea rănită...

— Mintea, da... dar și inima, mai ales inima!

Se opri şi contesa întrebă:
— Nu mai ai încredere în mine?
Judecătorul ridică spre ea o privire descurajată
— Ar fi trebuit să fug, şopti în cele din urmă, sau să mă omor.
Şi deoarece Francesca repeta ultimele cuvinte cu repros, el adăugă, sub imboldul unei neînchipuite spaime:
— O iubeam mult! Iubirea aceasta a distrus totul în mine. Nu trăiesc decît prin acestă dragoste şi tot prin ea voi muri — asta-i singura mea speranţă.
— Dar, de vreme ce-ai obţinut-o pe cea pe care o iubeai?!
În timp ce răspundea, trăsăturile lui Remy se contractară.
— N-am săvîrşit crima, şi totuşi mă macină o remuşcare cumplită. Sînt curajos, dar mă tem. Oare căsătoria aceasta e cea a unui om cinstit? Spuneţi, mă consideraţi un om cinstit?
— Te consider ca fiind ultimul cavaler, îl asigură contesa luîndu-i ambele mîini. Eşti bunătatea, loialitatea întruchipată. O cunosc îndeajuns de bine pe Valentine pentru a şti că nu ţi-a ascuns nimic, căci pot să jur, Remy, este demnă de dumneata. Căsătoria aceasta o salvează de ea însăşi, o apără împotriva lumii...
— Căsătoria aceasta este un tîrg! pronunţă rar Remy, în a cărui voce se simţeau lacrimi.
Francesca se temu să-i pună întrebări.
— Există unele lucruri — continuă Remy — pe care nu le-aţi putea înţelege şi care, prezentate fără o pregătire prealabilă, vi s-ar părea simptome de nebunie. Însă, din nefericire, nu sînt nebun. *Arma invizibilă* atîrnă deasupra capului meu, deja m-a rănit, m-a rănit de moarte!
Ochii frumoşi ai Francescăi exprimară îngrijorarea caracteristică pe care o trezesc cuvintele unui bolnav pradă delirului.
Judecătorul zîmbi cu amărăciune şi spuse abia auzit:
— Nu ştiu nimic despre Valentine, decît, foarte vag, suferinţele prin care a trecut în copilărie şi dragostea ei pentru acel tînăr... Oh! nu-i luaţi apărarea, doamnă, sînt departe de a o acuza... Odată, aducîndu-mi nişte hîrtii, Valentine mi-a spus: „Aceasta este confesiunea mea", dar, fără îndoială, s-a răzgîndit, căci n-am regăsit acele hîrtii acolo unde le pusese şi,

de cincisprezece zile, abia dacă am schimbat cîteva cuvinte. Mă evită și, nu trebuie s-o mai spun, cred că și eu o evit. Unirea noastră se face în afara noastră, prin grija bunului, a excelentului prieten, colonelul Bozzo, bunicul dumneavoastră...

Francesca deschise repede punguța de catifea brodată cu mărgele de oțel pe care orice femeie elegantă o purta pe vremea aceea. Scoase din ea un plic mare, spunînd:

— De data aceasta, dumneata ești cel care-mi amintește! Era să uit din nou de comisionul bunului meu bunic. Tot ce vine de la el este binefăcător; cine știe, poate că-ți aduc un remediu la tristețea dumitale? Cînd mi-a dat asta pentru dumneata, zîmbea și mi-a spus: „Mult-iubitul nostru Remy trebuie să citească acest document chiar în dimineața aceasta; după ce i-l vei da, să-l lași singur, draga mea".

Îi întinse judecătorului plicul adăugînd:

— Ți-l dau și te părăsesc.

Remy nu încercă s-o rețină, ci spuse doar:

— Aș vrea să fiu înștiințat cînd domnișoara de Villanove își va termina toaleta.

Rămăsese singur, dar încă nu deschise plicul ce-i fusese înmînat.

Murmurul din salon abia ajungea pînă la el prin sera a cărei ușă fusese închisă de contesă.

Își sprijinise mîinile pe genunchi; privea în gol, iar buzele i se mișcau din cînd în cînd, șoptind un nume și două cuvinte:

— Valentine!... *Arma invizibilă!*

După cîteva minute rupse cu gesturi mașinale plicul pe care-l ținea în mînă și spuse:

— Ea... dragostea mea pentru ea este *arma invizibilă!*

Privirea îi căzu pe hîrtie și tot trupul i se cutremură.

— Este de la *ea*! zise. Recunosc scrisul ei, e caietul pe care mi-l adusese! Dar pentru ce dispăruse din cabinetul meu? Și cum de-mi este înapoiat, acum, prin colonelul Bozzo?

Un slujitor purtînd livreaua palatului Ornans intră în seră. Aducea trei scrisori pe o tăviță.

— Valetul domnului tocmai a venit cu aceste scrisori, care se pare că sînt urgente, spuse.

Remy le luă şi-i făcu semn că poate pleca.

Puse apoi scrisorile lîngă el, pe lada în care se afla planta ornamentală, fără măcar a se uita la adrese.

În clipa următoare, era cufundat în lectura manuscrisului Valentinei.

23 DIAVOLUL

Remy d'Arx citea cu aviditate. Scrisul acela drag exercita asupra lui un fel de magnetism.

Fiecare rînd îi răsucea pumnalul în rană, dar excesul de suferinţă are şi el beţia lui şi se spune că, pe fundul cumplitei cupe, martirul găseşte o picătură de nectar.

Iubea; iubirea lui spera întruna, în ciuda a orice, iar motivele care-ar fi trebuit s-o stingă nu făceau altceva decît s-o înteţească.

Dar acest logodnic aflat în ajunul căsătoriei sale iubea fără speranţă. Ceva îi spunea că tot ceea ce-l înconjura nu era decît un vis şi că pregătirile în vederea nunţii, deşi aceasta părea certă, aveau să dispară ca toate visurile.

Nici însăşi căsătoria nu i-ar fi potolit temerile şi nu i-ar fi risipit îngrijorarea.

Chiar şi în faţa magistratului care-i uneşte legal pe cei doi soţi, chiar şi în faţa preotului care le binecuvîntează legătura, ar fi refuzat să creadă.

În conştiinţa lui, o voce striga: „Toate acestea sînt minciună, nimic nu este adevărat, decît loviturile repetate ale *armei misterioase...*"

Cu fiecare clipă ce trecea, se cufunda tot mai mult în lectura sa; nu auzea zgomotele ce veneau din salon; pentru el, nu exista nimic în afară de gîndul care-l fermeca şi totodată îl chinuia.

Paginile acelea erau însăşi Valentine. Citea aşa cum te îmbeţi. Chipul îi devenise livid, pe frunte îi apăruseră broboane de transpiraţie îngheţată, dar continua să citească.

Se opri totuşi, căci ochii i se împăienjeniră cînd ajunse la pasajul în care Valentine descria primele tresăriri ale inimii ei.

Numele lui Maurice îl izbi ca o insultă. Îşi pierdu puterile şi lăsă să-i cadă din mînă manuscrisul.

— Cu ce l-am supărat pe Dumnezeu, şopti, pentru a merita această tortură? O iubesc şi totuşi îi distrug viaţa! Niciodată nu mă va putea iubi şi zadarnic o trag după mine în nenorocirea mea!

Privirile îi căzură pe cele trei scrisori aduse de servitor. Adresele primelor două erau scrise de doi prieteni. Scrisul celei de-a treia îi era total necunoscut.

Pe aceasta o deschise mai întîi.

Mîna îi tremura cînd rupse plicul, căci gîndea: „Ce-mi va spune ea, cînd mă voi întoarce după ce-l voi fi ucis? Şi totuşi sînt condamnat să-l ucid!"

În momentul acela, semnătura de pe scrisoare aproape că-l orbi.

— Este de la el! strigă, simţind cum sîngele îi năvăleşte în obraji.

Iată conţinutul scrisorii:

«Domnule d'Arx,

Vă datorez viaţa şi libertatea. Aş vrea să fiu prietenul dumneavoastră, dar asta nu depinde de mine. Mi-aţi cerut să vă promit că de îndată ce voi fi liber voi sta la dispoziţia dumneavoastră. Deşi îmi repugnă, nu pot să nu-mi respect cuvîntul. Locuiesc la numărul 28, pe strada Anjou-Saint-Honoré. Nu vă voi căuta, domnule d'Arx, dar nu am dreptul de a vă evita.»

Era semnată: *Maurice Pagès.*

În ochii lui Remy se aprinse o flacără.

— Nici măcar nu e gelos pe mine! izbucni mînios. Nu mă urăşte! Scrisoarea nu-şi bate joc, dar este sarcasmul cel mai insultător cu putinţă. Am timp. Mîine, la ora la care Valentine va deveni soţia mea, nu voi mai avea rival.

Fără a-şi da seama, deschise cel de-al doilea plic.
Citi fără prea multă atenţie:

«Dragul meu d'Arx,

A survenit ceva neplăcut. Hîrtiile pe care mi le-ai lăsat în păstrare au dispărut azi-noapte, împreună cu alte valori sustrase din secretaire-ul meu. Am depus, bineînţeles, o reclamaţie, dar am vrut să te înştiinţez pentru eventualitatea că poliţia nu i-ar prinde pe tîlharii noştri. Am pierdut treizeci de mii de franci şi totuşi nu mint spunînd că regret mai ales documentele la care păreai că ţii în mod deosebit.

Primeşte, te rog, salutările mele,

General CONRAD»

Fără voia lui, Remy lăsă să-i scape printre buze:
— *Arma invizibilă!*
Mototoli hîrtia şi adăugă:
— Aşa cum e de aşteptat, cealaltă scrisoare este de la Godwin. Cîtă putere au aceşti oameni?
Despături scrisoarea şi citi:

«Dragul meu prieten,

Un mic incendiu a avut loc la mine, în palatul Meurice, şi hîrtiile pe care mi le-ai încredinţat au ars. Nu-mi spuseseşi ce conţinea pachetul, ci doar că trebuia să-l trimit ducelui d'Orléans în cazul morţii dumitale.

Cu toate acestea, urmare a unei simple declaraţii din partea dumitale cum că ar fi conţinut valori, sînt gata să-ţi rambursez suma respectivă.

Yours truly[1]*,*

Francis GODWIN

1 *Yours truly* (lb. engleză): formulă tipică de încheiere epistolară, însemnînd: al dumneavoastră sincer. (n.t.)

— Ghicisem bine! spuse Remy, împăturind la loc hîrtia cu destul calm.

Şi adăugă:

— Rămîne colonelul, dar poate că şi casa lui a fost lovită de trăsnet...

Reluă manuscrisul Valentinei şi, cu mai mult sînge rece, continuă lectura.

Cunoaştem acel manuscris, cel puţin unele extrase, pînă la ultima pagină, la mijlocul căreia Lecoq fusese întrerupt de către colonelul Bozzo.

Era pasajul în care Valentine, trezită de un şoc puternic, regăsea firul amintirilor sale din copilărie.

Pentru ea, ceaţa se risipea. Se revedea în ziua ce urmase sîngeroasei catastrofe, singură, fără nici un apărător, înconjurată de nişte oameni ale căror chipuri erau ascunse de văluri şi care discutau despre viaţa sau moartea sa.

Ultimul rînd citit de Lecoq fusese următorul: *Vălul celui care era Stăpînul a căzut...* După aceste cuvinte, care-l emoţionaseră atît de puternic pe colonel, manuscrisul Valentinei nu mai conţinea decît o jumătate de pagină şi o transcriem aici:

«Cînd i-a căzut masca, am văzut un bărbat foarte în vîrstă, cu o privire bună şi blajină, cu o frunte ce inspira respect, încununată de păr alb.

Pe omul acela, şeful Fracurilor-Negre, l-am revăzut, îl cunosc, îl cunoaşteţi şi dumneavoastră şi-l iubiţi. Este unul dintre binefăcătorii mei. Am încercat să mă îndoiesc, dar evidenţa mă zdrobeşte. Este acelaşi, e el!

Ezit. Am vrut să-i scriu aici numele şi n-am putut, hîrtia poate trăda o asemenea confidenţă.

Dar v-am spus totul, domnule d'Arx. Nu voi avea nici un secret faţă de dumneavoastră. În ziua în care îmi veţi cere acel nume, mă oblig să vi-l spun.»

Aceasta era încheierea.

Remy închise manuscrisul şi rămase nemişcat, cu ochii ţintuiţi în pardoseală.

Era într-atît de cufundat în cugetări, încît nu auzi zgomotul ușii deschizîndu-se. Nu auzi nici pașii ce răsunară în seră.

Cînd, în cele din urmă, își ridică privirile, îl văzu în fața lui pe colonelul Bozzo-Corona, stînd cu mîinile încrucișate la piept.

Remy îl privi fix și întrebă:

— Dumneavoastră mi-ați transmis documentul acesta, domnule?

Colonelul afirmă printr-o înclinare a capului.

— Îmi fusese furat din cabinetul meu de la Palatul de Justiție, continuă Remy. Pentru ce mi-a fost înapoiat?

— N-ai ghicit? șopti colonelul.

— Ba da, replică Remy. Presimt o mare nenorocire. Poate că nu trebuie s-o revăd, căci dac-aș revedea-o, mi-ar spune numele pe care n-a îndrăznit să-l scrie...

Chipul bătrînului merita să fie pictat. Nu exprima nici o teamă pentru propria-i persoană, dar pe trăsăturile lui se citea o adîncă, o sinceră compasiune.

— Și documentele pe care vi le-am încredințat? întrebă brusc Remy. Și secretaire-ul dumneavoastră a fost forțat? Sau poate că dormitorul v-a ars azi-noapte?

— Nefericit tînăr, rosti colonelul aproape în șoaptă, nici o bănuială din partea dumitale nu mă poate jigni. Te iubesc, te plîng din tot sufletul. Ești magistrat, Remy d'Arx — oricînd vei vrea, voi răspunde la întrebările pe care crezi că ai dreptul să mi le adresezi, fiindcă aproape un secol întreg de devotament și de virtute nu m-a putut pune la adăpost de calomnie. Încă o dată te întreb, ai ghicit?

— Am ghicit, răspunse judecătorul cu un glas mai ferm, că Stăpînul Fracurilor-Negre joacă aici o ultimă partidă. În ciuda îndrăznelii sale, nu va cîștiga.

Colonelul își îndreptă trupul.

Pe cei mai mulți comedianți nu-i găsești la teatru. Era ceva cu adevărat majestuos în imensa durere exprimată de privirea lui.

— Sînt un exilat, domnule d'Arx, rosti rar. Fără a ști, atingi acum o rană adîncă. Aveam un frate. Oare dumneata

vei fi cel care mă va sili să dezonorez memoria celui ce nu mai este?

— Cum?!... strigă judecătorul, îndrăzniţi să pretindeţi...

— Nenorocirea mea este fapt împlinit, îl întrerupse bătrînul cu o ciudată autoritate, a dumitale te ameninţă şi te va zdrobi. Pentru ultima dată, domnule d'Arx: ai ghicit? Fă legătura între date. Valentine are optsprezece ani, avea trei cînd a văzut un chip de bătrîn care semăna cu al meu... iar în ziua în care scena aceea lugubră i-a izbit imaginaţia ei de copil, se afla sub impresia unei tragedii şi mai sinistre. N-a scris asta, dar o ştiu, mi-a spus ea. Ghiceşti?

Ochii lui Remy se închiseră.

— Ghiceşti! continuă bătrînul. Ea asistase la un omor — ce omor? Familia dumitale locuia la Toulouse, în piaţa Tribunalului...

Un strigăt muri în gîtlejul judecătorului.

Necruţătorul bătrîn continuă:

— Ea asistase la uciderea lui Mathieu d'Arx, tatăl dumitale.

— Tatăl meu! gemu Remy.

Apoi, ridicîndu-se drept în picioare, adăugă, într-un strigăt sfîşietor:

— Aşadar, e sora mea!

După ce rosti acest cuvînt ce-i străpungea gîtul, se clătină şi se retrase pînă la perete.

Apoi, îl împinse cu putere pe colonel, care înainta spre a-l sprijini.

Străbătu sera alergînd ca un nebun.

Salonul era gol.

Remy reuşi să urce fără a fi oprit pînă la etajul la care se afla camera Valentinei.

Şi această încăpere era pustie. Dar, de îndată ce intră, Remy zări pe masă o scrisoare.

O înhăţă ca pe o pradă. Îi era adresată. O deschise, dar ochii lui orbiţi nu puteau descifra literele.

Se sufoca, simţea că-i arde capul. Se sprijini cu amîndouă mîinile pe masă, bolborosind:

— *Arma... arma invizibilă!* Nu voi mai avea timp! Sînt rănit de moarte!

— Isuse! strigă camerista, care tocmai ieșea din cabinet, poftim că domnului d'Arx i se face rău! Vă voi pregăti un pahar cu apă îndulcită.

— Aici! o chemă judecătorul însoțindu-și vorba cu un gest poruncitor.

— Că doar nu-s cîine, bombăni subreta.

Totuși se apropie și Remy îi dădu scrisoarea Valentinei, ordonîndu-i:

— Citește-mi asta imediat!

Femeia se supuse, căci chipul răvășit al judecătorului o înspăimînta.

— Să citim, spuse. Am fost educată, slavă Domnului! și scrisul, oricît de mărunt, nu mă sperie.

Începu să citească:

«Au trecut cincisprezece zile de cînd v-am înmînat confesiunea mea. Nu numai că nu mi-ați răspuns, dar păreți chiar să mă evitați...»

— S-o evit! repetă Remy gemînd.

— Asta-i adevărat, zise Victoire. Zilnic, o dată dacă nu de două ori, domnișoara mă întreba: „Nu cumva a venit domnul d'Arx?"

Și continuă cititul:

«Cei care au contribuit, fără îndoială, la grăbirea deznodămîntului au lucrat bine în decursul acestor săptămîni: iată-ne în ajunul căsătoriei.

Domnule d'Arx, încheiasem împreună un tîrg. În ceea ce vă privește, v-ați îndeplinit angajamentul; însă ce v-am promis eu este peste puterile mele.

Așa cum văd eu lucrurile, numai moartea te poate absolvi de o datorie de acest fel. Neputînd plăti, mor.

Adio!»

— Chiar așa scrie? întrebă judecătorul gîfîind, și smulse scrisoarea din mîinile cameristei.

Fără a aștepta răspunsul, o apucă de umeri și strigă de parcă alții ar fi putut să-l audă:

— Vă rog! n-o lăsaţi să se omoare! Sînt învins! Ştiu bine asta! Cer îndurare! Nu mai loviţi sau, cel mult, loviţi-mă numai pe mine! Mă predau! Voi sînteţi cei mai puternici; mă predau în mîna voastră!

„Na, c-a înnebunit!“ gîndi Victoire.

Cu glas tare, se rugă:

— Domnule d'Arx, nu vă faceţi păcat cu mine! Vă jur că nu-s vinovată cu nimic în toate astea!

Printr-un efort extraordinar, Remy îşi adună gîndurile şi întrebă:

— De mult a plecat?

— De un sfert de oră.

— Unde?

Rostind aceste cuvinte, îşi aruncă punga cu bani pe masă.

— Asta v-o pot spune, zise Victoire, fiindcă eu am condus-o pînă la trăsură. Fără mine, zău dac-ar fi putut coborî scara — nici nu se ţinea pe picioare, pe cuvînt! Şi pentru că vorbea foarte încet, am fost nevoită să-i repet vizitiului adresa: strada Anjou-Saint-Honoré, numărul 28.

— Ah! gemu Remy.

Îşi îndreptă trupul şi, cu un calm extraordinar, cu o voce ce nu-i mai tremura, spuse:

— La el! La Maurice Pagès!

Ieşi din cameră cu pas hotărît.

În spatele lui, colonelul Bozzo, apărut nu se ştie de unde şi cu atenţia încordată ca o pisică pîndind un şoarece, coborî scara fără a fi văzut.

La poarta pentru trăsuri se întîlni cu domnul Lecoq, care, arătîndu-i un cupeu ce staţiona pe cealaltă parte a străzii, îi spuse:

— Domnii aceia sînt acolo şi vă aşteaptă.

Ne aflăm într-o cameră sărăcăcioasă, la etajul al treilea al unei case vechi de pe strada Anjou.

Fereastra oferă priveliştea unor grădini întinse, în care razele soarelui de toamnă se joacă triste prin frunzişul deja ofilit.

Erau acolo amîndoi, Maurice şi Valentine, stînd unul lîngă celălalt şi ţinîndu-se de mînă.

Valentine îşi aruncase pelerina pe scaun. Avea capul descoperit, şi părul despletit i se răspîndea pe umeri în bucle bogate.

Frumuseţea ei te vrăjea.

Maurice o contempla în extaz.

Buzele li se uniră într-o lungă şi tăcută sărutare.

— Aş vrea să mă rog, şopti Valentine, căci simt că nu sînt condamnată. Am suferit atît de mult, Dumnezeu mă va ierta!

Pe o masă de lîngă ei se afla un pahar plin cu un lichid strălucitor şi auriu ca vinul de Spania.

Nu era decît paharul, neînsoţit de nici o sticlă.

Maurice şi Valentine evitau să-l privească

Valentine îngenunche.

Maurice rămase în picioare; era palid dar hotărît.

Ceea ce se petrecea aici fusese decis cu sînge rece şi în urma unei serioase chibzuiri.

După ce Valentine îşi încheie scurta rugăciune, spuse:

— Trebuie să ne grăbim, s-ar putea să vină.

Înconjură cu braţele gîtul lui Maurice şi se sărutară pentru ultima oară, dar sărutul era sfîşietor ca un rămas-bun.

Apoi, amîndoi deodată, întinseră mîinile către cupă.

N-o luă nici unul din ei. Un zgomot neaşteptat şi puternic se auzi în spatele uşii pe care cineva încerca s-o deschidă.

Uşa rezista, era închisă cu cheia, dar se mişca în cadru, căci broasca uzată era aproape desprinsă.

O izbitură cumplită izbuti să smulgă încuietoarea.

Părînd un spectru, Remy d'Arx se ivi în prag.

Alergarea şi efortul de a deschide uşa îl aduseseră în culmea epuizării. Era atît de înspăimîntător la vedere, încît Valentine îl înconjură cu braţul pe Maurice şi-i spuse:

— Nu te apăra, îi aparţinem. E dreptul lui.

Remy străbătu toată încăperea fără a rosti o vorbă. Se sprijinea, în mers, de toate mobilele, ca cei gata să se prăbuşească din cauza beţiei.

Ajungînd lîngă masă, rămase o clipă nemişcat.

Privirea lui o ocolea pe Valentine. I se adresă lui Maurice:

— Te iert, încearcă să fii fericit.

Apoi, luă paharul și-i înghiți conținutul dintr-o sorbitură.

Căzu ca fulgerat, desigur nu datorită efectului otrăvii, oricare ar fi fost aceea, ci pentru că nu mai avea nimic de făcut pe acest pămînt și fiindcă în decursul unei ore își cheltuise întreaga viață.

Maurice, ajutat de Valentine, abia avu timp să-l ridice spre a-l transporta pe pat.

Cînd își ridicară privirile, camera era plină de oamenii poliției aduși de Lecoq și de colonelul Bozzo-Corona.

Doctorul Samuel, care-i însoțea și el, se grăbi să ia paharul și să-l miroasă.

Gestul lui, precum și expresia ce i se așternu pe chip, erau lămuritoare pentru rezultatul examinării sale.

— Am sosit prea tîrziu, gemu colonelul, nefericitul meu prieten s-a stins.

Apoi, adresîndu-i-se comisarului și arătîndu-i cu degetul pe cei doi tineri încremeniți, continuă:

— Am aproape o sută de ani, dar nu-mi aduc aminte ca vreodată, în mult prea lunga mea viață, să fi trecut printr-o încercare mai dureroasă. Mă consideram ca un tată al acestei fete, iar mama ei adoptivă este cea mai bună prietenă a mea, însă, chiar dacă sărmana-mi inimă bătrînă s-ar frînge, îmi voi îndeplini o datorie supremă. Locotenentul Pagès și Valentine de Villanove se iubeau. Remy d'Arx urma să se căsătorească cu Valentine de Villanove. Ea a fugit din palatul Ornans pentru a-și regăsi amantul și, în locuința în care s-au refugiat, îl găsim pe Remy d'Arx asasinat!

Deși zdrobiți, cei doi tineri se pregăteau să-și strige nevinovăția, cînd se simți o mișcare dinspre pat, unde doctorul Samuel se agita în jurul victimei.

— Viața încă mai luptă, declară medicul.

Colonelul își stăpîni o tresărire de spaimă, dar Samuel adăugă:

— A fost otrăvit cu beladonă, va muri nebun.

— Valentine! chemă vocea muribundului, sora mea!...

Domnişoara de Villanove făcu un pas spre el.

— Sora mea! repetă el, ridicîndu-se pe jumătate.

Remy întinse braţele, dar mîinile lui schiţară imediat un gest de repulsie şi el adăugă cu o groază de nespus:

— Nu te apropia, încă te mai iubesc! Cu tine m-au ucis! Tu erai, oh! tu erai *arma invizibilă*...

Apoi recăzu pe pat.

Colonelul se aplecă asupra lui. Fu auzit cum hohotea, strîngîndu-l pe muribund la piept.

Cînd se ridică din nou, îşi şterse ochii şi spuse:

— Am cules ultimul suspin al sărmanului meu copil!

Doctorul Samuel şi Lecoq erau mai albi decît mortul.

Cu un glas îndurerat, colonelul adăugă, arătîndu-i pe Valentine şi pe Maurice:

— Făcusem totul pentru a preîntîmpina catastrofa, aş vrea şi-acum să-i salvez, dar ei aparţin Legii. Domnilor, ea era cea de-a doua fiică a mea. Îngăduiţi-mi să plec înainte de a vă îndeplini datoria.

Erau trei în cupeul care-l conducea pe colonelul Bozzo înapoi la palatul său de pe strada Thérèse.

Lecoq şi Samuel puteau fi consideraţi pe drept nişte scelerați înrăiţi şi totuşi îl priveau cu o groază superstiţioasă pe bătrînul bolnăvicios ca tremura de frig, înfofolit în haina lui îmblănită.

— De şaptezeci de ani încoace, aşa s-a întîmplat întotdeauna cu cei care m-au atacat, spuse colonelul. Sînteţi salvaţi, iubiţii mei. Pregătiţi-mi cununa, vă rog!

— Dar încă nu sînt condamnaţi, obiectă Lecoq, vor vorbi...

— Rămîne de văzut! Au un prieten iubitor — îl cunosc bine — care va avea grijă să le parvină tot ceea ce-i necesar pentru a evita ruşinea eşafodului.

Izbucni într-un rîs sec, dar acesta nu avu nici un ecou.

Rîsul fu urmat de un acces de tuse.

Colonelul își duse batista la gură, punînd-o apoi alături de el.

După ce coborî din trăsură, Lecoq și Samuel schimbară o privire.

— Să fie diavolul în persoană? șopti Lecoq.

Samuel luă batista uitată pe perna trăsurii.

— Diavolul nu moare, răspunse.

Și arătă o pată roșiatică, rămasă pe locul ce fusese atins de buzele colonelului.

— Ce-i asta? întrebă Lecoq.

— Acesta-i sfîrșitul, replică doctorul Samuel.

Lecoq privi curios pînza și zise:

— Nu-i cu putință! Credeam că Dumnezeu l-a uitat.

— Așadar, tu, l'Amitié, crezi în Dumnezeu?

— Nu, dar ar fi totuși caraghios dac-ar exista cineva acolo, sus.

SFÎRȘITUL PRIMEI PĂRȚI

PARTEA A DOUA

MAMA LÉO

CONTINUARE LA ARMA INVIZIBILA

1 TEATRUL UNIVERSAL SI NATIONAL

Parisul își îmbrăcase haina de iarnă; acoperișurile albe străluceau sub cerul cețos, în vreme ce, pe stradă, pietonii și trăsurile striveau o zăpadă cenușie.

Era una din primele zile de noiembrie ale anului 1838, la o lună după catastrofa prin care se încheie romanul nostru, *Arma Invizibilă*. Moartea ciudată a judecătorului de instrucție Remy d'Arx uimise întreaga capitală, dar la Paris uimirile nu durează mult, și orașul se gîndea deja la altceva.

Timpurile acelea sînt atît de apropiate de noi[1], încît eziți, într-adevăr, să spui că nu se aseamănă întru totul cu cele pe care le trăim, și totuși este evident că schimbările pe care ultimii treizeci de ani le-au produs în Paris sînt echivalente cu rezultatul unei perioade de cel puțin un veac.

---

[1] *Paul Féval* a publicat romanul *Arma Invizibilă sau Secretul Fracurilor-Negre* în anul 1869. (n.t.)

Publicitatea prin ziare exista, ba chiar era considerată ca fiind foarte intensă, aproape scandaloasă, însă nici n-ar fi putut fi comparată cu ceea ce este ea astăzi.

Putem afirma fără teama de a ne înşela că, în 1869, avem zilnic o sută de foi de hîrtie tipărită, faţă de zece publicate în 1839.

Acelaşi lucru este valabil în ceea ce priveşte volumul prodigios al demolărilor şi al construcţiilor.

Sub domnia lui Louis-Philippe, întregul Paris se enerva sau se bucura, fiecare după gustul său, la vederea umilei străzi Rambuteau, nou tăiată pe atunci, şi care ar trece, în zilele noastre, cu totul neobservată.

Unii se extaziau în faţa îndrăznelii acelei lucrări municipale, alţii preziceau apropiatul faliment al oraşului — erau începuturile marii bătălii de astăzi, pornită de la o ciondăneală lipsită de importanţă.

Nu ştiu cu precizie cîţi ani au fost necesari pentru a termina acea nenorocită de stradă Rambuteau — celebră în analele judiciare — care fusese gîndită să fie dreaptă dar a ieşit cotită; însă construirea ei a durat îngrozitor de mult şi, timp de mai multe ierni, spaţiul cuprins între biserica Saint-Eustache şi cartierul Marais a fost cu totul blocat pentru circulaţie.

Pe atunci, nu se progresa prea repede în domeniul construcţiilor. Cei care, spre regretul lor, sînt îndeajuns de bătrîni pentru a fi văzut acele lucruri, îşi pot reaminti vreo patru-cinci barăci de saltimbanci, instalate odată pentru totdeauna pe un teren vast, cam în zona în care, în decursul a cel puţin doi ani şi poate chiar mai mult, alcătuiau acolo un mic bîlci permanent.

În dimineaţa zilei de 5 noiembrie 1838, pe o vreme întunecoasă şi friguroasă, se încheia construirea celei mai mari dintre acele barăci, situată mai în faţa celorlalte şi avînd faţada orientată către drumul noroios ce făcea legătura cu strada Saint-Denis.

Locuitorii cartierului, ducîndu-se la treburile lor, nu prea dădeau atenție înălțării acelui monument, dar trei sau patru puști, renunțînd la jocul cu bile spre a-și mai încălzi mîinile în buzunare, se tot învîrteau prin fața scării de scînduri ce urca spre galeria destinată paradei artiștilor, discutînd aprins despre apropiata deschidere a *Marelui Teatru Universal și Național* condus de doamna Samayoux — „prima îmblînzitoare a Curților regale din Europa".

Se vorbea, mai ales, despre leul său, sosit în ajun într-o ladă uriașă, prevăzută cu găurele pentru respirație și ale cărui răgete răsunaseră pe toată durata dezasamblării cuștii provizorii.

Din cauza lucrărilor de instalare și amenajare interioară, ușa barăcii era, bineînțeles, închisă. Ba chiar, un afiș mare, proptit în față, preciza: «Interzis publicului».

Dar, deoarece noi avem cinstea de a ne număra printre prietenii celebrei îmblînzitoare, ne vom lua libertatea de a ridica fîșia de pînză gudronată ce servea drept barieră și vom intra la ea, fără multe fasoane.

Spațiul respectiv era un dreptunghi foarte întins, al cărui acoperiș de scînduri mai avea nevoie, spre a fi terminat, să i se bată cîteva cuie. În sală nu existau deoacamdată bănci, dar scena era deja parțial montată și cîțiva muncitori, cățărați în vîrful scărillor lor, pictau frizele și ancadramentul interior al scenei.

Alți mîzgălitori se ocupau de cortina întinsă chiar pe pardoseala podiumului.

În mijlocul sălii sfîrîia o sobă de fontă, încinsă la roșu. Pe o măsuță de lîngă ea se aflau vreo trei-patru pahare, niște halbe și un album destul de mare ale cărui coperți de carton erau de-a dreptul slinoase.

Unul dintre pahare rămăsese plin. Celelalte două, băute pe jumătate, aparțineau doamnei Samayoux, stăpîna locului, și unui bărbat înalt, cu mustața tăiată scurt, ca o perie, și purtînd o redingotă încheietă în nasturi pînă la bărbie. Numele său era domnul Gondrequin.

Cel de-al treilea pahar, cel plin, îl aștepta pe domnul Baruque, colegul domnului Gondrequin, care, în acel moment, lucra cocoțat pe scară.

Domnul Gondrequin și domnul Baruque erau doi artiști-pictori binecunoscuți, am putea spune chiar celebri printre directorii teatrelor de bîlci. Aparțineau faimosului atelier *Coeur d'Acier (Inimă de Oțel)* de unde au ieșit aproape toate capodoperele destinate să atragă ochiul în fața barăcilor de saltimbanci.

Domnul Baruque, un omuleț de cincizeci de ani, slab, uscățiv și avînd o fire rece, făcea grosul trebii. Porecla lui de atelier era „La-mare-Fix[1]".

Domnul Gondrequin, supranumit „Militarul" — deși nu fusese înrolat niciodată — din cauza siluetei și a preferințelor sale pentru tot ceea ce ținea de ostășie, aplica tablourilor ultimele tușe artistice („șic"-ul final) și își asuma în mod special sarcina de *a lua ochii* mușteriilor. Își vîra un fular din bumbac roșu în buzunarul lateral al redingotei, lăsînd — din nebăgare de seamă — să-i depășească un colțișor prin butonieră, ceea ce-l făcea să pară decorat cu Legiunea de Onoare.

Avea vervă și o conversație plăcută, în ciuda maniei sale de a se da drept fost ofițer, și se lăuda bucuros că, prin firea lui amabilă, ar fi atras, în folosul atelierului, comenzi pentru kilometri întregi de pînză pictată. Nu-i displăcea să spună despre sine:

— Un adevărat soldat, ce mai! Zdravăn, dar atrăgător! Onoare și voioșie! Ra-ta-ta, ochește, foc, trage, bum!

În momentul de față, tocmai deschisese albumul jegos și-i arăta doamnei Samayoux — pe al cărei chip rotofei și cumsecade era întipărită o expresie de melancolie — subiecte de tablouri dintre care ea urma să aleagă unul pentru împodobirea fațadei teatrului său.

În tot restul barăcii domnea o activitate confuză și deosebit de zgomotoasă. Se făceau simultan o mulțime de treburi. Principalii membri ai trupei, transformați în tapițeri, prindeau în cuie, pe pereți, felurite zdrențe sau aranjau mănunchiuri de stindarde (necucerite de la dușmani).

Jupiter, zis Floare-de-Crin, un tînăr negru care fusese fiu de rege în țara lui și lustragiu lîngă Poarta Saint-Martin,

---

1 În textul în limba franceză, porecla este *Rudaupoil* care, într-o traducere aproximativă, ar însemna: *Strașnic, La-mare-Fix*. (n.t.)

își exersa pe o tobă talentul înnăscut; domnișoara Colombe[1] îndoia șalele surorii sale mai mici și-i „dezosa" rotulele genunchilor. Copila promitea să devină o bună „femeie fără oase": putea deja să stea trei minute cu capul lăsat pe spate pînă între picioare și, în poziția aceasta, să execute un cîntecel la trompetă.

Cît dura cîntecul, domnișoara Colombe exersa lovituri de spadă cu un individ de o cumplită urîciune dar plin de ifose, împopoțonat cu o pălărie cenușie înfiptă, într-o parte, pe părul lui gălbui și lins. Acesta se descurca foarte bine la mînuirea sabiei. Cînd domnișoara Colombe se reîntorcea la sora ei, el se ducea la două fetișcane grase și roșii la față, care înfulecau cîte o felie enormă de pîine unsă cu unt și peltea de struguri, și le dădea lecții de dans american.

— Mai tîrziu — le spunea celor două grăsane, care-i urmăreau indicațiile cu o lene burzuluită — cînd succesul vă va fi răsplătit eforturile, vă veți putea lăuda că ați luat lecții de la un tînăr ce posedă toate brevetele pentru poante, contrapoante, salturi cu picioarele încrucișate, reverențe și piruete, și veți avea șanse să pătrundeți orișiunde doar spunînd: „Sîntem elevele unicului Amédée Similor!"

Cititorul își amintește, poate, de cei doi solicitanți de posturi care se prezentaseră la Léocadie Samayoux, în vechea sa baracă din piața Walhubert, chiar în seara sosirii lui Maurice Pagès din Africa.

Léocadie, extrem de bucuroasă că-și revedea locotenentul, îi expediase pe cei doi candidați, împreună cu copilul pe care bietul Échalot îl purta în tolbă, dar oferta acelui băiat cumsecade, ce consimțea să joace rolul focei pentru a-și putea hrăni pruncul, înduioșase inima sensibilă a îmblînzitoarei.

În momentul în care se lansa în afaceri pe scară largă și se pregătea să instaleze un „teatru" cum nu se mai văzuse vreodată prin bîlciuri, Léocadie, căutînd în satisfacerea ambiției o alinare pentru durerile sale sufletești, își adusese aminte de protejații săi.

Întreaga familie, alcătuită din cei doi tați și copil, fusese angajată și, deocamdată, n-am văzut decît o foarte mică

[1] *Colombe* (lb. franceză) = Porumbița. (n.t.)

parte din serviciile ce se așteptau din partea lui Similor — „artist la toate".

Cît despre Échalot, își afirmase deja talentele, în ciuda modestiei sale. În calitatea lui de fost farmacist, se apucase, pe cont propriu, să vindece de reumatism și podagră un leu ce provenea nu de la Londra, ci din infirmeria de cîini din Clignancourt[1].

Leul făcea parte și el din locuitorii barăcii. Nu mai avea cușcă, ci doar o simplă sfoară îi lega bătrînețile foarte înaintate de un cui bătut în pardoseală.

Cîndva, acest rege al deșerturilor africane trebuie să fi fost superb. Era un mascul de talie foarte mare, însă acum ar fi putut fi luat drept o monstruoasă grămadă de cîlți, aruncată de-a valma pe un culcuș de paie.

Nu mai avea înfățișare de animal, și vegeta jalnic într-o lentă agonie.

Cu toate acestea, Échalot îi aplicase două sau trei medicamente vezicatoare pe care le prepara potrivit tuturor regulilor meseriei și al căror efect încerca să-l mărească prin niște cataplasme cu muștar puse ca la carte.

În apropierea nobilului bolnav, la o distanță ce-i permitea să ajungă la el, se afla un lighean plin cu o fiertură de plante.

Departe de a se mărgini la aceste atenții, Échalot confecționase o scufie de noapte pe care o punea pe capul leului său, spre a-l feri de răcoarea nocturnă. În plus, îi mai vîra și vată în urechi.

Dar deoarece, la urma urmei, întreprinderea doamnei Samayoux nu era un spital, Échalot își pregătea leul și în vederea apropiatului ceas în care urma să apară în spectacol, pentru a satisface curiozitatea parizienilor. Fără știrea doamnei Samayoux și cu gîndul de a-i face o surpriză excelentei sale patroane, el modela în secret, din chit, o falcă formidabilă, destinată a înlocui dinții pierduți ai leului.

În afară de aceasta, Échalot făcuse rost de cîteva cozi de vacă, pe care spera să le utilizeze cu succes spre a umple cu dibăcie cheliile pe care vîrsta le crease în coama leului.

---

1 *Clignancourt*: cartier periferic al Parisului. (n.t.)

Ah! era un băiat cu adevărat util! Iar generozitatea îmblînzitoarei față de el merita să fie răsplătită. De o săptămînă de cînd aparținea firmei, cîrpise deja aproape toți ciorapii patroanei și-i pusese struțului un cioc nou. În plus, spera ca, printr-un procedeu al cărui inventator era, să umfle capul tînărului Saladin, bebelușul său, fără a-i face nici cel mai mic rău, dar dîndu-i dragului copil o înfățișare atît de monstruoasă, încît simpla lui vedere să valoreze zece centime...

— Trebuie să-mi pun la treabă imaginația, îi spunea între timp doamna Samayoux lui Gondrequin-Militarul. Asta mă face să-mi uit amintirile și regretele. Păi, nu, zău! Ai putea spune că cei doi copii, Maurice și Fleurette, s-au purtat bine față de mine?

— Atenție! replică Gondrequin-Militarul. Ochii la cin'spe pași în fața ta, ceea ce înseamnă nemișcat! N-am fost ofițer, dar am o bună-dispoziție ostășească. Cît privește nerecunoștința, asta-i în firea omului, și cînd te-am văzut, cu prilejul ultimului dumitale tablou, pe vremea cînd bobocelul acéla făcea la dumneata trapez și prăjină, oftai deja din greu pentru el, într-un fel care amintea de doamna Putifar[1]. Unu, doi!

— Ăsta-i rodul calomniei, ripostă doamna Samayoux ridicîndu-și privirile spre cer. Nu spun că inima mea ar fi fost incapabilă să viseze, dar Maurice n-a compătimit niciodată și, în relațiile cu el, am rămas pură ca o floare de lămîiță... Și cînd mă gîndesc că, uite, a trecut mai mult de-o lună de cînd n-am mai auzit vorbindu-se nici de el, nici de Fleurette! Adresa pe care mi-o dăduse mi-a ieșit din minte, iar micuța — care, așa cum știi, este o *domnișoară* — îmi interzisese cu străsnicie să mă duc să i-o cer marchizei sau ducesei ei. Astfel că tot ce am putut face a fost să scriu, dar nu mi s-a răspuns. Să se fi întîmplat ceva în timp ce eram la bîlciul de la Loges? N-am auzit vorbindu-se nimic și, de cînd m-am înapoiat, afacerea asta a mea îmi umple capul de griji... Ah! mare greșeală e să te atașezi de cineva!

---

[1] *Putifar*: general egiptean, la care Iosif, fiul lui Iacob, a fost sclav. În Biblie se povestește că Iosif respinsese avansurile ce i le făcuse soția lui Putifar; spre a se răzbuna, aceasta l-a acuzat că el voise s-o violeze. În loc să se apere, Iosif a preferat să fugă. (n.t.)

— Pas accelerat, marş! o întrerupse Gondrequin. Să atacăm tabloul din faţă şi din cele două flancuri, spre a te scăpa de gîndurile negre. Spuneam, aşadar, că vom face nouă compartimente, trei pe trei, cu opt medalioane — patru în colţuri şi patru în despărţiturile din mijloc, conform ideii domnului Baruque, care n-are pereche în ceea ce priveşte arta de a atrage privirile, dar care-ţi aranjează un ansamblu ca un cîrpaci, nimeni nu poate susţine contrariul... Ce doreşti pentru compartimentul din mijloc? Vrei cumva explozia maşinii infernale de pe bulevardul crimei — afacerea Fleshi şi Nina Lassave — pe care o poţi vedea, în miniatură, la pagina numărul 1 din albumul de eşantioane? Ia priveşte-aici! Contemplarea nu costă nimic. Stîngu', dreptu'! Pasu' pe loc!

Léocadie se aplecă asupra caietului şi, în timpul tăcerii ce urmă, se auzi glasul domnului Baruque, vorbind cu frizele:

— Există afaceri muşamalizate cu grijă, fiindcă sînt implicaţi în ele oameni bogaţi şi nobili, dar nu-i mai puţin adevărat că judecătorul de instrucţie a fost otrăvit ca un şobolan, pe strada Anjou-Saint-Honoré, n-aude n-a vede, şi că tînărul şi domnişoara au fost arestaţi în flagrant delict de arsenic.

2 ALEGEREA UNEI RECLAME DE EFECT

Doamna Samayoux nu era deloc atentă la cele ce se vorbeau în jurul ei. Faţa ei lătăreaţă şi bună, de obicei atît de veselă, exprima o reală durere.

— Chestia asta trebuie să facă un efect al dracului, spuse privind prima pagină a albumului de eşantioane, pe care se afla o schiţă reprezentînd explozia maşinii infernale de pe bulevardul Temple.

La vremea aceea, era un eveniment foarte recent, iar atentatul lui Fleshi încă era prezent în toate amintirile.

— În ceea ce priveşte atracţia pe care-o exercită asupra publicului, mă pun chezaş, răspunse Gondrequin. Reclame

dintr-astea sînt încărcate cu gloanțe de mitralieră, și ne-am putea înțelege totuși să ți-o facem ieftin.

Un suspin adînc umflă pieptul voluminos al văduvei.

— Prețul nu contează mult, replică. Am cheltuit o groază de bani, în negocierile mele cu orașul, pentru a obține terenul și dreptul de a construi aici o baracă stabilă! Pe vremuri, cînd îi aveam pe Maurice și Fleurette, pictura era superfluă. Lumea își dădea rendez-vous la mine, indiferent unde, la Paris sau la periferie, în ciuda firmei mele, care rămăsese de pe vremea răposatului Samayoux și care costase, de ocazie, patruzeci de franci. Nimic de zís: mare prostie să te atașezi de cineva! Și doar nu le ceream celor doi copii să se vîre toată ziua în baracă, nu-i așa? Dar o mică vizită de prietenie, cînd și cînd...

— În doi'șpe timpi, la atac! o întrerupse Gondrequin, deși s-ar putea urgenta în patru mișcări. Sînt unii care au fost la regiment, dar care nu păstrează înfățișarea mea ostășească. Jos melancolia! Dacă nu te temi de cheltuială, îți putem face lucruri grozave, cum nu s-au mai văzut vreodată în capitală.

— Așa mă gîndesc și eu, șopti îmblînzitoarea, întorcînd capul spre a-și șterge o lacrimă. Am și început, zău așa, și banii mei de la ciorap zboară repede. Dar aici totul trebuie să fie trăsnet! Vreau să fac adevărate nebunii, fără să mă uit la bani, pe cinstea mea! ca să-mi amorțesc inima. Nimic nu-i prea frumos pentru mine, vreau să fiu prima dintre cele dintîi!

— Atunci, strigă Gondrequin-Militarul entuziasmat, încă nu-i destul de frapant! Mai lipsesc oamenii în tabloul acesta, și voi adăuga paznici ai ordinii publice și generali, și o atracție specială, executată de mine însumi, aici în față, în primul plan! Îmi urcă în creieri o asemenea idee, încît mă apucă strănutul: un ștrengar al Parisului ce și-a găsit moartea în acea împrejurare este tăiat în două de explozie, iar bucățile îi sînt culese de părinții săi înlăcrimați, și anume tatăl — picioarele, iar mama — restul, în timp ce mulțimea îi înconjoară.

— Naiba să mă ia! zise mama Samayoux mai însuflețindu-se, asta chiar că-i o idee drăguță! Ceea ce mă necăjește e că nu voi avea de arătat, înăuntru, nici o mașină infernală.

— Nu poţi avea totul, mamă, replică Gondrequin. Dreptu', stîngu'... Să trecem la altul!

Întoarse cea de a doua foaie a albumului.

— Dă-i 'nainte cu cortina, poruncea în momentul acela domnul Baruque, din poziţia lui de la înălţime, şi mai pune şofran în găleată. Aurul e prea roşcat acolo jos, în dreapta, hei, Peluche!

— În *Audienţa*, îşi reluă vorba unul dintre zugravi, care rămăsese tot la povestea cu asasinatul, scrie că judecătorul de instrucţie a avut timp, înainte de-a muri, să-şi facă testamentul.

Altul adăugă:

— Locotenentul din Africa a încercat să se omoare.

Iar un altul:

— Şi domnişoara a-nnebunit.

— Ia mai astupaţi-vă gurile, voi toţi! comandă Gondrequin-Militarul. Nici nu ne putem auzi!

— Da' ce? întrebă de departe domnişoara Colombe, care-o punea din nou pe surioara ei în poziţie de cerc, vasăzică n-o să se mai sfîrşească niciodată povestea asta, despre care se trăncăneşte în toate colţurile Parisului?

Dacă a existat vreun răspuns, domnişoara Colombe nu l-a auzit, căci surioara tocmai îşi vîrîse în gură muştiucul trompetei şi teribila fanfară izbucnise între picioarele ei.

Cînd se restabili liniştea, se putu auzi glasul blînd şi răbdător al lui Échalot spunînd:

— Nu fi rău, Saladin, jevruţă mică, e spre binele tău, şi nu poţi educa un copil fără a-i face unele necazuri în timpul fragedei lui copilării.

Saladin, moştenitorul indivizibil al stălucitorului Similor şi al modestului Échalot, zbiera ca un diavol. Ceea ce se numea educaţia lui era, la urma urmei, o treabă destul de grea. Échalot îl aranja ca monstru şi, cu ajutorul unei băşici de bou lipită într-un anume fel în jurul tîmplelor lui, vopsită apoi în culoarea pielii, împodobită cu nişte peri scurţi şi umflată prin folosirea unui tubuşor confecţionat dintr-o pană, dădea capului copilului proporţii înspăimîntătoare.

— Eşti prea sensibil, continua tatăl-doică fără să se supere, ce-ai spune dacă ţi s-ar scoate un dinte cu pistolul?

Nimic nu atrage mai mult publicul decît hidrocefalii bine izbutiți, iar un fenomen de vîrsta ta, în viață, cîștigă cu ușurință trei franci pe zi... Așteaptă o clipă să mă duc să-l ajut pe domnul Daniel să se întoarcă pe partea cealaltă.

Domnul Daniel era leul bolnav.

În altă zonă a barăcii, Similor făcea o pauză între lecții, spre a intra din nou în rolul său de seducător incorijibil.

— Mi se oferă atîtea ocazii favorabile, încît nu le pot face față, le spunea celor două fete cu obraji roșii. Dar este mai prejos de mine să înlănțuiesc noi victime la carul meu triumfal, lungind lista, și așa numeroasă. Interesul a două comori ca voi este de a frecventa, la începutul carierei lor, un tînăr cunoscut prin talentul său și care are intrare liberă pretutindeni, chiar și în societățile în care se cîntă!

— Cel de-al doilea eșantion, îi spunea domnul Gondrequin văduvei Samayoux, reprezintă felurite animale ieșite din arca lui Noe, la sfîrșitul potopului. Asta se potrivește destul de bine pentru menajeria dumitale, și te-aș pune în mijloc, în costum de primă îmblînzitoare, împreună cu cîțiva nobili de la Curtea Portugaliei... Nu-ți convine? L-am luat! Trecem la al treilea, care-i împărțit în două: în dreapta, *Trecerea Berezinei* sau *Chiciura Rusiei sub Imperiu*, omagiu adus trupelor franceze; în stînga, *Copiii lui Eduard*, uciși de uzurpatorul Cromwell, care taie, de asemenea, capul nevestei lui, Anna de Boleyn, și pe cel al nefericitei Maria Stuart. Așa ceva place, fiindcă reamintește cîteva succese ale unor piese istorice.

Aici, domnul Baruque coborî de pe scară și veni să-și bea paharul de vin. Cînd îl puse, gol, pe masă, declamă cu frumoasa voce de bas cu care se mîndrea:

— „Iată-l, acest pumnal, care, mînjit de sîngele stăpînului său..."

— Praf bun și ieftin contra moliilor! strigă imediat Peluche.

Jupiter, zis Floare-de-Crin, execută un ropot pe toba sa.

Domnișoara Colombe se repezi în mijlocul sălii purtîndu-și în brațe surioara care sufla în trompetă. Cele două eleve ale lui Similor veniră mergînd în mîini, iar Gondrequin-Militarul, întotdeauna gata să încurajeze voioșia, intonă Marsilieza.

Urmă o agitație generală. Trupa Samayoux, ocupată cu lucrări de interior, se alătură impetuos mîzgălitorilor atelierului *Inimă de Oțel*, și o horă infernală ridică praful de pe pardoseala barăcii.

— Trei minute de gimnastică de încălzire! urla domnul Baruque, care, din cauza demnității sale, se mulțumea să bată ritmul cu piciorul, de unul singur.

Gondrequin izbea cu toată puterea brațelor în toba mare, spunînd:

— Artistul și soldatul știu să se distreze cu același elan. Aprindeți totul! Cald! Cald!

Din mijlocul dansului îndrăcit se înălțau strigătele diferitelor animale ale creației, imitate la perfecție de zugravii atelierului *Inimă de Oțel* și alcătuind un formidabil concert. Similor striga în portavoce, domnul Baruque agita clopotul, Saladin, înspăimîntat, scotea urlete, iar domnul Daniel, leul bătrîn, înecîndu-se de praf, avea o puternică criză de tuse.

În toată această veselie nebună, două persoane rămăseseră calme: mai întîi, doamna Samayoux, a cărei melancolie nu putea fi vindecată cu nimic, și Échalot, foarte ocupat să-și potolească fiul adoptiv și animalul său bolnav.

— Gata! ordonă Gondrequin la capătul celor trei minute reglementare. Nu-ți alegi singur vocația, altminteri aș fi avut epoleți și Crucea de Onoare. La treabă și, după vacanța asta plină de plăceri, să mînuim pensula ca niște tigri!

Liniștea se restabili imediat, căci nimeni pe lume nu este mai docil decît acești copii mari, cînd știi să-i conduci.

Domnul Baruque se se cocoță din nou pe scară, iar bidinelele mîzgălitorilor își reluară activitatea.

— Ah! șopti doamna Samayoux golindu-și, cu o strîmbătură, ultimul strop de pe fundul paharului. De acum înainte, pentru mine băutura are gust de fiere și, mai ales atunci cînd ceilalți se distrează, simt durerea sufletului meu rănit. Sînt momente în care-mi trece prin minte să plec în America, unde marii artiști francezi sînt purtați în triumf de către sălbatici, dar nici măcar gloria de a-mi vedea orgoliul satisfăcut nu mi-ar împăca inima. Ia să mai vedem tablourile.

— Dacă-i pe-așa, replică Gondrequin, pot spune că și eu am avut partea mea de suferință, c-a trebuit să mucezesc

în civil, cînd visul meu era uniforma. Drepți! Eu, unul, știu să-mi stăpînesc regretele, ia exemplu de la mine. Iată o pagină foarte interesantă, pe care sînt detaliate exerciții de forță și de îndemînare: Auriol, cu specialitatea lui, suspensia aeriană, ghiuleaua, cuțitele, trapezul, prăjina...

Îmblînzitoarea își prinse capul în mîini și se porni pe plîns.

— Maurice!... bolborosi. Fleurette!...

Gondrequin întoarse repede foaia și bombăni:

— Am făcut-o boacănă! Este adevărat că micuțul era cu trapezul și căprița făcea suspensie. Un, doi, la dreapta-mprej'! bum, bum, iată masacrul din noaptea Sfîntului Bartolomeu, cu Carol al IX-lea, din trupul căruia ies vinele pline de sînge, ca niște viermi ce-i rod trupul drept pedeapsă pentru crima lui, și moartea lui Coligny, cîntată de Voltaire; iată capra savantă a domnului Victor Hugo, în *Notre-dame de Paris*, însoțită de Quasimodo, și turnurile bisericii, redate după natură, lîngă care lucrează Esmeralda, rămasă pură în ciuda activității sale; iată pescuitul crocodililor în fluviul Amazon, la care se adaugă un boa constrictor care se hrănește cu o oaie întreagă fără s-o mestece; și răpirea plozilor unei negrese de către urangutanul Braziliei, din La Plata; iată erupția Vezuviului la lumina lunii, și moartea familiei banditului, îngropată sub lavă, în timp ce pescarul napolitan își trage liniștit năvoadele, cîntînd o barcarolă; *Janus modern* sau omul cu două chipuri, unul în față, celălalt în spate, cu particularitatea că, de la naștere, este lipsit de buric, iar în perspectivă se pot vedea albinosul bînd sîngele pisicii sălbatice, scheletul viu și pasărea cu cap de bou.

Deja de multă vreme doamna Samayoux nu mai asculta. Își puse mîna pe album și hotărî:

— Ajunge! Fă tabloul așa cum crezi.

Apoi, cu glas înăbușit, adăugă:

— Nu știu dacă m-am înșelat, dar mi se pare că am auzit pronunțîndu-se numele judecătorului Remy d'Arx și cuvîntul „asasinat".

— La naiba! asta-i istorie veche, zise Gondrequin închizînd fără supărare albumul. De mai bine de două ceasuri, domnul Baruque și ceilalți nu fac altceva decît să vorbească despre evenimentul ăsta.

3 AFACEREA REMY D'ARX

Îmblînzitoarea era palidă atît cît putea s-o îngăduie bronzul roșcat al obrajilor săi. În ochi i se citea o spaimă cumplită.

— Îi atrăsesem atenția, și nu o dată, murmură printre dinți.

Încercă să bea, dar își puse paharul la loc, pe masă, fără măcar să-și fi muiat buzele.

Văzînd că ea nu mai spune nimic, Gondrequin-Militarul își redeschise albumul și vru să continue descrierea detaliată a eșantioanelor sale, căci poseda în cel mai înalt grad dubla convingere a negutătorului și a artistului. Pentru el, conținutul caietului slinos constituia cea mai utilă și cea mai bărbătească expresie a picturii din secolul al nouăsprezecelea.

— Mă bate gîndul, mamă Léo — zise izbucnind într-un hohot de rîs mulțumit — că nu erai rudă prea apropiată cu domnul judecător de instrucție. Unde rămăsesem? *Janus modern*... nu, asta am văzut. Iată ceva care chiar că atrage privirile, poftim! Catastrofa de pe podul din Angers care, pentru a se rupe, a ales tocmai momentul cînd două batalioane ale regimentului 67 trec peste el cu arme cu tot și cu fanfara în față; toată lumea la ferestre, vapoare cu aburi și uimirea călătorilor...

Îmblînzitoarea îl privi cu o expresie atît de ciudată, încît el rămase cu gura căscată.

— Spui că de două ceasuri vorbește despre asta! rosti cu greu femeia. Așadar, judecătorul Remy d'Arx a fost, într-adevăr, asasinat?

— Păi da, mamă, și-i mai bine de-o lună de cînd a fost înmormîntat.

— De către cine?

— Doamne... presupun că de pompele funebre.

Chipul văduvei Samayoux deveni stracojiu și în ochi îi scăpără un fulger.

— Asasinat de către cine? strigă cu glasul tremurînd de furie. Îndrăznești cumva să-ți bați joc de mine, geamgiu nenorocit?

Militarul se înroși mai tare decît îmblînzitoarea — căci, la oamenii cu fire sanguină, mînia se naște cu o repeziciune nebună.

— Geamgiu! repetă încleștîndu-și pumnii. Oare noi doi am păzit ceva împreună, ia spune, mămico?

Dar se întrerupse și-și duse mîna la frunte, schițînd salutul ostășesc. În toiul furiei sale, de altminteri îndreptățită, îi venise gîndul că era pe cale să piardă un mușteriu bun.

— Respect față de sexul frumos! spuse. O insultă rostită de buzele unei femei nu prezintă aceleași incoveniente ca în cazul în care-ar fi pronunțată de un interlocutor de același sex cu mine. Rupe rîndurile, mamă Léo, fiindcă ești prost dispusă. Niciodată n-am purtat uniforma militară, dar posed curtenia ce-o caracterizează... Beau totuși în sănătatea dumitale.

Își goli paharul. Doamna Samayoux își sprijini din nou capul în mîini.

— Asasinat!... repetă iar.

— Vasăzică asta te necăjește? continuă Gondrequin recăpătîndu-și întregul calm. Timp de o clipă, mă gîndisem să folosesc subiectul pentru un tablou, dar evenimentul n-a avut răsunetul necesar ca să asigure efectul dorit. Lipsesc detaliile și, nu știu de ce, treaba asta nu s-a bucurat de succesul pe care l-ar fi meritat la Paris. În fiecare seară, cînd îmi beau jumătatea mea de pahar, citesc ziarul și, la început, mi-am închipuit că o să iasă dandana mare, căci cei de la Faptul Divers păreau să amestece povestea cu cea a domnului Mack Labussière, a lui Mayliand și a celorlalți, cunoscuți sub denumirea de „Fracuri-Negre". Dar, acum, s-a pronunțat hotărîrea judecătorească în afacerea „Fracurilor-Negre", care trebuie să fi și plecat către destinațiile lor respective. Așa că, nemaiavînd chef să profit de evenimentul acesta folosindu-l ca subiect de atracție, m-am înapoiat la treburile mele. Comanda rămîne în picioare, nu-i așa, mamă?

Îmblînzitoarea înclină capul în semn afirmativ și gîndi cu glas tare:

— Cum să afli adevărul?

— În chip de cumătră specialistă în bîrfe, domnul Baruque nu-şi are pereche, răspunse Gondrequin apropiindu-se. Rîndunelele de la palat vin şi ele, uneori, prin bîlciuri, iar respectivul judecător de instrucţie nu făcea nici el excepţie printre cei ce aleargă după mici aventuri galante, dovadă locul în care i s-a făcut de petrecanie. Dacă, din întîmplare, eşti amestecată în trecutul lui, întreabă-l pe domnul Baruque şi va fi ca şi cum ai fi citit toate piesele de dosar de la grefă.

— Domnule Baruque! chemă Léocadie cu voce stinsă.

— Hei! Ia ascultă! La-mare-Fix! o susţinu Gondrequin. Îndatoririle faţă de doamne! Fă-te-ncoa'!

— „Iată-l, acest pumnal..." replică domnul Baruque, zis La-mare-Fix, coborînd imediat de pe scara lui şi prezentîndu-se la ordin, cu pensula într-o mînă şi cu găleţica în cealaltă.

De îndată ce părăsise înălţimile de unde supraveghea munca subordonaţilor săi, activitatea acestora îşi încetini ritmul ca prin farmec.

— Iată-mă! zise domnul Baruque, ce se doreşte de la mine? Nu trebuie să ne lăsăm lucrarea să se usuce.

Se întrerupse spre a adăuga:

— Pari cu totul întoarsă pe dos, mamă Léo!

— Spune-mi tot ce ştii, replică aceasta făcînd un efort să-şi îndrepte trupul. Te rog, nu-mi ascunde nimic.

Şi Gondrequin-Militarul, punînd punctele pe *i*, explică dorinţa patroanei de a afla în amănunt totul despre afacerea Remy d'Arx.

Domnul Baruque aruncă spre spate privirea lui care se pricepea să numere mînuirile de pensulă pe minut.

— Numai că treaba o să lîncezească, şi apoi, nu sîntem aici pentru a ne amuza.

— Eu sînt cea care plăteşte, ripostă Léocadie aproape cu asprime.

— Jos armele, înainte marş! comandă Militarul.

— La urma urmei, mie îmi este indiferent, spuse domnul Baruque. Cred că povestea asta o cunosc destul de bine. Vasăzică, la început, domnul Remy d'Arx era un tînăr cu o

viață curată și moravuri bune, ba chiar, în lumea lui, i se reproșa că era timid ca o domnișoară de pension. Dar, nici gînd! Lucrurile se schimbă repede cînd ai ghinionul să faci cunoștință cu cine nu trebuie, și vă voi spune imediat, pe șleau, adevăratul motiv pentru care instrucția cazului nu avansează: asta-i pentru că s-au găsit indicii foarte ciudate, cum că, de exemplu, defunctul judecător de instrucție, care lua masa la miniștri și frecventa cea mai bună societate, avea totuși legături cu ticălosul ticăloșilor, Coyatier, zis *marchef*-ul, care, din momentul acela, n-a mai fost văzut prin împrejurimile barierei Italiei... Ghici ciupercă... !

Aici, Baruque se întrerupse și, schimbînd tonul, izbucni:

— Na, poftim! Ce vă spusesem? Nici n-am istorisit prea mult, și uite-i pe toți cum s-au înșiruit s-asculte, ca la paradă!

Într-adevăr, pictorii — dinspre scenă — și saltimbacii de ambele sexe — din fundul sălii — se apropiaseră în același timp.

Locul de muncă nu rămăsese păzit decît de leul bolnăvicios și de tînărul Saladin care, obosit de atîta plîns, adormise între labele monstrului.

— Puțin îmi pasă dacă se muncește sau nu, zi-i înainte!

— Stîngu'! Dreptu'! Pas accelerat!

— Există mulți oameni, continuă domnul Baruque, care se prefac că nu văd mai departe de vîrful nasului lor și care spun că Fracurile-Negre de la Curtea cu Juri — domnul Mack Labussière, domnul Mayliand și baronul de Castres — ar fi fost bandiți de doi bani față de șmecherii ăia cu *se va lumina de ziuă mîine*. Păi, cum?! aceia sînt ca șarpele de mare — toată lumea vorbește despre ei, dar nimeni nu i-a văzut. Eu, unul, am ideea mea, și ideea asta a mea are două capete, ca vițelul-fenomen. Îmi zic: din două una — ori judecătorul Remy d'Arx era un Frac-Negru...

— Oh! exclamară toți cei din jur.

Pumnul încleștat al doamnei Samayoux izbi în masă spre a impune tăcerea.

— Fără nici un oh! continuă domnul Baruque. Dacă iepurii ăia nu-s găsiți niciodată, musai să fie adăpostiți undeva... sau, altminteri — și acesta-i al doilea cap al vițelului

meu — răposatul, care era considerat a fi un copoi iscusit, dăduse de urmele bandei. Cei care se pricep la lucrurile astea afirmă că nici un cîine nu s-a mai întors de la vînătorile împotriva acelor mistreți. Fapt este că Parisul trăncănește, și există zvonuri care umblă încoace și-ncolo. Eram abia începător la atelierul *Inimă de Oțel* cînd am auzit, pentru prima dată, despre căpcăunul căruia i se spune Tată-al-tuturor, și încă se mai vorbește de el, deși barba mi-a încărunțit. Eu sînt curios din fire, și am pîndit să văd dacă, în cele din urmă, căpcăunul va ajunge în fața justiției; și, cînd am auzit vorbindu-se, la început, despre banda „Fracurilor-Negre" — vreau să spun cea de luna trecută — mi-am zis în sinea mea: „Bătrîne, o să-ți cumperi ziarul de seară de șapte ori pe săptămînă." Am cheltuit banii, dar pofta-n cui! Nu era prea plictisitor, printre șnapanii aceia erau unii care aveau haz, numai că nici urmă de Tatăl-tuturor și de *se va lumina de ziuă mîine*! Era doar o adunătură de pungași ordinari și, dacă-aș fi fost în locul adevăratelor Fracuri-Negre, le-aș fi intentat proces de fals la Tribunalul Comercial.

Aici, Baruque zis La-mare-Fix se opri considerînd că ultimele lui vorbe fuseseră drăguțe și gîndind că merită vreun semn de aprobare.

— Și ce-i cu asta? întrebă doamna Samayoux pe un ton sec. Nu-mi spui nimic din cele ce vreau să aflu.

— Dar ce-ai vrea să știi, mamă Léo? întrebă domnul Baruque oarecum dezamăgit. Te previn că instrucția pare să avanseze destul de împleticit, și că explicația întregii istorii este încă în plină ceață.

Înainte de a răspunde, îmblînzitoarea șovăi. Privea în jos și buzele livide îi tremurau. Cînd, în cele din urmă, vorbi, toți își putură da seama de profunda schimbare a glasului ei.

— Sînt amestecate în toate astea o fată și un tînăr... zise.

— Ei, na-ți-o! exclamă domnul Baruque, dar pe ce lume mai trăiești și dumneata, dac-ai rămas la asta?!

În loc de a răspunde, îmblînzitoarea rosti rar:

— Vreau să cunosc numele tînărului și al fetei care sînt acuzați de a-l fi asasinat pe judecătorul de instrucție Remy d'Arx.

4 PE CE LUME TRĂIA MAMA LÉO

Sentimentul împărtăşit de întreaga asistenţă era o milă destul de adîncă faţă de ignoranţa de neînchipuit a mamei Léo.

Într-adevăr, nu este admisibil să n-ai habar de unele lucruri şi, în funcţie de straturile sociale, lucrurile pe care nu ai dreptul să nu le cunoşti diferă.

În capătul de sus al scării sociale, lucrul acela este, de cele mai multe ori, un vodevil, ale cărui personaje sînt, în mod invariabil, domnul duce şi domnul conte, doamna contesă şi doamna ducesă şi, în plus, domnul Arthur, care poate purta toate numele de botez din calendar. Vodevilul este întotdeauna acelaşi şi întotdeauna foarte amuzant, după cît se pare, căci succesul său se prelungeşte veşnic.

La capătul de jos este vorba despre o dramă care variază ceva mai mult decît elegantul vodevil, dar în care nu trebuie să lipsească totuşi un element: sîngele. În loc de a tot repeta cronica adulterului condimentat cu diamante, care-i încîntă pe cei mari, cei mici repetă cu aceeaşi fidelitate cîntecul favorit al crimei.

Asta nu înseamnă că, la noi, virtutea n-ar fi foarte apreciată, dar despre ea nu se vorbeşte niciodată.

Ceea ce trebuie neapărat — altminteri fiind pasibil de pedeapsa prin excomunicare — este să cunoşti, dacă faci parte din lumea bună, înălţimea exactă a ultimului salt periculos al prinţesei, iar dacă aparţii celor sărmani, detaliile precise ale omorului din strada Pagevin, din strada Mauconseil sau din strada Thévenot, inclusiv numărul de lovituri date, felul uneltei folosite, locul rănilor constatate asupra cadavrului, mărimea vînătăilor şi poziţia în care se afla victima cînd a fost găsită, deja rece, cu membrele contorsionate şi rigide, cu părul îngrozitor de răvăşit, năclăit de sînge şi lipit de cimentul pardoselii.

Iată care ne sînt poftele în secolul al nouăsprezecelea.

La Paris, ca şi în provincie, vînzătorii de cărţi nu-i mai întreabă pe scriitorii tineri dacă au talent, ci le ordonă, pur şi simplu, să sature monstruoasa idioţenie a acestei lăcomii populare.

Cu o firească uimire, domnul Baruque întrebase:

— Ei, na-ţi-o! dar pe ce lume mai trăieşti şi dumneata, mamă Léo, dac-ai rămas la asta?!

Şi, deşi buna femeie era o regină în cocioaba ei, auditoriul aproape că zîmbise.

Similor, omul cu pălăria cenuşie şi cu păr gălbui, nu era numai un tip de don Juan foarte reuşit, ci avea, în stare latentă, şi stofa unui curtezan.

— Patroana — zise el, nici tare, nici încet, dar în aşa fel încît să fie auzit de către elevele sale cu obraji roşii — patroana nu dă impresia asta, dar, ca şi mine, lucrează cu capul. Cînd într-o tărtăcuţă se frămîntă gînduri mărete ca cele care-i umplu creierul, nu poţi fi atent la toate măruntişurile cotidiene care preocupă lenea poporului nostru.

Échalot îl privi cu duioşie şi murmură:

— Ce gură de aur! Ah! de-aş avea talentul lui! Dar nu toată lumea se poate bucura de aceleaşi daruri.

— Linişte în rînduri! ordonă Gondrequin-Militarul.

Însăşi doamna Samayoux crezu că le este datoare supuşilor ei cu o explicaţie.

— Băiatul are dreptate, şopti însoţindu-şi vorba cu un gest de aprobare a linguşelii dibaciului Similor, capul meu munceşte, şi asta mi-e nenorocirea. Ai dreptate şi dumneata, domnule Baruque, m-am întors de departe, de mult prea departe. Azi s-ar părea că sînt o străină în sînul patriei mele, de vreme ce nu ştiu nimic despre toate noutăţile pe care şi cei mai naivi par să le cunoască. Ăsta-i adevărul, înţelegeţi, nu ştiu nimica-nimicuţa, decît atît cît am prins adineauri din zbor, şi-o să vă spun ceva: dacă aş fi avut cunoştinţă, de la-nceput, măcar cît vîrful degetului, acum aş fi ştiut tot, căci este vorba de liniştea vieţii mele.

Fără voie, cercul auditoriului se strînse şi putură fi auzite voci care şuşoteau:

— Te pomeneşti că patroana o fi amestecată în afacerile alea?

— Așa că începe cu începutul, continuă îmblînzitoarea adresîndu-i-se tot domnului Baruque. Numele!

Gondrequin-Militarul, care avea o inimă bună, îi luă mîna și i-o strînse cu simpatie.

— A sosit clipa, acesta-i momentul, spuse încet de tot. Drepți! și stai țeapănă în rînd, mamă. Știam prea bine totul, dar, ce vrei? n-am avut inima să-ți spun, și prefer ca șocul să-ți vină de la domnul La-mare-Fix.

— Numele n-au fost niciodată tipărite în întregime în jurnal, interveni domnul Baruque, umplîndu-și foarte calm pipa. Slavă Domnului! în afacerea asta se umblă cu mănuși, pentru că sînt implicate familii cu blazon. Chiar și la răposatul judecător, foile publice fac de obicei referiri prescurtate. Numele domnișoarei este Valentine de V..., asta-ți spune ceva?

— Da și nu, răspunse Léocadie. Niciodată n-am știut numele, dar persoana...

Glasul îi tremura. Gondrequin îi strînse mîna repetînd:

— Drepți! și curaj!

— În ceea ce-l privește pe tînăr, continuă domnul Baruque așezîndu-se pe masă, i se spune Maurice P...

— Bun!zise doamna Samayoux, reușind să stea nemișcată și dreaptă. Îți mulțumesc, domnule Baruque!

— Ești o femeie demnă de admirat! șopti Gondrequin.

— Și în cazul lui, adăugă Baruque, pentru a completa numele nu trebuie să fii prea isteț, deoarece jurnalele îl tipăriseră în întregime cu prilejul primului omor.

De data aceasta doamna Samayoux se clătină pe scaunul ei.

— Primul omor!... bolborosi.

Auditoriul se agită și unii își închipuiră că ignoranța îmblînzitoarei era prefăcută.

— Primul omor! repetă cu glas plin de lacrimi. Copii, este adevărat că, uneori, v-am muștruluit cam prea dur, dar așa cere meseria, știți prea bine. Nu vă răzbunați, sînt mult prea nenorocită!

Se întrerupse din cauza hohotelor ce-i umplură brusc pieptul.

Ochii lui Gondrequin clipeau des datorită efortului pe care-l făcea să nu plîngă. Échalot, bietul de el, își trecea, rînd pe rînd, cele două mîneci peste ochii înotînd în lacrimi.

Ceilalţi şovăiau între emoţia neaşteptată şi curiozitatea viu excitată.

Doamna Samayoux îşi încrucişase mîinile pe genunchi. Acum vorbea pentru sine şi poate nu-şi mai dădea seama de frazele întretăiate ce-i scăpau de pe buze.

— Pare caraghios — spunea cu sărmanul ei glas frînt — dar ăsta-i adevărul, ce vreţi? Nu mai citeam nici un ziar, de cînd nici ele nu-mi mai puteau vorbi despre el. Ah! pe vremea cînd era în Algeria, ziarul aducea în fiecare zi cîte o veste bună. Ar fi devenit un erou, dragul copil, dacă n-ar fi fost iubirea care-l stăpînea. Şi atunci, dacă ziarul era mut, căci orice altceva nu însemna nimic pentru mine, interzisesem să mai fie cumpărat... Aş vrea puţină apă... un strop de apă.

Dar în baracă se ducea lipsă de aşa ceva. Una dintre fete se duse să umple un pahar la fîntîna de pe strada Saint-Denis.

Doamna Samayoux îşi urmă vorba:

— O să-mi spuneţi că n-ai nevoie de ziare ca să afli noutăţi: discuţi ba cu unu', ba cu altu', nu-i aşa? Ei, bine! eu nu mai discutam. Discuţiile îmi făceau rău. Simplul fapt că-i vedeam pe oameni veseli mă întrista... şi uite cum s-a întîmplat, poftim, vreau să vă spun: el se înapoiase, îi pregătisem cina rîzînd şi plîngînd...

— Friptura împănată! murmură Similor, ale cărui nări palpitară.

Échalot adăugă:

— Micuţului Saladin îi era sete în seara aceea, ea a fost cea care ne-a dat cu ce să umplem din nou biberonul.

— Am petrecut o întreagă seară plăcută, continuă doamna Samayoux. A fost, cu siguranţă, ultima mea seară plăcută. Am tăifăsuit. Ah! dac-aţi şti cît o iubeşte! Aveam presimţiri, este adevărat, şi i-am spus: „Micuţule, ia seama!“ Dar el era nebun de bucurie fiindcă urma s-o revadă, şi numele de Remy d'Arx...

Se opri brusc, speriată.

— După ce-a plecat — îşi reluă ea povestirea — casa mi se părea goală. A doua zi trebuiau să vină amîndoi... precum şi un altul, dar n-a venit nimeni, şi eu aproape c-am fost mulţumită. În ziua următoare, avusesem de gînd să mă duc

la bîlciul din Loges. În loc să amîn plecarea, am grăbit-o: simțeam nevoia să fug. Mi se părea că, departe de ei, voi fi mai liniștită. Mă temeam — ah! vă spun adevărul — mă temeam să aud vorbindu-se despre ei, și totuși încercam să-mi amintesc rugăciunile de pe vremea cînd eram fată tînără, în ținuturile Saint-Brieuc-ului, și ce reușeam să mai găsesc prin memoria mea recitam cu mîinile împreunate, rugîndu-mă pentru fericirea lor!...

Își înmuie buzele în paharul cu apă ce-i fusese adus.

— Iată pentru ce nu știu nimic, sărmanii mei copii, încheie. Iată de ce am nevoie să mi se spună totul. Vedeți voi, lucrul cel mai cu neputință pe lume este ca Maurice să fie vinovat.

Se opri din nou, deoarece o mișcare de neîncredere agitase auditoriul. Privirile ei făcură înconjurul cercului și toți ochii se plecară.

— Nu credeți asta, le spuse fără mînie. Poate că și judecătorii vor gîndi ca voi, iar eu sînt o femeie mult prea amărîtă ca să mă împotrivesc tuturor. Dar, puțin îmi pasă, orice-ar crede ceilalți, voi merge pe drumul meu!... Acum, vorbește dacă ești amabil, domnule Baruque, și nu te teme că m-ai face să sufăr. De acum înainte, nimic nu mă poate ucide, de vreme ce am auzit fără să mor cele ce mi-ai spus.

5 TRIUMFUL DOMNULUI BARUQUE

Nu mai putea fi vorba de muncă. Atelierul *Inimă de Oțel* era celebru, nu numai prin eleganța produselor sale, dar și pentru nesățioasa lui poftă de trîndăveală. Cei care-l alcătuiau aveau de două ori dreptul de a rămîne toată viața copii, căci aparțineau, în același timp, ambelor categorii vesele, cea a pictorilor mîzgălitori și cea a artiștilor de bîlci.

Pauza de lucru fiind oferită și acceptată, fiecare se instalase cît mai comod. Scara cea mare fusese lungită pe jos,

fiind folosită ca divan. Unii aduseseră niște capre de lemn, alții stăteau turcește în praful de pe podea.

Era un răgaz al unor boemieni din Paris. Toată lumea savura binefacerile acestei vacanțe nesperate. Se aflau acolo oarecum ca la un spectacol, iar Similor curăța de coajă mere pentru „obrajii roșii", spunînd:

— Te-apucă mila cînd vezi cum i se oferă prilejuri unuia care nu-i în stare să profite de ele așa cum trebuie. Dacă s-ar fi făcut apel la mine, în loc de a se apela la fabricantul de tablouri proaste și la vopsitorul de zdrențe, s-ar fi văzut cum mă pricep eu să farmec o adunare prin darul elocvenței mele!

Échalot îl privea curățînd merele și gîndea: „În prostiile astea își vîră resursele pecuniare. Se pare că-i este cu neputință să nu zboare întruna din floare în floare, și asta-i distruge sentimentul patern.

Între timp, domnul Baruque era încîntat de a fi în centrul atenției. Își păstra expresia nepăsătoare ce li se potrivește atît de bine bărbaților scunzi și încărunțiți, dotați cu o frumoasă voce de bas.

În cazul de față, Similor era nedrept, ca toți cei invidioși. Domnul Baruque nu fu deloc mai prejos de rolul strălucitor pe care i-l încredințase norocul. Făcu în mod fluent și cu toate amănuntele relatarea primului omor — cel săvîrșit la numărul 6 de pe strada Oratoire, în Champs-Élysées.

Istorisirea lui nu i-ar fi satisfăcut defel pe cititorii noștri, care cunosc de mai înainte dedesubturile acelei sîngeroase comedii, dar era cît se poate de exactă din punct de vedere al datelor aduse la cunoștința publicului de către ziare.

Cu adînca știință a mașinațiilor lor, Fracurile-Negre scriau istoria chiar în timp ce o făceau. Nu se mulțumeau să-și joace drama: își luau și sarcina suplimentară de a prezenta o dare de seamă.

Din acea relatare, construită pe baza unor aparențe cu dibăcie pregătite și a unor piese de dosar ale unei instrucții din care numai nefericitul Remy d'Arx — el singur din toată lumea — ar fi putut recunoaște partea de minciună, reieșea o brutală evidență, ce sărea în ochii tuturor.

Cînd domnul Baruque încheie menționînd hotărîrea de scoatere de sub urmărire emisă de răposatul judecător și

punerea în libertate a lui Maurice Pagès, auditoriul fu străbătut de murmure.

— Asta chiar că era prostie! zise domnişoara Colombe, mai frîngînd puţin şalale surioarei sale.

Aceasta întrebă:

— Cui i se vor da diamantele din bastonul cu măciulie de fildeş?

Doamna Samayoux rămăsese adîncită în gînduri şi nu spuse decît:

— A fost liber o clipă şi eu nu eram lîngă el!

— Diamantele, rosti sentenţios domnişoara Colombe, ca răspuns la întrebarea surorii sale mai mici, sînt întotdeauna confiscate de guvernămînt, pentru a le răsplăti pe fiicele de generali şi pe soţiile procurorilor regali.

Domnul Baruque sorbi un pahar de vin. Toţi erau mulţumiţi de el, cu excepţia totuşi a lui Similor, care bombănea într-un colţ:

— Probabil că patroana are o idee a ei, dacă se preface că habar nu are de lucruri dintr-astea. Cum adică! Saladin, puştiul meu, ar fi fost în stare să precizeze detaliile la fel de bine ca individul ăsta care lipeşte afişe!

— Continuă, domnule Baruque, spuse doamna Samayoux cu calmul ei de suprafaţă, sub care se ghicea o sfîşietoare oboseală.

— Atunci, mamă Léo, replică omuleţul, iată-te lămurită cu privire la primul omor, aşa-i?

— Da... sînt lămurită.

— Şi înţelegi pentru ce toată lumea ghiceşte că numele de Maurice P..., tipărit în ziarele care relatează al doilea asasinat, vrea să însemne Maurice Pagès!

— Da, înţeleg.

— E-n ordine! Cît despre domnişoară, asta-i altă mîncare de peşte: Valentine de V..., n-o cunosc! Tot ce se poate spune este că se va afla mai tîrziu. Aşadar, judecătorul Remy d'Arx îi salvase viaţa, sau cel puţin libertatea lui Maurice Pagès al dumitale...

— Drepţi! îl întrerupse Gondrequin-Militarul, ai grijă cum te exprimi, La-mare-Fix! Chiar dacă n-ar fi vorba de o

clientă onorabilă şi care plăteşte cu bani peşin, tot ţi-aş spune: Respectă-i sexul!

— Nu cred că am nevoie de lecţii în ceea ce priveşte convenienţele, ripostă cu mîndrie domnul Baruque, şi-i multă vreme de cînd doamna Samayoux cunoaşte sentimentele pe care le nutresc faţă de domnia-sa. Voiam să spun pur şi simplu atîta: Cînd între doi bărbaţi există rivalitate, ce mai contează recunoştinţa lor? Nu mai face nici cît o ceapă degerată, după cum veţi vedea.

— Ah! oftă din greu domnişoara Colombe, bărbaţii! Cel care m-a lăsat cu o surioară pe braţe avea totuşi buzunarele burduşite cu bani!

— Poate că, altădată, Maurice Pagès posedase calităţile sufleteşti care-au putut motiva interesul ce i-l poartă patroana — îşi reluă domnul Baruque povestirea — dar nimic nu stăvileşte revărsarea patimilor. Cînd a ieşit din Conciergerie, a continuat s-o frecventeze pe domnişoara Valentine de V..., care nu-i cine ştie ce de capul ei, deşi aparţine celei mai înalte societăţi. Trebuie să vă spun — şi mă adresez mamei Léo, căci toţi ceilalţi cunoaşteţi prea bine toate acestea — că era lucru stabilit că domnişoara urma să se mărite cu judecătorul. Contractul fusese semnat şi anunţurile oficiale fuseseră publicate. În treacăt fie zis, o observaţie care-şi are urmările ei. Cert este că nu toţi sînt nişte proşti. Eu sînt dintre aceia care cred că, de fapt, existase un tîrg, şi că acea căsătorie era preţul slăbiciunii judecătorului faţă de Maurice, care fusese prins în flagrant delict. Probabil că domnişoara spusese ceva de felul acesta: „Salvează-l pe cel ce mi-e drag şi eu voi fi soţia dumitale“. Nu-i prea frumos şi, în plus, pare o prostie. Sînt atît de caraghioşi, cei din lumea bună! Iată unde se petrec lucruri crude şi care nu apar prea des în Curtea cu Juri, datorită bogăţiei relaţiilor celor în culpă. Cei ce cunosc dedesubturile lambriurilor lor aurite susţin că te cutremuri cînd le afli imoralitatea şi josnicia! Cît despre prostie, păi ascultaţi puţin: de la început şi pînă la sfîrşit, judecătorul acela, cu toată reputaţia lui de savant, s-a purtat mereu ca unul nu cine ştie cît de isteţ... Şi iată că lucrurile mergeau bine — pregătirile

pentru nuntă progresau în frumosul palat de pe Champs-Élysées al unei doamne d'O..., cum spun publicațiile ziaristice, ascunzînd și de astă dată terminația numelui. Dac-ar fi vorba de mine sau despre Grondequin-Militarul, numele ne-ar fi scrise cu toate literele, puteți fi siguri. Dar iată ceva tare caraghios: frumosul palat este situat chiar alături de casa de la numărul 6, unde fusese săvîrșit primul omor. Oare să nu fi fost un fapt întîmplător? Ghici! Ar trebui să dispui de timp liber ca un pensionar, ca să dezlegi atîtea rebusuri. Partea importantă e că, după hotărîrea de scoatere de sub urmărire, Maurice Pagès închiriase o mică locuință mobilată pe strada Anjou-Saint-Honoré, în spate, situată foarte comod pentru a-ți permite să faci tot ce vrei, fără ca să te supere vreun vecin. Acolo venea Valentine de V... să stea de vorbă cu el. Chiar în ajunul căsătoriei, domnul Remy d'Arx a primit o scrisoare din partea lui Maurice Pagès, în care acesta-și dădea adresa, cum s-ar spune în chip de sfidare. S-a întîmplat că, în momentul în care prietenii familiei se adunaseră la palatul de pe Champs-Élysées să admire trusoul de nuntă, așa cum se procedează în lumea nobilă, care-i mai trufașă decît un cîrd de curci, însăși domnișoara de V... a lipsit de la apel. Remy d'Arx s-a dus s-o caute în camera ei și, acolo, o servitoare i-a spus că domnișoara, palidă și părînd distrusă, plecase cu trăsura. Pentru a merge unde? Camerista s-a lăsat puțintel rugată, apoi a dat adresa locuinței mobilate de pe strada Anjou. Să fi fost oare o capcană, da sau nu? De altminteri, servitoarea a făcut pușcărie. Ce s-a petrecut în locuința închiriată — Doamne! nu mă aflam acolo ca să văd, dar fapt este că justiția a fost încunoștințată.

— De către cine? întrebă în momentul acesta doamna Samayoux, ridicîndu-și privirile.

— Da, de către cine? repetă Échalot care, de obicei, nu îndrăznea să intervină astfel într-o convorbire.

— Ce importanță are, de către cine? replică domnul Baruque.

Ochii îmblînzitoarei se plecară și, în loc să insiste, îl îndemnă:

— Zi-i mai departe.

— Aproape s-a terminat, doar poți bănui. Justiția l-a găsit pe judecător otrăvit ca un șobolan într-o pivniță în care-au fost aruncate grăunțe cu arsenic.

— Asta-i tot? întrebă văduva.

— Asta-i tot, și cred că-i de ajuns. De data aceasta nu se putea nega flagrant-delictul, fiindcă tînărul și domnișoara lui erau închiși în aceeași încăpere cu cadavrul.

Cei din auditoriu se întrebau:

— Ce-o mai fi vrînd în plus patroana?

Iar Similor declară cu jumătate de glas:

— Cînd femeilor care-au depășit toamna vieții le-a căzut cu tronc un june-prim, nu poți decît să te cutremuri!

Échalot se strecură prin spatele grupurilor și, apropiindu-se de el, îi puse mîna pe umăr.

— Tu, Amédeé, îi spuse, fă bine și taci!

— Cum adică?... începu cu semeție filfizonul zdrențăros.

— Fă bine și taci! repetă Échalot, care nu mai semăna cu el însuși și a cărui privire umilă căpătase o expresie autoritară. Micuțul era pe moarte, ea este cea care a înlocuit Providența. Cu atît mai rău pentru tine dacă ești lipsit de inimă. Încă un cuvînt și ne batem!

Similor înălță din umeri, dar tăcu.

În momentul acela, doamna Samayoux, vorbindu-și mai curînd sieși decît pentru a ridica o obiecție, spuse:

— Să lovești un om, asta se mai poate înțelege, dar ca să otrăvești pe cineva...

— Trebuie ca acela să bea! strigă Gondrequin. Un, doi, la dreapta, alinierea! Niciodată n-am știut atîtea în legătură cu întîmplarea aceasta. Dar bunul simț spune: pentru a otrăvi pe cineva, trebuie ca acela să bea!

— Iar judecătorul — șopti Échalot, reîntorcîndu-se din expediția lui — nu prea cred să fi venit acolo pentru a bea ceva răcoritor!

În privirea înlăcrimată pe care i-o adresă doamna Samayoux se citea recunoștință.

Sub acea privire, Échalot se retrase și-și duse mîna la inimă.

Printre auditori, cîteva glasuri declarară:

— Cert este că, în condițiile respective, judecătorul și cei doi îndrăgostiți nu se aflau, unii față de alții, ca între prieteni: „Nu vreți să serviți ceva?" Treaba-i dubioasă.

— Și, în plus, exclamă domnul Baruque, nu prea se cade ca un bărbat care-și găsește logodnica în asemenea împrejurări să se prăvălească așa, cu burta-n sus, dacă are cît de cît bun simț!

— Este-adevărat, aprobă Gondrequin, dar și ce-i cu asta?

— Ce-i cu asta?... Păi, dacă-s doi care tabără pe unu' care nu se poate apăra, ce mare lucru e să-i caște ciocul și să-i toarne tot ce poftesc! Și, de altminteri, oare în procesele celebre nu există întotdeauna niște chestii încurcate pe care nu le poți pricepe? Tocmai asta le constituie șarmul și fără el nici n-ar fi nevoie de auditoriu.

— La naiba! bineînțeles! aprobară cu toții.

Însuși Gondrequin păru zdruncinat de acest raționament atît de clar.

— Și la urma urmelor, încheie domnul Baruque, am fost întrebat, am răspuns. Mie puțin îmi pasă de toate acestea. Nu mă ocup nici de cum s-au petrecut lucrurile, nici de cauze, spun doar: Pentru a fi otrăvit, trebuie să bei, așadar a băut, de vreme ce-a murit otrăvit. Să reluăm lucrul?

Timp de o secundă, îmblînzitoarea îl fixă cu o privire rătăcită. Apoi, în loc să răspundă, își rezemă coatele pe masă și-și ascunse fața în mîini.'

6 CAVALERISMUL LUI ÉCHALOT

Niciodată n-am nutrit speranța ca făcînd portretul doamnei văduve Samayoux, cea dintîi îmblînzitoare din Franța și din străinătate, să depășim granițele cunoscute ale poeziei. Dar nici nu ne-a fost teamă că, făcînd acest portret, am exclude orice poezie.

Poezia există pretutindeni; în popor izvorăște din plin, și o regăsim — este drept, redusă la cea mai umilă expresie a

ei — pînă și în locurile frecventate de aceia care nu mai constituie poporul, dar care servesc drept bufoni poporului.

În calitatea sa de ultim rege, poporul întreține bufoni. Numai poporul mai este în stare să-și ducă mîna la buzunar cînd Triboulet și nevasta lui se omoară făcînd giumbușlucuri și tumbe.

Dar veselia nebunului prințului avea ceva înspăimîntător, iar noi nu-l putem vedea decît prin cumplita ironie a lui Victor Hugo. Era un sclav care rîdea cu lacrimi, și lacrimile lui erau însîngerate.

Nebunii poporului sînt liberi, mai liberi decît dumneavoastră și ca mine, liberi printre constrîngerile noastre ca sălbaticii din pădurile americane, liberi printre decențele noastre ipocrite și convenientele noastre puerile, ca păsările nerușinate ale cerului.

Nici o jenă nu le strică biata lor plăcere și, cînd rîd, o fac din toată inima. Nu respectă nici o etichetă, deși sînt plini de mîndrie. Orgoliul lor, cel mai naiv dintre toate orgoliile, se mulțumește cu un cuvînt și cu o aparență; ei sînt artiști, fiindcă se cred artiști, și asta este de ajuns pentru a transforma în vesel carnaval cele douăsprezece luni ale perpetuului lor post.

Aceste personaje naive care amuză naivitatea poporului trăiesc și mor rămînînd copii. De aceea Dumnezeu, care iubește copiii, pune bucurie pînă și în sărăcia lor.

Îmblînzitoarea se prăbușise pe masa din lemn de brad, într-o poziție oarecum lipsită de noblețe. Își ținea capul între mîini și respira cu putere, ca cei care încearcă să-și rețină plînsul.

În jurul ei, saltimbancii și zugravii rămaseră o clipă tăcuți. În nemișcarea lor era o nuanță de respect.

Cu toate acestea, la capătul unui minut, domnul Baruque făcu un semn ce constituia un ordin și pictorii își reluară scările. În același timp, domnișoara Colombe își luă surioara în colțul ei, spre a-i răsuci picioarele cu fața-n spate, iar Similor le oferi mîna celor două fete îmbujorate, spunîndu-le:

— Scumpelor, vom studia dansul de salon, pentru a vedea dacă steaua voastră vă va conduce, din întîmplare, prin saloanele din cartierul Saint-Germain.

Échalot se înapoie lîngă leul său paralizat și-i dădu lui Saladin biberonul. Avea o expresie foarte visătoare și era profund emoționat cînd îi spuse copilului, de parcă acesta l-ar fi putut înțelege:

— Asta trebuie să-ți slujească drept lecție și exemplu, bătrîne. Nu toți cîți sîntem pe pămîntul acesta ne aflăm aici pentru a ronțăi ciocîrlii fripte. Vezi tu, mormoloc urît ce ești, trebuie să suferi, și dacă niște persoane cu poziția socială a doamnei Samayoux pot avea necazuri atît de mari, ce să mai zicem de noi, care n-avem nici un ban pus deoparte!

În timp ce vorbea, își ațintea privirile duioase și blînde aupra îmblînzitoarei, care nu mai mișca și a cărei respirație devenea mai regulată și totodată mai zgomotoasă.

Iar turma de copii puși pe șotii, auzind-o, începea să rîdă.

Se mai muncea cîte puțin, însă numai de formă.

— Patroana era pornită încă de azi-dimineață, zise Gondrequin-Militarul aplicînd cortinei cîteva bidinele savante. Cînd am intrat, era deja înmuiată, și s-o vezi smiorcăindu-se, asta te termină. Dreptu', stîngu'! Nu-i pericol! Ce-ar fi să trîntim un soare în mijlocul cortinei, ce zici, domnule Baruque?

Domnul Baruque răspunse:

— Ea vrea să știe tot, dar nu-i în stare să suporte simpla enunțare a evenimentelor. Mama Léo merită titlul de persoană cumsecade, însă i-ar putea fi mamă lui Maurice, și ce-i ciudat este că, la ea, pasiunea a supraviețuit maturității.

Căscă și adăugă:

— „Iată-l, acest pumnal!"... Pune soarele unde vrei, Militarule, ba chiar și luna și stelele — în momentul acesta nu am o părere prea bună despre întreaga afacere. Femeia asta are inimă cît pentru trei și-i în stare să lase totul baltă din cauza disperării care-a cuprins-o.

Ușa exterioară se întredeschise ușurel, lăsîndu-i să iasă pe jonglerul indian și pe un Hercule din nord, care se strecurară afară fără a spune nimic.

— Pe strada Beaubourg — le spuse Similor elevelor sale — se află un local în care se servește cafea și un păhăruț de tărie pentru zece cenți. Dacă, voi amîndouă, ați avea măcar două centime jumate, ne-am putea asigura o seară plăcută.

Uşa se deschise iarăşi. Jupiter zis Floare-de Crin şi zugra- vul Peluche o şterseră pe tăcute.

Domnul Baruque îşi puse peste bluză un palton vechi de culoarea chitului, pe care-l cumpărase de ocazie şi al cărui guler şi-l ridică grijuliu.

— Mă-ntorc eu, zise într-o doară. Dacă patroana întreabă de mine, să-i spuneţi c-am dat o fugă să cumpăr tutun.

Gondrequin-Militarul îşi luă imediat albumul.

— Am de făcut nişte cumpărături pentru firmă, mormăi în chip de explicaţie, daţi-i zor cu treaba, dar linişte în rînduri şi n-o treziţi pe buna doamnă Samayoux!

Cinci minute mai tîrziu, cel din urmă mîzgălitor pleca braţ la braţ cu domnişoara Colombe, care-o ţinea de mînă pe surioara ei.

Échalot rămăsese singur între leul aţipit şi tînărul Saladin, căruia nu-i mai chinuia capul de maimuţă, din respect pentru somnul îmblînzitoarei.

Cu toate acestea, Échalot nu trîndăvea. Trăsese de sub paiele pe care moţăia leul un obiect de formă bizară căruia cu greu i-am putea da un nume.

Era din cauciuc şi semăna întrucîtva cu unele produse ce se pot vedea în vitrinele celor ce vînd bandaje. Consta din două gheme, mari cît jumătate de palmă şi legate între ele printr-un soi de furtun flexibil de douăsprezece-cincisprezece degete lungime. Fiecare ghem era prevăzut cu un strat de vopsea a cărei nuanţă neutră încerca să imite carnaţia unui trup omenesc.

Échalot începu să privească încîntat acel aparat misterios, apoi, după ce aruncă o scurtă privire către patroană, care părea să doarmă în continuare, îşi scoase repede haina, vesta, şi chiar şi obiectul greu de definit ce-i slujea drept cămaşă.

În timpul acestei operaţii, îi spunea cu duioşie lui Saladin, care-şi aţintea asupra lui ochişorii urduroşi:

— Vezi tu, brotăcelule, cu vremea vei deveni un bărbat asemenea mie. Ceea ce ai prilejul să studiezi la mine se numeşte, în ateliere, un tors, căci am pozat cu al meu la cei mai mari artişti, întocmai cum Similor, tatăl tău presupus legal şi natural, poza pentru picioare. Noi doi am fi alcătuit un

Apollo din Belvedere, el prin partea de jos, eu prin cea de sus, deși ar fi fost nevoie de un al treilea pentru a obține chipul, nici unul din noi nefiind prea favorizat în privința aceasta.

Deoarece tînărul Saladin încercă să deschidă gura spre a da drumul unuia dintre țipetele lui jalnice prin care, de obicei, își exprima părerea, Échalot îl întoarse cu fundul în sus și-i vîrî capul în paie.

Saladin acesta nu avea copilăria fericită a unui prinț, dar, uneori, începuturile aspre produc bărbați puternici, și fiindcă fusese dresat, fără îndoială, să facă pe mortul cînd avea fața înfundată în paie, nici nu mai clinti.

Sîntem covinși că nu vom răni, acum, nici o pudoare greșit înțeleasă, intrînd în cîteva detalii tehnice referitoare la o invenție mai puțin valoroasă decît cea a mașinii cu aburi, dar care poate avea totuși importanța sa. I se datora prietenului nostru atît de modest și de bun — Échalot, fost ucenic farmacist.

Își puse pe buric unul dintre ghemele de cauciuc, prinzîndu-l cu ajutorul cordelușelor prevăzute cu mici agrafe care se fixau la spate.

Obiectul era foarte bine realizat. Cordelușele aproape se confundau cu pielea de pe șolduri și, dacă n-ar fi fost furtunul pe care-l susținea, ghemul însuși ar fi semănat cu o tumoare obișnuită.

Échalot luă un ciob de oglindă și-l plimbă în jurul mijlocului său, spre a se convinge că totul era așa cum trebuie.

„Drăguț lucru, educația!" își spunea. „Puștiul nu mai are nici o pretenție, deși are o fire irascibilă. De îndată ce va avea măcar patru sau cinci ani mai mult, o să-i confecționez o mașinărie ca asta, proporțională cu vîrsta lui, și cu siguranță vom reuși să găsim un alt animăluț asemănător, pentru a-i echipa împreună. Oricum, culoarea nu-i chiar izbutită și ar trebui să lipsesc cîteva fire de păr pe ici pe colo, spre a imita la perfecție opera Creatorului. Dar cînd totul va fi pus la punct, eu unul zic că doamna Samayoux n-ar avea de ce să nu fie mulțumită."

Aici, glasul i se îndulci pînă ajunse un murmur, și aruncă o privire furișă spre doamna Samayoux, care sforăia strașnic.

— Astea-s misterele inimii omenești! gîndi cu glas tare. După ce a plîns pe săturate, Saladin adoarme; și același lucru se întîmplă și cu doamnele. Nu contează nici vîrsta, nici sexul, și se pare că urmașii lui Adam trebuie să-și creeze ei singuri supărări, atunci cînd acestea nu-s produse de împrejurări. Patroana ar fi mai fericită decît un peștișor în apă, dacă n-ar fi necazul cu pasiunea aceea!

Se apropie de masă în vîrful picioarelor.

Cu o mînă își ținea invenția, cu cealaltă — o pensulă veche, cu perii căzuți și care fusese dată la rebut de către unul din ucenicii atelierului *Inimă de Oțel*.

Dar aceste obiecte nu făceau altceva decît să sporească emoția expresivă a gestului său, în timp ce contempla, cu o admirație foarte apropiată de adorație, spinarea doamnei Samayoux.

Aceasta lăsase să-i cadă în jos una din mîini. Deoarece capul îi rămăsese sprijinit pe cealaltă mînă, se vedea profilul din trei sferturi al chipului ei rumen și rotunjit de grăsime. Părul bogat, dar care pe alocuri îi încăruntise, scăpa în șuvițe de sub baticul cu nuanțe țipătoare, care-și pierduse cam de multișor prospețimea.

Mulți oameni vă vor spune că, la patruzeci de ani trecuți, un bărbat tînăr — pentru a folosi modul de exprimare al lui Échalot cînd vorbea despre el — nu mai poate avea sentimentele unui paj.

Alții ar putea gîndi că Léocadie Samayoux nu prea întruchipa imaginea pe care ți-o faci despre o castelană.

Cu toate acestea, în afară de comparațiile cu vremurile și sentimentele cavalerismului, nu găsesc nimic ce ar putea da o idee despre cultul respectuos, dar înflăcărat, pe care amărîtul acela i-l dedica femeii trupeșe și cumsecade din fața lui.

În ciuda obiceiului meu de a spune totul, aș ezita să-mi exprim părerea în această privință, dacă ea n-ar fi tot atît de sinceră pe cît este de melancolică. Iat-o:

În secolul nostru cel atît de atoateștiutor, poate că este necesar să te cobori la asemenea profunzimi pentru a găsi un ultim vestigiu al acelor prostii sublime ce se numeau „obiceiuri cavalerești".

În acel farmacist al Mesei Rotunde exista tot ceea ce constituie cavalerismul: vitejie, devotament, venerație, ba chiar și stropul de senzualitate naivă care li se potrivea atît de bine vajnicilor tovarăși al lui Charlemagne.

Échalot rămase mai bine de un minut în extaz în fața, sau, mai curînd, în spatele îmblînzitoarei, a cărei impresionantă corpolență zăcea într-o atitudine de total abandon.

Ochii lui mici aveau o strălucire extraordinară, exprimînd un soi de voluptate austeră.

Mîinile sale, ocupate de obiectele pe care le știm, se apropiau fără vrere, ca spre a se împreuna într-o poziție de rugă.

— Léocadie! șopti în cele din urmă, cu un lung și tremurător suspin.

Apoi, lăsînd să țîșnească elocvența inimii sale, adăugă:

— Dacă n-ar exista distanța socială ce ne separă, i-aș fi consacrat toate parfumurile sufletului meu, a căror virginitate am păstrat-o pînă acum! Similor și-a satisfăcut toate capriciile, dar eu, necunoscînd decît nefericirea, dat fiind că întotdeauna m-am sacrificat pe altarul prieteniei, eu n-am căzut niciodată în frivolitatea libertinajului unor petreceri rafinate.

Înaintă cu un pas; privirile sale, alunecînd între vestă și batic, mîngîiară cast gîtul robust al îmblînzitoarei.

— Este grasă, murmură, e sănătoasă, nu se abține de la nimic, bîndu-și sticla de vin la fiecare masă, fără a i se face niciodată rău și necăzînd nici în excesele pe care eu nu le aprob la doamne. Nu are nici o altă slăbiciune decît pe cea a sensibilității, ceea ce face ca puțin să-i pese de toate bunătățile vieții, în general la îndemîna ei, fiind stăpînită cu totul doar de o singură toană. Recunosc că ar fi o încîntare ca, în fiecare zi, să iau micul dejun, prînzul și cina în tête-à-tête cu divinitatea visurilor mele, și toate astea la discreție, dar și mai mult mi-ar plăcea să sufăr împreună cu ea, să mă azvîrl în torent, sau în mijlocul flăcărilor ucigătoare spre a o salva! Ceilalți au abandonat-o cu egoismul firesc naturii umane, dar eu, eu rămîn, jur să n-o părăsesc nici ziua, nici noaptea și, dacă-i va face plăcere, voi vărsa pentru ea și ultima mea picătură de sînge!...

— Vezi, asta-i, spuse doamna Samayoux fără a se întoarce și pe un ton destul de liniștit. Așa-i făcută lumea:

cei pe care-i iubești pînă la idolatrizare nici nu se uită la tine, iar cei pe care nu-i bagi în seamă se prosternează în genunchi în fața ta, de parc-ai fi un sanctuar!

Échalot simți cum i se înmoaie genunchii.

— Patroană, bolborosi, credeam că dormi, și de aceea nu mă jenam să spun prostii. Dar nu te jignesc cu nimic, căci știu prea bine ce sînt eu și ce ești dumneata!

Îmblînzitoarea se ridică deodată, scuturîndu-și coama creață.

— Ce sînt eu! repetă, și pumnul ei încleștat izbi cu putere masa. E drept că mai există o biată făptură mai jos decît mine, de vreme ce tu mă privești de jos, tu, ființă bună ce ești. Dar, știi? dacă li s-ar spune că există pe lumea asta cineva care mă respectă, ei ar pufni în rîs!

— Și cine-ar cuteza să-și permită așa ceva? întrebă revoltat Échalot.

— Toată lumea, începînd cu ultimul dintre cei mai de pe urmă. Stai acolo!

Îi arăta scaunul ocupat mai înainte de către Gondrequin.

Échalot făcu un pas, nevrînd defel să nu se supună, dar șovăind față de o onoare atît de mare.

— Stai acolo, repetă doamna Samayoux. Nu dormeam, n-am dormit nici măcar un minut, și multă vreme de-aici înainte nu voi dormi. Toarnă de băut!

Pentru a lua sticla, Échalot puse pe masă obiectele pe care le ținea în mînă.

— Ce-i asta? întrebă îmblînzitoarea.

Ochii îi erau încă plini de lacrimi, dar, ca și copiii, își uita necazul de îndată ce un lucru cît de mic îi stîrnea curiozitatea.

Échalot se îmbujoră și răspunse:

— Chestia asta mai poate fi îmbunătățită, și n-aș fi vrut să ți-o arăt neterminată. Era o surpriză. Avusesem ideea de a realiza o șmecherie care să dea iluzia că sînt unit cu Similor, amîndoi goi pînă la brîu și reprezentînd fenomenul celor doi gemeni siamezi, legați unul de altul printr-o greșeală a naturii.

Léocadie luă în mînă dispozitivul și-l cercetă cu un ochi de expert.

— E destul de bine făcut, apreciè. Prin bîlciuri se înghit lucruri și mai grosolane. Tu ești inventatorul?

Ochii lui Échalot se umeziră, într-atît se simțea de mîndru și de fericit.

— Nu am inteligența lui Amédée, șopti, dar, în speranța de a-ți fi pe plac, cred că aș fi în stare de orice!

Léocadie puse la o parte invenția și sorbi o înghițitură de vin, după care puse paharul la loc, pe masă.

— Sînt bolnavă, murmură, vinul îmi pare că-i fiere!

Apoi întrebă:

— Îl cunoști bine pe Similor ăsta al tău?

— Amédée! exclamă Échalot. El și cu mine sîntem ca frații!

— Pari să te bizui pe îndemînarea lui?

— Nu există nimeni mai iscusit ca el.

— La nevoie, ar fi devotat?

Échalot deschise gura spre a răspunde afirmativ, dar cuvintele i se opriră pe buze și-și lăsă capul în jos.

— Pentru că mi-ar trebui oameni cu adevărat devotați! spuse cu glas coborît îmblînzitoarea.

— Nu are fond rău, replică Échalot, dar se lasă condus de libertinajul lui, zburînd mereu de la brună la blondă, printre care se pricepe mereu să se strecoare, datorită eleganței și tupeului său. Însă cu mine lucrurile stau altfel. Mi-am înfrînat pasiunile pentru a mă ocupa de Saladin și spre a-i pregăti cariera. Abnegația pe care-o simt față de dumneata s-a născut în momentul în care i-ai fost de folos lui Saladin, iar apoi a crescut încetul cu încetul, pînă ce-a ajuns așa încît ți-aș sacrifica bucuros întreaga mea viață și chiar și onoarea; pentru dumneata m-aș lăsa tocat bucățele!

Doamna Samayoux îi întinse mîna ei aspră pe care ucenicul de farmacist o duse cu pietate la buze.

— Îți mulțumesc, îi spuse văduva, e drept că nu ești prea arătos, dar îmi faci o impresie bună. Nu mă încred în filfizonii ambițioși și în limbile meșteșugite, căci totuși la oamenii simpli găsești inimile cele mai sincere. Numai că trebuie să alegi, fiindcă tot există riscul de a găsi și printre ei destulă pleavă.

Se întrerupse, adăugînd apoi, cu o expresie gînditoare:

— Nu, nu, nu dormeam. I-am văzut prea bine cum plecau, unul cîte unul, și te-apucă mila, dacă te uiți că asta-i specia omenească! Dar puțin îmi pasă, biata mea minte lucrează ca nebuna, căutînd un mijloc prin care să înfrunt amenințările sorții. Mi-aș pune mîna-n foc pînă la cot că cei doi copii nu sînt vinovați!

— Și mie mi se pare la fel, declară Échalot cu hotărîre, de vreme ce așa gîndești dumneata. M-am dus adesea să mă încălzesc la Curtea cu Juri, și nu sînt străin de felul în care se petrec lucrurile acolo. Există o parte bună, și avocatul o va putea folosi din plin, asta-i sigur, iar procurorul regelui ar trebui să fie tare șmecher dac-ar putea dovedi că cei doi îndrăgostiți l-au silit pe judecător să bea, împotriva voinței lui.

— Nu-i așa? exclamă cu vioiciune doamna Samayoux. Cînd vii să-ți surprinzi logodnica în flagrant delict cu un rival, nu accepți să bei prietenește un pahar de vin. Dac-aș fi eu jurat... dar, asta e! A fost o înscenare, faptul sare în ochi! Cine-a pus-o la cale? Habar n-am, și cînd te gîndești la ce le poate trece prin minte avocaților... mai întîi și-ntîi, cînd e vorba de tribunale, zic că-s o nenorocire! Dac-ar veni să mă aresteze pentru că l-aș fi asasinat pe Louis-Philippe, care n-a murit, sau pe Napoleon, care s-a stins pe insula Sfînta-Elena, nu sînt foarte sigură c-aș scăpa.

Échalot clătină din cap cu gravitate și spuse:

— Este adevărat că justiția omenească e fragilă în orbirea ei, dar deasupra slăbiciunii oamenilor veghează ochiul Providenței.

Doamna Samayoux îl privi și-și coborî îndată pleoapele cu modestie.

— Tu — zise regăsindu-și puțină voioșie, căci prezența și simpatia acelei biete făpturi îi făceau realmente bine — ești un suflet bun, dar, vezi tu, Providența ar trebui să fie ajutată, și ce putem face noi doi? Zadarnic caut, creierul mi-e gol, și cînd mă gîndesc că amîndoi sînt în închisoare, în celule separate, neputînd măcar să-și alăture plînsul...

Își șterse o lacrimă ce-i tremura pe gene. Échalot făcu același lucru, folosindu-și pulpana redingotei.

— În momente ca astea, continuă îmblînzitoarea lăsîndu-și brațele în jos, ai vrea să fi primit o educație îngrijită și să ai cunoștințe intime printre cei din înalta societate, spre a fi în stare să ușurezi suferința. Măcar de-aș fi bogată...

— Trebuie totuși să fi pus deoparte o agoniseală frumușică, remarcă Échalot pe un ton măgulitor.

Doamna Samayoux înălță din umeri cu o bruscă enervare.

— Pariez că economiile mele se vor topi în treaba asta pînă la ultimul bănuț! strigă. Mă mănîncă mîinile să arunc banii pe fereastră, și dacă asta ar ajuta cu ceva, îți închipui că mi-aș regreta paralele?

— Bineînțeles că nu, patroană.

— Aș da totul! Și-n plus, aș face și datorii! Dar cum să procedez? De unde să încep?

Făcu o pauză scurtă și continuă cu o descurajare plină de amărăciune:

— Ah! nu știu, nu știu! Îmi vine să sparg și să sfărîm totul! Firma mea — puțin îmi pasă de ea! Reputația mea — nu mă mai interesează! Pornisem să pun pe picioare o mare afacere care urma să-mi aducă profituri cu miile, plătisem primăriei orașului pînă și ochii din cap pentru a obține localul; niciodată nu s-a văzut prin bîlciuri un teatru așa cum ar fi fost al meu. Dar s-a sfîrșit cu rîsul! Voi rezilia contractele artiștilor mei, dîndu-le cît vor vrea drept indemnizație. Îi voi trimite pe la casele lor pe pictori, pe cei ce lipesc afișe, pe dulgheri, toată gașca! Îmi voi vinde animalele și n-ar lipsi mult ca să mă arunc peste parapetul podului, na!

Échalot era consternat. Încerca să-i spună cuvinte de consolare stîngace, dar nu era ascultat.

Doamna Samayoux se ridicase și umbla cu pași mari prin baracă. Părea o leoaică închisă în cușcă și, cu siguranță, în momentele acelea, doi bărbați robuști ar fi dat dovadă de temeritate atacînd-o.

— Dacă n-ar fi vorba decît de zgîndărit un tigru, strigă ea, sau de a face o omletă dintr-o jumătate de duzină de militari, pe care i-aș lua de pielea gîtului și i-aș frămînta ca pe paiele cu care umpli scaunele! Ah! tare m-ar mai liniști să

fărîm pe cineva, dar știi, așa, cu totul!... Și cu ce le-ar alina suferința, acolo, între cei patru pereți ai închisorii lor?... Doamne, Dumnezeule! bieții copii! bieții copii!

Deodată, se opri în fața lui Échalot zguduindu-l zdravăn:

— Dar dă-mi odată o idee!

— Poți să-mi scotocești creierii, patroană, murmură fostul farmacist, cu ochii plini de lacrimi. Ce-ar fi ca dumneata și cu mine să pătrundem în celula în care-s închiși, și să rămînem în locul lor pînă ce ei ar evada...

— Aș putea fi eu confundată cu ea? întrebă doamna Samayoux, aproape zîmbind. Iar el! el e atît de frumos!...

— Și eu atît de urît, nu-i așa? încheie Échalot. Nu-i nimic, patroană, oricum, sînt mulțumit că te-am mai înveselit puțin.

— Da, replică buna femeie, reacționînd la fel de brusc ca un copil și a cărei furie se potolise, lăsînd locul unei melancolii visătoare. M-ai făcut să rîd și asta nu era ușor lucru, căci inima mi-e foarte grea. Ai auzit, adineauri, cum Gondrequin-Militarul mă numea doamna Putifar?

— Vrei să mă duelez cu el? strigă Échalot.

— La ce bun? Nu sînt o mironosiță, bătrîne, și sînt de părere că trebuie să existe libertate deplină pentru o femeie văduvă în situația mea, care se poate considera deasupra clevetirilor. Cu toate acestea, m-am schimbat tare mult din seara aceea, cînd l-am văzut pentru ultima dată — mă refer la dragul de Maurice — și mă hotărîsem să merg drept, fiindcă se născuse în mine un gînd care mă făcea să am respect pentru mine însămi. Mă consideram puțintel ca fiind mama lui. E caraghios, nu-i așa? Nici nu mai era vorba de gelozie, și ajunsesem să mă întreb dacă, într-adevăr, putusem spera cîndva că el ar ezita între o mămică trupeșă ca mine și Fleurette, bobocul acela de trandafir?

— Există oameni care preferă un trandafir înflorit în locul oricărui boboc, suspină Échalot.

— Taci! Lasă prostiile! Mă știu eu bine. Și o dovadă a faptului că nebunia mi s-a vindecat, este faptul că, de acum înainte, nici nu mi-ar mai trece prin minte să mă gîndesc la unul din ei fără a gîndi și la celălalt. Ah! sigur că nu! Nu

vreau să-l salvez numai pe el, vreau ca, împreună cu el, s-o salvez și pe ea! Că doar amîndoi sînt copiii mei, zău așa! Comorile mele mult-iubite! Am nevoie de amîndoi, îi vreau fericiți, și tot ce rămîne din speranța mea este să îmbătrînesc, indiferent unde, în vreun colțișor, de unde să pot privi la fericirea lor.

— Cît de bună ești! șopti Échalot, înduioșîndu-se tot mai mult.

— De bună, nu zic nu, ripostă doamna Samayoux cu tristețe, dar asta nu prea ne face să progresăm, și degeaba îmi storc creierii, nu găsesc nici un mijloc de a le veni în ajutor.

— Să mai căutăm, patroană.

— Am căutat atîta! oftă îmblînzitoarea, lăsîndu-se să cadă din nou pe scaunul ei. Cînd mi-ai vorbit adineauri, tocmai îmi imaginam tot felul de prostii, ca atunci cînd ești la capătul puterilor. Mă gîndeam la întîmplările care survin tocmai la timp în poveștile cu zîne. Îmi spuneam: Vasăzică, nu mai există duhurile acelea bune care împlinesc dorințele celor necăjiți?...

— Doamne!... zise Échalot, crezînd că lui i se adresează întrebarea.

— ...care coborau prin coșul sobei — continuă mama Samayoux fără a lua în seamă întreruperea — sau care soseau pe fereastră, sau prin gaura cheii, chiar în momentul în care orice speranță era pierdută?

— Cine știe? răspunse iar Échalot.

— Mi se părea că, în sărmana-mi baracă rămasă pustie, aveam să aud, afară, o mînuță bătînd „cioc-cioc" în ușa mea...

— Ia ascultă! exclamă Échalot pălind. Cineva face „cioc-cioc"!

Îmblînzitoarea se ridică drept în picioare. Într-adevăr, în ușa exterioară se auziseră două bătăi discrete.

— Dac-ar fi duhul cel bun! îngăimă Échalot.

Îmblînzitoarea încercă să zîmbească, dar nu izbuti și, cu un glas gîtuit de emoție, rosti un singur cuvînt:

— Intră!

7 DOMNUL CONSTANT

Doamna Samayoux evocase o zînă bună; oare zîna bună venea la poruncă? Échalot nu era departe de a gîndi așa și deja căsca niște ochi mari.

În lumea întreagă, nu există o țară mai prietenă cu miraculosul și nici mai credulă decît bîlciul.

Ușa se roti în balamalele ei aproape desprinse. Nu o zînă intră, ci un bărbat cu umeri lați, îmbrăcat într-un pardesiu dintre acelea cărora li se spunea „redingotă de proprietar", încheiat cu nasturi de sus pînă jos.

Nasul bărbatului lucea ca un rubin deasupra faldurilor unui fular bogat din lînă tricotată. Purta o pălărie evazată în partea de sus și ale cărei boruri largi se rotunjeau în forma denumită *bolivar*.

Avea în mîini mănuși îmblănite, pe nas — ochelari frumoși cu ramă de aur, iar deasupra pantofilor — niște ghetre cu nasturi.

— Să fi ajuns oare la capătul lungii mele călătorii? întrebă trecînd pragul. Aici locuiește doamna Samayoux, zisă mama Léo, întîia îmblînzitoare cosmopolită și directoare a Prestigiilor Pariziene reunite cu fiarele sălbatice, prin privilegiul special al autorităților?

Totul fu debitat cu o emfază batjocoritoare ce amintea destul de bine tonul celui ce scoate măsele, turuindu-și reclama sforăitoare între două strigăte entuziaste „Și acum, muzica!"

Doamna Samayoux își ridică mîna cu palma desfăcută la ochii puțin orbiți de lacrimi.

— Eu sînt prima îmblînzitoare, răspunse cu voce seacă, ce doriți de la ea?

Échalot, care se retrăsese pînă la leul său, îl studia pe furiș pe nou-sosit, spunîndu-și: „Nu-l cunosc pe individul ăsta, dar e ciudat, există unele mutre pe care crezi mereu că le-ai mai văzut pe undeva."

Străinul închise ușa în urma sa și înaintă cîțiva pași în baracă.

— Ne-ați putea face favoarea de a ne acorda o întrevedere între patru ochi cu dumneavoastră? întrebă.

— Nu am chef de glume... începu îmblînzitoarea.

— Și nici eu, o întrerupse nou-venitul, schimbînd tonul. Am auzit povestindu-se că l-ai doborît pe răposatul Jean-Paul Samayoux, soțul dumitale, jucîndu-te cu el prietenește. Sper din toată inima să nu ne jucăm împreună. Dar am a-ți spune lucruri importante și numai dumneata singură trebuie să le auzi.

Văduva îi aruncă o privire întunecată.

— Omule, îi zise stăpînindu-și mînia, a mă mîngîia în răspăr într-o zi ca asta ar fi tot una cu a zgîndări un tigru. Cine ești?

Străinul se așeză pe un scaun pe care-l apropie de sobă, rezemîndu-și tălpile de aceasta.

Échalot se prefăcea că pregătește biberonul pentru copil, dar gîndea: „N-am încredere! Este ca-n seara în care Amédée m-a dus să joc *poule* la cafeneaua *l'Épi-Scié*. De ce oare-mi vine în minte tocmai asta?

Necunoscutul își potrivi cu degetul ochelarii de aur și, încălzindu-și picioarele cu o plăcere evidentă, spuse:

— Iarna se anunță aspră, cinci grade la inginerul Chevalier, la începutul lui noiembrie! Și am făcut drumul dus și-ntors la Saint-Germain, ca să-ți capăt adresa. Nu-mi mai simțeam degetele de la picioare.

Coborînd brusc glasul, adăugă:

— Dar era o fantezie a sărmanei domnișoare Valentine, iar doamna marchiză ar fi putut tot atît de bine să mă fi trimis la Pekin sau la Loges.

— Ia-ți plodul în colț, acolo, îi spuse văduva lui Échalot, arătîndu-i cel mai îndepărtat colț din baracă.

— Pot să plec de tot, dacă sînt în plus, murmură bunul om, cu obișnuita lui supunere.

— Fă ce ți se spune și taci!

Échalot îl luă imediat pe Saladin în locul indicat și începu să-i vorbească încet, de parcă micuțul ar fi putut pricepe.

— Se-ncurcă lucrurile, șopti. Tu, prefăcutule, o să fii mulțumit, căci pariez că multă vreme de-aici înainte nu va

mai fi vorba de a-ţi umfla căpăţîna. Şi totuşi, patroana n-are noroc: tocmai cînd punea pe roate o prăvălie atît de frumoasă!... Şi am fi făcut bani, nu glumă, cu chestia cu cei doi siamezi legaţi din naştere prin pîntece; o grămadă de bani!

Cu toată bunăvoinţa sa de a-i da ascultare patroanei dovedindu-se discret, privirile nu i se puteau dezlipi de străin, şi se gîndea întruna: „Este uimitor! Aş jura că nu l-am văzut niciodată şi, cu toate astea, mi se pare, în fiece clipă, că-mi voi aminti cum îl cheamă!"

Doamna Samayoux îşi părăsi scaunul şi veni să stea în picioare lîngă sobă.

— Te-am întrebat cine eşti, spuse coborînd glasul, dar dacă nu-ţi convine să-mi răspunzi, treaba dumitale. Sînt cumplit de tristă, dar puţinul pe care l-ai spus mi-a dat o speranţă. Despre Fleurette ai vorbit, nu-i aşa?

— Am vorbit despre domnişoara Valentine de Villanove.

Îmblînzitoarea îşi reaminti istorisirea domnului Baruque şi şopti:

— Valentine de V..., întocmai.

— Sau, la fel de bine, Valentine d'Arx, continuă străinul, deoarece nefericita copilă, de cînd a înnebunit, şi-a vîrît în cap că acesta-i adevăratul ei nume.

— A înnebunit! repetă doamna Samayoux, sufocîndu-se. Şi crede că este soţia omului care-a murit?

— Nu, zise străinul, îşi închipuie că-i sora lui. Ah! ah! dacă nu ştii nimic, vei afla de la mine lucruri uimitoare...

— Dar, îl întrerupse văduva, dacă-i nebună, i-au dat drumul din închisoare?

— La naiba! Niciodată n-a fost în închisoare.

— Şi Maurice?

— Cu acela-i altă poveste... Dar ia loc, bună doamnă, pe cinstea mea, nu te mai poţi ţine pe picioare!... Iar acum, că mi s-au dezmorţit tălpile, ne vom face comozi bînd un pahar de vin, dacă eşti de acord.

Se ridică şi luă braţul văduvei care, într-adevăr, se clătina.

— Să ştii că ai de a face cu un suflet bun, continuă el conducînd-o spre masă, şi sînt convins că vom fi prieteni la

cataramă, noi doi. La început m-a amuzat să fac pe fanfaronul față de o șmecheră ca dumneata, dar, la urma urmei, de vreme ce plîngi, nu ești decît o femeie și-mi reiau, în purtarea față de dumneata, curtoazia sexului meu.

O ajută pe îmblînzitoate să se așeze, adăugînd:

— Nu mă mai întrebi, cu o privire amenințătoare, cine sînt, așa că-ți spun eu: nici culegător de zdrențe, nici prinț, ceva cam între astea două; sînt domnul Constant, funcționar în domeniul sănătății (și mult mai priceput decît o sumedenie de leneși care și-au luat diploma), prim-asistent preparator în clinica doctorului Samuel, de a cărui încredere mă bucur și care mă pune să fac tot ceea ce implică situația mea — în mod special, să vînez îmblînzitoare, căci s-au împlinit de trei ori cîte douăzeci și patru de ore de cînd alerg pe urmele dumitale ca un indian în pădurile virgine din America de Nord; în plus, nu prea bogat, dar amator de tot ce lucește, astfel încît am purtat ochelari cu rame dintr-un aliaj de cupru ce imită aurul, înainte de a-i schimba cu unii chiar din acest metal prețios. Nu-i asta o adevărată sinceritate? Sînt îndeajuns de ambițios și nutresc speranța că pățania micuței domnișoare va contribui să-mi dea un avînt spre înalta societate, de vreme ce m-a pus deja în legătură cu niște oameni de care, altminteri, nu m-aș fi apropiat niciodată. De exemplu, doamna marchiză d'Ornans, doamna contesă Corona (o mîndrețe de femeie, asta, să fiu al naibii!), colonelul Bozzo, care-i de zece ori milionar, domnul de Saint-Louis, care s-ar putea să-i urmeze lui Louis-Pilippe, și încă mulți alții.

— Te rog, spuse încet de tot văduva, vorbește-mi despre Fleurette.

— Și despre Maurice, n-am dreptate? o întrerupse domnul Constant izbucnind într-un rîs zgomotos. Nu mai ești chiar tinerică, dar sînt unele și mai rablagite decît dumneata, și se pare că locotenentul este foc de drăguț. Eu, unul, nu-l cunosc, spun doar că, dacă e pe jumătate tot atît de frumos ca domnișoara Valentine, trebuie să fie un Adonis! Nu-ți pierde răbdarea, ajung la obiectul vizitei mele.

Își ciocăni fruntea cu degetul — trei mici lovituri distincte, și adăugă:

— Domnul Samuel zice că, în timp, ar fi posibil să se vindece, dacă-i bine îngrijită, dar, deocamdată, este... completamente.

— Sărmana Fleurette! bolborosi văduva, rămînînd cu gura căscată.

— Din păcate, da! ca un iepuraş frumos şi, să fim drepţi, avea şi din ce înnebuni o persoană tînără de vîrsta asta, deşi n-a fost crescută în vată. Însă nu te necăji prea tare; ştii, este doftoricită ca la mama acasă, şi doctorul Samuel nu-şi are perechea în tot Parisul pentru tratarea bolilor de felul acesta. Fata nu-i rea, toată lumea din casă o adoră, primeşte zilnic vizitele unor viconţi, baroane sau marchize; mănîncă bine, bea bine, doarme bine...

— Nebună! repetă a doua oară doamna Samayoux, căci la început crezuse că-i doar o exagerare verbală. Cu totul nebună!

Domnul Constant clătină grav din cap, în semn de afirmare, şi urmă o tăcere.

De cînd nou-sositul rostise numele colonelului Bozzo, Échalot îşi întrerupsese activitatea. Îl mînca din ochi pe străin şi-şi încorda auzul cît putea.

8 ÉCHALOT TRAGE CU URECHEA

Nici doamna Samayoux, nici domnul Constant nu-l băgau în seamă pe Échalot, pe jumătate ascuns în spatele unui stîlp.

Timpul se scursese şi zilele de noiembrie sînt scurte. Baraca începea să devină întunecoasă.

Domnul Constant şi îmblînzitoarea stăteau faţă-n faţă.

Vizitatorul, care părea un om cît se poate de deschis, foarte dispus să se simtă bine, turnase, fără multe fasoane, vin în ambele pahare.

— Nu sînt mai prost ca altul, continuă el, deşi încă n-am fost propus pentru Academia de Ştiinţe, dar cît despre a fi

băiat bun, asta da! din cap pînă-n picioare! Vei vedea că ne vom împrieteni. În sănătatea dumitale, mamă Léo — așa îți spune micuța domnișoară.

Îmblînzitoarea îl privea cu o expresie nehotărîtă.

— Este drept că pari o persoană cumsecade, spuse, și dacă ai venit la mine, fără îndoială că n-ai făcut-o pentru a-mi crea supărări, dar îmi vorbești ca și cum eu aș ști ceva, dar zău că habar n-am de nimic.

— Nu-i cu putință! exclamă domnul Constant. Bîlciul din Loges nu-i la capătul pămîntului, și ziarele au trăncănit destul de mult despre toate astea!

— Chiar astăzi, replică îmblînzitoarea, abia astăzi am aflat ce-au putut spune ziarele. Ar dura prea mult să-ți explic cum se face c-am rămas fără a afla nimic. Aveam o grămadă de treburi, și-i posibil să nu fi privit în jurul meu de teamă să nu văd, fiindcă-i sigur că, de cîteva săptămîni, n-a fost zi în care să mă trezesc fără să simt o greutate apăsîndu-mi inima. Se zice că există presimțiri. Dar ceea ce mi s-a istorisit adineauri a fost omorul din camera mobilată de pe strada Anjou. Habar n-am de tot ce a urmat și dac-ai fi atît de amabil, tare-aș vrea să mă pui la curent.

— Bineînțeles! se învoi asistentul domnului Samuel. Este cît se poate de simplu! Imaginează-ți, mamă Léo, că deja te iubesc din toată inima. Am intrat aici crezînd că voi avea de a face cu un arici urîcios care sfarmă totul, iar dumneata ești blîndă ca un mielușel. Așadar, vom începe cu începutul. Atenție! deși ești necăjită, povestea te va amuza. Mai întîi, pe strada Anjou nu s-a petrecut nici un omor...

— Ah! exclamă văduva. Eram sigură!

— La naiba! Ți-o spune bunul-simț. Turturelele nu se aflau acolo spre a-i face plăcere judecătorului de instrucție Remy d'Arx, ci-și făcuseră planul de a muri împreună din disperare de îndrăgostiți, asta-i tot. Celălalt judecător de instrucție, cel care i-a urmat defunctului Remy d'Arx, un anume domn Perrin-Champein, este șiretul șireților și are ochi în față, la spate și pe ambele laturi — un adevărat cîine de vînătoare, ce mai! Nici măcar n-a adulmecat înspre pista asta, și cînd doamna marchiză s-a dus la el să-i ceară protecție

în favoarea domnișoarei, el a răspuns: „Puteți dormi liniștită. Sînt convins că în aventura domnișoarei — nepoata dumneavoastră — nu sînt numai trandafiri albi și flori de crin; dar asta-i o problemă care interesează mai mult un consiliu de familie decît o Curte cu Juri".

— Dar atunci, interveni văduva, aproape sufocată de speranță, Maurice trebuie să se afle și el în afara primejdiei?

— Pentru incidentul de pe strada Anjou, da, mamă. Rămîne însă gluma proastă de pe strada Oratoire, casa cu numărul 6, camera 18, la al doilea. Vezi cît de tare sînt la geografie? Știi dumneata ce-i aceea o comisie rogatorie?

— Nu, răspunse văduva, nu prea știu eu multe, zău așa, domnule Constant. Dar bea, te rog, dacă vinul meu nu ți se pare prea prost.

— De acord! iar dumneata vei ciocni cu mine! O comisie rogatorie este atunci cînd judecătorii se deranjează, și domnul Perrin-Champein s-a deranjat să vină la noi s-o interogheze pe mica domnișoară. Spun mică, deși are o siluetă superbă, dar văzînd-o atît de prăbușită, ai impresia că a redevenit un copil. Știi, îți formezi tot felul de imagini despre oamenii care au anumite meserii. Pe domnii de la Parchet eu mi-i închipui cu niște capete de vultur șau de șoim. Ei, bine! domnul Champein este întocmai așa! Are doi ochi sfredelitori care-ți pătrund în trup ca niște burghie, o gură mare semănînd cu o rană și un nas ca o sabie. Părea cam furios, pentru că nu putea scoate nimic de la domnișoara Valentine, dar spunea tot timpul: „Instrucția n-are nevoie de asta!" Și adăuga: „Cele două camere erau alăturate — într-una, Hans Spiegel; în cealaltă, ex-locotenentul Maurice-Pagès; Hans Spiegel furase diamantele Carlottei Bernetti, care valorau o jumătate de milion; Maurice Pagès nu poseda nici un ban și era îndrăgostit de o tînără persoană foarte bogată; ușa blocată care leagă camera 18 de camera 17 prezintă numeroase urme de efracție, iar instrumentele care-au slujit la săvîrșirea spargerii au fost găsite la numărul 18, unde domicilia ex-locotenentul Pagès..."

— Este adevărat că-i groaznic, îngăimă văduva, ale cărei tîmple erau inundate de transpirație.

Échalot se întreba: „Oare ce lovitură pregătește ăsta, și ce rost are toată vorbăria lui? Este, cu siguranță, unul dintre ei, care s-a machiat, și de aceea nu pot să-i nimeresc numele!"

— Stai să vezi, spunea între timp domnul Constant cu glasul lui sincer și blajin, încă n-am ajuns la capăt. Și domnul Perrin-Champein mestecа numele locotenentului Pagès de parc-ar fi avut în cioc o bucată din pielea lui. Ah! Ah! își cunoaște el meseria, și se putea vedea bine că, în opinia lui, Remy d'Arx nu căpătase decît ceea ce merita. Nu faci înțelegeri dintr-astea particulare în spatele justiției, vreau să spun, atunci cînd ești magistrat, fiindcă te vei convinge că nu-i doresc răul locotenentului... Dar să nu ne pierdem șirul: Hans Spiegel este înjunghiat ca un bou, întreaga casă se trezește la strigătele lui, toți ies și se instalează la ferestre și oamenii îl pot vedea pe locotenent ieșind chiar prin fereastra camerei victimei, cățărîndu-se în lungul împletiturii de șipci, trecînd într-un copac ca o veveriță (în paranteză fie spus, știi mamă, cît de tare era la gimnastică!) și intrînd apoi, tot printr-o fereastră deschisă, în palatul Ornans, unde a sfîrșit prin a fi arestat... Nu crezi că domnului Champein i s-a servit, pentru debutul său, o afacere drăguță?

Fruntea văduvei se înclină spre piept. Părea să fie vlăguită.

— Și dac-i lăsat să procedeze după capul lui — adăugă domnul Constant schimbînd tonul — îți închipui că-i va fi greu să-l bage-n pușcărie pe tînăr?

Doamna Samayoux își ridică privirile spre el și repetă, sperînd că n-a auzit bine:

— Dacă-i lăsat să procedeze după capul lui?

— Șmechero! replică asistentul medical pe un ton jovial, doar ghicești prea bine cu ce scop am venit. Să fim clari, este lucru cert, nu-i așa, că n-ai pune mîna-n foc pentru nevinovăția locotenentului Pagès?

— Te înșeli, protestă cu înflăcărare doamna Samayoux, ridicîndu-se brusc, cu ochii strălucitori, mi-aș pune-n foc nu numai mîna, ci și întregul trup și inima mea!

— E nostim, zise domnul Constant, ai crede c-o auzi pe mica domnișoară!

— Așa spune și ea? exclamă văduva cu ardoare. Ah! draga de ea! Care va să zică, am dreptate s-o iubesc! Și oare nu cumva fiindcă vorbește în felul acesta o crezi dumneata nebună?

— Din cauza asta și dintr-o alta, buna mea doamnă. Bea o-nghițitură și fii calmă. Aș minți dac-aș declara că-ți împărtășesc părerea cu privire la nevinovăția locotenentului, dar nu aceasta-i problema; este vorba de domnișoara Valentine. Ne-a vrăjit pe toți, și faptul este atît de adevărat, încît eu, care am o slujbă importantă în casă, alerg de trei zile pe coclauri să te găsesc, doar spre a-i satisface o dorință.

— Așadar, a vorbit despre mine!

— Nu numai o dată, ci de o mulțime de ori, de-a valma: „Mama Léo în sus, mama Léo în jos! Măcar de-aș putea s-o văd pe mama Léo!"

— Dar astea nu sînt vorbe de nebună! remarcă văduva.

— Așa crezi? Eu sînt ajutorul doctorului Samuel și nu-mi vei purta pică dacă, în materie de medicină alienistă, am mai multă încredere în el decît în dumneata. Sîntem specialiști, buna mea doamnă, avem una dintre cele mai frumoase clinici din Paris și, vezi dumneata, ne pricepem la nebuni. Cînd te gîndești că nefericita copilă a început să-l urască pe colonel, cel mai bun prieten al ei, aproape un tată pentru ea, și pe deasupra și omul cel mai respectabil din univers! Cînd te gîndești că, în delirul ei, îl confundă cu un răufăcător, că-i este frică de el... de *el*, sfîntul sfinților!... Dar ce ai?

Văduva tocmai tresărise. Privirile i se îndreptaseră, întîmplător, către stîlpul în spatele căruia Échalot stătea ascuns pe jumătate.

I se păruse că, în întunericul ce devenea tot mai dens, vede ochii bunului băiat ațintiți asupra ei cu o expresie ciudată. Era sigură că-i deslușise degetul apăsat pe buze, ca pentru a-i transmite un avertisment sau un semnal.

— N-am nimic, îi răspunse domnului Constant.

Acesta continuă:

— Nu prea te impresionează cele ce-ți spun. Însă dacă l-ai cunoaște cît de cît pe colonel...

— Îl cunosc, replică îmblînzitoarea. El a fost cel care-a venit la baracă împreună cu marchiza aceea...

— Exact! și care și-a dat bani pentru cît de bine i-ai îngrijit nepoata.

— Și pentru a mi-o lua, șopti doamna Samayoux.

— Așa se și cuvenea. Recunoaște, la dumneata nu prea era loc pentru o moștenitoare din nobilime. Dar să revin la oile noastre: sărmana domnișoară se poartă cu doamna marchiză d'Ornans ca și cu colonelul. Nu mai vrea să-i fie nepoată, se crede sora omului cu care consimțise să se căsătorească...

— Asta-i tare ciudat! gîndi cu glas tare doamna Samayoux.

— O ține-așa morțiș, își urmă vorba domnul Constant. Oricui vrea s-o asculte, îi spune: „Sînt domnișoara Valentine d'Arx!" Se luptă cu niște fantome, acuzîndu-le de a-i fi ucis nu numai pe pretinsul ei frate, dar și pe tatăl acestuia, bătrînul Mathieu d'Arx, care-a murit la Toulouse, nu se știe în ce împrejurări, cu mulți ani în urmă.

— Ah! se miră văduva, nu se știe cum a murit?

— Ei, na-ți-o! constată vizitatorul înveselit, te pomenești că te-ai molipsit de la închipuirile fetei?!

— Te ascult și încerc să-mi formez o părere.

— Pentru așa ceva vei dispune de ceva mai bun decît de cuvintele mele, spuse cu bonomie asistentul doctorului Samuel, căci biata copilă, draga de ea, vrea să te vadă, și orice dorință a ei, noi i-o îndeplinim.

— Cum! exclamă văduva. Mi s-ar îngădui să mă duc la ea?

— De ce nu? Credeai c-o ținem sub cheie? O vei vedea, mamă, și încă destul de curînd, căci am venit să te iau spre a te conduce la ea.

Profitînd de întunericul tot mai adînc, Échalot se apropiase pe nesimțite. Își încorda la maximum auzul și părea stăpînit de o mare nedumerire.

„Este adevărat" — își spunea — „că ei își schimbă înfățișarea ca pe-o cămașă, dar dacă mă înșel? Și totuși, n-o pot lăsa pe patroană să se arunce în gura lupului. Niciodată nu m-aș consola dacă i s-ar întîmpla o nenorocire!"

9 SANATORIUL

La ultimele cuvinte ale domnului Constant, doamna Samayoux se ridicase în picioare.

— Să plecăm! spuse. Nimic nu mă reține aici, și aș vrea să fiu lîngă draga mea fată.

— O clipă! o clipă! ripostă asistentul medical cu blîndețe. Trebuie să fii mai bine pregătită, fiindcă un fleac, zborul unei muște, o face să-și iasă din fire. Mai ia loc un piculeț, bună doamnă... Este chiar uimitor cît de mult o iubește toată lumea! Eram convins că vei sări în sus de bucurie la gîndul de a o vedea! Fără îndoială, are o vrajă în degetul ei mic. Dar te rog să aprinzi un capăt de lumînare, să putem vedea, în timp ce eu voi mai scormoni jarul în sobă. Se pare că nu ai burleți la uși, așa-i?

— Échalot, aprinde o lumină! porunci văduva Samayoux.

— Ia te uită! se miră domnul Constant, care ținea deja în mînă vătraiul, îl uitasem pe omul acela.

Și adăugă, coborînd glasul:

— S-ar fi putut produce o mare nenorocire, dacă cineva ar fi auzit cele ce-mi rămîn a-ți spune.

În momentul acela, Échalot se apropia de masă cu un sfeșnic. Punîndu-l alături de sticlă și în ciuda obișnuitei sale timidități, îl privi pe domnul Constant drept în față.

Ochii acestuia erau ațintiți asupra lui, pe deasupra ochelarilor. Pleoapele lui Échalot se plecară și sîngele îi năvăli în obraji.

Domnul Constant întinse mîna și-i atinse umărul.

Échalot se trase înapoi.

— Puișorule, îi zise asistentul medical, văd că ai urechi lungi și tare-ai mai vrea să auzi continuarea.

— Este o făptură simplă și blîndă, interveni văduva.

— Bună doamnă, ripostă domnul Constant cu o oarecare severitate, nu afacerile noastre le tratăm noi aici, și există lucruri ce nu pot fi încredințate celor săraci cu duhul. Ia du-te pe-afară, omule, să vezi dacă vine primăvara!

Apoi adăugă:

— Și ține minte că întotdeauna e mai bine să taci decît să vorbești. Am aici semnalmentele tale.

O lovitură scurtă, cu degetul în propria-i frunte, sublinie fraza.

Fără a răspunde, Échalot se îndreptă imediat spre ușă.

De îndată ce trecu pragul, respiră adînc și-și scoase șapca, de parcă ar fi simțit nevoia să-și răcorească tîmplele încinse, în aerul rece de afară.

— Dacă-i el, șopti, nu prea mă văd bine, și totuși Amédée nu este în stare să-l crească singur pe Saladin.

Amintindu-și de copilul rămas în baracă, se întoarse repede, pe punctul de a intra înapoi. Dar nu îndrăzni.

— M-aș angaja în luptă cu oricine, zise, ca și cum și-ar fi cerut scuze lui însuși. M-aș duce să-i caut, pe micuț sau pe patroană, pînă și pe fundul apei, sau în mijlocul flăcărilor. Însă oamenii aceia mă sperie, zău așa! și parcă nu mai am sînge-n vine. Cîtă vreme patroana este acolo, copilul n-are de ce se teme. Voi sta la pîndă și, de îndată ce ea va pleca, voi intra la el.

Porni în direcția străzii Saint-Denis. Genunchii îi tremurau și se împleticea de parcă era beat.

Nu apucă să facă decît un pas. Privirile îi căzuseră pe niște terenuri din dreapta străzii Rambuteau, asupra unui cupeu la care era înhămat un cal negru; vizitiul, nemișcat, părea să doarmă cu capul înfundat în gulerul îmblănit al redingotei lui.

Cu toate acestea, omul nu dormea, căci, la intervale regulate, un colac de fum dădea naștere unui norișor în jurul capului său.

Cînd Échalot își reluă mersul, picioarele nu-i mai tremurau. Se apropie de trăsură înăbușindu-și în zăpadă zgomotul pașilor și privi cu atenție calul.

Apoi, alegînd soluția cea mai simplă și mergînd cu mîinile la spate, ca un trecător oarecare, chemă pe șoptite:

— Hei! Giovanni-Battista!

Vizitiul tresări sub redingota lui și întoarse capul, fără a răspunde.

— Oare Toulonnais l'Amitié are o prietenuţă prin cartierul acesta? mai întrebă Échalot.

De data aceasta, vizitiul zise, cu un puternic accent napolitan:

— Te înşeli, amice, vezi-ţi de drum.

— Pardon, scuzaţi, fără supărare! Vă luasem drept o cunoştinţă, îşi ceru iertare Échalot, dîndu-i ascultare.

Dar, în loc să-şi continue drumul spre strada Saint-Denis, se făcu nevăzut pe terenurile virane, în spatele barăcii doamnei Samayoux.

În interiorul acesteia, îmblînzitoarea îşi reluase locul în faţa domnului Constant, care spunea:

— În treburi dintr-astea, buna mea doamnă, nu m-aş încrede nici măcar în fratele sau în tatăl meu, şi veţi vedea că cea mai mică imprudenţă ar distruge totul. Doctorul Samuel este o persoană care nu s-ar deranja nici pentru Papa, şi asta-i de-nţeles, deoarece clinica lui este la modă, are o clientelă superbă şi, în plus, a strîns deja o avere frumuşică. Ei, bine! de cînd micuţa domnişoară se află la noi, şi-a pus propriul apartament la dispoziţia familiei, care umblă încolo şi-ncoace prin casă fără nici o jenă. Este îndrăgostit de copilă ca toţi ceilalţi: asta îi e soarta! Azi e miercuri. Duminica trecută, familia s-a reunit în dormitorul doctorului şi i-a cerut părerea. Eram de faţă. Ei bine! eu, care-l cunosc ca neavînd o fire prea duioasă, pot să-ţi spun că glasul îi tremura cînd a răspuns: „Este o biată inimă atît de adînc rănită, încît nici îngrijirile, nici medicamentele nu-i vor fi de nici un ajutor. Fata iubeşte, întreaga ei viaţă depinde de această iubire şi, dacă l-ar pierde pe cel drag, ar muri."

— Ah! exclamă doamna Samayoux care nu se mai sătura ascultîndu-l, îl ghicesc eu pe doctorul acesta! Am văzut unii de felul lui. Poate fi repezit, poate fi aspru, dar are o inimă de aur.

— Pe cinstea mea, replică domnul Constant rîzînd, e multă vreme de cînd îl cunosc, dar nu prea îmi dădusem seama c-ar avea o inimă duioasă. Dar şi o piatră s-ar înmuia văzînd-o pe domnişoară, atît de albă şi de frumoasă, zăcînd pe patul ei. Ei, şi poţi să-ţi închipui că, după o asemenea

declarație, familia era ca înnebunită. Doamna marchiză plîngea de mama focului, domnul de Saint-Louis își udase complet batista lui imensă, iar colonelul însuși uita să-și mai rotească degetele mari — obiceiul lui. Îi vei vedea pe toți acești oameni, sînt seniori de neam, dar defel trufași. Mai e și un alt doctor, un doctor în drept, ceea ce înseamnă mai mult decît un avocat, și care, pe deasupra, mai este și jurisconsult. E cel mai șiret dintre toți șmecherii! I s-a dat să studieze afacerea, în calitate de prieten al familiei. Doamna marchiză i-a luat amîndouă mîinile și i-a spus: "Nu mai avem speranță decît în dumneavoastră." Omul a răspuns: „Niciodată n-am înșelat pe nimeni, nu voi începe cu dumneavoastră, care îmi sînteți prieteni. A obține pentru acel tînăr achitarea de către un juriu este tot atît de cu neputință ca și a apuca luna cu dinții. Există dovezi, a fost prins cu mîța-n sac, și cazul lui e ca și judecat." „Dar atunci", a strigat doamna marchiză, „Valentine va muri!" Iar colonelul, adresîndu-i-se doctorului în drept, a adăugat: „I-aș da bucuros două sau trei mii de ludovici aceluia care ar găsi mijlocul de a ne scoate din necaz." „La naiba!" — a replicat jurisconsultul — „cu bani poți face minuni!"... „I-am putea cumpăra pe judecători sau pe jurați?" a întrebat marchiza. Femeile nu se pricep, asta-i sigur și, la urma urmei, dacă ai plăti cît trebuie... dar n-are importanță! Doctorul în drept a răspuns: „Nu la asta mă gîndeam, ci la o evadare." Căci oamenii aceia cumsecade, cu tot orgoliul și cu toate armoariile lor, nu vor șovăi în fața nici unei dificultăți, de îndată ce va fi vorba de a o salva pe mica domnișoară. Vei vedea asta cu ochii dumitale.

— Crezi, întrebă doamna Samayoux, că ar merge pînă la a fi de acord cu căsătoria?

— Sînt convins, răspune domnul Constant, că s-ar duce cu toții ca într-o procesiune, cu crucea și stindardul, să ceară cu umilință mîna ex-locotenentului.

— Păi, atunci, îi iubesc pe oamenii aceia! exclamă îmblînzitoarea.

— Ah! de hotărîți, ei sînt foarte hotărîți, dar iată care-i necazul: ți-am spus că toate acestea se petreceau în camera alăturată cu cea în care doarme domnișoara Valentine?

— Nu. Auzise și ea întreaga discuție?

— Exact, și asta a constituit o lovitură de teatru la care nu se aștepta nimeni, îți garantez. Trecuseră trei-patru zile de cînd fata nici nu mișcase, nici măcar nu vorbise, decît pentru a pronunța numele dumitale, buna mea doamnă, și pe cel al lui Maurice, încet de tot, aproape fără a deschide buzele, ca aceia care vorbesc prin somn. O bombă care-ar fi explodat în mijlocul camerei n-ar fi mirat mai mult familia decît glasul Valentinei de Villanove răsunînd deodată și spunînd: „Nu vreau!“

— Vorbea prin ușă? întrebă văduva, cu glas tremurător.

— Ba nu! coborîse singură din pat și tot singură străbătuse camera ei. Deschisese fără zgomot ușa și stătea în picioare, în prag, palidă ca o statuie de marmură, și atît de frumoasă, încît rămăsesem ca orbiți. Își ținea trupul drept, nesprijinindu- se de nimic, și nimeni nu s-a gîndit să se ducă s-o susțină, într-atît de puternică părea.

— Parcă o și văd! șopti văduva. Oh! bietul, bietul Maurice!

— „Nu vreau!“ a repetat domnișoara. „El este nevinovat, jur în fața lui Dumnezeu! A mai fugit o dată, deoarece cei nevinovați nu știu să se apere cînd hazardul îi acuză; nu vreau ca el să se dezonoreze fugind a doua oară, ca un vinovat.“

— Toate astea-s bune și frumoase... începu îmblînzitoarea.

— Așteaptă, o întrerupse domnul Constant. Dumneata ești o persoană cu bun-simț și știi ce-nseamnă să vorbești, dar ea, sărmana copilă, nu are nici o experiență și, în plus, a suferit un șoc, ba încă unul cumplit!

— Ei nu pot acționa fără ea?

— Stai puțin! Iată ceva care te va uimi mai mult decît tot restul: ei corespondează...

— Cine, ei? îngăimă văduva uluită.

— Cele două turturele.

— Maurice și Valentine! El — din adîncul închisorii sale; ea — înconjurată așa cum mi-o descrii, bolnavă, cu mințile rătăcite?!...

— Nu-i ciudat? întrebă domnul Constant cu o expresie binevoitoare. Cum reușesc asta, habar n-am, îți dai seama, dar acesta-i adevărul si l-am aflat chiar de la ea.

— Înseamnă că în sanatoriul doctorului Samuel se află niște slujbași care...

— Fără îndoială, bună doamnă, fără îndoială, cei ce le poartă mesajele nu sînt niște porumbei călători. Fapt este că-și trimit unul altuia mesaje, și draga noastră bolnavă a declarat în mod clar următoarele: „Noi doi nu avem decît o inimă. Atîta timp cît eu nu voi vrea, nici Maurice nu va vrea."

Cu dosul mîinii, doamna Samayoux își șterse o lacrimă grea ce i se rostogolea pe obraz.

— Omul Legii, continuă domnul Constant, a încercat să pledeze în fața ei. I-a demonstrat limpede ca lumina zilei nu numai că Maurice ar fi condamnat cel puțin la închisoare pe viață, dar și că, odată sentința dată, nu s-ar mai putea reveni, din cauza dificultăților ridicate de Legea franceză împotriva revizuirii proceselor penale. L-a citat pe Lesurques și pe mulți alții, dar totul în zadar, fiindcă micuța avea ideile ei. Acum, relatez pe scurt. A fost culcată din nou în pat, bineînțeles, iar consiliul de familie s-a întrunit la alt etaj. Acolo, în timp ce marchiza își frîngea mîinile și ceilalți se chinuiau fără succes să găsească o soluție, colonelul, care este isteț din cale-afară, a sugerat să fii căutată și folosită spre a o convinge pe micuță.

— Ah! exclamă doamna Samayoux, mirată ea însăși de sentimentul de neîncredere de care se simțea cuprinsă.

— Propunerea li s-a părut a fi o mană în deșert, își urmă domnul Constant relatarea. Toți cei de față auziseră de nenumărate ori numele dumitale rostit de buzele scumpei copile. Pe de altă parte, se cunoștea afecțiunea dumitale pentru locotenentul Maurice Pagès. Au decis să mă trimită imediat pe urmele dumitale, care nu erau prea ușor de găsit, ți-o spun fără reproș. Dar, în sfîrșit, te-am găsit, iată-te suficient de informată în legătură cu tot ce se petrece acolo. Vrei să vii în ajutorul unei nobile și nefericite familii care încearcă să-și salveze copila?

Văduva lăsă ceva timp înainte de a răspunde. Se gîndea.

— Pe Valentine o voi vedea fără martori? întrebă în cele din urmă.

— Ah! bună doamnă, replică domnul Constant cu multă căldură, nu ţi-ai crea astfel de probleme dacă i-ai cunoaşte pe oamenii aceia! Mai întîi, vino. Dacă nu-ţi convine ceva, poţi cere explicaţii fără să te jenezi, ţi se vor da. N-ai decît să pretinzi o convorbire între patru ochi cu domnişoara — vor pleca toţi ca nişte copii goniţi. Dar vino, pentru că, pricepi, nu eu sînt stăpînul, şi numai familia îţi poate spune ce vei avea de făcut cînd vei fi trimisă la locotenent.

— Îl voi vedea pe Maurice! strigă văduva, apăsîndu-şi pe inimă ambele mîini.

— Asta-i de la sine înţeles, deoarece vei fi intermediarul nostru. Vei solicita dumneata însăţi permisul de liberă trecere, conform regulei, dar se va face tot ce trebuie spre a nu-ţi fi refuzat.

Doamna Samayoux se ridicase în picioare, aruncînd încă o privire şovăitoare asupra toaletei sale excentrice.

— Asta să nu vă oprească! se grăbi s-o liniştească domnul Constant.

Văduva îşi îndreptă cu hotărîre trupul.

— Ai dreptate, pe Sfîntul Dumnezeu! spuse. Sînt ceea ce sînt. Cei care nu fac nimic rău n-au de ce se ruşina. Să mergem!

Ieşind din baracă prin uşa din spate, doamna Samayoux deschise gura spre a-l chema pe Échalot, cînd îl zări pe bietul om plimbîndu-se în lung şi-n lat prin zăpadă, cu paşi grăbiţi şi agitîndu-şi mîinile, să se încălzească.

— Băiete, îi spuse, du-te înapoi şi păzeşte baraca.

Échalot sperase să-i vorbească îmblînzitoarei imediat după plecarea domnului Constant. Vederea acestuia, care se postase în faţa uşii şi-şi înfăşura în jurul gîtului fularul lui mare, îi provocă prietenului nostru o serioasă dezamăgire.

— Pleci la ora asta, patroană? o întrebă apropiindu-se. Pe o astfel de vreme şi cu cineva pe care nu-l cunoşti?

Îmblînzitoarea începu să rîdă:

— Ţi-e teamă să nu fiu agresată, umflatule?

— Drace! interveni asistentul medical, n-aş risca să încerc un asemenea joc.

Fără a părea c-o face dinadins, domnul Constant taie drumul lui Échalot, manevrînd în așa mod încît să rămînă mereu între el și văduvă.

— Mă întorc devreme, continuă aceasta. Pe măsură ce ceilalți vor veni înapoi, să se culce, și să nu mi se consume luminările!

Luă brațul oferit de domnul Constant și străbătu astfel întreaga lățime a barăcii, spre a ajunge la ușa ce dădea către strada Saint-Denis.

Échalot umbla în urma ei, cu capul plecat.

— Și unde te duci, patroană? mai vru să știe, în momentul în care ea trecea pragul.

— Dacă te întreabă cineva, replică văduva cu voioșie, vei răspunde că am uitat să te informez.

— Problema este că tare-aș fi vrut să-ți spun două vorbe... începu Échalot.

Dar deja cei doi se îndepărtau rapid.

— Mergem pînă la stația de omnibuz de la Saint-Eustache? se interesă îmblînzitoarea.

— Am trăsura doamnei marchize, replică domnul Constant, oprindu-se lîngă cupeu.

— Hei, omule! adăugă trăgînd de redingota vizitiului, trezește-te și condu-ne repede.

Vehiculul se puse în mișcare.

Dintr-un salt, Échalot fu lîngă grămada de paie pe care dormea micul Saladin, alături de leul bolnav. Luă copilul și-l vîrî dintr-o mișcare în tolba lui, trecîndu-și cureaua acesteia pe după gît.

„De-ar fi și să mor“, — gîndea — „îi voi urmări. Mi-am dedicat viața, pînă la moarte, Léocadiei, fără a spera să-i plac, și vreau s-o salvez din primejdiile în care se află, de vreme ce n-am avut prilejul de a o avertiza.“

Cînd ajunse din nou în prag, trăsura dispăruse.

Coborî în goană treptele, dar nu făcuse nici zece pași și se opri spre a-i spune lui Saladin, care urla în tolbă:

— Ai dreptate, ce mai! Iar am făcut o greșeală, trezindu-te degeaba. Dar nu puteam să te las între labele animalului, nu-i așa? Domnul Daniel nu face multe parale, din cauza decăderii

şi a infirmităţilor lui, dar i-ar fi putut trece prin minte să mănînce o bucată de copil, şi mă cutremur doar cînd mă gîndesc la aşa ceva.

Îşi izbi cu putere pumnul în frunte.

— Cît despre a-l recunoaşte pe individul din cafeneaua *l'Épi-Scié*, continuă, sînt sigur! În locul meu, Similor ar fi vorbit, căci el are tupeu, doar dacă nu i s-ar fi dat bani să tacă. Ah! eu sînt mai virtuos decît el, dar mai puţin capabil, şi dacă i s-ar întîmpla vreo nenorocire acelei nefericite femei atît de frumoase, ar fi cazul ca eu să am un regret etern!

Se înapoie în baracă şi se aşeză pe paie, fără măcar a încerca să-l liniştească pe micul său Saladin, care zbiera în tolbă, mai mai să-şi piardă glasul.

Între timp, vizitiul pe care l-am văzut tresărind la auzul numelui de Giovanni-Battista îşi îndemna frumosul cal negru pe caldarîmul al cărui acoperămînt de zăpadă înăbuşea orice zgomot.

Ieşind din străduţele care şi astăzi se întortochează în jurul halelor, porni pe strada Saint-Honoré şi ajunse în piaţa Concorde.

Nu era mai tîrziu de ora cinci seara, dar întunericul învăluia deja Parisul, pe care vremea proastă îl transfomase în deşert.

Cupeul doamnei marchize intră pe aleea Champs-Élysées, în lungul căreia merse în trap rapid pînă la strada Chaillot. Acolo coti la dreapta şi coborî din nou către Sena, spre a ajunge în cartierul — transformat radical de atunci încoace — care se termina la Colina Trocadéro şi permitea ieşirea din Paris prin bariera Batailles.

Sanatoriul doctorului era situat în incinta oraşului, dar acolo se respira deja aerul curat de ţară. Se întindea între două boschete care depăşeau, pe vremea aceea, platforma Chaillot a podului Ieña. Priveliştea se deschidea, într-o parte, spre Champs-de-Mars, iar în cealaltă, spre pantele abrupte ale colinei Trocadéro, iar între acestea, pe deasupra sinuozităţilor Senei, se puteau vedea copacii din Passy, pînă la forturile de la Clamart şi Meudon.

Era o instituţie mare şi frumoasă, fondată de curînd, dar care ajunsese la modă imediat.

Succesul atît de rapid putea fi atribuit, desigur, talentului doctorului Samuel. Cu toate acestea, invidioşii adăugau că, în cea mai mare parte, el s-ar fi datorat numeroaselor şi puternicelor relaţii ale savantului medic.

Invidioşii mai spuneau, însă pe şoptite şi fără a-şi sprijini afirmaţiile pe dovezi certe, că doctorlul Samuel, pornind de la o poziţie cu totul neînsemnată, se ridicase dintr-o dată foarte sus, împingînd complezenţa profesională pînă dincolo de limitele admise. Obţinuse în felul acesta recunoştinţa multora dintre cei sus-puşi, iar prietenii săi erau, într-o oarecare măsură, complicii săi.

Dar nimeni nu ignoră că Parisul, deşi dispreţuieşte provincia, împărtăşeşte din plin viciile mărunte şi meschinăria invidioasă ce li se atribuie provincialilor. Aproape întotdeauna, Parisul priveşte cu ochi răi averile prea repede făcute şi succesele prea răsunătoare.

Este adevărat că a fost suprimat rugul care, în Evul Mediu, îi ardea pe vrăjitori, adică pe cei puternici, spre marea mulţumire a acelora care niciodată nu pot fi acuzaţi de a fi prea isteţi.

Au trecut vremurile în care marii gînditori erau omorîţi cu pietre, sub pretextul pactului pe care, eventual, l-ar fi încheiat cu Diavolul, dar pietrele şi surcelele au fost înlocuite cu succes prin calomnie — hidra care nu pare să-şi fi pierdut nici unul din colţii ce-i împodobesc maxilarul, nici o picătură din veninul pe care-l avea încă pe timpul lui Beaumarchais[1].

Aşa încît oamenii cinstiţi fug la apropierea ei, astupîndu-şi urechile, şi se întîmplă un lucru dureros, şi anume că mulţi ticăloşi se strecoară prin lume profitînd de discreditarea în care a căzut huiduiala.

---

[1] *Beaumarchais* (Pierre Augustin Caron de ~) (1732—1799): scriitor francez, autor, printre altele, al piesei de teatru *Bărbierul din Sevilla*, folosită de Giacomo Rossini ca libret pentru opera cu acelaşi titlu. Una dintre bijuteriile acesteia este celebra *Arie a Calomniei*. (n.t.)

Clinica doctorului Samuel era alcătuită din trei părți distincte, fără a pune la socoteală pavilionul nou-nouț și prevăzut cu tot confortul în care își avea domiciliul privat.

Exista un sector al alienaților, un sector al bolnavilor obișnuiți și sectorul săracilor, denumit *ospiciul*.

În acest ultim azil, totul era gratuit, căci colonelul Bozzo-Corona, devenit celebru prin filantropia lui luminată, și domnul de Saint-Louis (Ludovic al XVII-lea), ilustrul său prieten, fondaseră fiecare cîte patru paturi pe care le întrețineau pe banii lor personali.

Intrarea principală a sanatoriului era blocată datorită unor vaste lucrări de reconstrucție. Trăsura cu domnul Constant și cu însoțitoarea sa se opri în fața porții ospiciului, care se afla în dreptul unui pîlc de arbori din lungul căii Batailles.

Pe toată durata traseului, asistentul sanitar se purtase curtenitor, plăcut și aproape glumeț. Umorul său era cu totul pe înțelesul și pe gustul văduvei.

La sosire, între ei exista deja un oarecare grad de familiaritate amicală.

Buna femeie își păstrase, desigur, puțin din tistețea și temerile sale, ba chiar și o oarecare neîncredere față de aventura în care era împinsă. Într-adevăr, ea aparținea unei lumi în care imaginația, mereu hrănită cu drame violente și legende sîngeroase, are tendința de a da naștere imediat unor gînduri negre.

Dar, pe de altă parte, nimic nu este mai consolator și încurajator decît acțiunea.

Oricărei ființe omenești îi place să joace un rol, iar la femei, gustul acesta se dezvoltă adesea pînă la pasiune.

Léocadie era femeie, în ciuda lățimii formidabile a umerilor săi și a talentului de a purta într-o mînă greutăți de șaizeci de kilograme.

În timp ce asculta nesfîrșitele explicații ale guralivului ei tovarăș, își spunea în gînd: „Numărul care mi-a ieșit azi la loterie este unul strașnic. Legătura de pe ochi mi-a căzut și văd limpede cum să-mi aleg drumul. Voiam să știu, acum știu. Dacă vreau să aflu mai multe, nu trebuie decît să vorbesc, mi

se va răspunde şi, în plus, în loc să mă obosesc de una singură în colţul meu nenorocit, fără protecţii şi fără relaţii, voi avea de partea mea o întreagă societate de oameni pricepuţi, al căror cuvînt are greutate şi care sînt foarte influenţi!"

Şi răspunzînd cine ştie cărei-vagi obiecţii a bunului ei simţ înnăscut, adăuga în sinea sa: „Ei bine! da, este ciudat că mi s-au adresat mie, nu zic nu, dar ăsta-i rezultatul capriciului sărmanei mele Fleurette, care şi-a amintit de vremurile în care încă nu era domnişoara Valentine şi are încredere în inima bună a mamei Léo. Ştie bine fetiţa că eu aş înfrunta o mie de morţi, cînd e vorba de Maurice al nostru! Şi apoi, poate că nu sînt nici uşor de păcălit. Dacă văd ceva dubios în toate astea, n-am decît să fiu atentă pe unde calc."

Portarul ospiciului îi primi la intrare şi-i spuse domnului Constant:

— Au venit deja de mai multe ori de la pavilionul cel mare, să vadă dacă n-aţi sosit.

— Şi-or fi zis că mă distrez pe drum, ripostă asistentul medical. Domnişoara se simte cumva mai rău?

— Starea ei e neschimbată.

Domnul Constant îşi pofti însoţitoarea să intre într-o sală lungă, boltită şi cu înfăţişare tristă, cu toate că, în mod evident, era nouă.

Trecînd prin faţa lojei portarului, văduva aruncă o privire înăuntru.

În cabină se aflau trei sau patru persoane — poate infirmieri, sau slujitori — care se încălzeau în jurul unei sobe mari de fontă

Un singur bărbat şedea pe un scaun în mijlocul încăperii, cu coatele rezemate pe masă, chiar sub lampa ce atîrna din tavan.

Şapca lui, din care scăpau cîteva şuviţe de păr zbîrlite, îi ascundea pe jumătate faţa, dar lampa îi lumina puternic braţele atletice şi impresionanta lăţime a umerilor.

La vederea acelui om, doamna Samayoux tresări, iar domnul Constant îşi dădu deama de reacţia ei, căci întoarse repede capul.

— Bună-seara, Roblot! salută, continuîndu-și drumul.

Roblot era, fără îndoială, numele atletului, care nici nu se mișcă, nici nu răspunse.

— Bărbatului cu șapcă i-ai spus Roblot? întrebă îmblînzitoarea.

— Da, confirmă domnul Constant, îl cunoști cumva? Întotdeauna am bănuit c-ar fi putut fi cîndva vreun Hercule de bîlci. Este un adevărat taur, creștinul acesta!

— Nu-mi spune nimic numele de Roblot, replică văduva, și mi se păruse că recunosc pe cineva care se numește cu totul altfel.

Străbătuseră încăperea boltită și acum ieșeau într-o curte înconjurată de clădiri nou-nouțe, ca și loja prin care trecuseră.

— Reparațiile sînt neplăcute, remarcă asistentul medical. Dacă intrarea principală ar fi fost liberă, ai fi văzut că la pavilionul domnului doctor se ajunge pe un drum tot atît de frumos ca vestibulul de la Tuileries, dar acum vom fi siliți să mergem prin zăpadă.

— Oh! protestă văduva, eu nu sînt prea cocoloșită. Roblot acela este un slujbaș al casei?

— Nu, este unul dintre convalescenții noștri de la ospiciu. Cînd încep să se simtă mai bine, li se lasă multă libertate, și ei profită spre a-i face vizite portarului. Îți dai seama, desigur, că la ospiciu nu avem duci și marchizi. În partea de spital rezervată pacienttilor care plătesc, lucrurile stau altfel — cînd vremea e frumoasă și pacienții noștri din înalta societate se plimbă prin grădină, ai zice că-i un colțișor din Bois de Boulogne.

O poartă situată în fața celei dintîi fu deschisă, dînd acces într-un vestibul pe care domnul Constant îl traversă fără a se opri.

După acesta urma o grădină destul de mare, plină de arbori încărcați de zăpadă.

— Iată stabilimentul, anunță domnul Constant, arătînd, spre dreapta și spre stînga, două corpuri de clădire luminate. Aici — bolnavii obișnuiți, iar dincolo — alienații. Noi nu mergem în nici unul din aceste sectoare. Știi, domnișoara se află tocmai în capăt, în pavilionul cel mare.

Merseră pe un drum de pe care omătul fusese măturat cu grijă și ajunseră la o casă cu înfățișare frumoasă, al cărei peron, orientat spre sud, domina întregul peisaj parizian.

Domnul Constant sună, și cea care deschise fu Victoire, camerista Valentinei.

— Slavă Domnului! zise ea. E destulă vreme de cînd nu mai am răbdare!

Apoi, cu o curiozitate nelipsită de o oarecare obrăznicie, adăugă:

— Dînsa e persoana?

— Da, fetițo, răspunse asistentul doctorului Samuel, este o persoană care n-are nevoie de tine, nici de mine, și față de care ești datoare să te porți politicos. Du-te repede să ne anunți.

Victoire schiță în bătaie de joc o reverență și se făcu nevăzută.

Doamna Samayoux se miră ea însăși de cît de intimidată se simțea.

— Ce-o să fie cînd mă voi afla în prezența acelor doamne și domni, șopti cu naivitate, dacă servitoarea mă sperie?

— Nimeni nu-i mai insolent decît o slujnică, răspunse domnul Constant, care se prefăcea de minune a fi indignat. Încă puțin și aș da-o pe ușă afară. Cu stăpînii, situația va fi alta, și vei vedea că se vor purta astfel încît să te simți în largul dumitale.

— Doamna Samayoux poate intra, spuse în momentul acela Victoire, care revenise.

Mama Léo constată că începe să tremure.

Costumul ei de primă îmblînzitoare, elegant și bogat, îi părea, în clipele acestea, ceva monstruos și o ardea, de parcă ar fi fost haina lui Nesus[1].

---

[1] *Nesus* sau *Nesos* (mitol.): Centaur care, vrînd s-o răpească pe Dejamira, soția lui Hercule, a fost atins de o săgeată trasă de acesta și care fusese înmuiată în sîngele hidrei din Lerna. Murind, Nesus i-a dat Dejamirei tunica lui, spunîndu-i că avea puterea de a-i readuce soțul, dacă acesta ar deveni infidel. Cînd a îmbrăcat-o, Hercule a simțit niște arsuri atît de cumplite, încît s-a dus să-și dea foc pe muntele Oeta . (n.t.)

Cu toate acestea, își adună tot curajul și porni cea dintîi, urmată de aproape de domnul Constant, care schimbă cu subreta o privire batjocoritoare plină se subînțelesuri.

10 NEBUNIA VALENTINEI

Încăperea, spațioasă și frumoasă, era mobilată în mod auster, așa cum se cade să fie refugiul unui medic savant. Un foc bun ardea în șemineu, pe a cărui placă de marmură se aflau două lămpi prevăzute cu abajururi. Într-o cameră de bolnav nu trebuie prea multă lumină. Valentine era culcată chiar în propriul pat al doctorului, în adîncul unui alcov apărat de draperii ce fuseseră coborîte pe jumătate.

În momentul în care Victoire anunțase sosirea doamnei Samayoux, toată lumea se afla strînsă în jurul căminului. Prin toată lumea, îi înțeleg pe toți aceia care-i purtau domnișoarei de Villanove un interes puternic și constant. Se aflau acolo principalii oaspeți ai palatului Ornans: doamna marchiză, prințul căruia i se spunea domnul de Saint-Louis, și chiar colonelul Bozzo, cu toată starea precară a sănătății sale, serios slăbită de cîteva săptămîni.

Frumoasa contesă Corona, care nu-l părăsea niciodată și-i servea drept Antigonă[1], stătea lîngă el pe scaunul pentru două persoane de tip *causeuse* cel mai apropiat de șemineu.

De cealaltă parte a acestuia erau instalați prințul și marchiza.

Doamna d'Ornans discuta în șoaptă cu doctorul Samuel, însoțit de un alt personaj care, odinioară, nu frecventa palatul Ornans, dar fusese primit de curînd în intimitatea familiei, datorită reputației sale de priceput jurisconsult, certificată atît

---

1 *Antigona*: eroina din piesa cu același nume a lui Sofocle (422 î.e.n.). Ea îl înfruntă pe Creon și apără *legile nescrise* ale datoriei împotriva falsei justiții a oamenilor. (n.t.)

de către colonelul Bozzo, cît și de domnul de Saint-Louis și de doctorul Samuel.

Nu trebuie să uităm că prietenii Valentinei aveau nevoie de un sfătuitor juridic competent aproape în aceeași măsură cît de un medic iscusit. Deasupra capului dragei copile, înconjurată de prieteni atît de devotați, atîrnau două amenințări, și poate că, dintre acestea, nu boala era cea mai cumplită.

Într-adevăr, doctorul Samuel, în care toți aveau încredere, spusese: „Dacă-l pierde pe cel pe care-l iubește, va muri."

Era clar ca o sentință.

Personajul despre care vorbim nu-i era cu totul necunoscut doctorului. Cîndva, ne-a fost prezentat în palatul de pe strada Thérèse, acasă la colonelul Bozzo-Corona, cu titlul de „doctor în drept".

Se numea domnul Portal-Girard și el era acela care, după un studiu aprofundat al situației lui Maurice, rostise un fel de sentință profetică, declarînd că tînărul locotenent de spahii *nu putea fi achitat.*

În plus, el fusese acela care avansase propunerea de a se încerca o evadare. De obicei, această soluție — cea mai extrajuridică dintre toate — nu este recomandată de către jurisconsulți, dar tot așa cum medicii prea savanți devin adesea sceptici față de medicină, și aceia care au coborît pînă în adîncul secretelor jurisprudenței se simt de multe ori cuprinși de un dureros și teribil dispreț față de justiția omenească.

S-ar spune că, în toate domeniile, știința este dușmanul credinței.

La drept vorbind, în cazul acesta, nu legea era în cauză, ca de altfel nici valoarea morală a celor însărcinați cu aplicarea ei.

Domnul Portal-Girard, consultat fiind de o familie disperată care-i spunea: „Vrem să-l salvăm pe locotenentul Maurice și altceva nu ne interesează", nu se obosea să-și formeze o părere asupra fondului însuși al cazului, adică referitor la vinovăția sau nevinovăția acuzatului.

Judeca din punctul de vedere al problemei ce-i fusese dată spre rezolvare — salvarea lui Maurice — și cu o aparență de adevăr, declara: „Fie că este sau nu vinovat, situația este aceeași, de vreme ce aparențele sînt zdrobitoare; judecătorii

îl vor condamna, nu pot să nu-l condamne; nu există nimeni care nu l-ar condamna, dac-ar fi judecător. În consecință, fiindcă ceea ce vreți neapărat este să-l salvați, trebuie să acționăm în afara judecătorilor și chiar împotriva lor."

Logica acestui doctor în drept era la fel de bună ca oricare alta.

Am spus că mama Léo își recăpătase întregul curaj în momentul în care înfrunta, pentru prima oară în viața sa, intrarea într-un salon din înalta societate. În ciuda obișnuinței sale — declarată pe propria-i firmă — de a fi primită cu cele mai mari onoruri la principalele Curți din Europa, fusese nevoită să facă un mare efort spre a-și stăpîni fîstîceala de mai înainte, și trebuie să adăugăm că îndrăzneala ei de suprafață era mai curînd o reacție la insolența domnișoarei Victoire.

În timp ce străbătea anticamera, încerca să se obișnuiască, și-și închipuia toate capetele acelea bătrîne și nobile înșiruite în semicerc în jurul patului Valentinei — nemișcată și țeapănă între cuverturile sale, ca o prințesă din muzeul de ceară.

„Nu-mi voi coborî privirile în fața lor", gîndea. „Nu le datorez nimic, nu-i așa? Și pe cel puțin doi dintre ei îi cunosc, de cînd i-am văzut la baracă. Mă voi duce drept la fetița mea și o voi săruta spunînd: „Iat-o pe mama Léo, a venit imediat, iar cei care-ar pofti să te supere vor avea, de acum încolo, cu cine să vorbească!"

Cînd ajunse în fața ușii, domnul Constant i-o luă repede înainte, deschise și anunță cu glas coborît:

— Doamna Samayoux!

Apoi, se trase la o parte și îmblînzitoarea se pomeni în prag, nu în fața unui cenaclu trufaș, alcătuit din oameni stînd pe scaune și ațintind asupra ei priviri semețe, ci întîmpinată de o bătrînă doamnă cu părul alb, cu o expresie blîndă și tristă, și care venea s-o primească.

În spatele acelei doamne cumsecade, ceilalți membri ai familiei stăteau în picioare, în atitudinea pe care o ai cînd te ridici spre a cinsti un oaspete.

Nimeni nu rămăsese așezat pe scaun, nici chiar colonelul Bozzo, pe care văduva îl recunoscu — livid și aproape tremurător, sprijinit pe umărul contesei Corona; nici prințul, pe care mama Léo îl ghici din prima privire și căruia imaginația ei îi atribui o înfățișare augustă.

Nu se aștepta la așa ceva, și toată îndrăzneala îi pieri în fața simplității solemne a acestei primiri.

— Vă mulțumim, doamnă, pentru venirea dumneavoastră, îi spuse marchiza. V-am văzut, cîndva, și eram cu toții foarte bucuroși, iar eu credeam că, de la dumneavoastră, voi aduce în casa mea fericirea. Așa a și fost timp de doi ani. Draga copilă pe care v-o datorăm ne-a dăruit multe zile de mîngîiere și bucurie. Însă acum, la ușa noastră a bătut nenorocirea, o groaznică nenoricire despre care, fără îndoială, ați auzit, iar noi nu mai avem speranță decît în dumneavoastră.

— Tot ce voi putea face... îngăimă îmblînzitoarea încercînd să schițeze o reverență stîngace.

Toți cei de față îi răspunseră imediat la salut, ceea ce făcu să-i sporească la culme stinghereala.

— Constant, zise colonelul, apropie un fotoliu pentru doamna Samayoux, căci eu sînt nevoit să mă așez. Bietele mele picioare sînt foarte obosite.

Domnul Constant, care aici părea a fi aproape un slujitor, se grăbi să-i dea ascultare, în vreme ce contesa Corona își ajuta bunicul să-și reia locul în fotoliu.

— Vă așteptam cu mare nerăbdare, continuă marchiza. Sărmana, draga noastră copilă rostește foarte adesea numele dumneavoastră, de altminteri singurul... împreună cu un altul...

Se opri; ochii îi înotau în lacrimi.

Văduva simți că-i ard pleoapele, căci era înduioșată, iar bănuielile ei — dacă avusese vreodată ceva ce-ar fi putut fi numit bănuială — dispăreau ca un vis.

— S-ar spune, încheie marchiza ștergîndu-și pleoapele înroșite de lacrimi, că a uitat orice altceva, și totuși cei care se află aici o iubesc mult, fiți sigură de asta, buna mea doamnă Samayoux!

În loc să se așeze, îmblînzitoarea întrebă, îndreptîndu-și degetul către alcov:

— *Ea* este acolo?

Cea care răspunse nu fu marchiza.

De dincolo de perdele se auzi un glas, chemînd:

— Léo! draga mea mamă Léo!

Îmblînzitoarea se repezi imediat către alcov, trecu în spatele draperiei şi, în clipa următoare, Valentine era în braţele sale.

Marchiza îşi reluase scaunul ridicînd ochii spre cer.

Colonelul îşi înăbuşi o mică criză de tuse, în timpul căreia contesa Corona îl lovi uşor pe spate, aşa cum se procedează cu copiii care au tuse măgărească.

De după perdelele alcovului se auzea vocea puternică a îmblînzitoarei, înmuiată pînă la a deveni un murmur, şi care spunea:

— Fleurette, micuţa mea Fleurette iubită, îl vom salva, să ştiu de bine că mor!

Colonelul îşi deschise bomboniera spre a lua din ea o tabletă Regnault şi i se adresă doctorului:

— Guturaiul acesta e încăpăţînat şi mă oboseşte; va trebui să facem o consultaţie serioasă, căci n-aş vrea să mă prăpădesc la aproape o sută de ani, ca o micuţă englezoaică tuberculoasă, ah! nu, deloc!

— Nu-i decît un fleac, replică Samuel, garantez pentru plămînii dumitale, sînt din oţel.

Un zîmbet se ivi pe buzele domnului Constant, care rămăsese în picioare, lîngă uşă, fiindcă nimeni nu-i spusese să se aşeze.

— Oare doamna Samayoux — întrebă marchiza adresîndu-i-se tocmai lui — oare ştie ce aşteptăm de la amabilitatea sa?

— Într-o oarecare măsură, răspunse asistentul medical. I-am explicat situaţia cît am putut mai bine.

Marchiza se aplecă spre domnul de Saint-Louis şi adăugă în şoaptă:

— Pentru o treabă atît de delicată, l-aş fi preferat pe domnul baron de la Perrière, dar în ultima vreme nu l-am mai văzut.

— Adevărat, zise prinţul, ce-o fi cu scumpul nostru baron?

Domnul Constant avea ochii aţintiţi asupra colonelului, care-i răspunse printr-un zîmbet.

— Domnul de la Perrière se ocupă de dumneavoastră, buna mea prietenă, îi spuse. S-ar putea să-l vedeţi deseară, sau poate mîine, şi veţi regreta că v-a trecut prin minte că şi-ar abandona prietenii la necaz.

În acelaşi timp, făcu un semn imperceptibil pentru ceilalţi, dar pe care domnul Constant ştiu, fără îndoială, să-l interpreteze, căci dispăru imediat.

În jurul şemineului domnea tăcerea.

Dar din spatele perdelelor nu mai răzbătea nici un zgomot de glasuri.

Doamna Samayoux îşi apăsa buzele pe fruntea Valentinei, care-i şoptea la ureche:

— Constant acela mai este în cameră?

— Nu, răspunse văduva, după ce se aplecase spre a privi în salon.

— Să tăcem! murmură Valentine.

Degetul ei arătă peretele din fund al alcovului, în timp ce adăuga:

— Trebuie să fie acolo, cu urechea la pîndă.

— Cum? se miră văduva. Care va să zică, în spatele perdelelor nu se află un zid?

— Dragă mamă, spuse cu glas tare fata, vino!

Doamna marchiză d'Ornans se ridică imediat şi traversă camera, vioaie ca o fată tînără.

— De mult nu m-ai mai chemat, drăguţa mea, remarcă emoţionată.

Glasul îi tremura de bucurie. Întorcîndu-se către văduvă şi strîngîndu-i mîinile cu căldură, adăugă:

— Dumneavoastră vă datorez asta! Vă mulţumesc din toată inima.

— Cît de mult este iubită! murmură contesa Corona.

Colonelul îi apropie capul de buzele lui şi-i sărută fruntea.

În vreme ce era, cumva, orbită de acea mîngîiere, cei patru bărbaţi rămaşi singuri în jurul şemineului schimbară o privire ciudată şi rapidă.

Ochii prinţului, cei ai doctorului în drept şi cei ai lui Samuel exprimau îngrijorarea. În cei ai colonelului se citea un dispreţ rece ca gheaţa.

Valentine o trăsese pe marchiză la căpătîiul său. Văduva, care se retrăsese ceva mai la o parte și ai cărei ochi se obișnuiau cu relativa obscuritate datorată draperiilor alcovului, începu s-o privească atent pe tînăra fată.

Poate că era din cauza febrei, dar obrajii Valentinei se coloraseră; ochii îi străluceau puternic; era atît de frumoasă, încît sărmana Léocadie gîndea: „Numai ea i se potrivește, tot așa cum doar el i se potrivește ei, și nu-i cu putință ca Dumnezeu să se îndure să despartă aceste două ființe dragi!"

— Aș vrea să te rog ceva, bună mamă, îi spuse Valentine, în acel moment, marchizei.

— Așadar, ai secrete, răutăcioaso? zise bătrîna doamnă pe un ton plin de mîngîieri.

— Spune-le să plece, replică Valentine cu o bruscă nerăbdare pe care nimic nu o îndreptățea. Mă supără! Nu-mi plac! Nu vă iubesc decît pe dumneata și pe mama Léo.

Aceasta din urmă simți un fel de șoc auzindu-i vorbele, care erau cele ale unui copil sau ale unei nebune.

Fără a răspunde, marchiza o sărută pe Valentine și, trecînd pe lîngă văduvă, îi spuse:

— E mult mai bine decît ieri. Dac-ați fi auzit-o la începutul bolii! Își recapătă rațiunea pe zi ce trece.

— Haideți, domnilor, continuă reintrînd în cameră, sîntem în plus aici și, pentru a ieși, n-ar fi trebuit să așteptăm să fim rugați. Dați-mi brațul, prinţe, și să mergem să luăm ceaiul în salon.

Nu fu făcută nici o obiecție. Toată lumea se ridică zîmbind. Colonelul, ieșind ultimul, sprijinit de brațul Francescăi Corona, spuse:

— Știți că micuța mea Fanchette are dreptate să fie geloasă? O iubim prea mult pe copila aceasta!

— Iar eu o iubesc ca toți ceilalți, adăugă contesa.

— Veniți, îi îndemnă marchiza. După ce vor termina, vom discuta din nou cu doamna Samayoux, și sînt convinsă că va încerca să ne ajute.

— Iată-ne singure, spuse văduva în clipa în care se închidea ușa.

Se pregătea să-şi urmeze vorba, dar Valentine îi acoperi gura cu mîna. Apoi, cu o mişcare violentă, aruncă brusc la o parte cuverturile şi, sărind din pat, începu să rîdă în hohote.

Uluită, îmblînzitoarea vru s-o ia în braţe, dar Valentine fugi spre şemineu, zicînd:

— Mi-e frig şi fratele meu a murit, trebuie să mă duc la înmormîntarea lui.

Se ghemui lîngă foc să-şi încălzească picioarele goale.

Înspăimîntată, doamna Samayoux rămase o clipă nemişcată. Într-adevăr, văzînd-o la început pe Valentine atît de calmă, din mintea ei pierise gîndul că ar fi nebună. Acum însă, îşi aminti de cele ce-i spusese domnul Constant.

Întorcîndu-se spre ea, Valentine îşi scutură frumosul păr ce i se revărsa în bucle pe umeri.

— Vino, o chemă cu un surîs copilăresc, vino să te încălzeşti şi dumneata. Vom vorbi despre nunta mea.

11 DORMIND

Doamna Samayoux o învelise pe Valentine cu un capot şi o aşezase în locul ocupat mai înainte de colonel.

Din faldurile stofei ieşeau doar picioruşele fetei, părînd să caute căldura vetrei.

— Eşti şi dumneata ca toţi ceilalţi, spunea pe un ton nepăsător şi blînd, nu vrei să crezi că aveam un frate, dar eu îmi amintesc bine de o noapte îngrozitoare... şi cînd mă gîndesc la acea noapte, e ca şi cum mi s-ar istorisi o poveste cu tîlhari!

Deodată, îşi coborî glasul pentru a adăuga repede:

— Sînt greu de păcălit, ia seama!

Îmblînzitoarea căscă nişte ochi mari. Nu ştia ce să creadă.

— Ce ţi-a spus Maurice să-mi transmiţi? întrebă cu voce tare Valentine.

— Nu l-am văzut pe Maurice, răspunse doamna Samayoux.

— Cum?! Chiar aşa! Şi totuşi îl iubeai mult odinioară!

— Azi-dimineață încă habar n-aveam de nimic, replică văduva, și mă întreb singură cum de a fost posibil. Abia în dimineața asta mi s-a relatat acea groaznică întîmplare.

Valentine o întrerupse pentru a declara pe un ton plin de importanță:

— Fratele meu era bogat,iar eu voi avea o avere frumoasă.

Privirile li se întîlniră și, în mod sigur, în cele ale văduvei s-ar fi putut descoperi simptome de nebunie.

Sărmana își șterse fruntea udă de transpirație.

Valentine continuă:

— Sărută-mă, mamă Léo, ne vom duce să-l vizităm împreună. Oare te poți căsători într-o închisoare?

Îmblînzitoarea simți că i se strecoară o hîrtie în mînă. În același timp, glasul fetei îi șopti la ureche:

— În alcov, oricît de încet aș fi vorbit, aș fi fost auzită. Ei se află în spatele draperiei.

— Cine? îngăimă văduva.

— Cei care l-au ucis pe Remy d'Arx.

Și deoarece biata mamă Léo rămăsese complet zăpăcită, tînăra fată adăugă în șoaptă, sărutînd-o:

— Îți uiți rolul! Vorbește-mi despre evadare. Ei te pîndesc!

Îmblînzitoarea n-ar fi fost mai uluită dacă i s-ar fi trîntit în cap ghiuleaua cu lanțuri care provocase sfîrșitul lui Jean-Paul Samayoux, soțul ei. Încercă totuși să facă față situației și spuse la întîmplare, repetînd fără să știe chiar cuvintele domnului Constant:

— Nu există nici o încuietoare a cărei cheie să nu poată fi cumpărată cu bani. Aici, toți sînt bogați și toți își duc cu bunăvoință mîna la buzunar. Mi s-a spus cum că tu, fetițo, ai fi singura care te opui eliberării lui Maurice.

Valentine se lăsă pe spate și-și luă o atitudine de profundă chibzuire.

— Crezi că un nevinovat ar putea fi condamnat? șopti. Știi bine că-i nevinovat, nu-i așa?

— Dacă știu! replică doamna Samayoux. De-ar fi și un milion de judecători care-ar spune contrariul și tot aș mai striga că-i nevinovat! Dar vezi tu, fetițo, asta n-ar putea împiedica o nenorocire, fiindcă stăpîni sînt judecătorii. Și cîți n-au fost văzuți care, deși curați ca neaua, și-au lăsat

sărmanul cap pe eșafod! Hai, trebuie să te împaci cu situația; cînd Maurice va fi liber, veți pleca în Anglia sau în Spania, sau chiar mai departe, și vă veți căsători.

— Și dumneata vei veni cu noi, mamă Léo? întrebă fata.

— Bineînțeles, dacă mă vreți.

Valentine se ridică dintr-o mișcare plină de vioicune și se plimbă puțin prin cameră.

— Sînt foarte slăbită! se văită.

După cîțiva pași, oprindu-se în fața oglinzii de pe șemineu, adăugă:

— Și cît de palidă!

Apoi, cutremurată de un frison care-i accentuă cearcănele negre din jurul ochilor, șopti:

— Poate că Maurice este și mai palid decît mine!

Reveni să se așeze, dar în loc să se mai rezeme de spătarul fotoliului, își sprijini capul pe umărul văduvei, astfel încît fața să-i fie ascunsă pentru privirile dinspre alcov.

— O să dorm așa, vrei?

— Sigur că vreau, răspunse văduva, care-și mai recăpătase calmul și, puțin cît puțin, își intra în rol. Dar pentru ce nu te culci iar în pat?

— Foarte bine, șopti Valentine încet de tot. Continuă tot așa.

Iar cu glas tare, spuse:

— Fiindcă mi-e mai bine aici. Mi se pare că mă păzești.

— Așadar, ți-e frică, draga mea?

— Uneori, da... îl revăd pe fratele meu... Oh! cît de mult l-aș fi iubit!... și tata... amîndoi livizi, amîndoi morți... Mi-e somn, noapte-bună!

În poziția pe care-o luase, gura ei era lipită de urechea doamnei Samayoux.

— Acum, să nu-mi mai răspunzi, îi șopti atît de încet, încît îmblînzitoarea cu greu o auzi. Dacă stai nemișcată, așa cum trebuie să faci spre a nu trezi o biată nebună care doarme, omul acela nici nu va bănui că-ți vorbesc la ureche. Ai mototolit bine hîrtia pe care ți-am dat-o? O vei citi cînd vei fi singură. Nu sînt nebună, ți-ai dat deja seama, și nu judecătorii constituie cea mai mare primejdie pentru Maurice. L-am văzut pe Maurice în închisoare.

Aici îmblînzitoarea lăsă să-i scape o tresărire atît de puternică, încît Valentine se prefăcu a se trezi brusc din somn.

— Ce-ai pățit? o întrebă cu glas tare. Pornisem deja într-un vis frumos, visul care-mi vine mereu de îndată ce adorm.

— Cu mine s-a petrecut exact contrariul, replică văduva, de data aceasta jucîndu-și bine rolul. Adormisem și eu, însă aveam un coșmar.

— Măcar de-ar putea reveni al meu! murmură Valentine, punîndu-și iar drăgălașul cap pe umărul doamnei Samayoux.

— Vezi, continuă cu glas coborît, în vreme ce prin atitudinea ei lăsa încă o dată să se creadă c-ar fi adormit, nu m-ai ascultat. Orice aș spune, de acum înainte păstrează-ți calmul. Este necesar să știi tot. Maurice îmi scrisese, cerîndu-mi otravă, căci moartea infamantă îl înspăimîntă, iar eu l-am vizitat pentru a i-o duce.

Se întrerupse, adăugînd pe un ton lenevos și în așa fel încît să fie auzită de spionul care, după cum credea ea, stătea cu urechea la pîndă:

— Mi-e greu să readorm, fiindcă m-am trezit speriată.

Apoi, continuă cu glasul șoptit care cu siguranță nu ajungea pînă-n alcov:

— Vezi, eu îmi păstrez întreaga prezență de spirit, și Dumnezeu știe cît este de necesară pentru a lupta împotriva înspăimîntătoarei primejdii care ne înconjoară! Faptul că am putut părăsi această locuință și că am pătruns în închisoarea Force[1], unde Maurice a fost transferat de cîteva zile, se explică prin aceea că temnicerii mei — căci și eu sînt o prizonieră — mi-au favorizat planul. N-aș putea dovedi asta, dar sînt convinsă că așa este. Jucăm, ei și cu mine, o partidă ciudată, o partidă pe viață și pe moarte. Sînt numeroși și vicleni ca niște diavoli, iar eu sînt singură și nu-s decît o biată copilă care nu cunoaște viața. Dar oare Dumnezeu poate fi de partea răului împotriva binelui? Îmi rămîne speranța, îmi păstrez curajul, fiindcă am încredere în bunătatea lui Dumnezeu.

---

1 *Force*: închisoare, în cartierul Marais din Paris, folosită în timpul Marii Revoluții (1789) și desființată în 1850. (n.t.)

Simţi că este strînsă la pieptul îmblînzitoarei, a cărei inimă bătea mai să se spargă.

— Da, continuă, te înţeleg, buna mea Léo. Greşesc vorbind despre părăsire, de vreme ce te afli aici. Dar tocmai bunătatea lui Dumnezeu mi te-a trimis şi, pînă în momentul de faţă, pot afirma pe drept că am fost singură. Nu-mi pune întrebări, ştiu ce vrei să-ţi spun: oamenii din jurul meu sînt de două feluri şi, desigur, doamna marchiză d'Ornans, care timp de doi ani mi-a fost ca o mamă, are pentru mine o dragoste plină de devotament. Ea nu-i complice, este victimă, căci singurul ei fiu, cel ce urma să-i perpetueze numele, zace în adîncul unui mormînt. Mai există aici o altă persoană care nu le cunoaşte secretele, şi anume acea sărmană făptură frumoasă — Francesca Corona. Nu ştiu ce termen li se va fixa, nici cîte zile le sînt acordate, dar crede-mă, sînt şi ele condamnate, la fel ca mine, ca Maurice, ca dumneata însăţi.

De data aceasta, văduva nu se mai cutremură. Cînd ameninţarea i se adresa ei, nu tremura niciodată.

La rîndul său, putu simţi strînsoarea braţului delicat şi fragil ce-i înconjura gîtul.

Zîmbi, fără a rosti vreo vorbă.

— Oh! eşti curajoasă, buna mea Léo, continuă Valentine, şi dumneata mă vei salva, dacă e cu putinţă să lupţi împotriva infernalei puteri a acestor oameni! Îţi voi spune, aşadar, cum am primit scrisoarea lui Maurice şi cum mi-a fost posibil, nu numai să ies din închisoarea mea, ci şi să pătrund într-a lui.

12 CU URECHEA LA PÎNDĂ

Valentine nu se înşela defel. În spatele perdelelor alcovului, se afla o uşă deschisă. Lîngă acea uşă, care dădea într-un cabinet întunecos, un bărbat stătea în picioare, aplecîndu-se astfel încît să-şi apropie ochii

de cîteva găuri extrem de mici ce străpungeau draperia la diferiteînălţimi.

La lumina slabă ce răzbătea prin stofă, am fi putut desluşi trăsăturile şi silueta bărbatului, şi primul nostru gînd ar fi fost acela de a ezita între două nume. Se afla, într-adevăr, în situaţia unui comediant surprins în momentul metamorfozării, cînd îşi scoate un travesti pentru a îmbrăca un altul.

Bărbatul încă mai purta costumul folosit cu puţin mai înainte de domnul Constant, dar avea deja chipul şi părul acelui Proteu burghez pe care, într-o seară, l-am văzut schimbîndu-şi pielea în cupeul condus de Giovanni-Battista — cupeul în care Toulonnais-l'Amitié intrase cu pelerina sa căptuşită şi cu ghetele lui îmblănite, dar din care ieşise un domn elegant, cu pantofi de lac, în frac şi cu mănuşi albe, ce fusese anunţat la palatul Ornans sub numele de baron de la Perrière.

Din locul în care stătea, omul nostru vedea perfect grupul de lîngă şemineu, alcătuit din îmblînzitoare şi Valentine, doar că nu mai putea auzi nimic.

Foarte prost dispus, îşi spunea:

— Bătrînul nu mai e ce-a fost! Aproape că-ţi face milă! Plăcerea pe care o simte ţesînd pînze de păianjen devine o boală, şi noi ne vom trezi într-o bună dimineaţă, cu gîtul prins în propriile noastre laţuri. La ce bun toate astea, de vreme ce locotenentul cerea otravă şi dacă nimeni nu sare-n sus cînd se găseşte trupul unei nebune care-a profitat de somnul paznicilor ei pentru a se arunca pe fereastră, cu capul înainte? Azi i-am dat din nou ascultare, m-am dus s-o aduc pe această femeie cumsecade, a cărei prezenţă constituie o primejdie în plus pentru noi. Şi asta pentru că, în asociaţia noastră, a nu da ascultare înseamnă să-ţi rişti viaţa. Dar am impresia că-n seara aceasta totul se va sfîrşi; ceilalţi sînt de aceeaşi părere cu mine, bătrînul şi-a trăit traiul, şi-a mîncat mălaiul! Faceţi loc pentru cei tineri!

Acesta fusese momentul în care văduva tresărise întîia dată, cînd aflase că Valentine îl văzuse pe Maurice.

Este drept că fata camuflase tresărirea, prefăcîndu-se că se trezise brusc, dar Lecoq era un observator cumplit de fin.

„Eram sigur!“ gîndi. „Își bat joc de noi, iar noi le dăm concursul pe cît putem. Micuța nu-i mai nebună decît mine, își joacă rolul la perfecție, și acum, iat-o instalată comod acolo, istorisind o poveste care ne silește să răsucim un gît în plus, deoarece buna femeie, plecînd de-aici, ne va cunoaște secretul.“

Privirile i se ațintiseră și mai pătrunzătoare asupra grupului, care-și recăpătase imobilitatea.

Pîndi astfel îndelung.

Se poate spune că văduva și Valentine nu mai dădeau nici un semn de viață.

Lecoq, care vedea din spate frumoasele bucle de păr ale Valentinei, răspîndite pe umărul îmblînzitoarei, ajunse să se îndoiască de prima lui impresie.

„Grăsana e bună ca pîinea caldă“ — își zise-n gînd — „și, la urma urmei, copila a suferit un șoc puternic! În orice caz, cel mai sigur este să fim atenți. Vom trăi și vom vedea, și tare-mi vine a crede că bătrînul colonel va fi cel care va trăi.“

Între timp, Valentine continua să vorbească la urechea mamei Léo.

— Într-o dimineață, cînd m-am trezit, am simțit ceva în corsaj. Am căutat cu mîna și am găsit scrisoarea lui Maurice. Eram singură, am putut s-o citesc imediat. În aceeași zi mi s-a părut, pentru prima dată, că aud o răsuflare omenească în spatele perdelei din fundul alcovului meu. Am pipăit de mai multe ori, încercînd să-mi dau seama ce se află de partea cealaltă a draperiei, care nu are nici o deschizătură. În zadar am tras-o la o parte și mi-am întins brațul, n-am dat decît de perete. Cine adusese scrisoarea? la început m-am gîndit la Francesca, a cărei afecțiune pentru mine nu s-a dezmințit niciodată și care ținea mult la Remy, fratele meu... Nu pot spune totul dintr-o dată, mamă Léo — îi șopti întrerupîndu-se cînd ajunse aici — vei afla povestea lui Remy în același timp cu a mea. Nu Francesca fusese cea care adusese scrisoarea, deoarece, ca și ceilalți, ea mă crede nebună. N-am îndrăznit să mă destăinuiesc ei. Nu fusese nici Victoire, camerista mea, care era de vînzare și pe care au cumpărat-o. Am ajuns să cred că ar fi fost marchiza însăși... Sărmana femeie! Nu

i-ar fi departe moartea, dacă ar da dovadă de o asemenea clarviziune. Nu este apărată decît de propria-i orbire. Așadar, nu fusese nici marchiza, nu putea fi ea. De la prima privire recunoscusem scrisul lui Maurice. În scrisoare spunea: «În afară de tine, nimeni pe lume nu mă iubește, decît buna mamă Léo. Poate că familia mea nici nu știe unde mă aflu, și de-ar da Dumnezeu să fie așa! Însă dacă părinții mei m-au uitat, eu mă gîndesc întruna la ei. Nu vreau ca numele fraților și al surorilor mele să fie dezonorat. Caut-o pe mama Léo, găsește-o, și fă în așa fel ca ea să-mi aducă otravă. Nu sînt închis la secret, pot fi vizitat...» Putea fi vizitat! Din acea clipă n-am fost stăpînită decît de un singur gînd. Dar în cine să mă încred, în casa aceasta? În toți, fără îndoială, ca și-n primul venit, căci scrisoarea doar nu căzuse din cer la căpătîiul meu, și oricare din ei, cu excepția marchizei, m-ar fi ajutat să fac ceea ce-mi cerea Maurice. Cu toate acestea, mi-am împărțit în două încrederea: mi-am exprimat în mod public dorința de a te vedea, dar, în secret, am încercat să acționez de una singură. Te-au căutat, aveau interes să te găsească. Se bizuie pe dumneata, să mă convertești la proiectul de evadare, și contează pe mine să-l decid pe Maurice să le asculte sfatul. Nici măcar n-am încercat să împac toate astea cu convingerea lor în legătură cu pretinsa mea nebunie. Nu știu dacă am reușit să-i păcălesc. În orice caz, drumul lor este trasat, iar ei îi urmează ocolișurile cu un sînge rece necruțător. Ceea ce-i sigur, este că Maurice nu va fi dus în fața Curții cu Juri. Așa au decis ei. Chiar de-ar trebui să fie înjunghiat pe scara Palatului de Justiție, el nu va păși pragul sălii de judecată. Cît despre mine, eu sînt și mai de temut decît Maurice. Într-adevăr, ei nu pot ști în ce măsură a putut afla el ceva, fie de la mine, fie de la Remy d'Arx, în cursul interogatoriului care a precedat ordonanța de scoatere de sub urmărirea penală; dar au certitudinea absolută că eu știu totul. Eu nu voi fi nici acuzată, nici martor. Nu un căluș, ci un giulgiu trebuie pus pe o gură ca a mea. Dacă n-ar avea nevoie de mine pentru a-l ucide pa Maurice în închisoarea lui, în care Legea îl apără ca o cuirasă, în loc de o nebună, ai fi găsit o moartă. Cu toate acestea, se pare că sînt protejată împotriva lor și de o altă

împrejurare. Nu o pot defini, însă sînt conştientă de existenţa ei — este un fel de ezitare, poate o disensiune. Colonelul e bătrîn şi pare bolnav... Nu trebuie să-ţi închipui că aş fi înconjurată, fără încetare, aşa cum eram adineauri, cînd ai venit. Erai aşteptată şi, în plus, tot teatrul ăsta se face pentru marchiză. Cînd marchiza este de faţă, toţi se adună în jurul patului meu şi s-ar zice că sînt copilul iubit al unei familii numeroase. Dar de îndată ce marchiza pleacă, rămîn singură, de multe ori şi timp destul de îndelungat, slavă Domnului! Seara, numai contesa Corona îmi ţine tovărăşie. În cursul zilei, n-am pe nimeni. Nu se poate să fi uitat un lucru: chiar în ziua în care am devenit cea mai nefericită fiinţă, în ziua în care Maurice a fost denunţat de către mine şi arestat în faţa mea, îi dădusem întîlnire celui pe care îl numeam *marchef*-ul. Îmi aduseseşi la cunoştinţă tot ce se ştia despre Coyatier şi-mi spuseseşi: „Fii atentă!“ dar, în ceea ce mă privea, eu nu credeam c-ar fi existat vreo primejdie. Toate acestea mi se păreau imposibile, ca minciunile din legende, şi aproape că-mi reproşam că-mi era teamă de cei pe care-i iubeam. Între timp avuseseră loc întrevederi între acel Coyatier şi Remy d'Arx, pentru care, spre mirarea mea, simţeam o afecţiune tot mai mare. Îl admiram cum urmărea, în întuneric şi doar el singur, o dreaptă pedepsire, o mare şi legitimă răzbunare. Îmi spuneam: „Sînt puternică tocmai fiindcă drama aceasta este străină de mine.“ Voiam să-l văd pe Coyatier spre a mă pune pavăză între el şi Remy. Gîndeam că eu nu riscam nimic apropiindu-mă de un asemenea om, în vreme ce, prin aceeaşi manevră, Remy d'Arx îşi risca viaţa. Moartea i-a venit din altă direcţie. Eu sînt cea care i-am fost nenorocirea. Fratele meu! Sărmanul, nobilul meu frate!

Valentine se opri o clipă, sufocîndu-se de plînsul ce o podidea. Ochii îi rămîneau uscaţi, dar mama Léo plîngea pentru amîndouă.

— Am fost adusă aici — îşi urmă fata povestirea, după o tăcere — la două zile în urma catastrofei. Eram foarte bolnavă şi raţiunea îmi era, cu adevărat, zdruncinată, căci vedeam întruna în faţa ochilor faţa palidă a lui Remy, apărînd între Maurice şi mine. Cînd am coborît din trăsură, mi-am

pierdut cunoştinţa. Cel care m-a adus pe braţe, pînă aici, a fost Coyatier. De atunci, am aflat că această casă îi slujeşte drept refugiu. A rămas să mă păzească singur, în salon, în timp ce mi se pregătea patul. Îmi revenisem din leşin, însă el credea că dormeam şi, printre pleoapele întredeschise, îi vedeam chipul grosolan, aplecat pînă aproape de al meu.

13 COYATIER ZIS MARCHEF-UL

Valentine continuă să vorbească:

— Niciodată n-am văzut faţă mai înspăimîntătoare decît cea a acelui om. În privirea lui vezi sînge, s-ar spune că sînge este pe ograjii lui, sînge pe buze! Şi totuşi ghiceam în el nu ştiu ce dureroasă compasiune. Crezînd, desigur, că nu-l puteam auzi, spunea:

— E un băiat frumos şi-i tare tînăr, şi deja locotenent, după doi ani de Africă! Se iubesc mult copiii ăştia, de vreme ce voiau să se omoare împreună...

Mîna lui aspră a trecut hîrşîind prin părul ce-i stătea pe cap zbîrlit ca o perie.

— Şi eu eram soldat, a şoptit cu un glas înfundat, un soldat curajos, şi ziarele vorbeau despre mine la fel ca despre el, şi poate că încă îşi mai amintesc de mine unii, prin Africa. O femeie este cea care-a făcut din mine un asasin. Urăsc femeile!

În ochi i s-a aprins o lumină sinistră. Dar, în timp ce mă privea, a început brusc să clipească şi a continuat, ca fără voia lui:

— Asta-i foarte frumoasă, iar eu i-am făcut atîta rău!

A îngenuncheat, să-şi strîngă rochia în jurul picioarelor, care tremurau.

— Un cuvînt, un singur cuvînt — a adăugat — şi i l-aş putea reda pe acela pe care-l iubeşte!

Apoi a înălţat din umeri, rîzînd lugubru.

— Înțelesesem, și ai înțeles și dumneata, nu-i așa? Cînd iubești mult, ghicești. Știam ce era Coyatier, ghiceam că el era cel care săvîrșise crima de care era acuzat Maurice — vreau să spun prima crimă, omorul lui Hans Spiegel...

Îmblînzitoarea scoase un suspin de disperare, smuls de efortul imens pe care-l făcea spre a-și păstra calmul.

— Nu te mișca, mamă Léo, șopti Valentine, care nu-și părăsise nici măcar o clipă atitudinea de om adormit. Toate acestea, trebuie să le cunoști. Am deschis ochii și, deoarece *marchef*-ul m-a întrebat, încruntîndu-se: „Ai auzit?", eu am răspuns: „Da", și am adăugat: „Am făcut chiar mai mult decît să aud, am ghicit."

Privirile ni s-au întîlnit. Nici el, nici eu nu ni le-am plecat.

— Aha! a exclamat el, și la ce-ți va folosi că m-ai ghicit?

— Nu știu, i-am răspuns, dar am ghicit și că ți-e milă de mine.

Și-a scuturat capul fioros și a schițat o mișcare, ca pentru a se depărta. Cu toate acestea, a rămas lîngă mine. Și după o clipă de tăcere, a mîrîit printre dinții încleștați:

— Era o femeie în toată povestea, o femeie care voia o rochie nouă, un șal, pene și flori. De dimineață, îmi spusese: „Dacă nu-mi aduci cincizeci de ludovici, te gonesc!"

M-a privit, așa cum tremuram, și un zîmbet îngrozitor i-a lățit buzele.

— I-am adus cei o mie de franci, a adăugat aproape șoptit. Dar eu am fost cel care a alungat-o.

După o pauză, a continuat:

— Ah! viața mea nu face multe parale! Știu bine că voi muri din cauza unei femei. Mi-e tot una dacă aceea vei fi dumneata sau alta! Am chef să te aud spunîndu-mi: „Îți mulțumesc, marchef!" Caraghios, nu? Întreabă: ți se va răspunde." Am întrebat, iar el mi-a răspuns. Cînd au venit să mă ia spre a mă duce în patul meu... ține-te tare, Léo!... știam că această casă le aparținea Fracurilor-Negre.

— Fata mea, pronunță încet de tot îmblînzitoarea, imobilă și aproape fără a mișca buzele, nu pentru mine mă tem.

— Știu bine asta, replică Valentine, și cît de mult aș vrea să te îmbrățișez și să te strîng tare de tot la inima mea! Pentru mine te temi, pentru el, și ai vrea din nou să-mi strigi: „Fii atentă!“ Dar din păcate, mamă Léo, nu mai e timp pentru a fi atent. Trebuia riscat totul cu speranța într-o salvare. Am riscat totul. Pînă acum, Coyatier și-a ținut cuvîntul; nu numai că nu mi-a ascuns nimic, dar nici n-a trebuit să vorbesc pentru a fi ascultată. Cu ajutorul lui l-am văzut pe Maurice. Mi-a înlesnit ieșirea de aici, în plină zi, prin poarta care se reconstruiește. Mulțumită lui, am putut pătrunde în închisoarea Force, și tot datorită lui mi-am putut procura otravă. În casă, nimeni nu și-a dat seama — cel puțin în aparență — nici de ieșirea, nici de absența mea, care a durat mai bine de două ceasuri, și nici de reîntoarcerea mea. Să fie asta cu putință? Sau, poate, Coyatier, el însuși, i-a prevenit pe stăpînii săi, iar aceștia mi-au înlesnit, chiar ei, acțiunea? Cu alte cuvinte, a trădat Coyatier Fracurile-Negre în folosul meu, sau m-a trădat pe mine pentru Fracurile-Negre? Nu știu, dar ce importanță are? Maurice are otrava, Maurice mi-a jurat pe dragostea noastră că, pentru a o folosi, mă va aștepta. Cînd am intrat în celula lui și cînd privirea mea a întîlnit-o pe a sa, am crezut că biata mea inimă se va frînge. Era, totodată, prea multă durere și prea multă bucurie. Mi-a întins mîna, care-i ardea, m-am aruncat de gîtul lui și am vrut să-i spun: „Maurice, Maurice, te voi salva!“ Dar buzele dragi mi-au închis gura, și încă mi se pare că-l aud rostind aceste cuvinte care mă urmăresc pretutindeni: „Speranța te face să suferi; nu spera, Fleurette, fă ca mine, resemnează-te.“

Văduva se lupta cu plînsul care o îneca.

— M-a întrebat — continuă Valentine: „Pentru ce n-a venit mama Léo?“

— Oh! dragul de el, s-a îndoit de mine?

— Nu, după cum nici eu nu m-am îndoit. Am căutat împreună cauzele absenței dumitale.

— Nu știam, îngăimă văduva. Cum să spun așa ceva, eu, care vă iubesc atît de mult! Închideam ochii, să nu văd că sînteți prea fericiți...

— Prea fericiţi! repetă Valentine, ridicînd privirile spre cer. Dar timpul zboară şi nu mai am multă putere. Nu eu sînt cea care se opune oricărui plan de evadare, ci el. Mi-a spus: „În viaţa mea n-am fugit decît o dată — şi o dată e prea mult. Îmi voi îndura soarta." Şi tot ce vrea Maurice, vreau şi eu...

Se întrerupse din nou.

— E foarte schimbat? întrebă văduva.

— Nu, este foarte palid, dar în privirea lui poţi vedea un calm aproape divin şi i-am regăsit zîmbetul frumos cînd mi-a spus: „Dacă ai fi soţia mea, aş muri împăcat." Am răspuns: „Orice s-ar întîmpla, voi fi soţia ta."

Privirea îmblînzitoarei exprimă uimire.

Valentine continuă, cu o linişte ciudată:

— Ei nu s-ar opune la asta, sînt sigură. Ceea ce le trebuie, este moartea noastră apropiată, căci dacă am trăi, mîna de fier care ne înăbuşe viaţa ar sfîrşi prin a-şi slăbi strînsoarea. Cuvintele noastre, pe care astăzi nimeni n-ar vrea să le asculte, ar putea fi ascultate mîine. Cu condiţia ca noi amîndoi să dispărem, ei vor fi milostivi, aşa cum sînt călăii care îndeplinesc ultimul capriciu al condamnaţilor...

Capul fetei păru mai greu pe umărul văduvei care, în acelaşi timp, îi simţi mîna devenind rece. Mama Léo spuse:

— Trebuie să te culci iar în pat, fetiţo!

— Da, răspunse Valentiune, de acum, ştii destule, buna mea Léo. Hîrtia pe care ţi-am dat-o şi pe care o vei citi cu atenţie îţi va lămuri ce-ţi rămîne de făcut... Încă ceva, totuşi: cînd mă vei părăsi, vor încerca din nou să te convingă să-i ajuţi pentru evadarea lui Maurice. Promite tot ce ţi se va cere, spune-le că m-ai convins pe jumătate şi că eşti foarte sigură că-l vei convinge deplin pe sărmanul prizonier. Interesul lor este să ducă la bun sfîrşit evadarea, dar nu trebuie să-ţi explic ce rezultat gîndesc ei să aibă acea încercare. Nu te teme de nimic, vezi-ţi de drumul dumitale drept. Instrucţiunile nu-ţi vor lipsi niciodată şi, de azi înainte, mă vei vedea mai des decît crezi.

Se întrerupse, adăugînd aproape cu veselie:

— Acum, mamă Léo, nu ne mai rămîne decît să-l păcălim pe spionul care ne pîndeşte. Dumneata eşti exact ceea ce

trebuie pentru asta și, cu adevărat, chiar și dacă asupra noastră n-ar fi ațintită nici o privire, eu sînt moartă de oboseală, și nu știu dacă aș putea ajunge la pat fără ajutorul dumitale.

Zîmbi și mai spuse:

— Le-ai văzut pe doici, cum îi adorm în brațe pe copilași. După ce somnul le-a închis, în fine, pleoapele, ele duc încetișor bebelușul în leagănul său, dar cu cîte precauții! Fă la fel ca ele, buna mea Léo, poartă-mă în brațe și, mai ales, ai grijă să nu mă trezești!

Surîsul ei era contagios — se reflectă pe chipul deznădăjduit al îmblînzitoarei, care înțelesese.

Urmă o scenă atît de bine jucată, încît Lecoq, în spatele perdelei, fu pe trei sferturi păcălit.

Cu o delicatețe nespusă, mama Léo își eliberă umărul ce sprijinea capul fetei, apoi se aplecă asupra ei ca spre a constata că este adormită, după care o ridică tot atît de lesne de parcă ar fi fost, într-adevăr, un copil, și o purtă pe pat, unde Valentine rămase nemișcată.

Înainte de a o înveli cu pledul, doamna Samayoux își șterse ochii. Pe urmă își împreună mîinile și spuse cu tristețe:

— Oare n-ar fi fost mai bine pentru bietul îngeraș să fi rămas la mine, la baracă!

„Fir-ar să fie!" gîndi Lecoq, părăsindu-și ascunzătoarea. „Poftim că mi-am pierdut aici o jumătate de ceas. Te pomenești că astea, de la bîlci, încep să joace teatru la fel de bine ca la Théatre-Français?"

În momentul în care se îndepărta fără zgomot, dar totuși nu destul de silențios pentru ca urechea la pîndă a îmblînzitoarei să nu sesizeze ecoul slab al pașilor săi, ușa prin care ieșiseră doamna marchiză d'Ornans și prietenii ei se deschise.

— Ei bine! întrebă din prag contesa Corona, ne-am spus toate marile noastre secrete?

— Sst! făcu doamna Samayoux, întorcîndu-se spre ea. A adormit vorbind despre el.

Contesa străbătu camera în vîrful picioarelor și veni pînă la pat. Sărută mîna înghețată a Valentinei și îndreptă asupra îmblînzitoarei o privire tristă și blîndă.

— Se iubesc mult, murmură, și cel care a murit o adora. Nebunia o face să-și închipuie că Remy d'Arx era fratele ei. V-a vorbit despre asta?

— Da, confirmă îmblînzitoarea.

— Dumneavoastră, care o-cunoașteți de mult, credeți că ar putea fi, cu adevărat, sora lui Remy d'Arx?

— Pe vremea cînd o cunoșteam, răspunse mama Léo, se numea Fleurette. Nu bănuiam că ar fi avut vreun frate, dar nu bănuiam nici că ar fi fost ruda unei nobile marchize și a unui colonel.

— Adevărat, aprobă contesa.

Și aproape fără voia ei, adăugă:

— La vremea aceea, vi s-a plătit, nu-i așa?

Văduva îi apucă brusc mîinile. Obrajii îi ardeau.

— Ea are încredere în dumneavoastră, îi spuse, și în ochi vă citesc că aveți un suflet bun. Ascultați-mă, sînt o biată femeie, o ființă ticăloasă care poate că a săvîrșit fapte rele. Da, mi s-au dat bani și nu-i cîștigasem cinstit! Da, au venit s-o caute la mine și poate am greșit crezînd prea repede... dar ea părea să fie realmente fiica unei mari familii! Și cum să-mi închipui că niște oameni ca aceia ar fi vrut să mă înșele? Dacă știți ceva ce m-ar putea ajuta să-mi repar greșeala, vă rog, vă rog, spuneți-mi!

Contesa își coborîse privirile. Răspunse cu răceală:

— Nu știu nimic, bună doamnă. Cînd Valentine a venit la noi, acum doi ani, mi s-a spus că este verișoara mea și am iubit-o ca pe o soră. Remy d'Arx era pentru mine un prieten, aproape un frate. Doliul pe care-l purtăm cuprinde o enigmă — nu-i cunosc dezlegarea. Există o enigmă — o enigmă inexplicabilă — și în situația tînărului de care toți prietenii noștri par să se intereseze, în ciuda crimei lui.

— Oh! protestă îmblînzitoarea. Acela e nevinovat, jur în fața lui Dumnezeu.

— Așa a spus și Valentiune, zise contesa cu o expresie gînditoare, chiar în ziua în care a fost arestat Maurice Pagès, încă mînjit de sînge, la cîțiva pași de casa în care fusese săvîrșit omorul. Eu nu sînt judecător, doamnă, și de cînd eram copil, am trăit mereu înconjurată de niște mistere încă mai de nepătruns decît acesta.

— În numele cerului! începu văduva, privind-o cu nerăbdare, spuneţi-mi...

Francesca Corona îşi scutură încet fermecătorul cap.

— Nu-mi puneţi întrebări, replică ea, ar fi inutil. N-am înteles, n-am ghicit nimic, decît propria-mi nenorocire, care mă copleşeşte şi pentru care nu trebuie să dau socoteală nimănui. Dacă tînărul acela este nevinovat, să-l ajute Dumnezeu. Deoarece se iubesc, să fie fericiţi! Veniţi, doamnă, sînteţi aşteptată în salon, şi fiecare pare să spere că intervenţia dumneavoastră ar putea produce un rezultat favorabil. Vă voi conduce şi voi reveni s-o veghez pe Valentine, pe care o iubesc şi mai mult de cînd suferă.

Se îndreptă către uşă.

Un cuvînt îi veni pe buze îmblînzitoarei, care era gata să vorbească, dar simţi o mînă îngheţată care o atingea pe a sa. Se întoarse spre pat şi întîlni privirea ochilor larg deschişi ai Valentinei, care-şi ţinea un deget pe buze.

14 SALONUL

Mama Léo se feri să nu se supună ordinului mut pe care i-l dădea Valentine. O urmă pe contesa Corona fără a mai adăuga nici un cuvînt.

Aceasta o conduse pînă la uşa salonului de la etajul de dedesubt.

Mama Léo ar fi dorit ca drumul să fie mai lung, căci avea mare nevoie sa-şi revină.

Pentru a înţelege ce se petrecea în mintea şi-n sufletul ei, trebuie să te pui în situaţia ei morală, fără a uita în ce mediu îşi petrecea viaţa obişnuită.

Tocmai suferise — fără o zguduire vizibilă, căci fusese obligată să-şi ascundă orice manifestare exterioară a emoţiei — unul dintre cele mai puternice şocuri pe care este în stare să le suporte o fiinţă omenească.

În locul ei, alții ar fi putut recurge spre a se salva, cel puțin în primul moment, la îndoială sau neîncredere. Dar — am spus-o adeseori — în lumea amărîtă a bîlciului, în care văduva Samayoux deținea un rang important, legendele crimei sînt cunoscute și oarecum chiar onorate, așa cum trebuie să fi fost legendele mitologiei, la păgîni.

Acele întunecate poeme ale crimei oribile circulă nu numai în teatrele de bîlci, ci și în toate mansardele și-n toate cocioabele din care provine publicul care asigură viața bîlciului.

În serile de veghe din aceste „regiuni sătești" aflate în Paris, dar care, în același timp, sînt atît de departe și atît de mult *sub* Paris, există barzi ca în Irlanda, improvizatori ca la Napoli, trubaduri așa cum erau, în Evul Mediu, în întreaga Europă.

Și tot așa cum barzii cîntă spada, iar trubadurii lancea, la baza salbaticei *Iliade* a rapsozilor mizeriei se află întotdeauna cuțitul.

În Bretania-de-Jos, poți vorbi despre *Korrigani*[1] fără a fi nevoie să explici ce înseamnă cuvîntul; în Irlanda — despre *sufletele-duble*, și în întregul ținut scandinav — despre *elfi* și *goblini*[2]. În timpul domniei lui Louis-Philippe, în nici un lăstăriș al pădurii pariziene nu ți s-ar fi cerut să repeți de două ori numele Fracurilor-Negre.

Oricine știa ce voia să însemne acea reuniune de cuvinte; cel puțin, oricine își închipuia că știe, căci și în acest domeniu, la fel ca în mitologie, existau o sumedenie de variante.

Dar deasupra tuturor variantelor domina ceva — ceva ce constituia fondul superstiției populare: fiecare credea într-un fel de francmasonerie, alcătuită întocmai conform scării societății omenești, adică avînd nobilimea și burghezimea sa, precum și propriul său popor. Fiecare credea că ofițerii erau numeroși, și că generalii se așezau, liniștiți, pe cele mai înalte culmi ale inegalităților noastre sociale, apărați fiind împotriva clarviziunii Legii de nu se știe ce magie.

---

[1] *Korrigani*: în Bretania, duhuri răufăcătoare, pitici sau zîne. (n.t.)

[2] *Elfi și goblini*: în mitologia scandinavă, genii aeriene simbolizînd aerul, focul, pămîntul, apa, etc. (n.t.)

Iată şi pentru ce mama Léo, pe lîngă marea emoţie ce i-o provocase scena care avusese loc şi în cursul căreia biata ei inimă fusese răscolită pînă în străfunduri, era tulburată şi de o spaimă care nu avea legatură imediată nici cu draga ei Fleurette, nici cu adoratul ei Maurice.

Fracurile-Negre — oamenii puterii necunoscute şi ai crimei veşnic nepedepsite! Fracurile-Negre — acele fantome omicide pe care o mulţime de poveşti de groază i le arătase dînd tîrcoale în tăcerea nopţilor pariziene!

Văzuse Fracurile-Negre! Se afla în casa Fracurilor-Negre!

Credinţa este un lucru ciudat! Este sigur că poţi crede şi, în acelaţi timp, să nu crezi, căci cei mai creduli sînt adesea uimiţi cînd se pomenesc, pe neaşteptate, în faţa obiectului credulităţii lor.

Coborînd scara ce ducea de la camera ocupată de Valentine spre salonul doctorului Samuel, mama Léo îşi spunea: „Domnul Constant face parte dintre ei, şi asta nu mă miră, deoarece are o mutră care seamănă cu o mască, dar domnii aceia bătrîni, care au o înfăţişare atît de respectabilă! Un colonel! Un prinţ! Şi ce să crezi despre doamna marchiză însăşi? Pentru că, orice-ar zice Fleurette, cine se-aseamănă se-adună, aşa că n-am încredere în nimeni de-aici!"

Încercă să-şi stabilească o regulă de conduită, dar în capul ei se învîrteau toate.

Şi vedeţi trăsătura caracteristică! la un moment dat, nemaiştiind la cine să recurgă, s-a gîndit să se adreseze justiţiei. Dar, pentru ea, acesta fu simptomul descurajării împinse pînă la nebunie.

Ridică din umeri, furioasă, şi-şi spuse: „Dacă bîjbîi în halul acesta, înseamnă că sîntem pierduţi definitiv."

Căci oamenii de felul ei nu cred în justiţie, şi unele excepţii lugubre pe care ignoranţa lor le transformă în regulă îi fac să se teamă de judecători.

Cînd privesc în sus, nu zăresc binele, ei văd numai răul, crescînd peste măsură.

Aceasta este răzbunarea învinşilor.

Poate c-ar trebui să le fim recunoscători că nu strivesc sub greutatea multitudinii lor acea infimă minoritate de fericiţi

cărora ei le atribuie — în mod greşit, este adevărat — incurabila boală a mizeriei lor.

Contesa Corona deschise uşa salonului şi anunţă:

— Iat-o pe buna doamnă Samayoux. Valentine a noastră doarme.

Mama Léo trecu pragul şi auzi uşa închizîndu-se în urma ei. Era ca beată. În jurul său, toate obiectele dansau şi se învîrteau.

Dar asta dură numai o clipă, căci ea era îndrăzneala întruchipată, şi în ciuda simplităţii firii sale, la ora primejdiei avea sîngele rece, dibăcia şi prezenţa de spirit specifice unei adevărate femei.

În jurul şemineului din salon, recunoscu imediat toate figurile care, mai înainte, erau reunite în camera bolnavei.

Acum apăruse, în plus, un personaj necunoscut ei şi care discuta în şoaptă cu colonelul Bozzo.

Cînd intră, o putu auzi pe marchiză reproşîndu-i nou-venitului o întîrziere sau o absenţă şi numindu-l domnul baron de la Perrière. În momentul acela, mama Léo îşi stăpînise în mare parte oroarea şi spaima. Aşa cum i se întîmplă oricărui bun soldat, prezenţa duşmanului îi reda curajul.

În afară de asta, curiozitatea — atît de ascuţită în rîndul poporului, care întotdeauna păstrează ceva de copil — se trezi brusc în ea. De îndată ce încetă să se teamă, avu poftă să vadă şi să ştie. Privirea ei făcu înconjurul celor de faţă şi desigur, fiecare chip fu judecat cu totul altfel decît prima dată.

Din frămîntările ei interioare, nimic nu răzbătea în afară. Pe obraji avea cîte o pată roşie, dar asta era ceva destul de obişnuit şi, de altminteri, oricine putea pune acest lucru pe seama tulburării foarte fireşti pe care ar simţi-o orice femeie de felul ei, admisă în acea lume, atît de cu mult deasupra sa. Puţină teamă şi mult respect era, bineînţeles, exact ceea ce se cuvenea.

Doamna marchiză d'Ornans veni s-o ia de mînă şi toată lumea o înconjură, cu excepţia colonelului Bozzo, care-şi păstră locul, continuînd să discute cu glas scăzut cu domnul baron de la Perrière. Dar dacă el însuşi nu se deranjă, măcar îi făcu un semn protector şi prietenesc văduvei, care-şi spuse:

„E-n ordine, bătrîn ticălos, dă-i înainte cu manierele tale! Dacă te putem servi aşa cum meriţi, nu te teme, o vom face cu dragă inimă!"

— Aici putem discuta liber, bună doamnă, spuse marchiza. Cunoaşteţi înspăimîntătoarea nenorocire ce s-a abătut asupra casei mele. Toată lumea din acest salon îmi este devotată, toţi o îndrăgesc pe sărmana copilă care se află sus.

— În nefericirea ei, răspunse văduva, micuţa este fericită dacă are atîţia protectori puternici.

— Se exprimă foarte bine, murmură domnul de Saint-Louis. Găsiţi-mi, dacă puteţi, în altă parte decît în Franţa, un asemenea nivel intelectual în rîndurile poporului!

— Ah! exclamă marchiza, dacă acel popor despre care vorbiţi atît de bine ar putea să vă cunoască şi să vă audă!

Samuel, stăpînul casei, şi domnul Portal-Girard, doctorul în drept, aprobară dînd din cap şi se apropiară de grupul alcătuit din colonel şi domnul de la Perrière.

Privindu-i cum se depărtau, mama Léo gîndea: „Uite doi pe care i-aş recunoaşte! Dar unde o fi dispărut Constant?"

— Haideţi, o îndemnă marchiza oferindu-i un scaun, povestiţi-ne tot ce aţi realizat.

Mama Léo avusese răgazul necesar să chibzuiască, şi instinctul îi spunea să se apropie cît mai mult de adevăr, din cauza spionului ascuns în spatele perdelei şi care putea foarte bine să fi fost domnnul baron de la Perrière.

— La început am fost de-a dreptul înnebunită, răspunse, şi veţi înţelege de ce. Ce ziceţi c-a avut fantezia de a se ridica din pat imediat după ce-aţi plecat! Am vrut să vă chem, dar n-aveam cum. Mi-a astupat gura cu amîndouă mînuţele, ca un diavol, şi a trebuit s-o învelesc în ceva ca s-o duc lîngă şemineu. Spunea: „Mi-e frig. Mi-e frig!"

Privirea îi alunecă spre celălalt colţ al căminului şi se întîlni cu cea a domnului baron.

„Ia te uită, ia te uită", — îşi spuse — „am mai văzut eu ochii ăştia! Dar e mai ceva ca la teatru, aici trebuie să se grimeze la discreţie."

— E adevărat ce spune, domnule Lecoq? îl întrebă colonelul pe baron, în şoaptă.

— Adevărat punct cu punct, Tată, răspunse domnul de la Perrière. Dacă micuța n-a vorbit, îți garantez că femeia asta va merge drept, căci nu mi-am pierdut timpul cu ea la baracă. Știi cît de bine îmi îndoctrinez oamenii, cînd mă pun pe treabă!

— Ești o perlă, l'Amitié, murmură bătrînul, și cînd îți voi lăsa moștenirea, nu voi avea nici o grijă cu privire la viitorul asociației.

Nu-și putu stăpîni o criză de tuse, penibilă la auz.

Doctorul, care tocmai se apropiase, îl bătu ușurel pe spate spunînd:

— Sună mai bine, de acum nu va mai dura decît o săptămînă.

În timp ce bătrînul își ștergea fruntea umedă de transpirație, cei doi doctori și Lecoq schimbară un zîmbet plin de subînțelesuri, care dădea cuvintelor: „Nu va mai dura decît o săptămînă“ o semnificație precisă.

15 ANGAJAREA MAMEI LÉO

Între timp, vorbind cu marchiza și cu domnul de Saint-Louis, mama Léo continua:

Mă săruta de mama focului, iar numele lui Maurice îi venea pe buze în fiecare clipă. Eu nici nu mai știam pe ce lume sînt. Căci mi se sfîșie inima văzîndu-i pe copiii ăștia cum suferă.

— V-a vorbit despre Remy d'Arx? o întrerupse marchiza.

— Ah! cum să nu? Acum zice că-i fratele ei! De nebună, e absolut sigur că-i nebună.

— Nu, nu cu totul, o corectă domnul de Saint-Louis. Doctorul Samuel ne-a explicat diferitele grade de alienație mentală, și în domeniul acesta el reprezintă prima autoritate în Paris. Draga noastră copilă suferă de o tulburare cerebrală a cărei cauză este cunoscută și determinată.

— Și cînd va înceta cauza, adăugă marchiza cu vioiciune, tulburarea va dispărea de la sine.

— Să vă audă Dumnezeu, doamnă! zise mama Léo. Mă simt consolată cînd văd cît de mult o iubiți. Așa că, acum, nu-mi mai pasă de nici o meserie, zău așa! De azi înainte sînt la ordinele dumneavoastră, de dimineața pînă seara și de seara pînă dimineața.

Doamna d'Ornans îi luă din nou mîna.

— Vei fi răsplătită..., începu să spună.

— Ah! lăsați-o baltă! strigă văduva. Dac-o luați pe latinește, nu vă mai pricep.

— Ce suflet bun! murmură marchiza.

— Minunat popor! suspină domnul de Saint-Louis.

— Așa cum vă spuneam — își reluă mama Léo relatarea — și vă cer iertare pentru vorbele care-mi scăpară, aveam de gînd s-o lămuresc, în felul în care promisesem, și nu știam cum să-mi încep predica. Era atît de drăguță, în brațele mele! Îmi pierdeam timpul admirînd-o, ca un copil bătrîn ce sînt, și-mi ziceam: „Dac-ar fi vrut Dumnezeu, cît de fericiți ar fi fost!" Și asta m-a readus la treaba mea, fiindcă trebuie ca Dumnezeu să vrea, nu-i așa? Musai să fie fericiți. Prin urmare, am luat problema de la cap, spunîndu-i că libertatea este primul bun pe lume și că dacă-i lăsăm pe judecători să-și facă numărul, să-și numeroteze hîrțoagele, să îmbrobodească juriul — praful se alege! nici dracu' nu mai poate să descurce lucrurile. Și dă-i și dă-i, cu toate exemplele în sprijinul vorbelor mele, că doar sînt multe și n-aveam decît să aleg dintre ele. Ea mă asculta uitîndu-se țintă la mine, cu ochii ei mari înlăcrimați. Repeta întruna: „Este nevinovat, este nevinovat!". „La naiba!" i-am zis. „Și Isus era nevinovat, și cu toate astea a fost crucificat între cei doi tîlhari."

— Ce suflet bun! spuse din nou marchiza, sincer emoționată.

Iar domnul de Saint-Louis:

— Elocvența populară, în Franța, are astfel de resurse!

— Ca să scurtez povestea, continuă îmblînzitoarea, toate astea n-o impresionau chiar atît cît aș fi vrut. Biata pisicuță parcă-i amorțită de atîta suferință și de cîte lacrimi a plîns.

Atunci, mi-a venit ideea de a-i încuraja scrînteala și i-am zis: „Dacă moare, vei muri, nu-i așa?“ Mi-a răspuns: „Ah! sînt convinsă, și aceasta mi-e singura speranță!“... „Ei bine! și atunci, cine-ți va mai răzbuna fratele?“ Ochii i s-au luminat și a spus: „Remy, dragul, sărmanul meu Remy!“

Marchiza asculta cu o atenție pătimașă. Domnul de Saint-Louis clătină din cap, în semn de aprobare, dar o ușoară paloare stinse roșeața tenului său.

Cei doi doctori, colonelul și domnul de la Perrière, rămași de partea cealaltă a șemineului, își încetară brusc discuția, spre a trage cu urechea.

— Cu chestia astà o prinsesem, continuă îmblînzitoarea, mi-am dat seama numaidecît. Cînd am început să vorbesc iar despre Maurice, a plîns cu lacrimi fierbinți, și eu la fel, vă-nchipuiți.

— Să mă ia dracu dac-am văzut sau auzit ceva din toate astea! le șopti Lecoq vecinilor săi.

Văduva povestea mai departe:

— Era atît de slăbită și de zdrobită! Plînsul acela a obosit-o în așa hal, încît a adormit imediat. Capul i-a căzut pe umărul meu...

— Partea asta-i adevărată, mai șopti Lecoq.

— ... și pleoapele i-au obosit, încheie mama Léo, dar, înainte de a-și închide ochii, mi-a zis: „Am încredere în dumneata, ai fost mama mea și îl iubești ca pe un fiu. Dacă eu îi spun: Vreau să trăiești!, va accepta să fie salvat... și trebuie să trăiască, atît pentru dragostea noastră, cît și pentru răzbunarea noastră.“

Glasul slab și blînd al colonelului Bozzo se făcu auzit de la celălalt capăt al șemineului:

— Ciudată fetiță!

Privirea pe care i-o aruncă marchiza era plină de mînie. Dar bătrînul îi răspunse printr-un zîmbet.

Stătea instalat comod în fotoliul său, mîngîind cu mîna lui albă și zbîrcită o cutiuță de aur pe care se afla portretul în email al țarului Rusiei.

— Buna mea prietenă, murmură colonelul adresîndu-i marchizei un semn din cap împăciuitor, v-ați supărat și în

urmă cu cîtva timp, cînd tot repetam vorbele acestea — „ciudată fetiță" — dar trăncăneala mea ascunde multe lucruri. Copila asta a încurcat nişte socoteli excelent făcute şi, în ceea ce o priveşte — spun asta atît pentru prietenii noştri, cît şi pentru dumneavoastră — nu trebuie să te încrezi în aparențe.

Se întrerupse, spre a adăuga privindu-şi patern cei trei vecini, care simțiră o uşoară stînjeneală:

— La fel ca mine, copiii mei. Şi eu sînt un omuleț ciudat.

Îşi deschise cutia de aur, luă cîteva fire de tutun pe vîrful degetului său arătător şi le mirosi de departe, cu o expresie de mulțumire.

Nu diplomația era punctul forte al îmblînzitoarei şi totuşi acest crîmpei de scenă nu trecu defel neobservat de ea.

— Domnul colonel are foarte mare dreptate, spuse, cu atît mai mult cu cît dînsul n-a avut intenția să spună ceva împotriva copilei, sînt convinsă. Fata a avut totdeauna o fire ciudată, şi de destule ori mi s-a întîmplat, pe vremuri, să renunț a mai încerca s-o înțeleg. Pentru a reveni la oile noastre, vasăzică adormise ca un îngeraş al bunului Dumnezeu şi, pe măsură ce dormea mai adînc, un zîmbet de heruvim i se ivea pe buze, care-au început să se mişte murmurînd, ca prin vis: „Vom fi fericiți, ne vom căsători foarte curînd!... foarte curînd!"

Mama Léo se întrerupse şi o privi pe marchiză drept în față.

— Iată, buna mea doamnă, încheie ea, am făcut tot ce-am putut.

— Şi ai făcut mult, răspunse marchiza. Ne-ai redat speranța, iar noi toți, cei de aici, îți mulțumim.

— Atunci, întrebă văduva coborînd glasul, visul dragei mele fetițe s-ar putea înfăptui? Să fie fericiți împreună? Ați consimți la căsătoria lor?

Marchiza şovăi, apoi răspunse pe un ton grav:

— Alt copil nu mai am, ea este toată inima mea; nu ştiu pînă unde poate merge slăbiciunea ce-o simt pentru ea, dar cred că, dacă ea doreşte astfel, aş accepta să nu mă opun acestei căsătorii.

— Ah! pe Sfîntul Dumnezeu! exclamă mama Léo, sărind în picioare, la noi, nobilii nu prea trec drept oameni cumsecade, însă dumneavoastră sînteți o comoară, sau să fiu eu a dracului!

Își aruncase brațele în jurul gîtului marchizei, cam speriată, și-i trîntise pe obraji două pupături răsunătoare.

— Vă cer iertare, șopti apoi, retrăgîndu-se rușinată, dar trebuia să fac asta: nu m-am putut abține.

Doamna marchiză d'Ornans rîdea, aranjîndu-și coafura.

Samuel, doctorul în drept, și domnul baron de la Perrière se apropiaseră de prinț, care privea scena cu duioșie, murmurînd:

— Poporul! ah! poporul francez!

Colonelul Bozzo rămăsese singur, în colțul șemineului.

— Vasăzică, trase concluzia mama Léo, sînt a dumneavoastră, ce mai! A dumneavoastră cu trup și suflet și, dacă trebuie, m-aș arunca în foc spre a vă fi pe plac.

Cînd încheie, privirea ei, părăsind-o pe marchiză, întîlni cele patru perechi de ochi ale Fracurilor-Negre, care o pîndeau cu fixitate. Nici nu tresări și schiță o reverență, adăugînd:

— După cum se cuvine, sînt și în slujba celorlalți domni. Haideți, folosiți-mă, ce trebuie să fac?

Din spatele celorlalți se auzi tusea seacă a bunului colonel, și cei care-l mascau se traseră imediat la o parte, cu respect.

— Vă mulțumesc, prieteni, spuse bătrînul, îmi place să-i văd pe aceia cărora le vorbesc, iar voi mă stînjeneați, căci nu mai am glasul meu de la douăzeci de ani. Eu am fost primul care a avut ideea de a face apel la excelenta doamnă Samayoux; dacă-mi îngăduiți, eu voi fi cel care-i va da instrucțiunile.

Toți cei de față se înclinară în tăcere, iar marchiza, în nevinovăția ei, spuse:

— Mai voiam să vă rog, bunul meu prieten, deoarece sînteți cel mai înțelept sfetnic al nostru.

— De acum înainte, continuă colonelul Bozzo, lucrurile trebuie să meargă repede, fiindcă sesiunea Curții cu Juri urmează să se deschidă în săptămîna aceasta. Puteți fi la dispoziția noastră întreaga zi de mîine, stimată doamnă?

— Toată ziua de mîine şi toate celelalte zile, atîta vreme cît va fi nevoie de mine, replică văduva.

— Perfect, şi vom şti să găsim mijlocul pentru a vă dovedi recunoştinţa noastră, fără a vă jigni mîndria ce vă face cinste... Aşadar, mîine, la prima oră, veţi merge la cabinetul domnului judecător de instrucţie Perrin-Champein, care este un om foarte matinal, şi-i veţi cere un permis spre a-l vizita pe locotenentul Maurice Pagès, în închisoarea Force.

— Dar dacă judecătorul de instrucţie mă refuză...

— Fiţi liniştită, se va face tot ce-i necesar astfel încît judecătorul de instrucţie să nu vă refuze. Este considerat a fi un om deosebit de abil, şi mă mir că încă n-aţi fost interogată.

— În vremuri obişnuite, replică îmblînzitoarea, aş străbate o grămadă de leghe spre a evita o asemenea treabă. Nu-mi plac nici judecătorii, nici aprozii — nu-i vina mea. Dar mă voi duce totuşi şi, dacă mă interoghează, o să vorbesc cu sufletul deschis. Bineînţeles, cînd voi căpăta permisul, mă voi duce să-l văd pe Maurice. Ce va trebui să fac la el?

— Cam tot ce tocmai aţi făcut la Valentine. Îi veţi vorbi în numele Valentinei, veţi spune... Dar de ce să vă-nvăţ eu lecţia? Am avut posibilitatea de a vă aprecia. Ştim ce iubire delicată şi adîncă aveţi pentru acel nefericit tînăr. Nu ne-aţi crede, doamnă, dacă am pretinde că împărtăşim această iubire. Pentru noi, este un străin şi ne e indiferent. Ba, mai mult, dacă nu ne-ar fi necesar ca mijloc de salvare pentru domnişoara de Villanove, interesul nostru, însăşi datoria noastră ar fi, poate, de a-l înlătura. Dar noi o iubim pe Valentine aşa cum dumneavoastră îl iubiţi pe Maurice. Valentine este ultima speranţă a dragei noastre marchize. Asta-i de ajuns pentru ca nimic să nu ne facă să şovăim.

Îmblînzitoarea îl privi cu simpatie şi spuse:

— E plăcut să văd cît sînteţi de sincer, şi bietul băiat trebuie totuşi să-i mulţumească lui Dumnezeu care, în nefericirea lui, i-a lăsat asemenea protectori.

— Veţi fi elocventă, continuă colonelul, nu avem nici o teamă în privinţa aceasta. Dar insistaţi mult asupra argumentului acela, reţinut din verdictul rostit de doctorul Samuel:

„Viaţa Valentinei se află în mîinile lui Maurice. După voia lui, o poate reînvia sau ucide."

— Aşa am spus, declară solemn Samuel, şi o repet, este convingerea mea intimă.

— Fiţi liniştit, replică văduva, nu voi uita argumentul dumneavoastră, dar există şi un altul pe care eu, una, îl prefer, şi anume acela sugerat de doamna marchiză. Cînd Maurice va afla că poate spera să obţină mîna Valentinei...

Se întrerupse şi privirea ei o întrebă pe doamna d'Ornans, care murmură:

— Chiar de-ar trebui să părăsesc Franţa şi să mă stabilesc într-o ţară străină, nu mă dezic: numai pe ea o mai am pe pămînt.

— Atunci, izbucni veselă mama Léo, ne-am înţeles. Ştiţi unde să mă găsiţi, pentru a vă da raportul asupra misiunii mele. Pe mîine! Şi bună-seara la toată lumea!

Marchiza se ridică şi-i întinse mîna.

— Dar unde-i domnul Constant? întrebă îmblînzitoarea.

— Şi-a reluat serviciul, răspunse doctorul Samuel.

— Pot foarte bine s-o conduc eu pe buna doamnă Samayoux, se oferi baronul de la Perrière, înaintînd.

— Ei, nu! protestă văduva. Domnul Constant, treacă-meargă, dar un baron! Nu vă fie teamă că m-aş pierde! Dă-o-ncolo de treabă, dacă vreţi să rămînem prieteni, trebuie să ne păstrăm fiecare locul. Duceţi-mă numai pînă la poarta de afară, fiindcă n-aş fi în stare să-mi regăsesc drumul, dar, o dată ajunsă pe strada Batailles, nu vă faceţi griji pentru mine. Cînd mă întîlnesc cu vagabonzi, eu sînt cea care-i sperie.

Refuză braţul oferit curtenitor de baron şi ieşi prima.

— Buna mea prietenă, zise colonelul după plecarea ei, cred că în seara aceasta am făcut o treabă excelentă. Vreţi ca, în drum, să vă las la palatul dumneavoastră? Mor de somn.

Doamna d'Ornans îşi rezemase capul în mînă.

— Sînteţi, într-adevăr, unul dintre cei mai înţelepţi oameni pe care i-am întîlnit în viaţa mea, murmură ea, gînditoare. Dacă n-aţi fi aici, dacă nu v-aş vedea amestecat în toate aceste evenimente imposibile, aş crede că visez.

— Mi se pare, doamnă, interveni domnul de Saint-Louis, că nici eu nu sînt chiar un nepricopsit...

— Așa este... iertați-mă, iubite prinț. Veniți cu noi?

— Nu, răspunse domnul de Saint-Louis, evitînd privirea colonelului. Am ceva de discutat cu domnul de la Perrière.

— Eu, zise Portal-Girard, doctorul în drept, eu sînt întocmai ca un medic care, după ce a recurs la toate leacurile, ar fi recomandat o fîntînă făcătoare de minuni sau niște moaște. Doamna marchiză nici nu mă mai privește, de cînd am propus evadarea.

— De vreme ce este unica soluție..., începu doamna d'Ornans.

Colonelul o întrerupse, declarînd cu demnitate:

— Medicul care-și recunoaște neputința e un om cinstit, domnule Portal-Girard. Așa ceva nu li se poate reproșa niciodată șarlatanilor. Ne-ați arătat care-i situația reală, și doamna marchiză vă mulțumește pentru acest lucru.

Vru să-și ofere brațul acesteia din urmă, dar deoarece bietele-i picioare tremurau îngrozitor, marchiza fu aceea care-l sprijini pînă la ușă.

— Aveți multă grijă de draga copilă, spuse ea înainte de a trece pragul.

— Și ia seama, prințe, adăugă colonelul, ca un copil poznaș, domnul de la Perrière îmi va spune toate micile secrete pe care le aveți cu dînsul.

Cei doi bătrîni ieșiră.

Domnul de Saint-Louis, Portal-Girard și doctorul Samuel se priviră. Toți trei erau palizi.

— Lecoq e convocat și el? întrebă domnul de Saint-Louis.

— Da, răspunse Portal-Girard. Pentru astă-seară, peste o oră, pe bulevardul Temple.

— Este riscant! murmură Samuel.

— Ca toate jocurile, replică doctorul în drept pe un ton calm și hotărît. E ca o aruncare cu zarurile, trebuie să aflăm dacă vom muri săraci ca niște cerșetori, sau dacă vom trăi mai bogați decît niște regi!

16 BILETUL VALENTINEI

În timpul acesta, doamna Samayoux, pornind în sens invers pe drumul urmat mai înainte spre a ajunge la pavilion, străbătea din nou domeniul doctorului Samuel.

Dacă n-ar fi știut cu cine are de-a face, cu siguranță l-ar fi considerat pe domnul baron ca unul dintre cei mai amabili oameni din lume. Într-adevăr, acesta, folosind un stil cu totul diferit de cel al domnului Constant, dar tot atît de comunicativ, reluă tema recunoștinței și a afecțiunii, deja dezvoltată în salon, și declară deschis că îmblînzitoarea constituia o adevărată providență pentru grupul de rude și prieteni pe care-i interesa fericirea Valentinei.

Trebuie să recunoaștem că domnul baron se trudea cam degeaba.

Mama Léo suferea intens reacția emoțiilor prin care trecuse. În vreme ce străbătea curțile înălbite de zăpadă, un cuvînt îi suna în creieri ca un dangăt de clopot.

Se cutremura toată la gîndul oamenilor acelora, în aparență la fel ca toți oamenii, ba chiar superiori celor mai mulți pe care-i putuse întîlni îmblînzitoarea în întreaga ei viață, și care nu erau decît niște josnici și necruțători asasini.

Ea fusese printre ei, atinsese mîna unei făpturi omenești desemnate de mai înante să le primească loviturile — căci în felul acesta socotea ea situația doamnei marchize d'Ornans — și lăsase în bîrlogul lor o fată pe care-o îndrăgea cu duioșie.

Știa că numai de ei depindea soarta unui tînăr pe care-l iubea mai mult decît o mamă.

Putea domnul baron să vorbească mult și bine, făcîndu-se plăcut; ea prea puțin îl asculta, și mintea îi lucra febril.

Trecînd prin dreptul lojei portarului, mama Léo aruncă înăuntru o privire, căutîndu-l pe acel Roblot a cărui vedere îi trezise, la sosire, primele bănuieli.

Loja era goală.

Însă după ce trăsese cordonul soneriei și chiar în momentul în care se pregătea să-și ia rămas-bun, domnul baron exclamă:

— Iată-l exact pe cel de care aveam nevoie! Roblot, prietene, o vei conduce pe doamna pînă la omnibuz.

Mama Léo recunoscu umerii lați și capul zbîrlit al *marchef*-ului, care se plimba încolo și-ncoace prin fața porții, cu mîinile în buzunare, fumîndu-și pipa.

Îmblînzitoarea voi să refuze, dar baronul insistă rîzînd:

— Fără complimente — este un dulău bun de pază. Bună-seara, stimată doamnă! Pe mîine!.

Poarta ce dădea spre strada Batailles se reînchise brusc.

Văduva se afla acum singură cu Coyatier, care, la început, rămase nemișcat, privind-o pe sub cozorocul șepcii sale.

Între sanatoriu și marea uzină de la marginea cheiului nu exista decît un teren neconstruit. Un felinar solitar strălucea tocmai în josul pantei, ca acele faruri pe care le vezi de departe dar care nu luminează.

Putea să fie ora zece seara.

Pe esplanada Chaillot și în împrejurimi domnea cea mai completă singurătate. Unicele zgomote ce se puteau auzi trădînd viața Parisului veneau de jos, unde rarii trecători și cîteva trăsuri mergeau în lungul cheiului, ducîndu-se spre bariera Passy sau întorcîndu-se de acolo.

Or, drumul pe care trebuia să apuce mama Léo nu era în direcția aceea, dar cînd *marchef*-ul se urni din loc, începu să urce panta abruptă și pustie ce ducea, într-o parte, către strada Chaillot, în cealaltă — către bariera Batailles.

Am spus că mama Léo era curajul întruchipat, dar sîntem nevoiți să recunoaștem că, în momentul acela, primul său gînd fu să coboare panta în fugă și s-o ia la goană cît o țineau picioarele.

De data asta îi era frică, într-adevăr frică, și un fior îi străbătu întregul trup, iar pielea i se făcu îndată ca de găină.

Coyatier era sperietoarea în stare să zguduie acea făptură fără nervi, zdravănă și solidă ca lemnul de stejar, deoarece Coyatier era clădit la fel ca ea.

Oricît de redutabile își închipuia Fracurile-Negre prin ceața minții ei, aceia îi amenințau mai ales imaginația; ucideau prin viclenie și de la distanță, mîinile lor albe, pe care cu puțin mai înainte le văzuse, se fereau cu scîrbă de treburile sîngeroase.

Din punct de vedere al crimei, Coyatier constituia, dimpotrivă, mîna de lucru, muncind cu brațele.

Ceilalți puteau fi luați drept judecătorii ce pronunță sentința; Coyatier era călăul, Coyatier era cuțitul.

Poate că pentru prima oară în viața sa, mama Léo își simțea picioarele tremurînd sub greutatea trupului ei robust.

După ce *marchef*-ul urcase vreo doisprezece pași, se întoarse și, constatînd că văduva rămăsese nemișcată ca o piatră-n drum, spuse:

— Avem de gînd să dormim aici?

Mama Léo porni anevoie către el.

Văzîndu-i reținerea, *marchef*-ul adăugă, cu un hohot de rîs ce răsună lugubru:

— Nu te mănîncă nimeni, bătrînico!

Își reluă mersul.

Mama Léo îl urma de la distanță. Cotind pe lîngă sanatoriu, recunoscu trăsura care o adusese, staționînd lîngă zid, cu vizitiul ei adormit.

Îi era deja rușine pentru slăbiciunea ei și se certa ea însăși în gînd; „Animalul ăsta nu-i mai puternic decît un urs, și de un urs nu m-aș teme, cu siguranță! Iar răposatul meu Jean-Paul Samayoux avea umerii chiar și mai lați. De altminteri, la ce le-ar folosi să-mi vină de hac în seara asta, de vreme ce mi-au comandat treabă pentru mîine?... Și pe urmă, dacă animalul și-a manifestat, într-adevăr, interesul pentru micuță, negreșit știe că sîntem în aceeași tabără."

— Hei! omule! strigă ea. Mă gîndesc să discut puțintel cu dumneata.

Mergeau în lungul fațadei principale a sanatoriului, cu schelele ei datorate lucrărilor de reparații.

În loc să răspundă, Coyatier grăbi pasul.

— Sălbaticule! bombăni văduva. Şi totuşi, despre tine se povesteşte că ai avea inimă bună, cel puţin aşa s-ar părea. Dar eu mă pricep prea bine la lei şi la tigri pentru a mă lăsa păcălită de asemenea zvonuri.

La o depărtare de o sută de paşi, *marchef*-ul se opri brusc, într-un loc ce despărţea clinica doctorului de primele case de pe strada Chaillot.

De acolo se vedea staţia trăsurilor cu lanterne galbene, cunoscute sub numele de *Constantine* şi care făceau cursa spre cartierul Saint-Martin.

Coyatier o aşteptă pe văduvă scuturîndu-şi scrumul din pipă, reîncărcînd-o apoi, aşa fierbinte cum era.

— Eu nu voi merge mai departe, spuse. Acolo, jos, sînt prea mulţi oameni şi prea multe lanterne.

— De ce n-ai vrut să-mi vorbeşti? îl întrebă văduva, cu voioşia recăpătată.

— Pe dumneata lumina şi oamenii te fac să te simţi în siguranţă, cu atît mai bine pentru dumneata, replică *marchef*-ul. De vorbit, n-am vrut din cauza zidurilor. Pretutindeni unde există ziduri, sînt şi urechi.

Văduva veni chiar lîngă el.

— Aici nimeni nu ascultă, spuse cu glasul coborît. Ai ceva de discutat cu mine?

— De discutat! repetă Coyatier ridicînd din umeri şi frecînd bricheta. Din cauză că am discutat cu femeile am ajuns să mă tem de oameni şi de lumină. Am multă pică pe femei. Asta nu-nseamnă că nu de la ele o să mi se tragă nenorocirea, asta-i sigur. Am salvat deja cîteva şi, cînd mă gîndesc, îmi vine să rîd. Fiecare cu maniile lui, nu-i aşa? Degeaba încerc să-mi bag minţile-n cap, cînd ai luat un obicei, s-a terminat...

— Te pomeneşti că eşti, cu adevărat, un ticălos cumsecade? îngăimă văduva. Cum s-ar zice, adică, „Cinstitul Criminal"?

— O manie, dacă-ţi spun! mormăi Coyatier. Un obicei nenorocit, ce mai, prostii! Asta mi-a adus necazuri, şi nu doar o dată, dar, cînd sînt singur, mă gîndesc la micuţa domnişoară. I-am ţinut în labele mele mînuţa moale ca mătasea şi din cauza mea plînge.

— Vasăzică, este chiar adevărat! exclamă văduva. Dumneata ești vinovatul!

— Dă-mi pace, bătrînă nebună! bombăni amenințător *marchef*- ul, ridicînd mâna ca pentru a o strivi.

Dar schimbînd imediat tonul, adăugă:

— Destul cu vorba! Dacă l-ai cunoaște pe cel care te va omorî, îmi închipui că nu l-ai iubi?! Pe mine, femeile mă vor omorî, și le urăsc din tot sufletul. Domnișoara e la ananghie, și iubitul ei la fel. Orice va trebui făcut pentru ei, voi face, mă înțelegi? și am și început. Dacă trebuie să sară în aer mașinăria aia cu *se va lumina de ziuă mîine*, va sări împreună cu mine, e lucru hotărît. Însă dumneata, uită-te bine pe unde calci! Ei sînt vicleni, fii cît se poate de atentă! Bună-seara!

Își aprinse pipa, îi întoarse spatele și coborî din nou strada, cu pași rari.

Văduva, care rămăsese cu totul uluită, se duse spre stația de omnibuz, încercînd să-și limpezească gîndurile.

Tocmai cînd lua loc în trăsura ce urma să plece, văzu trecînd în trap grăbit echipajul care-i purta pe doamna marchiză d'Ornans și pe colonel.

Abia mult după plecarea omnibuzului, și cînd tulburarea din mintea ei se mai potolise, se gîndi la hîrtia pe care Valentine i-o strecurase în mînă. O scoase, o despături, și se apropie de capătul din spate al omnibuzului, unde lumina lanternei îi îngăduia să citească.

Hîrtia conținea următorul text:

«Vei cere judecătorului de instrucție permisiunea — pe care ți-o va acorda — de a-l lua cu dumneata pe fiul dumitale spre a-i face o vizită lui Maurice.»

Mama Léo crezu că n-a citit bine și, în marea sa uimire, se întrebă dacă totuși ceva nu era deranjat în creierul fetei. Își frecă ochii și citi din nou.

— Fiul meu, spuse. Chiar așa scrie: „fiul meu". Oare oamenii aceia au dreptate, și biata făptură să fi suferit un șoc care i-a luat mințile? Nu am alt fiu decît pe Maurice, și doar nu pot să-l duc pe Maurice în vizită la Maurice!

Părăsi trăsura în stația bisericii Saint-Laurent și coborî pe jos întreaga stradă Faubourg Saint-Martin. Mersul îi făcu bine, dar nu-i oferi dezlegarea enigmei. Mergea repetînd întruna:

— Fiul meu! fiul meu! De unde naiba l-a mai scos pisicuța și pe fiul ăsta? Cu toate acestea, e clar că mi-a vorbit în mod cît se poate de rațional, dar așa sînt nebunii și, cînd nu atingi locul în care-i scrînteala, ai zice că-s niște filozofi. După cîte se pare, scrînteala ei constă în a-mi dărui un fiu și în a se crede sora fostului ei logodnic. Fratele ei și fiul meu sînt cam același lucru, amîndoi alcătuiesc o pereche.

De mai multe ori în cursul drumului se apropie de prăvălii spre a citi încă o dată misterioasa hîrtie. O suci, o răsuci, căutînd o indicație ce i-ar fi putut da cheia șaradei.

Căci dincolo de gîndul că Valentine ar fi nebună, se încăpățîna s-o bîntuie un altul, care-i spunea că la capătul misterului exista nu se știe ce speranță nedeslușită.

Cînd ajunse la dărîmăturile ce mascau străpungerea străzii Rambuteau, o idee îi trecu brusc prin minte, oprind-o în loc, ca și cum s-ar fi izbit de ceva.

— Fiul meu! repetă pentru a douăzecea oară, dar pe un alt ton și bătînd din palme. Sfinte Doamne! Tare proastă mai trebuie să fiu dacă n-am ghicit imediat, deși pisicuța ar fi putut să-mi adauge un cuvințel de explicație.

În bucuria ei și în ciuda superbei greutăți indicate cu prilejul ultimei sale cîntăriri, la bîlciul din Saint-Cloud, făcu o săritură de ięd și porni în goană spre baraca ei, de care, acum, se afla foarte aproape.

— Cu fiul acela — își spunea — sînt sigură că voi fi bine primită. Ah! ce mult se va bucura comoara mea iubită!

La ușa barăcii îl găsi pe credinciosul Échalot. În ciuda frigului, sărmanul dormea rezemat de canat, încălzindu-l la sîn pe Saladin.

— De ce nu te-ai culcat, umflatule? îl întrebă.

Échalot se trezi tresărind și răspunse:

— Ah! patroană, iată-te! Slavă Domnului! nu mai speram să te revăd în viață.

— Și pentru ce nu, bătrîne?

— Fiindcă l-am recunoscut pe omul care a venit mai înainte ca fiind Toulonnais-l'Amitié.

— Ei, na-ți-o! replică îmblînzitoarea. Și eu, care credeam că era domnul de la Perrière.

— Niciodată n-am auzit pronunțîndu-se numele ăsta, zise Échalot.

— De ce nu m-ai prevenit imediat?

— Păi, patroană, pentru că atunci cînd se văd descoperiți, pericolul devine și mai mare.

Îmblînzitoarea îl bătu prietenește pe umăr.

— Ai mai multă judecată decît îmi închipuiam, spuse, și ai acționat ca un băiat isteț.

— Ah! exclamă Échalot, cînd e vorba de dumneata, patroană... da' știi, gîndul de a te fi văzut plecînd cu un asemenea bandit...

— Am întîlnit o droaie de bandiți, bătrîne! izbucni îmblînzitoarea, la care apărea reacția, dîndu-i un fel de febră. Ah! tunete de Brest! cum spun cei din Saint-Brieuc, erau acolo de toate soiurile. Dacă voi îmbătrîni, voi putea povesti pînă la sfîrșitul zilelor mele că am pătruns chiar în străfundurile bîrlogului Fracurilor-Negre, de una singură, ca Daniel în groapa cu lei! [1]

Échalot o asculta cu gura căscată.

— Prinți, colonei, baroni, continuă îmblînzitoarea, despre care ai crede că-s crema aristocrației, ce mai! Avocați, medici...

— Și ai reușit să scapi din ghearele lor! îngăimă Échalot.

Îmblînzitoarea își înfipse mîinile în șolduri.

— Sîntem tovarăși, ei și cu mine, declară. I-am înșelat, în mare parte prin iscusința și șiretenia mea, deși ei sînt mai vicleni decît niște diavoli. Închide ușa și du-te de te culcă, bătrîne! Se va lumina de ziuă mîine — că doar asta le e parola — și mă bate gîndul că vom vedea lucruri cam întunecate!

---

[1] *Daniel (Sfîntul ~),* supranumit Stîlpnicul (secolul al V-lea e.n.): a stat mai mult de treizeci de ani în vîrful unei coloane, în chip de mortificare. Mama Léo îl asemuiește cu martirii creștini prigoniți în antichitate și aruncați, uneori, în arenele circurilor, pradă animalelor sălbatice. (n.t.)!

17 SEARĂ LA „L'ÉPI-SCIÉ"

În aceeaşi seară, pe la ora unsprezece, două cupeuri particulare ce mergeau unul în urma celuilalt urcară în lungul bulevardului Temple, străbătînd o mulţime zgomotoasă ce se îmbulzea în apropierea teatrelor.

Cele două trăsuri se opriră în locul numit „Galiote", nu departe de terenurile, pe atunci ocupate de cocioabe, unde se înalţă astăzi Circul Napoleon.

Din fiecare cupeu coborîră cîte doi bărbaţi. Traversară trotuarul, apoi strada Basse, spre a intra pe strada cunoscută sub numele de „Calea Îndrăgostiţilor", care ducea la cafeneaua *L'Épi-Scié*.

Cei patru bărbaţi nu aveau totuşi deloc de gînd să joace biliard cu miză, căci trecură repede prin dreptul perdelelor de bumbac roşii ce mascau uşa cu geamuri a dubioasei cafenele, continuîndu-şi mersul şi cotind la stînga pe străduţă.

Imediat după colţ se afla o poartă scundă, ce permitea accesul spre o alee întunecoasă de puteai să-ţi vîri degetele în ochi. În acea alee dispărură cei patru, ca nişte oameni ce cunosc bine locurile.

În timpul acesta, gălăgia şi veselia erau mari în sala de jos a cafenelei *L'Épi-Scié*, unde obişnuiţii localului erau foarte numeroşi.

Regina Lampion, mare şi măreaţă, moţăia la tejgheaua ei, lîngă un pahar gol mînjit de apa îndulcită.

În jurul mesei de biliard al cărui postav lucios ca o pînză cerată avea mai multe pete decît avusese cu prilejul ultimei noastre vizite, jucătorii erau bine dispuşi.

Cocotte, veselul ştrengar al Parisului, uşor cherchelit, mereu cîştigător, mereu învingător şi comparat cu cei mai celebri tenori prin succesul lui la doamne, făcuse nişte caramboluri superbe. Piquepuce, prietenul său, mai serios datorită vîrstei, mai distins prin educaţie, juca zaruri într-un grup de

muşterii pricepuţi la vorbă, în care cîteva „elegante", favorite ale modei, beau, fumînd ţigări *caporal* ca nişte ducese.

Aceste domnişoare semănau întrucîtva cu cavalerii lor la care paltonul fraterniza bucuros cu salopeta. Printre ele se aflau elegante pretenţioase şi ofilite şi toalete de-a dreptul neruşinate; vedeai mătase şi stambă, pălării „şic" şi bonete murdare.

Unele erau tinere şi drăguţe, în ciuda insolenţei uniforme care, aici, lipsea de farmec toate chipurile; dar cele mai multe aveau în spate un lung trecut zvăpăiat, şi seria aventurilor prin care trecuseră de la decădere la decadenţă, coborîndu-le pînă la aceste tenebroase adîncimi, era înscrisă pe frunţile lor cu caractere lizibile.

S-ar putea ca în Paris să existe bîrloguri şi mai adînci, căci în grupul prezidat de Piquepuce am fi putut recunoaşte un tînăr cumsecade, de o urîţenie naivă şi vanitoasă, acoperindu-şi părul gălbui cu o plărie cenuşie jerpelită, şi care părea a se afla acolo ca la o ceremonie, avînd înfăţişarea unui mic burghez introdus, din întîmplare, în cel mai aristocratic salon din cartierul Saint-Germain.

Amédée Similor, împins de firea sa frivolă şi de gustul lui pentru plăceri, îşi uita astfel îndatoririle de familie. Reuşise să se strecoare în acea „lume bună", unde se purta reţinut, alegîndu-şi cu grijă cuvintele şi neuitînd niciodată să respecte regulile exprimării elegante.

Cele două fete cu faţa roşie de la baraca Samayoux îl abandonaseră, fără îndoială, sau poate le părăsise el, căci îl regăsim lansat într-o nouă intrigă amoroasă, cu o zdrahoancă veselă care avea un braţ lipsă şi un plasture pe un ochi.

— *Am excelente brevete de tot felul, îi spunea el,* obţinute încă din cea mai fragedă tinereţe a mea — dans la salon, poante, contrapoante, dans de caracter, referitor la care domnul Piquepuce, ca urmare a relaţiilor noastre de prietenie, m-a încredinţat că un tînăr ca mine nu poate mucezi în mizerie, în ciuda talentelor şi cunoştinţelor sale, şi că, dacă s-ar oferi un prilej, eu m-aş putea distinge, urcînd în primele rînduri, spre a face fericirea celei care va şti să-mi atragă privirile.

Scanda aceste fraze înflorite cu respectul adoptat îndeobște spre a declama versuri frumoase.

— Habar n-am ce se clocește, răspunse în acest moment Piquepuce la întrebarea pusă de un palton nou-nouț dar lipsit de cămașă. A venit ordinul — eu l-am executat. Dacă *se va lumina de ziuă* la noapte sau mîine, vi se va spune, da' ce-i sigur e că, de data asta, n-o să croim haine de doliu, deoarece Coyatier nu-i la locul lui.

Toți își îndreptară ochii spre colțul în care *marchef*-ul se așeza de obicei, întunecat și singur.

Masa lui era goală.

— Îmi vînd bila pe patru franci! strigă Cocotte, și mîna-i la mine. N-o vrea nimeni? Adjudecat!

Se aplecă spre masa de biliard și-i *făcu* adversarului său *o dublă,* lipind propria-i bilă sub margine, la egală distanță de cele ale unor „salopete".

Galeria aplaudă.

Cocotte își luă atitudinea jucătorului de biliard triumfător, care o amintește vag pe cea a cavalerilor rezemați în lăncile lor.

— Așadar, spuse, nu știți că *marchef*-ul a fost trimis acolo, la iarbă verde, după afacerea bastonului cu măciulie de fildeș? Tare bine-a fost montată chestia aia, și camaradul care-a sfărîmat broasca lui Hans Spiegel își cunoștea meseria. Imbecilul care, în momentul acesta, *plătește legea* locuia de partea cealaltă a broaștei, iar *marchef*-ul se încălzește acum la soare, pe domeniile firmei, în timp ce nouă ne îngheață buricele degetelor la Paris.

— *Legea* încă *n-a fost plătită,* ripostă Piquepuce, și-l știu eu pe unul care tare-ar vrea să găsească un băț, să-l arunce în roțile noastre.

Îl arătă cu degetul pe Similor și adăugă:

— Iată un băiat bun pe care l-am angajat pentru a afla cam ce se petrece la văduva Samayoux. Asta și-ar vinde baraca și, în plus, ar da foc Parisului din toate cele patru colțuri, numai și numai ca să-l salveze pe micul ei locotenent.

Similor își aranjă zdreanța ce-i servea drept cravată și-și înmuie în gură degetul spre a-și netezi părul.

— Nu-mi stă în obicei, spuse, să frecventez clasele de jos, dar, ca urmare a împrejurărilor şi pentru a-mi folosi, silit de nenorocire, nişte brevete obţinute pe vremea cînd frecventam o altă categorie de artişti, în locuri ca Porte-Saint-Martin, Opera şi altele, mi-am putut coborî orgoliul pînă la un teatru în aer liber. Nu există meserie ruşinoasă, dar nu te împrieteneşti decît cu oameni de acelaşi rang cu tine, iar văduva Samayoux nefiindu-mi nimic, vă voi dezvălui cu plăcere tainele ei.

Échalot era, desigur, o făptură blîndă, dar dacă l-ar fi auzit pe Pilad[1] al său vorbind astfel, ar fi rezultat un cap spart şi, de data aceasta, Saladin chiar că ar fi rămas orfan.

Nimeni nu-i răspunse lui Similor, deoarece un clopoţel montat în spatele tejghelei slobozi un sunet unic şi puternic. Regina Lampion, trezită brusc, deschise nişte ochi înroşiţi care clipiră, orbiţi de lumina lămpilor cu gaz aerian.

Jucătorii de biliard îşi întrerupseră partida şi o tăcere adîncă se lăsă în cafenea.

Un chelner, cu şervetul pe braţ, se repezise spre scara în spirală ce urca la cabinetul particular, situat la mezanin şi cunoscut sub numele de *Confesional*, dar fu oprit în trecere de Cocotte, care i se adresă doamnei de la tejghea:

— E rîndul dumitale, mamă Rogome, şi dă-i zor!

Şi regina Lampion fu văzută părăsindu-şi scaunul pe care părea bătută-n cuie de dimineaţa pînă seara, ducîndu-se la scara în spirală şi urcînd-o gemînd.

Cînd nu se afla pe tronul său, regina Lampion pierdea sută la sută. Era o hidoasă grămadă de grăsime plină de reumatisme, şi cel mai bine am putea s-o comparăm cu bătrînul leu al Léocadiei Samayoux.

În cele din urmă, reuşi să ajungă în capătul de sus al scării şi dispăru în spatele uşii închise.

— Este ciudat că domnul l'Amitié n-a trecut prin cafenea, cum obişnuieşte, constată Cocotte.

— Asta înseamnă că a venit cu oameni care nu se grăbesc să se lase văzuţi, replică Piquepuce coborînd glasul. Vom afla îndată cum stau lucrurile, să aşteptăm.

---

[1] *Pilad:* erou din Focida, văr şi prieten nedespărţit al lui Oreste, acesta din urmă fiind fiul lui Agamemnon şi al Clytemnes trei. (n.t.)

Similor era profund impresionat. Murmură:

— E ceva, să te afli sub acelaşi acoperiş cu mai-marii lumii.

Regina Lampion reapăru în capul scării. Stacojiul obrajilor ei devenise violet. Vocea îi tremura uşor cînd dădu comanda:

— Punci sus şi jos! Aprinde, Polyte!

Polyte era chelnerul de încredere care trăgea la sorţi numerele „găinii".

— Bravo! strigă Similor, al cărui entuziasm rămase fără ecou. Trăiască punciul!

Cocotte urcase trei-patru trepte ale scării, în întîmpinarea grăsanei.

— Ai tutun? o întrebă.

— Da, şi vezi de strănută! replică regina Lampion pe un ton arogant.

Piquepuce se apropie pentru a întreba la rîndul său:

— Cîţi sînt?

— Patru.

— Îi cunoşti?

— Poartă vălul.

Regina Lampion adăugă cu glas tare:

— Patru pahare pentru *Confesional*, Polyte!

Înfăţişarea generală a cafenelei se schimbase cu desăvîrşire: bărbaţii şi femeile păreau cuprinşi de o aceeaşi nelinişte, şi prin grupuri se auzeau circulînd cuvintele:

— Patru văluri deodată! La ce treabă ticăloasă ne vor trimite în noaptea asta?

Numai Similor adoptase o atitudine de matador, spunîndu-i vecinei sale:

— Punciul este băutura mea preferată, fierbinte şi nu prea botezat. Dacă a sosit momentul de a-l înfrunta pe burghez sau forţa armată, veţi putea vedea caracterul aceluia care-şi propune să vă frecventeze şi căruia nimic nu-i poate stăvili curajul şi iubirea!

Regina Lampion nu revenise la tejgheaua ei. Se aşezase pe ultima treaptă a scării, spre a-l aştepta pe Polyte, care-i puse în mînă tava cu bolul şi cele patru pahare.

Ea luă totul şi urcă din nou. Cînd se înapoie a doua oară, în jurul celor două castroane imense, în flăcări, se bea deja

vîrtos. Femeia îi făcu un semn lui Polyte. Chelnerul veni spre ea și-i spuse:

— Acolo, străin nu-i decît individul acela, cu pălăria cenușie. Domnul Piquepuce este cel care l-a adus.

Similor, cuprins de exaltare și zel, tocmai își ridica paharul și striga:

— În sănătatea superiorilor mei! Pentru a le fi pe plac, aș merge și la moarte!

Ciunga visurilor lui îi răspunse:

— E permis să fii prostănac, dar nu chiar într-atîta, decît dacă nu te afli aici din partea guvernămîntului.

În clipa aceea, regina Lampion se cufunda în profunzimea tronului său cu un mormăit voluptuos și întindea paharul ei mare lui Polyte, care i-l umplu pînă sus.

— Vom stinge și vom închide, spuse. Toți vor avea bunătatea să rămînă aici pînă li se va da liber. *Se va lumina de ziuă!*

— Trăiască întunericul! strigă Similor. Întunericul este favorabil sensibilității, le voi tachina pe doamne!

Ar fi spus mai multe, dacă n-ar fi intervenit pumnul lui Cocotte, înfundîndu-i pălăria pînă la bărbie, dintr-o singură lovitură.

Cînd reuși să scape de acoperămîntul creștetului său — căluș și totodată legătură peste ochi — scena se schimbase din nou. Polyte termina de fixat barele obloanelor, gazul fusese stins pretutindeni; numai flacăra punciului lumina cu sclipirile ei livide toate acele chipuri de bandiți, îngrijorate și întunecate.

18 CONJURAȚII

La etajul de deasupra, în jurul unui alt castron cu punci, se reuniseră cele patru văluri, așa cum le numea regina Lampion.

Fiecare mai avea în fața lui, pe masă, pătratul de mătase neagră care, mai înainte, îi ascunsese trăsăturile.

Paharele fuseseră umplute, dar nimeni nu-și înmuiase buzele în ele.

Toți patru făceau parte dintre vechile noastre cunoștințe și-i vom enumera în ordinea vîrstei: domnul de Saint-Louis, medicul Samuel, doctorul în drept Portal-Girard și domnul Lecoq, în costumul său de Toulonnais-l'Amitié.

Confesionalul era exact așa cum l-am văzut în seara în care s-a plănuit lugubra comedie ce se încheiase prin asasinarea lui Hans Spiegel, în camera lui mobilată de pe strada Oratoire și prin arestarea lui Maurice Pagès, la palatul Ornans.

În momentul în care intrăm, cei patru tovarăși trebuie să fi discutat deja despre treburile lor, căci convorbirea era foarte însuflețită.

Președinția părea să-i aparțină prințului, dar Portal-Girard deținea întîietatea ca orator, iar domnul Lecoq, contrar obiceiului său, afecta un fel de moderație indiferentă.

Doctorul Samuel, chiar și mai calm, se limita la a aprecia loviturile.

Cuvîntul îl avea Lecoq, care, ridicînd din umeri, spunea:

— Ce vreți, poate că-i o superstiție, dar se împlinesc douăzeci de ani de cînd îl privesc pe omul ăsta drept în ochi; în fiecare dimineață cred că, în fine, îl cunosc, dar seara îmi dau seama că n-am ajuns nici la jumătatea drumului spre cunoașterea deplină.

— Cînd drumurile sînt prea lungi, spuse pe un ton sec Portal-Girard, există o soluție: le scurtezi.

— Pentru a-l scurta pe acesta, murmură Lecoq, luați seama la ce vă spun, va fi nevoie de mare dibăcie.

— Cît timp îi mai dai de trăit, Samuel? întrebă prințul, cu vădita intenție de a realiza o conciliere.

— Nu mai știu, replică medicul. Trupurile astea în care nu mai e sînge și a căror carne s-a transformat în pergament pot vegeta luni și chiar ani de zile.

— Dacă mai durează măcar două săptămîni, strigă doctorul în drept, al cărui pumn încleștat izbi cu putere masa, ne-am ars, camarazi! Afacerea micului locotenent este proastă, pornită greșit și condusă în mod absurd...

— Ce de vorbe mari! zise Lecoq. Ceea ce era cu adevărat periculos, era povestea lui Remy d'Arx. Şi să nu fim nedrepţi, Tatăl a descurcat dumnezeieşte ghemul acela, aşa că-i sîntem foarte îndatoraţi.

— Pe cuvîntul meu, interveni Portal-Girard, e ciudat cum te-nvîrte pe degete bătrînul viclean! Iei de bun orice-ţi spune el! Cu Remy d'Arx s-a sfîrşit, este adevărat, dar la afacerea aceea a mai rămas o codiţă. Prietenul nostru Samuel este un medic savant, care merită întreaga noastră încredere, şi cu toate acestea, Remy d'Arx, după ce a fost declarat mort de către prietenul nostru Samuel, a mai trăit de două ori douăzeci şi patru de ore.

— Staţi puţin! ripostă doctorul. Agonia lui a durat două zile, aşa e, dar fără a se mai fi putut mişca şi fără a vorbi.

— Ce ştii dumneata? Ai rămas tot timpul lîngă patul lui? Justiţia n-a ptut obţine nimic, asta-i tot ce poţi afirma. Însă la căpătîiul lui se afla un bătrîn servitor...

— La naiba! dacă prăpăditul de Germain vă încurcă... întrerupse Lecoq.

Nu-şi încheie vorba, dar gestul îi fu îndeajuns de expresiv.

Doctorul în drept îşi aţinti asupra lui privirea limpede şi sclipind de inteligenţă.

— Iată ce numeşti dumneata, bătrîne, a descurca un ghem: să pui în locul unui ghem încurcat, două, trei, patru gheme. Să socotim pe degete, căci surzii cei mai tari de urechi sînt cei care nu vor să audă, şi mult mă mir — chiar foarte mult — că ai nevoie de atîtea argumente pentru a accepta un lucru evident: în locul ghemului care se numea Remy d'Arx, o avem pe Valentine de Villanove, sau mai curînd Valentine d'Arx, căci ştii mai bine decît oricine că ea este, într-adevăr, sora mortului; îl avem pe Maurice Pagès, şi putem pune pariu o sută contra unu că ăştia doi cunosc secretul nostru. În plus, o avem pe văduva Samayoux, care ne va afla secretul mîine, dacă nu i-a fost spus deja astăzi. Şi, în fine, îl avem pe bătrînul Germain, despre care vorbeşti cu mare uşurinţă şi pe care mă pofteşti să-l lichidez, dacă mă stinghereşte. Nu pe mine mă stinghereşte, ci pe dumneata, pe noi, întreaga asociaţie. Tot jucîndu-se cu focul, această minte, care

odinioară era, realmente, de o forță extraordinară, lucidă și plină de resurse — nu am intenția de a-i minimaliza meritele — a ajuns să recurgă la subtilități copilărești, la complicații ale unui creier senil. Diavolul acesta bătrîn se amuză cu crima, la fel cum un expert în calcule dar încărcat de prea mulți ani își crează singur migrene luptîndu-se cu jocuri matematice complicate. Linia dreaptă îi displace. Face mii de cotituri și mii de ocoluri inutile, sub pretextul de a-și ascunde urma pașilor, fără a pricepe că fiecare cotitură și fiecare ocol naște o nouă pistă. Ascultați o fabulă: Aveam un unchi, căruțaș în Quercy, un ținut cumplit pentru osii. Unchiul meu folosise o osie, timp foarte îndelungat, în ciuda bolovanilor și a gropilor. Dar, într-o bună zi, rîndașul lui i-a spus: „Osia e pe ducă, ar trebui s-o schimbăm." Unchiul s-a supărat. O osie atît de bună! Doar rezistase la o sumedenie de hurducături! Ba chiar, cred că unchiul meu l-a dat afară pe rîndaș. Dar, nu peste multă vreme, osia, care slujise atîția ani, s-a rupt, și unchiul s-a ales cu șalele frînte. Dacă vreți, puteți să mă dați și pe mine afară, așa cum a fost gonit valetul unchiului meu, dar vă spun că acest colonel al vostru, chiar dac-a fost din oțel călit, a slujit prea mult și este timpul să fie înlocuit.

— Prin cine? întrebă Lecoq.

Își aținti pe rînd ochii asupra celor trei tovarăși, care-și feriră privirile.

— Dacă-i vorba de mine, continuă cu franchețea nerușinată ce-l caracteriza în anumite ocazii, sînt de acord. Dacă e vorba să fie înlocuit printr-unul din voi, cer timp de gîndire.

Primul care-și ridică privirea spre el fu Portal-Girard.

— L'Amitié, prietene, — îi spuse — mai întîi gîndește-te bine la ceva: tu ești unul singur și noi sîntem trei.

— Aha! exclamă Lecoq, așadar, m-ați chemat să-mi dau avizul cînd, de fapt, erați hotărîți dinainte?

— În ceea ce mă privește, da, replică Portal-Girard. Vezi că-ți vorbesc deschis. Cît despre prietenii noștri, întreabă-i și-ți vor răspunde.

— E rîndul dumneavoastră, sire, spuse Lecoq fără a pierde nimic din buna sa dispoziție ironică. Aș fi fericit să cunosc opinia personală a Majestății Voastre.

— Există ceva adevărat în cele spuse de Portal-Girard, ripostă domnul de Saint-Louis. Colonelul prea caută nod în papură, și eu înclin să cred că parabola cu osia este cît se poate de potrivită, dar nu acesta-i motivul care mă face să...

— Aha! făcu iar Lecoq. Care va să zică, ești decis?

— Aproape, și iată de ce. Tatăl are mai multă minte în vîrful degetului său mic decît noi toți laolaltă, dar, la urma urmei, nici noi nu sîntem niște tonți, și dacă el ne spionează de dimineața pînă seara cu o grijă care-i cu totul spre lauda lui, avem și noi dreptul de a ne uita puțin, din cînd în cînd, prin gaura cheii. Eu m-am uitat, sau am pus pe alții să se uite, n-are importanță, și am căpătat convingerea că ultima țicneală a mult-iubitului nostru Stăpîn, care i-a promis fiecăruia din noi în parte întreaga sa succesiune, și asta nu o dată, ci de mai multe ori...

— Nu-i rău, nu-i rău! îl întrerupse Lecoq zîmbind. Prințul este un observator mai bun decît credeam.

— Chiar așa! interveni Samuel. Această penibilă comedie cu moștenirea lui nu-i oare o dovadă evidentă că s-a ramolit?

— Așadar, ești de partea lor, doctore? întrebă Lecoq, vădit impresionat.

— Sîntem toți de aceeași parte! strigă Portal-Girard. Ne-am săturat de harababura asta! Dacă n-ar fi decît un șnapan bătrîn, treacă-meargă! Dar este un bătrîn idiot. Vrem o altă osie!

— Drace! drace! murmură Lecoq, lucrurile îmi par foarte avansate. Numai că prințul nu ne-a spus ce a văzut prin gaura cheii venerabilului nostru Tată.

— Am văzut, răspunse domnul de Saint-Louis, că venerabilul nostru Tată, fie că-și închipuie că va trăi veșnic, fie că se pregătește să moară ca toată lumea, vrea să ia cu sine comoara Fracurilor-Negre, pe care eu o evaluez la mai bine de douăzeci de milioane, lăsîndu-ne golași ca pe niște micuți Iov-i, în fața justiției avertizate în mod caritabil.

— Trebuie să fie, într-adevăr, mai mult de douăzeci de milioane, întări Samuel.

— De ce nu un miliard, dacă tot e vorba de evaluări? bombăni Lecoq.

Doctorului în drept îi scăpă un gest de mînie, dar domnul de Saint-Louis luă calm cuvîntul și spuse:

— Toulonnais, bătrîne, tu ești cel mai vechi în asociație, și am fi vrut să fii alături de noi. Poți observa că nu ne-am încurcat aici nici cu Corona, nici cu abatele, nici cu contesa de Clare. Tu singur ai fost convocat. Însă n-ar trebui să-ți vîri în cap că ai fi indispensabil — ne-am lipsi foarte bine de tine. Sînt trei săptămîni de cînd verificăm asociația așa cum frămînți aluatul. Am luat legătura cu cei de gradul doi, iar pe membrii de rînd îi avem în mînă.

— Nu-i cu putință! mormăi Lecoq. Așadar, arde?

— Îți poți da tu însuți seama: în noaptea asta, jos *s-a luminat de ziuă.* Tu ești cel care a făcut apelul?

— Nu... Dar sînteți siguri că Tatăl n-a auzit tobele?

Nimeni nu răspunse, și printre membrii consiliului, pînă adineauri atît de deciși, se strecură un sentiment de neliniște.

Chipul lui Lecoq era bun de pictat. S-ar fi zis că este un inventator care, în momentul în care e gata să-și ia brevetul, îl găsește pe concurentul său sosit la minister înaintea lui.

— Prima dată cînd mi-a venit ideea aceasta, rosti în cele din urmă cu glas coborît, vreau să spun, ideea voastră de acum, încă nici nu era vorba despre voi, dragii mei, și aceeași idee o avuseseră și alții, înaintea mea. Rîdem cînd se vorbește despre bafta bătrînului, rîdem cînd spunem că bătrînul e diavolul în persoană, și rîd și eu ca toți ceilalți, însă, cu excepția mea, care nu mi-am spus niciodată, nimănui secretul, toți cei care au avut această idee au murit!

— Prostii! izbucni Portal-Girard. Cei care-au murit atacaseră un bărbat în plină putere, iar acum, în fața noastră nu se mai află decît un muribund.

— Atunci, pentru ce să nu așteptăm?

— Fiindcă va muri așa cum a trăit, și ultima lui glumă va fi aceea de a face să sară-n aer asociația ca o fabrică de pulbere căreia îi dai foc.

Lecoq căpătase o expresie gravă, și sprîncenele i se încruntaseră puternic.

— Dacă a avut capriciul acesta, spuse, și eu îl cred în stare, asociația va sări în aer, garantez. N-a mai rămas mare

lucru din bătrîn, de acord, dar atîta vreme cît din el va mai exista o bucățică nu mai mare decît degetul, păzea!... Zîmbiți? Și ceilalți zîmbeau... aceia care au murit. Dacă aș fi alături de voi împotriva lui, ar fi o luptă ciudată, s-ar putea ca eu să știu unde-i punctul slab al cuirasei sale. Dacă sînt de partea lui, împotriva voastră, sau cel puțin neutru, nu dau nici doi bani pe pielea voastră. Adevărul este că interesele noastre sînt comune. Așadar, să nu ne certăm, dacă-i cu putință, și să discutăm prietenește. Tot adevărat este că există multe parale, nu într-o casă de bani, ci în cine știe ce ascunzătoare — zece milioane, douăzeci, treizeci de milioane — nu le știu socoteala. Și, în fine, tot adevărat este și că e posibil ca Tatăl să fi avut intenția de a înmormînta tezaurul odată cu asociația. Este dintre cei care spun: „După mine, potopul!"

— Recunoști asta și încă mai eziți! strigă Portal-Girard.

— Ezit pentru că nu știu.

— Dar noi, noi știm...

— Atunci, vorbiți; în loc de a amenința, vorbiți, eu vă ascult.

Portal-Girard și prințul îl priviră pe Samuel care, cu o vizibilă neplăcere, spuse:

— Între oameni ca noi nu poate fi vorba despre nici un document scris. La ce servesc pactele, chiar și cînd sînt semnate cu sînge? Eu, unul, nu cunosc mijlocul prin care a' putea fi legat l'Amitié, și dacă l'Amitié nu joacă cinstit, sînte: pierduți!

Lecoq începu să rîdă și-i întinse mîna peste masă.

— Tu, doctore, îi zise, tu începi să pricepi ineficiența pilulelor, tot așa cum bunii noștri prieteni recunoșteau inutilitatea cuțitului... față de anumiți indivizi, bineînțeles, căci muritorii de rînd rămîn întotdeauna vulnerabili. Eu joc cinstit, de vreme ce stau să discut. N-aș fi putut oare să vă spun, de la bun început: „Să batem palma! Sînt alături de voi"? Joc cinstit, deoarece adaug: Nu vă bizuiți prea mult, bunii mei frați, pe turma care se adapă cu punci, jos, căci nici eu și nici voi nu știm pentru cine *se luminează de ziuă* în momentul acesta, sub picioarele noastre.

Izbi cu călcîiul în pardoseală și, ca și cum ar fi fost un semnal, o larmă înăbușită se auzi de la etajul de dedesubt.

19 SCAPULARUL, SECRETUL, TEZAURUL

Toate paharele rămîneau goale, în afară de cel al lui Lecoq, pe care acesta și-l golise deja de trei ori. La începutul întrunirii, tovarășii săi își închipuiau că-l supun unui interogatoriu strîns. Dar lucrurile se inversaseră în decursul convorbirii, iar acum Lecoq era singurul care nu manifesta nici încurcătură, nici neîncredere.

— Aici, fiecare își are propria sa grijă, spuse umplîndu-și pentru a patra oară paharul. Dacă ne-ar fărîmița într-un mojar, doctorul, care este totuși un chimist iscusit, n-ar găsi nici un atom de prejudecată. Sîntem numiți ticăloși; cunosc destul de bine Parisul nostru pentru a ști că nouăsprezece din douăzeci dintre aceia care se autointitulează oameni cinstiți sînt aidoma cu noi. Nu vă ascund că aveam o teamă. Omul este un animal ambițios, chiar vanitos, și-mi spuneam: Farsorul acela de colonel bătrîn a șoptit la urechea lui Portal- Girard: „Tu vei fi succesorul meu", același lucru la urechea domnului de Saint-Louis și tot așa și la urechea bunului Samuel. Dacă ideea aceasta a încolțit în mintea lor, la fel cum ar fi putut încolți într-a mea, confuzia va fi totală, și venerabilul nostru Tată n-ar mai avea decît să ne închidă laolaltă, pentru ca noi să ne devorăm între noi. Or, ne aflăm închiși aici împreună și am crezut că ospățul urma să înceapă, dar iată că nu-i așa deloc! În locul unor copii lacomi, găsesc niște bărbați raționali. La întrebarea mea clară: „Cine va fi Stăpînul?" mi s-a răspuns: „Nu va mai fi nici un Stăpîn." La cealaltă întrebare: „Ce se va întîmpla cu asociația?" răspunsul a fost: „Nu ne pasă de ea nici cît de-o ceapă degerată! Asociația era destinată să cîștige bani, bani există, vom împărți agoniseala în patru, și pe urmă ne urăm unii altora noroc și drum bun." Am înțeles bine?

— Perfect, răspunseră în cor ceilalți trei asociați.

— Bunii mei prieteni, căci, de cinci minute sîntem, cu adevărat, prieteni — continuă Lecoq — agoniseala este destul de mare pentru a ne mulțumi pe fiecare, iar lumea e îndeajuns

de largă pentru ca să putem găsi un loc în care foştii noştri camarazi să nu poată veni să ne găsească. Aşadar, de acum înainte să vorbim serios şi să lăsăm deoparte unele descoperiri pe care fiecare din voi şi-a închipuit că le-a făcut. Colonelul lasă mici mistere aşa, la vedere, spre a zgîndări curiozitatea celor din jurul său. Dar eu fac parte din cei apropiaţi lui, sînt douăzeci de ani de cînd sînt în casa lui. Cunoaşteţi proverbul care spune: „Nici un om nu-i cu adevărat mare în ochii cameristului său[1]"? De data aceasta, proverbul a minţit. Am fost valetul, apoi secretarul colonelului Bozzo-Corona, şi declar că este un mare om, un foarte mare om, un om mai mare decît marii oameni care au descoperit sau au inventat, din întîmplare, tipografia, America, sau energia aburilor: prin calculul probabilităţilor, el a descoperit un truc care garantează omorul sau furtul împotriva riscului pedepsei, a inventat *asigurarea în caz de ticăloşie*.

— Cu toţii ştim asta, mormăi cu nerăbdare Portal-Girard.

— Ştiţi şi care e secretul Fracurilor-Negre? întrebă Lecoq, ale cărui buze se lăţiră într-un zîmbet ironic.

Toate privirile exprimară o curiozitate avidă.

— Nu, nu-i aşa? continuă Lecoq. Colonelul Bozzo nu trebuia doar să-şi apere opera de cîinii miopi şi guturăiţi ai creierului pe care guvernele noastre îl plătesc foarte scump sub numele de justiţie, poliţie, etc., el era nevoit să-şi apere opera şi împotriva propriilor săi lucrători. De patru mii de ani, universul a îmbătrînit, dar omul a rămas un copil, şi maimuţărelile solemne ce stăteau la baza misterelor din antichitate s-au perpetuat de-a lungul vremurilor, astfel încît farsorii din sanctuarul din Eleusis[2] şi din templele lui Isis au avut urmaşi direcţi în adîncul fortăreţelor în care trăncăneau judecători din Germania feudală, ca şi în peşterile în care *Camorrele* din sudul Italiei îşi umpleau cu tutun pipele lor — *trabuccos* —, ascuţindu-şi pumnalele. Colonelul nu este

[1] Proverbul în lb. franceză este: *Il n'est point de grand homme pour son valet de chambre.* (n.t.)

[2] *Eleusis*: localitate la nord-est de Atena (Grecia), în care se află un templu folosit, în antichitate, pentru oficierea unor mistere. (n.t.)

chiar atît de bătrîn încît să fi frecventat sfintele Vehme, dar, la sfîrşitul secolului trecut, a comandat, în calitate de şef, bande calabreze, şi întreaga Europă l-a cunoscut sub numele de Fra-Diavolo.

— Fra-Diavolo! repetară cu aceeaşi intonaţie de incredulitate cei trei stăpîni. Ce basm!

— Aşa se spune, îşi urmă vorba Lecoq, cu răceală. Eu, unul, nu-l cunosc decît pe Fra-Diavolo care se joacă la operetă, dar biografii pretind că acel celebru şef al *Camorre*-lor a fost executat la Napoli, în 1799; însă în Corsica, unde mi-am petrecut tinereţea, existau bandiţi bătrîni care, atunci cînd voiau să aibă un talisman binecuvîntat de diavol, încă îşi mai frecau mătăniile de mîneca hainei colonelului, pe care-l numeau, între ei, Michele Pozza — numele istoric al lui Fra-Diavolo. Oricum ar fi, el le-a adus Fracurilor-Negre secretul, marele secret al preoţilor egipteni, al hierofanţilor[1], al druizilor[2], al cavalerilor liberi şi al soldaţilor liberi din Apenini. Timp de ani îndelungaţi, asta i-a consolidat prestigiul, şi acesta încă mai dăinuie. El era singurul care cunoştea secretul gravat în interiorul celor două medalioane ce alcătuiesc scapularul Stăpînilor Confreriei Milei. Am ţinut în mînă scapularul MIlei. Sînt un om curios — l-am deschis şi-i ştiu secretul. Nu doresc altceva decît să vi-l spun. Este un cuvînt, un singur cuvînt, repetat într-un mare număr de limbi, dintre care cele mai multe îmi sînt necunoscute, şi cînd privirile mi-au căzut pe primele litere ebraice, care începeau seria, am crezut că exprimau numele lui Dumnezeu. Cu toate acestea, literele arabe, care urmau, nu însemnau deloc *Allah*. Îmi amintesc de caracterele greceşti, dispuse astfel: *ouv;* latina — asta am înţeles-o — spunea: *nihil;* apoi, veneau nemţescul *nichts;* englezescul *nothing;* italienescul *niente;* spaniolul *nada* şi, spre a vă scuti de celelalte limbi, franţuzescul *rien!*

— Şi-ăsta-i secretul Fracurilor-Negre! exclamă domnul de Saint-Louis.

---

1 *Hierofanţi:* preoţi ce oficiau misterele la Eleusis. (n.t.)

2 *Druizi:* preoţi celţi, alcătuind o clasă sacerdotală cu propria sa religie şi filozofie, bazată pe nemurirea sufletului şi pe metempsihoză. (n.t.)

— Neantul este contrariul lui Dumnezeu, murmură Samuel. Nu-mi displace ideea aceasta, dar nu ne va aduce cine știe ce cîștig!

— Așa gîndeam și eu, replică domnul Lecoq, fiindcă am pus cu grijă scapularul la locul său. Dar, nemaiavînd de căutat nici un secret, mi-am îndreptat întregul fler spre tezaur. În privința asta, o să vă trezesc un interes mai viu: tezaurul nu este, așa cum ați crezut, o grămadă de aur și de argint, depozitată ici și colo și, probabil — potrivit primei mele păreri — în pivnițele mănăstirii din Sartena, unde Stăpînul își face pelerinajul o dată pe an. Comoara se află într-o casetă mică, pe care fiecare dintre voi ar putea s-o poarte sub braț.

— Sînt diamante! zise Samuel, ai cărui ochi scăpărară.

— Nu, replică Lecoq.

— Sînt titluri de depuneri bancare? întrebă Portal-Girard.

— Nu, replică iarăși Lecoq.

— Cu toate acestea, obiectă domnul de Saint-Louis, un asemenea cofret n-ar putea conține o sumă prea mare în bancnote.

— Banca engleză Royal-Exchange, ripostă Lecoq, are bancnote de la cinci pînă la un milion de lire sterline. Se cunosc trei de asemenea valoare, iar răposatul prinț de Galles, care se spune că ar fi posedat un exemplar al acestei celebre tipărituri, putea purta asupra lui douăzeci și cinci de milioane de franci în codița de pană ce-i servea drept scobitoare.

— Englezii aceștia! ce popor mare! comentă Portal-Girard.

— Eu nu cred, continuă Lecoq, că acea casetă a noastră — căci este, în realitate, a noastră — conține bancnote de douăzeci și cinci de milioane, știu însă că în ea se află acțiuni englezești valorînd o sumă enormă. Chiar și presupunînd că Tatăl-tuturor ar fi împărțit comoara în mai multe părți, ceea ce s-ar potrivi destul de bine cu firea lui, care l-ar împiedica să-și pună toate ouăle într-un singur coș, tot aici trebuie să se afle grămada cea mai mare. Și vă voi explica de ce. Am crezut multă vreme că bătrînul este deasupra firii omenești

prin singurul fapt că în el nu există lucrul acela plăcut dar compromițător care se numește inimă.

— Nici nu are! strigă Samuel.

— N-a avut niciodată! întăriră ceilalți doi.

— Vă înșelați, nimeni pe lumea asta nu-i perfect. De aproape o sută de ani, veneratul nostru Stăpîn și-a trădat toți prietenii, și-a jefuit toate cunoștințele și i-a trimis într-o lume mai bună pe toți aceia care l-au slujit. Cu toate acestea, într-un colțișor al străvechii sale carcase există un fel de obiect care-i ține loc de inimă. O dată, cînd se credea singur, l-am văzut plîngînd, plîngînd cu lacrimi adevărate, la căpătîiul unei copile pe care medicii o condamnaseră.

— Fanchette, la naiba! exclamă doctorul în drept, ridicînd din umeri. O iubește pe Fanchette a lui ca o portăreasă care-și mîngîie pisica!

— Și i-a dat-o celui mai nemernic ticălos din bandă! adăugă Samuel.

— Ea a vrut astfel, ripostă Lecoq. La vremea aceea, contele Corona era frumos ca un astru, și cînta rolul lui Almaviva în *Bărbierul* cu o voce care valora cît o rentă de o mie de scuzi. Dar să nu ne pierdem în detalii. Prea puțină importanță are dacă Tatăl o iubește pe Fanchette a lui ca pe un papagal sau ca pe un ied, fapt este că o iubește și că i-a pregătit un viitor minunat. Eu, de care are întruna nevoie dar pe care nu mă iubește, sînt, într-o oarecare măsură, un fel de duh al casei. Ezită să mă strîngă de gît, fiindcă i-am intrat în obișnuință, și a ajuns să nu-mi dea mai multă atenție decît mobilelor din palatul său. În afară de asta, eu am micii mei spioni în teren, iar camerina frumoasei mele dușmance, contesa Corona, îmi dă un raport zilnic. Iată ce am aflat alaltăieri. În ajun, pe la ora opt seara, Tatăl avusese o criză îngrozitoare. Medicul său, chemat de urgență...

— Cum așa?! medicul său? întrerupse Samuel.

— Asta-i bună, omule, replică Lecoq, ți-ai închipuit vreodată că Tatăl înghite hapurile tale?

— Întotdeauna l-am îngrijit cît se poate de cinstit, răspunse cu seriozitate Samuel.

— Dar ai nutrit mereu speranța că, într-o situație stringentă, ți-ar fi de ajuns o poțiune bună ca să termini cu el, și i-ai făcut pe ceilalți să-ți împărtășească speranța. Trebuie să renunți la ideea asta. Continui deci: medicului i-a fost neînchipuit de greu să stăpînească criza, și cred că și-a sfătuit bolnavul să-și pună treburile în ordine. După plecarea doctorului, toată lumea a fost rugată să-l lase singur, și Tatăl a rămas doar cu Fanchette. Știți că, de cîtva timp, ea doarme în cabinetul cel mare, alături de camera colonelului. Nu țineți morțiș, nu-i așa, să aflați prin care crăpătură a lemnăriei sau prin ce gaură de cheie am surprins cele ce vor urma? Important este că le-am surprins, și promit să vă spun purul adevăr.

20 ROMANUL COLONELULUI

Lecoq își sorbi al cincilea pahar de punci și continuă:

— Ideea voastră de a deschide succesiunea mult-iubitului nostru Stăpîn eu am avut-o înaintea voastră, dragii mei colegi. Nu vă acuz că mi-ați fi furat-o, dar mințile luminate gîndesc la fel, asta-i tot! Tatăl-tuturor este foarte departe de a se fi ramolit așa cum credeți. Dar, în mod cert, ca toate geniile, are în fire ceva copilăresc. Întotdeauna a fost un copil, căutînd romantismul în combinațiile cele mai serioase, și adaug că, aproape întotdeauna, combinațiile sale au reușit tocmai datorită laturii lor copilărești. Aceasta-i legea succesului. Imaginațiile prea ingenioase sînt ca niște cărți prea bine făcute — nu au succes. Ultimul roman al Tatălui-tuturor, sau mai curînd ultima lui afacere, pentru a-i folosi felul de a se exprima, trebuie să fi făcut obiectul celor mai atente îngrijiri din partea sa. Conține două mobiluri la fel de pătimașe: dorința de a-i asigura Fanchettei sale un viitor strălucit și pașnic, și nevoia de a ne juca un renghi colosal. Afacerea fusese aranjată cu luni în urmă, poate de ani întregi. Așadar, acum trei zile, colonelul a poftit-o pe contesa Corona

să ia loc lîngă patul său și, întocmai cum ai povesti o anecdotă, i-a descris tabloul existenței ei viitoare. La Nouvelle-Orléans se află o familie de origine franceză, a cărei situație este extrem de importantă. Fiul mai mare al acestei familii a întreprins, anul trecut, un tur al Europei. Colonelul Bozzo și nepoata lui, Francesca Corona, petreceau la Roma luna cea mai aspră a iernii. Colonelul trebuie să-și ia anumite precauții în Italia, nu numai din cauza trecutului său, ci și datorită anumitor tîlhării, mai moderne, săvîrșite de contele Corona, ginerele lui. Prin urmare, trăia la Roma, incognito, sub numele de marchizul de Saint-Pierre, Fanchette trecînd drept domnișoara de Saint-Pierre. Americanul a văzut-o și s-a îndrăgostit de ea. Fanchette are o inimă sensibilă, era pe cale de a naviga cu toate pînzele sus pe fluviul Tandreței, cînd Stăpînul, care avea propriul său plan, a oprit-o brusc și a răpit-o spre a o readuce în Franța. Înainte de a pleca, avusese totuși — el, colonelul — o convorbire cu tînărul american, care-și făcuse declarația și ceruse mîna domnișoarei de Saint-Pierre. De atunci, colonelul întreține o corespondență continuă cu el. Între cele două familii, căsătoria este stabilită.

— Cît încă e în viață Corona? se miră Samuel.

— Sub mîna Tatălui, răspunse Lecoq, Corona este, ca noi toți, un fir de pai pe care-l poți frînge oricînd ai poftă. Ceea ce v-am spus pînă acum reprezintă istorie. Să trecem la roman. În micul poem recitat acum trei zile Fanchettei, Corona murise de o congestie cerebrală sau de o aprindere a plămînilor. Colonelul nici măcar nu s-a ostenit să aleagă boala care-l va ucide pe acest figurant. Imitați-l pe colonel, presupuneți că Fanchette e văduvă, deoarece așa va fi cînd va voi colonelul. Există o doamnă englezoaică, gata oricînd, cît se poate de convenabilă, avînd un nume drăguț, stăpînind manierele cele mai frumoase și care ar conduce-o pe Fanchette la Nouvelle-Orléans cu toate documentele certificînd starea civilă a domnișoarei de Saint-Pierre, inclusiv actul de deces al venerabilului ei bunic. Restul se înțelege de la sine: căsătorie încheiată, văl de nepătruns aruncat peste trecut, trai princiar în sînul uneia dintre cele mai bogate și mai onorabile familii din

lumea întreagă. Aveţi ceva de zis împotriva acestei combinaţii? După ce Tatăl a încheiat istorisirea acestei anecdote, pe care aş numi-o preventivă, a pus în mîinile contesei faimoasa casetă şi i-a poruncit s-o păstreze bine în camera ei.

— Şi îngerul acela de Fanchette a acceptat? întrebară simultan cele trei Fracuri-Negre.

— Ce anume? Rolul virginal al domnişoarei de Saint-Pierre? Habar n-am, răspunse Lecoq, dar cofretul, în mod cert, da. Şi, vă rog să remarcaţi, acesta este singurul aspect al problemei care ne interesează. Acum ştiţi unde să găsiţi comoara Fraţilor Milei, comoară ce constituie patrimoniul nostru. Să lăsăm deoparte tot restul şi să dezbatem problema de a afla cum să punem mîna pe tezaurul Confreriei Milei.

Doctorul în drept îşi frecă mîinile şi spuse:

— Pentru prima oară, după foarte multă vreme, iată-ne în faţa unei operaţiuni nete şi clare. L'Amitié ne-a făcut acum un mare serviciu, propun să-şi primească partea, plus o primă.

— Acordat! aprobară ceilalţi doi.

L'Amitié se înclină.

— Accept prima, spuse, dar ceea ce vreau, mai ales, este partea mea. Să nu vindem prea repede blana ursului din pădure. Afacerea este netă şi clară, adevărat, dar încă nu e încheiată. De data aceasta, gîndiţi-vă bine, nu trebuie să lăsăm nici un indiciu în urma noastră.

— Să ne facem socoteala, zise calm domnul de Saint-Louis. Din moment ce nu ne mai încurcăm cu sensibilităţile de care abuza Stăpînul, vom vedea ce-i de făcut şi vom tăia în carne vie. Locotenentul va muri în închisoare, Valentine va muri în patul său, iar acea mamă Léo, cum i se spune — la o margine de drum.

— Rămîn cei patru asociaţi ai noştri, remarcă Samuel.

— Fiecare din noi se va ocupa de cîte unul din ei, replică doctorul în drept. Eu îl iau pe Corona, alegeţi-i pe-ai voştri.

— Şi Fanchette? întrebă Lecoq.

— Pe Fanchette o iau eu, în plus! se oferi Portal-Girard, cuprins de o exaltare febrilă. Este o ultimă scuturare a zgărzii, după care vom fi bogaţi, puternici... şi cinstiţi!

— Dar colonelul? mai întrebă Lecoq, coborînd glasul, fără vrere.

Nu răspunse nimeni.

De la etajul inferior nu mai venea nici un zgomot.

În mijlocul tăcerii, care avea ceva solemn, putură fi auzite trei lovituri scurte, date cu precauție, dar distinct, în ușa dublă ce închidea intrarea în cabinetul zis *Confesional*.

Cei patru conjurați se priviră. Erau palizi și pe frunți le apăruseră broboane de transpirație.

Primul care vorbi fu Portal-Girard:

— Este un stăpîn!

Bătăile se repetară, de data aceasta mai clar.

Involuntar, domnul de Saint-Louis, Samuel și doctorul în drept se ridicară în picioare.

Numai Lecoq continuă să stea jos și corectă în felul următor ultimele cuvinte ale lui Portal-Girard:

— Nu este un stăpîn, preciză cu un glas coborît dar ferm. Este Stăpînul!

— Să nu deschidem! fu de părere Samuel.

Domnul de Saint-Louis și doctorul în drept repetară:

— Să nu deschidem!

Însă Lecoq, ridicîndu-se la rîndul său, făcu un pas spre ușă spunînd:

— Toți cei care se află jos îi aparțin Tatălui înainte de a ne aparține nouă. Sîntem prinși în cursă, camarazi. Dacă Stăpînul are vreo bănuială, nici unul din noi nu va ieși de aici!

Pentru a treia oară, cineva bătu în ușa exterioară cu o oarecare nerăbdare.

Cele trei Fracuri-Negre căzură înapoi pe scaunele lor.

— Care va să zică, vă este tare frică de el? întrebă Lecoq îndreptîndu-și trupul. Aveți dreptate, și îmi este și mie frică. Dar, adineauri, ne întrebam: „Cine se va ocupa de el?“ Sîntem patru, iar el este singur; e muribund, noi sîntem puternici... haideți, zîmbiți, fraților, dacă puteți. Ocazia este bună, trebuie doar să ne jucăm bine cărțile!

21 ÎN CARE SE VORBEŞTE PENTRU PRIMA DATĂ DESPRE NUNTĂ

Cele trei Fracuri-Negre nu se mai osteneau să-şi ascundă tulburarea şi privirile pe care le schimbau între ei le dovedeau cumplita nehotărîre.

În timp ce Lecoq deschidea prima uşă, Samuel spuse pe şoptite:

— Probabil că Lecoq e de partea lui.

— Nu, replică Portal, căci Lecoq tocmai a trădat un secret prea mare.

— Dar, oare a spus adevărul? murmură domnul de Saint-Louis.

Mîna lui Portal-Girard se strecurase sub reverul redingotei sale.

— Voi doi, şopti repede, ţineţi-l pe l'Amitié, dar ţineţi-l zdravăn! şi vom încerca să jucăm jocul pe care ni-l recomandă.

— Ei, bine! ei bine! spunea în timpul acesta, afară, vocea tremurătoare şi subţire a colonelului Bozzo, mă lăsaţi să răcesc, şi eu sînt în stare să mă aleg cu o tuse convulsivă.

— Aşadar, eşti chiar dumneata, Tată? replică Lecoq. Să fiu al dracului dacă ne trecea prin minte să ne aşteptăm la vizita dumitale! E trecut de miezul nopţii şi dumneata te culci întotdeauna odată cu găinile.

— M-am dus să te caut la tine — răspunse bătrînul în momentul în care cea de a doua uşă se rotea în balamale — dar negăsindu-te şi avînd nevoie să discut afaceri, am venit pînă aici.

Lecoq se trase la o parte spre a-i face loc să treacă. Cel care intră fu, de fapt, un spectru: ceva atît de tremurător şi de dărîmat, încît s-ar fi zis că este însuşi scheletul caducităţii, dîrdîind sub faldurile aproape goale ale pelerinei căptuşite.

Îţi făcea milă, dar era şi caraghios din cauza eforturilor cu care scheletul încerca să pară zdravăn pe picioare şi binedispus.

Dar era, totodată şi cumplit, deoarece Portal-Girard îşi plecă ochii în jos, strîngînd mînerul cuţitului.

În mijlocul acelui chip scofîlcit şi pămîntiu se aflau doi ochi ce se roteau în mod ciudat, lăsînd din cînd în cînd să se strecoare, printre pleoapele întredeschise, ca ale pisicilor, străfulgerări verzi.

Dintr-o singură privire, fantoma văzuse şi tradusese gestul doctorului în drept. La genul acesta de scrimă, niciodată nu întîlnise un adversar mai tare decît el şi, chiar mai înainte de a trece pragul, spuse:

— Vasă-zică, ticăloasa aia grasă de Lampion încă n-a urcat aici, nu?

Cuvintele acestea, rostite cu burzuluiala unui copil îmbufnat, erau rezultatul unui calcul precis.

Cuvintele acestea îi salvără viaţa tot aşa cum ar fi făcut-o cea mai puternică şi mai iscusită parare cu spada.

Într-adevăr, Portal-Girard, îmboldit de însuşi excesul spaimei sale, era gata să-l doboare dintr-o lovitură. În loc de asta, îşi scoase de sub haină mîna goală şi zise pe un ton morocănos:

— Salut, Tată! Aşadar, ai anunţat jos?

Ceilalţi doi se ridicară spunînd, ca şi el:

— Salut, Tată!

Colonelul schiţă un zîmbet plăcut ca un scrîşnet de cleşte de spart nuci şi intră, rezemîndu-se pe umărul lui Lecoq.

În zadar ai fi căutat pe trăsăturile sale fie şi umbra unei îngrijorări. La el, gîndurile şi sentimentele rămîneau întotdeauna bine ascunse faţă de ceilalţi.

— Bună-seara, bună-seara, micuţii mei mult-iubiţi, spuse adresîndu-le, fiecăruia, acelaşi semn ca o mîngîiere părintească. Am avut temperatură mare astă-seară, pulsul o sută zece, Samuel, drăguţă! Dar nu-i bine să te cocoloşeşti prea mult. Dac-aş sta să mă odihnesc, aş amorţi. Cînd am sosit jos, cafeneaua era deja închisă. Am bătut „cioc-cioc“ la fereastra bucătăriei, şi Lampion a vrut să-mi deschidă, dar i-am spus: „Bombonico, cred că ai lume la tine, deşi nu se aude nimic. Mă duc la mezanin. Trimite-mi o limonadă cu anason, că mor de sete...“

Se întrerupse, spre a adăuga cu tonul cel mai firesc:

— Hai, sună, l'Amitié, Lampion asta mă lasă să mă usuc.

Lecoq atinse clopoțelul, dar gîndi: „Ticălosul ăsta bătrîn ne-a dus de nas încă o dată. Lampion nu era anunțată."

— Ah! sărmanii mei puișori, suspină colonelul lăsîndu-se să cadă în fotoliul pe care i-l apropiau Samuel și prințul, să nu îmbătrîniți niciodată așa ca mine! Este înjositor să mori astfel, cu bucățica! Sînt tare mulțumit că te văd, Portal. Tocmai mă necăjește o șicană care m-a călcat pe nervi chiar cînd mă pregăteam să mă culc, după ce o părăsisem pe acea bună marchiză. Știți? nu vrea să renunțe în ruptul capului. Nu va consimți niciodată să-i lase pe cei doi copii să plece, decît dacă sînt căsătoriți în toată regula. Morala, religia... în sfîrșit, înțelegeți, i-am promis tot ce-a vrut. Îi vom căsători și vă invit la nuntă... Dar, sst! Iat-o pe Lampion, discutăm pe urmă despre toate acestea.

Fața congestionată a doamnei de la tejghea apăru, într-adevăr, la ușa întredeschisă.

Ca de obicei, nu văzu nimic decît cinci văluri negre pe tot atîtea chipuri.

— Am fost chemată? zise.

— Nu-mi aduci limonada mea cu anason? întrebă colonelul zîmbind zeflemitor.

Grăsana repetă cu o expresie idioată:

— Limonada dumneavoastră cu anason?

— Sac plin de absint! strigă colonelul, prefăcîndu-se a fi cuprins de o mînie bruscă. O să te dau afară, bei prea mult, țuica îți iese prin ochi! Pleacă, nu mai vreau nimic de la tine, nu mai mi-e sete. Să nu miște nimeni, jos! Pînă la noi ordine, *se luminează de ziuă!*

Grăsana o șterse.

În *Confesional* nu mai era acum nimeni care să nu fi înțeles vicleșugul bătrînului; acesta izbutise să înalțe un zid solid între el și orice tentativă de violență.

De altminteri, colonelul nu se feri deloc să triumfe pe față. Își frecă mîinile privindu-l pe Lecoq, care-i adresă un surîs lingușitor.

În ciuda tuturor eforturilor, ceilalți trei nu reușeau deloc să-și ascundă stînjeneala.

— Ei, bine! da! ei, bine! da! continuă colonelul, după o pauză. Ați ghicit perfect, scumpii mei. În primul moment, am avut o mică neîncredere în voi, fiindcă aici ar fi foarte la îndemînă să-l asasinezi pe bătrînul Tată. Cu siguranță, nimeni n-ar veni să caute în localul acesta rău famat cele cîteva picături de sînge răcit care poate se mai găsesc în vinele colonelului Bozzo-Corona. Am greșit fiindu-mi frică, vă cunosc, m-ați apăra, toți, cu riscul vieții voastre. Dar nu-mi pare rău de micul renghi pe care vi l-am jucat, pentru că așa ceva te menține în formă. Nu strică niciodată să-ți fie frică, dacă frica nu te împiedică să lupți.

Spuneam, așadar — continuă el schimbînd tonul — că mă așteptam să-l găsesc pe l'Amitié singur și aveam să discut cu el despre situația noastră, căci, vedeți voi, dragii mei, lucrurile se încurcă. Nu-mi mai amintesc prea bine povestea acelui Cadmus, rege al Thebei, care a ucis un balaur ai cărui dinți, înfipți în pămînt, au dat naștere altor monștri, așa cum din ghinde cresc stejari, dar și nouă ni se întîmplă ceva asemănător. De fiecare dată cînd omorîm un dușman, apar trei sau patru dușmani noi. Asta-mi produce o țiuitură în urechi, mă gîndesc, chibzuiesc, îmi storc creierii, și biata mea sănătate se resimte.

Își înclinase capul spre piept și-și răsucea încet degetele.

— Și, colac peste pupăză, intervin și chiriașii mei! izbucni deodată foarte mînios. Descurcă-mă din asta, Portal, dacă vrei să rămînem buni prieteni. Îmi vei spune, poate, că sînt niște mărunțișuri? Într-o casă bine gospodărită nu există mărunțișuri, și sînt convins că povestea aceasta mă va costa din nou între trei și patru sute de franci.

Acum vorbea pe un ton sacadat, cu mare volubilitate. Se putea vedea că subiectul îl interesa extraordinar de mult și că nu mai juca teatru. Privirile mirate ale tovarășilor săi erau fixate asupra lui.

— Există vreo lege? continuă el izbind în brațul fotoliului cu o mînă ce produse un sunet sec. Legea e la fel pentru toată lumea? Și pentru că ai avut nenorocul să agonisești o

avere, trebuie să fii la mîna primului coate-goale care se cocoață pe acoperișuri ca să strige împotriva bogaților și contra proprietarilor? Iată faptele: am cumpărat casa învecinată cu palatul meu — și între paranteze, am plătit-o prea scump; notarul meu este un pungaș pe care-l vom lichida într-o bună zi, merită. La al cincilea etaj al acelei case se află o familie de funcționari, niște neamuri proaste, mereu în întîrziere cu chiria și în avans cu cererile de reparații. În seara asta, în clipa în care mă pregăteam să mă culc, am primit o scrisoare din partea femeii care cheltuiește pe puțin șase mii de franci pentru toaleta ei, la leafa de o sută de ludovici a soțului! Ah! grozav secol! Și cei care sînt tineri vor vedea lucruri și mai și! Ceea ce vreau să știu este dacă sînt obligat să înlocuiesc cu unul nou cuptorul pe care oamenii aceia l-au ars gătind întruna tot felul de bunătăți.

— Cuptorul este înregistrat? întrebă doctorul în drept.

— *Sangodemi!* exclamă colonelul. Niciodată n-ar răspunde omul acesta *da* sau *nu*, de la început! Mereu are niște *dacă*, totdeauna niște *însă!* Cu toate acestea, rațiunea îți spune că într-o locuință de șase sute de franci nu trebuie să cheltuiești o mie de scuzi cu bucătăria! Cuptoarele sînt în raport cu chiria, fir-ar al dracului! Dar să lăsăm asta, tu nu m-ai scoate vinovat, iar eu vreau dreptate. Mă voi judeca, și am destulă avere, nu-i așa, pentru a-l aduce pe locatarul meu în pragul ruinei, cu cheltuielile de judecată! Mai întîi și-ntîi, pe mine nedreptatea mă scoate din țîțîni.

Pleoapele sale plecate se zbătură, în timp ce se silea să-și recapete calmul. În jurul lui, nimeni nu mai vorbea.

Continuă coborînd glasul, ca și cum i-ar fi fost rușine pentru emoția lui:

— Persoanele prea în vîrstă sînt ca niște copii, își imaginează întotdeauna că pe prieteni îi interesează problemele lor.

Izbucni într-un rîs scurt, apoi continuă pe un ton degajat:

— Iertați-mă, iubiții mei, vom vorbi despre propriile voastre afaceri. Vom discuta despre ele pentru ultima dată, cel puțin eu, căci imediat după ce vă voi scoate din viesparul în care dracul v-a băgat, îmi voi da demisia, de data aceasta în mod irevocabil. Nu încercați să vă opuneți hotărîrii mele,

ar fi inutil... Și, de altminteri, adăugă el cu melancolie, ceasurile îmi sînt numărate. Dragii mei, dacă nu-l mai consult pe bunul nostru Samuel, asta se datorează faptului că nu mai am nevoie de el pentru a-mi cunoaște soarta. Ei, haide! acum v-ați întristat! Dar fiți liniștiți: voi lăsa în urma mea ceva care vă va consola. Arma invizibilă este o jucărioară drăguță, și de altfel, nu aveam de ales, cu acel bun Remy d'Arx — celelalte arme nu aveau nici o putere împotriva lui. Însă arma invizibilă, ca tot ce aparține acestei lumi, are inconvenientele și defectele sale: ea nu ucide dintr-o dată, ca o lovitură de cuțit înfipt drept în inimă. Remy d'Arx a durat două zile pînă să moară, și asta e mult prea mult. Cred că știu ce s-a întîmplat în timpul acestor două zile, dar s-ar putea să ignor ceva. Ia să vedem, scumpilor, vreți să fiți atît de drăguți și să mă ascultați, încă o dată, orbește?

Răspunseră toți într-un glas:

— Totdeauna te vom asculta orbește.

Ochii vitroși ai Stăpînului se luminară de sclipirea aceea ciudată pe care am mai descris-o de atîtea ori.

— Am o idee, continuă el. Mi se pare fermecătoare, dar ar fi de ajuns o singură mișcare greșită, o stîngăcie nu mai mare decît degetul, pentru a mi-o distruge în întregime! De aceea vă cer să rămîneți complet pasivi. Spun: complet! Știți, se spune că înainte de a se stinge, lămpile aruncă o flacără mai strălucitoare. Cu adevărat, în seara asta am avut o idee genială. Mi-a venit tocmai din cauza insistenței cu care buna marchiză cerea căsătoria prealabilă a celor doi tineri ai noștri. Dată fiind necesitatea absolută în care ne pune, față de Valentine și Maurice, faptul că ei ne cunosc secretul, prima mea idee — aceea de a-i face să dispară în cursul unei tentative de evadare — era simplă ca bună-ziua. Dar iată că, acum, a intrat în joc femeia aceea cumsecade, văduva Samayoux, care cunoaște mai multe lucruri decît aș vrea eu să știe. Prietenul nostru Lecoq n-a auzit, în seara aceasta, tot ce s-a spus între ea și domnișoara de Villanove. Copila joacă strîns, drăguța! Să ne păzim de ea. În plus, mai este și *marchef*-ul, care a refuzat net propunerea de a se duce la iarbă verde, pe pășunile

noastre din Sartena. Şi, în sfîrşit, există un oarecare Germain, bătrînul servitor al lui Remy d'Arx, care nu l-a părăsit nici o clipă în timpul agoniei lui. Ah! dar toţi aceştia sînt cam mulţi, nu vi se pare? Nunta va avea loc, micuţii mei, va avea loc la mine. Ceremonia religioasă, bineînţeles, căci nu le pot oferi celor doi logodnici binecuvîntarea domnului primar... Începeţi să-mi înţelegeţi gîndul?

Îşi îndreptase trupul, în fotoliul său, şi respira gîfîit. Doctorul Samuel schiţă o mişcare spre a se apropia de el, dar fu îndepărtat printr-un gest.

— Văd că mă sting, spuse bătrînul, agăţîndu-se cu amîndouă mîinile de braţele fotoliului. Nu-mi fac nici o iluzie şi aş putea calcula cu precizie numărul de ceasuri care mi-au mai rămas — sfîrşitul încă nu va fi în noaptea asta. De altfel, vă promit că vă voi avertiza. Nu vă îngrijoraţi: voi asista la nuntă.

Cu un surîs cu adevărat diabolic, adăugă:

— Doamna marchiză d'Ornans va fi şi dînsa de faţă, pentru a-mi mulţumi că mi-am îndeplinit promisiunea. Îi vom invita, de asemenea, pe văduva Samayoux, pe bunul nostru servitor *marchef*-ul, şi chiar pe bătrînul Germain, valetul lui Remy d'Arx... şi veţi veni şi voi, copiii mei, spre a-l vedea pe Stăpînul vostru muribund cîştigîndu-şi ultima bătălie!

22 MAMA LÉO PORNEŞTE LA LUPTĂ

Era în jur de ora două noaptea cînd acel minunat comediant, colonelul Bozzo-Corona, ieşi viu şi nevătămat din cursa în care intrase cu un curaj atît de temerar.

Se poate spune, desigur, că reuşea să-şi înşele tovarăşii, dar, între oameni care se luptă pe viaţă şi pe moarte, nu-i totdeauna vorba despre a se înşela reciproc. Ba chiar, se poate afirma pe bună dreptate că rare sînt cazurile în care reuşesc să se înşele pe deplin: cei abili dispreţuiesc această

ştachetă, pusă prea sus; întreaga lor ambiţie este de a le impune atît prietenilor, cît şi duşmanilor lor, rolul ruşinos pe care şi l-au ales.

Oare nu cunoaştem — în alte sfere şi foarte departe de tenebroasele ateliere în care lucrează Fracurile-Negre — numeroase cazuri de cinste confirmată aparţinînd unor escroci iluştri? O sumedenie de viteji, zis notorii, dar mascînd colicile unor fricoşi emeriţi? Şi chiar şi talente — ceea ce pare imposibil — talente foarte adulate, foarte gălăgioase, pline de ifose, care ar plesni ca nişte baloane umflate cu aer, dacă în faţa sufrageriei lor nu s-ar plimba, cu arma la umăr, critica devenită complice?

Toţi aceştia au darul sau puterea de a se crampona în locul pe care l-au cucerit, în vreun fel sau altul — prin bani, prin dragoste, prin viclenie, prin arta culinară sau, pur şi simplu, din întîmplare.

Ei nu vă înşeală nici pe dumneavoastră, nici pe mine, nici pe nimeni, dar, spre a nu face să roşească prea tare fruntea naivilor, sau din simplă decenţă, ei continuă să joace comedia care le-a asigurat succesul.

Aşa stăteau lucrurile şi cu colonelul Bozzo-Corona în raport cu cei care-l urau de moarte şi care, cu toate acestea, i se supuneau ca nişte sclavi.

Asupra lor apăsa mîna lui — o mînă tremurătoare, dar atît de grea! Diplomaţia de care se folosea faţă de ei, uzată pînă la urzeală, era — ca de altfel toate diplomaţiile — o simplă punere în scenă destinată să mascheze faptul brutal: anume, forţa unuia şi slăbiciunea celorlalţi.

Şi totuşi, exista un grăunte de adevăr în toată grămada aceea de minciuni care slujiseră de atîtea ori.

Vorbind despre necazul pe care i-l cauza repararea cuptorului, cerută de chiriaşul său, colonelul fusese sincer.

Faptul era atît de adevărat, încît, în loc de a-l lua cu el, ca de obicei, pe inseparabilul său Lecoq, îl poftise să urce în cupeul său pe Portal-Girard.

Distanţa e mare între strada Filles-du-Calvaire şi strada Thérèse.

Pe toată durata drumului, colonelul Bozzo vorbi cu o însufleţire extraordinară despre problema cuptorului, cerînd să i se explice de zeci de ori teoria imobilelor cu destinaţie precizată şi categorisind drept absurdă legea care nu fusese concepută potrivit ideilor sale.

— Dacă aş fi mai tînăr, spuse, aş fi în stare să ridic, singur, baricada împotriva unei atare enormităţi! Dar nu eu hotărăsc asta, şi nedreptatea mă exasperează! Cum?! pentru o nenorocită de chirie de şase sute de franci, cheltuieli de o sută de scuzi! Este evident că legiuitorul nu s-a gîndit la altceva decît cum să avantajeze proletariatul!

Abia în apropiere de Palais-Royal, caracterul său sarcastic izbutind să predomine, spuse bătînd cu palma genunchiul lui Portal:

— Imaginează-ţi că, atunci cînd am intrat adineauri acolo, la mezanin, şi tu îţi ţineai mîna ascunsă sub haină, mi-a trecut prin cap o idee ridicolă. Ah! Doamne! nu mai am mintea prea zdravănă, şi dacă am lăsat să se înţeleagă că aş fi chemat-o pe Lampion...

— Înseamnă că te-ai îndoit de mineă! îl întrerupse Portal pe un ton de parcă s-ar fi simţit jignit.

— Asta-i o idioţenie! ripostă colonelul. N-ai fi avut nevoie de un cuţit, un bobîrnac ar fi fost de ajuns.

În momentul acela cupeul se opri şi vizitiul strigă să se deschidă poarta.

— La revedere, oiţa mea, spuse colonelul, şi-ţi mulţumesc pentru sfaturile tale bune. Nunta despre care v-am vorbit va avea loc mai curînd decît vă-nchipuiţi, căci nu mai am timp să-mi tratez afacerile pe termen lung. Niciodată nu mi-am imaginat ceva atît de ciudat. Ştii, aceasta va fi capodopera mea. Veţi primi invitaţii.

Slujitorul îl luă de pe scara trăsurii şi-l purtă ca pe un copil.

— Să-ţi mai spun ceva, zise înainte de a trece poarta. Dacă găseşti vreo soluţie în privinţa cuptorului, fă-mi o vizită. Este o chestiune de principiu: nu m-aş zgîrci nici la o sută de ludovici pentru a-i sufla acei trei sute de franci ticălosului meu de chiriaş.

Poarta cea mare pentru trăsuri se închise și doctorul porni în josul străzii, cu capul plecat.

Cam la aceeași vreme, pe străduța întortocheată ce lega Galiote de cartierul Temple și care se numea Calea Îndrăgostiților, trei bărbați mergeau, și ei tot cu capetele în jos și cu mîinile la spate. I-ai fi luat drept niște jucători ruinați, într-atît păreau de posomorîți.

Ar fi putut fi urmăriți mai bine de o sută de pași fără a fi auziți schimbînd nici măcar două vorbe.

— Mă duc să mă culc, spuse în cele din urmă Lecoq, oprindu-se brusc în loc. Vreți un sfat? Faceți pe mortul și nu mai mișcați!

— Știai că urma să vină, l'Amitié? îl întrebă domnul de Saint-Louis pe un ton plîngăreț.

— Ești de partea lui? îl întrebă simultan Samuel.

— Nu știam nimic, răspunse Lecoq, dar, cînd e vorba despre Tatăl, mă aștept la orice.

— Crezi că ne-a dibuit? mai întrebă prințul.

Lecoq izbucni într-un rîs puternic.

— N-a dibuit nimic în seara asta, replică, fiindcă știa totul mai dinainte, și aceasta-i salvarea voastră, drăguții mei. Nu are astăzi motive de a vă suprima mai puternice decît cele pe care le avea ieri.

— Fir-ar a dracului de treabă! ocărî Samuel izbind cu piciorul în pămînt. Este un cadavru ambulant, abia dacă mai respiră!

— Oare chiar abia mai respiră? șopti Lecoq. Prima dată cînd l-am văzut, era în Corsica, în subteranele Mănăstirii Milei. Ia ascultați povestea asta, e nostimă. Se iscase o revoltă, căci la noi mereu sînt revolte. Tatăl — deja bătrîn ca Irod — fusese legat fedeleș, iar stăpînii jucau cărți spre a ști cine-l va înjunghia. Sorții au căzut pe medic, un om iscusit, ca și tine, Samuel, și medicul a spus: ,,La ce bun să lovim un muribund? Lăsați-l să zacă pe paie, așa legat cum este, și vă garantez că mîine dimineață nu va mai fi. " A fost crezut, și de fapt, prezicerea lui s-a realizat: a doua zi dimineața, pe paie nu mai era nimeni. Muribundul își rupsese legăturile și o ștersese pe gaura cheii. Și în timp ce acei șapte stăpîni stăteau acolo, minunîndu-se de o întîmplare atît de bizară, la ușă s-a auzit un zgomot puternic, ceva cam ca o salvă de

împușcături trasă de un pluton. Și cei șapte stăpîni nu s-au mai mirat, doar dacă nu te miri și pe lumea cealaltă.

— Fuseseră asasinați! bolborosi domnul de Saint-Louis.

— Toți cei șapte! adăugă Samuel.

— Se împlinesc exact treizeci și cinci de ani de atunci, continuă Lecoq. Cine știe dacă nu cumva, peste alți treizeci și cinci de ani de acum încolo, Stăpînul nu va fi tot muribund? Vom trăi și vom vedea — unii dintre noi. Vă urez noapte-bună.

Cu mai bine de un ceas înaintea zorilor, mama Léo sări jos din pat și aprinse o lumînare. Își petrecuse întreaga noapte întorcîndu-se pe toate părțile în așternut, cufundîndu-se timp de cîteva minute într-un somn agitat și plin de visuri, trezindu-se apoi brusc, cu pieptul apăsat de o nespusă groază.

De îndată ce-și închidea ochii, vedea mereu același lucru: pe mult-iubitul ei Maurice încleștat în luptă cu Fracurile-Negre, adică un biet tînăr frumos și neînarmat, înconjurat de demoni ce-și ridicau amenințător pumnalele.

— Și asta nu-i tot, spuse începînd să-și facă toaleta, care niciodată nu dura prea mult. Cînd visezi, te-apucă frica, dar nu contează. Însă de îndată ce te trezești. nu mai ai voie să tremuri. Trebuie să-ți vină idei, ba chiar din cele bune. Trebuie să te descurci cît doi și să nu te-nvîrți în loc ca un nepricopsit!

În vederea demersurilor pe care urma să le întreprindă în cursul acelei zile solemne, mama Léo scotoci prin boarfele ei, căutînd ceva mai decent și mai puțin bătător la ochi.

În privința aceasta sortimentul nu era mare, căci văduva lui Jean-Paul Samayoux avea un gust îngrozitor. În domeniul muzicii, prefera toba mare și cimpoiul. Din punct de vedere al culorilor, adora combinațiile îndrăznețe care împreunează roșul aprins cu verdele prăzuliu și galbenul auriu cu albastrul de Prusia.

Izbuti totuși să-și alcătuiască un costum croit cît de cît convenabil și în nuanțe relativ neutre, destinate a nu-i îndemna pe ștrengarii din diversele cartiere ale Parisului să-i facă, pe stradă, o escortă triumfală.

După ce privi în oglinda ei crăpată ansamblul acelei toalete sobre, își spuse cu mulțumire:

— Așa ceva n-o prea avantajează pe o femeie încă tînără, dar o face să semene a plasatoare de pe la marile teatre sau a soție de președinte!

Sub patul ei se afla o ladă din lemn de brad destul de mare și încercuită cu fier. O scoase și o descuie cu ajutorul unei cheițe pe care o purta agățată la gît.

Lada conținea arhiva precum și averea văduvei Samayoux, primă îmblînzitoare din capitalele Europei. În orele ei libere, i se întîmpla deseori să-i răstoarne pe pat conținutul, căci acelora care au cucerit pe lumea aceasta o oarecare glorie le place să răsfoiască paginile trecutului lor.

Mama Léo era de bună credință cînd se credea o persoană celebră, și poate că nu se înșela chiar cu totul. La Loges, la sărbătoarea de la Saint-Cloud și la tîrgul cu turtă dulce, puține reputații o egalau pe a sa.

Vă amintiți că am comparat-o, cîndva, cu Semiramis a nordului? Se spune că marea Ecaterina colecționa portretele favoriților ei și că acea colecție ar fi umplut un întreg Luvru! Mama Léo, a cărei situație nu-i oferea aceleași posibilități de a-și face alegerea printre prinți și feldmareșali, poseda o duzină de miniaturi de cincisprezece franci bucata, cărora lada din lemn de brad le servea drept galerie de muzeu.

Spre a vă face o idee despre bunătatea inimii ei, vom spune că portretul răposatului Samayoux își avea locul printre celelalte și era încadrat în cea mai frumoasă ramă.

Cel al mamei Léo nu lipsea nici el din colecție, dar se afla pe un afiș ilustrat pe care îmblînzitoarea nu-l desfășura niciodată fără un simțămînt de mîndrie amestecată cu melancolie.

— Nu poți continua să fii ce-ai fost odată, își spunea privind tipăritura care o reprezenta pe ea însăși într-un maiou colant de culoare portocalie și înconjurată de fiarele ei sălbatice, care păreau să-i admire atitudinea grațioasă și totodată neînfricată.

Sub afiș se afla un permis de port-armă, eliberat, poate din curtoazie, Léocadiei „amorul vitejilor", de către maeștrii și profesorii de arme din orașul Strasbourg.

Mai erau acolo numeroasse foi răzlețe, acoperite cu un scris greoi și plin de greșeli care alcătuiau culegerea completă a poeziilor compuse la repezeală de către îmblînzitoare.

Ați fi regăsit printre ele oda atît de puternic impregnantă de sensibilitate pe care doamna Samayoux, acompaniindu-se la chitară, i-o cîntase lui Maurice, în seara primei lor convorbiri după întoarcerea lui din Africa.

Pe aceasta o căutară mai întîi privirile ei, și ochii i se umeziră în timp ce citea strofa care exprima atît de bine suferințele bietului său suflet:

Ah! de-ar putea a mele fiare să mă mănînce, deodat',
Decît să mai dureze mult supliciul meu, pierdutu-mi vis!
Nu suferi îndelung cînd ești de animale devorat,
În schimb, călăul adorat va fi mereu al meu Maurice!

— S-a terminat cu prostiile astea, murmură ea, și acum, inima mea este cea a unei mame!

În fine, sub poezie și chiar la fundul lăzii, se afla un pachet legat cu sfoară, alcătuit din titluri de rentă și alte cîteva acțiuni valoroase.

Mama Léo luă pachetul, puse toate celelalte hîrțoage la loc, în ladă, și o împinse din nou pe aceasta sub pat, după ce o închisese.

— Astea — gîndi cu glas tare și cu o expresie tristă dar hotărîtă — eram convinsă că reprezintă liniștea bătrîneților mele, dar vor sări ca un ied, cît ai zice pește. Pentru a ajuta pe cineva să evadeze, e nevoie de bani, se știe, ca să-i cumperi pe diverșii nemernici care îndeplinesc, în închisoare, meseria paznicilor de pe la menajerii... Poate că-i prea tîrziu, la vîrsta mea, să reîncepi să strîngi avere... Haide! e-n ordine, fără justificări! Dacă nu-mi voi reface averea, o să mor în mizerie, și cu asta basta! Au mai pățit-o și alții, dar băiatul meu va fi salvat!

Ieși din casa ei pe roate cu pachetul la subsuoară și se duse să bată la ușa barăcii.

Probabil că Échalot nu dormise nici el, căci răspunse la prima ciocănitură.

Se iveau zorile. Mama Léo se angajă să-l păzească pe Saladin, în vreme ce Échalot se duse să ia cafea cu lapte de la una din lăptăriile din împrejurimile halelor, care vînd douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru.

Luară micul dejun. Échalot şi patroana lui erau amîndoi emoţionaţi ca în ajunul unei bătălii, dar asta nu le micşora pofta de mîncare.

— Iată care-i planul de luptă, spuse îmblînzitoarea, după ce pînă atunci înfulecase pe tăcute. Vom închide prăvălia.

— Dar, obiectă Échalot, vor veni domnul Gondrequin şi domnul Baruque...

— N-au decît să se ducă să mă caute la dracu'! Puţin îmi pasă de toate astea, mă-nţelegi? Îmi ştii gîndurile, în capul meu nu mai e loc pentru altceva... Am cunoscut eu şi pe alţii, mai isteţi ca tine, băiete, dar tu eşti devotat şi atîta va fi de ajuns.

— Dacă nu trebuie decît să-mi risc viaţa... începu Échalot.

— Gura! Nu-i vorba de bătaie cu pumnii, ci de a trata treburi delicate. Îţi vei vîrî mormolocul în tolba lui şi mă vei urma pretutindeni ca un cîine.

— Şi voi fi tare mulţumit s-o fac! declară Échalot. Dar mai e şi leul, care n-a avut o noapte prea bună...

— Poate să crape, dacă pofteşte, iar baraca n-are decît să ardă! Şi cerul să se prăbuşească! Fă-ţi bagajele, pornim la război!

23 RENDEZ-VOUS-UL DE LA ÎNCHISOAREA FORCE

Nu fac defel parte dintre aceia care insultă Parisul cel nou, ale cărui artere largi sînt inundate de aer şi lumnină. Se spune că acest Paris a costat mult prea mulţi bani, dar sănătatea publică merită să nu te tîrguieşti pentru a o realiza.

l-..., reproşa mai curînd, acestui oraş alb şi nou, de a fi risipit, în treacăt, o întreagă comoară de amintiri.

Fără a nega frumuseţea puţin cam prea burgheză a faimoaselor bulevarde care n-ar putea fi locuite decît de nişte bogătaşi, nu mă pot abţine să mă gîndesc la celălalt Paris, mai puţin sclav al topografilor, în care palatele nu se ruşinau să se învecineze cu nişte cocioabe.

Acela era Parisul istoric, în care fiecare casă istorisea o legendă. Şi, iată! acolo, în străfundurile vechiului cartier Marais, peste care înfrumuseţările lui Haussmann[1] au sărit spre a ajunge mai repede la punctele strategice din cartierul Saint-Antoine, încă aţi putea găsi vreo încîlcitură de străduţe, totodată populare şi nobile, a căror înfăţişare valorează, ea singură, cît un întreg volum al lui Dulaure[2] sau al lui Saint-Victor[3].

Ţin minte mansarda în care mi-am scris prima carte: asta se petrecea, vai! în 1840. De la fereastra mea, care dădea spre partea din spate a străzii Pavée, vedeam geamurile doamnei de Sévigné, la palatul Carnavalet, acea bijuterie din piatră care n-a scăpat de epidemia restaurărilor orăşeneşti. Vedeam, spun, locuinţa adoratei marchize dincolo de terenul netezit cu tăvălugul, care înlocuia casa lui Charles de Lorraine, fostul leagăn al familiei de Guise.

Vedeam şi marele palat Lamoignon, construit de către Carol al IX-lea pentru ducele de Angoulême, fiul Mariei Touchet, chiar acela despre care Tallemant des Réaux, regele clevetitorilor, spunea: „Ar fi fost cel mai mare om al veacului său, dacă ar fi putut să se dezbare de firea de escroc pe care i-o dăduse Dumnezeu. Cînd slujitorii lui îşi cereau simbria, le răspundea: Secăturilor, nu vedeţi străzile astea patru, care ajung la palatul Angoulême? Vă aflaţi într-un loc bun, profitaţi de trecători!"

---

[1] *Haussmann* (Georges, baron ~) (1809—1891): Prefect al departamentului Sena. A condus marile lucrări de modernizare a Parisului. (n.t.)

[2] *Dulaure* (Jacques-Antoine) (1755—1835): arheolog şi istoric francez, autor al unei istorii a împrejurimilor Parisului. (n.t.)

[3] *Saint-Victor* (Paul Bins, conte de ~) (1827—1881): eseist şi critic francez, autor al unor studii istorice asupra teatrului şi al unor istoriografii ale Parisului. (n.t.)

Cu toate acestea, în dormitorul acestui celebru ticălos s-a născut austerul avocat al lui Ludovic al XVI-lea, domnul de Malesherbes.

Şi vedeam, în sfîrşit, frontoanele triunghiulare, ciudat de pitoreşti şi mereu încîntătoare în ciuda lugubrei lor destinaţii, ale celor două palate gemene — palatul Caumont şi palatul Brienne — care, după ce adăpostiseră atîta eleganţă şi atîtea bucurii, deveniseră temniţă.

Eram vecin cu închisoarea Force, iar ceea ce am făcut nu este o simplă digresiune plictisitoare, căci aici îl vom regăsi pe unul dintre cei mai buni prieteni ai noştri, locotenentul Maurice Pagès.

Bara care-mi servea drept balcon domina cele două locuinţe senioriale care, cu începere din anul 1780, înlocuiau Fort-l'Éveque şi Petit-Châtelet. Pe deasupra curţii interioare, supranumită „cour Vit-au-Lait[1]",fiindcă fusese cîndva locuită numai de deţinuţii care fuseseră condamnaţi *pentru a nu fi plătit lunile de alăptare ale doicilor copiilor lor*, zăream silueta celor trei mari saloane în care tatăl domnului duce de Lauzun organiza baluri, precum şi ochiul de bou al palatului Brienne care, într-o dimineaţă de septembrie, i-a îngăduit nefericitei prinţese de Lamballe să vadă pentru ultima dată soarele celor vii.

Imediat sub lucarna mea se afla un zid nou-nouţ şi care părea să nu servească la nimic.

Fusese construit în urma mai multor evadări îndrăzneţe care se realizaseră chiar prin grădinile casei în care locuiam. O aripă a acesteia, constituind un fel de pavilion, era lipită de gardul împrejmuitor al închisorii Petite-Force.

O scurtă vreme, evadările fuseseră atît de frecvente, încît ţinuseră în alarmă întregul cartier, iar chiriile etajelor inferioare ale casei mele scăzuseră, din această cauză, la un preţ foarte mic.

Zidul cel nou nu închisese totuşi decît o cale. Acum, se evada prin altă parte.

---

1 *Cour Vit-au-Lait* (lb. franceză): în traducere liberă = curtea celor care trăiesc cu lapte. (n.t.)

Spre a face să înceteze acest joc, închisoarea Force a trebuit să fie demolată.

Era a doua zi după vizita noastră în cealaltă închisoare, sanatoriul doctorului Samuel. Putea fi ora nouă dimineaţa.

Vremea continua să fie întunecată şi friguroasă. Zăpada călcată în picioare acoperea caldarîmul ca un chit maroniu.

Pe liniştita stradă Roi-de-Sicile care, pe atunci, era cel mai bun drum pentru a ajunge din piaţa Royale la primărie, puţinii trecători mergeau într-un sens şi-ntr-altul.

Paznicul de la poarta scundă a închisorii Force, înfofolit în mantaua sa cenuşie, tropăia în ghereta lui, să-şi încălzească picioarele.

Acea poartă scundă, care dădea spre strada Roi-de-Sicile, începea seria numerelor cu soţ. Intrarea principală se afla la numărul 22 al străzii Pavée.

La colţul celor două drumuri, înspre strada Saint-Antoine, exista o cîrciumă dubioasă care-şi dăduse, simplu, chiar numele întunecatei clădiri. Deasupra celor trei ferestre ale ei, mascată de perdele groase din bumbac de culoare albastră, se putea citi următoarea firmă: *La Rendez-vous-ul de la Închisoarea Force, Lheureux*[1], *negustor de limonadă, vinde vinuri, ţuică şi lichioruri.*

Toate perdelele erau lăsate, ascunzînd interiorul cîrciumii, cu excepţia celei de la fereastra cea mai apropiată de colţul casei şi de la care se puteau vedea simultan poarta scundă de pe strada Roi-de-Sicile şi poarta cea mare de pe strada Pavée.

Acolo, în spatele perdelei cu un colţ ridicat, se putea desluşi, prin geamul aburit, chipul palid şi trist al unui băiat foarte tînăr, cu o şapcă pe cap, şi care pîndea în afară, cu o privire extrem de atentă.

Băiatul acela purta costumul obişnuit în zilele de lucru al muncitorilor parizieni, dar faţa lui delicată şi de o paloare bolnăvicioasă contrasta cu pînza groasă a bluzei cenuşii pe care o purta peste haină.

[1] *Lheureux*: ortografiat l'heureux, cuvîntul francez înseamnă: Fericitul. (n.t.)

Era, realmente, prea frumos. Și tocmai de aceea omulețul rotofei care răspundea la numele de Joseph Lheureux și care conducea *Rendez-vous-ul de la Închisoarea Force* îl întrebase, cînd îi adusese adolescentului paharul cu vin fiert:

— Munca nu prea ți-a dăunat la ten, tinere. Dacă alături încă am mai avea deținuți politici, aș ști ce gînduri îți trec prin cap. Pe vremuri, veneau dintr-ăștia, de soiul tău, care, ca și tine, păreau să fi locuit în cutii căptușite cu vată.

— Tocmai am ieșit din spital, răspunse calm adolescentul. Glasul îi era blînd, dar îngroșat.

Lheureux șterse colțul mesei și mormăi:

— Ia te uită! e totuși vocea unui ștrengar!

Susținînd privirea curioasă a cîrciumarului, adolescentul adăugă:

— Și tare mi-e teamă că voi fi nevoit să mă întorc acolo.

— La spital? zise Lheureux. Eu unul, nu le-am fost niciodată client. Chefliii de felul meu nu se duc la Hôtel-Dieu decît pentru ultima lor suflare. Astea-s adevăratele temperamente! Bea-ți vinul cît e fierbinte, micuțule, și stai de pază liniștit. Cu vremea care-i afară, nu-i primejdie ca mușterii să te deranjeze mai 'nainte de prînz.

Lheureux zîmbi șmecherește și plecă la treburile lui.

Băiatul vru să-i urmeze sfatul și-și înmuie buzele palide în vin; dar pe față i se întipări o expresie de dezgust și paharul fu pus înapoi pe masă.

Privirile lui în care se citea o hotărîre nestrămutată și totodată o amară suferință, se îndreptară către ornicul cu cuc de pe perete.

Ceasul arăta ora nouă și un sfert.

Ochii adolescentului se reîntoarseră spre fereastră, cercetînd cînd o stradă, cînd pe cealaltă.

— Vasăzică nu vine? întrebă după un sfert de ceas Joseph Lheureux, care se încălzea la soba din sala alăturată.

În loc de răspuns, tînărul întrebă:

— La ce oră începe intrarea pentru vizitarea deținuților?

— Depinde, replică Lheureux. Pentru cei care-au dat faliment, există întotdeauna derogări. Ah! ce șmecheri! Pentru unu' care-a dat faliment te afli aici?

— Nu, o aştept pe mama, care s-a dus la Palatul de Justiţie să ceară permisul de la judecătorul de instrucţie.

— Aşadar, e vorba de un deţinut în stare de arest preventiv? Şi în cazul ăsta lucrurile depind ba de una, ba de alta, ba de cum eşti tuns. Mă bate gîndul că mama dumitale n-o fi vreo contesă, aşa-i băiete?

— Mama mea este proprietăreasa unei menajerii.

— Bună situaţie! Şi dumneata, năzdrăvanule, eşti cel care îngrijeşte şoriceii albi? Bineînţeles! nu poţi avea mîinile unuia care ciopleşte piatra! Rămîne de văzut care-i poziţia socială a acuzatului.

Băiatul deschidea gura să răspundă cînd, deodată, o roşeaţă puternică îi năvăli în obraji şi el sări în picioare.

— Drace! exclamă taica Lheureux, nu sîntem chiar atît de amorţiţi cum credeam!

Nu avu timp să spună mai mult. Adolescentul aruncă pe masă o monedă de cinci franci şi se repezi spre uşă.

O trăsură tocmai se oprise pe strada Pavée, în faţa intrării principale a închisorii Force.

24 ÎNCHISOAREA FORCE

Taica Lheureux se instală pe locul rămas cald al băiatului şi-şi sprijini liniştit coatele pe pervazul ferestrei.

— Ia să vedem noi, îşi spuse. Ne aflăm în primele loje. S-ar părea că mucosului nu prea-i pasă de restul lui. Dacă n-ar fi mămica de-acolo, care coboară din trăsură, aş fi jurat că băieţelul ăsta era o mîndreţe de pisicuţă!

Mama cobora, într-adevăr, şi greutatea ei lăsată pe treapta trăsurii o făcea pe aceasta să se aplece ca o corabie care primeşte o rafală de vînt în pînzele din vîrful catargului.

În urma ei, din trăsură ieşi un bărbat cu umeri laţi, dar cu o înfăţişare cu totul blajină. Era îmbrăcat cu haine dintr-o

stofă bună maronie şi părea stînjenit în costumul său nou-nouţ. O raniţă mare, prinsă în curele, ca o tolbă, îi atîrna de gît.

„Cum aşa! cum aşa!" gîndi taica Lheureux. „Colosul ăsta de femeie a ouat un copil atît de sfrijit?!"

Chiar în clipa aceea, băiatul se duse la mama lui, care se dădu cu un pas înapoi şi păru să-l privească realmente uluită.

Cu toate acestea îşi reveni şi luă braţul ce i se oferea spre a trece pragul porţii, după ce-i vorbise în şoaptă omului cu raniţa, care se îndepărtă îndată cu paşi mari în direcţia străzii Francs-Bourgeois.

Stăpînul *Rendez-vous-ului de la Închisoarea Force* urmărea curios întregul spectacol.

„Există lucruri care, pentru cei nevinovaţi, nu par să ascundă nimic", îşi spuse reîntorcîndu-se la soba lui. „Însă pentru un om isteţ, altfel stă treaba. Mai întîi, e povestea cu moneda de cinci franci, doar dacă n-o veni copilul să-şi ceară restul, dar pariez că nu va veni. *Copilul* este *copila*, bineînţeles, m-am prins eu. Apoi, este mirarea doamnei grase, posesoare sau nu de fiare, deşi le posedă înfăţişarea. Omul cu raniţa, nu-mi spune nimic. Poate fi încă un mister, dar eu n-am ghicit rebusul. Cînd domnii funcţionari vor veni, la prînz, să-şi ia prima cafeluţă, voi afla cît de cît despre ce-i vorba. Dac-ar fi iar în legătură cu locotenentul de spahii? Unu' a fost deja dat afară din cauza individului ăstuia. Puştiul cu şapcă îmi pare dubios, mă duc să-i previn pe camarazi.

În timpul acesta, la ghişeul porţii mari avea loc următoarea discuţie între mama cea trupeşă şi portar.

Buna femeie întrebase de locotenentul Maurice Pagès.

— Nu se intră, răspunse portarul, nu chiar atît de morocănos cum îi prezintă romanele şi comedianţii pe cei de felul său, dar totuşi pe un ton foarte neplăcut.

— Am permisul domnului Perrin-Champein, ripostă doamna Samayoux, încă de mult recunoscută de cititor.

Portarul luă permisul, îl cercetă, apoi îl înapoie spunînd:

— Nu-i ora.

Ca element burlesc, iritant, dezasperant, imposibil, administraţia franceză stîrneşte uimirea întregului univers.

Nu avem timpul necesar spre a descrie aici pe larg toate acatistele de mulțumire pe care le merită. Declarăm însă că toți acești oameni bombănitori, dar fără arme, plătiți pentru a încurca treburile și a bloca trecerile, ar constitui — lăsînd la o parte orice aspect politic — un motiv suficient pentru o revoluție.

Remarcați, vă rog, că aproape întotdeauna există două duzini de diplomați care nu îndeplinesc nici măcar sarcinile unui simplu funcționar.

Dacă aș fi sultanul Franței, i-aș trage în țeapă nouăsprezece din douăzeci, iar restul i-aș afuma.

La acele cuvinte-măciucă: „Nu-i ora", mama Léo, mult mai calmă decît noi și care, de altfel, în această dimineață părea stăpînită de o bună-dispoziție triumfătoare, răspunse:

— Dacă nu-i ora, o putem aștepta pînă vine. Nu ducem lipsă de ceea ce trebuie pentru a plăti politețea funcționarilor care, în plus, mai sînt și înțelegători. Du-ne, pe băiatul meu și pe mine, în sala de așteptare.

— Nu există sală de așteptare, răspunse portarul. Reveniți la unsprezece.

Mama Léo tot nu se supără, numai că ochii i se congestionară, în timp ce prospețimea obrajilor ei bucălați, deja înviorată de vîntul dimineții, devenea dintr-o dată roșul cel mai aprins.

— Dragul meu temnicer, spuse ea, cunosc respectul ce i se cuvine unei autorități competente, dar asta nu înseamnă că ar avea dreptul să mă oblige la o cursă cu trăsura, și mai ales cu frigul ăsta la picioare din cauza anotimpului. Am cunoștințe în guvern, ca și fiul meu, destinat unor studii complete în cele mai de seamă colegii și, în plus, cînd am ieșit de la judecător, am întîlnit un prieten de-al meu, domnul baron de la Perrière, care mi-a zis: „Doamnă Samayoux, dacă ți se fac greutăți acolo, la închisoarea Force, transmite-i subdirectorului numele meu."

— Domnul baron de la Perrière? repetă portarul. Nu-l cunosc.

Băiatul, care încă nu scosese nici o vorbă, își ridică bluza și scoase din buzunarul hainei o carte de vizită pe care i-o întinse cerberului.

— Dacă le cunoşti sau nu pe persoanele care au avut amabilitatea de a ne sprijini, nu are prea mare importanţă. Dar nu poţi refuza să-i dai directorului închisorii această carte de vizită.

— Directorului! exclamă revoltat portarul. Doar atît!

Dar privirea îi căzu asupra cartonaşului şi-l citi cu glasul pe jumătate:

— „Colonelul Bozzo-Corona!"... Asta-i altă mîncare de peşte. Ăsta vine cîteodată să ia masa aici, şi cînd eram băiat de curse la Ministerul de Interne, intra în cabinetul ministrului ca la el acasă. Mare dreptate au cei ce spun că nu trebuie să judeci oamenii după înfăţişarea lor. Luaţi loc acolo, lîngă sobă, buna mea doamnă, şi băiatul la fel. O să trimit pe cineva la direcţie şi veţi avea răspunsul într-un minut.

Portarul ieşi luînd cu el cartea de vizită a colonelului, iar mama Léo rămase singură cu pretinsul ei fiu.

— Ah! draga mea, exclamă, te-am căutat la palat şi în tot lungul drumului. Mă uitam pe fereastra trăsurii, căci ghicisem ideea ta, că doar îmi spuseseşi că deja fusese dat afară un băiat, pe motiv că te-a ajutat să intri în închisoarea lui Maurice. Ce bucuros o să fie!... dar şi supărat, cînd o să vadă că nu mai ai părul tău frumos, care-i plăcea atît de mult!

— Părul îmi va creşte din nou, replică Valentine zîmbind.

— N-are a face, înseamnă că-l iubeşti al dracului de tare, fiindcă în tot Parisul nu găseai o asemenea perucă! *Marchef*-ul te-a ajutat?

— Da... şi tot el mi-a dat cartea de vizită a colonelului.

— Ştii ceva? *Marchef*-ul ăla îmi inspiră groază, deşi pe seama lui se spun poveşti cu care ar cîştiga premiul Montyon[1].

— Buna mea Léo, zise Valentine, temerile mele sînt încă şi mai mari decît ale dumitale, căci nu-mi pot explica devotamentul acestui om şi, în plus, nu înţeleg autoritatea de care se bucură în clinica doctorului Samuel. Ţi-am mai spus-o, şi gîndul acesta se tot întăreşte în mintea mea: în tot ce face

---

1 *Montyon* (Jean-Baptiste, Antoine Auget, baron de ~) (1733—1820): filantrop francez, fondatorul mai multor premii decernate anual, pentru virtute şi pentru literatură, de către Academia Fanceză. (n.t.)

pentru noi, Coyatier este sprijinit de cineva mai puternic decît el. Oare pe noi ne slujeşte, sau pe acel cineva? Şi oare, noi înşine, nu sîntem un instrument orb în mîinile aceluia care ne conduce încet dar sigur către prăpastie?

— Dacă aşa crezi... începu îmblînzitoarea.

— Nu cred, dar mă tem de orice, şi cu toate acestea merg înainte, deoarece statul în loc ar însemna moartea — moartea lui Maurice!

— Ai totuşi o idee?

— Cel puţin, am o speranţă. Am plîns atîta, m-am rugat atît de mult, încît poate că lui Dumnezeu îi va fi milă de mine.

— În privinţa asta, o asigură îmblînzitoarea, Dumnezeu e bun, se ştie, dar dacă n-ai şi o mică manivelă pe care s-o-nvîrteşti, de!...

— Ce ţi-a spus judecătorul? o întrebă Valentine deodată, ca şi cum ar fi vrut să întrerupă discuţia.

— Ciudat om! replică mama Léo. Parcă frige şi fierbe, mereu agitat şi nu-ţi lasă loc să spui şi tu o vorbuliţă. Ştie totul, a văzut totul, este sigur de toate. Tocmai scria ceva, şi eu mă amuzam privindu-l, cu nasul lui ascuţit şi cu ochelarii săi cu sticle albastre. Peniţa îi scîrţîia pe hîrtie de parcă tăia cu ferăstrăul un lemn noduros. În timp ce scria, mormăia încetişor. Iată unul căruia nu trebuie să-i fie greu să îmbrobodească un juriu! În cele din urmă, şi-a ridicat privirile spre mine şi am putut vedea că, în spatele ochelarilor, ochii îi erau saşii. Am vrut să vorbesc, dar vezi să nu! Asta era doar treaba lui. „Sînteţi văduva Samayoux", mi-a zis, „ştiu că i-aţi făcut felul soţului dumneavoastră prin accident, mie puţin îmi pasă. Afacerile vă merg bine şi nu sînteţi considerată o femeie rea. Aş fi putut să vă interoghez, dar nu-i nevoie! Cu siguranţă ştiţi multe în legătură cu povestea aceea, dar eu ştiu şi mai multe decît dumneavoastră, mai multe decît oricine, şi ar fi fost posibil să-mi spuneţi lucruri ce mi-ar fi deranjat instrucţia. Nu că n-aş fi întotdeauna gata să ascult adevărul — asta mi-e meseria; dar, în fine, n-aţi primit educaţia necesară pentru a înţelege ce concluzii anume aş putea trage în această problemă: vorbă multă — sărăcie. Vreţi un permis spre a-l vizita pe locotenentul Pagès, sînteţi sprijinită de

persoane importante, vă voi înmîna permisul." Toate astea dintr-o suflare și fără să facă nici o pauză. Ah! ce mai robinet! În timp ce-și căuta formularul tipărit ca să-l completeze, mi-am luat curajul în dinți și i-am spus, cu glasul meu cel mai fioros: „Locotenentul Pagès este nevinovat ca un prunc nou-născut. În Paris există niște tîlhari care sînt asociați ca foștii elevi de la colegiul Sainte-Barbe[1] sau de la Politehnică. Dacă domnul judecător ar binevoi să mă asculte, i-aș da niște informații pe cinste despre Fracurile-Negre."

— Ai făcut asta!... exclamă Valentine îngrijorată.

— Nu-ți fie teamă, ripostă mama Léo, ăla nu-i amestecat în afacerea asta. Este mult prea prost și prea limbut. A început să rîdă disprețuitor și mi-a spus: „Clasele sociale puțin luminate au nevoie să creadă în ceva ce seamănă cu diavolul. Cunosc gogoașa aceea cu Fracurile-Negre de parcă aș fi inventat-o eu, și știu că tot alergînd după fantome, nefericitul meu predecesor, care, de altminteri, nu era un om lipsit de merite, a sfîrșit prin a deveni nebun de legat. Este adevărat că locotenentul Pagès se pricepea grozav la trapez? Sînt amator. Dacă vă vine chef să depuneți mărturie pentru apărare, înțelegeți-vă cu avocatul, eu nu mă tem de contraziceri, și avem aici un tînăr substitut care vine la mine să-i spun pînă și unde să-și pună virgulele în rechizitoriu. Va ajunge departe, băiatul! Iată permisul dumneavoastră. Cînd veți dori altele, nu vă jenați, și spuneți-i colonelului Bozzo că sînt foarte fericit să-i pot fi agreabil."

— Mereu omul acela! murmură Valentine. Fără el, am fi oprite la fiecare pas.

— Și tare nu-mi vine să cred, adăugă îmblînzitoarea, că intenția lui ar fi să ne ducă pe drumul cel bun.

Micul minut cerut de portar durase mai bine de o jumătate de oră. În cele din urmă se înapoie, însoțit de un temnicer. În locul aroganței pline de importanță ce pare a fi lipită ca o

---

1 *Saint-Barbe (Colegiul ~):* institut de învățămînt creat în 1460 la Paris, în piața Panteonului, de către preotul Geoffroy Lenormant. A avut elevi remarcabili, printre care Montaigne, Ignațiu de Loyola, Scribe etc. Există și astăzi, fiind condus de „barbiști". (n.t.)

mască pe toate chipurile funcționarilor din administrație, începînd cu șeful de secție ce stă pe scaun la biroul său din lemn de mahon și pînă la omul de serviciu care-și satisface perfida plăcere de a-i stropi cu apă pe trecători în același timp cu pavajul străzii, portarul arborase o expresie amabilă și aproape binevoitoare.

— Îmi pare rău că v-am făcut să așteptați, zise, dar durează mult pînă străbați tot șirul de coridoare. Vă rog, doamnă și domnule, să-l urmați pe domnul Patrat. Numele meu este domnul Ragon și, dacă vi-l veți reaminti, ați putea declara, la nevoie, că m-am purtat față de dumneavoastră cu toată politețea și că m-am grăbit să vă servesc, fără a mai socoti că vă voi servi și altă dată.

Apoi, adresîndu-i-se purtătorului de chei, adăugă:

— Domnule Patrat, vei conduce aceste persoane în curtea zisă a Plozilor, scara B, coridorul Sainte-Madeleine, celula număru' 5, lăsînd ușa întredeschisă după ce-ai introdus persoanele, așa cum e necesar, mai ales că acuzatul a mai cauzat darea afară a unui salariat, dar o vei face cu tot respectul, stînjenind cît mai puțin cu putință efuziunile prietenești.

Purtătorul de chei porni înainte, cu mama Léo și Valentine în urma lui, și străbătu mai întîi curtea numită a Găinilor, care le era interzisă deținuților, fiindcă nici o barieră nu o despărțea de poarta cea mare.

După ce trecu pe sub bolta corpului de clădire principal, în care saloanele palatului Caumont fuseseră transformate în dormitor comun, temnicerul merse în lungul bisericii mănăstirești din curtea Sainte-Marie-l'Égyptienne, trecu pe sub micul palat ce purta, pe vremea aceea, numele de Sainte-Anne și ajunse, în sfîrșit, în curtea Plozilor, care servea drept loc de plimbare pentru deținuții ținuți la secret și, în același timp, drept curte interioară pentru copii, după orele de masă.

O scară cotită, îngustă și boltită, ducea la coridorul Sainte-Madeleine, care făcea parte din fostul palat Brienne.

Temnicerul deschise ușa care purta numărul 5 și o lăsă întredechisă, după ce o introdusese pe văduvă împreună cu însoțitorul ei.

Spre a îndeplini cît mai bine recomandările transmise lui de către portar şi care, în mod evident, veneau mai de sus, în loc să rămînă lîngă uşă, se plimbă în susul şi în josul coridorului.

După ce vom descrie celula lui Maurice Pagès, cititorul va înţelege că această îngăduinţă era cu totul lipsită de riscuri.

25 PRIZONIERUL

Trecuseră mai bine de două săptămîni de cînd Maurice Pagès părăsise închisoarea Conciergerie spre a fi transferat la Force.

Fusese lăsat la secret numai trei zile, apoi, deoarece — datorită bunei păreri pe care domnul Perrin-Champein o avea despre sine — instrucţia atinsese completa sa maturitate, venise ordinul ca Maurice să fie redat vieţii obişnuite din închisori.

Printre tovarăşii săi de suferinţă, Maurice stîrnea o mare curiozitate, cu atît mai mult cu cît era ţinut departe de ei, continuînd să locuiască în sectorul celor încarceraţi la secret şi fiind supus celor mai multe dintre precauţiile speciale ce sînt luate faţă de aceştia cu scopul de a se evita orice încercare de evadare.

Printre captivii din închisoarea Force se acreditase ideea că fostul locotenent „se împiedicase de un *ciot plantat*", cu alte cuvinte, căzuse într-un fel sau altul într-o cursă întinsă cu dibăcie, adică *plătise legea* pentru vreun răufăcător dintre cei sus-puşi.

Poliţia ar urmări mai rar o pistă falsă, justiţia ar comite mai puţine erori dacă ar putea sta de vorbă pe îndelete în întunecoasele locuri de preumblare în care deţinuţii vin să soarbă zilnic cîteva guri de aer proaspăt.

În astfel de locuri fiinţează o bursă de informaţii care găseşte, uneori, cheia celor mai dificile enigme şi rezolvă, în joacă, probleme extrem de încîlcite.

Și tocmai de aceea Canlor, Peuchet și cei mai mulți dintre cei care au scris despre poliție altceva decît declamații idioate pun accentul pe rolul *ciripitorului* sau al prizonierului cumpărat de birourile polițienești.

După părerea lor, rapoartele *ciripitorului* ar oferi informațiile cele mai certe dacă acel mizerabil, de două ori ticălos, mai întîi prin crima și apoi prin trădarea sa, ar putea inspira o încredere cît de mică.

Poate că în închisoarea Force lucrarea nefericitului Remy d'Arx, respinsă în unanimitate de disprețul administrației și al magistraturii, ar fi fost citită cu pasiune. Poate că acolo s-ar fi găsit cineva în stare să scrie un nume pe fiecare mască de Frac-Negru la care se referea acea lucrare.

Închisoarea Force era cufundată mult mai adînc decît bîlciul în străfudurile vieții pariziene — deținuții ei cunoșteau mai bine mitologia tîlhăriei, îi cunoșteau mai îndeaproape pe semizeii omorului și ai jafului.

În închisoarea Force, numele Fracurilor-Negre fusese pronunțat de mai multe ori în legătură cu locotenentul Maurice Pagès.

Însă nevinovăția probabilă a acestuia, departe de a trezi simpatie, îl situa în afara granițelor răului. Clipa procesului său era așteptată cu o nerăbdare răuvoitoare.

Cînd o eroare judiciară este în pregătire, pentru bandiți e sărbătoare. Fiecare pas greșit al justiției constituie o dovadă în sprijinul propriei lor absolviri de vinovăție.

Celula lui Maurice era situată la al treilea etaj al fostului palat Brienne și făcea parte din amenajările făcute la sfîrșitul domniei lui Ludovic al XVI-lea cu scopul de a transforma în închisoare nobila locuință. Planul exterior al încăperii pe care o ocupa ar fi prezentat o suprafață convenabilă, dar gro- simea pereților din blocuri de piatră o făcea să devină extrem de mică.

Primea lumina printr-o fereastră îngustă, adîncă și păzită printr-un dublu sistem de bare din fier forjat, dintr-o curte interioară ce făcuse parte, odinioară, din grădinile Caumont și în care rămăseseră cîțiva copaci mari, triști ca niște prizonieri. Din strada Culture-Sainte-Catherine li se vedeau creștetele,

iar cei care nu știau în ce pămînt blestemat erau plantate acele bătrîne trunchiuri poate că se gîndeau cu invidie la fericiții vecini care se bucurau de niște frunze atît de verzi și, probabil, de o iarbă proaspătă.

Exact în fața ferestrei — care semăna cu o gură de foc ceva mai largă — se înălța zidul construit de curînd pentru a împiedica repetarea evadărilor deja menționate de noi.

Dar trebuie să adăugăm foarte repede că acele evadări nu avuseseră loc la etajul locuit de Maurice și care cuprindea o duzină de celule de toată încrederea, destinate criminalilor din cea mai primejdioasă categorie.

Așadar, purtătorul cheilor se putea plimba foarte liniștit pe coridor. Chiar dacă ar fi avut aripi în locul bietelor sale mîini încătușate, Maurice n-ar fi putut spera să treacă printre gratiile cumplitei sale cuști.

Stătea, lîngă culcușul lui, pe un scaun de paie, singura mobilă mai acătării existentă în celulă, iar mîinile legate i se odihneau pe genunchi.

Purta costumul pușcăriașilor, și doar la vederea acestuia ți s-ar fi strîns inima.

Lumina, care intra pe fereastră mai albă după ce se reflectase pe acoperișurile acoperite de zăpadă, cădea pe capul lui ras accentuîndu-i paloarea mată a frunții.

L-am văzut cîndva — bărbat tînăr, soldat voios, dar foarte emoționat de speranțele ce-i umpleau inima. L-am mai văzut altădată, înduioșat și totodată vesel, onorînd cu voinicească poftă de mîncare a vîrstei sale cina sărăcăcioasă dar cordială pe care mama Léo i-o oferea cu o bucurie atît de entuziastă. În seara aceea aflase că Fleurette continua să-l iubească; auzise pronunțîndu-se pentru prima dată numele lui Remy d'Arx; presimțise prima atingere a fatalității care se abătuse deja asupra lui.

La acea seară se gîndea neîncetat în singurătatea închisorii sale.

Pentru el, întreaga-i viață se rezuma la acele cîteva ceasuri care îi păreau strălucitoare, dar cumplite.

Imediat după aceea, moartea unui necunoscut marcase începutul dramei oarecum supranaturale care-l învăluise ca un giulgiu de plumb și împotriva căreia nu putea rezista.

Amintirile lui se îndreptau cu încăpățînare spre cabina de saltimbanc, încărcată de obiecte sărăcăcioase și ridicole, căreia el îi atribuia atît de multă poezie curată și încîntătoare.

Întregul roman ciudat dar fericit al tinereții sale era cuprins acolo. Oare nu acolo se afla surîsul încîntat al Fleurettei, în stare să reverse din plin splendoarea peste aspectul jalnic și totodată comic al barăcii?

Ca amorțit, Maurice revedea locurile ce-i găzduiseră bucuriile.

Și, după lunga lui absență, tot acolo regăsise speranța și fericirea.

În toată lumea, Maurice nu avea pe nimeni care să-l iubească decît două surori: Valentine și Léocadie.

Domnișoara de Villanove și îmblînzitoarea se situau, desigur, în poziții foarte diferite, dar pe vremea cînd le cunoscuse Maurice, mama Léo era protectoarea și patroana celei care se numea acum domnișoara de Villanove.

În afară de aceasta, ele erau legate prin dragostea lor comună pentru el.

Cu excepția lor, Maurice nu avea nici relații, nici speranțe. Nu înseamnă că ar fi fost indiferent sau nerecunoscător față de propria-i familie, alcătuită din oameni cumsecade care se purtaseră bine cu el în copilăria lui, dar acea familie, reprezentată mai ales prin bunul tată Pagès, îl îndepărtase deja o dată, cu doi ani în urmă, ca pe o ramură prea lacomă.

În adîncul sufletului, Maurice nu-i condamnase hotărîrea. Știa bine că un om cu venituri mediocre și cu o casă de copii, așa cum era tatăl său, nu trebuie niciodată să se joace cu securitatea casei sale.

În timpul strălucitei sale campanii din Africa, aproape că fusese iertat, dar, de cînd asupra lui se abătuse nenorocirea, nu mai primise decît o scrisoare scurtă și rece.

La drept vorbind, nu era un blestem, dar epistola se încheia prin următoarea frază — un rezumat al înțelepciunii

provinciale: *«Cei care disprețuiesc sfaturile experienței și care trec peste autoritatea părintească sfîrșesc întotdeauna prost.»*

Ferească Dumnezeu să gîndim cu sarcasm sau amărăciune despre această frază care, în definitiv, este expresia burgheză a unui adevăr fundamental.

Însă bătrînul La Fontaine ne demonstrează rîzînd cît valorează înțelepciunea venită la momentul nepotrivit, în care nebunia ar fi, poate, mai prețioasă.

Îi prefer pe aceia care, departe de a accepta astfel împlinirea banalului lor destin, își ridică increduli fruntea în fața rușinii; pe aceia care se revoltă în pofida oricărei evidențe și chiar a oricărui bun simț: „Nu! fiul meu nu este vinovat!"

Asta însemnă familia, adevărata familie. Familia nu există decît cu condiția de a păstra această credință puternică și aceste splendide orbiri.

După cea de-a doua arestare a lui, Maurice nu trăise nici o singură zi fără a aștepta vizita mamei Léo.

Nu se poate spune că aceasta chiar ar fi debordat de înțelepciune, dar Maurice știa ce devotament nemărginit se afla în adîncul inimii sale bune. Pe măsura trecerii timpului, mirarea sa de a nu o vedea venind sporea, și totuși nu-i trecea prin minte să o învinuiască de uitare.

Nu mai aștepta altă vizită decît a ei, fiindcă slujbașul care-i deschisese o dată Valentinei ușa închisorii lui fusese concediat.

Cînd o văzu intrînd pe îmblînzitoare — și la început n-a văzut-o decît pe ea — primele cuvinte i-au fost:

— Sărmană mamă! Pariez c-ai fost bolnavă?

Văduva se apropie de el cu impetuozitate și cu brațele deschise. El nu putu răspunde acestui gest din cauza cătușelor care-i fixau încheieturile mîinilor.

Mama Léo îl strînse la piept plîngînd și bolborosind:

— Maurice! dragul meu Maurice! Cît ești de schimbat! Cît trebuie să fi suferit!

O uitase pe Valentine, pe care umerii ei lați i-o ascundeau prizonierului.

— De acum înainte, suferința mea nu va mai dura mult, spuse tînărul. Mai îmbrățișează-mă, mamă Léo, iar apoi vom vorbi despre ea, nu-i așa? Am mare nevoie să vorbesc despre ea.

— Dar ea-i aici, replică buna femeie cu glasul coborît. Este cu mine.

Maurice o dădu la o parte printr-o mișcare atît de bruscă încît, cu toată vigoarea ei, îmblînzitoarea fu cît pe-aci să cadă pe spate.

— Sfinte Doamne! exclamă încîntată — ai încă forță, cadetule!

Maurice se ridicase pe jumătate. Ochii lui o fixau pe Valentine, care stătea în picioare, nemișcată, în mijlocul încăperii. La prima privire nu reuși s-o recunoască sub deghizarea adoptată.

Cînd își dădu seama cine era, două lacrimi i se rostogoliră pe obraji și recăzu pe scaun, repetînd aproape aceleași cuvinte ale îmblînzitoarei:

— Ți-ai tăiat părul! părul tău pe care-l iubeam atît de mult!

Temnicerul cu cheile tocmai trecea prin fața pragului.

— Bună-ziua, vere, spuse cu glas tare Valentine. Este adevărat că nu ești lăsat să-ți fumezi țigara? Asta cred că-i tare greu.

Se apropie de Maurice și-l sărută pe obraz.

— Dragă! dragă Valentine! murmură acesta. Este prea multă fericire. Să fie oare cu putință să te bucuri pe pămînt de o asemenea fericire!?

Purtătorul cheilor reapăru și aruncă o privire în interiorul celulei. O văzu pe mama Léo stînd pe un capăt al patului mizerabil cu picioarele atîrnînd în jos, pe prizonier rămas în același loc, și pe băiat, în picioare, lîngă el.

— N-avem timp de pierdut, zise îmblînzitoarea, și nu pentru a ne amuza ne aflăm aici.

— Lasă-mă pe mine să vorbesc, mamă, o întrerupse Valentine, vreau să-i explic eu totul lui Maurice.

— Atunci, vino și șezi lîngă mine, fetițo, că nu te mai țin puterile.

Într-adevăr, Valentine se clătinase.

— Nu, ripostă ea, vreau să rămîn aici, vreau să mă așez pe genunchii soțului meu.

Cu blîndețe dădu la o parte mîinile lui Maurice, care o privea în extaz, și se așeză, mai ușoară decît un copil, în locul ce și-l dorise.

„Și totuși" — gîndea îmblînzitoarea — „tot s-a scrîntit puțin la cap, asta-i sigur!"

— Nu avem timp de pierdut, repetă domnișoara de Villanove cu un calm ciudat. În cîteva minute, totul trebuie să fie explicat, totul trebuie să fie stabilit, căci lucrurile vor decurge rapid și s-ar putea să nu ne mai vedem pînă în ziua cea mare.

— Ce zi mare? întrebă Maurice, care schimbase o privire cu îmblînzitoarea.

Valentine zîmbi ușor.

— Ne-ar întîrzia, spuse, dacă v-ați vîrî în cap că sînt nebună. Printre cele ce vă voi spune, unele lucruri vi se vor părea bizare, dar am mintea întreagă, vă asigur, și-mi voi urma cu încredere și curaj drumul, pentru că l-am ales după o serioasă chibzuire.

Stătea dreaptă, și în gestul prin care-și rezema mîna gingașă pe umărul logodnicului ei se simțea mîndrie și dîrzenie.

— Ești soțul meu, Maurice, continuă ea, iar eu îți sînt soție prin voința noastră a amîndurora. De va fi să trăim sau să murim, dorința mea este ca această unire să fie binecuvîntată de un preot, astfel încît pe mormîntul în care vom dormi împreună să fie un singur nume.

— Dar nu așa... vru s-o întrerupă îmblînzitoarea.

— Lasă! îi porunci Valentine.

Și Maurice, care-și scălda privirile în ochii fetei, repetă:

— Lasă! oh! ba da, așa!

Valentine își aplecă buzele pînă la fruntea prizonierului, spre a-i șopti:

— Noi doi nu putem avea decît o singură voință. Nu-ți cer înapoi otrava pe care ți-am dat-o, Maurice, dar mi-am schimbat părerea și nu mai vreau s-o folosesc.

Ochii tînărului exprimară o îngrijorare.

Domnişoara de Villanove zîmbi din nou şi adăugă:

— Am promisiunea ta că nu o vei folosi de unul singur.

— Dar... începu Maurice.

Paşii temnicerului care se plimba tocmai la celălalt capăt al coridorului abia se auzeau.

Degetul Valentinei atinse buzele logodnicului său, dar nu ea fu cea care vorbi, căci mama Léo se înfuriase.

— Sfinte Doamne! strigă, e vorba să pregătim o evadare şi-mi închipuiam că micuţa are cel puţin cîteva pile şi un cleşte pentru tăierea barelor ăstora, care nu par uşor de mişcat din loc. Credeţi oare că poţi pleca din închisoarea Force spunîndu-i guvernatorului: „Pardon, iertaţi vă rog, am nevoie să mă duc la capelă pentru micul meu *conjungo?*"[1] Eu, una, mi-am vîndut deja acţiunile, şi am un băiat bun, incapabil să inventeze maşina cu aburi, dar credincios ca dulăul lui Ulyse, şi care bate străzile oraşului ca să angajeze oameni pentru noi. Apoi va încerca să-şi găsească spioni chiar aici, în interiorul închisorii... Hei, dar voi nici nu mă ascultaţi, ce-nseamnă asta?!

Maurice şi Valentine se priveau.

— S-ar putea să avem nevoie de oamenii dumitale, bună Léo, spuse fata, este posibil să avem trebuinţă şi de banii dumitale, şi cu toate astea eu cred că voi fi foarte bogată. Din momentul acesta pînă-ntr-o oră, vom fi lămuriţi. Nu mă mai întrerupe şi lasă-mă să-i explic lui Maurice ceea ce trebuie să înţeleagă, căci, în situaţia noastră, există lucruri pe care nu le pot cunoaşte în întregime, şi care trebuie să fie lăsate în grija lui Dumnezeu, la fel ca soarta nefericiţilor ameninţaţi de un naufragiu.

Se reculese o clipă. Cînd vorbi din nou, frumoşii ei ochi străluceau de un calm îngeresc.

— În opinia oamenilor înţelepţi, spuse, noi sîntem în aşa măsură pierduţi fără nădejde, încît de două ori ne-am căutat

[1] *Conjungo* (lb. latină) = (eu) unesc. Cuvîntul are şi înţelesul familiar de căsătorie. (n.t.)

refugiul în moarte. Dincolo de moarte, în veșnicia în care, de cînd sufăr, cred cu mai multă putere, pedeapsa celor care se iubeau cu înflăcărare pe pămînt și care au părăsit viața printr-o crimă, trebuie să fie despărțirea. Oh! nu-mi obiectați nimic, îndoiala nu m-ar putea opri. Este de ajuns ca dreptatea lui Dumnezeu să existe pentru ca hotărîrea mea să fie de nestrămutat. Nu vreau să fiu despărțită de Maurice. Vreau ca jurămîntul nostru de pe pămînt să se împlinească în ceruri și, în această speranță, nu-i cer logodnicului meu să îndure supliciul infamiei, nu-i cer să aștepte eșafodul, dar îi spun: Prietene, eram hotărîți să murim; îți aduc o speranță care s-ar putea să fie o himeră, și te implor ca, de dragul meu, să nu judeci această speranță dorind s-o găsești rațională. Ea este ceea ce este, extravagantă sau înțeleaptă; ce-ți pasă, la urma urmei, de vreme ce, ieri încă, ultima noastră soluție era împărțirea unei băuturi ucigătoare?

— Na, poftim! na, poftim! murmură văduva, care se agita la picioarele patului. Nu visez, că doar m-am ciupit pînă la sînge. Oare se vorbește nemțește sau grecește? Să mă ia dracu' dacă pricep vreo vorbă din ce tot cînți acolo, păstorița mea!

— Dar tu? întrebă Valentine aplecîndu-se la urechea prizonierului.

— Eu vreau tot ce vrei tu, răspunse Maurice, însă nici eu nu înțeleg.

Căutîndu-și cuvintele, Valentine continuă cu un fel de timiditate:

— Nu mă siliți să cred că efortul meu nu tinde decît să mă înșele pe mine însămi. Nădejdea nu-mi este mare, e drept, căci sînt nevoită să mă bazez pe ceva groaznic. Dar, Maurice, chiar de-ar fi să pierim, n-ar fi mai bine să murim luptînd? Și tu, tu care ești atît de viteaz, n-ai prefera martiriul în locul sinuciderii?

— Ba da! răspunse cu înflăcărare prizonierul, ai cărui ochi străluciră.

În același timp, mama Léo exclamă, bătînd din palme:

— Atunci, este treaba lui Coyatier, nu-i așa? Uite că deja pricep pe jumătate! Ei, bine! Sfinte Doamne! Nu-mi place martiriul mai mult decît otrava, și doar dacă mi se leagă toate patru labele, vă voi lăsa să vă aruncați în gura lupului, asta s-o știți bine!

26 CASA LUI REMY D'ARX

Paznicul se opri în dreptul ușii, pe coridor, și spuse foarte politicos:

— Cele douăzeci de minute s-au păpat, va trebui să vă gîndiți la plecare.

— Deja! exclamară simultan Valentine și Maurice.

— Ceasul dumitale o ia înainte, omule, răspunse îmblînzitoarea, care-și recăpătase expresia plină de hotărîre. Încă o clipușoară, te rog, sîntem pe cale să-l sfătuim pe tînăr să se împace cu soarta lui.

După ce purtătorul acordă două minute de grație, îmblînzitoarea i se adresă pe șoptite Valentinei.

— Fetițo, mă faci să cred că te joci cu focul Infernului. Vezi tu, ori diavolul, ori oamenii aceia, e același lucru!

— Lui Maurice nu-i este teamă de ei, murmură Valentine.

— Lui! locotenentului meu, să-i fie teamă! protestă mama Léo. Dacă i-ar avea în față în Algeria, pe cîmpul de onoare, i-ar înghiți ca pe supă! Nu ca să vă fac să dați înapoi vorbesc, nu! Ceea ce-a spus Fleurette adineauri este adevărat — ne aflăm aici ca în mijlocul unui naufragiu. Cum așa?! Cînd primejdia de moarte ne înconjoară și cînd nu mai știi la ce sfinți să te-nchini, trebuie să accepți să lași ceva în seama întîmplării, ba chiar și a diavolului. Numai că am și eu ideea mea: în timp ce Coyatier își va vedea de treabă, n-o să stau nici eu cu mîinile în sîn.

— Ai grijă, buna mea Léo, o întrerupse domnișoara de Villanove, cel mai mic semn de neîncredere din partea noastră ne-ar distruge și ultima șansă de salvare.

Se ridicase, și gestul ei îi impuse tăcere îmblînzitoarei, care se pregătea să mai vorbească.

— În această ultimă șansă mi-am pus toată nădejdea, tot viitorul, întreaga fericire, însăși inima mea. Zilele și nopțile mele nu sînt stăpînite decît de un singur gînd, mă străduiesc, mă rog și, uneori, mi se pare că eu, o biată fată, voi reuși să înșel viclenia acelor demoni... Ești foarte hotărît, Maurice?

— Ce am de pierdut? întrebă zîmbind tînărul prizonier.

— Atunci, fii gata la orice oră. Nu este vorba nici de cătușe sfărîmate, nici de bare tăiate cu pila; trebuie numai să urmezi pe acela sau aceea care va veni și-ți va spune: „*S-a luminat de ziuă.*“

— Parola lor! murmură văduva pălind.

— Văd că mergem drept la țintă, spuse Maurice cu un fel de voioșie plină de disperare.

— Cînd la ureche îți vor fi șoptite aceste cuvinte, continuă Valentine, eu voi fi alături, foarte aproape, și dacă va exista vreo primejdie, o voi împărtăși.

— Și așa crezi că-l consolezi..., începu mama Léo.

— Încă ceva, o întrerupse Valentine. Pentru a te căsători, trebuie să ai un nume, iar eu nu am. Cel pe care-l port nu este al meu, sînt convinsă.

— Sfinte Doamne! Sfinte Doamne! exclamă văduva. Mi se face pielea ca de găină cînd mă gîndesc că vom pierde timp făcînd nunta asta, în loc s-o ștergem în galop pe indiferent ce drum. Eu, una, știu bine ce-aș face cu nunta, cît despre povestea cu a avea sau a nu avea un nume, Doamne! cînd e vorba de viață și de moarte...

În momentul acela, buzele Valentinei atingeau fruntea lui Maurice.

— Eu sînt domnișoara d'Arx, îi șopti cu un glas atît de coborît, încît cu greu putea fi auzit. Trebuie să-mi răzbun tatăl, trebuie să-mi răzbun fratele. Ei mă cred nebună, poate că au dreptate, căci eu, o biată fată, am luat asupră-mi o povară care ar zdrobi umerii unui bărbat. Nu spre o fugă mă îndrept, ci spre o bătălie. Soțul meu își datorează suflul vieții fratelui meu Remy d'Arx; soțul meu trebuie să împărtășească

pe din două, cu mine, această răzbunare, și de aceea îi risc viața alături de a mea. Voi avea propriul meu nume pentru a-mi căpăta soțul, și nu vă temeți că asta va necesita o întîrziere prea mare: în mai puțin de o jumătate de oră voi ști cum mă numesc și voi putea dovedi legitimitatea răzbu-nării mele.

Își îndreptase trupul și era atît de frumoasă și de mîndră, încît mama Léo și Maurice o priveau cu admirație. Amîndoi aveau impresia că o vedeau pentru prima oară.

Însă expresia i se schimbă brusc, deoarece paznicul reapăruse la ușă.

Scutură bărbătește mîna prizonierului, spunîndu-i:

— Bună-seara, vere, ne mai vedem noi! Îl știu eu bine pe acela care, în dimineața asta, nu va mai da iama în proviziile mamei. Văzîndu-te atît de necăjit, mi-a pierit pofta de mîncare pentru toată ziua. Hai, mamă!

Și o împinse afară pe mama Léo, complet zăpăcită, dar, în prag, se mai întoarse o dată. Cu mîna își atinse pieptul și buzele, ca și cum, într-o ultimă sărutare, i-ar fi trimis lui Maurice întreaga ei inimă.

Trăsura aștepta în fața porții închisorii. Dintr-o privire rapidă, Valentine cercetă ambele capete ale străzii și nu văzu nimic suspect.

Urcă cea dintîi în vehicul.

Înălțînd din umeri, mama Léo îi spuse vizitiului:

— Poftim cum sînt băieții din ziua de azi!

Și urcînd la rîndul ei, adăugă:

— Ce palmă ai mai merita, că te porți atît de nepoliticos, lăsînd o doamnă în urma ta!

„Și o palmă de-a ta ar valora bani mulți la tîrgul de palme", gîndi vizitiul, care, din ochi, măsurase deja, plin de admirație, dimensiunile mamei Léo.

— Ai dreptate, murmură Valentine, întinzîndu-i tovarășei sale mîna. Timp de o clipă, mi-am uitat rolul. Dar, nu peste multă vreme, se va încheia, și nu voi mai fi nevoită să mi-l reiau.

Lăsă în jos geamul ce le despărțea de vizitiu și-i spuse acestuia:

— Strada Mail, numărul 3, și dă-i bice, dacă vrei un bacșiș bun.

— Așadar, tu ești cea care conduce acțiunea? întrebă văduva.

— Da, răspunse domnișoara de Villanove.

Aceasta fu toată conversația. De două sau de trei ori în timpul drumului, mama Léo încercă să mai deschidă vorba, dar Valentine rămase tăcută și adîncită în gînduri.

Cînd trăsura se opri la intrarea pe strada Mail, în fața casei cu numărul 3, Valentine păru că se trezește dintr-un somn.

— Cunoști pe cineva aici, fetițo? o întrebă îmblînzitoarea.

Dar se întrerupse, spre a adăuga:

— Dar ce ți se întîmplă? Uite că ești mai palidă decît o moartă!

Valentine răspunse:

— O singură dată am venit în casa aceasta. Cunoșteam aici pe cineva... cineva care-mi era foarte drag!

Se ridică să coboare. Mama Léo o mai întrebă:

— Să rămîn aici, sau să vin cu tine? Ai nevoie de mine?

— Mă simt tare slăbită, răspunse Valentine, nu mă părăsi.

Văduva sări prima pe trotuar și o prinse în brațe pe fată, care abia se ținea pe picioare.

Intrară împreună sub boltă, unde portarul tocmai spărgea lemne pentru soba lui.

— Întreabă-l — șopti Valentine — dacă se află cineva la domnul Remy d'Arx.

Cuvintele acestea însemnau cît o întreagă explicație.

— Bine! bine! zise îmblînzitoarea. Atunci nu mă mai mir că tremuri de parcă ai avea febră, însă te poți lăuda că m-ai speriat!

Îi adresă portarului întrebarea pe care i-o dictase Valentine. Omul, care stătea încovoiat la treaba lui, își îndreptă spinarea și le privi supărat:

— Acolo unde locuiește acum domnul d'Arx, răspunse răstit, nu mai e loc să pui pe altu' alături.

— Dar servitorul său? murmură Valentine, Germain?...

— Cu domnul Germain, o corectă portarul, e cu totul altceva. Servitorul său tocmai a urcat sus... Vreau să spun servitorul domnului Germain, și bănuiesc că trebuie să se fi sculat la ora asta — vreau să spun domnul Germain. Îi vin destui musafiri bunului domn, de cînd cu povestea, dar asta nu-l prea încîntă. Urcați la primul, și nu sunați prea tare, fin'că nu-i place zgomotul.

Valentine și mama Léo urcară. Ca urmare a soneriei acționate cu discreție, un valet cu înfățișare corectă, fără livrea dar purtînd doliu mare, veni să deschidă ușa.

Nu fură nevoite să vorbească. De îndată ce le zări, valetul se grăbi să le poftească în casă.

— Intrați, intrați, buna mea doamnă, și dumneata de asemenea, tinere, ați întîrziat. Este mai bine de o oră de cînd vă așteaptă domnul.

— Aceasta este, într-adevăr, locuința domnului Germain? vru să se încredințeze Valentine, închipuindu-și că-i vorba de o greșeală.

— Aici vă aflați la domnul Remy d'Arx, răspunse valetul, nu fără a-și da o oarecare importanță, dar cel care vă așteaptă este domnul Germain.

Valentine și mama Léo intrară.

Unele case de pe strada Mail sînt construite într-un stil destul de impunător, iar cîteva și-ar găsi cu cinste locul în cartierul Saint-Germain.

După ce străbătuseră o sufragerie și un salon cu plafoane foarte înalte, amîndouă spațioase și mobilate cu un gust auster dar în care parcă dăinuia o impresie de tristețe și părăsire, îmblînzitoarea și tînăra sa însoțitoare fură poftite să intre în cabinetul de lucru al lui Remy d'Arx.

Precedîndu-le, valetul anunțase:

— Domnule Germain, a venit buna doamnă cu băiatul dînsei.

Cabinetul de lucru era o încăpere de aceleași dimensiuni ca și salonul și ale cărei ferestre se deschideau spre o curte

plantată cu arbori. Biroul, scaunele și biblioteca erau din lemn de abanos, al cărui luciu sobru ieșea în evidență pe catifeaua de culoare întunecată a draperiilor.

Lîngă birou, în fotoliul în care Remy d'Arx obișnuia, fără îndoială, să se așeze odinioară, se afla un bărbat cu părul alb și care purta livreaua de mare doliu.

Bărbatul, al cărui chip era trist și respectabil, dădu la o parte hîrtiile pe care tocmai la consulta și le privi pe nou-sosite.

Ne exprimăm în felul acesta, deoarece se părea că, pentru el, sexul Valentinei nu constituia un mister. Într-adevăr, se ridică și, cu un fel de pioasă emoție, spuse:

— Domnișoară d'Arx, domnul Remy, fratele dumneavoastră, mult-iubitul meu stăpîn, mi-a lăsat porunca de a conduce aici treburile pînă la venirea dumneavoastră, spre a vă primi în casa dumneavoastră și a vă pune în posesia celor ce vă aparțin.

Mama Léo căsca niște ochi cît farfuria. Pentru ea, evenimentele căpătau o alură feerică. Imaginația îi era într-atît de zguduită, încît de acum înainte putea să înfrunte fără grijă absolut orice surpriză.

Pretutindeni vedea amenințarea misterioasă, și i se părea că răsuflarea Fracurilor Negre otrăvea pînă și aerul pe care-l respira.

Nu-și pierduse nimic din vitejie, în sensul că era gata să facă față oricărei primejdii, dar vitejia ei nu dădea semne exterioare. Stătea în spatele Valentinei și privea cu un soi de groază superstițioasă încăperea aceea în care murise un apărător al Legii pe care Legea nu putuse să-l apere.

Valentine era, dimpotrivă, calmă — cel puțin în aparență.

Îi răspunse bătrînului Germain printr-un simplu semn din cap, apoi merse drept spre un portret pus pe un șevalet între cele două ferestre și pe care lumina cădea din spate.

Fără o vorbă, întoarse șevaletul astfel încît portretul să fie luminat.

Chipul melancolic și frumos al lui Remy păru să se desprindă de pe pînză.

Valentine îl contemplă îndelung, în timp ce mama Léo și Germain tăceau amîndoi. Încercă să-și împreuneze mîinile tremurătoare. Pleoapele i se strînseră ca spre a-și reține lacrimile. Însă nu plînse deloc.

— Pentru ce m-ai numit domnișoara d'Arx? întrebă revenind lîngă birou.

Pe trăsăturile profund îndurerate ale lui Germain apăru un palid surîs.

— Fiindcă vă așteptam, răspunse. Este multă vreme de cînd vă aștept, și chiar azi-dimineață vizita dumneavoastră mi-a fost anunțată din nou. V-am recunoscut imediat. Mi s-a părut că-l văd pe domnul Remy la vîrsta de cincisprezece ani. Era leit portretul mamei sale, a mamei dumneavoastră de asemenea, domnișoară, și sînt convins că dacă ați purta veșminte corespunzătoare sexului, ați semăna ca două picături de apă cu răposata doamna noastră.

Trase mai în față fotoliul lui Remy și gestul său respectuos o invita pe Valentine să ia loc.

Fata se așeză și spuse:

— Fă ca mine, bună Léo, vom rămîne aici îndelung.

Germain, care doar cu scurt timp în urmă era încă stăpînul acelei case, în care îl înlocuia cu o reală demnitate pe tînărul magistrat decedat, își reluase, fără afectare și fără regret, atitudinea potrivită unui slujitor, și s-ar fi simțit jignit dacă Valentine l-ar fi tratat altfel decît ca pe un servitor.

— Luna trecută s-au împlinit patruzeci și trei de ani, cred, de cînd am intrat în casa domnului Mathieu d'Arx, spuse el cu tristețe în glas. Pe vremea aceea era foarte tînăr, își încheia studiile și, adeseori, îmi cerea sfatul. Cînd s-a căsătorit, m-a păstrat la dînsul, și tînăra doamnă, care era frumoasă ca un înger, m-a iubit tot așa cum mă iubea și soțul dînsei. I-am slujit cît am putut de bine. Nu exista nimic pe lume ce n-aș fi făcut pentru ei. A fost mare bucurie cînd a venit copilul — domnul Remy. După tatăl și mama sa, eu am fost acela care l-a sărutat primul. Acum sînt morți cu toții, tatăl, mama și copilul. Dumneavoastră, domnișoară d'Arx, sînteți singura rămasă în viață. Sînteți, de asemenea, singura

care nu-mi datorați nimic. Sper însă că mă veți păstra, de dragul acelora care nu mai sînt.

Valentine îi întinse mîna, iar el i-o sărută.

— Vă mulțumesc! spuse el. Nu m-aș fi împăcat cu gîndul de a rămîne aici numai pentru că domnul Remy vă cere acest lucru prin testament.

— Fratele meu a făcut un testament? murmură Valentine.

— N-a putut scrie unul prea lung, replică Germain, și sărmanei sale mîini, care altădată alerga atît de repede pe hîrtie, i-a fost greu să traseze cîteva rînduri. Vi le voi da, acele rînduri, vă aparțin ca și toate celelalte. Dar există și un alt testament, unul nescris: sînt ultimele cuvinte culese de pe buzele sale și care, toate, de la cel dintîi pînă la cel din urmă, au fost rostite pentru dumneavoastră.

— Sfinte Doamne! exclamă îmblînzitoarea, scoțîndu-și imensa batistă — tu, fetițo, te ții să nu plîngi, dar eu, orice-aș face, nu te supăra pe mine, îi dau drumul.

Germain o privi, mirat de această familiaritate.

— Odată, la teatrul Gymnase, l-am văzut pe domnul Bouffé, continuă mama Léo, cu ochii înotînd în lacrimi. Avea rolul unui valet credincios, ba chiar, în actul al treilea, i s-a dat premiul Montyon, dar nu era nici pe jumătate atît de reușit ca dumneata. Zi-i înainte, venerabile Germain, eu, una, nu-s din înalta societate, și fetița mă ia așa cum sînt.

Cu o mînă își șterse ochii, cu cealaltă o strînse pe cea a bătrînului adăugînd:

— Cu asta, gata, poți să-i zici mai departe.

— Domnul Remy, rosti Germain cu glas coborît, nu a avut puterea să-mi spună prea multe, dar a vorbit despre o doamnă cumsecade, patroana unei menajerii, cred, căreia domnișoara d'Arx îi datorează multă recunoștință.

— Eu sînt patroana menajeriei, om bun. Dar fetița nu-mi datorează absolut nimic. Hai, descarcă-ți tot sacul, nu ne aflăm aici ca să ne pierdem timpul.

— Există multe lucruri pe care eu nu le înțeleg, continuă Germain. Domnul Remy îmi interzisese să fac vreun demers

în scopul de a lua legătura cu dumneavoastră mai înainte de a trece o lună, dar adăugase: „Va veni ea însăși. Sînt sigur că va veni." Așteptam. Azi-dimineață mi-a fost anunțat un comisionar care întreba de domnișoara d'Arx. Am poruncit să fie poftit la mine și el mi-a spus că urma să veniți, descriindu-mi costumul în care aveați să vă prezentați. Nu mi-a explicat pentru ce purtați acest costum.

Mama Léo și Valentine schimbară o privire.

— Avea nevoie urgentă să vă vorbească, mai spuse bătrînul valet. La plecare a zis: „Rugați-o pe domnișoara d'Arx să mă aștepte, căci voi reveni."

Valentine întrebă:

— Cum arăta comisionarul acela?

În cîteva cuvinte, Germain schiță un portret de o asemănare atît de izbitoare, încît nu fu lăsat să încheie. Îmblînzitoarea și Valentine pronunțară simultan numele lui Coyatier.

— Ia seama! șopti mama Léo, încruntîndu-se.

— Am depășit vremurile în care trebuia să iau seama, replică Valentine cu un zîmbet trist dar plin de curaj. Dacă dumitale, mamă, ți-ar fi fost teamă cînd intrai în cușca fiarelor sălbatice, ai fi fost pierdută.

— Asta așa e, murmură văduva, dar este riscant.

— Doresc să știu, continuă fata, tot ceea ce se referă la fratele meu. Vorbește, Germain, și fii scurt, căci nu dispun de mult timp spre a te asculta.

27 VIZITA FRACURILOR NEGRE

Germain întrebă:

— Dorește domnișoara d'Arx să-i istorisesc trecutul? Dînsa are dreptul de a cunoaște totul, și printre ultimele cuvinte ale iubitului meu stăpîn, au fost și acestea: „Sora mea nu trebuie să ignore nimic..."

— Știu totul, îl întrerupse Valentine.

— Atunci, fie ca Dumnezeu să vă dea curaj sau uitarea! Povestea este sîngeroasă, și în moștenirea ce vă revine sînt multe dureri. Pînă în vremea din urmă, domnul Remy încă vă mai căuta, în ciuda lucrării importante care-i ocupa toate ceasurile. Vreau să spun, încă o mai căuta pe sora sa, sărmana copilă dispărută cu prilejul cumplitei catastrofe de la Toulouse. Și-a întrerupt căutările atunci cînd întîmplarea v-a scos în drumul său, înșelîndu-i afecțiunea și condamnîndu-l la groaznicul supliciu care i-a adus moartea... căci nu otrava a fost cea care l-a ucis.

— Eu l-am ucis, murmură Valentine. Știu și asta.

Era mai palidă decît o muribundă, dar stătea dreaptă și neclintită în fotoliul său.

Mama Léo transpira toată.

Germain își lăsă capul în jos și spuse, abia auzit:

— Există unele familii care sînt condamnate.

Apoi continuă cu glasul său obișnuit:

— Domnul Remy se ferea de mine, de parcă s-ar fi temut de sfaturile mele. Eu nu o cunoșteam pe logodnica stăpînului meu decît atît cît o putusem întrezări printr-un voal, în seara în care el a fost adus, leșinat, de la Palatul de Justiție, și nu datorită acelei întîlniri v-am recunoscut adineauri. Habar nu aveam nici de războiul necruțător în care se angajase stăpînul meu. Știam, sau mai curînd vedeam doar că el devenea sumbru, îngrijorat, cu mintea și cu trupul bolnave. Pe fruntea sa se întipărise un semn funest, și poate că eu ghiceam natura primejdiei ce-l amenința, deoarece, în febra care-i chinuia nopțile, vorbea în somn. Dar ce era să fac? Era magistrat, ca și tatăl său, și tatăl său murise îndeplinindu-și datoria. Chiar în ziua semnării contractului, pe la ora patru după-amiaza, a fost adus aici. Nu murise, dar nu mișca și nici nu vorbea, iar ochii lui păreau că nu mă văd. A rămas astfel întreaga seară. Chemasem mai mulți medici care au venit și l-au consultat îndelung. La plecare, unul dintre ei mi-a spus: „Dacă opiniile domnului d'Arx nu sînt împotrivă, ar trebui să i se aducă un preot." Pînă în momentul acela îmi pusesem nădejdea în tinerețea și în constituția lui robustă. Un alt

medic m-a întrebat: „Dar nu are nici o familie? Ar trebui să fie anunțate rudele sau, cel puțin, înștiințați prietenii săi." Am trimis să fie rugat să vină preotul de la Notre-Dame-des-Victoires, abatele Desgenettes, ostașul acela bătrîn care poartă sutana ca pe o tunică de grenadier. Ne cunoștea bine. Uneori, venea dis-de-dimineață la domnul Remy, pe care-l trezeam spre a-l primi, și spunea: „Am nevoie de atîta pentru săracii mei." I se plătea ceea ce i se cuvenea. A venit și de data aceea; i-a pus întrebări sărmanului meu bolnav, care a rămas mut ca o piatră. Domnul abate a îngenuncheat lîngă pat și s-a rugat, dar toate acestea n-au durat prea mult, deoarece îl așteptau și alți nefericiți. „Băiete", mi-a spus la plecare — „dacă domnul d'Arx își recapătă cunoștința la indiferent ce oră din zi sau din noapte, voi fi gata să vin. Dar dacă nu și-o recapătă, să nu-ți fie teamă, căci el niciodată n-a refuzat să-i ajute pe cei aflați în suferință. Suflete ca al său nu au nevoie de pașaport pentru a merge drept la Dumnezeu." Domnul Remy nu mai avea rude. Prieteni nu-și dorea deloc, fiindcă prietenii necesită timp, iar el avea sarcina pe care și-o asumase. Cu toate acestea, m-am gîndit deodată la un domn foarte în vîrstă pe care tînărul meu stăpîn îl stima mai mult decît pe oricare alt om și care îi dădea sfaturi în legătură cu lucrarea lui. Am trimis pe cineva în strada Thérèse, la colonelul Bozzo-Corona.

La auzul acelui nume, Valentine, ca și îmblînzitoarea, tresări atît de puternic, încît bătrînul valet se opri.

— Îl cunoașteți? întrebă. Eu nu știam decît un singur lucru: anume, că avea o înfățișare foarte venerabilă și că domnul Remy nu întîmpina pe nimeni cu atîta afecțiune ca pe dînsul. A venit imediat, și nu singur. Împreună cu el era doctorul Samuel și un domn de Saint-Louis, pe care-i văzusem, atît pe unul cît și pe celălalt, cu alte prilejuri. Cu ei mai era și o femeie minunat de frumoasă care, de cum a intrat, a alergat spre pat și a luat amîndouă mîinile domnului Remy, plîngînd. Colonelul și însoțitorii săi păreau la fel de emoționați. De la ei am aflat amănunțit scena ce avusese loc pe strada Anjou-Saint-Honoré. Doctorul Samuel l-a examinat pe domnul Remy,

în vreme ce tînăra doamnă — care era contesa Corona — întreba cu glas tremurător: „Așadar nu există nici un mijloc pentru a-l salva?“ Doctorul Samuel a răspuns: „Viața lui nu se mai ține decît într-un fir.“ Și, după cîteva minute, a adăugat: „Iată că moare... a murit!“

— Era adevărat? întrerupse Valentine, care asculta, cu fața lividă, dar cu ochii uscați.

— Nu, replică Germain, încă nu era adevărat. Însă așa am crezut, căci ochii stăpînului rămăseseră lipsiți de privire, iar mîna mea, pe care mi-am atins-o de buzele sale, n-a simțit decît frig. Colonelul s-a apropiat și mi-a spus: „Germain, știi că între nefericitul meu prieten și mine exista și altceva în afară de afecțiune. Urmăream împreună împlinirea unei sarcini care-i ocupase întreaga existență.“ Era adevărat, știam acest lucru sau, cel puțin, domnul Remy îmi dăduse de înțeles că avea totală încredere în colonelul Bozzo și că, în caz de nenorocire — căci domnul d'Arx se gîndea la o nenorocire — lui trebuia să mă adresez în primă instanță. Știam și că dulapul cu sertare al stăpînului meu era plin de documente, referitoare la acea lucrare misterioasă pe care o bănuiam a fi cea despre care colonelul spunea că ar fi colaborat și dînsul la ea. Răspunderea pe care o simțeam în clipa aceea apăsînd asupra mea mă zdrobea. Poate că nu-mi dădeam prea bine seama ce fac, fiindcă durerea mă înnebunea. Fapt este că m-am dus spre locul în care domnul d'Arx punea cheia dulapului și mă întorceam deja către colonel spre a i-o da, cînd contesa Corona, care se aplecase asupra iubitului meu stăpîn, a strigat repetînd de trei ori: „Nu, nu, nu! Remy d'Arx n-a murit!“ Chiar în momentul acela colonelul Bozzo întindea mîna să ia cheia dulapului. Nu știu ce instinct m-a împiedicat să i-o dau și mi-am ascuns refuzul repezindu-mă bucuros spre pat. Acesta a fost înconjurat imediat de colonel și de prietenii săi, care, ce să spun, păreau tot atît de fericiți ca și mine. Ochii lui Remy d'Arx recăpătaseră, într-adevăr, o oarecare strălucire, și obrazul meu, pe care mi l-am apropiat cît mai mult de buzele sale, a simțit o răsuflare. Dar atît de slabă! „Haide, doctore“ — a spus colonelul — „poate că este începutul unei crize favorabile. Ajută miracolul să se

înfăptuiască." Iar domnul de Saint-Louis a adăugat: „V-am fi recunoscători, ca și cum ar fi vorba de copilul nostru drag." Și am adăugat și eu ceva, implorîndu-l pe medic cu mîinile împreunate. Luînd mîna bolnavului spre a-i simți pulsul, acesta a repetat: „Ar fi, cu adevărat, un miracol." Apoi s-a dus către masa în jurul căreia se consultaseră ceilalți doctori și a scris o rețetă. Despre cheia dulapului nu s-a mai vorbit. Luîndu-mă deoparte, colonelul mi-a spus doar atît: „Dacă vom avea fericirea de a-l salva, interesele mele sînt la fel de sigure în mîinile sale ca într-ale mele proprii; dacă, dimpotrivă... dar voi reveni mîine-dimineață, la prima oră." Au plecat împreună așa cum veniseră. Contesa Corona a vrut să rămînă, dar colonelul nu i-a îngăduit. Medicamentul recomandat de doctorul Samuel a fost adus. Aveam o vagă neîncredere în doctorul acela care, vorbind despre stăpînul meu, încă viu, spusese: „A murit." În momentul în care am vrut să-i dau poțiunea, spunîndu-mi că poate aceasta era salvarea, brațul domnului Remy a schițat o mișcare ușoară pe care am interpretat-o ca pe un refuz, și nu mă înșelam, după cum veți vedea. N-am insistat cîtuși de puțin. Am tras un fotoliu lîngă căpătîiul bolnavului și m-am instalat pentru a-mi petrece noaptea lîngă dînsul. Bineînțeles că nu dormeam, auzeam zgomotele de afară, tot mai rare, și pendula care bătea orele, dar gîndurile începeau să mi se încețoșeze și vedeam, ca printr-un văl, chipurile celor trei bărbați, care, acum, îmi apăreau ca niște dușmani. Cele douăsprezece bătăi ale miezului nopții tocmai răsunaseră cînd am sărit în picioare ca împins de un resort. Vocea domnului Remy, extrem de slabă dar foarte deslușită, se auzea lîngă mine. „Dă-mi să beau", spunea. „Nu doctoria, apă curată." „Remy, iubitul meu stăpîn" — am strigat crezînd că visez; căci deseori îi spuneam pe numele de botez, deoarece, cîndva, cînd era mic de tot, îl ținusem pe genunchi — „am avut deci inima de a dormi și dumneata m-ai și chemat?" Între timp, mă și apropiam aducînd un pahar cu apă. „N-ai dormit", mi-a răspuns. „Limba mea și-a recăpătat chiar acum libertatea ca și cum s-ar fi rupt legătura care-o ținea înțepenită. Du-te să iei un pahar din bufet și apă de la fîntînă: oamenii aceia s-au învîrtit pe

lîngă masă." „Şi aţi crede că?..." am vrut să întreb. M-a întrerupt spunînd: „Du-te, mi-e foarte sete!" M-am întors în fugă, după ce luasem apă proaspătă de la fîntînă, iar al a băut cu lăcomie. „Aceşti oameni sînt aceia care m-au ucis", mi-a spus cu frumosul lui glas calm şi grav, înapoindu-mi paharul. Şi, deoarece eu, uluit, bolboroseam cuvinte ca justiţie, tribunale, el a zîmbit cu o expresie de descurajare. „Nici zece ani de viaţă n-ar fi de ajuns spre a face să strălucească adevărul" — a murmurat — „iar eu abia de mai am cîteva ceasuri. La ce bun să încerc imposibilul? Trebuie să-mi utilizez în alt mod timpul ce mi-a rămas." „Dar asta înseamnă că i-aţi văzut, că i-aţi auzit!" am strigat. „Am auzit şi am văzut totul", mi-a răspuns. „Tinereţea şi forţa mea n-au avut nici o putere împotriva lor, ce-ar putea face, de-acum, agonia mea? Aprinde focul!" Am crezut că n-am înţeles bine, căci gîndurile se încîlceau în creierul meu înfierbîntat. Domnul Remy a repetat pe un ton poruncitor: „Aprinde focul!" M-am supus şi, în scurt timp, în cămin se înălţa o flacără. „Bine ai făcut că n-ai dat cheia, Germain", a continuat stăpînul meu, a cărui voce părea deja mai slabă. „Deschide dulapul." L-am deschis. „Ia toate hîrtiile care se află pe raftul din mijloc, toate, de la prima pînă la ultima, şi arde-le în faţa mea." Niciodată nu citisem hîrtiile acelea, dar le cunoşteam bine. Erau, toate, ciorne ale unei vaste lucrări de care se ocupa de ani de zile, piese doveditoare, documente, rodul unor eforturi imense de cercetare şi de strădanie. „Va veni sora mea", a gîndit cu glas tare stăpînul meu (şi era prima dată cînd îl auzeam vorbind despre sora lui). „Ar găsi toate astea, ar vrea să ducă mai departe opera fatală pe care n-am reuşit s-o închei şi ar muri şi ea, aşa cum mor eu!"

— Presupun că hîrtiile n-au fost arse? întrebă Valentine, cu ochii strălucitori.

— Era voinţa lui, răspunse bătrînul valet. Hîrtiile au fost arse, aşa cum spusese; toate, de la prima pînă la ultima.

— Atunci, murmură fata plecîndu-şi capul, nu-mi rămîne nimic, nu mai am nici o armă cu care să lupt!

— Chiar asta şi dorea, răspunse din nou Germain. Voia să facă lupta imposibilă. Vă iubea mult, domnişoară.

în ultimele sale clipe, nu era stăpînit decît de gîndul la sora lui. Dar la ce bun să mai vorbesc? Veţi vedea îndată cît de mult vă iubea.

28 MOARTEA LUI REMY

De cînd începuse acea scenă, mama Léo nu pronunţase nici un cuvînt. Asculta, pătrunsă de o emoţie aproape religioasă.

Valentine era cuprinsă de o durere adîncă, dar sîngele corsican din vinele ei clocotea.

Se făcuse încercarea de a pune imposibilul ca o barieră între ea şi dorinţa de răzbunare, dar era zadarnic: setea de răzbunare îi umplea inima.

În clipele acelea, însăşi imaginea lui Maurice pălea în amintirea ei.

Îl vedea pe Remy d'Arx, palid, pe patul său de agonie.

Primul cuvînt rostit de Germain, care-şi relua povestirea, îi făcu inima să tresară.

Bătrînul valet continuă astfel:

— În timp ce hîrtiile ardeau în vatră, domnul Remy vorbea ca pentru sine. Nu înţelegeam, dar fiecare cuvînt pronunţat de el mi s-a întipărit în memorie. Spunea: „Arma invizibilă! Arma de a cărei lovitură mortală nu te poate apăra nici o cuirasă! Ştiau că nu există nici o ieşire pentru acea pasiune; au făcut în aşa fel încît ea să se nască; au înteţit-o pînă la delir!... Mai există oare ceva după delir?... Căci eu am făcut ceea ce nici măcar patima însăşi n-ar scuza... Omul acela a venit, cu sînge rece, să-mi arate prăpastia deschisă şi să-mi spună că nefericirea mea era o crimă!"

Valentine îşi ascunse faţa în mîini.

— Am priceput mai tîrziu, rosti foarte încet bătrînul valet, ce anume înţelegea stăpînul meu prin cuvintele *arma invizibilă*. Există pe lume oameni mai ticăloşi decît diavolul.

— Eu, interveni mama Léo, ghicesc că-i vorba de o infamie mare cît casa, dar faceţi bine şi explicaţi-mi şi mie puţin.

Mîinile domnişoarei d'Arx coborîră, lăsîndu-i descoperită fruntea înroşită.

— Nici o vorbă în plus! spuse aproape cu asprime. Respect voinţa fratelui meu mort, dar oamenii aceia i-au ucis şi pe tatăl şi pe mama mea — răzbunarea este a mea, şi nu trebuie să dau seamă decît în faţa lui Dumnezeu!

Văduva şi bătrînul valet îşi plecară deodată privirile în faţa frumuseţii ei, care căpătase o strălucire tragică.

— Doriţi să-mi reiau povestirea? întrebă Germain cu timiditate.

— Vreau acest lucru, răspunse Valentine.

Germain continuă îndată:

— Flăcările umpleau vatra. Domnul Remy reuşise să se sprijine într-un cot spre a vedea arzînd munca sa de atîţia ani, munca zilelor şi nopţilor lui. I se părea că distrugerea nu era destul de rapidă şi-mi spunea: „Arde-le! arde-le! Din cenuşa asta se vor naşte viaţa ei, liniştea ei, fericirea ei!" Auzindu-l, căpătam, fără să vreau, speranţă, căci glasul său devenea mai puternic şi, uneori, ochii îi scăpărau. Aşa te înşeală febra întotdeauna. Cînd ultimele flăcări s-au stins, capul îi recăzu pe pernă şi el murmură: „Cum ar mai putea lupta de acum înainte, de vreme ce nu va mai avea nici o armă?"

Pe buzele Valentinei apăruse un zîmbet cumplit.

— Sfinte Doamne! spuse mama Léo, ai un zîmbet care nu-mi place, mă sperii. Îmi închipui că nu te vei duce să zgîndări tigrii aceia cu tot dinadinsul, ca să te laşi înghiţită.

— Lasă-l pe Germain să vorbească, fu singurul răspuns al Valentinei.

Bătrînul valet continuă:

— Domnul Remy a rămas o clipă tăcut, căci era doborît de oboseală, apoi mi-a poruncit să scot unul din cele două sertare mari ale dulapului, pe cel din dreapta. În spatele acelui sertar se afla o ascunzătoare, iar în ea, un plic mare purtînd, în chip de adresă, cuvintele: *Marie-Amélie d'Arx.*

Văduva, stăpînită de o nouă curiozitate, îşi trase scaunul mai aproape, iar Valentine şopti foarte emoţionată:

— Aşadar, acesta e numele meu adevărat!

— Este cel pe care l-ați primit la baptiseriul catedralei, din Toulouse, la 30 octombrie 1819, răspunse Germaine. Mă aflam acolo. Răposatei mele soții, doica dumneavoastră, i s-a făcut rău la începutul ceremoniei, și eu am fost acela care v-am purtat în brațe. Priviți-mă, domnișoară d'Arx, iată-mă aici ca un martor, și, înainte de a vă da actele care vor face din dumneavoastră moștenitoarea legitimă a stăpînilor mei, mă întreb pe mine însumi. Cînd v-am văzut pentru ultima dată, erați o copiliță mică de tot. Dar v-aș recunoaște, jur pe conștiința mea! Sau, mai curînd, o recunosc în dumneavoastră pe acea sfîntă femeie, mama dumneavoastră, al cărei portret viu sînteți. Cînd stăpînul meu a ținut în mîini plicul, a sărutat numele dumneavoastră scris pe el, gîndind cu glas tare: „Va rămîne ultima, va rămîne singură de tot." Apoi m-a privit în ochi și a adăugat: „Germain, acesta e numele surorii mele. O vei iubi, o vei sluji, o vei apăra." A deschis plicul și a continuat: „Iată actul de naștere al domnișoarei d'Arx. Cunoști la fel de bine ca și mine catastrofa care, odinioară, a scos-o din casa noastră. Astăzi, se numește domnișoara Valentine de Villanove."

Glasul lui Germain tremura cînd adăugă:

— Abia în momentul acela am înțeles totul. Am îngenuncheat în fața tînărului meu stăpîn și i-am spus: „Remy, copilul meu drag, nu te abandona morții! Dumnezeu îți va vindeca rana sufletească." A scuturat încet din cap. „Dumnezeu este bun" — mi-a răspuns — „i-a fost milă de mine. Murind, îmi pot păstra conștiința curată." Ochii lui erau ațintiți asupra mea, ochii lui limpezi și blînzi ca de copil. Mîna i se afla într-a mea. O resemnare calmă îi destindea, ca un zîmbet, buzele palide. Pleoapele i s-au închis pe jumătate, căci epuizarea se apropia. M-a trimis încă o dată la dulap, unde, la indicațiile sale, am găsit actul de deces al domnului Mathieu d'Arx și cel al soției sale — tatăl și mama dumneavoastră. În urmă cu cîteva luni, spre marea mea mirare și, totodată, spre profunda mea îngrijorare, căci faptul dovedea că el se temea de o nenorocire, domnul Remy vînduse în grabă toate bunurile imobile ale familiei sale și, în loc de a cumpăra cu banii astfel obținuți acțiuni franțuzești, luase

unele englezeşti şi austriece. Toate acestea se aflau în dulap. Mi-a spus: „Germain, n-am căpătat pe bunurile rămase de la tatăl meu o sumă corespunzătoare valorii lor, deoarece m-am grăbit prea mult. Evenimentele au dovedit că n-aveam timp de pierdut. Cu toate acestea, vei găsi în casa de bani din stînga dulapului — şi a cărei cheie, iată, ţi-o încredinţez — acţiuni la purtător totalizînd optzeci de mii de franci rentă la un capital de aproximativ un milion cinci sute de mii de franci. Averea aceasta nu trebuie să rămînă aici. Îndată după ce voi muri, o vei pune într-un loc sigur. Îi aparţine în întregime Mariei-Amélie d'Arx, sora mea, şi ţi-o încredinţez dumitale." Glasul îi slăbea tot mai mult. A vrut totuşi să se ridice în capul oaselor. L-am ajutat. Deja nu mai trăgeam nici o nădejde, căci moartea îşi pusese amprenta pe fruntea lui dragă. Mi-a cerut hîrtie, toc şi cerneală. Şovăiam dacă să-i dau ascultare sau nu, căci capul i se clătina pe umeri, dar m-a privit, şi ochii săi rugători păreau să-mi spună: „Grăbeşte-te, Germain, altfel nu voi mai avea timp." I-am adus toate cele de trebuinţă scrisului. Cu o mînă ţineam sfeşnicul, pentru că deja spunea că lumina e prea slabă; cu cealaltă, i-am oferit călimara, în care mîna lui cu greu a înmuiat peniţa. La început a trasat foarte încet cîteva cuvinte. Am crezut că nu va putea continua, dar l-am auzit murmurînd: „Trebuie totuşi ca ea să-mi cunoască ultimul gînd. Trebuie să-i vorbesc ca un frate... ca un tată, fiindcă eu l-am înlocuit pe acela pe care nu-l mai are." Şi degetele lui au părut că prind putere. În spatele perdelelor de la fereastră se vedeau mijind zorile. Încă nu terminase de scris, cînd cineva a sunat la uşa de la intrare. „Ei sînt" — mi-a spus — „nu vreau să-i văd." Ghicise corect: erau cei trei bărbaţi din ajun — colonelul Bozzo, domnul de Saint-Louis şi doctorul Samuel. Li se alăturase un al patrulea, căruia am auzit zicîndu-i-se domnul de la Perrière. Nici unul din ei nu a insistat să intre. Doctorul a vrut doar să afle ce efect avusese poţiunea lui şi a spus: „Dacă nu s-a simţit mai rău, am mari speranţe, pentru că efectele secundare ale beladonei sînt uşor de combătut." Domnul de la Perrière a adăugat că fusese trimis special de către doamna marchiză d'Ornans pentru ca domnul d'Arx

să afle cît de mult se interesa de sănătatea lui. Cînd m-am întors în cameră, l-am găsit pe stăpînul meu foarte agitat. M-a întrebat dacă se vorbise despre domnişoara de Villanove şi, ca urmare a răspunsului meu negativ, mi-a poruncit să trimit imediat, la un farmacist pe care mi l-a precizat, poţiunea doctorului Samuel. Dar nici nu ajunsesem bine la uşă cînd m-a şi rechemat, spunîndu-mi: „Este o nebunie, mintea mi se împrăştie. Dacă înăuntru s-ar găsi ceea ce cred că e, ar constitui o armă, adică o tentaţie, prin urmare o primejdie pentru ea. Varsă doctoria în cenuşă, sparge sticluţa, nu vreau ca ea să posede vreo armă, nu vreau să aibă tentaţii!" Am fost nevoit să mă supun, căci glasul îi era poruncitor şi privirea imperioasă. Se pregătea să-şi continue scrisul cînd soneria s-a auzit din nou. De data asta era justiţia, un anume domn Perrin-Champein, care, de atunci, l-a înlocuit pe stăpînul meu în postul de judecător de instrucţie. Venea, asistat de grefierul său. A fost primit, dar domnul Remy îşi lăsase capul să se odihnească pe pernă şi se întorsese cu faţa către perete. Domnul Perrin-Champein l-a interogat îndelung, deşi n-a obţinut nici un răspuns la întrebările sale referitoare la evenimentul de pe strada Anjou, printre care amesteca observaţii cu privire la omorul din strada Oratoire şi la însăşi comportarea domnului d'Arx ca judecător de instrucţie. Grefierul rînjea, cu nasul în jos şi, din cînd în cînd, şoptea: „Atîta rău c-o să răspundă!..." „Domnule şi stimate coleg" — a spus Perrin-Champein abandonînd asediul — „credeţi-mă că sînt dezolat de trista stare în care vă las. Un cuvînt este uşor de spus, şi s-ar putea să fiţi lipsit de bunăvoinţă. Cu toate acestea, vreau să cred că tăcerea dumneavoastră, care este ea însăşi foarte ciudată, nu este o dovadă că aţi fi săvîrşit ceva împotriva conştiinţei dumneavoastră de judecător." Pe palier, m-a întrebat: „Stăpînul dumitale n-a vorbit deloc toată noaptea?... Dar nu-mi vei răspunde nici dumneata mai mult decît dînsul. Ei, gata! te las cu bine! Toate acestea sînt extrem de ciudate, dar am mai descurcat eu şi altele şi, de regulă, interogatoriile nu slujec la nimic. Era un băiat foarte instruit, suficient de capabil şi, mai ales, cu protecţii puternice! Acum, iată că face loc altora, şi părerea mea este că

și-a cam meritat soarta.“ Cînd închideam ușa în urma lui, am auzit că eram chemat. „Să ne grăbim, Germain, să ne grăbim“, mi-a spus stăpînul făcînd eforturi să se ridice în pat. „Încă n-am terminat. Tot ce-i cer lui Dumnezeu este să-mi dea timpul necesar să termin.“ L-am ajutat din nou să se ridice în șezut, iar el și-a reluat truda care, de la o clipă la alta, devenea tot mai epuizantă. Vedeai cu ochii cum se schimbă la față. Tîmplele îi erau scăldate în transpirație. În momentul în care încheia, soneria a răsunat pentru a treia și ultima dată. „Îi vei înmîna asta“ — mi-a spus, împăturind hîrtia — „ei, și numai ei, bagă bine de seamă, și-i vei spune cît de mult m-a costat această din urmă muncă. Du-te să deschizi, cea care vine este rugăciunea.“ Ochii săi trupești se încețoșau tot mai mult, dar căpătase cealaltă vedere, cea care străbate prin ziduri. Era, într-adevăr, rugăciunea. Bătrînul preot Desgenettes a intrat și i-a dat ultima împărtășanie. Stăpînul meu a răspuns, pînă la capăt, cele cuvenite, în limba latină, după care capul i-a căzut pe pernă. Abatele l-a sărutat spunînd: „Du-te, suflet creștin!“, și stăpînul meu a pronunțat numele dumneavoastră. M-am apropiat. Se sfîrșise. I-am închis ochii...

Pe obrajii bătrînului se rostogoliră două lacrimi grele. Întredeschise reverele livrelei sale și scoase din sîn un plic pe care i-l întinse domnișoarei d'Arx spunînd:

— Îndeplinesc porunca primită și vă înmînez testamentul fratelui dumneavoastră.

29 TESTAMENTUL

Mama Léo avea ochii plini de lacrimi.

Doar Valentine nu plîngea. La ultimele cuvinte ale bătrînului Germain, un suspin încercase să-i umfle pieptul, dar printr-un puternic efort, ea și-l înăbușise.

Pe frumosul ei chip, ce exprima o nemărginită durere, se citea ceva asemănător cu severitatea unui judecător.

Luă hîrtia pe care i-o întindea Germain și spuse:

— Dragii mei prieteni, vă rog să vă retrageți. Trebuie să fiu singură spre a lua cunoștință de ultima dorință a fratelui meu.

Germain și văduva se ridicară imediat. În clipa cînd erau pe punctul de a ieși, Valentine adăugă:

— Cînd va reveni omul acela, comisionarul, să-l conduceți la mine.

— Și presupun că vom intra, odată cu el? întrebă mama Léo.

— Nu, vă veți înapoia numai atunci cînd vă voi chema. Acum, plecați.

Îmblînzitoarea și Germain ieșiră din cameră.

Mama Léo se lăsă condusă pînă în sufragerie, unde se prăbuși pe un scaun murmurînd:

— Sfinte Doamne! sînt frîntă de parcă aș fi fost snopită în bătaie! Copila asta o să se nenorocească! Nimic de zis, judecătorul era de o bunătate îngerească, dar, asta e: a murit, și bietei fetițe îi ajunge cît trebuie să se ocupe de Maurice al nostru.

Bătrînul valet mergea încet încoace și-ncolo, cu brațele atîrnîndu-i și cu capul plecat. Deodată, se opri în fața mamei Léo.

— Dumneata, care o cunoști — o întrebă — crezi că va da ascultare ultimei dorințe a fratelui ei?

— Cred că toți cei din familia asta sînt la fel, replică văduva. Îl au pe dracul în ei.

Germain își îndreptă umerii; ochii îi străluceau.

— Cît de frumoasă e! șopti profund entuziasmat. Și ce privire de prințesă are! Oh! da, este cu adevărat fiica bunei doamne... fiica lui Mathieu d'Arx, pe care nimic nu-l făcea să tremure! Sora lui Remy, iubitul meu copil, care avea blîndețea unui mielușel și curajul unui leu!

Se lăsă la rîndul său să cadă pe un scaun și-și rezemă capul în mîini.

După cîteva minute, mama Léo își reluă vorba, cu o oarecare stînjeneală.

— Ia zi, bătrîne, spuse roşind. Mi-e cam ruşine, pentru că ce vreau să te rog nu prea se potriveşte cu împrejurările. Dar omul este aşa cum s-a născut, iar mie, sensibilitatea îmi face o foame teribilă. Fără să insist, nu s-ar putea să-mi dai ceva să bag în gură?

La început, Germain ridică spre ea o privire scandalizată, dar văzînd chipul cumsecade al văduvei, care-şi recăpătase culoarea îmbujorată, îi veni să zîmbească şi spuse:

— Cred că, la nevoie, ai doborî un bărbat sau chiar doi, mămico! Nu toată lumea poate fi ducesă sau marchiză. Mie, îmi eşti pe plac. Trebuie să recunosc că, de data aceasta, aş îmbuca şi eu ceva, ca oricine. Îţi voi servi un mic dejun, după care vei avea argint viu în braţe şi-n picioare, dacă tot trebuie să ne luptăm cu ticăloşii aceia!

Între timp, Valentine — pe care vom continua s-o numim astfel, deoarece sub numele acesta am cunoscut-o şi am îndrăgit-o — se apropiase din nou de portret.

Trăsese un scaun lîngă tablou, aşa cum faci cînd nişte persoane inoportune au plecat şi cînd, în fine, poţi discuta, între patru ochi, cu un prieten drag, după o lungă absenţă.

Nu era decît un portret nemişcat şi mut, dar în partea de jos a pînzei se afla numele pictorului, de o sobră înţelepciune, care avea darul miraculos de a-i face pe morţi să trăiască.

Pensula lui Zeuxis[1] înşela păsările; pensula şi mai îndemînatică a lui Apelle[2] l-a înşelat pe Zeuxis însuşi. Ingres[3], pictorul cel atît de amarnic jignit, a făcut chiar mai mult: odată, a înşelat chiar şi durerea unei mame.

---

1 *Zeuxis:* pictor grec, din a doua jumătate a secolului al V-lea î.e.n., unul dintre cei mai iluştri artişti ai lumii antice. (n.t.)

2 *Apelle:* pictor grec de la sfîrşitul secolului al IV-lea şi începutul secolului al III-lea î.e.n. A fost portretistul lui Alexandru cel Mare. (n.t.)

3 *Ingres* (Dominique) (1784—1867): pictor francez, ale cărui opere se caracterizează printr-o deosebită puritate a desenului şi o extraordinară impresie de viaţă a personajelor. Principalele sale opere sînt: *Capela Sixtină, Apoteoza lui Homer, Odalisca, Izvorul* etc. (n.t.)

Eu nu am fost martorul acelei întîmplări, însă l-am văzut cu ochii mei, la o expoziţie particulară deschisă cu mai multă vreme în urmă, la bazarul Bonne-Nouvelle, l-am văzut, spuneam, pe un prieten al familiei Bertin, care lucra la *Journal des Débats*, străbătînd mulţimea şi repezindu-se, ca spre a-l îmbrăţişa, către portretul lui Bertin-bătrînul, care părea gata să se ridice în picioare, cu mîinile sprijinite pe braţele fotoliului.

În Franţa, certurile între diverse şcoli artistice, în muzică, pictură sau literatură, sînt oarbe pînă la stupiditate.

Ingres pictase cu un an în urmă portretul lui Remy d'Arx, şi asemănarea era atît de izbitoare, încît Valentine stătea cu inima strînsă, cu mintea uluită ca la apariţia unei vedenii invocate.

Avea în faţa ochilor întocmai pe tînărul trist şi blînd, timid dar capabil de acte eroice, de o mare inteligenţă şi de o nespusă bunătate, dar pe a cărui frunte părea întipărit semnul fatalităţii.

Ochii lui gînditori trăiau, gura părea gata să vorbească şi, în austera nobleţe a trăsăturilor sale, se ghicea un zîmbet fermecător care totuşi nu înflorea niciodată.

Valentine nu văzuse de prea multe ori acel zîmbet, deoarece, lîngă ea, Remy d'Arx era grav. El o evita pe Valentine aşa cum, instinctiv, fugi de nenorocire sau de soartă.

Cu toate acestea, îl văzuse uneori, cînd tînărul magistrat, atît de strălucitor şi de iubit, era departe de ea şi discuta, de exemplu, cu frumoasa contesă Corona.

— Îmi închipuiam că mă dispreţuia — şopti, şi acestea îi fură primele cuvinte. Dar *se temea de mine*, mi-a spus-o el însuşi. Presimţea lovitura morală pe care aveam să i-o dau.

Îşi plecă ochii în faţa privirii calme şi adînci pe care Remy, de pe pînză, o lăsa să cadă asupra ei.

— Era tînăr, murmură ea, se credea că este fericit. Rivalii săi îl priveau de jos şi invidia lor era aproape ură. Iată-i perfect răzbunaţi! A murit de prea multă suferinţă! Au existat oameni îndeajuns de cruzi pentru a-l alege, pe el dintre toţi, pe el,

care niciodată n-a făcut decît bine, spre a-i impune cea mai înspăimîntătoare tortură. L-au ucis cu încetul, prelungind supliciul cu o barbarie oribilă şi, nemulţumindu-se să-i chinuie trupul, au încercat să-i dezonoreze sufletul...

Rămase o clipă tăcută, apoi buzele i se întredeschiseră lăsînd să-i scape un nume... un cuvînt:

— Remy... frate!

După aceea, rupse plicul şi despături hîrtia pe care acesta o conţinea.

Scrisul era chinuit şi tremurat, şi rîndurile dezordonate îi smulseră prima lacrimă. Citi cu glas tare:

«În numele Tatălui, al Fiului şi al Sfîntului-Duh, acesta este testamentul meu. În prezenţa lui Dumnezeu şi simţind apropiindu-mi-se sfîrşitul, îndrept ultimul gînd către Marie-Amélie d'Arx, sora mea mult-iubită, în ciuda numelui de Valentine de Villanove pe care l-a purtat în decursul a doi ani de zile, ca urmare a unei fraude sau a unei erori.

Documentele în sprijinul acestei aserţiuni sînt încredinţate în mîinile celui mai fidel prieten ce mi-a rămas: Germain Lambert, servitor al familiei mele de mai bine de patruzeci de ani.

Marie-Amélie d'Arx este moştenitoarea mea unică şi legitimă. Cu toate acestea, pentru cazul în care starea sa civilă ar fi contestată, declar că-i dau şi-i las moştenire, fie sub numele de Valentine de Villanove, fie chiar şi sub cel de Fleurette, pe care l-a purtat în copilărie, totalitatea bunurilor mele mobile şi imobile.

Murind aşa cum mor, în deplinătatea facultăţilor mele mintale, semnez şi datez prezentul testament olograf, astfel încît să aibă puterea certă de lege.»

Urma, într-adevăr, numele lui Remy d'Arx, scris citeţ şi cu o mînă destul de sigură.

Se vedea bine că muribundul îşi cheltuise, în acel efort, întreaga energie ce-i mai rămăsese.

Sub semnătură, textul continua, dar devenea mai confuz, deoarece mîna slăbise treptat.

Valentine reuși totuși să citească, printre lacrimi:

Sora mea, draga mea Valentine, îngăduie-mi să-ți păstrez acest nume pe care l-am iubit atît de mult.

Lasă-mă să-ți spun imediat și că privirea mamei noastre se poate adînci în străfundul inimii mele, a cărei rană este, acum, vindecată.

Te iubesc așa cum îmi este permis sub ochii lui Dumnezeu care mă cheamă la El, te iubesc ca pe copila dragă pe care, odinioară, o contemplam în leagănul ei, veghindu-i somnul zîmbitor.

Am fost, amîndoi, nespus de nefericiți, surioară. Sper că moartea mea va încheia plata datoriei noastre de nenorocire.

Așa va fi, Valentine, dacă îmi vei urma sfatul, dacă îmi asculți rugămintea. Fie ca durerosul meu sfîrșit să-ți servească măcar de pildă. Nu încerca să-i combați pe oamenii aceia care posedă o putere supranaturală.

Ceea ce n-am putut îndeplini eu, care eram înarmat cu Legea, așa cum un soldat își poartă spada, eu, pe care funcția mea părea să mă facă invulnerabil, eu, care eram considerat ca bucurîndu-mă de sprijinul puternicilor acestei lumi, ar fi o nebunie să încerci să realizezi tu.

O nebunie inutilă, vinovată, aproape o sinucidere. Nu ești decît o biată copilă singură pe lume; toți cei care te înconjoară, toți cei care în aparență te apără sau, cel puțin, aproape toți, sînt afiliați tenebroasei corporații pe care am vrut s-o înving și care m-a ucis.

Nu-ți aduc la cunoștință nimic nou spunîndu-ți că te afli în mijlocul Fracurilor-Negre, al căror șef s-a slujit de tine ca de o armă infernală spre a-l asasina pe singurul om care, poate, ar fi fost în stare să combată cu succes cumplita asociație.

Cu excepția marchizei d'Ornans, o biată victimă sortită de mai înainte loviturilor lor și pe al cărui unic fiu l-au ucis, în afară de Francesca Corona (și n-aș îndrăzni să răspund de ea chiar cu totul), toți ceilalți sînt niște scelerați ascunși în spatele unui soi de zid de apărare magic.

Valentine, în ceasul morții, mintea se luminează: răzbunarea nu-i aparține decît lui Dumnezeu. Dacă aș fi fost doar un judecător, poate că, acum, n-aș cădea zdrobit în luptă.

Însă în mine exista și altceva, pe lîngă zelul magistratului: exista patima omului care se răzbună.

Valentine, sora mea dragă, gîndește-te la tine, gîndește-te, mai ales, la acela pe care-l iubești, la Maurice, care, nemaiavîndu-mă pentru a-i scoate la lumină nevinovăția din toată grămada de dovezi mincinoase acumulate de asasinii mei, va recădea în cumplita sa nenorocire.

L-am văzut chiar adineauri pe omul care mă va înlocui. Este dintre aceia cărora li se spune oameni instruiți, înțelepți, prudenți. Posedă înțelepciunea aceea crudă care nu crede în nimic decît în lucrurile acceptate de bunul simț. Tot ceea ce se abate de la verosimilitatea admisă i se pare născocire nedemnă de a ocupa o minte cumsecade.

Opinia lui este gata formată pe baza propriei mele opinii, pe care o va folosi exact invers. În ochii lui, eu eram un visător, pe cînd el este un înțelept. Acolo unde eu am spus nu, el va spune da.

Maurice va fi din nou trimis în fața Curții cu Juri, Maurice va fi condamnat. Elocvența nici unui avocat, perspicacitatea nici unui magistrat, într-un cuvînt, nici o putere omenească nu poate împiedica juriul să răspundă, într-o astfel de împrejurare: „Da, acuzatul este vinovat."

Nu ne răzbuna, Valentine, lasă-i pe tatăl tău, pe mama ta și pe fratele tău să doarmă în sicriul lor. Morții nu mai cunosc ura, uită ura, gîndește-te la iubire, salvează-l pe Maurice!

Spre a-l salva nu există decît o singură cale: evadarea, fuga fără speranță de întoarcere, schimbarea numelui și viața ascunsă departe, foarte departe, peste mări și oceane.

Pentru a deschide orice poartă, banii sînt o cheie magică. Ești bogată, poți împărți aur cu amîndouă mîinile, nimic nu trebuie să-ți fie prea scump ca să-ți cumperi fericirea.

Adio, Valentine, am ținut pana cît m-au ajutat puterile. Acesta e ultimul rînd scris de mîna mea. Dacă mă iubești, nu mă răzbuna și fii ferici...»

Valentine rămase o clipă nemișcată, cu ochii ațintiți asupra ultimului cuvînt, care nu fusese scris în întregime.

Duse hîrtia la buze și o sărută în locul în care se oprise mîna muribundului.

Apoi, îngenunche și, astfel prosternată, privi portretul fratelui său, care părea că trăiește... Care părea că trăiește și încă mai repetă cel din urmă gînd al viteazului și nefericitului tînăr: „Surioară, nu mă răzbuna!"

Abia la capătul cîtorva minute se întredeschiseră buzele Valentinei pentru a murmura:

— Iartă-mă, iartă-mă, frate, căci nu-ți voi da ascultare!

— Ah! ah! exclamă în spatele ei o voce grosolană. Și totuși, sfatul pe care vi-l dădea defunctul era bun.

Tresări și se întoarse. Comisionarul despre care-i vorbise Germain și care o mai căutase în cursul dimineții apăruse în prag și acum închidea ușa în urma lui.

30 COMISIONARUL

Coyatier, căci el era nou-sositul, nu făcu decît un pas în interiorul camerei. Rămase în picioare lîngă ușă și-și scoase șapca, descoperindu-și părul creț ce i se zbîrlea pe cap.

Costumul de comisionar îi venea ca o mănușă, însă nu-i îmblînzea cu nimic cumplita înfățișare, și ar fi trebuit să ai mare încredere spre a pune în mîinile unui mesager de felul lui obiecte de o oarecare valoare.

— Care va să zică spuse cu amestecul acela de obrăznicie și timiditate care constituia caracteristica cea mai iz-

bitoare a persoanei sale, care va să zică, nu avem de gînd să-l ascultăm pe sărmanul domn d'Arx?

Valentine îl privi drept în față, și ochii banditului clipiră de parcă ar fi fost orbit.

— Vino mai aproape, îi spuse ea drept orice răspuns.

Coyatier înaintă.

— Avem de discutat, mai zise fata. Ia loc acolo!

Degetul ei arăta chiar fotoliul tînărului magistrat. *Marchef*-ul schiță un gest de ezitare.

— La urma urmei, șopti omul, pot foarte bine să mă așez acolo unde stătea el, fiindcă niciodată nu i-am făcut vreun rău.

— Ai vorbit cu înțelepciune, murmură Valentine. Așadar, îi cunoșteai pe aceia pe care mi-i denunță în scrisoarea aceasta?

— Nu, răspunse *marchef*-ul, dar bănuiesc cine sînt. A vrut și el să lupte, iar eu, eu care nu prea am de ce-i iubi pe judecători, îi spusesem dinainte că se duce să fie măcelărit. Judecătorul acesta nu era un nepriceput și n-am cunoscut mulți soldați mai viteji decît el. Știa că-i spuneam adevărul, dar a continuat să meargă, pe drumul lui, pînă la cimitir. Cine s-a ars cu supă suflă și-n iaurt, și-mi închipui că înainte de a da ortul popii, domnul d'Arx trebuie să vă fi interzis să vă jucați cu focul.

— Așa este, pronunță abia auzit Valentine.

— Mă plătise pentru a afla niște lucruri, continuă *marchef*-ul, iar eu îi spusesem, întocmai, tot ce știam. Asta nu era trădare. Oamenii aceia nu au putere asupră-mi prin vreo promisiune sau prin ceva ce-ar semăna cu un devotament din partea mea. Au pus în jurul gîtului meu un laț pe care-l strîng cînd au nevoie de supunerea mea. Îmi amintesc primul cuvînt pe care i l-am spus judecătorului Remy d'Arx, cînd a venit să mă caute pînă în bîrlogul meu de la bariera Italiei... Și, din partea unui judecător, era nevoie de o minte luminată, ca să vină la Coyatier! Mie-mi place curajul, fiindcă, înainte de a ajunge un cîine turbat, am fost un soi de leu. I-am spus:

„Domnule judecător, dacă mi-aş fi închipuit c-ar fi posibil să le dobori pe Fracurile Negre sau să le arzi, de multă vreme treaba ar fi fost încheiată, căci ei s-au slujit de mine ca de un călău şi, strîngîndu-mă de gît, m-au silit să ucid. Dar nimic nu are putere împotriva lor, nici loviturile de măciucă, nici oţelul, nici focul." Omul acela nu era dintre cei care, cînd le vorbeşti, ridică din umeri. Ştia cine eram şi nu vreau să spun că mă privea fără scîrbă. Dar totuşi mă asculta. Primul său răspuns a fost acesta: „Am făcut deja sacrificiul vieţii mele." Era un corsican, toţi sînt aşa cînd sînt stăpîniţi de gîndul răzbunării, şi în vinele dumneavoastră curge acelaşi sînge ca al lui Remy d'Arx.

— Eu, spuse Valentine trăgîndu-şi un fotoliu alături de al lui Coyatier şi luînd loc, eu te privesc fără dezgust. Eşti omul de care am nevoie.

Marchef-ul îşi împinse înapoi scaunul. Pe chipul său aspru era întipărită o expresie de tristeţe — era să spun de pudoare.

— Nu întreceţi măsura! spuse cu glas coborît. Cu mine nu trebuie să fiţi femeie, le urăsc pe femei, mi-e teamă de femei.

— Nu sînt femeie, sînt tigroaică, murmură fata cu o voce reţinută, dar atît de profund vibrantă, încît *marchef*-ul se cutremură. Am cu ce te îmbogăţi dintr-o dată.

— Asta ar fi culmea, ca pînă la urmă să mă las expediat pe lumea cealaltă de o domnişoară! bombăni Coyatier. Este adevărat că sînteţi o tigroaică, zău aşa! Nu pentru că înfruntaţi moartea spre a vă răzbuna, cea mai mică fetişcană din ţinutul dumneavoastră este în stare de acelaşi lucru, ci fiindcă discutaţi, aşa, prieteneşte, cu blestematul care le inspiră groază sceleraţilor, căruia îi e groază lui însuşi de propria-i fiinţă. Ştiţi oare că atunci cînd Coyatier, zis *marchef*-ul, intră în casa Fracurilor Negre, Fracurile Negre, aşa ticăloşi cum sînt, nu mai simt nici foame, nici sete? Tac, dacă sînt pe cale să discute sau să rîdă, şi, printre ei, nu cunosc nici măcar pe unul în stare să-ndrăznească să atingă mîna asta, pe care ei o văd înroşită de sînge pînă la cot.

Își întindea mîna enormă, ale cărei vene umflate păreau gata să plesnească.

În mîna aceea, Valentine, o puse pe a sa — înghețată, dar fermă, fără un tremur.

Banditul o privi cu un amestec de mirare și înduioșare.

— Ați fi o sfîntă dacă ați face așa ceva pentru a-l salva pe bărbatul pe care-l iubiți!

— Pe bărbatul căruia mi-am dăruit inima, replică Valentine cu un brusc elan de energie, îl consider ca pe mine însămi. El și cu mine nu sîntem decît unul. Lui îi aparține tot ce se află în sufletul meu: răzbunarea mea este răzbunarea lui.

Coyatier izbucni în rîs și hohotele sale răsunară sinistru.

— E un foarte drăguț soldat din Africa — spuse ca pentru a-și explica lugubra veselie. Îi cunosc eu pe tipii de soiul lui: i-ar plăcea mai mult libertatea decît toate frazele dumneavoastră frumoase!

Apoi, schimbînd tonul, adăugă:

— Venisem pentru a pune la punct cum să-l facem să spele putina. V-ați schimbat cumva intențiile?

— Da, declară Valentine pe un ton scurt și dur.

— Ca să vezi! mormăi Coyatier printre dinți. Care va să zică, reveniți la prima idee a colonelului? Un pahar de otravă băut în doi?

— La ce bun să-l salvez! strigă cu impetuozitate Valentine. Oare moartea nu va atîrna mereu deasupra capului său, atîta timp cît vor trăi oamenii aceia?

— Asta-i foarte adevărat.

— Cum pot eu să știu, prietene — continuă fata, ale cărei cuvinte se revărsau acum ca un torent de pasiune — cum aș putea ști dacă ceea ce mă mînă este răzbunare sau dragoste? Sînt clipe în care, în inima mea plină de iubire, nu mai găsesc loc pentru ură; există însă și momente cînd mă văd înconjurată de trei spectre însîngerate care-mi strigă: „Pentru fiica lui Mathieu d'Arx, pentru sora lui Remy d'Arx, numai și simplul gînd de fericire constituie o impietate! Ah! m-au crezut nebună, sau se prefac c-ar crede astfel, căci

nimeni nu cunoaște secretul redutabilei lor comedii! Dar parcă știu, eu însămi, dacă sînt sau nu nebună? Tatăl meu, mama mea, a căror amintire o ador fără a mă fi bucurat de mîngîierile lor, fratele meu — prietenul meu nobil și drag — toți aceștia nu mai sînt! Nu mi-a mai rămas în viață decît unul, a cărui existență se clatină în echilibru pe marginea unei prăpastii. Nu-l mai am decît pe Maurice, ultima mea speranță, prima, singura dragoste a tinereții mele, logodnicul, soțul meu, și deasupra capului său atîrnă, de același fir, aceeași sabie! Este adevărat, sînt corsicană, și toate fibrele ființei mele tresar la gîndul de a-i pedepsi pe călăii familiei mele, dar sînt femeie, mai ales femeie, și iubesc pînă la idolatrizare, iar ceea ce, în mine, pare a fi nebunie, este însuși adevărul, e lumina ce se revarsă din iubire!

Se întrerupse și, oprindu-și privirea descurajată asupra lui Coyatier, murmură:

— Dar cum m-ai putea înțelege?

Chipul grosolan al banditului căpătase o expresie ciudată.

— Poate că nu înțeleg chiar bine, replică gînditor, dar, la urma urmei, nici mult nu lipsește să pricep tot. Am fost bărbat — uneori îmi reamintesc acest lucru. Încercați să vă liniștiți puțin, dacă puteți. Vorbiți sincer și clar. Ce vreți de la mine?

Valentine nu răspunse imediat și, timp de un minut, se priviră în tăcere.

În ochii fetei se citea o speranță încă tulbure... cei ai banditului exprimau dorința de a rezista unui elan entuziast.

Primul care vorbi fu Coyatier.

— Ar fi bine să nu ignorați nimic, zise cu glas coborît. Mă aflu aici din ordinul colonelului, iar acesta a știut întotdeauna tot ce s-a petrecut între noi.

— Bănuiam, ripostă Valentine, și cu toate acestea, ceva îmi spunea că nu mă trădai.

— Acel ceva spunea adevărul, continuă *marchef*-ul, însă numai pînă la un punct. În infernul în care ei domnesc și noi sîntem chinuiți potrivit capriciului tiraniei lor, nimic nu este

în întregime adevărat — lucrurile se petrec altfel decît în oricare altă parte. Îngăduiţi-mi să vă mai spun un singur cuvînt, apoi îmi veţi răspunde la ultima mea întrebare, căci timpul trece şi colonelul mă aşteaptă: imediat după uciderea lui Hans Spiegel, pentru care va fi condamnat Maurice al dumneavoastră, trebuia să plec în insula Corsica, unde se află refugiul nostru. Fuseseră descoperite relaţiile mele cu domnul d'Arx şi presupun că aveau de gînd să se descotorosească de mine la mănăstirea Milei. În loc de asta, am primit un contraordin, chiar în ziua plecării mele, care se nimerea să fie ziua în care aţi fost adusă la sanatoriul doctorului Samuel. Am fost deghizat astfel încît să semăn cu un bolnav şi m-au dus la infirmerie — toate astea pentru că aveau nevoie de mine în legătură cu dumneavoastră şi cu Maurice, care, în momentul acela, eraţi singurele două făpturi omeneşti ce posedau secretul Fracurilor Negre. Acum, în aceeaşi situaţie cu a dumneavoastră, mai sînt încă trei: mama Léo, bătrînul Germain şi eu. E rîndul dumneavoastră, vă ascult!

31 INIMA VALENTINEI

Sprîncenele Valentinei se încruntaseră sub efortul gîndirii.

— Eşti condamnat ca şi noi, spuse, şi o ştii prea bine.

— Eu sînt mereu condamnat, răspunse Coyatier, dar mă răscumpăr mereu. Tatăl se pricepe la oameni; nu i-ar fi prea greu să şi-l înlocuiască pe Ludovic al XVII-lea acela, sau pe oricare dintre membrii consiliului său, dar îi este clar că un alt *marchef* n-ar putea găsi.

— Te temi de el? murmură fata.

— Bineînţeles, confirmă banditul, şi ar trebui să fii nebun ca să nu-ţi fie frică de el.

— Nu te-ai învoi să lupţi împotriva lui? Prin asta înţeleg să-l combaţi vitejeşte, ca un bărbat, ca un adevărat bărbat, ca un soldat care, după ce a dezertat, se înapoiază şi, cu trupul drept, înfruntă moartea?

— Dac-am fi în Alger, mormăi *marchef*-ul, ar fi unii oameni care să mă privească.

— Te privesc eu, rosti fata cu glas coborît.

— E adevărat, mi-aţi atins mîna, zise banditul. Sînteţi o tînără foarte curajoasă!

— Vrei să mi te dai mie în întregime? îl întrebă brusc Valentine.

— Şi la ce mi-ar sluji? bombăni *marchef*-ul în chip de răspuns.

— Îţi spun eu: ei se bazează pe dumneata. Întregul eşafodaj al urzelii lor se poate dărîma, dacă nu te mai au.

— Ce-i drept, e drept, confirmă Coyatier cu o ciudată expresie de amărăciune, valorez mult, iar ei nu se tîrguiesc.

— Fixează-ţi preţul, spuse Valentine.

— Grozav chilipir, gîndi cu glas tare Coyatier, să ai în buzunar o sută de mii de franci, cu un ceas înainte de-a da ortul popii!

— Averea mea personală depăşeşte un milion, adăugă Valentine.

Marchef-ul ridică din umeri, dar repetă:

— E clar că sînteţi un boboc de fată foarte hotărîtă — mi-aţi dat mîna! Ia să vedem, presupuneţi c-aş face prostia de a vă accepta propunerile. Aveţi vreun plan?

— Da, am un plan.

— Dacă-i cît de cît bun, poate fi explicat în două cuvinte.

— Da, poate fi explicat în două cuvinte.

În ochii Valentinei se aprinsese o lumină sumbră.

— Spuneţi-mi cele două cuvinte, o îndemnă Coyatier, ale cărui pupile luceau ca o reflectare a acelei lumini.

— Să moară! rosti Valentine cu glas coborît dar desluşit.

— Ehei! corsicano! exclamă Coyatier, aproape înveselit, văd că mergeţi direct la ţintă.

— Toţi deodată! adăugă Valentine cu un calm extraordinar. Sînge pentru sînge! Eu, fiica şi sora celor pe care i-a asasinat, îi condamn la moarte!

Ochii banditului exprimau o sinceră admiraţie.

— Bravo! zise. Drace! grozavă fată! Iată o frumoasă copilă care urăşte aşa cum trebuie! Păcat că-n toate astea nu-i şi vreo vorbuliţă pentru locotenentul prizonier.

Privirile fetei nu se plecară, dar îşi schimbară expresia, iar frumuseţea ei tragică fu parcă aureolată de o profundă duioşie.

— Maurice! murmură ea cu un glas atît de blînd, încît banditul simţi un nod în gît. Prima şi ultima bătaie a inimii mele!... Mi-ai cîntărit ura, dar numai eu sînt în măsură să-mi apreciez iubirea.

Cu ceva mai mult calm, adăugă:

— Aşadar, ţi-ai închipuit că-l uitam pe Maurice? Numai la el mă gîndesc, numai pentru el mă zbat. Însuşi Dumnezeu ne-a legat unul de celălalt. Fratele meu, pe care ard de dorinţa de a-l răzbuna, nu era oare binefăcătorul lui Maurice? Cît de bucuros ar fi Maurice să-şi rişte viaţa spre a plăti datoria mea, dacă ar fi liber! Sentinţa pe care am pronunţat-o este singura soluţie de salvare pentru Maurice. De data aceasta, dacă oamenii aceia sînt învinşi, Maurice va fi salvat, cu adevărat salvat, căci nu va mai avea a se teme decît de Lege, iar Legea nu va merge să-l caute la trei mii de leghe de aici, unde-l voi duce eu!

Un fel de zîmbet flutură pe buzele lui Coyatier.

— De ce rîzi? îl întrebă Valentine intrigată.

— Pentru că-i caraghios să vezi cum se aseamănă gîndurile, replică banditul. Şi altora le-a venit ideea asta... dar nu-mi puneţi întrebări, n-aţi cîştiga mare lucru. Mă aşteaptă treburile mele şi vă spun: rămîneţi cu bine.

— Fără a-mi răspunde? protestă Valentine. Prin urmare, m-am înşelat? Nu ai şi dumneata dorinţa, nevoia de a-ţi recăpăta libertatea?

— Ah! oftă *marchef*-ul. Libertatea mea!... s-ar putea.

Cuvintele lui, ca şi intonaţia cu care le rostise, păreau enigmatice.

— Nu simți nevoia — continuă fata, punîndu-și tot sufletul în priviri — nu tînjești să redevii bărbat, să-ți speli, o dată pentru totdeauna, mîinile înroșite de sînge?

— Ah! gemu din nou Coyatier, a cărui expresie nu se poate descrie. Dumnevoastră ați atins mîinile astea, sînteți o tînără îndrăzneață și plină de hotărîre! Dar unde să mi le spăl, mîinile astea ale mele, mînjite de sînge? Tot în sînge?

Fruntea și obrajii Valentinei erau ca de marmură.

— Într-un sînge care purifică! șopti. Oricine are dreptul de a ucide o fiară sălbatică.

— Atunci, oricine are dreptul să mă ucidă, ripostă Coyatier. Gata, ajunge. Știți bine că toate astea sînt o prostie și o imposibilitate, dar numai lucrurile de felul acesta izbutesc. Întindeți brațele, de vreme ce vreți să luați luna de pe cer. Eu, unul, sînt foarte încîntat să vă țin scara.

— Este adevărat ce spui? îngăimă Valentine, care nu se aștepta la o asemenea concluzie bruscă. Consimți?

— De ce nu? Ce importanță are dacă-mi voi frînge gîtul într-un loc sau în altul? Și loteria este o prostie: cu toate acestea, există unii care nimeresc lozuri cîștigătoare. Adineauri vă priveam. Cred că sînteți dintre cei norocoși... Doar atît că-mi voi impune propriile mele condiții: dacă merg cu dumneavoastră, nu vreau s-o luați cînd la stînga, cînd la dreapta, după cum veți avea chef. Există niște cărți gata împărțite, vreți să le luați?

Vorbea pe un ton scurt și limpede. Valentine murmură:

— Nu te înțeleg.

— Mă voi exprima mai clar: colonelul urmează să organizeze evadarea lui Maurice Pagès chiar mîine.

— Cum, mîine?! exclamă Valentine. Maurice, pe care l-am văzut adineauri, nu știe nimic de așa ceva.

— În toată povestea asta, Maurice este a cincea roată la căruță, replică *marchef*-ul. Cînd ne place o afacere, n-o ținem decît pentru noi. Și tot mîine urmează să fiți căsătorită cu Maurice.

De data aceasta, Valentine nu-l mai întrerupse — rămase mută de uimire.

Marchef-ul continuă:

— În timp ce vă aflaţi la închisoarea Force, eu eram la colonel. Nu se simte bine, şi mă bate gîndul că n-o s-o mai ducă mult. Dac-ar şti Toulonnais-l'Amitié, prinţul şi ceilalţi ce mi-a spus bătrînul... Era caraghios, să-l văd cum îmi mîngîie bărbia, trăncănind în şoaptă: „N-am încredere decît în tine, *marchef*, prietene. Tu eşti capul isteţ al asociaţiei, iar testamentul meu — care-i gata întocmit — te numeşte legatarul meu universal..." Ei, bine? şi ce-i cu asta? I-aş putea conduce la fel de bine ca oricare altul, zău aşa. Şi dac-aş fi eu Stăpînul, ar veni toţi să-mi lingă mîinile ca nişte cîini umili.

Se opri, iar Valentine spuse:

— Toate acestea nu-mi explică vorbele dumitale.

— Iată care-i explicaţia. Colonelul a adăugat: „Asta-i ultima mea afacere şi vreau s-o închei înainte de a mă duce. Trebuie ca totul să se sfîrşească mîine seară."

— Dar pregătirile în vederea evadării... începu Valentine.

— Sînt opt zile de cînd Toulonnais se ocupă de ele. Avea mînă liberă şi bani cu nemiluita. Cînd s-a dus s-o caute pe văduvă, treaba era gata aranjată.

— Dar pentru căsătorie... preotul?...

— Există un domn Hureau, vicar la Saint-Philippe-du-Roule, care are o încredere neclintită în Ludovic al XVII-lea. După cum bine ştiţi, căsătoria este ideea fixă a doamnei marchize, care s-a împăcat cu orice, dar nu şi cu scandalul de a lăsa două turturele ca dumneavoastră să urce în caleaşca nupţială fără să se fi pronunţat asupra lor sfîntul *conjungo*. Domnul de Saint-Louis, neputîndu-i refuza marchizei nimic, s-a înţeles cu abatele Hureau, şi deşi o căsătorie secretă nu-i privită cu uşurinţă de către arhiepiscopie, bunul vicar de la biserica Roule nu-i poate refuza nimic surogatului său de rege, care-şi ia asupra propriei conştiinţe acest mic păcat şi care-i va scrie însuşi Papei, dacă arhiepiscopul face pe răul. Şi astfel, convenienţele vor fi respectate, nu-i aşa?

Turuind toate acestea, Coyatier îşi păstrase zîmbetul amar.

— Şi după căsătorie? întrebă Valentine, cu glasul schimbat.

— La naiba! Începe luna de miere! Dumneavoastră și Maurice o ștergeți...

— Este gata pregătită și această plecare?

— Ah! bineînțeles! Pregătită în cele mai mici amănunte.

— Încotro ar urma să plecăm?

— Nu fiți copilă! o dojeni Coyatier. Știți la fel de bine ca și mine.

— Un dublu omor! rosti cu greu fata.

— Încă n-am primit instrucțiuni complete, continuă Coyatier. V-am mai spus, colonelul mă așteaptă pentru a afla cum luați lucrurile. Dar bănuiesc că vor fi mai mult de două omoruri, căci toți cei care se află în momentul acesta la Remy d'Arx au de încheiat cu asociația aceeași socoteală ca și Maurice și dumneavoastră.

— Bătrînul Germain, mama Léo... șopti Valentine.

— Și eu. Să nu mai vorbim fără rost, v-am spus-o deja.

— Iar ca să fii alături de noi, ar trebui?...

— Să închideți ochii, tînără domnișoară — o întrerupse Coyatier, de data aceasta pe un ton serios — și să mergeți pe pipăite pretutindeni unde voi avea poftă să vă conduc. Vreau să spun nu numai dumnevoastră, ci și locotenentul. Nici o observație, nici o împotrivire. Cît privește prețul, ne vom socoti la urmă. Vă convine?

Deoarece Valentine ezita, el se uită spre pendulă și se ridică în picioare.

— Bătrînul o să-și piardă răbdarea, zise. Nu vă grăbiți, gîndiți-vă bine, răspunsul mi-l veți da mîine. Căci în toată treaba asta există o dificultate: eu nu vă promit nimic. Numai dracu' poate ști dacă vom cîștiga partida sau dacă vom fi distruși în ultima manșă.

— Nu voi aștepta pînă mîine! strigă Valentine. La ce bun să mai chibzuiesc? Moartea ne înconjoară din toate părțile, altă ieșire nu avem, mă învoiesc! Tot ce am îți aparține; condițiile pe care mi le-ai pus vor fi îndeplinite orbește.

Marchef-ul, care se îndreptase către ușă, se opri.

— Apăi, de curajoasă, știu că sînteți curajoasă! Atunci, trebuie să vă grăbiți să vă întoarceți acasă. Domnul Samuel se va preface că nu și-a dat seama de absența dumneavoastră

— ăsta-i cuvîntul de ordine — și, la poarta unde sînt zidarii, veți găsi pe cineva care vă va ajuta să intrați — n-aude n-a vede — în camera dumneavoastră. Deseară, dacă-și va putea părăsi patul, căci este cu adevărat bolnav, colonelul va veni să vă povestească tot ce-a făcut pentru dumneavoastră și spre a vă asigura fericirea. Veți fi uimită, încîntată, înduioșată, în fine, veți juca o micuță comedie, nu-mi fac griji în privința asta. Însă va trebui să nu uitați să spuneți că vă simțiți mult mai bine și să vă purtați ca și cum rațiunea ar reveni în creierul dumneavoastră țăcănit. Nu contează dacă va crede sau nu, deoarece în partida ce se joacă fiecare știe că vecinul lui trișează — iată partea ciudată. În ceea ce mă privește, nu sînt sigur că mă veți mai vedea înainte de nuntă, dar priviți-mă bine în ochi: am o mică speranță, nu prea multă... fapt cert este că voi face tot ce-mi va sta în putință. Spun *tot*, pentru că mi-ați dat mîna.

— Îți mulțumesc! îți mulțumesc! îngăimă Valentine, atît de mișcată încît nu-și mai găsea cuvintele.

Coyatier ieși grăbit, dar se înapoie imediat și spuse:

— Încă ceva. Ne lipsește o sculă pe care n-o găsești cu ușurință la *L'Épi-Scié*, dar necesară pentru evadare: un om care să nu fi fost adus niciodată în fața justiției. Ne trebuie spre a lua, fără prea mari riscuri, locul prizonierului. Mama Léo va găsi așa ceva la baracă sau în altă parte... La revedere, frumoasă domnișoară, căci ne vom revedea cel puțin o dată, iar pe urmă, cum va voi bunul Dumnezeu, dacă există vreunul!

32 AGONIA UNUI REGE

Se înnoptase. Parisul bogaților își lua cina; Parisul săracilor își încheia supeul. Birturile pe drept celebre printre muncitori și care, mai ales în acele vremuri, existau cu grămada în preajma halelor erau pline de mușterii.

Mi s-a întîmplat deseori să-mi strecor privirea printre geamurile murdare ale acestor refectoare ale muncitorimii. Birtul nu-i nici pe departe un cabaret. În birturi vezi, în majoritate, chipuri bune și naive. Fiecare pare sincer mulțumit în fața porției sale mari de mîncare aburindă. Acolo, nu se cunoaște lipsa apetitului. Toți și-au cîștigat cu greu plăcerea de a mînca, iar comesenii nu posedă acel delicat simț al mirosului care ar suferi din cauza anumitor miresme răspîndite prea din abundență în atmosferă.

Usturoiul și ceapa nu displac nimănui, hașma[1] și untul prăjit nu au decît prieteni.

Este cald, și asta-i plăcut, cînd te gîndești la frigul umed de afară.

Poți vedea mesenii care-și economisesc cu un fel de senzualitate sfertul de vin, pentru a se bucura din plin, la desert, de paharul pe care-l beau cu prune luate din fructiera mare expusă în vitrină, sau după zeama lungă a compotului de mere acrișoare.

Am auzit spunîndu-se că toaleta atît de costisitoare făcută, în ultima vreme, marelui oraș de către șeful edililor săi, a micșorat cu mult numărul acestor birturi, situate în apropierea pieței, și care le dădeau celor ce muncesc o hrană destul de sănătoasă și curată.

Mi s-a mai afirmat că restaurantele muncitorești s-au înfrumusețat ca și cartierul însuși, și că mușteriii lor plătesc acum nu numai rasolul de vită cu legume, ci și chiria, oglinzile și gazul de iluminat. Toate acestea sînt scumpe și nu te satură deloc.

Duval, măcelarul inteligent care s-a îmbogățit ca un rege doar dovedindu-i publicului autenticitatea mărfii sale, nu-și vinde carnea muncitorilor.

Voi fi fericit cînd voi vedea renăscut în Paris bătrînul birt, dar adaptat la progresul moravurilor noastre. Poate că

---

[1] *Hașma*, (asmățui sau hasmațuchi): plantă erbacee din familia umbeliferelor, originara din Asia, asemănătoare cu pătrunjelul. Se cultivă pentru frunzele sale aromatice, care se întrebuințează drept condiment. (n.t.)

va mai trebui să treacă mult timp pentru aşa ceva, fiindcă industriaşii preferă să speculeze viciile muncitorului, decît să se gîndească la nevoile lui.

În locul sălilor de mese comune pe care le-aş dori, se construiesc cafenele splendide, bazate pe binecunoscutul principiu că nimic nu-i mai uşor de jefuit decît sărăcia. În asemenea cafenele, vezi o mulţime de oameni care vin să se îmbete cu absint falsificat şi cu un lux batjocoritor.

Acestea sînt afaceri bune. Lombarzii[1] care conduc asemenea Eldorado-uri scandaloase strîng averi şi nu-şi fac probleme nici din sudoarea, nici din lacrimile care le udă încasările zilnice.

Însă cînd muncitorul, încă orbit de atîta iluminare şi de atîtea aurării, se înapoiază în mansarda lui întunecoasă, îşi mai păstrează el oare veselia?

Adesea, găseşte acolo o femeie care plînge între mai multe leagăne.

Trebuie să recunoaştem; dacă cercetezi îndeaproape unele afaceri pariziene, te înfiori tot aşa cum te cutremură tenebroasa meserie a lui Coyatier, zis *marchef*-ul.

Au trecut vremurile melodramei, este posibil, dar, la noi, încă mai există alchimişti care se pricep să fabrice aur, cît se poate de legal, din durere şi ruşine.

Parisul se obişnuieşte repede cu frigul, la fel ca şi cu orice altceva. În ciuda ceţei îngheţate ce devenea tot mai deasă pe străzi, se puteau vedea hoinari circulînd pe trotuare şi bătrînii curioşi care privesc vitrinele merceriilor se aflau la postul lor pe toată lungimea străzii Saint-Denis.

Pe la ora opt seara, izbucni un zgomot ciudat, de nedefinit, pe care nimeni nu-l mai auzise vreodată şi care răspîndi în întregul cartier un ecou groaznic şi totodată lugubru.

Toţi cei de pe stradă se opriră să asculte. Agenţii de ordine îşi încordară auzul, întrebîndu-se dacă nu cumva era larma îndepărtată a unui început de revoluţie. În case, cetăţenii se

---

1 Referire la italienii, în mare parte originari din Lombardia, care, în acea epocă, reprezentau majoritatea proprietarilor de cafenele din Paris. (n.t.)

mirară și toate ferestrele ferecate se întredeschiseră, la diverse etaje. În birturi, paharele ridicate rămaseră la jumătatea drumului spre buze, iar furculițele încetară să mai scîrțîie pe faianța groasă a farfuriilor.

Ce zgomot era acesta, care domina imensul zumzet al Parisului? Zgomotul acesta înăbușit și grav ca un tunet și care străbătea totuși prin toate zidurile, diferit de orice alt vacarm, pătrunzînd în case prin ușile închise?

Jules Gérard, ultimul cavaler rătăcitor, a scris o carte despre adversarii săi învinși. În cartea sa, plină de sentimente epice, Jules Gérard relatează viața și moartea leilor pe care i-a ucis. Există în ea o pagină, extraordinar de emoționantă, în care se descrie răgetul unui leu ce agonizează în deșert. Este un răcnet care se stinge, dar încă mai este uriaș. Ascultîndu-l, bărbați și femei, deopotrivă, tremură în cortul lor; triburile se înfioară; caii tremură pe picioarele lor paralizate și, de-a lungul uedului[1] ce curge, pe jumătate secat, printre pietre și palmieri, celelalte viețuitoare ale pustiului ascultă, cuprinse de o groază adîncă.

Cel care moare este regele, domnitorul, Stăpînul-Leu. Firea toată ia parte la agonia lui și poartă un doliu plin de spaimă.

Și de data aceasta tot Stăpînul-Leu, domnitorul, regele deșertului era cel al cărui ultim vaiet zguduia un întreg colț al civilizației pariziene.

Degeaba era sclav, învins, dezonorat — strigătul său de moarte se înălța aproape tot atît de puternic ca bubuitul tunetului.

În van fusese umilit — de cîtă vreme oare? — sub grotescul ultragiu al servituții, suportînd medicina ignorantă a lui Échalot, machiat ca o curtezană îmbătrînită, peticit ca un manșon vechi care-și pierde perii blănii; zadarnic fusese acoperit cu plasturi și purtase perucă — moartea îl înălța pînă la inalienabila sa măreție.

---

1 *Ued*: cuvînt arab însemnînd „curs de apă". În regiunile aride, „curs de apă temporar", mai adesecori secat, dar putînd căra imense cantități de apă și mîl în timpul unor revărsări violente. (n.t.)

Parisul nu știa toate acestea. Leii sînt rari la Paris. Parisul, care vorbește toate limbile pămîntului, era incapabil să recunoască ultimele cuvinte ale leului.

Căci cel care scotea răgetul său suprem în baraca părăsită era, într-adevăr, domnul Daniel, prizonierul infirm al mamei Samayoux.

Departe de muntele Atlas, al cărui creștet sprijină cerul, departe, foarte departe de nisipurile nesfîrșite împrăștiate de simun, acolo unde soarele arde privirile oamenilor încîntînd ochii leilor, la Paris, paradisul *leoaicelor*[1], al cățelușilor cu păr lung și creț și al motanului mamei Michel, el, regele deșertului, murea jefuit pînă și de numele său, așa ca toți regii exilați.

Sic transit gloria mundi: Astfel trece gloria lumii! Regele Leu murea fără fast și fără coamă, în pielea cheală a domnului Daniel.

Din cauza frigului cumplit de afară, pe terenurile străzii în construcție nu se afla nimeni. Răgetele muribundului izbucneau la intervale aproape egale, despărțite de tăceri adînci, așa cum, potrivit legendei, răsunau chemările cornului de luptă al lui Roland[2], în defileul de la Roncevaux.

Nu răspundea nimeni, căci există zgomote cărora în zadar le cauți originea și punctul de plecare. Toți se întrebau de unde izvora acel tunet; nimeni nu se gîndise la casa de scînduri a doamnei Samayoux.

Sub zăpada care reîncepuse să cadă, o siluetă întunecată se desprinse, conturată în contralumină de felinarele de pe strada Saint-Denis. Bărbatul care se îndrepta astfel către baracă nu purta îmbrăcămintea groasă cerută de anotimpul respectiv. Înainta tremurînd și înfășurat într-un pardesiu încheiat pînă-n gît, strîngîndu-și coatele lîngă trup și vîrîndu-și cît mai adînc în buzunare mîinile înghețate.

---

1 Joc de cuvinte, în limba franceză cuvîntul *lionne* (leoaica) fiind aplicat femeilor elegante și de moralitate îndoielnică. (n.t.)

2 *Roland:* cel mai celebru dintre eroii legendari de pe vremea lui Charlemagne. Legenda spune că a murit în anul 778 e.n., într-o luptă împotriva muntenilor basci, pe cînd combătea în ariergarda armatei. (n.t.)

În drumul său se afla o grămadă de pietre, marcată de un opait pus acolo prin grija municipalității. Lumina flăcăruii alunecă pe pardesiul roș pînă la urzeală, scoțînd în evidență pălăria cenușie ponosită cocoțată pe niște șuvițe de păr gălbui.

În viața unui don Juan există suișuri și coborîșuri. În seara aceasta, Amédée Similor nu avea noroc. Se întorcea cu nasul în jos, cu buzunarul gol și cu stomacul înfometat. Întîlnirea din ajun, de la cafeneaua *L'Épi-Scié*, nu avusese nici un rezultat, așa încît soldații simpli ai armatei Fracurilor Negre fuseseră trimiși pe la casele lor, fără alt cîștig decît o abundentă distribuire de punci.

După ce dormise nu se știe unde, Similor dăduse o raită de vînătoare prin Paris și se înapoia la cuib cu coada-ntre picioare, fără să fi îmbucat nimic încă din ajun.

Vă puteți închipui cît de bine dispus era.

— Doamnele mișună în jurul tău cînd te afli în momente de prosperitate — își spunea urcînd scara de scînduri ce ducea la principala ușă a barăcii. Însă cînd vine perioada mizeriei, s-a zis, ura!

Încercă să deschidă ușa și zgomotul pe care-l făcu îl îndemnă pe domnul Daniel să scoată un geamăt înăbușit.

— Fir-ar al dracului! ocărî Similor. Ghinion! Aici nu-i nimeni decît animalul ăsta nesuferit. Probabil că văduva e pe undeva, limpăind vreo tărie în tovărășia unor cunoștințe... te pomenești că împreună cu dobitocul de Échalot!

Coborî din nou scara și dădu înconjur barăcii, pentru a ajunge la ușa din spate, denumită „intrarea artiștilor". Aceasta se deschidea printr-o șmecherie cunoscută de toți obișnuiții casei.

De astă dată, reuși să intre și se pomeni în interiorul cabanei care nu mai fusese deschisă din acea dimineață și în care plutea o îngrozitoare duhoare de fiară, răspîndită de agonia domnului Daniel.

— Da' urît mai pute cetățeanul ăsta! bombăni Similor. Hei! alo! Échalot, unde ești, bătrîne? Întotdeauna mă pișcă la inimă cînd trece o vreme fără să vă văd, pe tine și pe comoara mea de Saladin.

Era drăgăstos deoarece cunoştea sufletul bun al lui Pilad al său, şi pentru că spera să capete de mîncare,

Dar nimeni nu răspunse avansurilor sale.

Îşi repetă chemarea, însă, de data aceasta, leul scoase un răget care păru că zdruncină baraca din temelii.

Lui Similor îi îngheţă sîngele în vine. Cînd intrase, închisese uşa în urma lui. Interiorul barăcii era cufundat în cea mai neagră beznă. Privirile sale, îndreptate instinctiv către leu, desluşiră două sclipiri roşietice, ca două bucăţi de jar gata să se stingă.

În acelaşi timp, un pas greoi şi moale se auzi pe pardoseală, şi lui Similor i se păru că cei doi cărbuni aprinşi se apropiau.

Parizienii sînt rareori laşi. Similor, acel ticălos amalgam al tuturor cusururilor, al tuturor viciilor şi al tuturor defectelor ridicole ale boemei de speţă joasă, era măcar înzestrat cu un oarecare curaj.

— Tu, dihanie, nu mai faci multe parale, zise. Dac-ai fi fript, aş mînca bucuros o felie din carnea ta, fiindcă mi-e o foame de lup, însă nu vreau să mă mănînci tu pe mine.

În timp ce vorbea, se aplecase, căutînd în jurul lui vreo bucată de lemn de care s-ar fi putut folosi ca armă.

Leul continua să se apropie, greoi şi, după toate aparenţele, liniştit, căci la toate animalele, în ceasul suferinţei, instinctul este acelaşi: caută ajutor.

Mîna lui Similor tocmai nimerise o porţiune din prăjina de echilibrare care, odinioară, îi slujise dansatoarei pe frînghie şi care constituia o măciucă excelentă.

— La coteţ, bătrîne Rodrigue! strigă. Du-te la culcare, sau te pocnesc!

Tocmai în momentul acela, se întoarse şi văzu foarte aproape de el cei doi cărbuni aprinşi, simţind în acelaşi timp o răsuflare urît mirositoare.

— Drace! exclamă retrăgîndu-se cu un pas, te pomeneşti că i-o fi foame şi domnului Daniel?

Spaima îl făcu să-şi piardă cumpătul. Ridică bucata de prăjină, o roti cu putere şi o izbi în capul leului.

Leul se prăbuşi cu un răget ce semăna a vaiet şi cei doi cărbuni nu mai străluciră.

— Dracu să-l ia! înjură Similor. Muierea n-o să fie încîntată. Dar nici nu trebuie să-i povestim în amănunt toată chestia asta. Oricum — continuă îndreptîndu-şi umerii, cu naivitatea copilărească a trufiei sale — de la Hercule ăl din antichitate, nu găseşti mulţi în stare să doboare un leu doar cu o bucată de lemn şi dintr-o singură lovitură!

Merse pe bîjbîite către colţul ce slujea drept bucătărie, căci foamea îi dădea ghes. Soba de fontă era rece, iar pe scîndura pe care Échalot îşi punea de obicei bietele sale provizii, nu găsi nici măcar o coajă de pîine uscată.

„Parcă-i pasă, ticălosului?" gîndi Similor. „Unde dracu' s-o fi dus cu mormolocul? Îmi închipui că, oriunde s-ar fi dus, tot o să se-ntoarcă aici ca să doarmă. În fine, vorba zicalei: «Cine doarme, mănîncă.» Pînă una-alta, să-ncerc să trag un pui de somn!"

Străbătu baraca în toată lungimea, spre a ajunge acolo unde erau paiele leului.

— Încă mai e cald, dar nu se poate spune că miroase a trandafiri, mormăi culcîndu-se în locul ocupat, cu puţin înainte, de victima lui.

În clipa în care închidea ochii, cineva, afară, trase zăvorul intrării artiştilor.

Similor se săltă într-un cot, gîndind: „Ei, lasă, am noroc, n-a trebuit să-mi aştept prea îndelung supeul.

33 TENTAŢIA LUI SIMILOR

Şi cel nou-sosit părea să fie un obişnuit al barăcii, deoarece deschise uşa fără nici o greutate şi intră ca la el acasă.

Acum, Similor aştepta. Sălbaticul parizian este prudent ca un indian irochez: întotdeauna, înainte de a acţiona sau de a vorbi, stă puţin la pîndă.

De-abia făcuse necunoscutul cîțiva pași în încăpere, că se și împiedică de trupul leului.

— Bănuiam eu, zise el cu melancolie, bietului animal i-au lipsit îngrijirile mele și sărmanul și-a dat sufletul.

„Este Échalot!" gîndi Similor. „Să tăcem mîlc! vom afla de unde vine și ce mai învîrtește."

Într-adevăr, Échalot, ca aproape toate nefericitele făpturi care nu au prea mulți prieteni, vorbea adeseori singur.

„ *De profundis!*[1] murmură el. Mai curînd sau mai tîrziu, toți vom sfîrși așa. Asta-i o pierdere pentru patroană. Da' acum, nu-i stă mintea la afacerile bănești.

„Și la ce, mă rog, i-o sta mintea?" se întrebă Similor. „Poate că are de gînd să se călugărească, spre a-și plînge locotenentul din Alger?"

Între timp, Échalot se duse în colțul în care se afla cuptorul și începu să scapere amnarul.

Similor deschisese deja gura, hotărîndu-se în fine să vorbească, dar tăcu auzind următoarele cuvinte cu adevărat remarcabile:

— Pe mine, unul, mă stinghereşte să am la mine atîta bănet. Nu știi niciodată ce se poate întîmpla. De la prînz o tot caut pe patroană și mi se năzare întruna că buzunarul mi s-a găurit și că lasă să-mi curgă toate bancnotele.

Urechile lui Similor se deschiseră ca niște pîlnii de trompetă.

— Bancnote! repetă.

Se vîrî și mai adînc în paie, mirosind c-ar fi rost să încerce o lovitură grozavă.

— Oricum, doamna Léocadie trebuie să aibă mare încredere în mine, continuă Échalot, apropiind o lumînare de iasca pe care-o aprinsese. Nu-mi venea să cred că hîrțoagele ei ar valora atît cît spunea, dar n-a fost nevoie decît să le pun pe scîndura ghișeului biroului de schimb, și-am și căpătat miile de franci.

---

1 *De profundis* (lb. latină): primele cuvinte (însemnînd: Din adîncuri) ale unui psalm de penitență ce se cîntă ca rugăciune pentru morți. (n.t.)

Similor își ciupea vîrful degetului, spre a se încredința că nu visează.

„Ce mai funcționar, și ăla, de la biroul de schimb! Se vede treaba că are atîta încredere de-i dă pe dinafară! Cînd a văzut cum e înțolit amărîtul ăsta, nu i-a trecut prin minte că acțiunile puteau să fi fost furate?“

Remarca lui era plauzibilă și cît se poate de îndreptățită, însă lumînarea lui Échalot, aprinzîndu-se tocmai în clipa aceea, îi dădu un răspuns năucitor.

Ochii lui Similor clipiră des, ca izbiți de o lumină orbitoare. N-ar fi fost mai uluit dacă și-ar fi văzut umilul prieten înveșmîntat într-o mantie de hermină și purtînd coroană regală.

Într-adevăr, survenise o metamorfoză aproape ca-n basme. Échalot avea pantofi noi văcsuiți, un pantalon negru și o haină bine croită, totul nou-nouț și din stofa cea mai fină. Pe lîngă acestea, avea și o pălărie de mătase cu un luciu perfect și care — cu ninsoarea deasă de afară — călătorise, fără îndoială, cu trăsura. În fine, purta o cămașă de un alb imaculat, pe care se înnoda o cravată de satin.

În plus, părul îi era bine pieptănat, iar bărbia — proaspăt bărbierită.

Nu intenționăm să spunem că, așa cum arăta, ar fi fost frumos, însă urîțenia lui era în așa măsură transfigurată, încît lui Similor îi fu realmente greu să-l recunoască. Cu atît mai mult, cu cît tolba, azilul obișnuit al lui Saladin, nu mai atîrna de gîtul lui Échalot.

Prin capul lui Similor trecură prea multe gînduri ca să mai aibă timp să le exprime. Spuse doar în sinea lui: „Ei, drace!“ și această simplă exclamație valora cît un întreg discurs.

Échalot aduse sfeșnicul pe masa la care, în dimineața din ajun, doamna Samayoux ciocnise paharul cu Gondrequin Militarul și cu domnul Baruque. Luă loc chiar pe scaunul văduvei și scoase din buzunar un teanc de hîrtii pe care Similor, de la prima ochire, le recunoscu drept bancnote.

Era produsul negocierii încredințate de mama Léo pajului său Échalot. Știm că-și folosise ziua aceea cu alte treburi și că nu se despărțise de Valentine.

Devotamentul bunei femei era din soiul acelora care nu se tîrguiesc. Își vîrîse în cap — sau mai curînd în inimă — să-l salveze pe Maurice Pagès cu orice preț.

În dimineața respectivă, mijloacele pe care avea să le folosească încă nu-i erau clare, dar știa că banii constituiau energia necesară în războiul la care pornea.

Ca atare, făcuse ceea ce trebuia pentru a-și procura bani.

În ciuda neîncrederii firești a celor care au trudit mult spre a agonisi puțin și care, în plus, se simt înconjurați de oameni dubioși, nu ezitase să-și încredințeze întreaga avere în mîinile lui Échalot.

Spre a-și scuza în propriii săi ochi acest curaj, își spusese: „Am ochi buni. Am cîntărit ființa asta din prima privire. Am în el mai multă încredere decît într-un notar."

După care, adăugase: „Cît despre banii puși de mine la ciorap, trei sferturi din ei îi datorez talentelor reunite ale lui Maurice și ale Fleurettei, de pe urma cărora monedele de cinci franci cădeau ca ploaia în tejgheaua mea. Cel mai mic lucru pe care-l pot face pentru copiii ăștia e să le înapoiez ceea ce mi-au dat."

În sfîrșit, deoarece săracii cunosc foarte bine obstacolele pe care sărăcia le ridică la tot pasul în viața omului, mama Samayoux se gîndise imediat să îmbunătățească înfățișarea lui Échalot, spre a-i face posibilă îndeplinirea misiunii încredințate.

Socotise întocmai ca Similor, spunîndu-și: „Dacă se prezintă cu hainele lui la agentul de schimb, ar crede că-i hoț, și-ar fi în stare să-l aresteze."

Mai înainte de orice, îi dăduse, așadar, prietenului nostru cu ce să-și cumpere o garderobă completă, și pentru a se duce la croitor o părăsise Échalot, pe strada Pavée, în cartierul Marais, în fața intrării principale a închisorii Force.

Teancul de bancnote era legat meticulos. Cu toate acestea, grija lui Échalot era atît de mare, și el era atît de pătruns de responsabilitatea lui, încît vru să numere una cîte una hîrtiile de o mie de franci, pentru a se încredința că pe drum nu și-a luat zborul nici unul din acele prețioase petice de hîrtie.

— Toate astea încap într-o mînă, își spunea deznodînd sfoara, și dacă le-ai schimba în monede de un franc, ai avea un morman mare cît baraca. Cît de capabilă trebuie să fie Léocadie, sub înfățișarea ei de femeie plăcută și lipsită de griji, dacă a strîns o asemenea avere!

Își înmuie în gură degetul cel mare și bancnotele mototolite foșniră ușor.

Similor aproape că nu mai respira.

Alegeți dintre poeții a căror glorie a cucerit întreaga lume și dați-i celui mai talentat sarcina de a exprima pofta febrilă cu care Similor dorea să pună gheara pe economiile mamei Samayoux: vă asigur că minunatul dumneavoastră poet nu prea va face față încercării.

Se descrie iubirea, ura, lăcomia, toate patimile omenești, dar nemaipomenita foame simțită de Similor în fața celor șaizeci sau optzeci de bancnote este ceva ce desfide dibăcia penei sau a cuvîntului, ceva cu adevărat supraomenesc.

Văzuse el bancnote în vitrinele agenților de schimb, le mîngîiase cu privirea adesea și îndelung. Încă din adolescență, gîndul de a poseda o bancnotă constituise pentru el un vis plin de înduioșare și de nebunie.

Nu era zgîrcit — Doamne Sfinte! dimpotrivă, era tot atît de cheltuitor ca feciorii de bani gata care vin la Paris să pape, în compania unor doamne roșcate, capitalul tăticului decedat.

Se spune că aceasta e firea francezului. Similor avea firea unui francez.

După ce-au devorat patrimoniul vicontelui sau al fabricantului de cuțite care le-a fost tată, imbecilii la care mă refer devin escroci sau cerșetori, după cum le este soarta și temperamentul.

Similor era, de mai înainte, și una și alta, ba încă în mare măsură!

Avea și el — acest don Juan al mocirlei — un suflet de poet: voia să ducă o viață în stil mare, dorea să uluiască noroiul.

Tînjea să bea oceane de voluptate, în tomberonul său triumfal, tras de toate Afroditele răgușite și de toți Cupidonii

rîioși ce mișună în adîncul boschetelor în care Armida[1] Gunoaielor își are Curtea galantă, la o sută de picioare sub canalele de scurgere ale Parisului.

„Ah! Nu se poate spune că ticălosul acesta urît, mergînd pe picioroangele lui slabe, n-ar fi o figură măreață! Și sper că portretul său, oricît de slab schițat de neputința mea, va dăinui peste veacuri, ținîndu-mi loc de geniu în ochii posterității."

Se răsucise fără zgomot pe paiele lui umede și sfărîmate, care nu mai foșneau.

Se sprijinea deja în mîini, întinzînd gîtul, cu ochii injectați, cu pieptul lipit de pardoseală, în atitudinea sălbaticului ce se pregătește să sară pe neașteptate asupra dușmanului.

Échalot nu bănuia nimic. Se credea singur și întorcea bancnotele una cîte una, numărîndu-le cu voce tare. Însă, în timp ce socotea, cugeta.

— Optî'spe, nouă'spe și douăzeci, spunea. Cînd te gîndești că s-ar putea ca toți să se ducă pentru locotenent! Douăzeci, două'ș-unu, două'ș-doi și două'ș-trei. Na că se lipiseră! Sînt moi ca vata și-ți face plăcere să-i pipăi. Patroana a zis, două'ș-nouă și treizeci, că nu-i pasă dacă va trebui să-și ia de la capăt cariera, cu cheltuieli noi. Nu-i așa că-i o formidabilă dovadă de devotament? Treize'ș-șapte. De fapt, uite o-mprejurare care-mi oferă prilejul de a-mi îndeplini cele mai arzătoare dorințe; deoarece averea ei era un obstacol, patruzeci, patru'ș-unu, în calea obținerii mîinii sale.

În momentul acela, un zgomot abia perceptibil ajunse pînă la el; dar nu-și ridică ochii, fiindcă privea cu îngrijorare o bancnotă puțin ruptă.

— O fi bună și asta? se întreba.

Similor nu mai îndrăznea să facă nici o mișcare, într-atît era de speriat de zgomotul pe care-l produsese. Încă nu părăsise culcușul leului. Din întîmplare, își agățase piciorul stîng în sfoara unei legături de paie și, de fiecare dată cînd încerca să și-l elibereze, paiele foșneau.

---

1 *Armida:* Eroină din „Ierusalimul eliberat", de Tasso. În grădinile ei fermecate, l-a reținut pe Renaud, departe de armata cruciaților. (n.t.)

Care-i era totuși planul, în afară de scopul principal, dorința aceea amețitoare — voința de a intra în stăpînirea bancnotelor? Îl cunoștea pe Échalot pe toate părțile, știa că băiatul acela cinstit ar apăra pînă la moarte comoara care-i fusese încredințată.

Scopul scuză mijloacele. Să nu scotocim prea mult în adîncimile caracterului acestui personaj. Într-adevăr, cu unii domni bine îmbrăcați, purtînd mănuși albe și ghete de lac, ne-am simți mult mai în largul nostru.

Și, la urma urmei, este posibil ca Similor să nu se fi gîndit că va fi silit să-l omoare pe Échalot, cel mai bun prieten al său.

Tocmai cînd acesta număra cea d-a cincizecea bancnotă, un zgomot deslușit îl îndemnă să ciulească urechea.

Privi spre paie și văzu doi ochi care luceau, într-adevăr, mai roșii chiar decît ai leului însuși.

Lumina slabă a lumînării puse pe masă abia dacă ajungea pînă la fostul culcuș al fiarei. Échalot nu-l recunoscu pe Similor, dar zărind o siluetă omenească, apucă bancnotele cu amîndouă mîinile, le vîrî repede în buzunare și-și încheie nasturii hainei.

Dîndu-și seama c-a fost descoperit, Similor sări în picioare.

— Tu ești, Amédée? întrebă Échalot cu un oftat de ușurare. Poți să te lauzi că m-ai speriat.

Similor se apropie cu cîtiva pași și-și încrucișă brațele la piept.

— Cineva a cărui conștiință nu-i liniștită se sperie întotdeauna ușor, spuse vorbind cam la întîmplare, însă cu foarte multă emfază. Ce-ai făcut cu micuțul lăsat în grija ta?

— O să-ți explic, răspunse Échalot, s-au petrecut o mulțime de lucruri.

Se opri brusc și adăugă:

— De fapt, n-am voie să-ți pomenesc despre lucrurile alea. Tot ce-ți pot spune, este că odrasla noastră se află în siguranță; puștiul e bine hrănit, bine îngrijit și mai fericit

decît era la baracă, fiind acum în mîinile unei persoane de celălalt sex, obişnuită cu educarea vîrstei fragede.

Similor îl lăsă să vorbească fără a-l întrerupe, pentru că făcea apel la toată viclenia lui, întrebîndu-se dacă trebuia să încerce o negociere sau să treacă imediat la bătaie.

Era îndeajuns de curajos, am spus-o, şi avea o părere extrem de bună despre talentele sale în materie de box francez[1]. Pe de altă parte, ştia însă că Échalot nu era defel un adversar de dispreţuit, în ciuda aparentei sale timidităţi.

— Sîntem sau nu fraţi? întrebă pe neaşteptate. Am trăit timpuri în care împărţeam pe din două cea mai mică fărîmă de pîine, şi totuşi, în momentul de faţă, tu ai în burtă o cină bună, pe cînd eu postesc de aseară.

— Dacă vrei, îţi fac cinste cu un supeu! se oferi bucuros Échalot.

— Eşti înţolit ca un prinţ, de la talpa ghetelor pînă la fundul pălăriei tale, continuă Similor cu şi mai mare amărăciune, iar mie, asociatul tău, îmi atîrnă pe trup nişte zdrenţe care abia se mai ţin.

— Asta, replică tatăl-doică al lui Saladin, este o parte din secretul pe care nu ţi-l pot dezvălui.

— Fiindcă eşti vinovat, ba chiar criminal, strigă Similor începînd să simuleze izbucnirea unei indignări. Te-am văzut numărînd bancnotele care-ţi burduşesc buzunarele! Eşti un trădător şi un frate rău, ai dat o lovitură doar pentru tine şi complotezi, pe ascuns, să fugi în străinătate, lăsîndu-ne în mizerie, pe Saladin şi pe mine!

— Îţi jur!... încercă să protesteze Échalot.

— Taci! Fără jurăminte false! Le dispreţuiesc. Dacă n-ar fi vorba decît de mine, te-aş lăsa aşa cum eşti, în ticăloşia ta, dar sînt tată, mă gîndesc la făptura nevinovată pe care o părăseşti şi nu mai stau la tocmeală. Îţi spun verde-n faţă: să facem pe din două, da' acum, imediat, pe colţul mesei — o hîrtie mie, una ţie — că dacă nu, simţămîntul meu patern mă va sili să te lichidez şi să iau tot!

---

1 *Box francez:* box în care erau admise şi loviturile cu piciorul. (n.t.)

34 LUPTA

În bunătatea inimii sale, Échalot ar fi fost gata să parlamenteze, căci simțea o afecțiune sinceră pentru tatăl lui Saladin. Dar se vedea limpede că acesta nu era în stare să asculte de rațiune.

Similor nu mai era același om. Înfățișarea lui te speria: tenul său căpătase culoarea pămîntie a bolnavilor și avea privirea întunecată a taurului furios care scurmă praful cu coarnele.

Bufonul grotesc al drojdiei pariziene devenea tragic. Îl stăpînea febra banilor... febra sîngelui.

Échalot își spuse: „O să fie greu! Și cînd te gîndești că are tupeul să vorbească despre copil și că, dac-ar avea biștarii, i-ar înghiți pur și simplu în petreceri și festinuri cu folos personal, fără a cumpăra lapte nici de doi bani pentru nevinovata ființă!“

Dădu ocol mesei, dar numai pentru a avea timp să-și suflece manșetele și să termine de încheiat haina pînă sub bărbie.

Imediat după această toaletă pregătitoare și rapidă, sări cu eleganță în spațiul liber, unde, cu o expresie melancolică și totodată hotărîtă, își luă o poziție de luptă.

— La drept vorbind, spuse, mă necăjește puțin să mă iau la bătaie cu prietenul meu din adolescență, însă dacă m-aș văicări, te-ai îndoi de onoarea mea.

Cu siguranță, nu în amintirea celor patru fii ai lui Aymon[1] a devenit verbul a *se văicări* celebru în limbajul persoanelor lipsite de jenă.

[1] *Cei patru fii ai lui Aymon:* referire la lupta lui Charlemagne împotriva fiilor ducelui Aymes: Renaud, Alard, Guichard și Richard, toți patru încălecînd calul Boyard, celebru pentru salturile lui. Paragraful conține un joc de cuvinte intraductibil, verbului *a se văicări* corespunzîndu-i, în limba franceză, cuvîntul *renauder,* care pare a deriva de la numele lui Renaud. (n.t.)

Cît despre cuvîntul onoare, luat în înţelesul său cavaleresc, afirmăm că persoanele care nu prea se jenează îl folosesc actual mente cu mai multă seriozitate şi mai frecvent decît este utilizat în oricare altă societate.

Este posibil ca Similor să nu fi citit *Iliada*, şi totuşi răspunse întocmai ca Ajax:

— Păzea mie, păzea ţie, grămadă de pleavă! Treaba nu va dura mult!

Se înfipse în picioare conform elegantei poziţii de gardă a profesorilor de box şi luptă franceză. Îşi încordă gambele, întreţinute prin practicarea dansului în saloane şi pe care de atîtea ori le vînduse pictorilor, în calitate de model, „pentru partea de jos", şi-şi aşeză tălpile în unghi drept, făcînd două-trei flexiuni elastice, înainte de a-şi propti zdravăn trupul pe baza lor astfel lărgită. În acelaşi timp, îşi scoase pălăria cu un gest fanfaron şi-şi ridică pumnii închişi la înălţimea ochilor.

Era splendid, şi specialiştii în lupta cu mîinile şi picioarele n-ar fi putut decît să-l admire.

Échalot, nu tot atît de admirabil „croit", respectă o veche tradiţie şi, în prealabil, îşi trecu mîinile prin praful de pe jos. Neglijă înfloriturile artei şi adoptă, pur şi simplu, poziţia combatantului umil care-şi apără ochii în mahala, într-o seară de bal-mascat — cu picioarele depărtate, cu capul dat spre spate, cu mîinile întinse şi pregătite, mai ales, pentru defensivă.

— Dă-i drumul, Amédée, îi spuse pe un ton grav. Vei încerca să mă distrugi, potrivit caracterului tău; eu, ca paznic al comorilor patroanei, voi încerca doar să-ţi rup o labă.

Ultimele cuvinte fură întrerupte de o lovitură cu piciorul demnă de un maestru. Similor procedase aşa cum fac unii bătăuşi de prin regimente, care încep cu o lovitură directă, înainte ca mîna adversarului să fi căpătat viteza maximă necesară apărării.

Însă Échalot, care cunoştea vicleşugurile Pilad-ului său, pară brusc lovitura, dar fără a riposta.

Un rîs zeflemitor se strecură printre dinţii încleştaţi ai lui Similor.

Recăpătîndu-şi echilibrul, aplică dubla lovitură a boxului englezesc, şi pieptul sărmanului Échalot răsună ca o tobă, de două ori.

— Atins! anunţă acesta pe un ton paşnic. Ai talent, Amédée, şi deoarece nu ai un torace zdravăn, scatoalcele-astea două te-ar fi dărîmat, dar eu pozez „pentru partea de sus", care mi-e solidă. Te previn că, de acum înainte, voi lovi.

În chip de răspuns, o izbitură cu piciorul, piezişă şi rotită, îl nimeri în coaste, cu tăria unui glonţ. Similor nu pierdea timpul cu vorba.

În loc să reia poziţia de apărare, Échalot înaintă un pas cu singurul scop de a amortiza şocul, şi-şi slobozi pumnul drept, atingîndu-l pe Similor drept în frunte, tocmai în momentul în care acesta se ridica.

Similor se clătină ca şi cum s-ar fi izbit cu capul într-un zid şi căzu în genunchi.

Fără măcar să se gîndească la avantajul său, Échalot îl întrebă:

— Te-a durut, Amédée?

Aproape că-şi recăpătase glasul blînd pe care i-l cunoaştem şi cu care rostea vorbe atît de înţelepte pentru educarea micului Saladin.

Probabil că pe Similor îl duruse, căci nu încercă să se ridice şi, drept răspuns, scoase doar un geamăt. Capul îi atîrna, aplecat spre piept.

Échalot se miră.

— Este clar, zise, că-n ultima vreme te-ai cam înmuiat, din cauza tuturor voluptăţilor cărora li te dedai la cafenea şi la doamne, că doar n-am lovit cu întreaga mea forţă. În loc de a continua, te las să suferi, nedorind să abuzez de victoria mea.

Se apropie de masă spre a vedea mai bine, la lumină, locul în care piciorul lui Similor îi atinsese redingota.

— Bătaia nu li se potriveşte decît oamenilor de proastă condiţie, bombăni pe un ton de serioasă contrarietate, şi mai ales bătaia cu încălţăminte plină de noroi. Haina mi s-a pătat chiar din prima zi cînd mi-am înnoit-o. Mi-o voi scoate şi o

voi împături cu grijă, pentru cazul în care lui Amédée i-ar trece prin minte să se mai joace.

Își descheie redingota.

Similor își ținea capul cu mîinile și stătea nemișcat ca o piatră.

Cînd să-și scoată mîna din prima mînecă, Échalot se răzgîndi.

„E șmecher ca o maimuță" — gîndi — „și trișor, și mai viclean decît o vulpe. Poate că face pe mortul pentru a mă ataca mișelește. Dacă-mi scot haina, nu voi mai avea economiile Léocadiei la piept, gata să le apăr pînă la moarte. Dar, pe de altă parte, cînd voi mai avea oare prilejul să-mi cumpăr un asemenea înveliș? Este moale, plăcut la mînă și inspiră bogăție!"

Pipăia cu dragoste stofa costumului gata confecționat, care, în mod sigur, nu-i merita elogiile.

Dorința de a salva acele veșminte atît de dragi fu mai puternică. Își scoase o mînecă, adăugînd cu voce tare:

— Hei! bătrîne! vasăzică am lovit puțin prea dur?

— Asasinule! pronunță cu glas înăbușit Similor, răsturnîndu-se într-o parte și lăsîndu-se să cadă în praf, fără a-și lua mîinile de la frunte.

„S-ar zice că a încasat-o" — gîndi Échalot cu o strîngere de inimă — „dar de-atîtea ori m-a mai păcălit cu schimonoselile și cu fasoanele lui."

Își scoase și cea de-a doua mînecă.

— Pe vremuri, murmură, ne juraserăm o prietenie reciprocă și fidelă, care nu trebuia să se sfîrșească decît odată cu viața unuia din noi. Din partea mea, mi-am respectat jurămîntul cît am putut de bine, iar legătura ce ne unea s-a scurtat și mai mult prin nașterea lui Saladin al nostru, a cărui mamă mă făcea să simt aceleași emoții pure pe care le-am încercat, mai tîrziu, față de Léocadie. Este o prostie să ne încăierăm unul cu altul, cînd împărtășim îndatoririle de tată vis-à-vis de același prunc, care, dacă s-ar întîmpla o nenorocire printr-un dublu accident, ar rămîne singur pe lume, cu biberonul lui.

Își întinse cu grijă redingota pe masă și o perie cu gesturi mîngîietoare, urmîndu-și vorba:

— Acestea-s roadele purtării tale inconsecvente și destrăbălate, Amédée. N-aș vrea să te cert cu asprime, fiindcă lovitura a fost dureroasă, însă tu ești cel care a început, iar eu n-am făcut altceva decît să apăr obiectul sacru ce mi-a fost încredințat și care nu-mi aparține... Nu-mi răspunzi?... Așadar, suferi rău?... Stai puțin, să-mi pun haina într-un loc curat, și mă întorc să-ți dau îngrijirile potrivite cu ucenicia mea de farmacist. Ah! că multe înjosiri mi-ai mai făcut, de cînd sîntem împreună. Dar e ceva ce mă depășește și ți-o voi ierta și pe asta, la fel ca pe celelalte.

Își împăturise redingota, uitîndu-se de mai multe ori la locul mototolit și murdărit ca urmare a loviturii de picior.

Șovăi o clipă dacă să lase comoara îmblînzitoarei în haina împachetată, dar bunul lui simț îl sfătui că era mai bine să nu se despartă de ea, și strecură bancnotele între cămașă și vesta lui, încheiată de sus și pînă jos.

După aceea, se duse în colțul în care, de obicei, fierbea laptele lui Saladin, și puse prețioasa haină pe scîndura ce-i servea drept dulap.

Apoi, reveni plin de milă spre Similor, spunînd deja:

— Acum, iată-mă cu totul la dispoziția prieteniei. Nu te teme, Amédée. Dacă trebuie, o să-ți fac un ceai de tei și mușețel.

Dar fraza i se sfîrși într-un strigăt de uimire.

În locul în care-l lăsase pe Similor nu se mai afla nimeni.

— Dar unde-ai dispărut, Amédée? întrebă aruncînd o privire sub masă.

Chiar din momentul acela se născu în el o neîncredere, într-atît de bine își cunoștea mult-iubitul prieten.

„Na, poftim treabă", gîndi serios îngrijorat. „Ar fi trebuit să-i demontez o labă, așa cum promisesem la început."

Lumînarea de pe masă își proiecta lumina la o distanță doar de cîțiva pași. Restul barăcii era cufundat într-o semiobscuritate care înșela ochiul și în care obiectele abia se distingeau.

Privirea lui Échalot se îndrepta în toate direcţiile, interogînd întunericul dar nevăzînd nimic.

Şi de ce trecea timpul, îngrijorarea îi sporea, căci i se întărea bănuiala că urma să fie atacat prin surprindere.

Tocmai cînd deschidea gura spre a mai întreba, fără speranţa c-ar obţine vreun răspuns, auzul îi fu izbit de un zgomot de fier vechi.

— Săbiile, bolborosi cu glasul schimbat. Sînt un om mort!

În momentul acela, un reflex străluci în beznă şi vocea lui Similor, care-şi recăpătase întreaga putere, rosti:

— Nu mai vreau să împărţim, îmi trebuie toată puşculiţa mamei Putifar. Dacă nu-mi arunci teancul de biştari, te tai în două ca pe-un măr.

35 ULTIMUL RĂCNET

Iată ce se întîmplase: Similor primise realmente o izbitură zdravănă între ochi, dar în viaţa lui mai văzuse el şi altele şi, după prima ameţeală, ar fi putut să se ridice, deoarece imprudenta milostenie a lui Échalot îi lăsa răgazul s-o facă. Însă nu fără motiv am folosit în această relatare cuvîntul „sălbatic".

Nimic nu seamănă atît de bine cu eroii lui Cooper decît mohicanii noştri din savana pariziană — aceeaşi viclenie, aceeaşi iscusinţă, aceeaşi lăcomie, chiar aceeaşi ferocitate.

Acolo departe, la combatanţii cei roşii ai pădurilor, vitejia cea mai îndrăzneaţă nu exclude şiretenia, şi amintiţi-vă că, dintre cei doi semizei cîntaţi de bătrînul Homer, cel puţin unul era diplomat.

Fără a face nici o analogie între Échalot şi înflăcăratul Achile, regăsim la Similor cîteva din calităţile ce-l caracterizau pe înţeleptul Ulyse.

Atîta doar că Similor n-ar fi rezistat la cîntecul sirenei.

Nu existase nici o prefăcătorie în căderea lui. Pumnul lui Échalot îl trîntise în mod neîndoios. Prefăcătoria intervenise în durata ameţelii sale, prelungită atît cît dorise.

Pentru el nu era vorba de un turnir, de un asalt în care numai gloria constituie premiul învingătorului. Gîndul la bancnote făcea să-i clocotească sîngele şi-i stăpînea întreaga fiinţă.

Era fanfaron ca toţi cei asemenea lui şi se credea mult mai puternic decît Échalot. Dar nu în asta consta problema. În orice luptă există şi un risc. Similor nu voia nici luptă, nici risc.

În timp ce juca rolul omului doborît, mintea îi lucrase intens. Cînd Échalot se întorsese cu spatele pentru a se duce la dulapul său, Similor se ridicase repede şi, în vîrful picioarelor, mersese pînă la perete.

Odată ajuns acolo şi simţindu-se apărat de întuneric, se tîrîse ca o şopîrlă, fără a face nici cel mai mic zgomot, spre locul în care l-am văzut, cîndva, dînd lecţii de dans celor două fete cu obraji roşii.

Locul acela era situat foarte aproape de dulapul lui Échalot, şi, ca să ajungă la el, Similor fu nevoit să treacă pe lîngă mai bine de jumătate din pereţii barăcii.

De altfel, Échalot, revenind către masă, îi lăsă drumul liber.

Chiar în momentul în care sărmanul Échalot observa absenţa lui Similor, acesta, atingîndu-şi ţinta, îşi înăbuşea în piept un strigăt de bucurie.

Ţinta lui consta într-o panoplie prăpădită, alcătuită din accesorii — cum se spune la teatru — de care se folosea cînd lucra în public. Conţinea două florete, două bastoane, două săbii şi două mănuşi îmblănite, agăţate pe o scîndură.

Nu erau nişte arme bune, însă orice armă e folositoare împotriva unui braţ neînarmat.

Zgomotul de fiare ruginite îl avertizase pe Échalot. Nefericitul ghicise că Similor lua din cui una dintre săbii.

„Eu le-aş fi luat pe amîndouă şi i-aş fi dat să aleagă una", gîndi.

Şi adăugă cu amărăciune: „Dar eu nu sînt decît un imbecil, iar Amédée este un om isteţ şi talentat!"

Amédée se simţea atît de stăpîn pe situaţie, încît îşi recăpătase toată obrăznicia.

Fără grabă, îşi scoase zdreanţa de palton şi îmbrăcă redingota nou-nouţă a lui Échalot, care-i era la îndemînă. Gătit astfel, se apropie cu capul sus, cu zîmbetul pe buze, şi spuse:

— Redingotei îi vei adăuga vesta şi pantalonul, dacă nu te supui imediat ordinelor mele!

— Mă poţi ucide, replică Échalot, fără măcar a încerca să fugă şi încrucişîndu-şi braţele la piept. Slăbiciunea pe care-am avut-o pentru redingota mea a fost o greşeală şi-mi primesc pedeapsa, dar cît despre a-ţi da ceea ce-i aparţine patroanei, şterge-ţi asta din agendă. Hai, apropie-te, vino să străpungi inima fratelui tău care, în acelaşi timp, a fost şi mama copilului tău!

Se spune că ridicolul ucide emoţia. Nu-i întotdeauna adevărat, căci în calmul amărîtului aceluia era o reală măreţie.

Iar Similor, tovarăşul lui lipsit de inimă, se enerva din cauză că vorbele lui Échalot îl făcuseră totuşi să-i tremure mîna.

Cu toate acestea, continua să înainteze, căci febra lăcomiei era cu mult cea mai puternică, iar gîndul la grămada de aur pe care-o reprezentau bancnotele îi înfierbînta creierul. Începu să numere:

— Unu, doi... Ideea de a te ucide mă agasează. În fond, erai un animal bun. Dar nu mă lăsa să ajung pînă la trei, că mă obligi să te străpung!

Ceva ce semăna a frumuseţe apăru pe chipul curajos al lui Échalot, în timp ce numele Léocadiei îi urca din inimă pe buze.

— Trei! zise Similor ridicînd braţul.

Sabia ameninţătoare scînteie în semiîntuneric.

Dar în loc să lovească, Similor se trase repede înapoi, fiindcă un zgomot sinistru, profund, imens, zgudui scîndurile barăcii, fiind curînd urmat de o tăcere de moarte.

Era ultimul răget al bătrînului leu, care se trezise din ameţeala lui spre a muri.

O clipă, putu fi văzut ridicîndu-se pe labele din spate, ca un urs, şi mai înalt decît un gigant. Apoi recăzu, scoţînd un geamăt cumplit, şi sub izbitura uriaşului său cadavru, pămîntul păru că se cutremură.

Totul se petrecu iute ca gîndul şi totuşi, cînd Similor îşi ridică din nou arma, situaţia se schimbase cu totul.

Murind, leul smulsese victoria din ghearele şacalului.

Într-adevăr, auzind rägetul leului, Échalot se retrăsese şi el cu un pas, şi călcîiul său se lovise de bucata de prăjină de care se slujise Similor cu puţin înainte.

Nu trebui decît să se aplece pentru a avea în mînă o armă teribilă, împotriva căreia sabia proastă a lui Similor nu mai era decît un scut derizoriu.

Nemernicul aprecie dintr-o ochire noua situaţie şi deveni livid.

Échalot îi spuse calm:

— Amédée, poţi pleca dacă vrei. Voi continua să-i fiu tată copilului, şi dacă voi auzi că ţi-e foame, jumătate din pîinea pe care o voi avea va fi pentru tine.

Similor îşi lăsă capul în jos şi făcu un pas către uşă.

Dar şi asta era tot un vicleşug. Crezînd că Échalot nu se mai aştepta la vreun atac, se întoarse pe negîndite şi, năpustindu-se ca un tigru, îşi repezi sabia spre pieptul lui.

Lovitura fusese dată cu sete şi ar fi pus definitiv capăt luptei. Însă Échalot îi prevăzuse mişcarea şi Similor îşi făcuse socotelile fără a ţine cont de prăjină. Izbindu-se de ea, sabia se rupse în ţăndări.

— Asasinule! bolborosi pentru a doua oară Similor, a cărui limbă se împleticea ca aceea a unui om beat.

Aceasta nu-i defel o greşeală a scriitorului, şi nici o eroare a tipografului: Similor spusese: „Asasinule!" chiar în momentul în care încercase să săvîrşească un asasinat.

Şi adăugă — căci faţă de sărmanul om care, vreme atît de îndelungată, fusese sclavul său, avea perfidia neruşinată a

anumitor femei în fața soților lor, pe care, după ce-i bat, îi mai și înșală:

— Lașule! mă vei ucide, acum că am rămas fără armă?

Cu o mutră jalnică, ținea în mînă ciotul de sabie.

Échalot, care își ridicase deja măciuca, se opri.

Mielul acesta era un adevărat cavaler viteaz, puternic și cutezător ca un taur — un viteaz cu aripi de înger.

— Aruncă bucata ta de tinichea, spuse, și să punem punct. Nimic în mîini, nimic în buzunare.

Ascunzîndu-și un zîmbet triumfător, Similor zvîrli imediat, departe, mînerul sabiei sale. Échalot își părăsi măciuca și amîndoi, de data aceasta fără a mai vorbi, se năpustiră unul asupra celuilalt cu atîta violență, încît piepturile li se izbiră cu zgomot.

Toate instinctele rele ale lui Similor erau stîrnite la maximum, și pînă și lui Échalot sîngele începuse să-i clocotească în vine.

Fu o luptă corp la corp cumplită.

Văzîndu-le trupurile încleștate, cînd în picioare, cînd în genunchi, cînd rostogolindu-se în praf ca un singur tot, semănînd cu doi șerpi care-și înnoadă inelele, un profan ar fi crezut că renunțaseră la toate posibilitățile „scrimei populare" pentru a se ataca așa cum se mănîncă între ei lupii înfometați.

Dar era doar o aparență: și înotătorul căzut în apă execută, din instinct și fără a ști, mișcările necesare.

Din instinct și fără a ști, se băteau cu o iscusință de temut. Pînă și în bestialitatea cu care-și cuprindeau trupurile, exista știința luptei, stăpînirea artei pugilatului.

Numai că Échalot, chiar în paroxismul mîniei sale, rămînea loial, pe cînd Similor, în momentele cele mai furioase ale demenței lui, încerca să trișeze și să trădeze.

Nu erau de față martori care să vadă acea luptă hidoasă dar ciudată, ce se desfășura în tăcere. Nu se auzeau decît respirațiile tot mai gîfîite și șuierătoare.

Din cînd în cînd, răsuna bufnitura unei lovituri, dar destul de rar, căci mîinile le erau strîns prinse în încleștarea lor.

Échalot era mai puternic. La un moment dat, cînd îl ținea pe Similor sub el, scoase un țipăt gîtuit:

— Nu mușca, Amédée, că te zdrobesc!

— Asasinule! mormăi amenințător adversarul său, reușind să-și tragă într-o parte capul.

Avea gura roșie și umedă, ca un cîine care tocmai și-a scos botul din măruntaiele vînatului.

În dreptul claviculei, pe cămașa lui Échalot apăruse o pată mare, roșie.

Apucă din nou capul lui Similor, și acesta nu opuse rezistență, eliberîndu-și însă ușurel mîna dreaptă și vîrîndu-și-o în buzunarul pantalonilor.

— Predă-te! zise Échalot. Mi se urcă sîngele la creier și văd roșu!

— Asasinule! scrîșni Similor.

Își scoase din buzunar mîna înarmată cu un cuțit pe care izbuti să-l deschidă.

— Predă-te, Amédée, spuse pentru a doua oară Échalot.

Mîna ținînd cuțitul îi pipăia spinarea, în căutarea zonei inimii.

Oamenii de felul lui cunosc mai bine decît chirurgii locul exact în care trebuie să lovești spre a fi sigur că ucizi.

Găsi locul și, în timp ce-și depărta mîna pentru a putea înfige mai cu putere pumnalul, repetă:

— Asasinule!

Însă din momentul acesta lupta avea un martor, deși nici unul dintre cei doi combatanți nu auzise deschizîndu-se ușa.

Pumnul lui Similor fu oprit de o mînă cu forța unei menghine de oțel, și un glas cunoscut rosti destul de calm:

— Hei, umflatule, ăsta nu-i joc cinstit!

În același timp, Échalot fu dat la o parte printr-un ghiont căruia nu i se putea rezista.

— Mama Léo! exclamară amîndoi simultan.

Échalot se ridică, dar nu și Similor, al cărui piept era apăsat de călcîiul îmblînzitoarei.

— Ia zi, spuse aceasta adresîndu-i-se lui Échalot, ai căpătat, la agentul de schimb, banii pe hîrtiile mele?

— Da, patroană, paralele sînt aici, răspunse bunul băiat ducîndu-și mîna la piept.

— Nu trebuie să fii somnambulă sau ghicitoare, continuă văduva, ca să pricepi ce s-a-ntîmplat. Ticălosului aici de față i se năzărise să petreacă pe socoteala pușculiței mele.

— Fie-ți milă de el, patroană, se rugă Échalot, este tatăl copilului meu.

Similor rămăsese ca trăsnit și nu putea scoate o vorbă.

Degetele puternice ale îmblînzitoarei îi răsuciră încheietura mîinii și cuțitul căzu.

Échalot, care încă nu-l văzuse, șopti:

— Și mă numea asasin!

Fu tot ce avu de spus.

— Pentru tine era cuțitul ăsta de măcelărie, zise îmblînzitoarea. Dar fii pe pace, n-am de gînd să deteriorez fiara. Ocupațiile mele nu-mi îngăduie să-mi pierd timpul cu asemenea pleavă. Ia fă bine de vezi dacă nu ți-a furat nimic.

Échalot își descheie vesta — pachetul era intact.

Mama Léo dădu drumul mîinii lui Similor și-l înhăță de ceafă, în așa fel încît, doar capul fiindu-i ridicat, picioarele îi rămîneau pe pardoseală. Îl tîrî astfel, fără ca el să opună nici o rezistență, pînă la ușa principală, pe care o deschise.

Échalot vru s-o mai implore, însă ea îi porunci aspru să tacă și ieși pe galeria exterioară, de unde-l azvîrli pe Similor în josul scărilor, ca pe un cîine mort.

Apoi, reveni în baracă și, liniștită, închise ușa.

— Mi-a făcut bine povestea asta, spuse ducîndu-se spre masă. Eram enervată, ce mai! Nici mai mult, nici mai puțin decît la fel ca o marchiză pe care-o apucă migrena. Tu, tu ai vrea să te duci să vezi dacă nu și-a făcut vreo bubă-n frunte, cînd a căzut, nu-i așa? Stai colea! Îmi plac oamenii buni, dar de imbecili mi-e silă.

— Patroană... mai încercă Échalot.

— Gura! Mai e ceva țuică în sticla aia, din spatele frînghiilor, du-te de mi-o adă, cu două pahare. Este limpede că dacă n-aș fi sosit, te-ai fi lăsat înjunghiat de javra de-afară și banii mei ar fi fost acum plecați pe apa sîmbetei.

Échalot lăsă capul în jos și murmură:

— Este adevărat că, avînd asupra mea bunuri ce nu-mi aparțineau, ar fi trebuit să dau dovadă de mai multă ferocitate, dar, data viitoare, n-are decît să se păzească!

Mama Léo se lăsă să cadă în fotoliul ei de paie și-și sprijini coatele pe masă.

Cînd aduse sticla și cele două pahare, Échalot o găsi cu capul între mîini și cufundată într-o profundă cugetare.

— S-a întîmplat vreo nenorocire, patroană? o întrebă timid.

— Toarnă de băut, replică văduva, fără a se mișca.

Échalot umplu unul dintre pahare.

— Și-n celălalt, zise mama Léo. Nu cunosc mulți oameni cu inimă mai bună decît a ta, și acum poți ciocni și bea împreună cu mine, căci te-am ridicat în rang prin prietenia mea.

— Ah! patroană... suspină Échalot amețit de o atît de mare onoare.

— Taci din gură! Îți spun că-s enervată.

Sorbi o înghițitură de țuică și cu un gest brusc își puse paharul la loc pe masă.

— Și ce-ar fi fost dacă mi-ar fi ciordit banii? continuă privindu-l pe Échalot drept în ochi. La ce-mi pot servi banii? Tu nu pricepi, nu-i așa? Nici eu nu-nțeleg, și cînd mă încurc în rebusuri și-n șarade, mă zăpăcesc, nu mai știu dacă trebuie s-o iau la dreapta sau la stînga, nu mai știu nimic! Absolut nimic! Micuța nu știe nici ea mai multe decît mine, marchiza nu știe mai mult decît micuța, domnul Germain habar n-are nici el, ceilalți... Ah! ceilalți știu. Și tare mă tem că știu chiar prea mult!

Échalot o ascultase cu gura căscată.

— Bea, îl îndemnă ea, ești alb ca varul.

— Din cauza nenorocirii lui Amédée... îl chinuie pasiunile, dar n-are inimă rea. În sănătatea dumitale, patroană!

— Mă tem, repetă mama Léo, ale cărei trăsături trădau o neobișnuită răvășire a minții. Credeam că chestia asta,

pățania cu animalul ăla urît, m-a mai liniștit, dar nu — mă arde febra.

— Dacă mi-ai spune... începu timid Échalot.

— Taci! Colonelul pare-ar fi mort, și există morți care nu sînt atît de livizi ca el. Abia se mai ține pe picioare; pielea îi e lipită pe oase, și sînt absolut convinsă că-n vinele lui nu mai e nici o halbă de sînge. Pariez că nu va apuca ziua de mîine. O să-mi zici: „Cu atît mai bine, este un scelerat." Ești chiar sigur? Există momente cînd eu, una, aș crede că-i om cumsecade, fiindcă, la urma urmei, el a vrut așa — vom lua cu toții parte la nuntă.

— Ce nuntă, patroană? întrebă Échalot, începînd să se îngrijoreze, căci în ochii mamei Léo vedea o rătăcire.

— Taci! îl repezi încă o dată. Îți spun că bătrînul colonel ne-a invitat la nuntă, și-ți garantez că n-o să pornim în călătoria asta fără provizii. Vom fi toți înarmați, pe Sfîntul Dumnezeu! Sînt și eu la fel de bună ca oricare altul, iar Maurice al meu va avea în buzunar două pistoale drăgălașe, spre a lua parte la conversație, dacă se va discuta așa cum mă tem că se va întîmpla.

Își frămînta cu degetele părul de pe cap, leoarcă de transpirație:

— Și totuși nu știu nimic, nimicuța! Am făcut tot ce mi-a stat în puteri, doar-doar oi afla ceva. Da' se pare c-ar fi nevoie de cineva mai șmecher ca mine. *Marchef*-ul era deghizat în comisionar; discutase cu micuța mai bine de-un ceas, în salonul în care se află portretul judecătorului. Noi, domnul Germain și cu mine, așteptam și ne uitam ca proștii unul la altul. Ți-e frig în casa aia, care miroase a doliu de-ți umple nasul. Cînd *marchef*-ul a trecut pe lîngă noi, la plecare mi-a făcut un semn prietenesc. Nu m-am putut stăpîni — mi s-a făcut pielea ca de găină. Fleurette era și mai palidă ca înainte, dar ochii ei mari străluceau. Nu mi-a spus nimic pe toată durata drumului de- ntoarcere, nici măcar un cuvințel! Ah! acum chiar că arată ca o biată nebună! Și nu puteai să mă-nvinuiești că nu i-am pus întrebări, ba bine că nu! Dar

vorbeam cu un pietroi. Cu toate astea, cînd trăsura s-a oprit în fața sanatoriului, la poarta aia unde sînt zidarii, mi s-a părut că o aud suspinînd așa, aproape în șoaptă: „Este o aruncare de zaruri!..."

Pe chipul bun al mamei Léo se întipărise o adevărată spaimă. Își ridică privirile spre Échalot, care făcea eforturi supraomenești s-o înțeleagă.

— Ce zici, tu, de toate astea? îl întrebă pe neașteptate.

Échalot își strînse pumnii cu disperare. Era la fel de congestionat la față ca și îmblînzitoarea, într-atît își chinuia sărmana minte.

— Zic, replică el, că tare-aș vrea să am însușirile lui Amédée. S-ar părea că sînt complet bătut în cap, căci tot ce-mi spui îmi dă impresia că ascult latină vorbită de un chinez.

— Și totuși cunoști și tu bine jocul ăsta, murmură văduva, a cărei privire era fixă și întunecată: un ban de-o parte, un ban de cealaltă și: cap sau pajură! Însă în loc de un ban, aici, în partea în care se pierde, e moartea, și vrei să știi ce cred eu? Par sau impar e prea puțin spus. Se poate paria o sută, ba chiar și o mie, pentru partea în care se află moartea!

36 RĂSPLATA LUI ÉCHALOT

Mama Léo vorbea ca sub influența febrei și, așa cum se întîmplă cînd mintea este tulburată în halul în care era a ei, vorbea mai mult pentru ea însăși, decît pentru bunul băiat care o asculta cu toată atenția, sorbindu-i fiecare cuvînt și storcîndu-și creierii să-i priceapă înțelesul.

Deoarece subînțelegea o sumedenie de evenimente de care Échalot nu avea cunoștință, mama Léo nu-și dădea seama de ceața în care plutea el. Era atît de animată de cele ce-o frămîntau, încît i se părea imposibil să nu fie înțeleasă.

Ne vedem obligați să le spunem pe scurt cititorilor ce anume socotea mama Léo, furată de preocupările sale, că ar fi inutil să explice.

Se înapoiase de la clinica doctorului Samuel, unde o recondusese pe Valentine.

Acolo văzuse din nou ciudata parodie de familie: Fracurile Negre înconjurînd patul presupusei nebune.

Valentine se înapoiase pe înnoptate, în veșmintele sale de împrumut, în aparență fără a trezi nici o bănuială. Nimeni nu părea să-și fi dat seama de îndelungata ei absență, cu excep- ția cameristei Victoire, care fusese, în mod obligatoriu, complice.

Totul se petrecea ca în poveștile cu zîne în care prințesele posedă inele ce le înzestrează cu darul de a fi invizibile.

Mama Léo nu păcătuia printr-un exces de neîncredere, dar nici de prudență. Aparținea unei lumi în care accepți cu ușurință miraculosul, dar ceea ce se întîmpla acum depășea în asemenea măsură limitele verosimilului, încît mama Léo refuza să creadă.

În salon, deși conștientă de rolul său, nu-și putu reține o vorbă care-i trăda îndoiala ce-o chinuia.

Se pomeni înconjurată imediat de zîmbete binevoitoare și aprobatoare.

Se schimbară priviri pline de înțelesuri, și colonelul își clătină capul palid, murmurînd:

— Doamna Samayoux nu este dintre cei pe care-i poți păcăli.

Domnul de Saint-Louis adăugă:

— Dacă Dumnezeu mi-ar pune pe frunte coroana străbunilor mei, eu, fără a îndepărta sistematic nobilimea și burghezimea, m-aș înconjura de oameni din popor.

Colonelul avu o criză de tuse penibilă. Arăta mult mai rău decît în ajun. Cînd deschidea gura, erau toți obligați să păstreze cea mai adîncă liniște spre a-i prinde cuvintele care, literalmente, îi mureau pe buze. Își păstrase însă privirea perfect calmă.

— Nu vă neliniştiţi, buna mea doamnă, spuse adresîndu-i văduvei un mic semn de protecţie prietenoasă, nu ne vom juca de-a v-aţi ascunselea cu dumneavoastră. Sînt încărcat de ani şi aceştia sînt greu de purtat. Aş avea totuşi cochetăria de a-mi împlini suta de ani, căci aproape am şi atins-o. Drept răsplată pentru o viaţă atît de lungă, la drept vorbind foarte modestă şi cît se poate de paşnică, dar care n-a fost lipsită de fapte bune a căror amintire îmi înfrumuseţează ultimele zile, am cîştigat experienţă şi încrederea prietenilor mei... Apropiaţi-vă, stimată doamnă, căci mă oboseşte efortul de a vorbi tare.

Mama Léo înaintă şi colonelul continuă cu o bunătate crescîndă:

— Ceea ce doream cu toţii, era salvarea acelui tînăr, Maurice Pagès, de vreme ce viaţa lui este legată de cea a Valentinei, scumpa noastră copilă. Trebuia să fie convertit să accepte planurile noastre de fugă. Cunosc atît de bine sufletul omenesc! Zadarnic am fi implorat-o pe mult-iubita noastră fetiţă; s-ar fi încăpăţînat în refuzul ei, pe cînd ideea unei escapade, a unei mici revolte, strecurîndu-se prin dragul ei creieraş zguduit, a fost de ajuns pentru a o transforma în complice, contribuind la eforturile noastre. N-a trebuit decît să închidem ochii — ea s-a ascuns de noi spre a vă obţine concursul, şi astfel a acţionat pentru noi, adică în folosul ei.

Mama Léo respira ca şi cum i s-ar fi luat o greutate de pe suflet.

În mod clar, acesta era purul adevăr, deoarece toate privirile înduioşate confirmau spusele colonelului, iar marchiza însăşi murmură ştergîndu-şi o lacrimă:

— Bunul nostru prieten este foarte înţelept şi are o inimă mare!

Acum, mama Léo era pe trei sferturi păcălită.

Rugăm cititorul să nu se enerveze din cauza simplităţii acestei femei curajoase care, în momentul acela, era singurul combatant al unei cauze aproape pierdute.

Chiar și cei mai abili ar fi făcut la fel ca ea, ba poate mai puțin bine decît ea, căci jocul omului care deținea principalul rol în acea comedie aproape că atingea perfecțiunea.

Alții n-ar mai fi păstrat îndoiala care continua să frămînte conștiința mamei Léo.

Familia părăsi salonul și reveni în camera Valentinei. Cercul de prieteni ai marchizei d'Ornans își luă ca de obicei locul în jurul șemineului, iar colonelul se duse să se așeze lîngă pat.

În timp ce Valentine discuta cu el în șoaptă, marchiza își luă sarcina de a-i anunța oficial mamei Léo că marele eveniment fusese programat pentru a doua zi.

— Știți mai bine decît oricine, stimată doamnă, că sănătatea Valentinei noastre nu va constitui un obstacol, îi spuse. Expediția ei de astăzi, care ne umple de bucurie, dovedește acest lucru. Acum mai puțin de o oră, mă aflam în aceeași neștiință ca și dumneavoastră, și surpriza ce vă încearcă nu o poate depăși pe a mea. Totul este gata, providențialul devotament al prietenului nostru, colonelul Bozzo, a luat din timp toate măsurile. Nimic n-a fost prea scump pentru el, și Dumnezeu știa ce făcea atunci cînd a pus o imensă avere la dispoziția acestui suflet admirabil. Evadarea nu va fi una obișnuită, nu va exista nici un pericol, nici o violență. Banii distribuiți cu larghețe au aplanat toate dificultățile. Atîta doar că mai avem nevoie de dumneavoastră. Domnul de la Perrière vă va explica ce anume așteptăm de la afecțiunea pe care i-o purtați tînărului Maurice Pagès.

Atunci, domnul de la Perrière luă cuvîntul. Era un om discret și priceput în a exprima toate nuanțele vorbirii. O făcu pe văduvă să înțeleagă că toate persoanele de față se aflau pe o treaptă a scării sociale care nu admitea absolut deloc anumite relații, și că numai ea, doamna Samayoux, era în situația de a alege pîrghia de care depindea funcționarea întregului plan: adică omul care, pentru un preț convenit, ar consimți să ia locul lui Maurice Pagès, în închisoarea lui.

Vom vedea în curînd amănuntele acestei părți a planului, care, ca tot restul, era admirabil conceput.

— Pe scurt — interveni domnul de Saint-Louis după ce baronul își încheiase pledoaria — de îndată ce, într-o acțiune oarecare, se ajunge în punctul în care se cere trudă, efort și curaj, trebuie să te adresezi, întotdeauna, poporului.

Mama Léo încă nu avusese timp să răspundă, cînd colonelul Bozzo, de lîngă patul Valentinei, se ridică în picioare.

— Care va să zică, ne-am înțeles, draga mea micuță, spuse. Am terminat cu micile noastre vicleșuguri, de-acum mergem înainte de comun acord. Este necesar, te rog să mă crezi. Dacă am întîrzia și o singură zi să ne jucăm miza cea mare, n-aș mai putea garanta rezultatul partidei... Vino să-mi dai bratul, Francesca. Îi voi ceda locul meu bunei doamne Samayoux, pentru ca scumpa noastră Valentine să-i dea ultimele ei instrucțiuni. Totul depinde de ele două. Nu vreau să par de o solemnitate nepotrivită, spun lucrurilor pe nume: viața locotenentului Maurice Pagès se află de acum în mîinile lor.

Se îndepărtă, aproape purtat de contesa Corona, căreia i se alătură domnul de la Perrière.

Samuel șopti la urechea domnului de Saint-Louis:

— Îmi rup în bucățele diploma dacă omul ăsta nu-i la capăt, cu totul la capăt. Nu mai e ulei în lampă, și fiecare minut pe care-l mai trăiește este un miracol diavolesc.

Mama Léo se așeză în fotoliul pe care tocmai îl părăsise colonelul, la căpătîiul patului Valentinei.

— Ce trebuie să fac? întrebă.

— Trebuie să găsești omul, răspunse Valentine.

— Ai încredere? mai întrebă văduva.

Fata se înfioră sub cuvertura sa.

— Nu știu, murmură, niciodată nu mi-aș fi închipuit că-i cu putință să suferi atîta fără să mori.

Urmă o tăcere.

Văduva căzuse din nou pradă tuturor spaimelor sale.

Valentine continuă:

— Trebuie să găsești omul. Alege bine. Dumneata ești adevărata noastră mamă, și mi se pare firesc să mori împreună cu noi.

Mama Léo luă mîna ce atîrna în afara patului și și-o apăsă pe buze.

— Este adevărat, sînt mama ta, șopti. M-am rugat lui Dumnezeu, care mi-a împlinit ruga. Iubirea mea pentru tine este la fel ca iubirea mea pentru el... Dar, fii bună, vorbește-mi... explică-mi!

Valentine schiță un zîmbet chinuit.

— Mîine voi aștepta în trăsură, în fața închisorii — spuse — și pe urmă, noi trei nu ne vom mai despărți. Iată tot ce știu, restul se află în mîna lui Dumnezeu... Du-te, găsește omul și, pe mîine!

Cînd plecase de la acea întrevedere, mama Léo revenise la baracă. Omul era gata găsit, căci îmblînzitoarea se gîndise imediat la Échalot.

Se înapoiase cu sentimentul tulbure și sfîșietor pe care ultimele cuvinte ale Valentinei îl produseseră în sufletul ei. Nu-și făcea griji dacă Échalot va accepta sau nu, era cu totul absorbită de imposibila strădanie a minții sale de a găsi o luminiță în toată bezna ce-o înconjura.

Nu se gîndea nici măcar să dea vreo explicație oarecare; își vedea de drum, evitînd nesiguranța amintirilor, agățîndu-se de cea mai mică speranță ce încerca să se nască.

— Da, continuă fără să remarce deznădejdea tot mai mare a bietului băiat. De înarmat, va fi înarmat, de asta răspund, și dacă se lasă cu bătaie, Doamne Sfinte! vreau și eu doi sau trei dintre dușmani pentru mine.

— Dacă se lasă cu bătaie, repetă Échalot, voi lua parte și eu, nu-i așa, patroană?

— Nu, tu nu vei fi acolo, răspunse văduva. Tu vei avea altceva de făcut, dar dă-mi voie să termin. Ea n-a vrut biștarii mei, și deși îți mulțumesc, oricum, hîrtiile alea nu vor servi la nimic. Nici nu mă miră, că doar, acum, ea are

bani mai mulți ca mine, însă nici ei n-au vrut paralele fetei, cu toate că trebuie să fi costat o groază, să cumperi atîția oameni! Domnul de la Perrière mi-a povestit în amănunt toată tărășenia: au fost cumpărați toți — pe jumătate, se-nțelege, vei vedea — de la portar pînă la paznicul cu cheile, fără a-i uita pe cei care-ar putea fi întîlniți întîmplător pe cori- doare. Ah! s-a lucrat cu generozitate, nu s-au zgîrcit la bani... dar iată ceea ce te privește: e nevoie de un om, unul care să nu fi ajuns niciodată în fața justiției, fiindcă un recidivist ar risca prea mult, și oameni dintr-ăștia n-am putea găsi la cafeneaua *L'Épi-Scié*. Îți amintești că odată mi-ai spus: „M-aș duce în celula locotenentului Pagès și, în timp ce el ar șterge-o, aș rămîne în locul lui!"

— Da, mi-aduc aminte, răspunse Échalot.

— Am rîs atunci, și eu mai tare decît tine, continuă văduva, deși aveam mai curînd poftă să plîng. Am rîs zdravăn, pentru că tu nu semeni deloc cu el, nu-i așa? Ei, bine! Degeaba rîdeam, umflatule, fiindcă așa vom face treaba.

— Adevărat, doamnă Léocadie, exclamă Échalot, să fiu oare atît de norocos încît să am prilejul de a-ți dovedi sentimentele mele înfruntînd primejdii?!

— Nu, replică văduva, tocmai asta o să-ți explic. Nu vei înfrunta nici o primejdie, de vreme ce tu nu ești căutat, așa cum spun ei, în justiție, pentru nici o crimă sau pentru vreun delict.

Échalot își reținu pe cît îi stătea în puteri duioasa exaltare ce i se urca la cap ca o beție.

— Ah! ripostă cu o înflăcărare foarte comică și elocventă, nu-mi vorbi în felul acesta, patroană, dacă vrei să-mi exciți temperamentul. Pericolul este cel care mă atrage! Cînd se pune problema de a-ți fi agreabil, ard de dorința de a sfida moartea pentru dumneata.

Suveranii au un mod deosebit de a iubi. Fără a-l compara pe Échalot cu regretatul prinț Albert care, timp atît de îndelungat, a fost fericirea aliatei și prietenei noastre regina Victoria, putem cel puțin afirma că acest băiat cumsecade poseda unele dintre calitățile necesare unui prinț consort.

Mama Léo îl privi cu bunătate.

— Întrevăd starea critică în care ți se află inima, bătrîne, îi spuse, și nu mă simt ofensată de faptul că ai avut îndrăzneala unei atare iubiri. Nu tremura ca un nătărău. Asta-i doar un crîmpei de conversație intimă pe care-l amestec aici, în problema noastră cea mare. Trage o dușcă, pentru ca bucuria să nu te-mbolnăvească taman cînd avem nevoie de toată sănătatea ta.

Cu o condescendență plină de grație, umplu ea însăși paharul lui Échalot, a cărui mutră era numai bună de pictat.

Bieții lui obraji păliseră sub șocul emoției de nedescris ce-l zdrobea; picioarele îi tremurau, ochii plini de lacrimi exprimau neîncrederea copilărească a acelora cărora li se anunță prea brusc o fericire nesperată.

Mama Léo ciocni și continuă:

— Nu trebuie să mergi prea departe cu modestia, care-i mai curînd apanajul sexului meu. Ți-am recunoscut talentul în mașinăria destinată celor doi falși frați siamezi și în perii din coadă de vacă pentru peruca răposatului domn Daniel. Pe de altă parte, ai merita să ți se acorde premiul Montyon, pentru purtarea ta dezinteresată față de tînărul Saladin. Toate astea m-au predispus în favoarea ta. Fiind lipsită de noroc, omorîndu-l fără premeditare pe primul meu soț, mă retrăsesem în văduvie, a cărei libertate nu mă jena cu nimic. Dar nu mai avem două'ș cinci de ani, așa-i? S-a terminat cu zbenguiala exercițiilor de gimnastică, în stare să prilejuiască, după plăcere, accidente funeste.

Se întrerupse și scoase un suspin în amintirea lui Jean-Paul Samayoux, apoi își urmă discursul:

— Bineînțeles că, la vîrsta cînd făceam furori, exteriorul tău nu m-ar fi atras. Dar acum, nici nu mai mă sinchisesc de asta, fiind decisă să duc o viață liniștită, fie în provincie, fie în străinătate, dacă vom scăpa cu viață din chestia de mîine.

— Spuneai că nu există pericol? încercă s-o întrerupă Échalot.

— În închisoare nu, răspunse văduva. Dar în alte părți...

— Atunci nu vreau să merg la închisoare! strigă Échalot.

— Nu vrei?!

Échalot căzu în genunchi.

— Bravo! aprobă văduva. Spuneam, așadar, că vreau să-mi aranjez un interior legitim, cu un soț ascultător și cu copii pe care, mai tîrziu, el îi va crește cu grijă, conform caracterului său casnic dovedit în baracă.

Se opri să soarbă din pahar.

Imaginea fericirii conjugale astfel invocată sporise la culme entuziasmul lui Échalot. Mîinile i se împreunaseră într-un gest de ardoare și nimeni nu și-ar fi putut păstra seriozitatea văzînd aureola cu care extazul îi încununa fruntea.

— Drept urmare a celor spuse, încheie mama Léo punînd paharul gol pe masă, îți îngădui să pretinzi la mîna mea și să mă frecventezi, pe viitor, pentru motivul știut.

Însa în momentul în care Échalot, recăpătîndu-și în fine glasul, vru să intoneze Cîntarea Cîntărilor, ea îl întrerupse bruse.

— E-n ordine, umflatule, o să-mi cînți altă dată. Să batem palma, de înțeles, ne-am înțeles. Acum să discutăm din nou afaceri. Vasăzică, sîntem de acord să renunți momentan la libertatea ta pentru a-l ajuta pe Maurice să evadeze?

— Sîntem de acord, patroană, și fericirii mele nu-i lipsește decît un singur lucru, anume că nu-mi risc zilele.

— Fii calm, și pricepe-ți bine rolul. În toată povestea există — și desigur îți dai seama — o mulțime de clenciuri pe care nu le înțeleg, dar cel puțin ceva e limpede și clar. Se bazează pe cele ce cunoaștem cu privire la fidelitatea slujitorilor guvernului. Fracurile-Negre sînt șirete ca niște maimuțe și-nvîrt pe degete toate șmecheriile astea. Cînd ți-am spus c-au cumpărat jumătate din slujbașii închisorii, înseamnă că există doi, trei, patru, poate o jumătate de duzină de oameni cumsecade care-au consimțit să-și riște postul pentru o rentă drăguță; dar n-au vrut să accepte decît riscul ăsta, și a trebuit să se găsească o soluție pentru a-i lăsa, cînd treaba va fi făcută, în situația în care mă aflam eu după necazul cu răposatul Jean-Paul Samayoux. Pricepi?

— Ah! cum să nu! exclamă Échalot. Fericirea îmi destupă creierii şi cręd că, acum, voi deveni inteligent: trebuie ca toţi aceia să poată zice ca dumneata, patroană: „Este o nenorocire, dar nu-i din vina noastră!"

— Corect! aprobă îmblînzitoarea, şi va fi tare caraghios. Nu va fi nici fereastră de escaladat, nici zid de străpuns, nici temnicer de strangulat — nu va trebui decît să intri cu permisul domnului Perrin-Champein, şiretul şireţilor, care, de data aceasta, nu va vedea mai departe de vîrful nasului său ascuţit. Nimeni nu ne va ajuta, este adevărat, dar nici nu ne va deranja nimeni, nici măcar ăla cu cheile, care se va plimba în susul şi-n josul coridorului şi-şi va cîştiga renta de şaizeci de mii de franci doar neprivind prin gaura cheii în timp ce tu vei lua hainele locotenentului iar el îşi va pune toaleta ta nou-nouţă.

— Şaizeci de mii de franci doar pentru atîta lucru! murmură Échalot.

— Ehei! rîse văduva, ăsta-i cel mai mic preţ, şi alţii vor cîştiga aceeaşi sumă pentru şi mai puţină treabă; le va fi de ajuns să nu spună, cînd te vor vedea trecînd din nou pe culoare: „Ia te uită, ia te uită, ce mult a slăbit cavalerul doamnei Samayoux, şi cît a mai crescut în răstimp de zece minute!"

Échalot începu să rîdă din toată inima.

— Un oarecine, zise, va face avere neridicîndu-mi pălăria, care va fi trasă pe ochi, un altul — necoborînd gulerul redingotei mele... Acum, că nu mai sînt gelos pe locotenent, dac-ai şti cu cîtă plăcere mă gîndesc că va scăpa cu ajutorul hainelor mele!

Rîzînd şi ea, văduva spuse:

— Cu bani e lucru sigur, ce mai! am putea ajunge şi pînă-n dormitorul guvernului, să-l vîrîm într-un coş şi să-l vindem în hale, doar dacă n-am prefera să-l amanetăm.

Ciocniră încă o dată, apoi Échalot continuă:

— Aşadar, iată cum stăm, doamnă Léocadie: eu sînt la răcoare în locul locotenentului nostru. Cînd urmează să primesc veşti de la dumneata?

Mama Léo nu răspunse imediat. Un mic nor îi înnegură fruntea.

— Băiete, spuse în cele din urmă, este foarte posibil ca asta să fie ultima dată cînd mai rîd. Vezi tu, nu-ți pot face nici o precizare, fiindcă mai e de sărit un șanț care-i tare adînc și groaznic de lat. S-ar putea să rămîn înăuntru.

— Iar eu, ripostă Échalot revoltat, eu voi sta la adăpost!...

— Potolește-te, umflatule! i-o reteză văduva, ridicîndu-se. Bunul Dumnezeu este îndurător și ce-am zis la început e adevărat: nu există nici o primejdie. Numai că — adăugă — ia banii ăștia.

Îi puse în mînă întregul teanc de bancnote.

— Mîine, în zori, continuă ea, vei duce asta la persoana care-l îngrijește pe micul tău Saladin, sau, dacă n-ai totală încredere în ea, n-ai decît să sapi undeva o groapă, în care-ți vei ascunde comoara.

— Dar... încercă să obiecteze bietul om, începînd să tremure, ce-nseamnă toate astea, patroană?

— Taci! îl întrerupse din nou mama Léo. Mi-i vei înapoia atunci cînd ți-i voi cere. Dar, ascultă-mă bine, amice, dacă nu ți-i cer în răstimp de opt zile de azi înainte, ai tăi sînt, te numesc moștenitorul meu.

Închise gura lui Échalot care voia să răspundă, adăugînd pe un ton repezit și imperios:

— Ai auzit ultima mea dorință, bătrîne, și sper că o vei respecta. E testamentul meu... Acum, mă duc să mă culc. Să ne vedem cu bine, mîine dimineață, și noapte bună!

37 ÎNAINTE DE LUPTĂ

Era ajunul zilei celei mari. Colonelul nu fu văzut deloc pe la sanatoriul doctorului Samuel; Valentine rămase singură aproape tot timpul; Coyatier nu-și făcu apariția; mama Léo nu dădu nici un semn de viață.

Pe la ora unsprezece, domnul Constant, asistentul sanitar, veni să facă vizită în locul doctorului și declară:

— Stimată domnişoară, de ieri şi pînă astăzi sănătatea dumneavoastră s-a îmbunătăţit cu sută la sută. Vă aduc veşti: doctorul şi-a părăsit azi-dimineaţă clinica pentru a se ocupa de problemele dumneavoastră, deoarece forţele bunului colonel nu mai sînt pe măsura bunăvoinţei sale. A căzut la pat, greu bolnav.

Fiindcă Valentine nu răspundea nimic, domnul Constant adăugă rîzînd:

— Mica dumneavoastră călătorie de ieri nu v-a obosit prea mult. Este teribil de caraghios, zău aşa, dumneavoastră vă ascundeţi de doctor şi de ceilalţi, doctorul şi ceilalţi se ascund de noi, şi toată lumea ştie despre ce-i vorba. Nu riscaţi să fiţi trădată, credeţi-mă, stimata mea domnişoară, sînteţi prea iubită pentru aşa ceva, şi-mi face plăcere să-mi amintesc că eu sînt cel care v-a adus-o pe femeia aceea cumsecade, pe doamna Samayoux, a cărei prezenţă s-ar putea spune că v-a reînviat.

— Vă sînt recunoscătoare pentru eforturile dumneavoastră, pronunţă foarte încet Valentine.

— Nu sînt tocmai convins, replică domnul Constant. N-aş îndrăzni să repet vorbele colonelului: „Ciudată fetiţă!", dar este cît se poate de sigur că nu semănaţi cu celelalte domnişoare. În fine, ce importanţă are! Toată lumea vă iubeşte aşa cum sînteţi şi pînă şi dulăul de Roblot vă linge mîinile ca un caniş. Iată prescripţiile mele: gata cu doctoriile, sculaţi-vă din pat cînd poftiţi, mîncaţi ce doriţi, şi cînd veţi fi liberă, amintiţi-vă puţintel şi de un sărman ucenic într-ale medicinii care, din toată inima, s-a făcut luntre şi punte spre a vă fi de folos.

Cuvintele erau dintre acelea care întreţineau vag speranţele Valentinei. Oamenii care o înconjurau păreau, într-adevăr, că nu încearcă s-o înşele.

Însă, pe de altă parte, primejdia — care, de cîtva timp era însăşi viaţa sa — dezvoltase în ea o percepţie intelectuală de o extraordinară fineţe.

Se spune că vînătorii de prin deşerturi văd şi aud la distanţe de necrezut. În zadar se încercase să fie învăluită

Valentine în cea mai adîncă beznă, degeaba fusese împinsă arta înşelăciunii pînă la cele mai înalte culmi ale perfecţiunii — ea ghicea, lăsîndu-şi întreaga miză pe masă şi fiind gata să aleagă, între cele o mie de probabilităţi contradictorii, şansa unică pe care curajul ei putea, cu ajutorul lui Dumnezeu, s-o valorifice.

Pe la ora trei după-amiaza, doamna marchiză d'Ornans, emoţionată şi foarte tristă, veni să-i spună că era timpul să se pregătească.

Marchiza o găsi îmbrăcată mai curînd în vederea unei călătorii decît pentru nuntă, stînd pe jumătate culcată pe canapeaua ei şi cufundată în gînduri.

Ochii marchizei erau înroşiţi. Întreaga ei înfăţişare exprima o profundă tulburare.

Cînd Valentine o întrebă care era cauza supărării sale, răspunse:

— De mai bine de şase săptămîni n-am dormit nici măcar o noapte liniştită. Gîndeşte-te numai la tot ce ni s-a întîmplat, sărmana mea copilă! Slavă Domnului, iată-te mult mai bine, eşti calmă, inteligenţa ţi-a revenit, dar am ajuns oare la capătul suferinţelor noastre?

Valentine îşi plecă ochii. Amărăciunea zîmbetului ei constituia un răspuns dureros.

Însă doamna d'Ornans nu-i putea înţelege tăcerea. Continuă:

— Acum că poţi raţiona, desigur că-ţi dai seama de o mulţime de lucruri: consimţind la această căsătorie, mi-am luat o grea răspundere. Scuza mea constă în iubirea nemărginită pe care-o am pentru tine, draga mea. Acel tînăr nevinovat trebuia să fie salvat, fiindcă moartea lui te-ar fi făcut să mori — în ochii mei, orice alt considerent n-a mai contat. Zi şi noapte mă gîndeam la voi doi şi-mi spuneam: „Cînd Maurice va fi eliberat, va părăsi Franţa, ea va voi să-l urmeze, şi tot ce vrea ea trebuie să vreau şi eu. Datoria mea este să încerc să legalizez, pe cît cu putinţă, această situaţie..."

Se întrerupse spre a-și șterge o lacrimă.

— Ah! suspină apoi, știu bine că, orice-aș face, toate acestea sînt în afara legii și nu vor fi acceptate de lume. Știu bine că însăși căsătoria voastră va fi nulă în fața legii, dar, vezi tu, am conștiința mea, am religia mea. Am putut renunța la aprobarea oamenilor, n-am vrut însă să nu respect poruncile Domnului. Iată explicația purtării mele, fetițo... Dar la ce-ți zboară gîndul? Nu-mi mai răspunzi.

Valentine îi întinse mîna și rosti abia șoptit:

— Te ascult, mamă, și-ți mulțumesc.

— Domnul Hureau, vicarul de la Saint-Philippe-du-Roule, este un bun preot, continuă marchiza, ca și cum ar fi pledat față de ea însăși. Este un foarte bun preot, îl cunoaștem cu toții, și a fost nevoie de insistența domnului de Saint-Louis pentru a-i învinge scrupulele, căci, la urma urmei, ceea ce vom face nu prea este în regulă...

Își șterse din nou pleoapele umede.

— Dar nu despre asta-i vorba, spuse cu un glas aproape înecat de lacrimi, nu te mai am pe lume decît pe tine, sărmana mea micuță, și cu toate acestea nu pentru tine plîng. Ai inimă bună, îmi vei împărtăși durerea. Din ziua de doliu în care am aflat că nu mai aveam fiu, nu-mi amintesc să mai fi avut vreodată sufletul atît de rănit. Prietenia noastră e atît de veche! Iar pentru tine avea o iubire atît de părintească! Copila mea, ah! copila mea, există un sfînt care, în clipele acestea, se pregătește să se înalțe la cer: îl vom pierde pe bunul colonel Bozzo. Zace pe patul său de moarte. Niciodată, mă înțelegi, niciodată nu se va mai scula!

Mîna Valentinei, rece ca gheața, strînse brațele tremurătoare ale marchizei, dar fata nu pronunță nici un cuvînt.

— Bineînțeles, nu te acuz, fata mea, spuse doamna d'Or- nans. Tu nu ești stăpînită decît de un singur gînd; în inima ta nu mai este loc pentru durerile celor din jurul tău. Dar dac-ai ști cît de mult te iubea! Dac-ai ști... el este acela — el singur — care a făcut totul; lui îi vei datora fericirea ta, dacă ruga îmi va fi împlinită și dacă vei fi fericită. La el

acasă, lîngă patul pe care suferă, pe care moare el, acolo se va înălța altarul...

— Ah! o întrerupse Valentine, ai cărei ochi continuau să fie plecați, așadar acasă la colonelul Bozzo urmează să fim cununați, Maurice și cu mine!

Reținîndu-și un fior și cu un glas atît de scăzut încît marchiza cu greu o auzi, adăugă:

— La el! Eu!

— Numai la tine se gîndește, își reluă vorba buna femeie, tu ești ultima lui preocupare. Prietenul nostru, vicarul din Roule, îmi spunea chiar mai adineauri: „Este un sfînt, nu mai face parte din lumea noastră decît prin milă și iubire!"

— Un sfînt! repetă Valentine, cu glas posomorît și înfundat.

Marchiza o privi mirată.

— În ce fel rostești cuvintele acestea! murmură. Este foarte adevărat că fericirea, ca și durerea ne face egoiști. Tu nu te gîndești decît la tine însăți.

Marchiza se înșela.

Valentine se gîndea la strălucitorul tînăr în camera căruia locuise în palatul d'Ornans. Se gîndea la fiul unic al celei care vorbea și care-l numea sfînt pe Stăpînul Fracurilor Negre.

Se gîndea la marchizul Albert d'Ornans, fericit, bogat, zîmbind tuturor plăcerilor vieții ce i se ofereau, și care, într-o zi, plecase spre castelul său din Sologne pentru a nu se mai întoarce niciodată.

În mintea ei cuvintele se înghesuiau, încercînd să-i vină pe buze. Însă în lupta pe viață și pe moarte în care era angajată, un cuvînt ar fi fost de ajuns spre a distruge șansa supremă de care se străduia, cu încăpățînare, să-și lege speranța.

De altfel, la ce bun să vorbească? Nu era preferabil ca acea femeie nefericită să rămînă în neștiința sa? Ce-ar fi putut face împotriva asasinilor fiului său?

Marchiza continua:

— Și totuși, n-ai suflet rău, fetițo, știu asta, sînt convinsă. Din cauza îngrijorării ai devenit nepăsătoare la toate. Ei,

bine! hai, trebuie să te liniştesc: el, colonelul — prudenţa personificată — este cel care a luat toate măsurile. Doar dacă n-ar surveni un obstacol neprevăzut, ceea ce nu-i posibil, deoarece el prevede întotdeauna totul, îl poţi considera pe locotenentul Maurice ca fiind deja liber. Ah! chiar azi-dimineaţă, cînd m-am dus să aflu cum se mai simte, îmi spunea cu glasul său, atît de slab că abia de-l poţi auzi: „Buna mea prietenă, n-am neglijat nimic. Am aruncat bani pe fereastră ca şi cum ar fi fost vorba de evadarea unui prinţ prizonier de stat. Aceasta va fi ultima mea afacere." Şi zîmbea. Ai văzut vreodată zîmbetul drepţilor în faţa morţii?

Valentine simţea că se sufocă. Repetă din nou:

— Al drepţilor!

Apoi şopti:

— Nu, n-am văzut niciodată aşa ceva.

— Mă sperii, strigă marchiza aproape indignată, şi mi-e teamă că vei refuza... căci vreau să te rog ceva, fiica mea. După ce colonelul va muri şi voi veţi pleca, eu voi rămîne singură pe pămînt... nădăjduiam că mă vei lăsa să vă însoţesc...

Valentine îşi îndreptă trupul şi ochii ei, atît de lipsiţi de viaţă pînă atunci, străluciră.

— Pleacă înaintea noastră, mamă! spuse cu vioiciune. Ideea aceasta a dumitale este minunată, mă bucură nespus. Pleacă, te rog mult, vom veni după dumneata.

Doamna d'Ornans rămase mirată şi aproape jignită. Nu putea înţelege adevăratul sens al cuvintelor ce izbucniseră din însăşi inima fetei.

Într-adevăr, aceasta voia pur şi simplu să o îndepărteze de apropiata bătălie.

Ziua aceea nesfîrşită de singurătate îi calmase dubla înfierbîntare a speranţelor şi a temerilor sale. Vedea primejdia aşa cum era în realitate şi se simţea prizonieră într-un cerc de nestrăbătut.

Speranţa nu-i murise cu totul, deoarece iubea cu înflăcărare şi pentru că nu numai din punct de vedere al dorinţelor de iubire trebuie să afirmi: „Nu există dragoste fără speranţă."

Iubirea, marea iubire din anii tinereții, iubirea care visează veșnicia devotamentului și a bețiilor dragostei, implică toate speranțele.

Iubirea naște încredere, și aceasta constituie forța ei, tot așa cum raza aduce căldura odată cu lumina.

Așadar, Valentine încă mai spera, dar speranța ei era în Dumnezeu, deoarece, cîntărind bine încercarea de neînchipuit pe care avea de gînd s-o întreprindă, constata că nu se putea aștepta la nici o șansă favorabilă, cu excepția acelora care apar în afara calculelor prudenței omenești, și pe care unii le atribuie Providenței, alții — hazardului.

Aceste considerente nu o înspăimîntau sau, cel puțin, nu-i slăbeau cu nimic hotărîrea rece care-i îngăduie condamnatului să privească fix instrumentul supliciului.

Să ne reamintim, de fapt, că acea descurajare plină de îndrăzneală era punctul de plecare al întregii sale conduite, chiar dinainte de ultima sa întrevedere cu Maurice.

Să ne aducem aminte că nu-i descrisese în nici un fel logodnicului ei planul pe care-l concepuse și că-i spusese: „Nu mai vreau să ne sinucidem, vreau ca crima morții noastre să nu se ridice între noi doi ca o barieră în eternitate."

Să moară soție, să moară fie în luptă, fie printr-un martiriu, aceasta fusese dorința pe care și-o exprimase.

Mai tîrziu, dacă entuziasmul firii sale curajoase făcuse să se nască și să crească în ea gîndul de a învinge, de a trăi, de a-i răzbuna pe aceia a căror amintire îi era dragă, asta se întîmplase în momente de elan febril.

Prin urmare, strigătul care-i izvorîse acum din inimă se datora numai milei. Încerca s-o smulgă pe marchiza d'*Ornans din primejdia către care, în mod fatal*, se îndrepta fără voia ei. Voia să intre singură în acea casă minată și să salveze măcar zilele sărmanei femei ce-i fusese ca o mamă.

Dorința aceasta se trezi în ea atît de pe neașteptate, încît fu pe punctul de a se trăda. Izbuti să tacă numai gîndindu-se la Coyatier și amintindu-și misterioasele promisiuni ale acelui om a cărui adîncă decădere avea licăriri de căință sau de generozitate.

Crezuse în *marchef* atunci cînd *marchef*-ul se afla acolo, în fața ei. Acum, chipul banditului îi revenea în minte ca o enigmă întunecată.

Voise să-i lase, pentru cazul în care devotamentul lui n-ar fi fost o ultimă batjocură a destinului, întreaga libertate de acțiune pe care-o asigură un secret păstrat cu fidelitate.

Desigur, marchiza nu putea ghici toate acestea. Foarte mirată, repetă:

— Să plec înaintea voastră, fiica mea! Dar de ce? Oare sînt deja în plus și nu credeți c-aș avea măcar dreptul de a asista la căsătoria voastră?

— Ai dreptul să fii oriunde sîntem noi, ca și cea mai respectată, cea mai iubită dintre mame, răspunse Valentine, dar pentru ce să împărtășești, fără absolută necesitate, riscurile unei evadări? Maurice ar putea fi urmărit. A-l însoți eu, asta mi-e datoria...

— Copila mea, o întrerupse marchiza pe un ton plin de noblețe, erai prea tînără pentru a fi fost util, sau măcar convenabil, să te inițiem cu privire la marile noastre planuri. N-ai bănuit niciodată nimic, fiindcă cea mai importantă calitate a unei femei-politician este cea de a ști să păstreze un secret. Nu cu începere de astăzi voi învăța să înfrunt primejdia. Sărmana mea fetiță, eu ocup un loc foarte important printre cei care, prin dorința și prin eforturile lor, grăbesc readucerea pe tron a nefericitului fiu al lui Ludovic al XV-lea. Nu-ți reproșez că nu te-ai priceput să ghicești firea mea aventuroasă: am îndeplinit misiuni dificile și deseori i-am înșelat pe cei mai iscusiți copoi ai uzurpării. Ceea ce am făcut pentru un rege, n-aș putea oare face din nou pentru tine, care, de acum înainte, ești toată familia mea? Să nu mai discutăm, ne-am înțeles, plec împreună cu voi și — cine știe? — dacă poliția ne face probleme pe drum, obișnuința mea cu felul acesta de intrigi s-ar putea să nu vă fie cu totul inutilă.

Sărută fruntea Valentinei și continuă:

— Acum, draga mea, nu mai avem timp. Îmi închipui că te vei căsători în negru, așa cum ești îmbrăcată? În tinerețea mea, am asistat la o nuntă clandestină, pe vremea războaielor

din Vendée. Tînărul purta uniforma lui de port- drapel al armatei catolice și regale: tînăra persoană era îmbrăcată cu o rochie simplă din moar negru, cu un voal de dantelă după moda spaniolă. Era foarte convenabil. De flori de lămîiță nu putea fi vorba. De altminteri, știi că totul este pur și simplu o problemă de conștiință, ca și ceremonia bote- zului oficiată de un laic, care precede un botez întîrziat în mod fortuit. Asta nu vă va împiedica să vă căsătoriți a doua oară, potrivit ritualurilor Bisericii, de îndată ce evenimentele o vor permite, și chiar vă veți lua angajamentul solemn că veți proceda astfel, în fața domnului Hureau, bunul nostru vicar, pentru liniștea conștiinței sale... Ești gata?

— Sînt gata, răspunse Valentine, palidă dar hotărîtă.

— Ne-am înțeles, se bucură marchiza. Mi s-a dat sarcina de a mă duce să-l iau de acasă de la dînsul pe preotul nostru. Toți prietenii noștri ne vor aștepta la sărmanul colonel, și să dea Dumnezeu să-l mai găsim încă în viață. Nu cumva să-ți închipui că lucrurile se vor petrece într-un pustiu — vom avea o asistență destul de numeroasă. Tu, așa cum ți-ai exprimat dorința, vei urca în trăsura mea (eu o voi folosi pe cea a colonelului, dar cu oamenii mei, căci nu-mi place să-mi schimb vizitiul), și o vei aștepta pe femeia aceea cumsecade, doamna Samayoux, pe strada Pavée, în fața închisorii Force.

Valentine își aruncă un șal pe umeri și-și înnodă panglicile pălăriei.

— Să mergem! spuse marchiza încercînd să adopte un ton dezinvolt. Momentele de criză nu sînt ceva nou pentru mine. Mai ales, nu fi îngrijorată, ți-ar face rău. Nu va exista nici o încurcătură, s-a cheltuit cît a fost nevoie pentru ca totul să meargă ca pe roate.

Cîteva clipe mai tîrziu, două trăsuri se despărțeau la colțul străzii Batailles: cea a colonelului, în care se afla marchiza, urca din nou spre Champs-Élysées, prin strada Chaillot; cealaltă, marcată cu blazonul familiei d'Ornans, dar al cărei vizitiu și valet purtau livreaua colonelului, cobora către chei, în direcția cartierului Marais.

În cea de-a doua era Valentine.

Cînd ajunse pe strada Pavée, constată că în fața porții principale a închisorii staționa un cupeu.

Valentine îi porunci vizitiului să se plaseze în spatele acestuia, apoi lăsă storurile trăsurii sale și așteptă:

38 PLECAREA SPRE BAL

Tocmai se auziseră bătăile de ora șase ale anticului orologiu al cărui pendul se balansa gemînd. Era întuneric în camera colonelului, luminată doar de sclipirile vetrei aproape stinse.

Dincolo de ferestrele înalte, acoperite cu draperii de culoare închisă, se zăreau vag creștetele înălbite de zăpadă ale arborilor din grădină.

Prin ușa întredeschisă, se vedea, dimpotrivă, o lumină puternică în camera alăturată, devenită de cîteva zile locuința contesei Francesca Corona, care putea astfel să vegheze mai ușor asupra bunicului său.

O cameristă elegantă se agita, făcîndu-și de lucru, în această ultimă încăpere. Două mănunchiuri de lumînări ardeau în stînga și în dreapta unei oglinzi.

Prin deschizătura ușii se putea vedea dezordinea încîntătoare și pitorească ce invadează camera unei femei drăguțe în ceasul hotărîtor cînd se îmbracă.

Mobilele grațioase și cochete erau pline de etalarea stofelor de tot felul, de numeroase zorzoane — elemente necesare în măsura tocmai a caracterului lor superfluu și care alcătuiesc, potrivite fiind prin cea mai fermecătoare dintre arte, panoplia cu care se împodobește frumusețea spre a porni la lupta pentru plăceri.

Pretutindeni găseai voaluri, mătăsuri, flori, dantele; zăceau împrăștiate pe fotoliu, pe pat, pe comode; atmosfera era ușor parfumată, deoarece fiecare din obiectele acelea drăgălașe își are, ca și trandafirii, propriul său miros plăcut: mănușile,

evantaiul, batista încărcată de broderie şi pînă şi pantofii — adevărate bijuterii ale căror dimensiuni ar fi sfidat piciorul Cenuşăresei.

Era vorba despre un bal, căci carnetul în care urmau să fie notate dansurile promise se răsfăţa pe masă, cu coperta sa sidefie, printre sipete deschise ce-şi împrăştiau în jerbe scînteierile multicolore.

Obişnuindu-se treptat cu întunericul care domnea în austerul refugiu al bătrînului, ochii puteau măsura contrastul izbitor dintre aceste bogăţii frivole şi goliciunea aproape totală din jurul patului fără perdele, cu picioare scurte şi amintind, de fapt, culcuşul unui schimnic.

Lîngă acest culcuş — patul de moarte al unui sfînt — venise să plîngă, mai înainte, doamna d'Ornans. Colonelul zăcea pe pat, culcat pe spate, nemişcat, cu braţele încrucişate pe piept şi respirînd foarte anevoie.

Abia de i se zărea faţa palidă, a cărei culoare pămîntie părea să absoarbă lumina, dar, îngenuncheată la căpătîiul patului, se putea desluşi limpede silueta unei femei tinere, purtînd un neglijeu şi ai cărei umeri frumoşi atrăgeau, dimpotrivă, toată lumina ce venea din camera alăturată.

Tînăra femeie vorbea pe un ton de rugă şi săruta cu duioşie mîinile bătrînului.

— Te rog, te rog, bunicule, — spunea — nu mă sili să te părăsesc în seara aceasta. Ştii bine că nu-mi place lumea. Ştii că, în societate, sînt tristă şi parcă nu mă simt la locul meu. Doamna de Tresme nu trebuie să se mai bizuie pe mine pentru dineul său, şi nici pentru bal, fiindcă ştie că eşti suferind şi că eu sînt infirmiera dumitale.

— Încăpăţînato! o dojeni bolnavul.

Şi repetă:

— Încăpăţînato, încăpăţînato, încăpăţînato!

La capătul puterilor, Francesca voi să se ridice, însă el o reţinu.

— Domnişoară Fanchette, îi spuse, nu-mi plac falsele motive, ţine minte. Ruşine! ce faptă rea — să-l necăjeşti pe sărmanul tău bunic care tuşeşte, contrazicîndu-l fără încetare!

Fie că-şi recăpătase puţină putere, fie că uitase, voit sau nu, să joace un rol, în momentul acela glasul nu-i era prea schimbat.

— Gîndeşte-te, continuă încetînd s-o certe. Ar fi foarte nepoliticos să te eschivezi aşa, în ultima clipă. Şi dacă, din cauza ta, la masa doamnei de Tresme ar fi treisprezece persoane? Fără a mai pune la socoteală că îngeraşul acela scump de Marie este o bîrfitoare aproape la fel de rea ca mama sa. Absenţa ta ar fi iar prilej de clevetiri.

— Nu vorbi atît de mult, bunicule, încercă să-l întrerupă contesa, te oboseşti.

— Întocmai! Cînd nu mi se poate răspunde la argumente, sînt sfătuit să tac din motive de sănătate. Aprinde veioza, cînd vei fi îmbrăcată, vreau să te văd şi să te admir, scumpa mea. Cine stie cît timp te voi mai putea iubi pe pămîntul acesta? Dar te voi vedea de sus — am fericirea de a crede în nemurirea sufletului, iar cei care au trăit aşa cum trebuie nu părăsesc această tristă lume decît spre a se refugia într-o alta, mai bună.

Contesa aprinse veioza. De îndată ce o puse pe noptieră, chipul muribundului ieşi din umbră, cu trăsăturile descompuse şi realmente înspăimîntător la vedere.

În ciuda eforturilor sale, contesa nu-şi putu reţine o tresărire dureroasă.

— Nu prea ţi se pare că aş avea o mină mai bună decît ieri?... întrebă bolnavul pe un ton imposibil de caracterizat printr-un singur cuvînt.

Nimeni n-ar fi putut spune, într-adevăr, dacă în întrebarea sa era un exces de simplitate sau o inexplicabilă ironie.

— Eşti puţin palid, bunicule, răspunse Francesca.

— Puţin? repetă colonelul, cu un rîs realmente sinistru. Haide, haide, fetito — continuă ceva mai blînd — nu-ţi fă gînduri prea negre. Tu, sărman înger, nu cunoşti misterul vieţii mele. Este posibil ca uneori să fi ajuns să mă bănuieşti... Vezi tu, există oameni al căror eroism seamănă a infamie. Mai ţii minte povestea aceea americană, pe care mi-o citeai ca să adorm? Povestea unui biet colportor de ştiri false

utilizat de Washington, în timpul războiului de independență, și care, o viață întreagă, se lasă insultat cu numele de spion spre a sluji mai bine cauza libertății?

— Oh! bunicule, exclamă contesa împreunîndu-și mîinile, am bănuit adesea că erai slujitorul, poate stăpînul, conducătorul unei mari acțiuni politice.

— Destul în legătură cu asta, mica mea Fanchette, o întrerupse colonelul. Mă vei cunoaște mai bine cînd nu voi mai fi aici. Pentru moment, îmi este suficient să-ți spun că joc o partidă dificilă și periculoasă. Ca să vezi cîtă încredere am în tine, îți voi spune un secret: nu te gonesc astăzi, din cauza temerii de a o nemulțumi pe buna doamnă de Tresme; te gonesc pentru că aici urmează să se petreacă lucruri pe care nu trebuie să le vezi.

— Bunicule, zise contesa, ai cărei ochi se umeziră, ce mult îți mulțumesc! Adaugă un singur cuvînt, spune-mi dacă această paloare cumplită...

— He! he! micuțo, se înveseli bătrînul, care, timp de o clipă, zîmbi cu surîsul lui de totdeauna. Nu-ți pot afirma că aș fi proaspăt ca un trandafir, dar, în fine, fiecare se apără cum poate, nu-i așa? Am de a face cu niște tigri, și se împlinește aproape un an de cînd îi joc ca pe niște marionete! Termină cu îmbrăcatul, comoara mea. Îți dau douăzeci de minute pentru a-ți pune rochia și a te face mai frumoasă decît un astru. Te vei înapoia să mă săruți și, la cinci minute după plecarea ta, mă voi apuca de treabă.

Francesca, fericită dar gînditoare, îi puse pe frunte o sărutare și se grăbi să-și facă toaleta.

De îndată ce trecu pragul camerei, ușa situată în partea opusă a încăperii se întredeschise lăsînd să se vadă conturul capului acoperit cu păr țepos al *marchef*-ului.

— Nu încă! spuse colonelul, atît de tare cît abia să poată fi auzit.

Capul banditului dispăru în umbră și ușa se reînchise.

Urmă o tăcere întreruptă doar de un acces de tuse cavernoasă și epuizantă.

„E clar că va trebui să-mi îngrijesc guturaiul acesta", gîndi bătrînul ștergîndu-și cu o mînă tremurătoare sudoarea

de pe frunte. „Dar, pînă una alta, se poate spune că mi-a fost de mare folos!"

Înainte de trecerea celor douăzeci de minute acordate, Francesca reveni, strălucitoare de eleganță și frumusețe.

Colonelul se ridică într-un cot spre a o admira.

— Ești atît de tînără! murmură vorbind mai mult pentru sine. Asta nu-i o himeră: poți trăi de două ori și, înainte de a mă duce, voi săvîrși miracolul de a te face să trăiești o nouă viață.

Contesa se apropie și-l sărută cu dragoste. Pe buze îi stătea o întrebare, dar nu îndrăznea s-o formuleze.

— Tare-ai vrea să mă întrebi unde începe adevărul, unde se sfîrșește comedia? pronunță aproape în șoaptă colonelul. Vom discuta mîine, fata mea, pleacă liniștită, distrează-te bine și nu te întoarce acasă mai înainte de ora două noaptea. Înțelegi? Este un ordin.

Contesa ieși însoțită de camerista sa și, foarte curînd, se auzi huruitul trăsurii care pornise pe pavajul curții.

Colonelul bătu din palme.

Ușa la care apăruse deja *marchef*-ul se deschise din nou și bătrînul spuse:

— Vino mai aproape, omule!

Cînd *marchef*-ul ajunse lîngă pat, colonelul adăugă:

— Mi se pare că astăzi nu ești beat?

— Nu, răspunse Coyatier.

— Vrei să bei?

— Nu.

— Cum poftești! Așează-te aici, alături de mine, și să discutăm.

Marchef-ul luă loc lîngă pat. Colonelul își sprijini capul pe colțul pernei. Vreme de trei sau patru minute vorbi, dar atît de încet, încît o persoană aflată în mijlocul încăperii nu i-ar fi putut auzi nici un cuvînt.

Marchef-ul asculta, nemișcat și rece ca o piatră.

— Ai înțeles? îl întrebă în cele din urmă colonelul.

— Da, răspunse Coyatier.

— Vei fi în stare să-ți faci treaba?

— Da.

— Uită-te la mine, porunci bătrînul.

Coyatier se supuse. Privirile li se întîlniră timp de o secundă, apoi Coyatier și-o întoarse pe a sa și repetă ca un om subjugat:

— Da! am spus: da.

— Perfect, aprobă bătrînul, ți-am făcut un examen al conștiinței și sînt mulțumit de tine. Dar ține minte: degeaba ai avea toate comorile din lume, ți-ar rămîne întotdeauna un lanț de oțel în jurul gîtului, nu-i așa?

— Este adevărat.

— Ei bine, dacă faci ceea ce ți-am spus, *tot* ce ți-am spus, nu vei mai avea zgarda, omule. Nu vei fi doar bogat, ci și liber.

Un suspin umflă pieptul banditului.

Colonelul își îndreptă degetul spre camera contesei Corona, care rămăsese puternic luminată.

— Du-te și stinge lumînările, îi spuse.

Marchef-ul nu era beat, *marchef*-ul nu băuse, și totuși, cînd străbătu încăperea, se clătina.

Intră în camera contesei și închise ușa în urma lui.

39 ANTISPASTICUL

Colonelul își puse din nou capul pe mijlocul pernei și închise ochii, ca un om în căutarea odihnei. Greutatea ce-i apăsa pieptul sporise simțitor.

— Toate acestea mă cam obosesc, murmură încercînd să respire mai ușor. Nu mai am douăzeci de ani, bineînțeles, și n-ar trebui să mă surmenez. Dar, atîta pagubă! este ultima mea afacere. După ce-o închei, voi trece la odihnă, trăind bine ca un șoarece într-o roată de cașcaval și, începînd de mîine, mă voi scula tîrziu.

Brațul uscat și friguros ieși de sub pled spre a lua de pe masă un clopoțel pe care-l scutură.

— Articulaţiile încă îmi funcţionează uşor şi sînt puternice, constată cu o satisfacţie ce contrasta în mod ciudat cu fragila caducitate a întregii sale fiinţe. Cine ştie pînă la ce vîrstă aş putea ajunge, cu menajamente?

Văzîndu-l şi auzindu-l, cei ce nu-l cunoşteau pe acel tigru decrepit ar fi putut avea poftă să rîdă şi ar fi simţit mila care-i cuprinde pe cei puternici în faţa bătrîneţii recăzînd în copilărie.

Ca urmare a sunetului clopoţelului, un servitor veni şi se apropie de pat spre a-şi asculta stăpînul, care, cu glasul său cel mai tremurător, îi spuse:

— Fă ceea ce ţi s-a poruncit, repede şi fără zgomot.

Atunci se petrecu ceva ca la teatru, cînd ajutoarele intră pe scenă pentru aranjarea accesoriilor unui decor schimbat la vedere.

Vreo doi-trei slujitori i se alăturară celui dintîi, care conducea lucrările. Masa pătrată ce se afla de la început în mijlocul încăperii fu acoperită cu o pînză brodată pe care fură puse sfeşnice, un crucifix cu piedestal şi o carte de rugăciuni pe pupitrul ei.

Cîteva rînduri de scaune fură aliniate între acest altar improvizat şi uşa prin care ieşise *marchef*-ul.

Scaunele se aflau în acelaşi plan cu patul colonelului, şi acesta nu trebuia decît să se ridice în capul oaselor pentru a face parte din asistenţa aşteptată.

De fiecare parte a mesei fu aprinsă cîte o lumînare înaltă.

Nu am putea spune în ce măsură pregătirile acestea, făcute în vederea unei căsătorii, semănau cu cele destinate unor funeralii. Cu atît mai mult cu cît mirii încă lipseau, pe cînd muribundul era deja acolo.

Colonelul îşi duse streaşină la ochi mîna aproape transparentă şi privi punerea în scenă cu o expresie mulţumită.

— Nu-i rău, nu-i rău, spuse încetişor, mai bine nu se poate face cu resurse atît de puţine, şi nu va fi nevoie decît să se mute lumînările pentru a le pune acolo unde le este locul, lîngă patul meu.

— Domnul colonel n-a ajuns pînă acolo, slavă Domnului! încercă să-l încurajeze valetul principal.

— Ah! ah! sărmanul meu Bernard, îi răspunse stăpînul său, mă simt foarte, foarte slăbit, dar lasă, nu-i nevoie să mă consolezi, mi-am trăit întreagă viață — o viață lungă, băiete — făcînd ceea ce trebuie spre a nu te teme de moarte.

Slujitorii se opriseră într-o atitudine plină de respect.

— Duceți-vă, copii, continuă colonelul, cunoașteți numele celor pe care urmează să-i lăsați să urce. Dacă unii dintre ei se află deja în salonul de jos, spuneți-le că-i aștept.

Servitorii ieșiră.

Un zîmbet aproape deșănțat flutură pe buzele vinete ale bolnavului.

— *Marchef!* chemă cu glas coborît.

Ușa camerei contesei se întredeschise și chipul sinistru al lui Coyatier apăru, luminat de flăcările lumînărilor.

— Cum ți se pare? îl întrebă colonelul.

Banditul nu răspunse. Pe trăsăturile lui se putea citi un fel de spaimă și-și ferea ochii, să nu vadă crucifixul din fața sa.

— Scumpii noștri prieteni sînt în întîrziere, mai spuse colonelul.

— Sînt jos în fața porții pentru trăsuri, replică de astă dată Coyatier. Așteaptă și discută. Altceva nu aveți a-mi spune, Stăpîne?

— Nimic, fiule, decît că tare-aș vrea să fiu ascuns într-un colțișor, acolo jos, lîngă mult-iubiții mei, ca să-i aud cîntîndu-mi osanale. L'Amitié este împreună cu ei?

— Nu.

— E-n ordine. Reia-ți postul de pază.

Marchef-ul intră din nou în camera Francescăi, în care, potrivit ordinului bătrînului, toate luminile erau acum stinse.

Pe strada Thérèse, nu departe de poarta pentru trăsuri, se afla, într-adevăr, un grup alcătuit din medicul Samuel, Portal-Girard (doctorul în drept) și domnul de Saint-Louis.

Grupul se adunase acolo deja de cîtva timp, iar membrii săi putuseră vedea trăsura contesei Corona ieșind din curtea palatului.

Toți conspiratorii seamănă între ei: aceștia erau frămîntați de acea îndrăzneală lașă și străbătută de frisoane care constituie febra conjuraților.

Se traseseră la o parte pentru a lăsa să treacă trăsura frumoasei contese, apoi Portal-Girard întrebase:

— Oare *marchef*-ul o fi sosit?

— Da, răspunse Samuel, este aici de mai bine de un ceas.

— Dar ceilalți?

— Nu-i decît *marchef*-ul.

Domnul de Saint-Louis, care-și ținea mîinile înfundate pînă la cot în buzunarele paltonului, tropăi din picioare pe pavaj, spunînd:

— E un ger de crapă pietrele!

— Situația în care ne aflăm nu-i de natură să ne încălzească, murmură Samuel. L-a văzut careva pe Lecoq?

Nu răspunse nimeni.

Portal-Girard continuă cu glas coborît:

— Dacă Samuel ar vrea să prepare un hăpuleț drăguț pe care i l-am da ăstuia...

Își lăsă vorba neterminată, deoarece un slujitor, venind de pe strada Sainte-Anne și purtînd sub braț un pachet cu lumînări, se apropie de poarta pentru trăsuri.

După ce omul trecuse, cei trei conjurați rămaseră o clipă tăcuți.

— Este o minte ciudată! șopti în cele din urmă Samuel.

Acum nu despre Lecoq vorbeau.

— Va muri omorînd! spuse Portal-Girard.

— Și blasfemînd, adăugă domnul de Saint-Louis. Ceasul său din urmă se va încununa cu un sacrilegiu... Ah! ascultați-mă, domnilor, nu sîntem nici noi niște sfinți, dar eu, care vă vorbesc, sînt revoltat de aceste excese de ticăloșie!

— Este o imprudență să-l sfidezi pe Dumnezeu, dacă există; dacă nu există, e o acțiune inutilă.

— Ceea ce vom face, trase concluzia Portal-Girard, constituie pur şi simplu o faptă bună. Intrăm?

Aceşti bizari răzbunători ai moralei nu erau, desigur, lipsiţi de hotărîre, şi totuşi nimeni nu se clinti.

Lungeau discuţia, deşi nu veniseră acolo ca să discute, amînînd cît puteau ultimul pas ce le rămăsese de făcut.

— Avem încă multe lucruri să ne spunem, fu de părere domnul de Saint-Louis. Omul acesta e o enigmă, a depăşit limitele perfidiei, ale răutăţii şi cruzimii; cu toate acestea, există în el un locşor sensibil: în momentele de criză, întotdeauna o îndepărtează pe contesă. Nici în seara aceasta n-a vrut ca iubita lui Fanchette să-i cunoască adevărata faţă.

— Da, chiar aşa! interveni Samuel. Doamna contesă era în toaletă de bal. Cum a putut să-l părăsească, în starea în care se află?

— Contesa are propriile sale treburi în oraş, replică pe un ton sec Portal-Girard, noi să ne vedem de ale noastre. Nu mai avem timp — vorba ceea — să dăm înapoi spre a sări mai bine. Să discutăm în şoaptă şi să spunem doar atît cît este necesar: bătrînul trebuie să moară în noaptea asta. Oricît de slăbit ar fi, putem oare — da, sau nu? — să ne bizuim că va muri de moarte bună?

Întrebarea i se adresa lui Samuel. Domnul de Saint-Louis tăcu.

După o scurtă tăcere, Samuel răspunse:

— L-am văzut acum cîteva ore. Dac-ar fi vorba de oricine altul decît el, aş spune: Nu-l vom regăsi în viaţă. În starea în care se află, ultima criză este o sufocare: bronhiile plesnesc, nu mai poate respira. Spectacolul e foarte penibil şi, cînd criza se prelungeşte, unii medici administrează cîte ceva, spre a grăbi sfîrşitul. Este pur şi simplu un act de milostivire.

— Evident! confirmă domnul de Saint-Louis.

— Dar el nu vrea să primească nici o doctorie din mîna dumitale, obiectă Portal.

— Acestor medicamente, continuă Samuel, li se dă un nume vag: li se spune antispastice. Cel mai mic obstacol ce

s-ar opune respirației ar avea același rezultat, ba chiar mult mai repede. Ar fi de ajuns, spre pildă, ca o pînză subțire să fie pusă pe gura bolnavului, împiedicîndu-l să respire liber, și acesta ar scăpa de suferințe...

Doctorul Samuel se opri, ezitînd.

— Încheie-ți vorba, îl îndemnă domnul de Saint-Louis încercînd să-și stăpînească tremurul glasului.

— Voi încheia, într-adevăr, replică Samuel, fiindcă ideea mea este filantropică și nu implică nici un risc, deoarece nu lasă nici măcar umbra unei dovezi, fiind totodată și foarte ușor de executat. Cunoaștem cu exactitate scenariul ultimei tragedii imaginate de colonel. Știm că, odată cu dezno- dămîntul, *se va lăsa noaptea.* Ei, bine! în momentul în care se va *înnopta*, cineva să aibă grijă doar să arunce cuvertura patului pînă pe pernă și s-o țină acolo cîteva secunde — va fi de ajuns, garantez.

— Dar cine-și va lua această sarcină?... începu domnul de Saint-Louis.

— Eu, îl întrerupse Portal-Girard cu hotărîre.

— Bravo!

— Vom intra împreună în camera Francescăi, continuă Portal. Lecoq ne-a spus unde se află caseta cu bancnote, restul poate rămîne. Nouă ne aparține comoara.

Un trecător înfășurat într-o pelerină apăru de după colțul străzii Ventadour și se apropie rapid.

— Gata! nici o vorbă-n plus! spuse doctorul în drept. Iată-l pe l'Amitié.

— Sîntem gata, domnilor? întrebă Lecoq, venind spre ei cu mîinile întinse. Am fost nevoit să supraveghez puțin executarea planului, acolo, la închisoarea Force. Totul a mers de minune și turturelele noastre sînt în drum spre noi. Pe de altă parte, v-o anunț pe doamna marchiză care va veni cu vicarul său, respectabilul domn Hureau.

Un bătrîn în doliu se opri în clipa aceea în fața porții și întrebă:

— Domnilor, palatul acesta îi aparține, într-adevăr, domnului colonel Bozzo-Corona?

— Da, bunul meu Germain, răspunse Lecoq, iar toti cei de față vor asista, ca și dumneata, la căsătoria domnișoarei d'Arx, tînăra dumitale stăpînă.

Izbi cu ciocanul în poartă și, după ce aceasta fu deschisă, îl pofti să intre pe Germain (care mulțumi cu recunoștință) și le șopti celorlalți trei:

— Trăsura de poștă așteaptă aici, în spate, la portița de pe strada Môineaux. Eu însumi am ales caii. După încheierea trebii, vom traversa grădina, vom face împărțeala în trăsură și ne vom opri, unde veți vrea, spre a ne lua zborul care încotro, potrivit propriei dorințe. E-n ordine?

— E-n ordine, răspunseră ceilalți.

Apoi, intrară.

40 TRĂSURA MIRILOR

Lecoq nu mințise cîtuși de puțin. La închisoarea Force, totul izbutise ca prin magie. În ciuda diferenței cam prea mari dintre înfățișarea frumosului locotenent și cea a lui Échalot al nostru, acesta din urmă putuse efectua fără nici o dificultate schimbul cavaleresc, luînd loc pe scăunelul prizonierului, după ce îmbrăcase, de bine de rău, haina zdrențuită a acestuia — costumele de pușcăriaș nu se execută pe măsură.

O miopie epidemică părea să se fi abătut asupra administrației închisorii, căci nimeni nu văzuse nimic. Doar portarul schițase o ușoară strîmbătură cînd zărise silueta zveltă a locotenentului înotînd în redingota neagră pe care pieptul amplu al fostului ucenic farmacist o umflase cu puțin mai înainte.

— Patroană, spusese Échalot în clipa despărțirii, ți-l recomand pe Saladin, adoptivul meu, din cauza fragilității vîrstei sale și pentru că adevăratul său tată este incapabil să-l îndrume

pe calea virtuţii. În ceea ce mă priveşte, faptul că m-am sa- crificat spre a-ţi face plăcere, va fi de ajuns pentru inima mea, consolînd-o în singurătatea ei. Să ne vedem cu bine şi noroc!

— La revedere, bătrîne! răspunsese îmblînzitoarea strîngîndu-i mîna mai-mai să i-o zdrobească. Îţi confirm astăzi că ţi-am ales persoana, din mulţimea de pretendenţi care suspină în preajma mea. Te iau în casa mea pe postul de soţ al meu, care-ţi va fi mai tîrziu răsplata.

Trăsura marchizei aştepta pe strada Pavée. Pe capră l-am fi putut recunoaşte pe vizitiul cel tăcut care răspundea la numele de Giovanni-Battista. În spate, valetul însoţitor semăna, în pofida perucii sale pudrate şi a uniformei sale majestuoase, cu banditul glumeţ care, în cafeneaua *L'Épi-Scié*, îşi împărţea popularitatea cu tînărul Cocotte — domnul Piquepuce.

Maurice şi Valentine se aşezară unul alături de celălalt, iar mama Léo luă loc în faţă, după ce-i spusese vizitiului adresa palatului Bozzo.

Trăsura se urni şi porni pe strada Saint-Antoine. Mama Léo rămase o clipă tăcută, privindu-i pe cei doi tineri ce se ţineau de mînă cufundaţi în gînduri.

— Da' ce-i asta?! exclamă deodată, încruntîndu-se spre a-şi reţine o lacrimă ivită pe pleoapă. Care va să zică, eu sînt singura vitează aici! Aveţi nişte mutre de parcă aţi fi doi condamnaţi în drum spre Roquette[1]. Doamne Sfinte! Dacă ne aflăm într-un codru din Bondy[2], există totuşi destui trecători în jurul nostru pentru a-i ţine la respect pe tîlhari şi pe lupi. Ah! de-aş fi eu cea care conduce jocul, vizitiul fonf şi javra de Piquepuce, pe care l-am recunoscut pe scaunul din spatele trăsurii, ar fi puşi la pămînt cît ai zice peşte şi, în zece minute, am fi şi trecut în galop bariera Tronului!

1 *(La) Roquette:* închisoare din Paris, în perioada 1830—1900. (n.t.)

2 *Bondy:* Comună în apropierea Parisului. În trecut, zona era împădurită şi codrul respectiv era împînzit de tîlhari. (n.t.)

Valentine răspunse cu glas coborît:

— Cu un cuvînt, un singur cuvînt, cei la care te referi l-ar transforma pe fiecare trecător într-un duşman mai înverşunat să ne urmărească decît înşişi lupii şi tîlharii. Aici se află un asasin care evadează.

Vorbind astfel, îşi duse la buze mîinile lui Maurice.

— Ai dreptate! murmură mama Léo, lăsînd, fără voie, capul în piept. Nu s-a mai pomenit aşa ceva. Totul este împotriva noastră: hoţii, justiţia, lumea întreagă!

Îşi întredeschise bluza şi scoase două pistoale, pe care i le dădu lui Maurice.

— Locotenente, te pricepi la astea, îi spuse. Mai am şi altele, şi cînt şi eu destul de bine la instrumentul ăsta.

Maurice luă armele oferite cu o tresărire de bucurie.

— Dacă intrăm pe uşa acestui infern, continuă îmblînzitoarea, trebuie măcar să le putem răspunde celor care ne vor vorbi.

Valentine îşi scutură fermecătorul cap şi murmură:

— Armele acestea nu au nici o valoare. Nu ştiu dacă cele alese de mine sînt mai bune. În afară de Dumnezeu, într-ale cărui mîini se află vieţile noastre, nu există decît o singură fiinţă omenească în care sper. Totul depinde de Coyatier.

— Ba, eu cred mai curînd, mormăi mama Léo, că totul depinde de colonel. Dar nu te supăra, draga mea. *De profundis*-ul meu l-am spus o dată pentru totdeauna. Urmează-ţi drumul, tu ai miza cea mai mare, ţie ţi se cuvine să ţii cărţile.

Cititorul ştie deja care din două, Valentine d'Arx sau mama Léo, gîndea corect în problema Coyatier sau colonelul.

Trăsura înainta în trapul celor doi armăsari frumoşi ai marchizei. Pe străzile centrale ale Parisului, atît de pline de lume şi de veselie, ar fi fost de ajuns un cuvînt rostit la portieră spre a obţine un ajutor instantaneu. Ba, chiar mai mult, nimic nu i-ar fi împiedicat să coboare, iar dacă s-ar fi aflat cu adevărat în codrii din Bondy, mama Léo, ea singură, le-ar fi venit repede de hac celor doi bandiţi deghizaţi în valeţi.

Dar ceea ce de obicei constituie securitatea tuturor, în cazul de față n-ar fi însemnat decît pieirea fugarilor. În realitate, nici Giovanni-Battista, nici domnul Piquepuce nu erau cei care-i țineau prizonieri. Fuseseră atinși de arma invizi- bilă: erau legați cu un lanț magic.

În momentul în care soseau în fața porții pentru trăsuri a palatului Bozzo și în timp ce cupeul lor se oprea, Valentine își oferi fruntea lui Maurice, care-o atinse ușor cu buzele.

Giovanni-Battista ceru să i se deschidă poarta și echipajul pătrunse în curte.

Coborîră cu toții. Un slujitor îi aștepta la picioarele scării și înaintă, poftindu-i să intre.

Mama Léo nu mai vorbea.

Urcînd scara, Maurice își apăsa pe inimă brațul Valentinei.

— Cît de fericiți am fi fost! șopti.

— Sufletul nu moare, răspunse fata, ridicîndu-și spre cer ochii frumoși.

În fața lor se deschise o ușă și se pomeniră în camera colonelului, aranjată așa cum am descris-o și deja plină cu cei care urmau să asiste la căsătorie.

41 „BINELE" SI „RAUL"

Cînd Valentine și Maurice, urmați de mama Léo, intrară în camera colonelului, toată lumea se afla strînsă în jurul patului de moarte, cu excepția bătrînului Germain, care stătea modest la o parte.

Nu mai era nevoie de nici un medic pentru a constata, acum, progresele rapide și sigure ale acelei agonii liniștite. Cel care zăcea pe salteaua austeră părea mai curînd o umbră decît o mumie, iar licărul lumînărilor, luminînd piezis fruntea bătrînului muribund, îi imprima deja nuanțe cadaverice.

Uneori, bătălia dată în ultimul ceas este cruntă, și pentru a se elibera, sufletul dă o luptă înspăimîntătoare. Dar aici nu

exista decît liniştea care, potrivit credinţei populare, însoţeşte supremul rămas bun al drepţilor. Nici o durere nu era vizibilă; inteligenţa rămăsese întreagă şi, din cînd în cînd, o strălucire aprindea sărmanii ochi stinşi, atunci cînd muribundul îşi plimba de jur împrejur privirile afectuoase şi blînde.

Cu o voce pe care înduioşarea o făcea să tremure, domnul de Saint-Louis tocmai exprimase gîndurile tuturor spunînd:

— Venerabilul nostru prieten nu este dintre aceia cărora li se ascunde adevărul. Moartea sa e frumoasă aşa cum i-a fost şi viaţa: pleacă dăruind fericire unor tineri.

Ceilalţi prieteni ai colonelului, domnul baron de la Perrière, doctorul Samuel şi Portal-Girard păreau cufundaţi într-o dureroasă reculegere.

Abatele Hureau ţinea ambele mîini ale marchizei înlăcrimate şi, pentru a o consola, îi spunea:

— I-am mai putut auzi glasul, adineauri, cînd i-am pus crucea pe piept. Mi-a spus: „După căsătorie, vă veţi ocupa de mine." Ah! doamnă, este pregătit, nu-l plîngeţi, mai curînd invidiaţi-l: cu un picior a păşit deja în ceruri!

Prin mişcarea produsă la intrarea Valentinei, Fracurile Negre se grupară întîmplător, timp de o clipă, şi toate privirile îi adresară lui Samuel o întrebare nerăbdătoare.

La acea întrebare mută, medicul răspunse printr-o tăcere mai expresivă decît orice cuvinte şi care afirma cu tărie: „Totul s-a sfîrşit."

Cu toate acestea, aţintindu-şi ochii asupra lui Portal, adăugă:

— Nici o precauţie n-ar putea fi inutilă.

— Rămîne stabilit că trebuie să ridic pledul? întrebă doctorul în drept, care niciodată nu păruse mai decis să acţioneze.

— Da, şi să-l ţii bine, replică Samuel.

Marchiza, al cărei biet chip era umflat de lacrimi, înaintă cîţiva paşi în întîmpinarea Valentinei şi a lui Maurice. O îmbrăţişă pe Valentine şi-i întinse mîna tînărului locotenent, care o salută respectuos.

— Intrați, intrați, buna mea doamnă, îi spuse apoi mamei Léo, rămasă în urmă și ai cărei ochi treceau de la pat la altar cu o reală stupefacție.

— Veniți, adăugă marchiza adresîndu-se tinerei perechi, mulțumită lui este liber domnul Maurice Pagès, datorită lui veți fi fericiți. Vrea să vă vadă. Veți împărți cu Dumnezeu ultimul său gînd.

Valentine se lăsă condusă. Ar fi fost greu să definești expresia de pe chipul ei, mai palid și părînd mai rece decît marmura.

Emoția ajunsă la paroxism produce uneori o astfel de rigiditate a trăsăturilor, ce par lipsite de viață.

Cît despre Maurice, el nu se apăra împotriva impresiei de solemnitate a atmosferei.

O adîncă tăcere domnea în cameră.

La apropierea celor doi logodnici, ochii colonelului, ficși și fără nici o strălucire, nu-și schimbară direcția privirii. Răsuflarea îi era scurtă, inegală și șuierătoare.

— Iată-i pe copiii noștri, spuse marchiza cu glas tare, condusă de instinctul care ne face să ridicăm tonul cînd le vorbim celor aflați pe moarte și care ni se par a fi deja departe de noi.

Capul colonelului rămase neclintit, dar mîna sa schiță un imperceptibil gest de chemare.

Marchiza se aplecă imediat, apropiindu-și urechea de buzele bătrînului. Cînd se ridică, spuse înecîndu-se în plîns:

— Îngenuncheați, vrea să vă binecuvinteze.

Valentine șovăi. În ochii săi se citea nesiguranță și oroare.

Maurice îngenunchease. În cele din urmă, Valentine îl imită, dar nu numele lui Dumnezeu fu rostit de buzele sale tremurătoare, de pe care scăpară cuvintele: „Frate! Tată!"

Din nou, mîna bătrînului se agită ușor, și marchiza îngăimă printre lacrimi:

— Să ne grăbim, îmi este teamă că nu va vedea sfîrșitul.

Fracurile Negre își ascundeau febrilitatea așteptării sub o ținută gravă. Îi stăpînea același gînd și se întrebau cu spaimă

dacă o asemenea perversitate nebună era posibilă. Oare în ceasul cumplit în care oricine tremură, chiar în pragul necunoscutului, marele comediant își juca cel mai îndrăzneț dintre rolurile sale?

Răspunsul le era dat, desigur, de dovada evidentă din fața lor: Nu, nimeni nu poate contraface amprenta morții.

Și totuși, se temeau.

Lecoq fu cel care-i înlocui pe logodnici și pe marchiză lîngă patul de moarte. Colonelul păru că nici nu-și dă seama.

În fața altarului, domnul de Saint-Louis îi spunea vicarului, cu o majestuoasă bunătate:

— Scrisoarea mea a și plecat spre curtea Romei. Am luat totul asupra mea, informînd-o pe Sanctitatea Sa că a trebuit să vă supuneți dorinței suveranului dumneavoastrră legitim. Cît privește arhiepiscopia, mă voi duce eu însumi, chiar mîine, să fac o vizită Înălțimii Sale.

Asistenții se orînduiră ca la biserică în spatele celor doi miri, cărora li se pregătiseră scăunele de rugăciune. În stînga Valentinei stătea doamna marchiză d'Ornans, în loc de mamă; în dreapta lui Maurice veni domnul de Saint-Louis, remarcînd că se considera doar ca fiind reprezentantul venerabilului său prieten, colonelul Bozzo.

Domnul baron de la Perrière era oarecum maestru de ceremonie și veghea ca totul să se petreacă așa cum trebuie. Luă loc pe scaunul de lîngă cel al mamei Léo și-i spuse:

— Vedeți, buna mea doamnă, am rezolvat problema rapid.

Starea febrilă în care se afla mama Léo se manifesta printr-o totală imposibilitate de a sta locului. Se ridica, se așeza din nou și scotea suspine adînci, ștergîndu-și transpirația cu o batistă cu pătrățele, deja udă.

— Vă aduc la cunoștință, îi declară domnului de la Perrière, că persoana care-l înlocuiește pe prizonier la închisoarea Force este pe cale să intre în familia mea, și că mă interesez de ea din prietenie. N-ar trebui să putrezească prea mult acolo.

Baronul îi promise sprijinul său, dar sîntem nevoiți să recunoaștem că atenția sa era îndreptată în altă parte: nici măcar o clipă nu pierdea din vedere patul pe care colonelul zăcea acum nemișcat, fără a mai da vreun semn de viață.

Portal-Girard și Samuel, așezați în ultimul rînd, își pîndeau și ei prada, schimbînd cîteva vorbe pe șoptite.

Valentine și Maurice păreau calmi și reculeși.

Cînd preotul le adresă întrebarea uzuală, fiecare răspuns *da* cu o adîncă emoție.

Apoi, rămaseră o clipă ținîndu-se de mîini și Valentine murmură:

— Soțul meu! soțul meu!

Nu rosti decît aceste cuvinte, care îi exprimau deopotrivă spaima sfîșietoare și iubirea nemărginită ce-i umpleau inima.

Maurice îi răspunse:

— Curaj! nu mai avem mult de așteptat.

Convingerea era mai mult a Valentinei decît a lui. Se poate spune că ea juca acea partidă în deplină cunoștință de cauză, și cu cît se apropia momentul fatal, cu atît scădea speranța pe care cu atîta trudă încercase să și-o sădească în inimă.

Simțea sabia invizibilă suspendată undeva în aer, știa că nici o putere omenească nu-i putea evita loviturile inevitabile.

În inima ei nu exista nimic ce-ar fi semănat cu frica, dar o vedenie oribilă i-l arăta pe Maurice însîngerat, murind. Suferea chinuri de nespus, și secundele îi păreau lungi cît ceasurile.

Preotul dădu binecuvîntarea nupțială.

În momentul în care se întorcea către altar, dinspre pat se auzi un zgomot ușor și din pieptul colonelului ieși un geamăt slab.

Imediat, toate privirile se îndreptară spre el. Îl văzură pe jumătate ridicat și luptîndu-se împotriva unei convulsii. Totul fu atît de rapid, încît nimeni nu avu timp să alerge spre a-i da ajutor. Scoase un suspin și recăzu neînsuflețit.

Ca și cum ar fi fost un semnal, toate lumînările se stinseră simultan și, în mijlocul întunericului total, instalat brusc, un glas, răsunînd de nu se știe unde, rosti niște cuvinte ce păreau o contrazicere ironică:

— *S-a luminat de ziuă!*

Se produse o forfotă în beznă și nimeni nu mai vorbea, cu excepția doamnei marchize d'Ornans, care, cu voce stinsă, gemu:

— Ajutor!

Portal-Girard și conjurații nu ezitaseră. Se repeziseră spre pat. Cel dintîi trase cuvertura și, apăsînd-o pe pernă, înfipse un pumnal în locul în care poate că inima mortului încetase să bată. Mormăi amenințător:

— Dacă-i din nou o comedie, iată-i deznodămîntul!

Se auzi un zgomot slab, ca suspinul unui copil — apoi, tăcere.

Valentine îl înconjurase pe Maurice cu brațele făcîndu-i pavăză din trupul ei și îngăima, într-un sărut suprem:

— Acum sper! Ar fi trebuit să fim deja loviți, și chiar dacă moartea ar veni, nu ne-ar mai putea despărți!

Condeiul nu poate exprima uluitoarea rapiditate a dramei ce se desfășura. Relatarea este, în mod obligatoriu, lungă. Dar, în realitate, tot ce povestim s-a petrecut într-un singur minut.

În mijlocul tăcerii se auziră cele două pistoale ale mamei Léo, cărora le scotea piedica, în vreme ce, cu glasul ei cel mai calm, spunea:

— Sfinte Doamne! să nu mi-l atingă careva, c-o pățește!

Dar cineva îi șopti la ureche:

— Supune-te!

Crezu că recunoaște vocea Valentinei și, aproape imediat, se simți împinsă de Maurice, astfel încît să străbată camera. Rochia de mătase a marchizei îi atinse ușor mîna și recunoscu vorba tremurătoare a bătrînului Germain care întreba:

— Unde mă duceți?

Trecură pragul.

În bezna, două brațe mari și puternice împingeau înainte grupul acela ca pe o turmă.

Aproape în aceeași clipă, Fracurile-Negre răzvrătite părăseau patul și se îndreptau bîjbîind spre camera contesei.

Acolo aveau să găsească mult rîvnitul tezaur.

Cînd Samuel ajunse primul, două strigăte răgușite izbucniră la cîțiva pași de el, în cealaltă cameră.

— Gata treaba, spuse Portal-Girard cu sînge rece, asta-i ultima afacere a bătrînului — postumă, de data aceasta! Vă rog să poftiți.

Intrară toți trei: Samuel, domnul de Saint-Louis și doctorul în drept, care spuse rînjind, căci auzise ușa închizîndu-se în urma lui:

— L'Amitié va rămîne cu buzele umflate și așa-i trebuie. Haideți, copii, la treabă!

Într-adevăr, l'Amitié ajunsese la ușă. Mersese cu precauție prin întunericul în care, după cum își închipuia, se putea pomeni cu o lovitură de cuțit.

Își încorda la maximum auzul, mirat de tăcerea ce domnea în jurul lui. Camera mortuară părea să se fi golit ca prin farmec.

— Deschideți, șopti în cele din urmă, împingînd în ușă, eu sînt.

De dincolo auzi un horcăit înfundat, apoi alte două, pe urmă trei.

— Iarăși! exclamă. Credeam că s-a terminat!

Nu era el acela care să se înșele; cunoștea prea bine zgomotul ce iese din gîtlejul unui om înjunghiat.

Bătu din nou în ușă, cu un început de nerăbdare:

— Deschideți odată!

Și gîndea: „Te pomenești că vor s-o șteargă fără mine?"

Din camera contesei nu se mai auzea nici un zgomot.

Lecoq simți că i se-nfioară tot trupul și, fără să vrea, își făcea un fel de calcul, spunîndu-și: „Primele două horcăieli sînt ale celor doi tineri, fiindcă, fără-ndoială, cu ei s-a început, de vreme ce colonelul este acela care a aranjat treaba... Ceilalți

trei, ia să vedem: era doamna marchiză, apoi femeia aia, mama Léo, pe urmă bătrînul servitor al domnului d'Arx — socoteala-i exactă: cinci lovituri."

Făcu o pauză și continuă cu glas tare:

— Deschideți, voi de-acolo, ce? nu mă auziți?

Deoarece tăcerea se prelungea, adăugă printre dinți:

— Bănuiam eu că vor să mă tragă pe sfoară. Tocmai de aceea, atîta vreme cît ar mai fi trăit bătrînul, nu l-aș fi părăsit.

Auzi în spatele lui un mic rîset ironic care-i îngheță sîngele în vine.

Crezu că s-a înșelat, însă un glas blajin șopti în beznă:

— Uite cum vorbești de Tăticul tău, băiat rău ce ești!

Lecoq încercă să deschidă gura, dar din gît nu-i ieși nici un sunet. Era literalmente paralizat de uimire.

Glasul blajin continuă.

— Ceea ce ai spus adineauri nu-i respectuos în formă, pisoiule, dar fondul este bun, și asta-ți salvează viața.

Un chibrit scăpără răspîndind lumină. Lecoq, necrezîndu-și urechilor, se întoarse.

Îl văzu pe colonelul Bozzo în picioare, ținîndu-se drept pe picioare, cu capul sus și privindu-l zîmbitor.

Bătrînul avea în mînă sfeșnicul pe care-l aprinsese, iar degetul său tremurător schița gestul prin care amenință cei glumeți.

Lecoq simți că i se înmoaie încheieturile și căzu în genunchi.

— *S-a făcut noapte!* rosti rar colonelul, ridicînd sfeșnicul.

— Îndurare! bolborosi Lecoq, aplecîndu-și capul spre piept.

Acum putea vedea că încăperea era complet goală.

Probabil că preotul ieșise prin ușa din fund, care rămăsese întredeschisă.

Cuvertura de pe patul în care colonelul zăcuse mai înainte era încă trasă pînă pe pernă, iar cuțitul lui Portal-Girard stătea înfipt în dreptul pieptului.

Bătrînul se bucura de deznădejdea prim-ministrului său și rîdea ușurel.

— Nătărăul acela de doctor în drept — spuse — mi-a ucis halatul, pe care-l făcusem sul. Niciodată nu trebuie să lovești cînd nu vezi, doar dacă ai talentul *marchef*-ului. Iată un băiat priceput la așa ceva!... He! he! scumpeteo, după cîte se vede, omulețul încă mai trăiește, ce zici de asta?

Lecoq rămase mut și-și împreună mîinile ca pentru o rugă.

— Hai! în picioare! continuă colonelul, mîngîindu-i prietenește obrazul. Avem treabă, și singur nu pot face totul.

Lecoq se ridică, amețit și clătinîndu-se ca un om beat.

Bătrînul vîrî o cheie în broasca ușii contesei Corona, care era încuiată pe dinăuntru, și o deschise.

— Intră! porunci.

Înălță sfeșnicul, spre a lumina mai bine.

Lecoq vru să-i dea ascultare, însă la primul pas, se dădu înapoi, înspăimîntat. Părul i se ridică măciucă pe cap.

Încăperea era așa cum o lăsase Francesca, atunci cînd plecase la bal — stofele rămăseseră împrăștiate pe pat și pe celelalte mobile, dar față de toată acea dezordine fermecătoare rezultată din îmbrăcarea unei femei moderne, acum se aflau în plus — hidos contrast! — trei cadavre zăcînd într-o baltă de sînge.

Gîfîind, Lecoq se rezema de tocul ușii.

— Înțelegi bine, nu-i așa — îi spuse colonelul, nepărînd să simtă nici cea mai mică emoție — că micuța mea Fanchette nu putea rămîne aici. Am trimis-o să danseze, biata căpriță! Păcat că-n conjurație n-a intrat și nepotul meu Corona; acum ar fi și el acolo, împreună cu ceilalți, și scumpa mea Fanchette ar fi scăpat de necazuri!

Tăcu o clipă, apoi continuă, schimbînd tonul:

— Băiete, n-avem de ales, în seara asta ai sarcina de a curăța toată mizeria de-aici. Este o treabă grea, dar mă bate gîndul că vei face pe dracu-n patru spre a-i fi pe plac Tăticului, așa-i, l'Amitié?

Îl împinse înainte pe l'Amitié, năucit.

— Drăguții ăștia! comentă bătrînul apropiindu-se pe rînd de cele trei cadavre. Ce-nseamnă și omul! Fiecare din ei avea micul său talent, și nu mi-ar fi greu să țin trei discursuri frumușele dac-ar fi să fie înmormîntați la cimitir... Ia te uită! s-ar zice că bunul Samuel încă mai respiră? Nu cred că-i ceva serios, căci Coyatier nu se înșeală niciodată.

Îl împinse cu piciorul pe doctor, din gîtlejul căruia ieși un geamăt și trecu mai departe, adăugînd:

— Cît despre Portal-Girard și majestuosul urmaș al lui Saint-Louis, bună-seara la toată lumea!... Dar ce-i asta, puișor, ți-a pierit glasul?

— Mărturisesc... îngăimă Lecoq.

— Greșești! întotdeauna e mai bine să negi.

— Boala dumitale care părea mortală...

— Ah! oftă bătrînul cu tristețe, este un guturai foarte rău, zău așa, și mă voi duce să urmez o cură balneară la Bagnères. Vrei să mă însoțești?

— Desigur, răspunse Lecoq care-și revenea puțin cîte puțin, dar care-i situația, Stăpîne? Ceilalți...

— Care, ceilalți?

— Toți cei ce se aflau în camera dumitale?

— Este prea frig pentru a merge să ne plimbăm prin grădină, replică bătrînul, dar îmi vine să cred că pe-acolo se petrec lucruri interesante. Ne putem permite să pierdem cinci minute, căci Fanchette nu se va întoarce acasă prea curînd. Dă-mi brațul și ia lumînarea.

Se sprijini cu familiaritate de Lecoq și, părăsind camera contesei Corona, adăugă pe un ton pătruns:

— Pușlamalele acelea îmi datorau totul. Ceea ce-i pierde pe oameni este nerecunoștința... iar tu, l'Amitié, care ești un băiat inteligent, înțelegi, desigur, cît de prostesc era complotul lor! În biroul micuței mele Fanchette nu-i nici o comoară, după cum nu-i nici în colțul ochiului meu. Ah! ah! Tezaurul! Sîntem bogați, pisoiule, chiar mai bogați decît își închipuiau ei, dar averea noastră e bine păzită, poți să mă crezi, și vesta de lînă care se află între cămașă și pielea mea nu știe cu nimic mai mult despre tezaur decît știi tu!

Se opri și-l privi pe Lecoq pe sub sprîncene.

— Vezi tu, este tot așa cum e și cu secretul — continuă apoi coborînd glasul — marele secret al Fraților Milei! El există, adînc ca marea și înalt cît un munte. Dar micuții curioși de soiul tău, cînd cred c-au pus mîna pe el, nu găsesc decît cîteva fire de cenușă și un hohot de rîs ironic — rîsul Tăticului, he! he! scumpeteo — care le spune *neant* în toate limbile, vii sau moarte, fiindcă bătrînul Tată-al-tuturor cunoaște multe limbi, și nu are de gînd să-și divulge secretul, după cum nu-și trădează nici tezaurul!

Se aflau în camera în care se oficiase căsătoria. Colonelul aruncă o privire mulțumită către patul său, mai întîi, apoi spre altarul improvizat.

— Ia spune, l'Amitié, îl întrebă deodată, ai citit tragediile domnului Ducis[1]?... Nu, ție nu prea îți place literatura. Domnul Ducis era un poet de pe vremea Imperiului lui Napoleon care-i răstălmăcea pe autorii englezi și se obosea să imagineze trei sau patru deznodăminte pentru fiecare din tragediile sale. Eu nu fac parte din Academie, dar procedez oarecum ca domnul Ducis: primul meu deznodămînt nu era prea rău — căsătoria și atît. Îi adunam la un loc pe toți cei care văzuseră prea de aproape afacerile noastre, și le cîntam: „*Plecați voi, nuntași!*", la pian fiind Coyatier. Dar v-am descoperit micile manevre și am modificat deznodămîntul... Deschide fereastra, încet de tot, fiindcă nu trebuie să fim auziți.

Continuaseră să înainteze. Ajunseseră în încăperea a cărei ușă era față-n față cu cea a contesei și în care Coyatier așteptase pînă la plecarea Francescăi.

Fereastra acelei camere dădea spre grădină. Lecoq o deschise și privi afară.

— Sînt acolo, spuse trăgîndu-se înapoi.

— Sst! nu așa tare! îl dojeni colonelul. Drace, sînt acolo toți, vii și nevătămați, nu-i așa? Este o fetiță ciudată, și dragostea are nasul mai fin decît un procuror regal. Nici o

---

1 *Ducis* (Jean-François) (1732—1818): poet francez. A tradus piesele de teatru ale lui Shakespeare, adaptîndu-le regulilor dramatice clasice. (n.t.)

clipă n-a crezut în vinovăția locotenentului ei... un băiat frumos, ce zici, l'Amitié?

Suflase el însuși în lumînare și acum se apleca la fereastra deschisă.

Imediat sub el, în grădina îngustă ale cărei boschete desfrunzite lăsau să se vadă zidul ce mărginea strada Moineaux, un grup de persoane se agitau în jurul marchizei, leșinată.

Capul bunei doamne se odihnea pe genunchii bătrînului Germain, care stătea pe jos, în zăpadă, iar mama Léo, în genunchi, încă își mai ținea în mîini pistoalele.

Lecoq întrebă în șoaptă:

— Unde-i *marchef*-ul?

— Pregătește trăsura de poștă, răspunse colonelul.

— Așadar, treaba se va face pe drum?

Colonelul oftă.

— Cei trei sărmani prieteni pe care-i plîngem, murmură, i-au salvat pe toți aceștia. Regret puțin primul meu deznodămînt.

— Dar domnișoara d'Arx cunoaște conținutul memoriului fratelui ei, iar ceilalți... încercă să obiecteze Lecoq.

— Ia te uită! îl întrerupse colonelul în loc să răspundă. Iată că marchiza, draga de ea, își revine în simțiri. Nu vom fi martorii urcării lor în trăsură, dar e ca și cum i-am vedea. În fond, tu știi bine, am oroare de violență. La urma urmei, ce vrem noi? *Să plătim legea* și să trăim liniștiți. Fuga locotenentului *plătește legea*, de vreme ce va fi condamnat în contumacie. În felul acesta, evităm deliberările din Curtea cu Juri, unde am fi putut da peste un juriu mai puțin sucit, adică mai puțin orb decît domnul Perrin-Champein... Pe de altă parte, însăși această condamnare îi va scoate din cap locotenentului orice gînd de întoarcere.

— Vasăzică, interveni Lecoq, neputîndu-și reveni din uimire, îi lași să plece?

— Îi *fac* să plece, îl corectă colonelul. Iată ce anume m-a decis.

Și pentru că însoțitorul său îl privea întrebător, adăugă rîzînd:

— Ciudată fetiță! O cunosc mai bine decît tine. Îl iubește pe Maurice al ei ca o nebună, dar a riscat viața aceluiași Maurice spre a se răzbuna. O adevărată corsicană! Și care l-a vrăjit pe Coyatier! Tot ce am putut obține de la *marchef*, care lucra pentru mine dar și pentru ea, a fost s-o înșele asupra numărului celor vînați în contul ei. La ora actuală, în mintea ei nu mai există Fracuri Negre. Ca și tine, fata a numărat horcăiturile: ne crede exterminați pe toți. Ascultă și privește!

În grădină, mama Léo o ajuta pe marchiză să se ridice și-i spunea:

— Sfinte Doamne! da, plec și eu împreună cu ei în călătorie, în calitate de jandarm, dar nu ca să rămîn cine știe cît de mult cu drăguții de ei. I-aș încurca, dumneavoastră veți fi adevărata mamă.

În momentul acela se auziră niște pași grăbiți și Coyatier apăru dintr-un tufiș.

Mîna lui întinsă arătă spre poarta din spate, pe unde Samuel, doctorul în drept și domnul de Saint-Louis plănuiseră să fugă cu faimoasa casetă.

— Acolo ne așteaptă trăsura de poștă. La drum!

Valentine își încolăci brațele în jurul gîtului lui Maurice și-l îmbrățișă strîngîndu-l cu putere la piept.

— Nu-ți aparțineam în întregime înainte de a mă fi răzbunat. Vino, nu ne vom mai întoarce niciodată în Franța, unde acea cumplită acuzație apasă asupra ta, însă copiii noștri vor fi francezi, iar tu le vei arăta, într-o bună zi, drumul care duce spre patrie!

— Ai priceput, l'Amitié? îl întrebă colonelul, cu un rîs blajin. De acum și pînă cînd vor reveni pruncii lor, avem destul timp în fața noastră.

Nu peste multă vreme se auzi zgomotul poștalionului pe caldarîmul străzii.

Grădina devenise tăcută și pustie.

Bătrînul rămăsese singur la fereastră. O rază de lună se juca în părul lui alb, înconjurîndu-i fruntea cu reflexe ciudate.

Lecoq îl privea cu o groază superstițioasă.

Cînd huruitul roților nu mai ajunse pînă la ei, Stăpînul Fracurilor Negre păru să se trezească dintr-o visare.

— Micuța mea Fanchette trebuie să doarmă în patul ei la noapte, spuse. Treci la treabă, l'Amitié! Cei trei excelenți confrați ai noștri te așteaptă.

Lecoq își șterse transpirația care-i inunda tîmplele. Colonelul îi mîngîie obrazul, adăugînd:

— Cunoști pe cineva care-ar putea fi un bun Ludovic al XVII-lea? Am în vedere o afacere, va fi ultima, doar dacă totuși...

Se opri și începu să rîdă încetișor.

— Închipuie-ți, zise, ieri am avut un vis bizar. Mă vedeam peste o sută de ani de-acum înainte și-i spuneam cuiva al cărui tată încă nu se născuse, dar care avea deja o barbă căruntă: „Există două lucruri nemuritoare: *binele*, care este Dumnezeu, și eu, care sînt *răul*."

CUPRINS

PARTEA ÎNTÎI

ARMA INVIZIBILĂ

PARTEA A DOUA

MAMA LÉO

REDACTOR: MIRELLA DOMINTEANU
TEHNOREDACTOR: D. IOAN
COLI TIPAR 17
TIPARIT LA IMPRIMERIA CORESI
BUCURESTI — 1994

Tiparul executat sub comanda 40 166
Regia Autonomă a Imprimeriilor
Imprimeria CORESI
Piaţa Presei Libere, 1, Bucureşti
ROMÂNIA

EDITURA ELIS

Bozzo-Corona, Marguerite de Bourgogne, Toulonnais l'Amitié — temuții capi ai Fracurilor Negre! Ce secrete cumplite ascund ei?

Cu ce arme își distrug victimele nevinovate?

Ce este acel mult rîvnit scapular, obiect al aprinselor dispute din „MÂNUȘA DE OȚEL"?

Ce tezaur apără colonelul de ochii și miinile celorlalți membri ai clanului?

Cum își elimină ei adversarii?

Iată întrebări la care veți găsi răspuns numai citind „SECRETUL FRACURILOR NEGRE", roman ce înfățișează tenebroasa organizație criminală condusă de așa-zisul colonel Bozzo-Corona.

SERIA

FRACURILE NEGRE

ISBN 973-96369-1-8
ISBN 973-96369-2-6

LEI 2200